

MEDİNE'NİN SON EMANETLERİ

*FAHREDDİN PAŞA'NIN YAĞMADAN
KURTARDIĞI TEBERRÜKÂT EŞYASI*

“Kutsal Emanetler ve Fahreddin Paşa Kitabı”

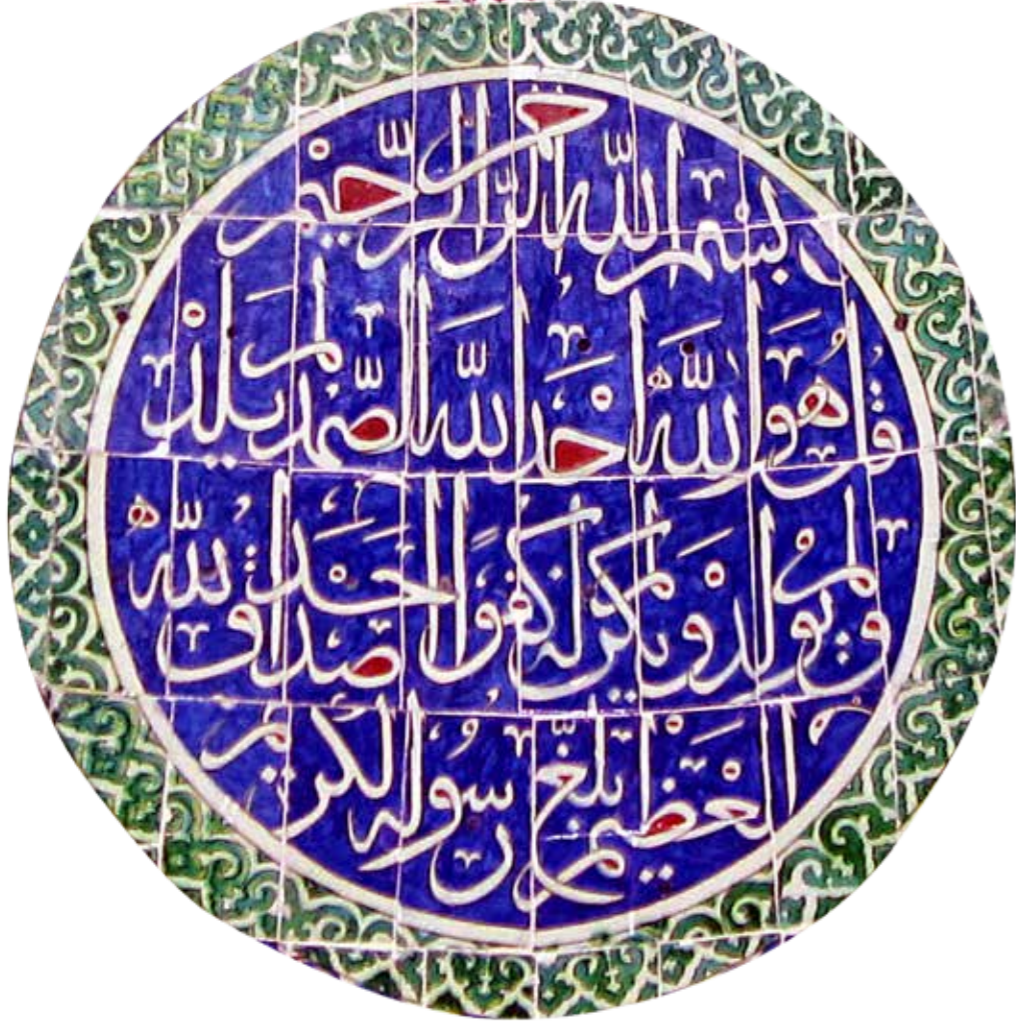
**T.C. KÜLTÜR VE TURİZM
BAKANLIĞI**

Topkapı Sarayı

**İSTANBUL
TOPKAPI SARAĞINI
SEVENLER DERNEĞİ**

Ihlâs Suresi
(Topkapı Sarayı Haremi - III. Ahmed Hasodası)

Prof. Dr. Ahmet Halûk Dursun'a
rahmet niyâzıyla ...

Medinenin Son Emanetleri

Fahrettin Paşa'nın Yağmadan Kurtardığı Teberrükât Eşyası
"Kutsal Emanetler ve Fahreddin Paşa Kitabı"

Metin Yazarı

Abdülmecid ŞENTÜRK

Fotoğraflar

Topkapı Sarayı Müzesi
Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Müdürlüğü
İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kitaplığı
İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi - IRCICA

Tasarım ve Uygulama:

Brand Tanıtım Promosyon Elektronik San. Tic. Ltd. Şti.

Zuhuratbaba Mah. Türkîş Cad. No:17/B Bakırköy/İstanbul
www.brandtanitim.com 0212 965 71 11

Yayınevi Sertifika No: 45538

Basım:

Şekil Ofset A.Ş.

Matbaa Sertifika No: 35826

ISBN No: 978 605 69885-0-9

© Tüm Hakları saklıdır. Bu kitapta yayımlanan yazı ve resimlerin tamamı veya bir bölümü İstanbul Topkapı Sarayı'nı Sevenler Derneği'nden ve yazarından izin alınmadan, fotokopi dahil, optik, elektronik ya da mekanik herhangi bir yolla kopyalanamaz, çoğaltılamaz veya basılamaz.

MEDİNE'NİN SON EMANETLERİ

FAHREDDİN PAŞA'NIN YAĞMADAN KURTARDIĞI TEBERRÜKÂT EŞYASI

"Kutsal Emanetler ve Fahreddin Paşa Kitabı"

ABDÜLMECİD ŞENTÜRK

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM
BAKANLIĞI

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

GİRİŞ

TARİH BOYUNCA KUTSAL EŞYA/EMANET ANLAYIŞI

İbtidâî Toplum ve Kùltürler	1
Cahiliye Devri Arapları	2
Yahudilik ve Hristiyanlık	3
İslâmiyet	5

GENEL OLARAK KUTSAL EMANETLER

Kutsal Emanetler	9
Topkapı Sarayı'ndaki Kutsal Emanetler	13
Hırka-i Saadet Dairesi'ndeki Kutsal Emanetler	13
Hazret-i Peygambere Ait Kutsal Emanetler	14
Bazı Peygamber, Sahabe ve Din Büyüklerine Ait Kutsal Emanetler	15
Hazine Dairesi'ndeki Medine Emanetleri	16

TARİH BOYUNCA MEDİNE EMANETLERİ

Medine Emanetlerinin Mekânı Mescid-i Nebevî ve Tarihçesi	20
Mescid-i Nebevî'nin Emanet Takdim Olunan Mukaddes Mahalleri	25
Hücre-i Saâdet	25
Ravza-i Mutahhara	33
Hücre-i Saâdet ve Ravza-i Mutahhara'ya Emanet Gönderme Adeti	37
Osmanlı Öncesi	37
Osmanlı Dönemi	39
Teberrükâttan Kandil, Şamdan ve Avizeler	47
Diğer Teberrükât Hediyeleri	63
Emanetlerden Sorumlu Görevliler ve Emanet Eşyasının Korunması	79
Emanetlerin Yoklama, Sayım ve Deftere Kayıt İşlemi	83
Geçmişte Meydana Gelen Emanet Yağmaları	108
Osmanlı Öncesi	108

Cumâz b. Hibbeti'l-Cumâz Yağması	108
Garîr b. Hibbeti'l-Hüseyini el-Cumâzî Yağması	109
Bergûs b. Büteyr ve Medine Emiri Hasan b. Zübeyir Yağmaları	109
Osmanlı Zamanı	109
Ahmed b. Gâlib Yağması	110
Şemmâme Olayı	110
Suûd b. Abdülaziz (Vehhâbi) Yağması	112

BİRİNCİ BÖLÜM

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI SIRASINDA EMANETLERİN YAĞMADAN KURTARILARAK İSTANBUL'A NAKLEDİLMESİ

Şerif Hüseyin İsyanı ve Medine Müdafası	137
Emanetlerin İstanbul'a Nakil Kararı	165
Emanetlerin Şam Üzerinden İstanbul'a Nakli	169
Nakil Sırasında Bazı Emanetlerin Kaybolduğu İddiası	172
Nakil İçin Harem-i Nebevî'de Kurulan Komisyonlar	174
Birinci Harem-i Nebevî Komisyonu	174
İkinci Harem-i Nebevî Komisyonu	176
Harem-i Nebevî Komisyonlarınca Tanzim Olunan En Son Teberrükât Defterleri	182
İstanbul'a Nakledilen Emanet Eşyasının Muhtevası	185
Murassa Eşya	185
Hurde Murassa'ât	186
Şallar	186
Kütüb-i Nefise (Yazma Eserler)	186
İstanbul'a Nakledilmeyen Emanet Eşyası	205

İKİNCİ BÖLÜM

MEDİNE EMANETLERİ İÇİN İSTANBUL'DA KURULAN KOMİSYONLAR

Tesellüm Komisyonu	209
Yazma Eser Komisyonu	212
Muayene ve Kıymet Takdir Komisyonu	217
Hudeyde Meb'uslarının Takriri	219
Komisyonun Teşkili ve Çalışmaları	222

Komisyunun Harem-i Nebevî'de Tanzim Olunan En Son Defterlere Göre Hazırladığı Teberrükât Defteri Nüshaları **232**

TSMK, Y.Y. 827 - Topkapı Sarayında Bulunan Defter **235**

VGMA 1997 - Vakıflar Genel Müdürlüğünde Bulunan Defter **236**

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASINDA MEDİNE EMANETLERİNİN DURUMU **242**

1917 - 1925 Yılları Arasında Emanetler **243**

Hazine-i Hümayun Eşyası **243**

İşgal Yıllarında Hazine Eşyası ve Medine Emanetleri **249**

Medine Emanetlerinin Hazine Eşyası ile Ankara'ya Sevki **251**

Emanetlerin Lozan'da Gündeme Gelməsi (25 ve 27 Ocak 1923) **259**

1925 - 1927 Yılları Arasında Emanetler **261**

1927'den Sonra ve II. Dünya Savaşı Sonrasında Medine Emanetleri **265**

II. Dünya Savaşı ve Sonrasında Medine Emanetleri **281**

Topkapı Sarayı'nın 86 Kalem Eşyası **282**

BİBLİYOGRAFYA **293**

EKLER

- **İSTANBUL'A NAKLEDİLMEYEN EMANETLERİN LİSTESİ** **300**
- **1923'TE ANKARA'YA SEVKOLUNAN MEDİNE EMANETLERİNİN LİSTESİ** **332**
- **MUAYENE VE KIYMET TAKDİR KOMİSYONU TARAFINDAN HAZIRLANAN TEBERRÜKAT DEFTERİ'NİN LATİN HARFLİ ÇEVİRİSİ (Y.Y. 827)** **338**
- **MUAYENE VE KIYMET TAKDİR KOMİSYONU TARAFINDAN HAZIRLANAN TEBERRÜKÂT DEFTERİNİN ORJİNALİ (TMSK, Y.Y. 827)** **406**

Kısaltmalar

ATASE : Askerî Tarih ve Stratejik Etüt

DİA : Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi

CA : Cumhuriyet Arşivi

OA : Osmanlı Arşivi

TSM : Topkapı Sarayı Müzesi

TSMK : Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi

TSMK, B. : Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Bağdat Kitaplığı

TSMK, M. R. : Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Mehmed Reşad Kitaplığı

TSMK, R. : Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Revan Kitaplığı

TSMK, Y.Y. : Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Yeni Yazmalar Kitaplığı

TTK : Topkapı Tahrir Komisyonu

TTKD : Topkapı Tahrir Komisyonu Defteri

ÖNSÖZ

Önsöz

Önsöz

Mescid-i Nebevî, Mescid-i Haram’dan sonra yeryüzünün en mukaddes mekânıdır. Zira içerisindeki Hücre-i Saâdet, *“Biz, seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik”*¹ hitâbına ve *“Sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım”*² sırrına mazhar, Cenâb-ı Hakk’ın habîbi Hazret-i Muhammed aleyhissalâtü vesselâmin Kâb-ı Kavseyn’e urûc eden cesed-i mübârekini misafir eder. Hücre-i Saâdet ile Minber-i Şerîf arasındaki Ravza-i Mutahhara ise, *“Evim ile minberim arası cennet bahçelerinden bir bahçedir”*³ müjde-i saâdetinin tecelligâhıdır.

İslâm halîfe ve sultanları, Hazret-i Peygamber’e muhabbetleri dolayısıyla Mescid-i Nebevî’nin îmar ve tezyini işine büyük önem vermişler, içerisindeki kullanım eşyalarını da hediye veya vakıf yoluyla tedarik etmeye çalışmışlardır. Özellikle Osmanlılar’ın Mescid-i Nebevî’ye muhabbet ve bağlılıkları bambaşka bir mertebede olmuştur⁴. Osmanlılar, bu mukaddes mekânda çok önemli inşâ, tâmir ve tezyin faaliyetleri gerçekleştirdikleri gibi içerisinde lüzumu bulunan eşyaların karşılanması hususunda herkesten ziyade çalışmışlar, bu maksatla çok sayıda vakıf kurmuşlardır. Pâdişahlar ve devlet adamları yanında halktan servet sahibi hayırseverler de, Mescid-i Saâdet’e kıymetli eşyalar hediye ve takdim etmişlerdir⁵.

Mescid-i Nebevî’nin hayır sahiplerince hediye bağışında bulunulan en önemli iki mukaddes mekânı Hücre-i Saâdet ve Ravza-i Mutahhara’dır. Birçoğu eşsiz kıymet ve san’atı hâiz olan bu hediye ve vakıf eşyası içerisinde en büyük yekûnu, aydınlatma amacıyla kullanılan kandiller, avizeler ve şamdanlar teşkil ediyordu. Bunların her biri, mekân aydınlatması yanında san’at ve süslemeleriyle de önemli birer dekoratif unsur olmaktadır. Hücre-i Saâdet ve Ravza-i Mutahhara’ya bunlar yanında birçoğunun hat ve tezyinâtı nefis mushaf-ı şerîf ve eczâ-i şerîfeler, mücevherli levhalar, murassa askılar, buhurdanlar, gülabdanlar, rahleler, tesbihler, seccâdeler, kaliçeler (halılar), kisve-i şerîfeler, işlemeli sitâreler (perdeler), kuşaklar ve daha pek çok çeşit kıymetli eşyalar da hediye edilirdi.

Sayıları zamanla artan bu son derece kıymetli emanet eşyasına tarih boyunca birtakım sefil ruhlu insanlar da el uzatmaya çalışmışlardır. Nitekim, Osmanlı dönemi ve öncesinde Hücre-i Saâdet ve Ravza-i Mutahhara’nın hazine eşyası birçok defa yağmalandı. Ne acıdır ki bütün bu yağma olaylarını yörenin kendi insanı gerçekleştirdi. Haremeyn-i Şerîfeyn’in Osmanlı idaresine geçmesinden sonraki ilk yağma, Mekke Emîrliği’ni işgâl eden Şerîf Ahmed b. Gâlib tarafından yapıldı. 1688 yılında meydana gelen bu olayda, Hücre-i Saâdet hazînesinde biriken çok kıymetli kandiller ile nefis eşyanın tamamı gasp edildi. Bu eîm olaydan 119 yıl sonra meydana gelen

^[1] وما أرسلناك إلا رحمة للعالمين (Enbiyâ Sûresi, 107)

^[2] لولاك لولاك لما خلقت الافلاك

^[3] ما بين بيتي ومنبري روضة من رياض الجنة (Buhârî, Cum’a, 142; Rikâk, 53)

^[4] Ravza-i Mutahhara’nın kubbesinden düşen siva parçasına dahi hürmet eden Osmanlıların Sâhib-i Ravza-i Mutahhara’ya (asm) olan hürmet ve muhabbetlerini izaha hâcet yoktur. 25 Rebîülevvel 979 (17 Ağustos 1571) tarihli bir hük-m-i hümâyunda Pâdişah, cevher-i latîf diye vasfettiği Ravza-i Mutahhara kubbesinden düşen bir siva parçasının muhafaza edilmesini ve tamir sırasında ayak altında kalmamasını istemiştir: “…hîn-i tâmirde kubbe-i şerîfden düşen cevher-i latifi hıfz etdürüb kimesnenün ayağı altına düşmekden hazer edüp ikrâm ü ihtirâm üzre olalar…” (OA, A. DVNS.MHM.d. 12/852).

^[5] Osmanlılar, Mescid-i Nebevî, Mescid-i Harâm, Mescid-i Aksâ ve diğer mukaddes mâbedlerin îmar, tâmir, tezyîn ve ihtiyaçlarının karşılanması hususlarına son derece önem verdikleri gibi, dinî ve tarihî büyük şahsiyetlerin türbelerinde de bu tür çalışmaları yapmışlardır.

ikinci büyük yağmayı, Medine’yi işgâl eden Vehhâbiler gerçekleştirdi. Ancak emânet eşyasına el uzatan hâinlerin âkibeti, tarihin şهادetiyle hep felâketlerle sona erdi.

Birinci Dünya Savaşı’nın devam ettiği yıllarda emanetlerin tekrar yağmalanma tehlikesi zuhur etti. İngilizlerin desteğini alarak metbû’u Osmanlı Devleti’ne isyan eden Mekke Emîri Şerif Hüseyin ve oğulları, kısa zamanda Cidde, Mekke ve Tâif gibi önemli şehirleri ele geçirdiler. Âsiler ve destekçileri İngilizlerin Medine-i Münevvere’yi tehdit etmesi üzerine Osmanlı hükûmeti tarafından şehrin tahliyesine ve Mescid-i Nebevî içerisindeki emânet hazînesinin de İstanbul’a nakline karar verildi. Bunun için görevlendirilen Fahreddin Paşa, tam 101 yıl önce tahliye ve emânât-ı mübâreke hazinesini sâlimen İstanbul’a nakil işlemini gerçekleştirdi. Paşa, son derece kısıtlı imkânlarla Medine’yi 2 yıl 7 ay daha müdâfaa ederek askeriyle birlikte bir kahramanlık destanı yazdı. Bu şanlı direnişe rağmen 13 Ocak 1919 tarihinde kutlu beldeye girmeyi başaran âsilerin şehirdeki evleri yağmalamaları, nakil işleminin ne kadar isabetli olduğunu gösterdi.

Osmanlı Hükûmeti, emanetlerin naklini başlangıçta geçici bir karar olarak tatbik etti. Hatta nakille ilgili hükümet erkânına ait yazışmalarda, emanetlerin *“mahall-i âlîsine iâdesine kadar li-ecli’l-hıfz”* yani muhafaza için Topkapı Sarayı’na konulduğu ifâde ediliyordu⁶. Ancak, 1918 yılında en son Medine’nin de elden çıkmasıyla Hicaz’daki şartların tamamen değişmesi ve İngilizler’in kullanıp bir kenara attığı Hüseyin’in kısa süren krallığından sonra bölgeye yeniden Vehhâbiler’in hâkim olması buna imkân tanımadı⁷. Tamamen yağma endişesiyle Dersaâdete nakledilen Hücre-i Saâdet ve Ravza-i Mutahhara’nın hediye ve vakıf eşyası, Sultan Mehmed Reşâd’ın irade-i seniyesi gereğince oluşturulan komisyon tarafından teslim alınarak Topkapı Sarayı’na konuldu. Böylece ecdâdımızın asırlarca gözü gibi koruduğu *emânât-ı mübâreke*, belki de takdim olundukları Zât (asm)’ın mânevi müzâharetiyle zâyi olmaktan kurtularak tekrar ehline geri dönmüş oldu.

Medine emanetlerini bir sorun haline getiren ve uluslararası arenada bununla ilgili ilk gündem oluşturanlar İngilizler’dir. Lozan müzakereleri sırasında emanetler konusunu ortaya atan İngilizler, 1917 yılındaki nakil hadisesinin bir gasp olduğunu yaymak suretiyle Osmanlı Devleti aleyhinde kara propaganda yürütmüşler, bu yolla Hilâfet makamını ve bin senedir İslâm’ın bayraktarlığını yapan kahraman Türk milletini dünya Müslümanları nezdinde itibarsızlaştırmaya çalışmışlardır. Hatta Lozan’da, krallık tacı giydirdikleri Hüseyin’e emanetlerin iade edilmesi hususunda Türk Murahhas Hey’eti’ne baskı yapmışlardır.

Hatırlanacağı üzere, 2017 yılının Aralık ayı sonunda ülkemizdeki en önemli gündem maddesi Fahreddin Paşa ve Medine’den nakledilen emanetler olmuştur. Bir Körfez ülkesi dışişleri bakanının sosyal medyada paylaştığı mesajda, Fahreddin Paşa’nın emanetleri gaspederek İstanbul’a gönderdiği iddia edilmesi bir anda bütün dikkatleri bu konuya çekmiştir. Fahreddin Paşa’nın şahsında Osmanlı’ya ve dolayısıyla milletimize karşı yapılan bu çirkin iftiranın gerçek dışı olduğu başta Sayın Cumhurbaşkanımız ve ilim adamları tarafından ifade olunmuştur. Bu olay, bir bakıma, yeni nesillerin unuttuğu ve belki hiç bilmediği tarihimizin şanlı bir kumandanı ile onun önderliğinde yürütülen şerefli bir müdafâanın hatırlamasına da vesile olmuştur.

^[6] OA, BEO 4585/343855-2.

^[7] Daha bir asır önce Mescid-i Nebevî’yi yağmalayan Vehhâbiler, emânet eşyası hakkında tahripkâr bir düşünceye sahip bulunuyorlardı.

Medine müdâfaası hakkında T.C. Genelkurmay Başkanlığı ATASE Arşivi ile İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kitaplığı'nda yer alan Fahreddin Paşa Evrâkı koleksiyonunda çok önemli belgeler bulunmaktadır. Ayrıca Fahreddin Paşa'nın İstihbârat Subayı Nâci Kâşif Kıcıman ve Medine Hilâl-i Ahmer görevlisi Feridun Kandemir Beylerin kaleme aldıkları hatıralar, o günlerin ruhuna en güzel surette tercüman olmuştur. Ancak zikredilen bu kaynaklar İstanbul'a sevkedilen emanetlerle ilgili çok az bilgi içermektedir. Nitekim Kıcıman ve Kandemir'in hatıralarında nakil hâdisesine kısaca değinildiği ve naklolunan emânetlerin listesinin çok eksik bir şekilde verildiği görülmektedir.

Medine müdâfaası ile ilgili son dönemlerde yapılan birkaç araştırmaya bakıldığında, emanetlerin muhteva ve nakli husûsunun büyük oranda gözardı edildiği ve daha çok müdâfaanın safahâtı üzerine odaklanıldığı görülmektedir⁸. Milletimiz de bu konu hakkında bilgi sahibi değildir. Hatta bilgisizlik dolayısıyla ciddî bir iltibas da yapılmakta, Topkapı Sarayı Müzesi'nin Hırka-i Saâdet Dâiresi'nde yer alan Hazret-i Peygamber ve bazı sahabeye ait mukaddes emanetler ile Medine'nin emanet eşyası birbiriyle karıştırılmaktadır. Son yaşanan hadise de göstermektedir ki, emanetler meselesi birtakım mihraklar tarafından Osmanlı'ya çamur atmak için hâlâ bir malzeme olarak kullanılıyor. Dolayısıyla, araştırmacıların bugüne kadar yeterince ilgi göstermediği⁹, milletimizin hakkında çok az şey bildiği ve bazı çevrelerin aleyhte kullanmaya çalıştığı Medine emanetleri meselesi izaha muhtaç bir halde tarih perdesinde gizli kalmıştır.

Halbuki, nakledilen emanetlerin cins, adet ve evsafının nelerden ibâret olduğu; Hücre-i Saâdet ve Ravza-i Mutahhara'ya kimler tarafından takdim olundukları; buldukları yerden niçin kaldırılarak İstanbul'a nakledildikleri; nakil sırasında Medine'de ne gibi çalışmalar yapıldığı; nakil esnasında bazı kıymetli eşyanın çalındığı iddiasının doğru olup olmadığı; İstanbul'a gelen emanet eşyası için kurulan tesellüm, yazma eser ve muayene komisyonlarının nasıl faaliyet gösterdiği; Kurtuluş Savaşı'ndan İkinci Dünya Savaşı sonrasına kadar geçen süreçte emanetlerin nerede ve nasıl korunduğu; Lozan Konferansı'nda Türk Temsil Hey'eti'nin önüne konulan mukaddes emanetler meselesinin mahiyetinin ne olduğu gibi konuyla ilgili birçok husus açıklama beklemektedir.

Ayrıca, meseleye daha geniş bir çerçeveden bakabilmek için Medine emanetlerinin tarihî süreç içerisindeki durumunu da irdelemek gerekmektedir. Örneğin, tarih boyunca Hücre-i Saâdet ve Ravza-i Mutahhara'ya hediye takdim âdeti; gelen hediyelerin Harem-i Şerif'te muhâfaza edildiği mahaller; eşyayı muhâfazaya memur Harem-i Nebevî Ağaları sınıfı ve bunların sayıları; hayrât sahiplerinin nezrettiği eşyanın yoklama, sayım ve deftere kayıt işlemlerinin icrası; Birinci Dünya Savaşı sırasında Osmanlı Hükûmeti tarafından alınan nakil kararının ne kadar isâbetli olduğunu gösteren tarihteki emânât-ı mübâreke yağmaları gibi hususların bilinmesi konu açısından gayet derecede önemlidir.

8 Örneğin, müdâfaanın askeri noktadan anlatımını esas tutan Süleyman Beyoğlu, emanetler hakkında arşiv kaynaklarına dayalı bilgiler vermiş olsa da bu veriler çok muhtasardır (bkz. Süleyman Beyoğlu, Medine Müdâfaası ve Fahreddin Paşa, İstanbul 2018).

9 Yakın zamanda neşredilen konuyla ilgili daha özel mahiyeti haiz ancak çok muhtasar bir çalışmada hem Hırka-i Saâdet Dairesi'ndeki kutsal emanetler, hem de Medine'den gelen teberrükât eşyası ele alınmıştır (M. Şinasi Acar-Şeyhmus Dirim, *Kutsal Emanetler'in Son Seferleri*, İstanbul 2018).

Bu kitap yukarıda belirtilen hususları en güzel surette izah ettiği gibi Medine emanetlerinin geçmişten 1917 yılına ve bu tarihten İkinci Dünya Savaşı sonrasına kadar cereyan eden serencâmını da kaynaklar ışığında ortaya koymaktadır. Kzzzitapta özellikle, geçmişte Medine'de meydana gelen emânât-ı mübâreke yağmalarının yöre insanlarıncaya yapıldığı, Haremeyn-i Şerifeyn ve ahâlisi için her türlü imkânı seferber eden Osmanlılar'ın emanetleri ne kadar büyük bir özenle korumaya çalıştıkları ve gasp gibi ucuz iftiralarla onlara çamur atmak isteyenlerin ne kadar haksız oldukları belgeler ışığında ispat edilmiştir.

Bu çalışmanın önemli bölümü, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndeki Yeni Yazmalar Koleksiyonu'nda yer alan 827 numaralı defterden oluşmaktadır. Bu defter, emanetler için İstanbul'da oluşturulan Muayene ve Kıymet Takdir Komisyonu'nun 1919 senesinde hazırladığı yeni defterin dört nüshasından biridir ve Harem-i Nebevî komisyonları tarafından tanzim edilerek İstanbul'a gönderilen asıl emanet defterlerinin kopyası mahiyetindedir¹⁰. Asıl defterlerin hiçbir yerde tespit olunamaması kaybolduklarını göstermektedir.

Fahreddin Paşa başkanlığındaki hey'etin Mescid-i Nebevî'de kalmasına karar verdiği teberrükât eşyasının ayrıntılı bir listesi de bu kitabın sonuna dercedilmiştir. Osmanlı sultanları, devlet adamları, vâlîde sultanlar, hanım sultanlar, Mısır valileri ve halktan çeşitli hayırseverlerin takdim ettiği ve tamamına yakını gümüşten mâmül bu eşya, nakledilenlere nispetle keyfiyeten aşağı ancak kemmiyeten kat kat fazladır. Medine'nin âsilerce işgaline kadar Harem Ağaları tarafından aydınlatma ve temizlik gibi hizmetlerde kullanılan bu eşyanın işgalden sonra ne olduğu ve ne kadarının günümüze intikâl ettiği bilinmemekte olup bu konu mahallinde yapılacak bir araştırmayla açıklığa kavuşacaktır.

Nakledilen emanetlere ait Y.Y. 827 numaralı defter ile Mescid-i Nebevî'de bırakılan eşyaya ait liste incelendiğinde açıkça görülecektir ki, Hücre-i Saâdet ve Ravza-i Mutahhara'ya hediye edilen kıymetli eşyanın kâhir ekseriyetini Osmanlılar takdim etmişlerdir. Bu gerçek, emanetlerin büyük kısmının İstanbul'dan değil de Hindistan'dan gönderildiğini iddia eden Lozan'daki İngiliz Temsil Hey'eti'nin ve günümüzde onlar gibi düşünenlerin ne kadar asılsız bir iftirada bulduklarını ortaya koymaktadır. Ayrıca bu durum, Hazret-i Peygamber'e karşı Osmanlılar'ın beslediği derin muhabbete de açıkca delâlet etmektedir. Çünkü bütün bu hediyelerin Mescid-i Nebevî'ye takdim sebebi, Resûlullâh'ın o mukaddes mekândaki muazzez varlığıdır.

Bugün, bir kısmı Topkapı Sarayı Müzesi'nin depolarında muhafaza altında bir kısmı da müzenin vitrinlerinde teşhir edilen Medine emanetlerinin delâlet ettiği manâ, maddi fiyatlarından kat kat fazladır. Hazret-i Peygambere beslenen hürmet ve muhabbetin tecessüm etmiş birer maddi sureti mahiyetindeki bu eşyalar, maziye ait antika eserler olarak değil Hazret-i Peygamberin aziz hatırasını canlandıran nesnelere olarak görülmelidir. “Habîb'in diyârından gelen herşey mahbûbdur”¹¹ diyerek Medine-i Münevvere'nin tozuna dahi hürmet eden aziz milletimiz, geçmişte olduğu gibi gelecekte de bu emanetleri özenle koruyacaktır.

10 Emanetlere ait Y.Y. 827 ile diğer nüshalar hakkında İkinci Bölüm'ün üçüncü maddesinde bilgi verilmiştir.

11 Bu güzel söz, Bediüzzaman Said Nursî'nin manidar bir mektubundan muktebestir. Bütün hayatının en önemli düsturu, halkın hatta talebelerinin hediyelerini kabul etmemek olan bu zat, bir talebesinin Medine-i Münevvere'den getirdiği teberrüke karşı bu güzel sözle mukabelede bulunmuş ve “...*Bu teberrüke karşı istiğnâ değil, belki bir iltifât-ı Ravza-i Mutahhara olduğundan ona karşı dilencilikle iftihar ediyorum.* كُلُّ شَيْءٍ مِنَ الْخَبِيبِ خَبِيبٌ ...” demiştir (Bkz, *Barla Lâhikası*, s. 256, Envâr Neşriyat, İstanbul 1992).

Bu kitabın Haremeyn-i Şerîfe'nin emsalsiz derecede hizmet eden ecdâdımızı rahmet ve mağfiretle anmaya vesile olması ehass-ı emelimizdir. Onlardan tevârûs eden emanetleri yağmadan kurtaran ve Hazret-i Peygambere muhabbetleri dolayısıyla her türlü zorluk ve yokluğa karşı Medine'yi bırakmayarak uzun müddet savunan Fahreddin Paşa başta olmak üzere bütün Medine müdâfîlerini de şükranla yâdediyoruz.

Giriş ve üç bölümden meydana gelen bu çalışmanın en sonunda dört ek yer almaktadır.

Giriş, üç başlık altında değerlendirilmiştir. İlk olarak, ibtidâî toplum ve kültürlerde, Câhiliye dönemi Arapları'nda, Yahudilik'te, Hıristiyanlık'ta ve İslâm dininde kutsal eşya/emanet anlayışı incelenmiştir. İkinci başlıkta, kutsal emanetlerle ilgili terminoloji ve kutsal emanetlerin çeşitleri hakkında bilgi verilmiştir. Son başlıkta, Mescid-i Nebevî'nin kısa tarihçesi, Mescid-i Nebevî'nin emanet takdim olunan Hücre-i Saâdet ve Ravza-i Mutahhara mahalleri, tarih boyunca Hücre-i Saâdet ve Ravza-i Mutahhara'ya emanet gönderme âdeti, emanetlerden sorumlu görevliler ve emanetlerin korunması, emanetlerin yoklama ve sayıma tabi tutularak deftere kaydedilmesi ve geçmişte meydana gelen emanet yağmaları gibi Medine emanetleriyle ilgili çok önemli konular açıklanmıştır.

Birinci Bölüm'de, Şerif Hüseyin isyanı ve Medine müdâfaası, emanetlerin İstanbul'a nakline karar verilmesi, Şam üzerinden İstanbul'a naklin gerçekleşmesi, nakil sırasında bazı emanetlerin kaybolduğu/çalındığı iddiâsı, nakil için Harem-i Nebevî'de kurulan komisyonlar, Harem-i Nebevî komisyonlarının tanzim ettiği en son teberrükât/emanet defterleri, naklolunan emanetlerin muhtevası ve İstanbul'a nakledilmeyerek Medine'de bırakılan emanet eşyası konuları hakkında bilgi verilmiştir.

İkinci Bölüm'de, emanetler için İstanbul'da oluşturulan Tesellüm Komisyonu, Yazma Eser Komisyonu ve Muayene ve Kıymet Takdir Komisyonu çalışmaları anlatılmıştır. Ayrıca bu bölümde, Harem-i Nebevî'de tanzim edilen en son teberrükât defterlerine göre Muayene ve Kıymet Takdir Komisyonu'nun hazırladığı 1919 tarihli teberrükât defteri nüshaları hakkında açıklama yapılmıştır.

Üçüncü Bölüm ise, 1917 yılında İstanbul'a nakledilen Medine emanetlerinin bu tarihten II. Dünya Savaşı sonralarına kadar süren macerasını anlatmaktadır. Çok önemli bilgi ve belgelerin paylaşıldığı bu bölümde ayrıca, 1923 yılının Ocak ayında Lozan Barış Antlaşması'nda gündeme gelen mukaddes emanetler meselesinin içyüzüne de değinilmiştir.

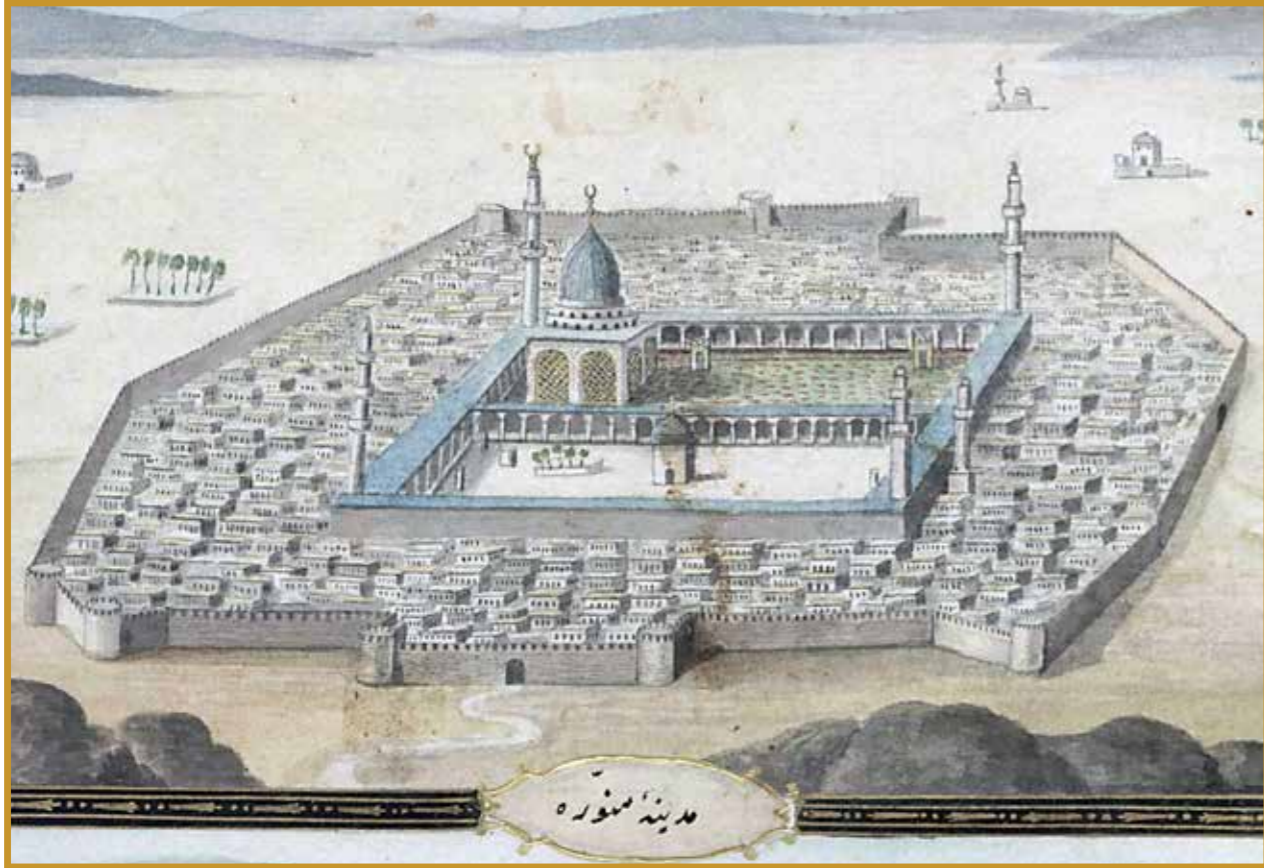
Kitabın sonuna dercedilen ek bölümlerde, sırasıyla, Fahreddin Paşa tarafından Harem-i Nebevî'de kurulan Harem-i Nebevî Komisyonu'nun İstanbul'a göndermediği emanetlerin listesi, 1923 yılında Ankara'ya sevk olunan Medine emanetlerini hâvi liste, İstanbul'da oluşturulan Muayene ve Kıymet Takdir Komisyonu'nun hazırladığı Y.Y. 827 numaralı teberrükât defterinin Latin harfli çevirisi ve Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Yeni Yazmalar Koleksiyonu'nda bulunan bu defterin görüntüleri yer almaktadır.

Sultan Mehmed Reşad'ın irade-i seniyesi ile Topkapı Sarayı'na konulan ve halen burada muhafaza olunan Medine emanetlerinin fotoğrafları, kitabın giriş ve diğer bölümlerine serpiştirilerek konulmuştur. Fotoğrafların altında, emanetlerin isimleri, Topkapı Sarayı Müzesi Hazine Dairesi'ne kayıtlı demirbaş numaraları, Ek 4 (Y.Y. 827)'teki umum sıra numaraları ve

ayrıca 1924-1926 yılları arasında Topkapı Tahrir Komisyonu tarafından tahrir olunan IV numaralı defterdeki eşya numaraları belirtilmiştir

Medine emanetleriyle ilgili yapılan bu çalışmanın geçmişte görev yaptığım Topkapı Sarayı Sevenler Derneği'nin desteğiyle yayınlanacak olması benim için onur verici olmuştur. Bu vesile ile, değerli düşünceleriyle çalışmaya katkı sağlayan ve basım işini organize eden Topkapı Sarayı Müzesi Başkanı Prof. Dr. Mustafa Sabri Küçükaşçı'ya ve Müze Müdürü Ayşe Erdoğan'a şükranlarımı sunarım. Medine müdâfaası ile ilgili belgelere ulaşmamda kolaylık sağlayan Genelkurmay Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Arşivi Şube Müdürü Albay Bülent Durgun'a, Vakıflar Genel Müdürlüğü Kültür ve Tescil Daire Başkanı Mevlüt Çam'a, kitapta görüntüleri bulunan yazma eserler ve mühürlerin seçiminde yardımcı olan kütüphane uzmanı Merve Çakır'a, hazine bölümü sorumlu uzmanı Kadriye Özbıyık'a ve kitabın tasarımını gerçekleştiren İskender Tekkan'a teşekkür ederim. Her zaman desteğini gördüğüm eşime ve çocuklarıma da iki cihan saâdeti diliyor, gayretin bizden muvaffâkiyetin Yüce Allah'tan olduğuna gönülden inanıyorum.

Abdülmeccid ŞENTÜRK

Medine-i Münevvere

مکه مکرمه رسمی

Mekke-i Mükerrereme

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ سَيِّدِ الْعَالَمِينَ
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ سَيِّدِ الْكَافِرِينَ
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ سَيِّدِ الْقَانِينِ
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ سَيِّدِ الْقَاصِرِينَ
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ سَيِّدِ الْحَامِدِينَ
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ سَيِّدِ الْمُبَشِّرِينَ
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ سَيِّدِ الصَّالِحِينَ
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ سَيِّدِ الرَّاشِدِينَ
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ سَيِّدِ الْمُرْتَدِينَ
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ سَيِّدِ الرَّؤُوفِينَ
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ سَيِّدِ الرَّاعِبِينَ

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ سَيِّدِ الْمُؤْمِنِينَ
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ سَيِّدِ الْمُسْلِمِينَ
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ سَيِّدِ الْمَجَاهِدِينَ
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ سَيِّدِ الزَّاهِدِينَ
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ سَيِّدِ الْمُرَاطِبِينَ
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ سَيِّدِ التَّابِعِينَ
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ سَيِّدِ الْخَائِفِينَ
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ سَيِّدِ الرَّاعِبِينَ
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ سَيِّدِ السَّاجِدِينَ
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ سَيِّدِ الْفَاعِلِينَ

اللَّهُمَّ

GİRİŞ

TARİH BOYUNCA KUTSAL EŞYA/EMANET ANLAYIŞI

İlkel kabul edilenlerden beşerî ve vahye dayananlara kadar hemen bütün dinlerin mensubları, geçmişe ait bazı hatıra eşyaya önem vermişlerdir. Bu tür eşyaların farklı toplumlarda değişik anlam ve önem arzettiği görülmektedir. Bunlardan bazıları sahiplerine duyulan aşırı sevginin ifadesi olarak korunmaktadır. Bir kısım din mensupları bunlara tapınma derecesine varan bir saygı göstermekte, bir kısmı da manevî güçlerine inanarak bunları tılsım olarak kullanmaktadır. Bu hatıra eşyaya Arapça'da *eser* (çoğulu *âsâr*) denilir. Batı dillerinde ise bunlar için *relic*, *relique*; yani "kutsal hatıra eşya" tabiri kullanılmaktadır. En ilkelinden en gelişmişine, bütün topluluklarda bu tarz eşyalar görülebilmektedir¹².

İbtidai Toplum ve Kültürler

İlkel toplumlarda ölü bir insanın ruhunun, gücünün ve vasıflarının onun vücudunda veya herhangi bir uzvunda, eşyasında veya daha önceden temas halinde olduğu herhangi bir nesne üzerinde olabileceğine inanılırdı. Her kim onun eşyalarını giyer, taşır, bunlara dua eder ve değişik amaçlarla kullanırsa fayda görebilirdi. Avustralya kabilelerinde düşmanların özelliklerine, meziyetlerine sahip olmak için onların yenmesi, böbrek ve yağlarının alınıp vücut için yağlayıcı olarak kullanılması yaygın bir gelenektir. Aynı şekilde, ölmüş düşmanın kalıntıları koruma amacı ile de kullanılırdı. Doğu Afrika'da düşman, ölü bir savaşçının vücudunu keşfettiğinde onun kas, burun, küçük parmak ve ayak parmağı gibi parçalarını cazibe için kullanırdı. Bunlar kül haline getirilip, eğer yemek içine karıştırılmıyorsa bir çanta içine dikilip boyunluk olarak giyilirdi. Birçok kabilede hastaları iyileştirmek, yağmur yağdırmak, hırsızları uzak tutmak gibi sihirli dini ayinler ölü insanların vücut parçalarıyla yapılırdı. Bu toplumlarda el ve ayak parmakları, kol kemikleri, saçlar, dişler ve çene kemikleri gibi vücudun bazı parçaları kutsal olarak görülürdü¹³.

Çok eski çağlarda tuğ ve onun boncukları büyümlü sayılır, onda savaş ilâhının bulunduğu inanılırdı. Moğollar Müslüman olup Türkleştikten sonra bile tuğu takdis âyini yapmışlardı. Eski Türkler'in "tuğ"larında yaban sığırı kutuz'un boncuklarla süslenmiş kuyruğu bulunurdu¹⁴.

Ebû Reyhan-ı Birûnî, Kimaklar'da, içindeki suyun azlığına rağmen ne kadar alınırsa alınsın suyu bitmeyen küçük bir su çukurunun bulunduğunu ve bu civarda bulunan Guz Türkleri'nin bu çukurun kenarında, üzerinde izler bulunan bir taş parçasını takdis ettiklerini kaydeder¹⁵.

Politeist Yunan'da efsânevî veya gerçek kahramanlardan kalan hatıra eşyaya sahip olmak bir şehrin korunmasında önemli sayılırdı. Mısır, Kelt, Çin ve Hind kültürlerinde de bir aziz,

12 Nebi Bozkurt, Mukaddes Emânetlerin Tarihi ve Osmanlı Devletine İntikâli", *M.Ü.İ.F.D.*, sayı: 13-15, s. 7, İstanbul 1997.

13 Mac Culloch, "Relics", *ERE (Encyclopedia of Religion and Ethics)*, X, s. 650-652, Edinburgh 1980.

14 Abdülkadir İnan, Eski Türk Dini Tarihi, s. 156, İstanbul 1976.

15 Ebu'r-Reyhan Muhammed b. Ahmed el-Birûnî, *El-Asâru'l-Bâkiye ani'l-Kurûni'l-Hâliye*, s. 264, Leipzig 1923.

kahraman veya ataya ait eşya büyük bir dinî önemi hâizdi. Hint geleneğinde taş, sürekliliği ve bozulmazlığı temsil ettiğinden kutsalı ve babadan oğula devredilen böyle "kutsal" taşlar vardı¹⁶.

Budist toplumlarda Gautama Buddha'nın selefi Kasyapa'dan kalan hatıralar stupalarda muhafaza edilir ve büyük bir hürmet görür. Budistler bizzat Buddha'nın kendinden kalan hatıralara hürmeti dinî bir görev olarak emrettiğine inanırlar. Buddha'nın dört köpek dişi, iki köprücük kemiği ve bir alın kemiği "yedi büyük emânet" olarak telâkki edilir. Indus'un batısında bir yerde bulunan Kasyapa'nın ayak izleri de önemli bir hatıra olarak kabul edilir. Ayrıca Sri Lanka'da Adem dağında bulunan büyük bir ayak izini andıran çukurluk, Budistlerce Buddha'ya, yerli Müslüman halkça Hazret-i Ademe izâfe edilerek ziyâret edilir¹⁷. İbn Batuta bu izi görmüş ve Seyahatnâmesi'nde ondan söz etmiştir¹⁸. Budizm'deki bir inanca göre Buddha, ilâhi ilhama incir ağacının altına oturduğu sırada nâil olmuştur. Bundan dolayı incir ağacı bugün bile Budistlerce mukaddes sayılan ve ibadet edilen bir ağaçtır¹⁹.

Cahiliye Devri Arapları

İslâmiyet'ten önce Araplar'ın çoğunluğu putperest idi. Bir kısmı Hıristiyanlık ve Yahudiliğe meyletmiş; az bir kısmı da tırnak kesmek, gusül almak ve sünnet olmak gibi Hazret-i İbrahim ve Hazret-i İsmail *aleyhimesseleâmın* şerâatlerinden kalma hükümlerle amel etmekteydi. Zamanla Hazret-i İsmail'in dininin tahrif edilmesiyle Araplar, taş ve ağaç gibi maddelerden yapılmış putlara kutsallık isnâd ederek tapmaya başladılar.

Cahiliye devri Arapları Kâbe'yi tavaf ettikten sonra civardaki taşlardan toplayarak beraberlerinde götürürlerdi. Nerede konaklarsa onları bir yere koyarlar, tıpkı Kâbe'yi tavaf ettikleri gibi kendilerine uğur getirsin diye hürmetle bu taşları tavaf ederlerdi. İbn Kelbî, bu davranışın onları gitgide hoşlarına giden şeylere ibâdet etmeye ve nihayet putperestliğe kadar götürdüğünü söyler²⁰.

Mekke'de yüzlerce yıl korunan hatıra eşyanın başında Hacerü'l-Esved ve Makâm-ı İbrahim gelmekteydi. Araplar Hacerü'l-Esved'e ayrı bir önem ve kudsiyet atfederlerdi. Hazret-i İbrahim'den itibaren devam edegelen hac ve tavaf ibâdetinin önemli bir ögesi olması dolayısıyla onu âdeta Kâbe'nin kudsiyetinin sembolü sayarlardı. Hatta Ebû Kubey's dağında bulunan mescidin mihrabı karşısındaki hücre, Nuh tufanı zamanında Hacerü'l-Esved'in muhafaza edildiği yer olduğu inancıyla halk tarafından ziyaret edilirdi²¹.

16 Kürşad Demirci, *Dinlerin Dejenasyonu*, s. 38, İstanbul 1985.

17 Bozkurt, a.g.m., s. 7-8.

18 İbn Batuta, *Rihletü İbn Battûta*, s. 88, Mağrib 1997.

19 Demirci, a.g.e., s. 38.

20 İbn Kelbî, *Kitâbu'l-Esnâm*, terc: Beyza Düşüngen, s. 26-27, AİFK Yay., Ankara 1969.

21 Seydişehrî Mahmud Es'ad, *Târih-i Dîn-i İslâm*, Hz. Ahmed Lütfî Kazancı, s. 287, İstanbul 1995.

Kâbe'nin inşası sırasında Hazret-i İbrahim'in iskele olarak kullandığı ve üzerinde davet görevini ifa ettiği Makâm-ı İbrâhim adlı taş, Câhiliye devrinde de Hazret-i İbrahim'in bir hatırası sayılarak muhafaza edilmişti. Kâbe'de bulunan hatıra eşyadan biri de Hazret-i İbrahim'in kurban ettiği koçun bir çift boynuzu idi. Ezrakî, Müslim b. Hâlid ez-Zencî'den rivayet ettiğine göre, Hazret-i İbrahim'in kurban ettiği koçun boynuzları Kâbe'nin dâhilinde duvara asılı olarak bulunuyordu. Boynuzlar Kâbe'nin içine giren kimsenin boyu yetişecek yükseklikteydi. Beytullâha güzel kokular sürüldüğü zaman bu boynuzlara da sürülür, süslendiği (حلية) zaman bunlar da süslenirdi²².

Yahudilik ve Hristiyanlık

Yahudilikte mutlak kutsal olan, İbranice Yahve diye isimlendirilen Allah ve O'na nisbet edilen nesnelere. Bütün nesnelere Allah'a nisbetle kutsallık kazanmasına en iyi örnek Ahid Sandığı'dır. Eski Ahid'e göre "Ahid Sandığı", "Süleyman Mâbedi", mâbeddeki eşyalar ve ibadet malzemeleri kutsaldır²³.

Hristiyanlıkta kutsal eşyaya verilen önem diğer dinlere göre daha ileri derecededir. Özellikle Rumlar Hazret-i İsa'nın eşyalarını muhafaza edip mucizelerini de kitaplarda tahrir etmişlerdir. Evliya Çelebi, Hazret-i İsa'ya inen ve onun 12 havârisiyle beraber yemek yediği ilâhi sofranın kalıntılarının Kudüs civarındaki Hayhun adlı bir manastırda, tunç sandıklar içinde bulunduğunu bildirir²⁴. Meşhur seyyah ayrıca, Kudüs'teki Kamâme Kilisesi'nde mücevher bir sanduka içinde Hazret-i İsa'nın na'lını, siyah hırkası, hurma lifi kuşağı, siyah amâmesi ve bir de sahîh bir İncili bulunduğunu haber verir²⁵. Remle'de bulunduğunu söylediği, Hazret-i İsa'nın hımârının (erkek eşek) kemikleri, Maltalı hristiyanlar tarafından buradan alınarak Akka kalesine götürülmüştür²⁶.

Evliyâ Çelebi'nin Yunan tarihçilerinden naklettiğine göre, Hazret-i İsa'nın doğumundan 328 sene sonra İstanbul'u bina eden Konstantin'in annesi Helene, Hazret-i İsa'nın asıldığı iddiâ edilen ağacın haç şeklindeki üç parçasını Kudüs'te gömüldüğü yerden çıkartmış ve mücevherli altın bir sandık içine koymuştur. İstanbul'a gelirken büyük bir alayla Makedonya'ya giren Helene, altın sandık içindeki haçları, "İsa'nın yâdigârıdır" diyerek Konstantin'e hediye etmiş, Konstantin de haçları yüzüne gözüne sürerek koruma altına almıştır²⁷.

Yine Evliya Çelebi, Yahudi bir melik tarafından şehid edilen Hazret-i Yahyâ'nın mübarek başının mücevherli bir altın kâse içinde Şam'daki Emevî Câmii'ne, cesedinin de Nablus yakınındaki

22 Ezrakî, *Ahbâru Mekketi'l-Müşerrefe*, Cilt I, s. 106, Göttingen 1275.

23 Demirci, "Kutsiyet", *DİA*, XXVI, s. 496, 2002.

24 Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, TSMK, B.303, Cilt V, vrk. 163a, sene 1156. Meşhur Hüseyin-i Cısrî'nin *Risâle-i Hamidiye* adlı eserinin Türkçe tercümesinde, Hazret-i İsa'nın sofrasıyla ilgili Şafii Müftüsü Seyyid Ahmed bin Dahlan'ın *Siyer-i Şerif* kitabına atfen şu zarif nükte nakledilir: "Ebu Bekir İbn Tayyib İstanbul'un fethinden evvel sefâretle Rum Kayseri'ne gönderilmiş. İbnü't-Tayyib'in büyük bir İslâm âlimi olduğunu haber alan Kayser, münâzara için en meşhur patriklerini hazırlamış. Mükâleme esnasında bir patrik, Hazret-i Peygamberin şakk-ı kamer mucizesini kastederek, "Acaba sizinle kamer beyninde karâbet mi var idi ki, iki parça olup da yalnız size göründü!" der. İbnü't-Tayyib cevaben, "Ya Mâide-i İsa ile sizin uhuvvetiniz mi var idi ki aylarca size nâzil olmuş da civarınızda bulunan Yunâniler ile Yahudiler ve Mecusiler haberdâr olamamışlardır!" buyurur (*Tercümetü'r-Risâleti'l-Hamidiye*, Manastırlı İsmail Hakkı, s. 195-196, Dersâadet 1308).

25 Evliya Çelebi, a.g.e., vrk. 164b.

26 Evliya Çelebi, a.g.e., vrk. 85b.

27 Evliya Çelebi, a.g.e., 165a-b.

Sebastiye şehrine defnedildiğini nakletmektedir. Maltalı Hristiyanlar, Hazret-i Yahya'nın cesedini buradan kaçırmışlar ve yüzyıllarca ellerinde saklamışlardır²⁸.

Yeni kurulan kiliselerin değerini artırmak ve ilgi toplamak için kutsal kabul edilen hâtıra eşyalar oldukça etkili olmaktadır. Bu bakımdan bunlardan biri veya birkaçının bulunmadığı kilise hemen hemen yok gibiydi. Bir azizin elbisesi, mendili, mezarından getirilen bir avuç toprak yerli halk gözünde bunların bulunduğu kilisenin değerini artırıyordu²⁹.

Hazret-i Meryem'in Beytullahim'e giderken elinde bulundurduğu söylenen tas, su içtiği kap, oturduğu tabure, eşyalarının parçaları ve saç tokası gibi kalıntılarından Hristiyanlar altıncı ve yedinci yüzyıllarda bahsediyorlardı. Hristiyanlığın ilk dönemlerinde bir azizin ruhunun dâima türbesi yakınında bulunduğu inanılır ve ondan kalan eşya burada muhafaza edilirdi. Dördüncü yüzyıl ortasından itibaren ölülere hatırlamak için yapılan kiliseler ve onlara ait eşyaların getirilip bu kiliselerde bulundurulması bir gelenek olmuştu. Bu tür gelenekler o kadar yaygınlaştı ki, kutsal eşyalar olmadan hiçbir kilisenin noksansız olamayacağına inanılırdı. Bu tür eşyalar bazen kiliselerin kapılarına yerleştirilmiş ve dindar insanlar tarafından saygı gösterilerek öpülmüştür. Hatta bunlar kiliselerin çeşitli yerlerine konulmuş, dini törenlerde sergilenmiş ve dindar Hristiyanlar bu eşyalarla kutsanmıştır.

Kutsal eşyalara olan hürmet zamanla onların mucizevi olduklarına dair bir inanış geliştirmiştir. Azizlere ait kutsal eşyaların insanları şeytan ve kötü şerlerden koruyacağına inanılmış; savaşçılar kutsal eşyaları kılıçlarının kabzalarına bağlamış; krallar onları taclarının içinde saklamışlardır. Bir rivayete göre, Hristiyan azizlerinden St. Thomas Aquinas kutsal eşyaların boyunda takılmasının uygun olduğunu ve bunun koruyucu bir güç teşkil ettiğini vurgulamıştır. Ancak bazı Hristiyan düşünürler bu inanışları mübâlağalı bularak protesto etmişlerdir. Onaltıncı yüzyıldan bu yana kutsal eşyaların kullanımı reformcu kiliselerde terkedilmiştir. Yine de yüce ve büyük bir insana ait olan eşyalar, mektuplar, kitaplar, süsler veyahut benzeri şeyler belli bir derecede değerli sayılmış, protestan ve katolik mezhebinde olanlarca hürmet görmüştür³⁰.

IV. Haçlı Seferi (1203-1204) sırasında İstanbul, Haçlılar ve Venedikliler tarafından vahşice tahrip edilip yağmalandığında Hristiyanlarca kutsal sayılan bazı eşyalar da çalınmıştır. Tarihçi Geoffroi de Villehardouin, bu olayı şöyle tasvir eder:

"Fransa'dan gelen başrahip Martin, kutsal emanetlerin yerini açıklamadığı takdirde Pantokrator Kilisesi'nin yaşlı papazını açıkça ölümle tehdit etti, bunun üzerine ihtiyar papaz demir bir sandık açtı. Martin ihtirasla titreyerek iki elini birden sandığa daldırdı. Kendisi ve yardımcısı aceleyle eteklerini toplayıp kutsal emanetleri doldururlar. Gemilere doğru koşarlarken onu tanıyanlar kendisine bir şeyler topladın mı diye sorunca, başrahip mutlu bir şekilde gülümseyip "iyi iş yaptık" cevabını verdi. Çalınıp götürülenler içinde Hazret-i İsa'nın kanından bir damla, Kutsal Haç'ın bir parçası, Aziz Yuhannes'den bir parça, Aziz Yakub'un bir kolu, Aziz Kosmas'ın bir ayağı, Aziz Laurentius'un bir dişi ve 28 erkeğe, 8 kadına ait kutsal eşya vardı"³¹.

28 Evliya Çelebi, a.g.e., vrk. 85b.

29 Bozkurt, a.g.m., s. 8.

30 Mac Culloch, a.g.m., s. 653-659.

31 Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 178, İstanbul 1997.

İstanbul'dan çalınan ganimet ve kutsal eşyaların bir kısmı bugün Venedik'te San Marco Kilisesi'ndeki müzede sergilenmektedir³².

XV. yüzyıl başında, 1404 yıllarında Timur nezdine elçi olarak giderken İstanbul'a uğrayan İspanya elçisi Clavijo, İstanbul'da birçok kilisede hayli miktarda kutsal eşya gördüğünü belirtir. Clavijo, Saint John (Hz. Yahya) Kilisesi'ni ziyarete gittiğinde Hazret-i Yahya'nın kolunu³³, Hazret-i İsa'nın son yemeği esnasında Juda'ya verdiği ve bir sandık içinde korunan ekmek parçasını, Longsinüs'ün mızrağı ile yaralandığı zaman Hazret-i İsa'nın vücudundan akan kanın saklandığı altın kutuyu, sandıktaki kırmızı bir kadife parçası üzerinde Yahudiler tarafından yolunmuş Hazret-i İsa'nın saç ve sakalından birkaç kılı ve yine sandıktaki bir kutuda Hazret-i İsa'nın elbisesinden bazı parçaları gördüğünü söyler³⁴. Saint Mary kilisesinde de Hazret-i Yahya'nın diğer kolu ile Hazret-i İsa'nın çarmıha gerildiği haçın parçasını gördüğünü bildirir³⁵.

Bu bilgiler, Hazret-i İsa ve Hazret-i Yahya'ya ait olduğuna inanılan hatıralara Hıristiyanların büyük bir önem attığını göstermektedir.

İslâmiyet

Hakikî tevhid dini olan İslâmiyet, putperestliği imha, Allah'ın vahdâniyet akidesini te'sis, cinlere, perilere, taşlara ibadeti ilgâ ve bütün hurafeleri yok etmiştir. Hıristiyanlıkta olduğu gibi mukaddes suların, kendisinden meded beklenen eşyaların, putlar ve azizlerin bu dinde yeri yoktur.

İslâmiyete göre, her türlü noksan sıfatlardan münezze olan Allah'dan başka hiçbir varlığın kudsiyeti yoktur. Çünkü bütün varlıklar âciz, fakir ve kusurlu yaratılmışlardır. Bununla beraber Allahu Teâlâ'ya mensûp olan, dinen pâk, nezih ve manevî büyüklüğü hâiz olan şeylere mukaddesât denilmekte³⁶, bunlara hürmet ve ta'zimde bulunulması tavsiye edilmektedir.

İslâm dini, Cenâb-ı Hak dışındaki bütün varlıklara ve eşyaya, şirki îma etmeyecek şekilde saygı ve bağlılık gösterilmesine izin verir. Bir nesneye veya şahsa, Cenab-ı Hak ve Hazret-i Peygamberi düşünmeden aşırı sevgi ve rağbet gösterilmesi doğru değildir. Nitekim bazı şii'ler, Hazret-i Ali'ye bu tarz bir muhabbet göstermeleri sebebiyle hak yoldan ayrılarak dalâlete düşmüşlerdir.

İslâm'da, maddî bir eşyadan fayda beklemek ve ona aşırı saygı göstermek yoktur. Sahâbe ve sonraki müslümanların Kâbe duvarındaki Hacerü'l-Esved taşını selâmlayarak hürmetle öpmeleri, ondan bir meded beklemek veya bir menfaat temenni etmek için değildir. Bu hürmet ve tâzimin sebebi, Hacerü'l-Esved'in Cennet'ten gelmesi ve Hazret-i Peygamberin

32 Demirkent, a.g.e., s. 178.

33 Ruy Gonzales de Clavijo, *Timur Nezdine Gönderilen İspanyol Sefiri Clavijo'nun Seyahat ve Sefâret İzlenimleri*, Çev. Ömer Rıza Doğrul, s. 42, Ses Yayınları, İstanbul 1993.

34 Clavijo, a.g.e., s. 51-52.

35 Clavijo, a.g.e., 43.

36 Ömer Nasuhi Bilmen, *Büyük İslâm İlimihâli*, s. 430, Bilmen Yayınevi, İstanbul.

hürmetine mazhar olmasıdır. Nitekim Hazret-i Ömer bir hac esnasında Hacerü'l-Esved'i öpmüş ve "çok iyi bilirim ki, sen zarar ve menfaati olmayan bir taş parçasısın! Eğer Resûlullah'ın seni öptüğünü görmeseydim aslâ seni öpmezdim" demiştir. Kurtubî'ye göre Hz. Ömer, Hacerü'l-Esved'in selâmlanmasını (istilâm), cahil kimselerin -Araplar'ın cahiliyyede yaptıkları gibi- taşlara tazim gösterildiği şeklinde anlamalarından endişe etmiş; onun sadece Hazret-i Peygambere ittibâ anlamında öpülebileceğini, yoksa taşın fayda ya da zarar veremeyeceğini bu sözlerle ders vermek istemiştir³⁷.

Müslümanlar, Hazret-i Peygamber'den geriye kalan maddî eşyaları mukaddes telakki etmişler, diğer bazı peygamberlere, sahâbeye ve büyük dini şahsiyetlere âit eşyaları da böyle görmüşlerdir. Hazret-i Peygambere gönülden inanan ehl-i imanın O'nun sakalı şerifine, hırka-i saâdet ve diğer hatıra eşyasına hürmet ederek bunları mukaddes telakki etmeleri âmiyane tabirle kesinlikle bir tapınma değildir. Bilakis bu hatıralar, kâinatın yaratılış sebebi olan Hazret-i Peygambere salavât getirmeye sebep ve bir hürmet ve muhabbete vesiledir.³⁸

Bundan dolayı eskiden beri Müslümanlar, Hazret-i Peygamberin aziz hatıralarını yanlarında bulundurmaya, onların yümn ve bereketlerinden istifade etmeye çalışmışlar, bunlar vesilesiyle Hazret-i Peygamberin manevi müzâharetine mazhar olacaklarına inanmışlardır. Osmanlılar'ın sancak-ı şerif ile hırka-i saâdeti harp meydanlarına götürmeleri de bu düşünceden kaynaklanır. Eğri'de Osmanlı ordusu mağlup olmak üzereyken Hazret-i Peygamberin hırka-i saâdetini eline alan Sultan III. Mehmed (ö. 1603), *alâ vechi'l-istişfâ'* Cenab-ı Hak'dan nusret talep etmiş ve çok geçmeden de Allah'ın izniyle zafer kazanılmıştır³⁹. Nitekim Hazret-i Hâlid bin Velid'in hem duâ-yı Nebevî'ye mazhariyeti hem de külâhında Hazret-i Peygamberin lihye-i saâdetlerini taşıması sırrıyla girdiği bütün harpleri kazandığı çok meşhur olmuştur⁴⁰.

37 İbn Hacer Askalânî, *Fethu'l-Bârî*, Cilt IV, s. 109, Polen Yayınları, İstanbul 2006.

38 Hazret-i Peygamberin Sakalı Şerifi münasebetiyle sorulan bir suale Bediüzzaman'ın vermiş olduğu cevap, Hazret-i Peygamber'den günümüze intikal eden hatıralara bakış için güzel bir nokta-i nazar vermesi sebebiyle buraya aynen dercedilmiştir: "*Bugün Re'fet Bey'in bir mektubunu aldım. Lihye-i Şerife hakkındaki suali münasebetiyle diyorum ki: Hadîşçe sabittir ki Resul-i Ekrem aleyhissalâtü vesselâmin Lihye-i Saadetinden düşen saçların taneleri mahduttur. Otuz kırk tane veya elli altmış tane gibi az bir miktarda iken, binler yerde Lihye-i Saadetin saçları bulunması, beni bir zaman çok düşündürdü.*

O vakit hatırıma gelmiş ki lihye-i Saadet, yalnız Lihye-i Şerifin saçlarından ibaret değil belki re's-i mübareğinin tıraş oldukça hiçbir şeyini kaybetmeyen sahabeler, o nurlu ve mübarek ve daimi yaşayacak saçları muhafaza etmişler. Onlar binlerdir. Şimdiki mevcuda müsavi gelebilirler. Yine o vakit hatırıma geldi ki acaba her camide bulunan, sened-i sahih ile bu saç Hazret-i Risalet'in saç olduğu sabit midir ki ona karşı ziyaret makbul olabilsin? Birden hatıra geldi ki o saçların ziyareti, vesiledir. Resul-i Ekrem aleyhissalâtü vesselâma karşı salavat getirmeye sebep ve bir hürmet ve muhabbete medardır. Vesilelik ciheti o şeyin zatına bakmaz, vesilelik cihetine bakar. Onun için eğer bir saç hakiki olarak Lihye-i Saadetten olmazsa, madem zahir hale göre öyle telakki edilmiş ve o vesilelik vazifesini yapıyor ve hürmete ve teveccühe ve salavata vesile oluyor; kat'i senet ile o saçın zatını teşhis ve tayin lâzım değildir. Yalnız, aksine kat'i delil olmasın, yeter. Çünkü telakkıyat-ı âmme ve kabul-ü ümmet, bir nevi hüccet hükmüne geçer. Bazı ehl-i takva böyle işlerde, ya takva veya ihtiyat veya azîmet noktasında illişeler de hususi ilişirler. Bid'a da deseler, bid'a-i hasene nevinde dâhildir. Çünkü vesile-i salavattır." (Bediüzzaman Saîd Nursi, Lem'alar, s. 106, Envâr Neşriyat, İstanbul 1996)

39 Mustafa Sâfi, *Zübdetü't-Tevârih*, Beyazıt Yazma Eser Kütüphanesi, Veliyyüddin E. No. 2429, vrk. 281a-283a.

40 Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, Cilt VI, s. 249, Beyrut 1985.

Eğri Seferi'nin tasviri. Osmanlı topçularının en önde görüldüğü minyatürde, Sultan III. Mehmed'in sol tarafındaki vazifelinin başı üzerinde, Hazret-i Peygamberin bohçaya sarılı Hırka-i Saâdeti yer almaktadır (TSMK, H. 1609/51b-52a).

GENEL OLARAK KUTSAL EMANETLER

Kutsal Emanetler

Klasik İslâm kaynaklarında Hazret-i Muhammed *aleyhissalâtü vesselâmdan* geriye kalan ve sonraki asırlara intikal eden eşyalar için *mîras*⁴¹ veya *eser/âsâr*⁴² ifadeleri kullanılmıştır. Osmanlı kaynaklarında ise, Hazret-i Peygamber başta olmak üzere bazı peygamberlere, sahâbe-i kiram ve dinî şahsiyetlere âit eşyalar, umûmiyetle *emânât-ı mübâreke* ve *teberrükât-ı seniyye* tabirleriyle isimlendirilmiştir⁴³.

Osmanlı kaynakları ayrıca, Mescid-i Nebevî'nin Hücre-i Saâdet ve Ravza-i Mutahhara bölümlerine hayır sahipleri tarafından hediye edilen kandil, avize, şamdan, gülabdan, buhurdan ve benzeri eşyalar hakkında da *emânât-ı mübâreke* ve *teberrükât-ı seniyye* tabirlerini kullanmışlardır⁴⁴.

Bununla beraber *emânât-ı mübâreke* ve *teberrükât-ı seniyye* ifâdelerinin asıl karşılığı ve halkımızın bu kavramlardan ilk anladığı mana, Hazret-i Peygamberin günümüze intikâl eden mübârek eşyalarıdır. Nitekim *emânât-ı şerîfe*, "Hırka-i Şerîf gibi vakt-i saâdetten kalma âsâr-ı mukaddese" olarak tarif edilmiştir⁴⁵.

Son dönem Osmanlı kaynaklarında bütün bu eşyalar için nadiren de olsa *emânât-ı mukaddese* (mukaddes emânetler) tabirinin kullanıldığı görülmektedir. Günümüzde ise *kutsal emanetler* ifadesi oldukça yaygınlık kazanmıştır.

Her ne kadar, "kusur, ayıp ve noksanlardan münezze" anlamındaki *mukaddes* kelimesi Cenâb-ı Hakk'ın yüce zâtı için kullanılsa da; çoğulu olan *mukaddesât*, istilâhi bir tabir olarak, "Allah Teâlâ'ya mensûb olan; dinen pâk, nezih, manevî büyüklüğü hâiz olan şeyler" demektir⁴⁶. Bu istilâhî anlama göre Hazret-i Peygamberin günümüze intikâl eden eşyaları için, maddelerine herhangi bir kutsallık atfedilmemek şartıyla mukaddes veya kutsal kavramlarının kullanılması zararsızdır. Hazret-i Peygamber'in şefâatine mazhar olmak maksadıyla hayır sahipleri tarafından Hücre-i Saâdet ve Ravza-i Mutahhara'ya takdim olunan eşyalar da bu çerçevede düşünülebilir. Ancak, bütün bu eşyalar için *emânât-ı mübâreke* ve *teberrükât-ı seniyye* ifadelerinin kullanılması daha münasip görülmektedir.

Emanet kelimesi, "emîn sayılan veya emîn ittihaz edilen bir kimsenin yanında bulunan ve başkasına ait olan eşya"⁴⁷, "birine emniyet edip bir şeyi terk ve tevdi etme"⁴⁸, "bir kimseye bakması ve koruması için geçici olarak tevdi edilen şey"⁴⁹ anlamlarına gelir. *Emânât-ı mübâreke* terkîbi ise, "uğur, feyiz ve bereketi hâiz bulunan emanetler" demektir.

41 Mes'ûdî, *Mürûc'uz-Zehab ve Me'âdinü'l-Cevher*, III, s. 261, Mısır 1964; İbn Cevzî, *el-Vefâ bi-Ahvâli'l-Mustafâ*, II, s. 555, Beyrut.

42 İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, VIII, s. 361, 1997.

43 TSMA D. 10705/2; TSMA. d. 3008 vb.

44 OA, EV.d. 35124; OA, EV.d. 28973; OA, EV.d. 32244; AO, MAD. d. 8948 vb.

45 Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî*, s. 163, sene 1317.

46 Ömer Nasuhi Bilmen, *a.g.e.*, s. 430.

47 Fetâvâ-yi Hindiyye, IX, s. 111, 1986.

48 Şemseddin Sâmî, *a.g.e.*, s. 162, 1317.

49 Toksarı, s. 81, XI, 1995.

Müslümanların, Hazret-i Peygamber'e, sahâbeye, İslâm büyüklerine ve Haremeyn-i Şerîfeyne âit eşya için de emanet tabirini kullanmaları; bunları, kendi can ve malları gibi korunması gereken birer emanet olarak telakki ettiklerini göstermektedir. Bu eşyaların asırlarca büyük bir ihtimamla muhafazası ve hiçbir şahıs tarafından temellük edilmemesi de bunun ispatıdır.

Teberrükât sözcüğü, "yümn ve bereket addetme", "uğur sayma"⁵⁰ anlamındaki *teberrük* kelimesinin çoğuludur. *Teberrükât-ı seniyye* ise, "yüce, yüksek teberrükler" demektir. Başta sahâbe olmak üzere bütün Müslümanlar, Hazret-i Peygamber'in vefatından sonra geriye kalan eşyalarını, birer uğur ve bereket vesilesi olarak görmüşlerdir⁵¹. Sahâbe-i kirâm, Resûlullâh'ın sağlığında onun mübarek saçıyla, abdest suyuyla, teriyle, elbisesiyle, tasıyla teberrükte bulunmuş; onların bu davranışını Peygamber Efendimiz engellememiş hatta hoş görmüştür.

Teberrükât-ı seniyye terkibi de aynı şekilde Hazret-i Peygamber'in mübârek eşyaları yanında diğer peygamberlere, sahâbe ve İslâm büyüklerine ait eşyalar hakkında kullanılmış; ayrıca Haremeyn-i Şerîfeyn'e takdim edilen kıymetli hediyeler de bu tabirle ifade edilmiştir. Nitekim Hücre-i Saâdet ve Ravza-i Mutahhara'daki mushaf-ı şerîf, kandil, şamdan, avize vesâire eşyasının kaydını içeren bir teberrükât defterinde, *teberrükât* istilâhi şöyle tarif olunmaktadır:

"*Teberrükât-ı seniyye, Selâtin-i izâm-ı sâbika hazerâtıyla sâir mütevessilîn taraflarından ihdâ ve takdim olunub derûn-ı feyz-meşhûn-ı Harem-i Şerîf ve Hücre-i Mu'attara-i Hazret-i Peygamberî'de mu'allak ve mevcûd olan ve dekketü'l-ağavât pişgâhında vâki' kütübhânedede mevcûd ve mahfûz bulunan mesâhif-i şerîfe ve eşyâ-yı nefîse-i sâireyi ihtivâ etmektedir.*"

(OA, EV.d. 35132)

Buradaki sebep ve vasita anlamındaki *vesîle*⁵² masdarından gelen *mütevessil* kelimesi, "bir vesîle ittihazıyla (edinerek) takarrübe (yaklaşmaya) çalışan"⁵³ demektir. Sâlih amellerin herbiri, Cenâb-ı Hakk'ın rızâsına ve Resûlullâh'ın şefâatine kulu yaklaştıran birer vasıttır. "*Ey iman edenler! Allah'tan korkun, O'na (yaklaşmaya) vesîle arayın.*"⁵⁴ âyet-i kerimesinde, Hakk'ın rızâsına ulaşmak için her türlü meşrû vesîlelere mürâcaat edilmesi emredilmiştir.

Kâbe-i Muazzama'dan sonra dünyanın en mukaddes mekânı olan Mescid-i Nebevî'ye ait hizmetlerin en mühim sâlih amellerden olduğu izahtan vârestedir. Bundan dolayıdır ki, başta sultanlar ve sâir mütevessilîn; bu mukaddes mekânın çeşit çeşit ihtiyaçlarını tedârik etmek suretiyle rızâ-yı Mevlâya vâsil olmaya çalışmışlardır.

Teberrükât eşyasına ait tespit edebildiğimiz ilk defterlerde, mukaddes mekânlara selâtin-i izâm, vüzerâ-i kirâm ve ashâb-ı hasenât taraflarından takdim edilen hediye eşyası için *nezr/nüzûrât*, yani *adak* tabirinin kullanıldığı görülmektedir⁵⁵. *Teberrükât-ı seniyye* ifâdesi ondokuzuncu

50 Şemseddin Sâmî, *a.g.e.*, s. 377.

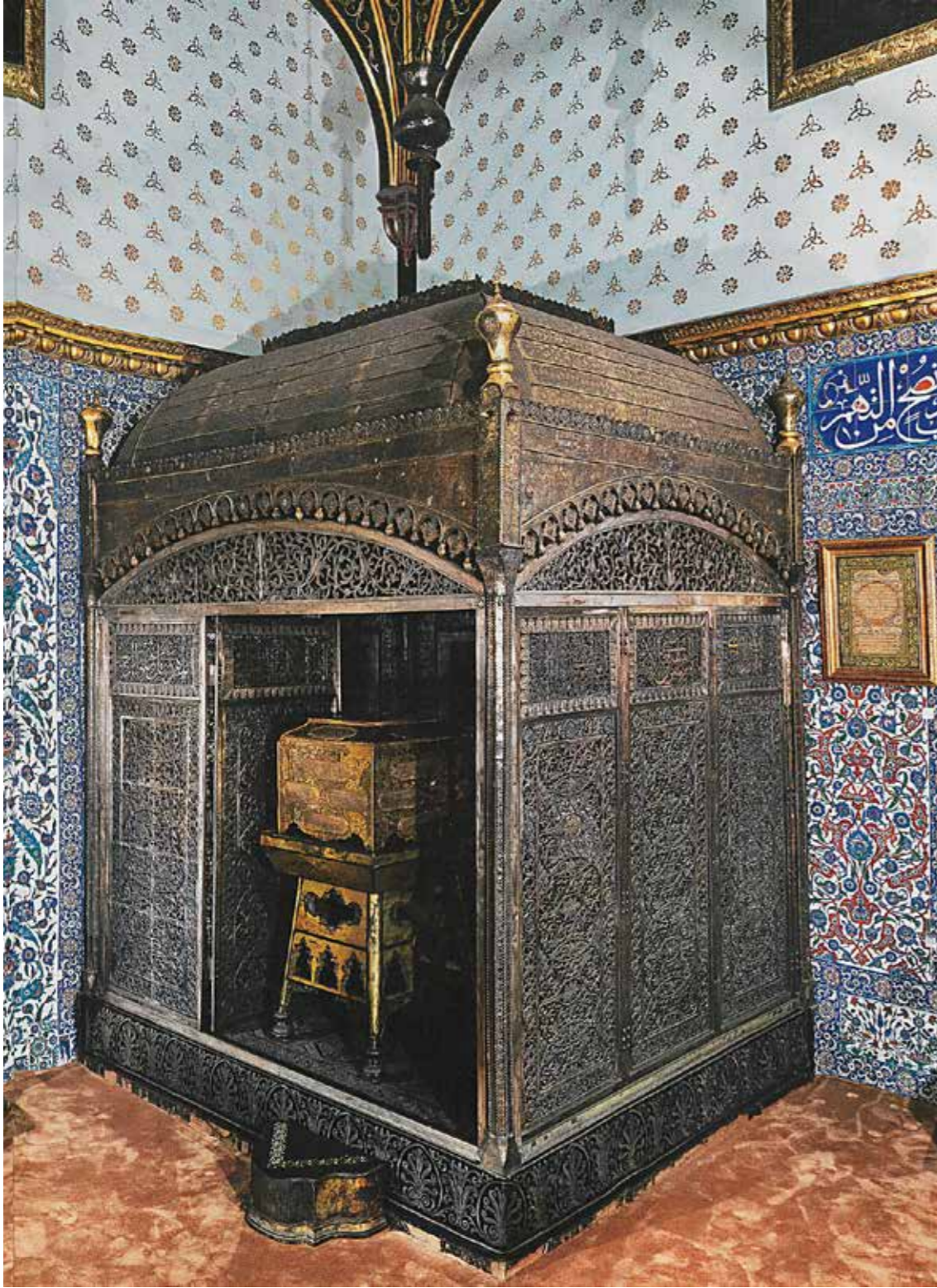
51 İbn Hacer Askalânî, *a.g.e.*, Cilt VI, s. 445, 2007.

52 Şemseddin Sâmî, *a.g.e.*, s. 1492.

53 Şemseddin Sâmî, *a.g.e.*, s. 1287.

54 *Mâide Süresi*, 35.

55 TSMA D. 7386; TSMA D. 814.

Hattat Nazif ketebeli, Sâd Suresi 50'nci ayet-i kerime
(Hırka-i Saâdet Dairesi Şadırvanlı Sofa giriş kapısı üstü)

Hırka-i Saadet Dairesi'nin en önemli mekânı olan Has Oda'nın iç kısmından bir görünüm. Köşedeki Sultanlara ait taht, IV. Murad döneminde yeniden yaptırılmış ve etrafı II. Mahmud döneminde gümüş şebeke ile kapatılmıştır. Gümüş şebeke içerisinde Hazret-i Peygamber'e ait hırka-i saadet ve diğer emânât-ı mübareke muhafaza edilirdi. Resimde, günümüzde şebeke içindeki gümüş sehpa üzerine konulan Sultan Abdülaziz'in yaptırdığı hırka-i saadet altın mahfazası görülmektedir.

Sultan II. Mahmud ketebeli celî sülüs hat hadis-i şerif levhası
(Hırka-i Saâdet Dairesi Arzhane giriş kapısı üstü)

yüzyıldan itibaren zikredilmeye başlanmış⁵⁶, daha geç dönemlerde ise *emânât-ı mübâreke*⁵⁷ veya *emânât-ı mukaddese*⁵⁸ terkiplerinin kullanımı yaygınlık kazanmıştır. Günümüzde bütün bu mübârek hatıra eşya için *kutsal emânetler* veya *mukaddes emânetler* tâbirleri kullanılmaktadır.

Topkapı Sarayı'ndaki Kutsal Emanetler

Ülkemiz, hem kemmiyet hem de keyfiyet itibarıyla İslâm dünyasında bir benzeri daha bulunmayan bir mukaddes emanet koleksiyonuna sahiptir. Osmanlı'dan intikal eden mukaddes emanetler bugün Topkapı Sarayı Müzesi'ndedir.

Yukarıda bahsedildiği gibi, mukaddes emanetler tabiri öncelikle Hazret-i Peygamberin mübarek eşyası için kullanılmış; zamanla bu tabirin şumulüne, diğer bazı peygamberlere, sahâbe ve İslâm büyüklerine ait hatıra eşyalar, hatta Kâbe-i Muazzama ve Mescid-i Nebevî'nin tamirleri sırasında yerlerinden sökülerek muhafaza altına alınan taş, çini ve ahşaptan mâmül malzemeler ve yine bu mukaddes mekânlarda kullanılan kandil, avize, şamdan, kisve-i şerif vb. gibi kullanım eşyaları da dahil edilmiştir. Topkapı Sarayı Müzesi bugün, bu tabirin şumulüne dahil olan her çeşit kutsal emanete ev sahipliği yapmaktadır. Mukaddes emanetleri genel olarak iki kısımda değerlendirmek mümkündür:

Birinci ve en önemli mukaddes emanet grubu, Hırka-i Saâdet/Has Oda Dairesi'nde yer alan, Sultan I. Selim'in 1517'de Mısır'ı fethinden sonvra İstanbul'a nakledilen ve Osmanlı Devleti'nin son zamanlarına kadar da sayıları gittikçe artan emanetlerden oluşur. Bunlar içerisinde en önemlileri Hazret-i Peygamber'e ait olanlardır. Bugün Hazine Dairesi'nde yer alan ve başta sultanlar olmak üzere çeşitli hayır sahiplerince Hücre-i Saâdet ve Ravza-i Mutahhara'ya takdim olunan Medine emanetleri ise ikinci kısım emanet grubunu teşkil etmektedir. Bunlar, I. Dünya Savaşı'nın bütün şiddetiyle devam ettiği bir sırada, 1917 yılında Fahreddin Paşa tarafından Medine'den İstanbul'a nakledilmişlerdir.

Hırka-i Saâdet Dairesi'ndeki Kutsal Emanetler

Mukaddes emanetlerin muhafaza edildiği Hırka-i Saâdet Dairesi, Arzhâne, Şadırvanlı Sofa, Destimâl Odası ve Has Oda'dan (Taht Odası) oluşur. Bina, Fatih Sultan Mehmed döneminde Padişahın özel dairesi olarak inşa edilmiştir. Padişahlar burada ikamet eder, devlet işlerinin bir kısmını ve ibadetlerini burada ifa ederlerdi. Dairenin 40 kişilik bir kadrosu vardı; 39'u padişahın en yakın maiyetini teşkil eden üst rütbeli görevli, 40'incisi da bizzat Padişahın kendisi idi⁵⁹.

Hırka-i Saâdet Dairesi'nin en önemli mekânı olan yüksek kubbeli Has Oda, Fatih Sultan Mehmed'den 16. yüzyılın ikinci yarısına kadar padişahların uyuduğu, günlük yaşantılarını

56 OA, EV.d. 10843; OA, EV.d. 32243.

57 OA, İ. DÜİT 100/28 (2); OA, İ. DÜİT 100/28 (8).

58 OA, İ. DÜİT 100/28 (3); OA, İ. DÜİT 100/28 (5)

59 Hilmi Aydın, *Hırka-i Saâdet Dairesi ve Mukaddes Emanetler*, s. 17, 2010.

sürdürdükleri özel bir daire konumundaydı. Padişahların saltanat tahtı da burada bulunurdu⁶⁰. Has Oda'nın sol köşesinde günümüzde de mevcut olan sayebanlı taht, gümüş üzerine altın yaldızlı olarak IV. Murad tarafından yaptırılmıştır. Evliya Çelebi'nin babası Kuyumcubaşı Derviş Zillî Mehmed Efendi'nin bir öğrencisi tarafından yapıldığı bilinen tahtın tavanı, Türk süsleme örneklerinden seçkin motiflerle bezenmiştir⁶¹.

Sultan III. Murad'dan (1574-1595) itibaren Padişahlar sadece günlük hayatları için Has Oda'yı kullanmaya, gecelerini ise daha çok Harem'deki hususi odalarında geçirmeye başladılar. Has Oda, II. Mahmud'dan (1808-1839) itibaren yalnızca Hazret-i Peygamber'in hatıralarına tahsis edildi ve ismi Hırka-i Saâdet Dairesi olarak anılmaya başlandı⁶². Tahtın iki yüzü gümüş kafes ile örtülerek mukaddes emanetlerin muhafaza edildiği bir şebeke haline getirildi ve Hırka-i Saâdet Çekmecesi buraya konulmaya başlandı⁶³.

Hırka-i Saâdet Dairesi'ndeki Kâbe-i Muazzama ile Mescid-i Nebevî'den sökülen çeşitli eşyalar dışında Hazret-i Peygambere, bazı peygamberler ile sahâbe ve İslâm büyüklerine ait başlıca emanetler şunlardır:

Hazret-i Peygambere Ait Kutsal Emanetler

Lihye-i Saâdet/Sakal-ı Şerîf (çok sayıda)

Hırka-i Saâdet (envanter no. 21/2⁶⁴),

Sancak-ı Şerîf (21/19),

Kadeh-i Saâdet (21/37),

Kadem-i Şerif Nakışı (21/15),

4 adet Nakş-ı Kadem-i Saâdet (21/61-64),

Na'leyn-i Saâdet (21/71),

Seyf-i Nebevî -iki adet- (21/129-130),

Kavs-ı Nebevî (21/68),

Mukavkis'a gönderilen Nâme-i Saâdet (21/174),

Müseylimetü'l-Kezzâb'a gönderilen Nâme-i Saâdet (21/169),

Gassân Melîki Hâris b. Ebî Şemir'e gönderilen Nâme-i Saâdet (21/674),

60 Aydın, a.g.e., s. 17.

61 Sevgi Ağca, Hırka-i Saâdet, s. 240, 2013; İlber Ortaylı, *Mekânlara ve Olaylarıyla Topkapı Sarayı*, s. 145, 2007.

62 Aydın, a.g.e., s. 23; Ağca, a.g.e., s. 240.

63 Ortaylı, a.g.e., s. 145; Güllü Necipoğlu, *15. ve 16. Yüzyılda Topkapı Sarayı (Mimarî, Tören ve İktidar)*, çev. Ruşen Sezer, s. 195-196, İstanbul 2007.

64 21, Hırka-i Saâdet Dairesi Koleksiyonu'nun; 1, Silah Hazinesi'nin; 2, Hazine'nin; 24, Padişah Elbiseleri Koleksiyonu'nun Müze'deki kodudur. Hırka-i Saâdet Dairesi'nden başka bu üç bölümde de bazı emanet eşyası yer almaktadır.

Ahsâ Vâlisi Münzir b. Sâve'ye gönderilen Nâme-i Saâdet (21/397),
Dendân-ı Saâdet (mahfazası 21/3-4),
Mühr-i Nebevî (21/167),
Hz. Peygamberin gasil suyunun gubarını havi şişe parçaları (21/80),
Hz. Peygamberin Kadem-i Şerîflerinin suyunu hâvi şişe (21/98).

Bazı Peygamber, Sahâbe ve Din Büyüklerine Ait Kutsal Emanetler

Dairede, bazı peygamber, sahâbe ve din büyüklerine ait hatıra eşyalar da bulunmaktadır. 18. yüzyılda sarayda tanzim edilen çeşitli teberrükât defterlerinde de kaydı bulunan bu emanetler şunlardır:

Hazret-i İbrahim'in taş tenceresi (21/465),
Hazret-i Dâvud'un kılıcı (21/137),
Hazret-i Mûsa'nın Asâsı (21/65),
Hazret-i Yûsuf'un amâmesi (21/89),
Hazret-i Yahyâ'nın kafatasından bir parça (2/2743),
Hazret-i Osman hattıyla Kur'an-ı Kerîm (21/32),
Hazret-i Fâtîma'nın küçük el sandığı (21/70),
Hazret-i Fâtîma'nın seccâdesi (21/14),
Hazret-i Hüseyin'in amâmesi (21/73),
Hazret-i Hüseyin'in hırkası (21/74),
Hazret-i Hüseyin'in seccâdesi (2/2883),
Hazret-i Ebû Bekir'in kılıcı (21/131),
Hazret-i Ömer'in 3 adet kılıcı (21/132-134),
Hazret-i Osman'ın 6 adet kılıcı (1/203-204, 1/298, 2/3775, 21/135-136),
Hazret-i Ali'nin kılıcı (21/138),
Zübeyr b. Avvâm'ın kılıcı (21/140),
Muâz b. Cebel'in 2 adet kılıcı (1/299, 1/301),
Kâtib-i Resûlullah Şurahbil b. Hasene'nin kılıcı (21/141),

Ca'fer-i Tayyâr'ın kılıcı (21/143),
Hâlid b. Velîd'in 4 adet kılıcı (21/144-147),
Ammâr b. Yâsir'in kılıcı (21/149),
Said bin Ubeyde'nin kılıcı (1/110),
Dırar b. Ezver'in kılıcı (1/207),
İmâm Zeynelâbidîn'in kılıcı (21/139),
İmâm-ı A'zam'ın ferâcesi (21/193),
İmâm-ı Şâfiî'nin seccâdesi (2/6269),
Abdülkâdir-i Geylânî hazretlerinin tâcından bir parça (21/36),
Seyyid Ahmed-i Bedevî'nin sarığı (24/1731),
Hacı Bayrâm-ı Velî'nin 3 adet hırkası ve 1 adet tâcı (24/2017-2022),
Aziz Mahmud Hüdâî'nin pabucu (21/474).

Hazine-i Hümâyun Dairesi'ndeki Medine'nin Kutsal Emanetleri

Hazine Köşkü/Fatih Köşkü/Enderun Hazinesi gibi isimlerle anılan Hazine Dairesi, bugün hazine'nin sergilendiği mekân olup Sarayburnu'nun en hâkim ve güzel noktasında yer almaktadır. Zemin olarak pek elverişli olmayan yamaca ustalıklarla inşa edilen bu köşk 500 yılı aşkın bir süredir ayakta durmaktadır.

1462-1463'te tamamlanan Fatih Köşkü, dış sofalı Türk evi planına göre kurulmuştur. Dört salon, iki salon arasında üstü kapalı etrafı açık ortada şadırvanı bulunan bir hayat (kapalı sofa) ve bir eyvandan ibarettir. Salonun ikisinde birer ocak vardır. Köşkün avluya bakan yönünde dokuz sütuna dayanan düz tavanlı geniş bir revak vardır. Duvarları küfeki taşından yapılmış olup kapı ve pencere kanatları süslemelidir⁶⁵.

Hazine Koşuğu ve Enderun Hazinesi'nin amiri Hazine Kethüdası idi. Hazine Kethüdası, kendinden sonra gelen kethüdaya görevi devrederken aynı zamanda bütün hazineyi en ince teferruatına kadar devretmek mecburiyetindeydi.

Hazine, Fatih'in torunu Yavuz Sultan Selim döneminde gerek Çaldıran gerekse Mısır seferlerinden getirilen ganimetlerle tika basa dolmuştur. Sultan I. Selim'in "Benim altunla doldurduğum hazineyi ahlâfımdan her kim mangırla doldurursa hazine anın mührü ile mühürlensin ve illâ benim mührümle mühürlenmekte devam olunsun" vasiyeti gereği Enderun Hazinesi'nin dış kapısı, saray müze oluncaya kadar hep Sultan I. Selim'in mührüyle mühürlenmiştir⁶⁶.

⁶⁵ Ortaylı, a.g.e., s. 120; Necdet Sakaoğlu, Tarihi, Mekanları, Kitabeleri ve Anıları İle Topkapı Sarayı, s. 216-217, 2002; geniş bilgi için bkz., Necipoğlu, a.g.e., s. 176-185.

⁶⁶ Ortaylı, a.g.e., s. 120; Sakaoğlu, a.g.e., s. 224.

Dendân-ı Saâdet Maafazası (TSM. 21/34)

Hırka-i Saâdet İç Maafazası (TSM. 21/2)

Lihye-i Saâdet
(TSM. 21/457)

Mukavkis'a Gönderilen Nâme-i Nebevî
(TSM. 21/174)

Hazret-i Peygamber'in Su İçtiği Tas
/ Kadeh-i Saâdet
(TSM. 21/37)

Hz. Ali'nin Kılıcı (TSM. 21/138)

Hz. Dâvud'un Kılıcı (TSM.
21/137)

Hz. Ömer'in Kılıcı (TSM.
21/134)

Hz. İbrahim'e Ait Mermer Tencere (TSM. 21/465)

Hz. Musa'nın Asâsı
(TSM. 21/65)

Hazine Köşkü'nün bir bölümünde, padişahlara ganimet olarak düşen, elçiler tarafından getirilen ve satın alınan tarihî değeri yüksek eserler bulunduruldu. Altın veya gümüşten mâmül kap kakaklar; ipek halılar ve seccâdeler; çok değerli kürkler, mücevherli elbise ve kaftanlar; pırlanta, elmas, inci, firuze, yakut, zümrütten mamul mücevherat; sorguç, pazibent, eyer takımı, kemerler gibi eşyalar vardı. Sultan Reşad zamanında I. Dünya Savaşı'ndan dolayı saraydaki bu çok kıymetli hazine eşyası güvenlik için İstanbul'dan Konya'ya gönderildi⁶⁷.

Bu kitabımızın konusunu teşkil eden ve aşağıda detaylı olarak anlatılan Medine emanetleri, 1917 yılının Mayıs ayı başlarında İstanbul'a geldiğinde Sultan Mehmed Reşâd'ın irâde-i seniyesiyle Topkapı Sarayı'nın Hazine-i Hümayun Dairesi'ne konularak muhafaza altına alınmıştır. Günümüzde bunların bir kısmı Hazine Dairesi'nin salonlarında teşhirde, bir kısmı da aynı dairenin depolarında koruma altındadır.

19. Yüzyıl Sonlarına Doğru Medine Kalesi ve Mescid-i Nebevî (İBB, Krt_013316)

67 Aydın, a.g.e., s. 265; Ortaylı, a.g.e., s. 120, 123.

TARİH BOYUNCA MEDİNE EMANETLERİ

Medine Emanetlerinin Mekânı Mescid-i Nebevî ve Tarihçesi⁶⁸

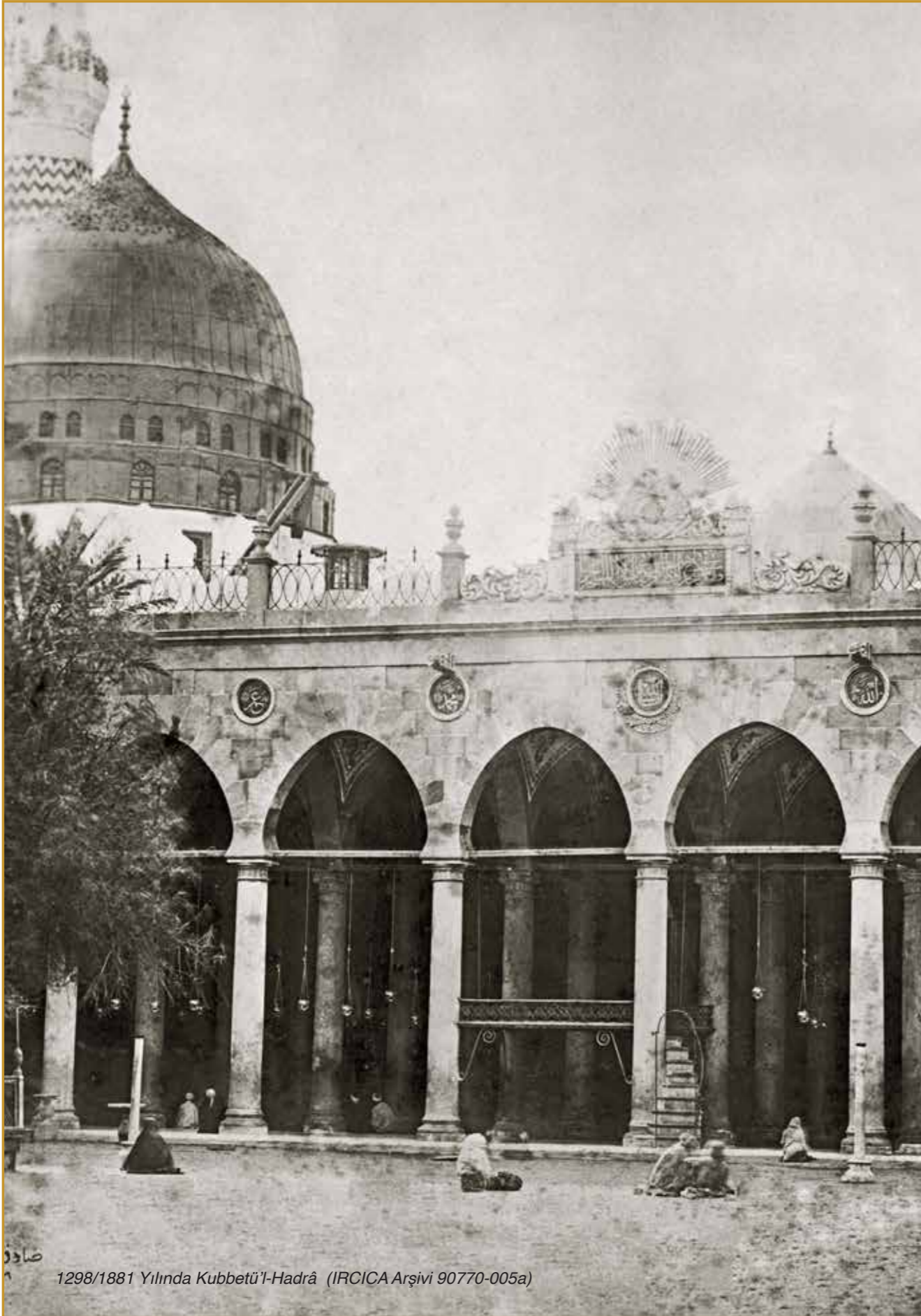
Mescid-i Nebevî, Hazret-i Peygamber'in Mekke'den Medine'ye hicretinden sonra yapılan ve İslâm âlimlerinin çoğuna göre fazilet bakımından Mescid-i Harâm'dan sonra gelen en mukaddes ibâdet mekânıdır. İmam Mâlik başta olmak üzere bazı âlimlere göre ise Resûlullah buraya defnedildiğinden Mescid-i Nebevî daha faziletlidir.

19. Yüzyıl Sonlarına Doğru Mescid-i Nebevî (IRCICA Arşivi 90746-023)

622 yılının Eylül ayında inşasına başlanan Mescid-i Nebevî, 623 yılının Nisan ayında tamamlanmıştır. Kiblesi bizzat Hazret-i Peygamber tarafından Kudüs'e yönelik yapılan ve üç kapısı bulunan mescidin doğu duvarının güney kısmına Hazret-i Peygamber'in hanımları Hz. Âişe ve Sevede için iki adet oda-hücre yapılmıştır. Daha sonra sayıları dokuza çıkan bu odaların bir kapısı mescide açılıyordu. Basit ve sade, ancak son derece fonksiyonel olan Mescid-i Nebevî Müslümanların sayısının artmasıyla ihtiyaca cevap veremeyince 628 yılında yeni ilâvelerle genişletildi. Hazret-i Osman, Resûlullah'ın teşvikiyle Mescid-i Nebevî'ye bitişik bazı yerleri buraya dahil etmek amacıyla satın aldı. Bu dönemde Mescid-i Nebevî, kible tarafı hariç üç tarafından genişletilerek yaklaşık 2433 m² ebadında kare planlı bir hale getirildi.

68 Bu kısım, Küçükaşçı-Bozkurt tarafından yazılan "Mescid-i Nebevî" maddesinin özetidir. Geniş bilgi için bkz., Mustafa Sabri Küçükaşçı-Nebi Bozkurt "Mescid-i Nebevî", *DİA*, Cilt XXIX., s. 281-285, 2004.

Mescid-i Nebevî Hazret-i Ebû Bekir döneminde herhangi bir değişikliğe uğramadı. Ancak Medine nüfusunun giderek artması mescidin genişletilmesi ihtiyacını doğurdu. Hazret-i Ömer, 638 yılında çevredeki bazı evleri mescide dahil etmek için istimlâk etti; kuzey duvarı biraz geriye çekildi ve ön duvar mevcut sütunların aralığı kadar ileri alınarak yanlara üçer, batı tarafında ön duvara dik ikişer sütun ilâve edildi. Hazret-i Osman döneminde Mescid-i Nebevî genişletilerek yeniden inşa edildi. 650 yılının eylül ayında tamamlanan çalışmalar sonunda mescid, 5000 m² alandan biraz daha büyük boyutlara ulaştı.

Mescid-i Nebevî, bu tarihten Emevî Halifesi Velîd b. Abdülmelik zamanına kadar herhangi bir değişikliğe uğramadı. Velîd, 87 (706) veya 88 (707) yılında Medine Valisi Ömer b. Abdülaziz'den Mescid-i Nebevî'yi genişletmesini, Hazret-i Peygamber döneminden kaldığı için yıkılmasına izin verilmeyen hücrelerle çevredeki evleri istimlâk edip mescide dahil etmesini istedi. Mescid-i Nebevî'nin inşası için yapılan istimlâk faaliyetleri esnasında bazı problemler yaşanmış, özellikle Hazret-i Peygamber'in hanımlarına ait hücrelerin yıkılması Medineliler'i çok üzmüştür. Üç tarafından genişletilen mescid, yaklaşık 7500 m²'lik bir alana ulaştı, bütün duvarlarda kesme taş kullanıldı. Hücre-i saâdetin Mescid-i Nebevî'nin içerisine alındığı bu genişletmede minare, niş tarzı mihrap ve şerefe, üç yeni unsur olarak eklendi.

Abbâsi halifelerinden Mehdî-Billâh, 160'ta (777) Medine'ye geldiğinde Mescid-i Nebevî'nin yetersiz kaldığını görüp genişletmeye karar verdi. 161 (777-78) veya 162 (778-79) yılında başlayan faaliyetler 165'te (781-82) tamamlandı. Sadece kuzey yönünde genişletilerek yaklaşık 9309 m²'ye ulaşan mesciddeki sütun sayısı 290'a ulaştı. Süslemesine özel bir önem verilen kible duvarının alt kısmı mermer kaplandı. Üst tarafı ise uzaktan mozaik gibi görünen altın parçalarıyla, doğu ve batı duvarlarının avluya dönük yüzleri renkli dekoratif oymalarla süslendi. Hârûnürreşîd, Me'mûn, Mütevekkil-Alellah, Mu'tazîd-Billâh dönemlerinde de Mescid-i Nebevî'nin bazı bölümlerinde onarım ve değişiklikler yapıldı.

460 (1068) ve 515 (1121) yıllarında Medine'nin çevresinde meydana gelen depremlerden zarar gören Mescid-i Nebevî kısa sürede onarıldı. 1 Ramazan 654'te (22 Eylül 1256) Mescid-i Nebevî'de çıkan yangının büyük tahribata yol açması üzerine Halife Müsta'sım-Billâh, Irak hac kafilisiyle malzeme ve eleman gönderip imar faaliyetlerini başlattı. Ancak Hülâgû'nun Bağdat'ı işgal ederek Abbâsi hânedanına son vermesi çalışmaların yarıda kalmasına sebep oldu.

Abbâsiler'den sonra Mescid-i Nebevî'nin bakımını üstlenen Memlûkler'den Sultan el-Melikü'l-Mansûr Nûreddin Ali, yarım kalan faaliyetleri Yemen Hükümdarı el-Melikü'l-Muzaffer Şemseddin Yûsuf'un katkısıyla yeniden başlattı. Dört ana kapının bulunduğu ön tarafın imarı Memlûk Sultanı Kutuz zamanında (1259-1260) tamamlandı. Bağdat Abbâsi hilâfetini Mısır'da yeniden kuran I. Baybars tarafından sürdürülen çalışmalar 668'de (1269-70) bitirildi. Memlûk Sultanı Kalavun devrinde Hazret-i Peygamber'in kabri üzerine ilk defa ahşap bir kubbe inşa edildi. Mescid-i Nebevî, Sultan Kayıtbay dönemine kadar herhangi bir değişikliğe uğramadı. Kayıtbay Hücre-i Saâdetin kubbelerini yenileyerek mescidde bazı düzenlemeler yaptı (881/1476). 13 Ramazan 886'da (5 Kasım 1481) güneydoğu köşesindeki minareye düşen bir yıldırım sebebiyle çıkan yangında Hücre-i Saâdeti örten iç kubbe hariç iki tavan, minber ve maksûre yandı; sütunların büyük bölümü zarar gördü. Mescidin yenilenmesi ve tezyinatı 888'de (1483)

tamamlandı. Bazı ince işler ve çevre düzenlemeleri ertesi yıl bitirildi. Kayıtbay'ın bu imarının ardından Mescid-i Nebevî'nin alanı 9429 m²'ye ulaştı. Hücre-i Saâdetin kubbesinin yerine daha büyük bir kubbe ve mescidin Bâbüsselâm tarafına iki kubbe yapıldı. Batı duvarına bitişik Bâbüsselâm ile Bâbürrahme arasında bir medrese ve ribât inşa edildi.

Hicaz'a hâkim olduktan sonra "*Hâdimü'l-Haremeyn*" ünvanını kullanmaya başlayan Osmanlı padişahları, Medine'ye özel bir önem vererek şehrin ve Mescid-i Nebevî'nin imarı için çeşitli faaliyetlerde bulundular. Medine Osmanlı hâkimiyetine girdikten sonra Mescid-i Nebevî'de ilk imar faaliyeti Kanûnî Sultan Süleyman döneminde gerçekleştirildi. 938'de (1531-32) İstanbul'dan gönderilen mühendis ve ustalar Hücre-i Saâdetin batı duvarı başta olmak üzere Mescid-i Nebevî'de bazı onarım ve yenileme çalışmaları yaptılar. Masrafları Mısır hazinesinden karşılanan bu çalışmalar 947'de (1540) tamamlandı. Ardından Sultan II. Selim, III. Murad, III. Mehmed, I. Ahmed, IV. Murad, IV. Mehmed, II. Mustafa, III. Ahmed, I. Mahmud, III. Osman, I. Abdülhamid ve III. Selim zamanlarında Mescid-i Nebevî'de bazı tamirat ve yenilikler gerçekleştirilerek buraya çeşitli hediyeler gönderildi.

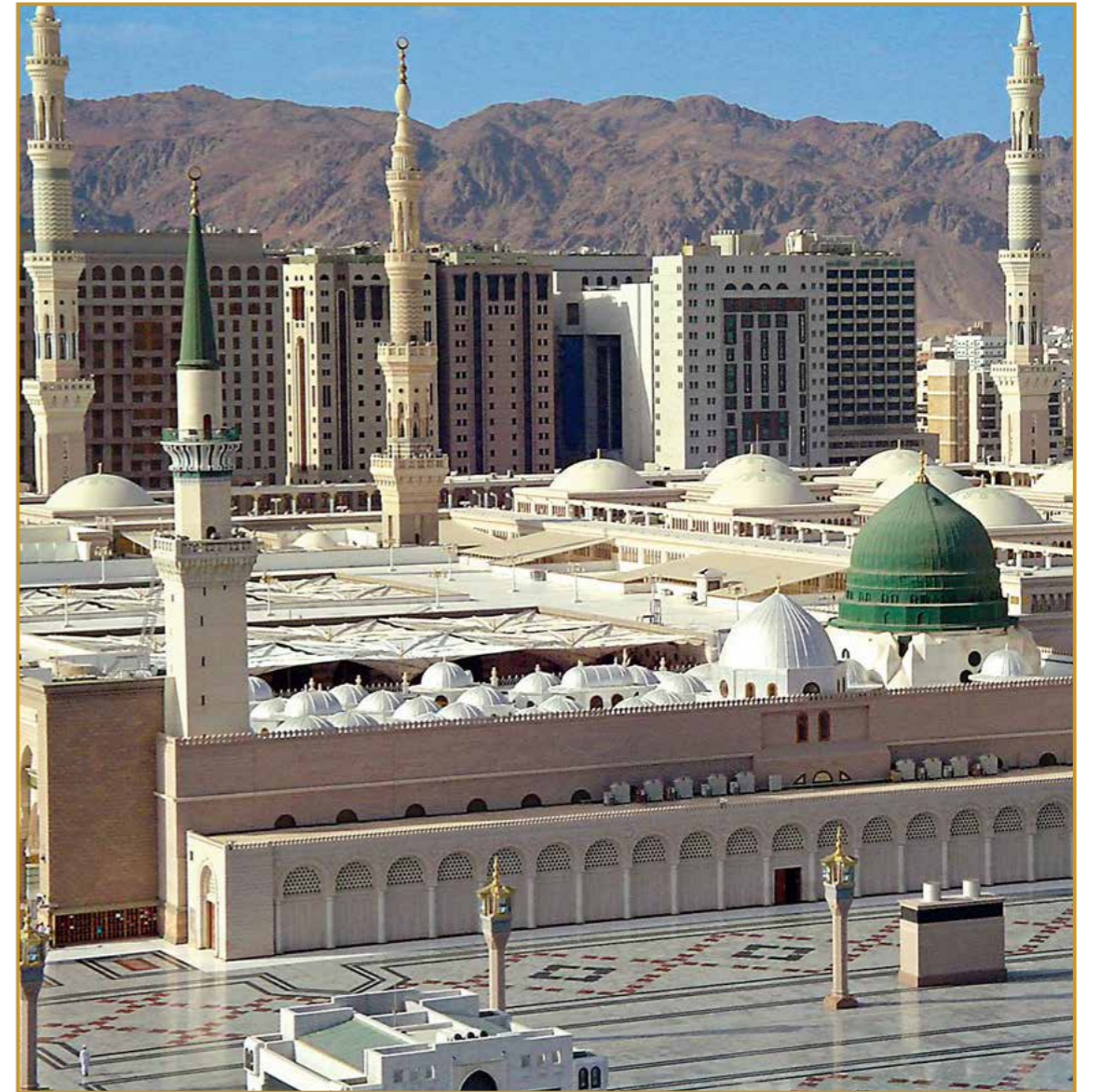
Haremeyn işlerine büyük önem veren II. Mahmud'un emriyle 1813'te Mescid-i Nebevî'de tamirat ve düzenlemeler için hazırlıklar başladı. Gerekli insan gücü ve malzeme İstanbul ve Mısır'dan Medine'ye ulaştırıldı. 1817'de başlayan ve 1837'de tamamlanan faaliyetlerle Mescid-i Nebevî'nin kible, kuzey ve doğu tarafına üç, batı tarafına dört sütun ilâve edildi. Sultan Kayıtbay tarafından Hücre-i Saâdetin üzerine yaptırılan ve "Kubbetü'l-Hücre" veya "Kubbetü'n-Nûr" diye anılan kubbenin yerine taştan yeni bir kubbe yapıldı, üstü de kurşunla kaplanarak yeşile boyandı. Günümüze kadar gelen ve Mescid-i Nebevî'nin simgesi olan bu kubbe, renginden dolayı "*Kubbetü'l-Hadrâ*" adıyla anılmaktadır.

Osmanlılar döneminde Mescid-i Nebevî'de en büyük imar faaliyeti Sultan Abdülmecid zamanında gerçekleştirildi. Medine şeyhülharemi Dâvud Paşa'nın Mescid-i Nebevî'nin yaklaşık dört asırlık bir süreden beri tam bir imardan geçmediği şeklindeki mektubu üzerine bir rapor hazırlatan Sultan Abdülmecid, 1266 yılı başında (1849 sonları) mescidi yeniden inşa etmeye karar vererek Mühendis lakabıyla anılan mimar Abdülhalim Efendi'yi bu amaçla oluşturulan inşa heyetinin başına getirdi. Sarayda düzenlediği hat yarışmasında birinci olan Abdullah Zühdü Efendi'yi Mescid-i Nebevî'nin yazılarını yazmakla görevlendirdi. Abdülhalim Efendi ve beraberindekiler 10 Şevval 1266'da (19 Ağustos 1850) Medine'ye ulaşıp çalışmalara başladılar.

Abdülhalim Efendi'nin aynı yılın hac mevsiminde Mekke'de vefatı üzerine yerine Mehmed Râif Paşa tayin edildi. 1267'de (1851) başlayan çalışmalar şeyhülharem ve bina emininin öncülüğünde şehir âyan ve eşrafının katılımıyla 1277 (1861) yılında bitirildi. Tamamı yenilenen Mescid-i Nebevî'nin ebadı 10.939 m²'ye ulaştı. Mescidin ön kısmında ve avlu etrafındaki revaklarda toplam 327 sütun bulunuyordu. Kible tarafındaki revakların sayısı on ikiye çıkarıldı. Beş kapısı olan Mescid-i Nebevî'nin zemini mermer döşendi. Taş rengine benzer bir şekilde boyanan sütunların başlıkları altınla süslendi ve sütunlar üzengiler üzerinde birleşen kirişlerle birbirine bağlandı.

Abdullah Zühdü, üç yıl süren bir çalışmadan sonra Mescid-i Nebevî'nin kubbe kasnaklarını, duvarlarını, kapılarını, mihrap ve sütunlarını kuşak halinde celfi sülüs tarzında âyetler, hadisler, Hazret-i Peygamber'in ve mescidin adları ve sıfatlarıyla tezyin etti. Mescid-i Nebevî'nin Resûl-i Ekrem dönemindeki bölümünün tezyinatına ayrı bir önem verildi, buradaki sütun başlıklarının altına aylama askı (askı çelenk), gövde kısımlarına yaprak veya çiçek çelenkleri içinde yazılar hakkedildi. Mescidin kible duvarında Osmanlı çinileri arasında, doğu ve batı duvarlarında uzun celfi sülüs yazılar yazıldı. Çalışmalar için İstanbul ve Mısır'dan gönderilen malzeme hariç 700.000 mescidiye harcanmıştır

Mescid-i Nebevî, 1984-1994 yılları arasındaki İslâm tarihinin en büyük genişletme ve imar faaliyeti sonucunda 98.326 m²lik bir alana sahip olmuştur.

Mescid-i Nebevî

Hücre-i Saâdet'in Kible Yönündeki Dış Görünümü

Mescid-i Nebevî'nin Emanet Takdim Olunan Mukaddes Mahalleri

Mescid-i Nebevî'nin en önemli bölümleri, Hücre-i Saâdet ve Ravza-i Mutahhara'dır. Tarih boyunca en kıymetli hediyeler bu iki kudsî mekâna takdim edilmiştir.

Hücre-i Saâdet

Mescid-i Nebevî'nin en önemli bölümü olup içerisinde Hazret-i Peygamber, Hazret-i Ebû Bekir ve Hazret-i Ömer'in kabir-i şerifleri bulunmaktadır. Hazret-i Peygamber, Mescid-i Nebevî'yi inşa ederken kendisi için doğu duvarının güney kısmına bitişik iki oda yaptırmış ve bunlardan birine, hicretten bir süre önce izdivaç ettiği Hazret-i Sevde'yi, diğerine de Medine'de tezevvüç ettiği Hazret-i Âişe'yi yerleştirmiştir. Daha sonra sayısı dokuza kadar çıkan bu hücreler içinde Hazret-i Âişe'nin odası özellikle Hazret-i Peygamber'in buraya defninden dolayı önem kazanmış ve "hücre, el-hücretü's-şerîfe, el-hücretü'l-mukaddese, el-hücretü'l-muattara, hücre-i münîfe, hücre-i saâdet" gibi adlarla anılmıştır.

Resûl-i Ekrem son hastalığını Hazret-i Âişe'nin hücrelerinde geçirdi ve vefatında bu odaya defnedildi. Sonradan diğer odalar Mescid-i Nebevî'ye katıldığından Hücre-i Saâdet denilince yalnız burası akla gelmiştir.

Hazret-i Peygamber'in Sandukasına Ait Örtü (TSM. 21/116)

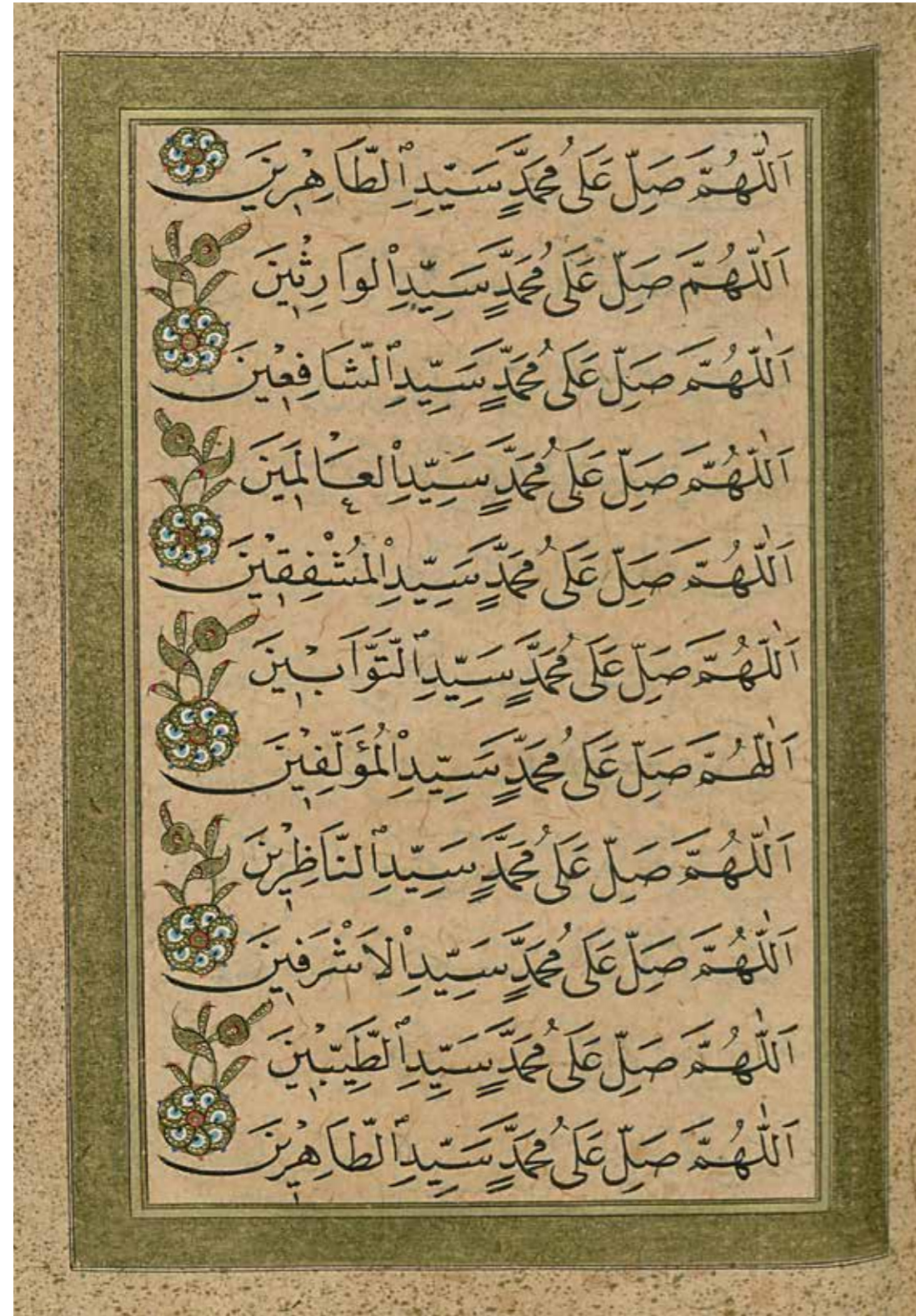
Hazret-i Fatıma'nın Kabir Sandukasına Ait Örtü (TSM. 21/121)

مواجهه شریفه ده شریفه
 خالصه منسوخه شریفه
 اوکده ملورلد قدمه شریفه
 ایچیدن کورینن محکمرا شیو
 بیختمه مثال تمیل ولور جیره
 مطهره نیک کسوره شریفه وینای
 اولتان نطق شریف و فوریور
 غلشه یه ایشارت اولتان اویخ
 عدد ماننده ماه منیر فقط
 سیاهلرک اولکی کبریده هدا
 قبری نیتا محکم صلی الله علیه وسلم

اشیو باب السلامدن ذوقاران شفا عجمیان صلوة و سلام ایله
 حرم شریفه دخول ایدوب مواجهه شریفه کلوب
 قیام و مشول ایدرلر

ایکچیده هدا قبری ای بکر رضی الله عنه و اوچچیده هدا قبری عمر بن الخطاب رضی الله عنه دیوالتون قلم ایله خط جلی بدیظیر
 ایله محرم درر و کسوره حضرت ایله مکسسا اولان حجره شریفه مطهره ایله منیر شریفه ما بیتی ما بیتی قبری و منیری ذوقه
 بیختمه بیاض الحینه حدیث شریف صحیح ما صدقینه و مطهره اولوب اولدنی الدنک نقش اولتان بر مقابرا سندن بر مقداره مشاهده اولور

Hücre-i Saâdete daha sonra Hazret-i Ebû Bekir ve Hazret-i Ömer defnedilmiştir. Hazret-i Ömer'in defninin ardından Hazret-i Âişe oturduğu kısımla kabirler arasına bir duvar ördürüp sadece bir kapı bırakmıştı; oturduğu bölümün kuzey kısmında da bir kapı bulunmaktaydı. Vefatında Hazret-i Hasan, vasiyeti üzerine teberrüken dedesi Hazret-i Peygamber'e arzedilmek üzere Hücre-i Saâdete getirilince onun burada kalan tek kabirlik yere gömülmek istendiğini zanneden Emevîler siyasî mülâhazalarla buna karşı çıktılar ve benzer olayların bir daha yaşanmaması için kabrin bulunduğu kısmın kapısını tamamen kapattılar.

Emevî halifesi Abdülmelik b. Mervân, Mescid-i Nebevî'deki mezkûr hücreleri satın almış, fakat hâtıralarına hürmeten yıktırmamıştı. Daha sonra Halife Velîd, yıktırılıp mescide dahil edilmelerini Medine valisi Ömer b. Abdülaziz'e emretti; o da istemeyerek buna boyun eğdi. Ancak hücrelerin yıktırılması Medineliler'i çok üzdü ve uzun süre ağlaşmalarına yol açtı. Tavanı bir insanın elini uzattığında değebileceği kadar alçak olan hücrelerin Hazret-i Peygamber'in sade hayatını göstermesi bakımından aynen bırakılmasını isteyenler çoğunlukta idi.

Vali Ömer b. Abdülaziz, hücrelerden alınan kerpiçlerle teberrüken kendine Medine'nin Harre mevkiinde bir ev yaptırdı. Bu kerpiçlerden bir tanesi bir süre Hücre-i Saâdet yanında sergilenmiştir. Ömer b. Abdülaziz, halifeliği sırasında Bizanslı ve Kıptî mimarlardan da yararlanarak Hücre-i Saâdeti daha mâmur bir hale getirdi. Bu sırada daha önce Abdullah b. Zübeyr tarafından etrafına çekilen duvar yenilendi. Kuzey kısmı Hazret-i Fâtıma'nın evini de içine alacak şekilde genişletildi ve Kâbe'ye benzememesi için üçgen planında yapıldı. Böylece hücre beşgen hale getirildi; ancak etrafını çevreleyen şebeke günümüzde de olduğu gibi dikdörtgendir. Bu arada hücrenin üstü "Kubbetü'l-Hücre" ve "Kubbetü'n-Nûr" denilen küçük bir kubbe ile örtüldü.

Emevîler'den sonra Abbâsiler ve diğer İslâm devletleri de Hücre-i Saâdetin imarına ayrı bir önem verdiler. Örneğin Hârûn Reşîd devrinde (786-809) mescidin bu kısma rastlayan tavanı yenilendi. Muktefî-Liemrillâh zamanında (1136-1160) Zengîler'in ünlü veziri Cemâleddin Muhammed b. Ali el-İsfahânî tarafından kabrin doğu duvarı ıslah edilerek tamamı mermerle kaplandı⁶⁹.

Semhûdî, Nûreddin Mahmud Zengi döneminde Hazret-i Peygamber'in naaşını çalmak üzere papa tarafından gönderilen zâhid kılığında iki kişinin Mescid-i Nebevî yakınlarında bir ev tuttuğunu ve gizlice yer altından bir dehliz kazarak Kabr-i Nebevî'ye ulaşmaya çalıştıklarını bildirir. 557/1162 senesinde bir gece üst üste üç defa gördüğü rüyada Resûl-i Ekrem tarafından bu menfur teşebbüsten haberdar edilen Mahmud Zengi, süratle Medine'ye gelerek bu kişileri yakalamış, bir daha böyle bir olayın meydana gelmemesi için de Kabr-i Şerîf'in dört tarafına derin hendekler kazdırarak içlerini kurşunla doldurtmuştur⁷⁰.

Hücre-i Saâdetin imarına Memlûk hükümdarları da büyük özen gösterdiler. İlk defa Sultan Kalavun zamanında, daha önce üzeri "kisve-i saâdet" adlı bir örtü ile kapatılan "Kubbetü'n-Nûr" kurşun levhalarla kaplandı (678/1279). Bu kubbe, Sultan Kayıtbay tarafından yenilendi. 881/1476 yılında meydana gelen yangın sonrasında Mescid-i Nebevî onarım gördü; bu sırada Hücre-i Saâdet de tamamen yıkılıp taştan inşa edildi ve tavanı yükseltildi.

69 Ahmet Önkal, "Hücre-i Saâdet", *DİA*, Cilt XVIII, s. 456-457, 1998.

70 Nûreddin Ali b. Abdullah es-Semhûdî, *Vefâu'l-Vefâ bi-Ahbâri'l-Mustafâ*, (Thk. Kâsım es-Sâmerrâî), Cilt II, s. 321-323, 1422/2001).

Hücre-i Saâdet İç Perdesi (TSM. 24/144)

Mısır'ın fethinden sonra "Hâdimü'l-Haremeyn" ünvanını taşıyan Osmanlı Padişahları, Sultan I. Selim'den itibaren Mescid-i Nebevî ve Hücre-i Saâdetin imarı ile yakından ilgilendiler. Sultan I. Ahmed altın kaplamalı gümüş şebekeler gönderdi, eski şebeke-i saâdetin bir bölümünü getirip teberrüken kendi türbesine koydurdu. Hücre-i Saâdetin 1111/1699 yılında II. Mustafa tarafından bazı kısımları yenilendi; III. Ahmed de duvarlarını sağlamlaştırdı. II. Mahmud zamanında birtakım çatlaklar görülmesi üzerine Kayıtbay'ın yaptırdığı kubbe yıktırılıp yerine 1228 (1813) yılında taştan bir kubbe yapıldı. Günümüze kadar ulaşan bu kubbe kurşunları yeşile boyandığı için "Kubbetü'l-Hadrâ" adıyla anılır. Aynı onarım sırasında hücrenin dış duvarı çinilerle kaplandı, daha sonra Sultan Abdülmecid bunları tekrar en değerli çinilerle yeniletti. Hücre-i Saâdette Hazret-i Peygamber'in kabrinin bulunduğu kısım, şebeke-i saâdetin dışına raptedilen gümüş bir çivi ile (mismâr) işaretlendi, sonradan onun yerine değerli taştan bir alâmet konuldu. İçerideki üç kabr-i şerifin yeri günümüzde de işaretlerle belli edilmiştir⁷¹.

Ravza-i Mutahhara

Mescid-i Nebevî'nin Hücre-i Saâdet ile Minber-i Şerîf arasında kalan bölümüne Ravza-i Mutahhara denilmektedir. Sözlükte "tertemiz bahçe" anlamına gelen bu adlandırma, Hazret-i Peygamber'in "Evim ile minberim arası cennet bahçelerinden bir bahçedir"⁷² hadîs-i şerîfine dayanır.

Günümüzde Ravza-i Mutahhara'nın güneyi, doğudan batıya 22 m. ve kuzeyden güneye 15 m. olmak üzere yaklaşık 330 m²'lik bir alanı kapsamaktadır. Batı tarafında Sultan III. Murad'ın hediyesi olan minber, ortada Sultan Kayıtbay döneminden kalma mihrab yer alır. Bu alanda her biri ayrı birer hatırayı yaşatan sütunlar bulunmaktadır.

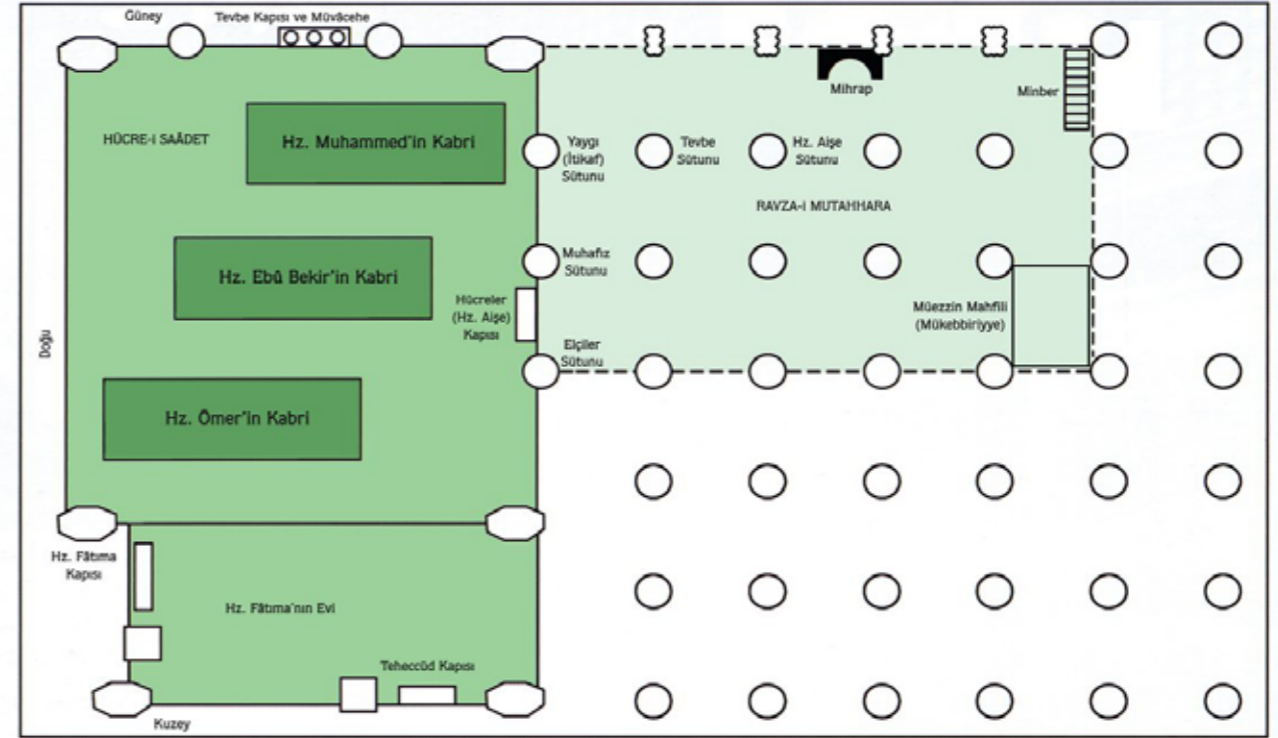
Ravza-i Mutahhara Örtüsü
(TSM. 24/630)

⁷¹ Ahmet Önkal, a.g.m., s. 457-458.

⁷² ما بين بيتي و منبري روضة من رياض الجنة (Buhârî, Cum'a, 142; Rikâk, 53)

Bu sütunlardan *Muhallaka Sütunu*, Hazret-i Peygamber'in minber yapılmadan önce dayandığı hurma kütüğünün yerindedir ve kibleye göre sağ taraftan mihraba bitişiktir. Halûk adlı bir koku sürülmesi sebebiyle bu adla anılan sütun, Hazret-i Peygamber'in minberde hutbe okumaya başlaması üzerine hurma kütüğünün enîn etmesinden dolayı Hannâne, Haccâc b. Yûsuf'un gönderdiği mushafın burada bir sandık içinde korunmasından dolayı da Mushaf sütunu diye anılmıştır. *Kur'a Sütunu*, Hazret-i Peygamber'in kible değişikliğinden sonra on gün kadar namaz kılıp sonra bilinen mihrabına geçtiği yerdedir. Hazret-i Âişe'nin, "Eğer orada ibadetin ne kadar faziletli olduğunu bilselerdi insanlar izdiham sebebiyle aralarında kura çekerlerdi" şeklindeki sözünden dolayı buraya Kur'a veya Âişe sütunu denilmiştir. Muhacirlerden bazıları bu sütunun yanında toplanmayı âdet edindiklerinden Meclisü'l-muhâcirîn olarak da anılırdı. *Tevbe (Ebû Lübâbe) Sütunu*, Ebû Lübâbe'nin Benî Kurayza kuşatması sırasında yaptığı hatadan dolayı kendisini bağladığı sütundur ve Kur'a sütununun kibleye göre solunda yer almaktadır. Ravzada mevcut sütunlardan biri de Resûlullah'ın itikâfa girdiğinde üzerinde istirahat ettiği hurma yaprağından yapılmış yaygı veya yataktan (serîr) dolayı *Üstüvânetü's-Serîr* diye anılan sütun olup Tövbe sütununun doğusunda Hücre-i Saâdetin şebekesiyle bitişiktir.

Hücre-i Saâdet ve Ravza-i Mutahhara'nın Krokisi

Mihrâb-ı Nebî Örtüsü (TSM. 24/271)

Hazret-i Peygamber'in namaz kıldırıldığı mahalle Emevi Halîfesi Ömer b. Abdülaziz bir mihrab yaptırmış, Memlûk Sultanı Kayıtbay bu mihrabı yeniden inşâ ettirmiştir.

Ravza-i Mutahhara Örtüsü Parçası (TSM. 24/286)

Bunun kuzeyinde yine şebekeye bitişik olan *Muhâfız Sütunu* (Üstüvânetü'l-mahres, Üstüvânetü Emîri'l-mü'minîn Ali b. Ebû Tâlib), Hazret-i Peygamber'e bir zarar gelmemesi için Hazret-i Ali'nin yanında oturup onu gözetlediği yerdedir. Allah'ın, Resulünü insanlardan koruyacağına dair âyet nâzil olunca (el-Mâide 5/67) orada beklemeye gerek kalmamıştır. Bu sütunun kuzeyinde Resûl-i Ekrem'in, yanında elçileri kabul ettiği *Elçiler Sütunu* (Üstüvânetü'l-vüfûd) yer almaktadır.⁷³

⁷³ Nebi Bozkurt, "Ravza-i Mutahhara", DiA, Cilt XXXIV, s. 475, 2007.

Hücre-i Saâdet ve Ravza-i Mutahhara'ya Emanet Gönderme Adeti

Müslümanlar, gönülden bağlandıkları Hücre-i Saâdet ve Ravza-i Mutahhara'ya tarih boyunca çok kıymetli kullanım eşyası takdim etmişlerdir. Halı, perde, kisve, minber, kandil, avize, şamdan, buhurdan ve daha pek çok cins ve çeşitte olan bu eşyalar içerisinde gerek Osmanlı'dan önce ve gerekse Osmanlılar zamanında en büyük yekûnu daima kandiller, avize ve şamdanlar gibi aydınlatma araçları oluşturmuştur⁷⁴.

Osmanlı Öncesi

Hazret-i Peygamber zamanında sahâbe-i kirâmdan Temîm-i Dârî'nin Şam'dan getirerek Mescid-i Nebevî'ye astığı kandiller, mekân aydınlatması için hediye olunan ilk teberrük eşyâsıdır. Temîm-i Dârî hazretlerinden sonra da Mescid-i Nebevî'ye kandil takdim edilmiş ve bu âdet Emevîler'den itibaren artarak devam etmiştir.

Mescid-i Nebevî'yi, Hazret-i Ömer ve Hazret-i Osman'dan sonra üçüncü defa genişleterek yenileyen Emevî halîfesi Velîd b. Abdülmelik (ö. 96/715), Bizans İmparatoru'na mektup göndererek inşaatta çalışmak üzere usta istemiş; Rum Melîki de kırk işçi ve Mescid-i Saâdet için zincirli kandiller göndermiştir⁷⁵. Annesi Türk asıllı olan Abbâsi Halîfesi Nâsır-Lidînillâh (ö. 1225) da Mescid-i Saâdete birçok kandil hediye etmiştir⁷⁶.

Osmanlı öncesi dönemlerde, Mescid-i Nebevî'ye hediye gelen kandil vb. teberrükât eşyası hakkında İbnü'n-Neccâr ve özellikle es-Semhûdî çok önemli bilgiler vermişlerdir. İbnü'n-Neccâr (ö. 1245), kendi yaşadığı dönemde, Hücre-i Saâdet'in şebekesiyle⁷⁷ Mescid-i Şerîf'in kible duvarı arasındaki⁷⁸ tavan arasında 40 küsur kandilin asılı bulunduğunu belirtmektedir. Çeşitli sultanlar ile hayırsever zenginler tarafından gönderilen bu kandillerin bazısı altın, bazısı gümüş; bir kısmı büyük, bir kısmı da küçük ebattaydı. İçlerinden özellikle üçü, son derece süslü ve san'atlı olup bunlardan ikisi billûr, biri de altındandı⁷⁹.

Memlük Sultanı Muhammed b. Kalavun (ö. 1341), Hücre-i Şerîfe için çok sanatlı bir kandil yaptırdı. Hac senesinde Hücre-i Saâdet kubbesine bizzat astığı çelikten mâmül ve altın yaldızlı

74 Hücre-i Saâdet ve Ravza-i Mutahhara için gerekli olan sitâre-i şerîfe (Hücre-i Saâdet şebekesinin iç kısmını çevreleyen perde), kisve-i saâdet (kabr-i şerîf-i Nebevî üzerine konulan örtü), kalıçe (halı), minber, kandil, avize, şamdan ve daha pek çok cins ve çeşitteki kullanım eşyası, zamanla tahrip olmaları dolayısıyla Halife ve Sultanlar tarafından sürekli yenilenirdi. Örneğin milâdî 1256 senesinde meydana gelen yangında Hazret-i Peygamber'in üzerinde hutbe irâd ettiği minber-i şerîf tahrip olmuş, iki yıl kadar sonra Yemen Resûlî Hükümdarı el-Melikü'l-Muzaffer tarafından Mescid-i Nebevî'ye yeni bir minber gönderilmişti. 10 yıl sonra Memlük Sultanı I. Baybars Bundukdârî, 1395'de Berkûk ve 1417'de el-Melikü'l-Müeyyed Şeyh el-Mahmûdî tarafından sırasıyla minberler gönderildi. Müeyyed'in teberrükten takdim ettiği minber yaklaşık altmış sene sonra meydana gelen (880/1476) ikinci büyük yangında yok olunca idareten bir minber yapıldı; bunun yerine 1483 tarihinde Sultan Kayıtbay tarafından taştan bir minber konuldu. 112 sene kullanılan bu minber 1590 senesinde değiştirildi. Bu tarihte Osmanlı Pâdişahı Sultan III. Murad, günümüzde de Mescid-i Nebevî'de kullanılmakta olan mermerden mâmül minber-i şerîf hediye etti (Eyyûb Sabri Paşa, *Mir'atü'l-Haremeyn/Mir'at-ı Medine*, s. 422-424, İstanbul 1304). Özellikle kisve-i saâdet, sitâre-i şerîfe ve kalıçeler; aydınlatma araçlarından sonra Osmanlı sultanları tarafından mukaddes mekânlara en çok gönderilen teberrükât eşyasının başında gelmektedir.

75 İbnü'n-Neccâr el-Bağdâdî, Ebu Abdullah Muhammed b. Mahmud b. Hasan, *ed-Dürrütü's-Semîne fi Ahbâri'l-Medine/Târihu'l-Medine*, Süleymaniye Kütüphanesi Velîyyüddin Efendi no. 2399, vrk. 39a, Sene 731/1331.

76 İbn Neccâr, *a.g.e.*, s. 44a.

77 Hazret-i Peygamber'in kabr-i şerîfini hâvi olan Hücre-i Saâdet'in dört tarafına çevrilen ve Mescid-i Nebevî'nin tavanına kadar yükselen gümüş parmaklığa *Şebeke-i Saâdet* denilmektedir.

78 Şebeke ile Mescid-i Şerîf'in kible duvarı arasında kalan mahalle *Müvâcehe-i Saâdet* denilir. Bâbü's-Selâm'dan Mescid-i Şerîfe giren ziyaretçiler, Müvâcehe-i Saâdet hizasında yer alan Hazret-i Peygamber'in kabr-i şerîfi önünde durup beklerler ve Fahr-i Kâinât'ın mübarek yüzü tarafına selâm vererek ziyaretlerini itmam ederler.

79 İbn Neccâr, *a.g.e.*, vrk. 57a.

olan bu fevkalâde süslü kandilin üzerinde, “أَنَّ النَّاصِرَ مُحَمَّدَ بْنَ قَلَاوُونَ عَلَقَهُ بِيَدِهِ هُنَاكَ” / *Nasır Muhammed b. Kalavun bu kandili kendi eliyle astı.*” ibâresi yazılıydı⁸⁰. Yakıldığında içeriye mükemmel derecede bir aydınlık veren kandil, daha sonra Şeyhü'l-Harem eş-Şücâî Şâhin el-Cemâlî tarafından Mihrâb-ı Nebî karşısındaki bir noktaya asıldı⁸¹.

Hücre-i Saâdet'e, gerek Muhammed b. Kalavun zamanına kadar ve gerekse ondan sonra pek çok sayıda kandil hediye edildi. Sayıları ve kimler tarafından ihdâ olduğu bilinmeyen kandiller zamanla o kadar çoğaldı ki, içeride kandil asılacak yer bulunamaz oldu. Peyderpey hediye gelen yeni kandiller artık asılamaz olunca, eskiler indirilerek yeni gelenler asılmaya, Hücre-i Saâdet'ten çıkarılanlar da Mescid-i Şerîf'in kubbesine konulmaya başlandı. Aşağıda, mahsus mahallinde anlatıldığı üzere, 811/1409 yılında bu kandillerin tamamı hırsızlar tarafından yağma edildi. Sonraki yıllarda biriken kandiller de, 824/1421 ve 860/1456 tarihlerinde yağmalandı. Bu gasp ve hırsızlık olaylarına rağmen Hücre-i Saâdet'e kandil takdimi hiçbir zaman kesintiye uğramadı; her yağmadan sonra hayır sahipleri tarafından yeni yeni kandiller takdim olundu.

881/1477 senesine gelindiğinde, yani en son meydana gelen yağma olayından yaklaşık 21 sene sonra; Memlük Sultanı el-Melikü'l-Eşref Kayıtbây (ö. 1496), Hücre-i Şerîfe'deki bütün kandillerin sayım ve deftere zaptının icrâ olunmasını Şeyhü'l-Harem İnâl ve Medine-i Münevvere Kadısı ez-Zekvî'ye emretti⁸². Hücre-i Şerîfe'de kayda alınan kandillerin adet ve ağırlıklarını bildirmesi dolayısıyla bu tarihteki sayıma katıldığı anlaşılan Semhûdî (ö.1506)'nin⁸³ beyânına göre; 1477 senesinde Hücre-i Şerîfe'de 18 küsur altın kandil, dört adet altın kandil zinciri (مشنات), iki adet altın tas (مغرافان) ve iki adet de altın kandil çemberi (سوران) bulunmaktaydı. Bütün bunların ağırlığı 7635 dirheme tekâbül ediyordu.

Bu altın kandiller içerisinde hacmi gayet büyük ve 4600 dirhem ağırlığında olan, Gülberge⁸⁴ Sultanı (سلطان الكليجة) Şehâbeddin Ahmed (ö. 1436)⁸⁵ tarafından hediye edilmiş ve Hazret-i Peygamber'in Müvâcehe-i Saâdeti tarafına konulmuştu. Sayımda ayrıca 344 adet gümüş kandil ile iki adet de büyük avize tespit olundu. Bunların toplam ağırlığı da 46 bin 435 dirheme karşılık gelmekteydi⁸⁶.

80 Nüreddin Ali b. Abdullah es-Semhûdî, *Hülâsatü'l-Vefâ bi-Ahbâri'l-Dâri'l-Mustafâ*, Süleymaniye Kütüphanesi, Bağdatlı Vehbi 1250, s. 156, sene 1285.

81 Eyyûb Sabri Paşa, *a.g.e.*, s. 568.

82 Nüreddin Ali b. Abdullah es-Semhûdî, *Vefâu'l-Vefâ bi-Ahbâri'l-Mustafâ*, (Thk. Kâsım es-Sâmerrâî), Cilt II, s. 358-359, Müessesetü'l-Furkân li't-Türâsi'l-İslâmî, 1422/2001.

83 Medine tarihi hakkındaki eserleriyle tanınan hadis ve fıkıh âlimi Semhûdî, 873/1469 yılında Medine'ye gelerek önce Mescid-i Nebevî'nin yanında bir hücrede kalmış, ardından Bâbürrahme'nin yakınındaki Temîm ed-Dârî'den intikâl ettiği söylenen kiralık bir eve yerleşmiştir. 884/1480 senesinde hacca gelen Memlük Sultanı el-Melikü'l-Eşref Kayıtbây'a Medine ziyareti sırasında mihmandarlık yapmış; Kayıtbay, onun talebiyle Medine halkına maddî destekte bulunarak vergilerini kaldırmıştır (Bkz. Mustafa Sabri Küçükaşçı, “Semhûdî”, *DİA*, Cilt 36, s. 489-490, 2009).

84 Gülberge, 1347-1527 yılları arasında Hindistan'ın Dekken bölgesinde hüküm süren Behmenîler Hânedânî'nin başşehridir. Behmenî Sultanlığı, Delhi dışındaki Müslümanların teşkil ettiği ilk siyasî kuruluşlardan biriydi (Enver Konukçu, “Behmenîler”, *DİA*, Cilt 5, s. 353, 1992).

85 Gülberge'de oturan son Behmenî hükümdârî Firûz'un halefi Şehâbeddin I. Ahmed, 1422-1436 yılları arasında hüküm sürdü. Başşehri Bîder eyaletine taşıyan Ahmed, dindar bir hükümdar olup *velî* lâkabıyla anılıyordu (Konukçu, *a.g.m.*, s. 353).

86 es-Semhûdî, *Vefâu'l-Vefâ bi-Ahbâri'l-Mustafâ*, Cilt II, s. 358-360, Müessesetü'l-Furkân li't-Türâsi'l-İslâmî, 1422/2001.

Semhûdî, 863/1459 tarihinden 879/1475 senesi sonuna kadar Hücre-i Şerîfe'ye 1155 dirhem ağırlığında altın ve 13.785 dirhem ağırlığında da gümüş kandil geldiğini belirtmektedir. Ayrıca bu tarihler arasında Hücre-i Şerîfe'de şunlar da bulunuyordu: Gümüşten bir mahfaza içerisinde yer alan billurdan mâmül bir adet kandil, dört adet bakırdan mâmül kandil ve bir de Sultan Nâsır Muhammed b. Kalavun tarafından hediye edilen yukarıda zikredilen altın yaldızlı çelik (ذالوف) kandil (Semhûdî, *Vefâu'l-Vefâ*, s. 359).

Şeyh İnâl'in Şeyhü'l-Haremlîk vazifesinde bulunduğu 880-884/1476-1480 yılları arasında Hücre-i Saâdet'e 4 altın (2780 dirhem) ve 129 gümüş kandil (5655 dirhem) hediye geldi. Buna göre, 1476 yılında 125 dirhem ağırlığında 2 altın kandil ile 1275 dirhem ağırlığında 32 adet gümüş kandil; 1477 senesinde 142 dirhem ağırlığında 1 altın kandil ile 950 dirhem ağırlığında 24 gümüş kandil; 1478 senesinde 1550 dirhem ağırlığında 31 gümüş kandil; 1479 senesinde 20 dirhemlik 1 altın kandil ile 1135 dirhem ağırlığında 25 gümüş kandil; 1480 senesinde ise 745 dirhem sikkelerde 19 gümüş kandil hediye gelmiş oluyordu⁸⁷.

1480 tarihinde, Mütevelliyü'l-İmâret (Binâ Emîni) olan Şems b. ez-Zemen, o sıralarda Hücre-i Saâdet'te yapılan tamirât masraflarının karşılanması amacıyla bu kandillerden ihtiyaç fazlasının Kahire'ye nakledilip eritilmesini ve bunlardan darpedilecek sikkelerle tamirât masraflarının karşılanmasını Sultan Kayıtbay'a arz etmişti. Teklifi kabul olunarak bazı kandiller eritildi ve hâsıl olan sikkelerle Hücre-i Saâdet'in tamirât masrafları karşılandı⁸⁸.

Osmanlı dönemine ait bazı teberrükât defterlerindeki kayda göre, Hücre-i Saâdet'e Memlûk Sultanı Melik Zâhir (ö. 1453) bir adet büyük kandil, Sultan Gavri (ö. 1516) de 129 dirhem vezinde küçük bir altın kandil takdim etmiştir⁸⁹.

Osmanlı Dönemi

İslâm tarihinde Mescid-i Nebevî'ye sayıca en çok ve en kıymetli teberrükât eşyası takdim edenler Osmanlılar'dır. Hatta *Silahdâr Târihi*'nde herbir Osmanlı sultanının Ravza-i Mutahhara'ya teberrük irsâlini kanun haline getirdiği belirtilmiştir⁹⁰.

Osmanlılar, Hücre-i Saâdet ve Ravza-i Mutahhara'ya kandil, avize ve şamdan gibi aydınlatma araçları yanında, mushaf-ı şerîfler, eczâ-i şerîfeler, mebhareler (buhurdanlar), gülabdanlar, zümrüt askılar, mücevherli levhalar, kisve-i şerîfeler, sitâreler, kaliçeler ve daha pek çok cins ve çeşitte kullanım ve süs eşyası hediye ve vakfetmişlerdir.

Mihrâb-ı Osmânî Perdesi (TSM. 24/165)

Hazret-i Osman döneminde yapılan ve sonraki zamanlarda birçok tadilat geçiren Mihrâb-ı Osmânî günümüzde de kullanılmaktadır.

87 Semhûdî, *Vefâu'l-Vefâ*, s. 360.

88 Semhûdî, *Vefâu'l-Vefâ*, s. 361. İmam-ı Sübkî "*Tenezzelü's-Sekîne alâ Kanâdili'l-Medîne*" adlı eserinde; Hücre-i Saâdet'e kandil vakfedilmesinin sahih ve câiz olduğunu, ancak bunlardan herhangi birinin Mescid-i Nebevî'nin imaretine sarfının câiz olmadığını belirtmiştir (Semhûdî, *Hülâsatü'l-Vefâ*, s. 155).

89 TSM D. 814/2b, 3a.

90 Silahdâr Mehmed Efendi, "*Târih-i Silâhdâr*", Bayezid Yazma Eser Kütüphanesi Veliyyüddin Efendi 2369, Müellif Hattı, vrk. 172a.

Ancak geçmişte de⁹¹ tatbik olunan bu ameliyeye Osmanlı döneminde nâdiren başvurulduğu görülmektedir. Nitekim bununla ilgili tespit edebildiğimiz ilk uygulama, Sultan III. Murad zamanına aittir. Şeyhü'l-Harem-i Nebevî'ye gönderilen 993/1585 tarihli hükm-i hümayunda; 15 bini Harem-i Şerîf-i Nebevî duvarına, 50 bini Yenbû Limanı'nda buğday stoklanan kaleye ve 32 bini de Medine-i Münevvere'de mevcut altmış üç ribâtın tamirine gerekli olan 97 bin altının ödenmesi için, Hazîne-i Harem-i Nebevî'de olan 1697 miskal amelmande (kullanılmayan) altın kandil ile 51.120 dirhem gümüş kandilin hazineden ihrâc edilerek Mısır Darphânesi'ne gönderilmesi ve zikredilen masraflara sarfedilmek üzere bunlardan sikke kesilmesi emredilmişti⁹².

Şebçerâğ adı verilen gayet büyük ve çok kıymetli bir elmas parçasının Sultan I. Ahmed (ö. 1617) tarafından Hücre-i Saâdet'e vakfedilme sebebi de bu gayeye mâtuf idi. Nâimâ'nın belirttiği gibi, şebçerâğ elması, Harem-i Nebevî binâlarının tamir veya yenilenmesi sırasında gerekli olabilecek paranın kolaylıkla temin edilmesi maksadıyla hediye edilmişti:

*“Seyyidü'l-Enbiyâ Efendimiz Hazretlerinin Hücre-i Mu'attaraları ulviyet-i hakîkiye cihetiyle ihtîşâmât-ı ifaziye esbâbından yani Hazret-i Peygamberin Merkad-i Saâdetleri dâire-i nur bâhiresi zer ve ziver makûlesi emvâl ile tezyîn edilmek ihticayından müstağni olduğu egerçi şübhe götürür mevaddan değil ise de Sultan Ahmed Han merhûmun murâd-ı ihlâs-ı i'tiyad-ı şâhâneleri, Cenab-ı Hak muhtac etmesün Haremeyn ebniye-i âliyelerini tâmir ve tecdîde kifâyet edecek kıymeti hâiz bir eseri Livechillâh-i Teâlâ Hücre-i Muattara'ya vakf eylemek idi”*⁹³.

Yukarıda da ifade olunduğu gibi, Osmanlılar'ın Hücre-i Saâdet ve Ravza-i Mutahhara'ya takdim ettikleri teberrükât eşyasının başında, kandiller, avizeler, şamdanlar ve murassa kandil askılar gelmektedir. Hatta Sultan II. Süleyman Han (ö. 1691), Medine-i Münevvere Mollası ile Şeyhü'l-Harem Dâvud Ağa'ya gönderdiği hükm-i hümayununda; *mağbût-ı Dârü'n-Na'im*⁹⁴ olan Ravza-i Mutahhara'ya kandil takdim etmenin *mâbihi'l-iftihâr-ı şâhân*⁹⁵ ve *mâye-i ibtihâc-ı tâcdârân-ı cihân*⁹⁶ olduğunu, taht-ı Osmânî'ye cülûs eden herbir sultanın Ravza-i Mutahhara'ya hizmet etme şerefini kazanmakla mümtâz bir makam elde ettiğini ilân etmek üzere bu kudsi mekâna birer altın kandil gönderdiğini; kendisinin de bu kadim âdete uyarak en temiz malından teberrüken ve teyemmünen bir altın kandil ithâf ettiğini ifâde etmiştir:

91 Sultan Kayıtbay (ö. 901/1496) zamanında, 884/1480 senesine kadar Hücre-i Saâdet'te birikmiş olan kandillerin ihtiyaç fazlası Kahire'de eritilerek hâsil olan sikkelerle o sırada devam etmekte olan Hücre-i Saâdetin tamirat masrafı karşılanmıştı (Semhûdî, *Vefâu'l-Vefâ*, s. 361). 92 OA, A.DVNS.MHM.d. 58/706-708.

93 Nâimâ Mustafa b. Muhammed Efendi, *Ravzatü'l-Hüseyn fi Hülâsati Ahbârü'l-Hafikeyn*, Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Selim Ağa 772/a-b). Meşhur tarihçi Cebertî (ö. 1825) bu meselede ifrat ederek bu kıymetli eşyanın aklı zayıf zengin kişiler ve sultanlar tarafından ya dünya hırsıyla haleflerine bırakmamak veya ihtiyaç anında cihâd işine yahut düşman def'ine sarf etmek maksadıyla Hücre-i Saâdet'e gönderildiğini; bunların sayılarının gittikçe artarak zamanla sanki Hazret-i Peygamber'in malıymış gibi zannedilmeye başladığını; bundan dolayı artık buldukları yerden alınıp infâk edilemeyecekleri düşüncesinin yerleştiğini, böyle bir düşünceden Nebî Aleyhisselâmın müberrâ olduğunu, zîra onun hayattayken dahi mal biriktirmeye asla tenezzül etmediğini söylemiştir:

(... و هذه الاشياء أرسلها ووضعها خساف العقول من الاغنياء والملوك والسلاطين الاجام وغيرهم اما حرصا على الدنيا

و كراهة أن يأخذها من يأتي بعدهم أو لنواب الزمان فتكون مدخرة و محفوظة لوقت الاحتياج اليها فيستعان بها على الجهاد و دفع الإعداء فلما تقلصت عليها الإزمنا و تواتت عليها السنين و الاعوام الكثيرة و هي في الزيادة ارتصدت معنى لا حقيقة أخذها و لا اتفائها و النبي عليه الصلاة و السلام منزه عن ذلك و لم يدخر شيئا من عرض الدنيا في حياته و قد أعطاه الله الشرف الاعلى ...)

(Abdurrahman b. Hasan el-Cebertî, *Acâibu'l-Âsâr fi't-Terâcim ve'l-Ahbâr*, C. 4, s. 85).

Cebertî'nin ifâde ettiği gibi, Hücre-i Saâdet'teki kıymetli eşyanın Hazret-i Peygamber'in malıymış gibi zannedilmesi elbette yanlıştır. Ancak, Emevîler'den itibaren câri bir âdet olan teberrükât takdimini, ağıniyâ ve sultanların hırsına hamletmek de doğru olmayıp bilhassa yüksek ecdâdımız böyle ithamlardan münezzehtir.

94 Cennetin gıpta ettiği yer.

95 Şâhların öğünç vesilesi.

96 Cihanda tâc giyen hükümdarların asıl sevinci.

“...Cenâb-ı Server-i Kâinât ve Mefhar-i Mevcûdât Aleyhi Efdalü's-Salât ve't-Teslîmât mağbût-ı Dârü'n-Na'im olan Ravza-i Mutahhara-i anberşemîm ve buk'a-i münevvere-i nesîmlerine ki hizmet-i ta'lik-i kanâdîl-i dürriyeti'l-lime'ânî mâbihi'l-iftihâr-ı şâhân ve mâye-i ibtihâc-ı tâcdârân-ı cihandır. Tedâvül-i eyyâm ve te'âkub-ı şuhûr ve'l-a'vâm ile ecdâd-ı âlî-nejâd ve âbâ-i behîşt-i me'âd enârallâhu te'âlâ berâhînihimin taht-ı âlî-baht-ı Osmânî ve serîr-i saltanat-ı sâhibkırânî üzre cülûs-ı hümayûn sa'âdet-me'nûsları vâki' oldukça o buk'a-i mübârekenin şeref-i hizmetin ihrâz ile mümtâz olduklarını iş'âr için her biri birer kandîl-i zer irsâl etmeleriyle binâen alâ zâlik ve âdet-i kadime-i eslâf-ı saâdet ittisâf üzre nefâyis-i müddahara-i hazâyin-i âmiremde etyab malımdan teberrüken ve teyemmünen murassa' ve mücevher bir kandîl-i zer ithâf ve ihdâ ve kıdvetü'l-havâs ve'l-mukarrebîn Dârüssaâdetim ağalarından bi'l-fiil hazînedârım olan Mustafa dâme ulüvvuhû ile irsâl olunmuşdur...”

(OA, A.DVNS.MHM.d. 99/514)

Osmanlılar'ın Kâbe-i Muazzama ve Mescid-i Nebevî'ye çok sayıda kandil, avize ve şamdan takdim etmelerinin hikmeti, bu mukaddes mekânları en güzel şekilde ışıklandırmak ve böylece gelen ziyaretçileri karanlığın meşakkatinden kurtarmaktır. Örneğin, Kâbe-i Muazzama ve çevresini aydınlatan şamdan ve balmumlarının kifâyetsizliği hakkında kendisine mektup gönderildiğinde⁹⁷ Harem-i Şerîf-i Mekke'ye 10 adet büyük boy şamdan koyduracağını bildiren Kânûni Sultan Süleyman, bu şamdanlar için Mısır'dan her yıl on adet büyük balmumu gönderilmesini ve ayrıca geceleri sabaha kadar yanan Harem-i Şerîf'in 102 adet kandili için de 150 kantar sâfi zeytinyağı tedârik edilmesini emretmiştir⁹⁸.

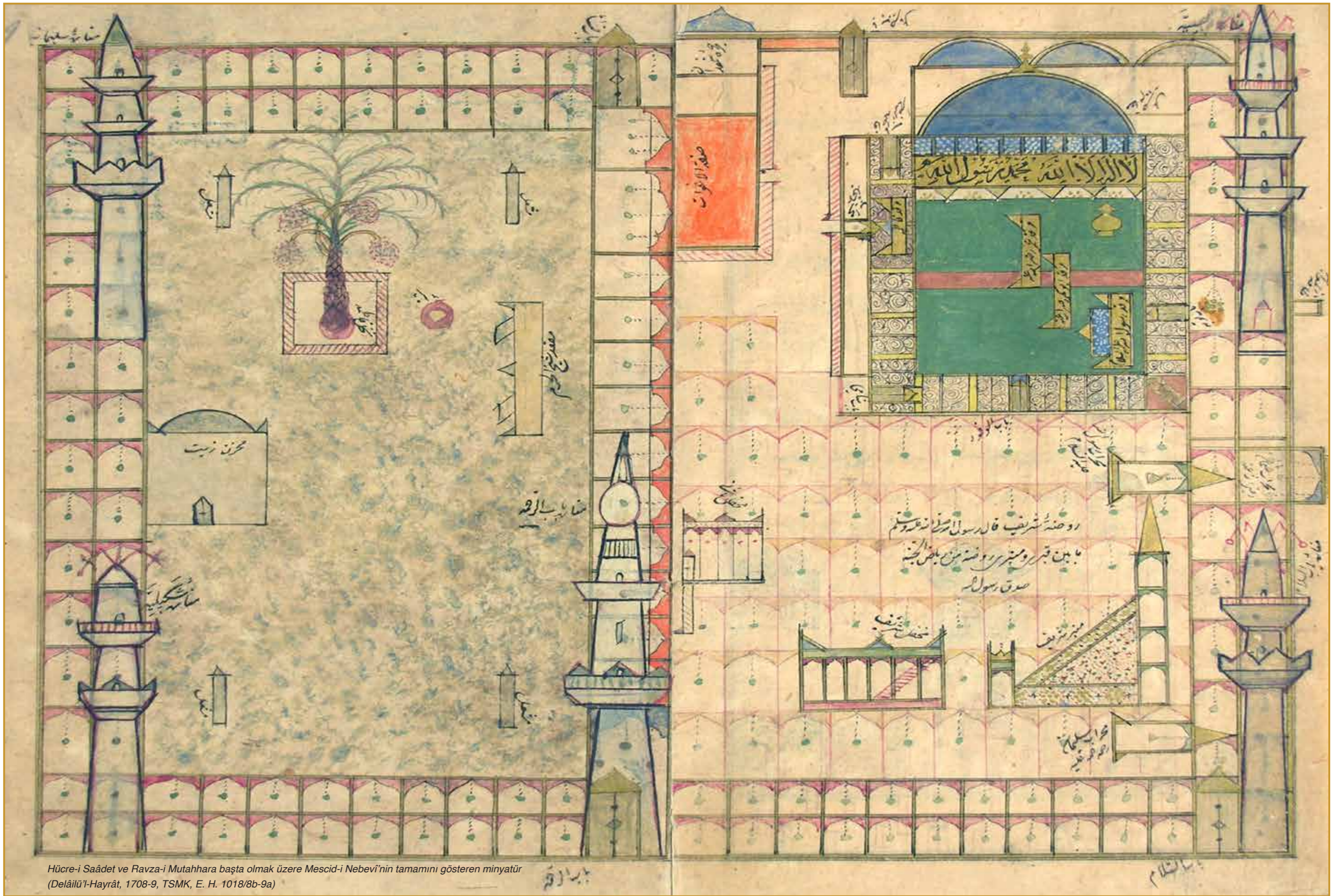
Hücre-i Saâdet ve Ravza-i Mutahhara'ya ilk olarak hangi Pâdişahın teberrük eşyası takdim ettiği bilinmemektedir. Bu mevzuda tespit edebildiğimiz ilk isim Haremeyn-i Şerîfeyn'de ilk imâr ve inşâ hizmetlerini gerçekleştiren Kânûnî Sultan Süleyman (ö. 1566)'dir. Ancak Kânûnî'den önceki Osmanlı Pâdişahlarının da, Sultan Çelebi Mehmed (ö. 1421) zamanından beri gönderilmeye başlanan surre alayı⁹⁹ ile Haremeyn-i Şerîfeyne teberrükât eşyası göndermiş olmaları kuvvetle muhtemeldir. Nitekim Osmanlı sultanları, bu mukaddes mekânlara hediye ve vakfettikleri zümrüt askıları, mücevherâtla süslü levhaları, altın/gümüş şamdan ve kandilleri, buhurdânları, gülâbdanları, gümüş rahleleri, perdeleri, pûşideleri, halıları ve daha pek çok cins ve çeşitteki teberrükleri umumiyetle surre alayları ile gönderirlerdi¹⁰⁰.

97 *“Hâliyâ Mekke-i Mükerreme'de suyolu hizmetinde olan kıdvetü'l-ümerâi'l-kirâm İbrâhim dâme izzuhû mektub gönderüb; Harem-i Şerîf'de Makâmât-ı Erba'a'da ve Metâf-ı Şerîf'in çevre yanında ahşamla yatsu ve sabah namazları vaktinde yanmak için Mısır'dan her senede altı kantar mum gelüb her ayda elli batman olur, bu vakitlerde yanagelüb lâkin bu mikdar mum az olmağla karan[ı]ju gecelerde mum yakub aydın gecelerde yanmayup bulutlu gecelerde karanuluk oldukda halk temcîd vakitlerinde tavâfa ve namaza gelmelü olduklarında usret çeküb ve nicesi pîr ve gözleri ma'lûl olub ve bazı zaif olmağla namaza ikâmet olundukda karanulukdan imâmî görmemekle iktidâda meşakkat çekerler...”* (OA, A.DVNS.MHM.d. 6/93).

98 OA, A.DVNS.MHM.d. 6/93.

99 Surre, para kesesi demektir. Haremeyn-ü's-Şerîfeyn ahâlisine her sene gönderilen altın paralar, keseler içinde gönderilir; bu münâsebetle yapılan merâsime Surre Alayı denilirdi. Surre yahut resmî tâbiryle Surre-i Hümayun, Osmanlılar'da ilk defa Çelebi Sultan Mehmed (ö. 1421) zamanında gönderilmiş, fakat her sene muntazaman gönderilme âdeti Hâdimü'l-Haremeyni's-Şerîfeyn ünvanını alan Sultan I. Selim (ö. 1520) ile başlamıştır. Surre-i Hümayun, Tanzimattan önce, hatta ondan bir müddet sonra, Hicrî 1281 (1864) senesine kadar, karadan develer ve katırlarla gönderilirken, o tarihten itibaren denizden vapurla gönderilmeye başlanmış ve Hicâz Demiryolu'nun yapılması üzerine de trenle yollanmıştır. İstanbul'dan merâsimle çıkarıldığı tarih, karadan gönderilmesi durumunda ekseriyetle Receb ayının on ikinci günü, denizden gönderilmesi durumunda ise Şâban ayının on beşinci günü idi. Surre-i Hümayun, Surre Emîni adı verilen dindâr ve namuskarlıkla tanınmış devlet adamlarından birinin idâresinde gönderilirdi. Surre Emîni'nin maiyeti epeyce kalabalık olup, ayrıca muhâfiz askerler de alayın emniyeti için bunlara refâkat ederlerdi (Mehmed Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, Cilt III, s. 280, İstanbul 1983; Ş. Tufan Buzpınar, “Surre”, *DİA*, Cilt 37, 2009). Osmanlı Devleti, Haremeyn-ü's-Şerîfeyn'e en son Surre Alayı'nı 1917 (Rûmi 1333) senesinde, Medine Müdâfaası sırasında göndermiş; ancak bu surre Mekke'ye gidemeyerek Medine'den geri dönmüştür.

100 Örneğin Sultan II. Süleyman (ö. 1691)'in Kabr-i Şerîf-i Nebevî'ye hediye ettiği murassa altın kandil, 20 Receb 1101 (29 Nisan 1690)

Hücre-i Saâdet ve Ravza-i Mutahhara başta olmak üzere Mescid-i Nebevi'nin tamamını gösteren minyatür (Delâilü'l-Hayrât, 1708-9, TSMK, E. H. 1018/8b-9a)

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ سَيِّدِ الْمُرْتَضَى اللَّهُمَّ
صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ سَيِّدِ الْمُجْتَبَى اللَّهُمَّ صَلِّ
عَلَى مُحَمَّدٍ سَيِّدِ النَّبِيِّ الْعَرَبِيِّ اللَّهُمَّ صَلِّ
عَلَى مُحَمَّدٍ سَيِّدِ التَّهَامِيِّ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى
مُحَمَّدٍ سَيِّدِ النَّبِيِّ الْحَرَامِيِّ اللَّهُمَّ صَلِّ
عَلَى مُحَمَّدٍ سَيِّدِ النَّبِيِّ الْأَبْطَحِيِّ اللَّهُمَّ صَلِّ
عَلَى مُحَمَّدٍ سَيِّدِ الطَّيِّبِينَ الْمُبَارَكِ اللَّهُمَّ
صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ سَيِّدِ النَّبِيِّ النَّوِيِّ اللَّهُمَّ
صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ سَيِّدِ النَّبِيِّ الْخَاتَمِ النَّبِيِّينَ
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ سَيِّدِ رَسُولِ رَبِّ
الْعَالَمِينَ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ بَعْدَ

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ سَيِّدِ الْأَنْوَارِينَ
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ سَيِّدِ الْأَوْلِيَاءِ
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ سَيِّدِ الْأَخْرَافِ
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ سَيِّدِ الْمُحِبُّوبِينَ
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ سَيِّدِ الْمَخْلُوقِينَ
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ سَيِّدِ وَكْدَادِمِ
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ سَيِّدِ الْمَكِّيِّ وَالْمَدَنِيِّ
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ سَيِّدِ النَّذِيرِ
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ سَيِّدِ الْمَجَازِيِّ
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ سَيِّدِ النَّبِيِّ الْهَاشِمِيِّ الْقُرَشِيِّ
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ سَيِّدِ الْمُصْطَفَى

اللَّهُمَّ

Teberrükâttan Kandil, Şamdan ve Avizeler

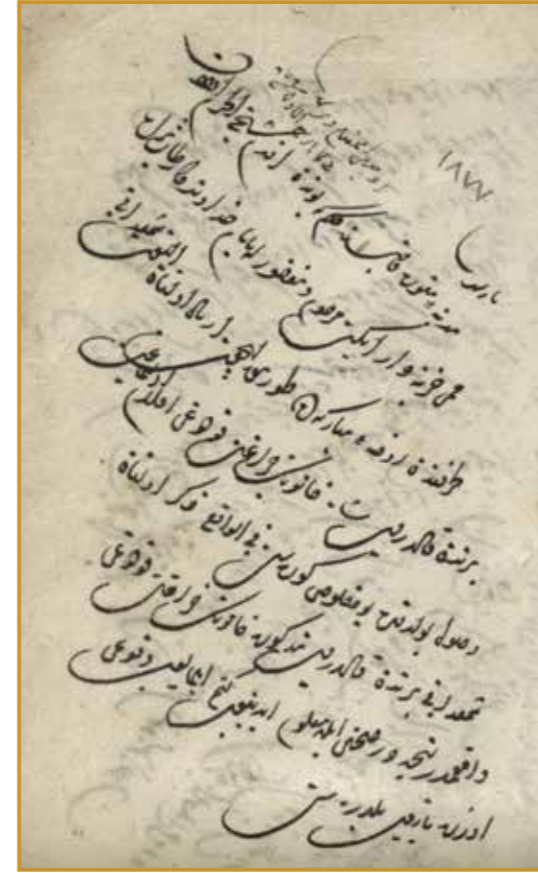
Hücre-i Saâdet ve Ravza-i Mutahhara'ya takdim edilen teberrükât eşyası içerisinde sayıca en fazla olan kandiller, avizeler, şamdanlar ve murassa kandil askıların çoğunluğu altın ve gümüşten, bir kısmı da bakır veya demirden mâmül idi. Bu hediyelerin kimi büyük kimi küçük, kimi sâde ve kimi münakkaş suretteydi. Sultan ve âileleri tarafından takdim olunanlar ise umumiyetle altından mâmül ve gayet san'atlı olurdu¹⁰¹.

Kânûnî Sultan Süleyman, Ravza-i Mutahhara'ya yirmi kadar şamdan göndermiş ve bunların Ramazan ayında her gece yanması için Habeş Sevakin Vakfı'ndan senevi iki kantar balmumu tahsis etmiş; Hücre-i Şerife'de sabaha kadar her gece daima, iki mihrabta ise akşamdan yatsı sonrasına ve sabah ezanından da cemaat dağılıncaya kadar yanacak yeterli miktarda şamdan ve balmumu vakfetmiştir¹⁰². Oğlu Sultan II. Selim (ö. 1574), babasının Ravza-i Mutahhara'ya hediye ettiği altın şamdanlardan birinin kaldırılıp yerine başka bir şamdan konulması üzerine Medine-i Münevvere Kadısı'na bir hükm-i hümayûn göndererek bu hususta bilgi istemiştir:

tarihinde İstanbul'dan hareket eden Surre-i Hümayûna teslim edilerek Medine-i Münevvere'ye irsâl olunmuş idi (Silahdâr Mehmed Efendi, a.g.e., Beyazıt Yazma Eser Kütüphanesi Veliyyüddin Efendi 2369, vrk. 172a).

101 Mescid-i Nebevî'ye hediye edilen kandillerin bazısında mum, bazısında zeytinyağı yakılırdı. Avizelerin tamamı mamluklu olup büyüklükleri birbirinden farklıydı. İçlerinde otuz, kırk hatta yetmiş mamluklu olanlar da bulunurdu (Eyyüb Sabri Paşa, a.g.e., s. 577).

102 Yüsuf, *Târîh-i Medine*, Süleymaniye Kütüphanesi Arslan Kaynaradağ Koleksiyonu 237, vr. 56b, sene 1121.

"Medine-i Münevvere kadısına hüküm ki,

Bundan akdem Şeyhü'l-Harem olan Memi, Hazînedâr-ı Harem iken merhûm ve mağfûrunleh babam Hüdâvendigâr tâbe serâhu tarafından Ravza-i Mübârekede durmak için irsâl olunan altın şam'dânı yerinden kaldurub Şâh Hâtun'un çerâğın koduğu i'lâm olmağın vusûl buldukda bu husûsu göresin fi'l-vâki zikr olunan şam'dânı yerinden kaldırub mezkûr hâtunun çerâğın koduğu vâki'midir? Nicedir? Sıhhati ile ma'lûm idinüb ketm eylemeyyüb vukû'u üzre yazub bildiresin.

Fî 17 Rebiülevvel sebe 976 / [9 Eylül 1568]"

(OA, A.DVNS.MHM.d. 7/1877)

Hazret-i Peygamber'in türbe-i şerîfesine Kânûnî Sultan Süleyman'ın takdim ettiği bir diğer hediye ise, gayet murassa tarzda yapılmış altın bir kemerdir. Günümüze intikâl etmeyen murassa kemerin evsâfı, 1006/1598 tarihli teberrükât defterinde şöyle tarif edilmektedir:

"Nezr-i Türbe-i Münevvere-i Mefhar-i Mevcûdât Hazret-i Muhammed Mustafâ Sallallâhu Aleyhi Vesellem: Bir altın murassa' kemer; Otuz dokuz altın çubuklu, otuz dokuz elması var, otuz dokuz yâkûtu var, otuz dokuz pîrûzesi var. Kadifesiyile altı yüz elli dokuz dirhemdir."

(OA, TS.MA. d. 814/2)

"Tafsîl-i Nezr-i Kemer-i Merhûm Sultân Hân: Merhûm ve mağfûrunleh Sultan Süleyman Hân tâbe serâhın nezri merkûm kemerin otuz dokuz altın çubuklarının her birinin yassılığı baş paraktan ziyâde, uzunluğu dahi baş paraktan uzunca ve her çubukta üçer adet taş otur(ulmuş biri elmas biri yâkut biri firûze ki bu üslûb üzre muntazamdır. Meselâ yanında olan çubuğun başında elmas, ortasında yâkut, bir başında dahi pîrûze ve yanında olan çubuğun başında yâkut, ortasında pîrûze, bir başında dahi elmas ve onun yanında olan çubuğun başında pîrûze, ortasında elmas, bir başında dahi yâkut vaz' olunmuş. Otuz dokuz çubuğunun cümlesi bu minvâl üzre tertîb ve tezyin olunub ve elmasın bazı tahta şeşhânedir, yâkutun irisi bakla kadar, ufağı dahi aşığı, pîrûzesi minvâl-i mezkûr üzredir. Eski kâime mücebince kadifesiyile altı yüz elli dokuz dirhemdir."

(OA, TS.MA. d. 814/3a)

Hücre-i Saâdete Kânûnî Sultan Süleyman'ın hanımı Hürrem Sultan 1 altın kandil¹⁰³; oğlu II. Selim Han da, üzerlerinde "Sultan Selim b. Süleyman Han" yazılı altın yıldızlı ve bakırdan mâmül üç büyük şamdan vakfetmiştir¹⁰⁴.

Sultan III. Murad Han'ın Ravza-i Mutahhara'ya asılmak üzere gönderdiği bir adet altın kandil ile Hücre-i Saâdet için gönderdiği iki adet kandil, mükemmel bir san'at ve süslemeye mâlikti. Bu kandillerden biri Hazret-i Peygamberin müvâcehe-i şerîfesi tarafına, diğeri de mübârek başları üzerine asılmış idi¹⁰⁵.

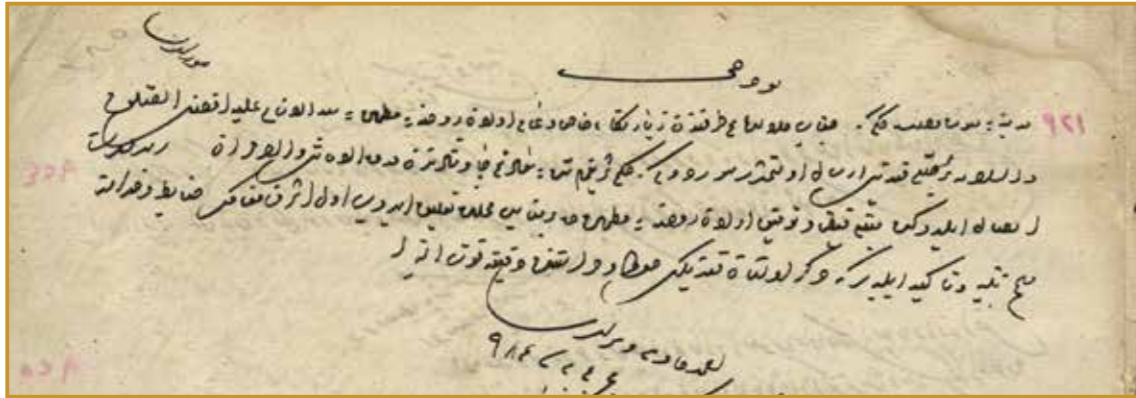
Medine-i Münevvere kadısına hüküm ki,

Cenâb-ı celâdet-meâbım tarafından ziyâretgâh-ı hâs ve âm olan Ravza-i Mutahhara-i Seyyidi'l-Enâm Aleyhi Efdalü's-Salât ve's-Selâma bir murassa' kandil irsâl olunmuşdur.

Buyurdum ki, hükm-i şerifim südde-i saâdetim çavuşlarından kıdvetü'l-emâsil ve'l-akrân zîde kadruhü îsâl eyledikde menba'-ı feyz olan Ravza-i Mutahhara'da bir münâsib mahalde ta'lîk idüb ol eşref makâmın zâbit ve hüddâmına mühim tenbîh ve te'kîd eylesesin ki zikrolunan kandilin hıfz ve hirâsetinde dakîka fevt etmeyeler.

Fî 4 Muharrem sene 984 / [3 Nisan 1576]."

(OA, A.DVNS.MHM.d. 27/921)

103 TSMA D. 814/3b-4a.

104 TSMA D. 814/9a.

105 "Bir altın kandil (avize) ki baştan başa kalemkârî, batnında dört şemsesi var, murassa' her şemsesinde sekiz adet la'li var, her biri keçi boynuzu çekirdeği kadar. Ve dokuz dane firûzesi var her danesi nohut kadar ve boğazında dahi dört şemsesi üzerinde dört dane yakut ve dört firûzesi var cirmde mezkurlar kadar vardır. Ve ağzı pervazında dahi dört şemsesi var her birinde dörder firûze ve birer yakutu var ve dibinde bir müdevver iri kalemkârî şemsesi var. Ortasında nisf fındık kadar bir dane firûzesi var ve altın ince telden örme zinciri var kalınca tay bendi kuşağı kalınlığında var, kullâbı (kanca) bakır teldendir. Kullâbı ve kandil ve zinciri ile beşyüz elli dirhemdir. Müvâcehe-i Şerîfe'de muallaktır. Kezâlik merhûm müşârunileyhindir: Bir altın kandil dahi ki nakışsız sadedir. Ağzına yakın etrafına pervaz gibi sekiz dane firûze ve sekiz dane yakut otur(t)ulmuş ve altın zinciri var, metin at zinciri kalınlığında ve at zinciri işindedir. Kullâbı dahi altındır. Cümle kullâbıyla ve zincir ve kandili ile bin iki yüz dirhemdir. Hazretin mübârek başları ucunda muallâktır" (TSMA D. 814/4b).

Sultan III. Murad ayrıca, üzerlerine *el-vâki' fi şehr-i Ramazan sene 992* tarihi kazılı iki büyük şamdanı Kabr-i Nebevî'ye göndermiş; bunlardan 1320 miskâl olan Hazret-i Peygamber'in mübârek başları ucuna, 1303 miskâl veznindeki diğeri şamdan da Resûl-i Ekrem Efendimizin mübârek ayakları tarafına konulmuştu¹⁰⁶. Sultanın kız kardeşi İsmihân Sultan, üzerinde kendi ismi ve 997/1589 tarihi mahkûk 700 dirhem vezninde büyükçe bir altın kandil¹⁰⁷; hanımı Safiye Sultan ise yakut, zümrüt ve firûze ile murassa ve zincirinin başında murassa top bulunan müzeyyen bir kandil gönderdi¹⁰⁸.

Sultan III. Mehmed (ö. 1603), cevâhirlere murassa olarak gayet süslü yaptırdığı üç altın kandilden ikisini Mescid-i Haram'a, birini de Hücre-i Şerîfe'de asılmak üzere Mescid-i Nebevî'ye gönderdi¹⁰⁹.

Sultan I. Ahmed Han (ö. 1617), Merkad-i Hazret-i Nebevî'de asılmak üzere necef taşından yapılmış bir kandil askı takdim etti. Fahreddin Paşa'nın Birinci Dünya Savaşı sırasında İstanbul'a naklettiği emânetlerden biri olan Necef Kandil Askı'nın gümüşten ağız çemberinde şu kitâbe mahkuktur:

Hazret-i Sultân Ahmed-i Evvel Muhibb-i Mustafâ
Merkadine Hazretin vaz' etdi kandili Hüdâ
Nurdan bir kıt'adur reşk eyler âfitâb anâ
Yüz sürer ol hâk-i pâ-yi Hazrete subh u mesâ
Hak çerâğ-ı devletün rûşen ide Hân-ı Ahmedin
Kim vire âlemlere kandil-i bahş-ı ziyâ¹¹⁰

TSM 2/6

Necef Kandil Askı

Osmanlı, Sultan I. Ahmed'in Teberrükü bkz., TSMK, Y.Y. 827/Umum Sıra No. 35 TSM, TTKD IV/No. 48048

106 TSMA D. 814/8a-b.

107 TSMA D. 814/4b.

108 TSMA D. 7386/2a.

109 Yüsun, *Târîh-i Medine*, Süleymaniye Kütüphanesi Arslan Kaynardağ Koleksiyonu 237, vr. 65a, sene 1121.

110 Emine Bilirgen, "Topkapı Sarayı Müzesi Hazine Bölümü'ndeki Medine Eşyası", *Surre-i Hümâyûn*, s. 72, Nisan 2008.

Sultan II. Süleyman (ö. 1691), Resûl-i Ekrem Efendimizin kabri şerîfi üzerine asılmak üzere dört okka altından mâmûl ve mücevheratla süslü gayet murassa bir kandil hediye etti¹¹¹.

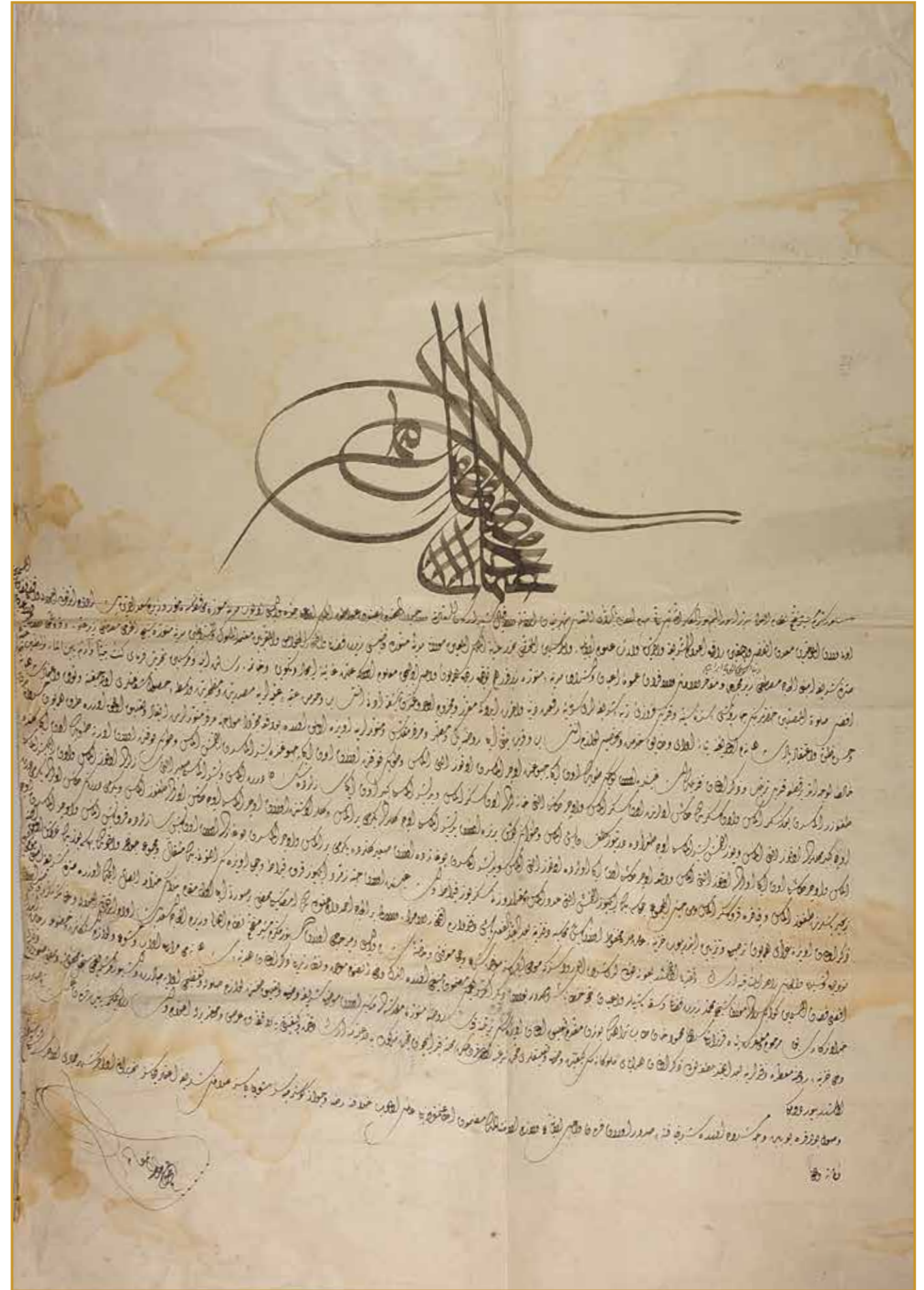
Sultan I. Mahmud (ö. 1754), Ravza-i Mutahhara ve Hücre-i Saâdet'e 1153/1740-1741 senesinde Şam Emîrû'l-Hâcî Abdi Paşazâde Ali Paşa vasıtasıyla bir adet avize¹¹²; 25 Zilkâde 1162 (6 Kasım 1749) tarihinde de Surre-i Hümâyûn Emîni İbrahim Ağa vasıtasıyla biri 712 kîrât, diğeri 768 kîrât ve bir diğeri de 752 kîrât olmak üzere toplam 2232 kîrâtlık üç adet zümrüde sahip enfes bir avize ile gayet san'atlı iki şamdan gönderdi:

"...İşbu 1162 senesi Surre-i Hümâyûn Emîni olan kıdvetü'l-emâcid ve'l-a'yân İbrahim Ağa zîde mecdühûya ayları teslim olunub iki kit'a emr-i âli-i cihân-mutâ' ile irsâl ve isrâ buyurulan, ortasında bir adet gayet kebîr şeş köşe 712 kîrât ve bir tarafında dahi bir adet 768 kîrât ve kezâlik bir tarafında dahi bir adet yalnız 752 kîrât olmak üzere vaz' ve tarsi' olunan üç adet eski maden-i bî-nazîr ve bîhemtâ kebîr zümrüderin zîr ve bâlâları 12 kebîr ve 40 vasat ve 66 vasatca elmas ile murassa' ve topu 30 ve top çenberi 19 ve halkası 4 elmas ile müzeyyen ve 13 sıra inci püskül ve uçları 13 habbe-i zümrüd ve 352 kebîr Hürmüz inci vesâir sağır inci ile musanna' taş hâneleri müşebbek zemîni kum kakma zahı kalemkârî altın zincirli bir kit'a murassa' altın âvîze..., iki adet musanna' ve müzehheb şam'dânlar dahi mâsadak-ı hadîs-i şerîf-i mekân-ı Cennet-redîf olan Ravza-i Mutahhara'da vâkî' Mihrâb-ı Nebevî alâ sâhibihî salavâtü'l-âlihî şadât ve'l-işâ tarafına vaz'..."

(Ni'met Efendi, *Teberrükât-ı Medine-i Münevvere*, TSMK. Revan 1360, varak 17b-18a)

Sultan III. Osman (ö. 1756), vefatından az önce 1169 senesi Cemâziyelâhir ayının evâhirinde (22-31 Mart 1756), üzerindeki altın ve elmasların kıymeti 100.000 kuruş olan mükemmel ve murassa bir avizeyi Ravza-i Mutahhara'ya takdim etti. Sultan, kandil ile birlikte Medine-i Münevvere'ye bir de fermân gönderdi. Cidde Vâlisi ve Medine Muhâfızı Sa'deddîn Paşa, Medine Kadısı, Şeyhü'l-Harem-i Nebevî, Surre-i Hümâyûn Emîni ve Medine'nin umum a'yân ve eşrâfına hitâben yazılan bu fermanda, mezkûr avizenin ayrıntılı evsâfı ve takdim sebebi belirtilmektedir:

111 *Silâhdâr Târîhi*, Sultanın ihdâ ettiği altın kandilin evsâfı ve gönderilmesi hakkında şu bilgileri vermektedir: "Hâlâ pâdişâh hazretleri Resûl-i Kibriyâ ve Hazret-i Muhammed el-Mustafâ Aleyhisselâmın re's-i mübârekleri üzre dört vokiyye altından bir mücevher kandil yapıdırub şebeke inci nihâyetinde bîza-i decâcdan kebir elli bin kuruşluk eski maden bir zümrüd ve üç çatal altın askı zincir arasında içine nazır şebeke inci nihâyetinde bundan sağır biz zümrüd oyuhta olub iki tarafında "Yâ Râb Süleymâna kıl inâyet", "Şefâ'at Yâ Resûlallah şefâ'at" ve bir tarafında dahi "قلنا و قدح اقدس ياف و جضو دق" siyah mina üzre beyaz mina ile yazılıp etraf-ı kandile vaz' olunan sağır ve kebir elmas ve yâkut ve zümrüd ve inci ve Kadem-i Mübârek mukâbelesine yapılan üç vokiyye bir sim ve cümle üstâdiyesiyle bervech-i tahmîn yüz bin kuruş bahâ takdîr olub manzûr-ı hümâyûn olduktâ mukâbele-i hidmet dergâh-ı âli kapıcı başılığla kuyumcubaşı Hasan Ağa'ya elli altun ve bir hil'at ilbâs ve müebbed darphâne emâneti ihsan ve üç kise akçe ile bir erkân samûr kürk hazîne kethûdası Yusuf Ağa'ya giydirilî ve mahalline isâliçün İçhazinedâr Cankafa Mustafa Ağa mâh-ı mezburun yirminci şenbih gün (20 Receb 1101) Medine-i Münevvere'ye irsâl buyurıldı." (Silâhdâr Mehmed Efendi, a.g.e., Bayezid Yazma Eser Kütüphanesi Veliyyüddin Efendi 2369, vrk. 172a). *Nûshada kayıtlı "قلنا و قدح اقدس ياف و جضو دق" yani 1001 (milâdî 1593) tarihi yanlış olup doğrusu "قلنا و قدح اقدس ياف و جضو دق" (1690) dir. 112 OA, MAD. D. 8948/1.

Düstûr-ı mükerrem müşîr-i mufahham nizâmü'l-âlem müdebbir-i umûri'l-cumhûr bi'l-fikri's-sâkıb mütemmim-i mehâmmi'l-enâm bi'r-re'yi's-sâ'ib mümehhid-i bünyânü'd-devle ve'l-ikbâl müşeyyid-i erkânü's-saâdeti ve'l-iclâl el-mahfûf bi-sunûfi avâtifi'l-meliki'l-a'lâ Cidde Vâlisi olub Medine-i Münevvere muhafazasına me'mûr vezîrim Sa'deddîn Paşa edâmallâhu te'âlâ ve akzâ kuzâtü'l-müslimîn evlâ vülâtü'l-muvahhidîn ma'denü'l-fazl ve'l-yakîn râfi'i a'lâmi's-şer'ati ve'd-dîn vâris-i ulûmü'l-enbiyâ'i ve'l-mürselîn el-muhtas bi-mezîdi inâyeti'l-melikü'l-mu'în Mevlânâ Medine-i Münevvere Kadısı zîdet fezâile ve iftihârü'l-havâs ve'l-mukarrebîn mu'temedü'l-mülûk ve's-selâtin Medine-i Münevvere Şeyhü'l-Haremi Mustafa zîde uluvvûh ve kıdvetü'l-emâcid ve'l-a'yân Surre-i Şerîfe Emîni el-Hâc Mustafa ve Binâ Emîni el-Hâc İbrâhim zîde mecdühümâ ve mefâhirü'l-emâsil ve'l-akrân umûmen a'yân ve eşrâf-ı Medine-i Münevvere zîde kadruhüm tevkî-i refî-i hümâyûn vâsil olıcak ma'lûm ola ki,

İllet-i gâye-i îcâd ve tekvîn ve hâtime-i risâlet-i enbiyâ ve mürselîn tahdîs-fermâ-yı küntü nebiyyen ve Âdemu beyne'l-mâi ve't-tîn¹¹³ aleyhi efdalü salâti'l-musallîn hazretlerinin çârûbkeş-i sūdde-i seniyye ve kandîl-fürûz-i türbe-i şerîfeleri sermâye-i rif'at-i dünyâ ve âhiret idüğü mukarrer ve meczûm olduğundan başka ednâ intisâb ve hizmet-i atabe-i aliyyelerine masdariyet ve mazhariyet vasita-i husûl-i şefâatleri olacağına vukûf ve itimâd-ı şâhânem ve hüsn-i zan ve itikâd-ı pâdişâhânem olduğuna binâen edâ-yı vezâyif-i hizmet ve tahsil-i levâzım-ı intisâb ve kurbet-i niyet ile Ravza-i Pâk ve Mutahhar ve Merkad-i Mukaddes ve Münevverlerine âvîze olmak üzere bu def'a müceddeden müvâcehe-i merkad-i münevverlerinde îkâd ve ta'lik olunmak üzere taraf-ı hümâyûn-ı hüsrevânemden hâlisen livechillâh bir kıt'a kandîl tertîb ve zikr olunan kandîlin aşağısında olan küçük topun on iki çubuğunda üçer elmastan otuz altı elmas ve topun fevkinde olan on iki çubuğunda beşer elmastan altmış elmas ve topun fevkinde olan orta topun on iki gülünde dokuz elmastan yüz sekiz elmas ve on sekiz tek taş evlerinde on sekiz elmas ve üçer taşlı altı hânelerinde on sekiz elmas ve yedişer elmaslı kebir on iki sazlarda seksen dört elmas ve beşer elmaslı sağır altı sazlarda otuz elmas ve on ikişer elmaslı üç kebir güllerde otuz altı elmas ve yüz altmış beş elmaslı üç tuğrâda dört yüz doksan beş elmas ve tuğrânın boş yerinde olan yedişer elmaslı üç güllerde yirmi bir elmas ve güller üstünde olan üçer elmaslı üç taş evlerde dokuz elmas ve yirmi dört tek taş evlerde yirmi dört elmas ve üçer taşlı on iki evlerde otuz altı elmas ve dahi üçer taşlı on iki evlerde otuz altı elmas ve yedişer elmastan boğazda olan sağır güllerde yirmi bir elmas ve üçer elmastan boğazda olan on beş sazlarda kırk beş elmas ve üçer elmastan üç zincir başlarında dokuz elmas ve kapakta kırk sekiz elmas ve min haysü'l-mecmû' cümlesi bin ikiyüz altmış altı aded elmas mikdâr-ı vezni sekiz yüz kırat ve aşağısında olan habbe zümürüden iki yüz kırk kırat ve cümle âvîzenin altını bin miskâl ve mecmû cevâhir ve altunun bahâsı yüz bin kuruş olmak üzere zikr olunan âvîze-i garrâ-yı hümâyûn tarsî' ve tezyîn ettirilüb Hazîne-i Âmiremde mahfûz olan baş muhasebe defterine ba'de'l-kayd bilfiil başdefterdârım olan iftihârü'l-ümerâ ve'l-ekâbîr el-Hâc Ahmed dâme ulüvvuhûnun imzasıyla mûmzâ bir sureti ile ol makâm-ı melâik-hüddâma îsâl eylemek üzere Surre-i Şerîfe Emîni mûmâileyhe tevdi' ve teslim ve ol cânib-i zâhirü'l-menâkıba (بقى انملا) irsal ve takdîm olunmuştur. Bi-Avnihî Teâlâ lede's-şer'ati'l-vürûd siz ki mûmâileyhimsiz, ma'rifet-i şer' ve cümle marifeti ve hâssaten Şâm Vâlisi ve Mîr Hâcî olan düstûr-ı mükerrem ve müşîr-i mufahham nizâmü'l-âlem vezîrim el-Hâc Es'ad Paşa edâmallâhu teâlâ iclâlehu ve hâlâ Mekke-i Mükerreme kadısı olan akzâ kuzâtu'l-müslimîn Kevâkibzâde Şeyh Mehmed zîdet fezâile ve sakabaşılâr ve a'yân-ı Hacca hitâben şerefsüdûr olan diğer emr-i şerîfimin mazmûn-u münîfi üzere onların dahi inzimâm-ı marifet ve nezaretleriyle zikr olunan hediye-i şâhânemi merâsim-i âdâb ve huşû'a ve levâzım-ı istikânet ve huzû'a riâyât ederek Hüdâverdigâr-ı Sâbık merhûm ve mağfiret-penâh karındaşım Sultan Mahmûd Han tâbe serâhın bundan mukaddem ta'lik olunan âvîzesinin tertîbine kıyasen Ravza-i Münevvere-i Mukaddesede münâsib olan mevzi-i şerîfe vaz' ve ta'lik zımında levâzım-ı salvele ve ta'zîmi edâya mübâderet ve işbu emr-i şerîfimi sicill-i mahfûza ve mûmzâ suret-i defteri dahi Hazîne-i Ravza-i Muattara defterlerine ba'de'l-kayd bi-lütfihî te'âlâ zikr olunan hedâyâ-yı mülûkânemin keyfiyet-i vaz' ve ta'likleri hüccet-i şer'iyye

olunduktan sonra mahalline kayd için hüccet-i mezkûreyi Deraliyyeme irsâle dikkat ve keyfiyeti bi'l-ittifâk arz ve mahzar-i birle i'lâm ve işâret eylemeniz bâbında fermân-ı âlişânım sâdir olmuştur.

Buyurdum ki, vusûl buldukda bu bâbda vech-i meşrûh üzere şerefyafte-i sudûr olan fermân-ı vâcibü'l-ittibâ ve lâzımü'l-ımtisâlimin mazmûn-ı itâat-makrûnuyla âmil olub hilâfına rızâ ve cevâz göstermeyesiz şöyle bilesiz alâmet-i şerîfe itimâd kılâsız.

Tahrîren fî evâhir-i şehri cumâde'l-âhir sene tis'a ve sittîn ve mie ve elf [20-29 Cemâziyelâhir 1169 / 22-31 Mart 1756]. be-Makâm-ı Kostantiniyye”

(OA, C.MF. 19/910)

Hazret-i Peygambere sevgi ve bağlılığı müstesna bir mevkide olan Sultan III. Mustafa (ö. 1774) ve bunun kızları, Fahr-i Âlem Efendimizin türbe-i saâdetine çok değerli hediyeler takdim ettiler. Sultan, 1173/1760 senesinde kabir-i şerîf-i Nebevî'ye mükemmel bir avize, biri altın ve diğeri de gümüşten mâmül iki murassâ kandil hediye etti. Şam Vâlisi Hacı Muhammed Paşa tarafından Medine'ye getirilerek Merkad-i Nebevînin müvâcehe-i aliyyeleri tarafına asılan avize ile kandillerin evsâfı şöyle beyân olunmuştur:

“Cenâb-ı Fahr-i Âlem ve Seyyid-i Veled-i Âdem Sultân-ı Enbiyâ Hazretlerinin merkad-i a'lâ ve türbe-i âsitânelerine Hazret-i Sultan-ı zaman Hakan-ı Cihân Halife-i Rûy-i Zemîn zillullâhi ale'l-âlemîn Pâdişâh-ı Âlempenah hazretlerinin hediye ve tuhfe-i seniyyeleri olub bin yüz yetmiş üç senesi evâhirinde Şâm-ı Şerîf vâlisi vezir-i âsaf nazîr-i celîl el-Hâc Muhammed Paşa hazretleri yediyle gelüb paşa-yı müşârunileyh ve Şeyhü'l-Harem Ağa vesairleri re'yü'l-ayn müşahedelerinde merkad-i Nebevînin müvâcehe-i aliyyeleri cânibinden kisve-i saâdet üzerine ta'lik olunan âvîze-i celîlenin vasf ve beyanıdır ki zikr olunur deyu Şeyhu'l-Harem-i Nebevî Hacı Ömer Ağa'nın memhûr müfredat defterinin suretidir:

Altı köşeli bir ekber-i kebir zümürü, hâlisü'l-ayâr altın hurde ve vasatca elmas ile murassa' altının üç hanesinde arzuhâl mazmûnu kitâbet olunan üç satır “nazm-ı belîğ-i beyitlerin Şâh beyti gevher-i ihdâlidir Hân-ı Mustafa ibn Ahmed'in” deyu tevşîh olmuş âvîze-i hümâyûn, 1 aded.

Baş tarafında on beş aded salkım zincirlerin mecmûunun aded-i hayâlî 179 (Medine-i Münevvere kadısı Osman Efendi'nin i'lâmında on beş aded salkım incilerin mecmûu deyu tahrîr olmağla şerh verildi).

Her salkım ucunda birer küçük zümürüden 15 aded (Boğazına tatvîk olduğundan murassa' elmasın bazıları puşide olmağla tâ'dâdından meskût olmuştur deyu şerh verilmiştir).

Cevâhirleri ve altın ve inci ve şerid ile zümürü'l-mezbûr vezn olduğunda Medine-i Münevvere dirhemleriyle 324 dirhem.

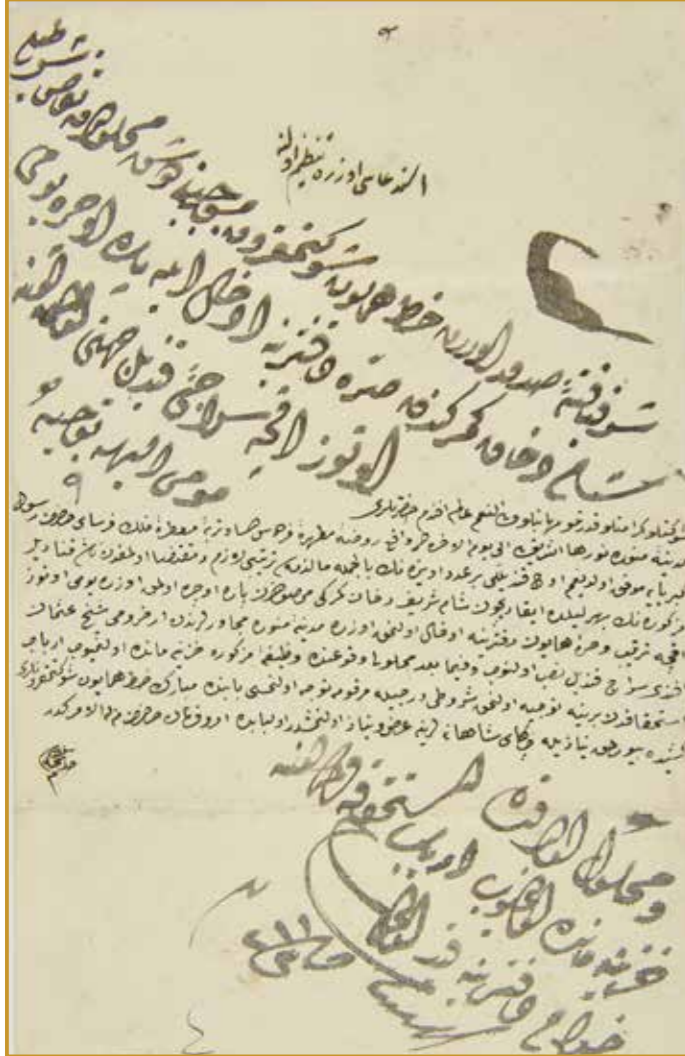
Ve yine sene-i mezbûrede Mekke-i Mükerreme Kadısı Kebîrîzâde Efendi yediyle yine Sâhib-i Saâdet Efendimizin Hücre-i Muattaralarına ithaf olunan altın zincirli ve altı aded ibrişim püsküllü altın kandil, 104 dirhem.

Ve yine gümüş zincirli ve sekiz aded ibrişim püsküllü gümüş kandil aded 1. Zincir ile ve püskülü ile vezn olduğunda 164 dirhem.”

(OA, MAD. d. 8948/6)

113 “Küntü nebiyyen ve Âdemu beyne'l-mâi ve't-tîn: Âdem su ile toprak arasında iken ben nebî idim.” (Hadîs)

III. Mustafa'nın kızı Hatice Sultan (ö. 1822), Hazret-i Peygamber'in türbe-i şerîfesine üç kandilli bir avize hediye etti. Hatice Sultan, avizenin Hücre-i Saâdette her gece yanmasını istediğinden, bunun masrafı için gerekli paranın Şam Tütün Gümrüğü mahsûlünden temin edilmesini bir arzuhâl ile kardeşi III. Selim'den rica etmişti. Sultan III. Selim de, mezkur arzuhâlin üzerine "İstid'âsî üzere tanzîm oluna" meâlinde hatt-ı hümâyûn yazarak kız kardeşinin bu isteğinin yerine getirilmesini emretti¹¹⁴:

İstid'âsî üzere tanzim oluna.

Şerefyafte-i sudûr olan hatt-ı hümâyûn şevket-makrûn mücebince düşen mahlûlden takâs şartıyla Şâm duhân gümrüğünden surre defterine idhâl ile para üçere yevmî otuz akçe serrâci-i kandil ciheti olmak üzere mûmâileyhe tevcih ve mahlûl oldukda hazînemande olunmayub erbâb-ı istihkâka verilem üzere hüddâm defterine kayd olunmak buyruldu. (Şâban sene 1211 / [Şubat 1797])

Şevketlü kerametlü kudretlü mehâbetlü veliyyü'n-niam-ı âlem efendim hazretleri,

Medine-i Münevvere neverahallâhu te'âlâ ilâ yevmî'l-âhirede vâki' Ravza-i Mutahhara-i Firdevs-âsâ ve Türbe-i Mu'attara-i Felek-fersâ-yı Hazret-i Resûl-i Kibriyâya muvaffak olduğum üç kandilli bir aded âvîzenin bilcümle malzemesi tertîbi lâzım ve muktezâ olmaktan nâşî kanâdîl-i mezkûrenin beher leyde ikâdîcün Şâm-ı Şerîf duhân gümrüğü mahsûlünden para üçere olmak üzere yevmî otuz akçe tertîb ve Surre-i Hümâyûn defterine idhâl olunmak üzere Medine-i Münevvere

mücâvirlerinden Erzurûmî Şeyh Osman Efendi serrâc-ı kandîl nasb olunub ve fîmâba'd mahlûlü vukû'unda vazîfe-i mezkûre hazînemande olunmayub erbâb-ı istihkâkdan birine tevcih olunmak şurûtu derciyle merkûma teveccüh olunması bâbında mübârek hatt-ı hümâyûn şevketmakrûnları keşide buyurulmak niyazıyla hâkipâ-yı şâhânelerine arz ve niyâz olunmuştur. Olbabda emr ü fermân hazret-i men lehu'l-emrindir.

Hadîce Sultan."

(OA, C. EV. 362/18357)

114 OA, C. EV. 362/18357.

III. Mustafa'nın diğer kızı Beyhan Sultan (ö. 1824) da, 1813 senesinde yaklaşık 3 kilo ağırlığında som altından mâmül; yüzeyi eflâtun, mavi ve beyaz mine işlemeli mükemmel bir kandil askı hediye etti. Fahreddin Paşa'nın İstanbul'a naklettiği altın kandil askının ağız içi kenarında, "Yâ Muhammed kıl şefâat ümmetindir Beyhân. Sene 1228" kitâbesi mahkûktur.

Sultan II. Mahmud (ö. 1839), 1230/1815 senesinde Kabr-i Peygamberî'ye som altından iki büyük şamdan takdim etti. Şamdanlar hergün akşam namazından sonra Harem-i Nebevî'deki Mum Hazînesi'nden çıkarılarak vazifeli ağalar tarafından Hücre-i Saâdet'e alınır; âdâb ve tâzimle biri Re's-i Saâdete, diğeri de Kadem-i Şerîf tarafına konulurdu. Sabah namazından sonra Hücre-i Saâdet'e giren Şeyhü'l-Harem ile Nâibü'l-Harem, yanan mumlarını söndürdükten sonra altın şamdanları çıkararak tekrar Mum Hazînesi'ne koyarlardı¹¹⁵. Şamdanların üzerinde hak edilen manzûm kitâbelerdeki tazarru'kârâne ifâdeler, Hazret-i Peygamberin muazzez ve muallâ zât-ı şerîfine II. Mahmud'un beslediği samîmâne muhabbeti ne güzel terennüm etmektedir¹¹⁶:

TSM 2/3381

Altın Kandil Askı

Osmanlı, Beyhan Sultan'ın Ravza-i Mutahhara'ya Teberrükü

bkz. TSMK, Y.Y. 827/Umum Sıra No. 37
TSM, TTKD IV/No. 48083

115 Eyyüb Sabri Paşa, a.g.e., s. 86-90.

116 TSMK., Y.Y. 827 no.lu teberrükât defterinin 96. sıra numarasında kayıtlı olan bu iki şamdan, Mir'atü'l-Haremeyn'de yanlışlıkla tek adet ve takdim tarihleri de 1235 olarak belirtilmiştir (Eyyüb Sabri Paşa, a.g.e., s. 513).

*Şam'dan eyledim ihdâya cür'et Yâ Rasûlallah
Muradım dergeh-i ulyâna hizmet Yâ Rasûlallah,*

*Değildir Ravza'ya şâyeste dest-âvîz-i nâçîzem
Kabûlünle kıl ihsân ve inâyet Yâ Rasûlallah,*

*Kimim var Hazretinden gayrı hâlim eyleyem i'lâm
Cenâbındandır ihsân ve mürevvet Yâ Rasûlallah,*

*Dahîlek el-amân sad el-amân dergâhına düşdüm
Terahhum kıl bana eyle şefâat Yâ Rasûlallah,*

*Dû âlemde kıl istishâb Hân-ı Mâhmûd-ı Adlîyi
Senindir evvel ve âhirde devlet Yâ Rasûlallah.*

Sene 1230

*Ravza-i Pâkine ihdâ-i şamdan kılmadan
Tuhfe-i arz etmek değil kasdım murâdım intisâb*

*Yâ Habîballâh müştâk-ı cemâl-i pâkinim
Dîde-i pürünem hasret-i rûyunla dil ızdırâb*

*Yâ Resûlallâh sahib çık bu âciz bendene
Çekmiye dünyâda ve ukbâda sâyende hicâb*

*Ümmetinden bir garibindir niyâzın kıl kabul
Adli Han-ı Mahmûdu eyle dâreynde kâmyâb*

*El-Amân ey Hazret-i Peygamber-i Âlîcenâb
Kıl şefâat bendeni ihsân idüb rûz-ı hesâb*

Sene 1230

TSM 2/3509-2/3511

***Bir Çift Som Altından
Mihrâb Şamdanı***

*Osmanlı, Sultan II. Mahmud'un
Ravza-i Mutahhara'ya Hediyesi*

*bkz. TSMK, Y.Y. 827/Umum
Sıra No. 96
TSM, TTKD IV/No. 48008-
48009*

Sultan II. Mahmud ayrıca, yakılan asma kandiller için de beheri 185 dirhemden olmak üzere 75 adet altın zincir¹¹⁷, çeşitli yerlerine konulmak üzere Ravza-i Mutahhara'ya bazı şamdan takımları¹¹⁸ ve altından mâmül karpuz şeklinde 84 adet zîkıymet kandil hediye etti¹¹⁹. Sultan Mahmud'un Vehhâbi istilâsında eşkiyâ eline düşmemesi için Müsteslim-i Harem'in sakladığı Hücre-i Saâdete ait iki kıt'a zümrüt ile mücevherâtla müzeyyen bir avizeyi İstanbul'a getirterek tamir ettirmesi; yeniden yaptırdığı üç kıt'a nefis avize ile beraber bunları tekrar Medine-i Münevvere'ye göndermesi de cümle-i hayrâtındandır¹²⁰.

Mescid-i Nebevî'de çok esaslı bir îmar ve tamir faâliyeti gerçekleştiren Sultan Abdülmecid Han (ö. 1861), babası II. Mahmud gibi Ravza-i Mutahhara'ya iki büyük şamdan hediye etti. O zamana kadar eşi benzeri görülmeeyen som altından mâmül bu şamdanların beherinin ağırlığı 48 kg. olup üzerlerinde de 6280 adet pırlanta taş bulunmaktadır¹²¹. Şamdanlara, 10 Ramazan 1326 (6 Ekim 1908) tarihli teberrükât defterindeki kayda göre, o günün râyiç bedeli olarak 70.000 Osmanlı lirası takdir edilmiştir¹²². Şamdanların alt bölümündeki etrafı pırlantalarla çevrili çerçeveler içerisine nefis hatla Sultan Abdülmecid'in tuğrası ve manzûm kitâbe yazılmıştır. Hazret-i Peygambere ithâfen yazılan manzûm kitâbe şudur:

*Leyle-i zî kadr-i İsrâ'da Cenâb-ı Mustafâ
Kurb-ı Ev ednâyı rûşen eyledi mehtâb-vâr
Bir yegâne şem'i vahdetten vücûd-ı pâki kîm
Âleme envâr-ı tevhîd oldı elhâk âşikâr
Şem'adân takdîmi ile ravza-i pür-nûruna
Eylesün makbûl ihlâsın Cenâb-ı Kirdikâr
Hizmetinde ol şehinşâhın İlâhî tâ ebed
Eylesün Abdülmecid ihlâsı ile iftihâr
Sene selâse ve seb'în ve mieteyn ve elf [1273]*

117 OA, EV.d. 28973/14a; TSMK. Y.Y. 827/sıra no. 55.

118 Eyyüb Sabri Paşa, a.g.e., s. 765.

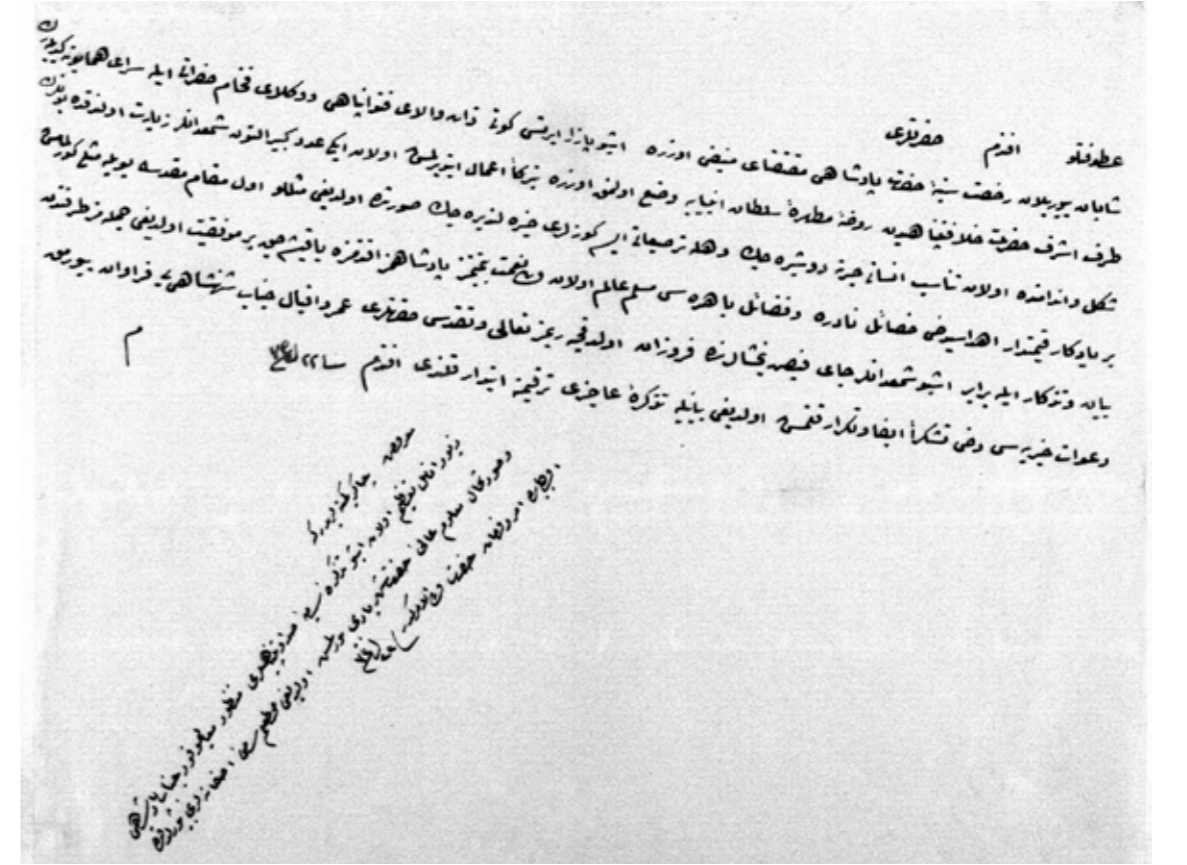
119 Mekki, a.g.e., s. 42.

120 Eyyüb Sabri Paşa, a.g.e., s. 574; OA, C.EV. 564/28979.

121 "...Şamdanların beher adedi 150.000 yüzük Mecidi altınına vücuda gelmiş ve Medine ahalsinin beyan ve ifadelerine nazaran Hücre-i Mu'attara'ya o ana değin bu kadar ağır kıymette bir şamdan gönderilmemiştir. Şamdanlar Medine-i Münevvere'ye isâl ve umum me'mûrîn-i hükûmet ve ekâbir-i memleket tarafından bir suret-i fevkalâde ile istikbâl olunarak biri Re's-i Saâdet ve diğeri Kademeyn-i Âlihazret-i Cenâb-ı Risâletpenâhî muhâzîsinde birer noktaya vaz' ve nihâde edilmiştir. Şamdanları, Mâbeyn-i Hümâyûn hademesinden Miralay İbrahim Bey götürmüştü. İstanbul'dan hareket edeceği sırada Sultan Mecid merhum mûmâileyh İbrahim Bey'i celble: "İbrahim Bey! Hücre-i Mu'attara'ya vâsıl olduğun zaman «Yâ Resûlallah! Bunlar ümmetinden günahkâr Abdülmecid'in hediyesi olup lütfen kabul buyurmanızı ricâ eder» demelisin" emrini vermiş olduğunu mîr-i mûmâileyh bizzat hikâye etmiştir." (Eyyüb Sabri Paşa, a.g.e., s. 644).

122 OA, YA.HUS. 526/73-3, vrk. 9b; TSMK, Y.Y. 827/15a (sıra no. 82).

1857/1273 senesinde hazırlanan bu şamdanlar, 1858 yılı başlarında ihdâ olundukları makâm-ı muallâyâ gönderilmeden önce Sadrâzam ve diğerk devlet erkânı tarafından da ziyâret olundu. Sadrâzâmın bu ziyaret vesilesiyle Mâbeyn-i Hümâyûna takdim ettiği tezkirenin meâlî şudur:

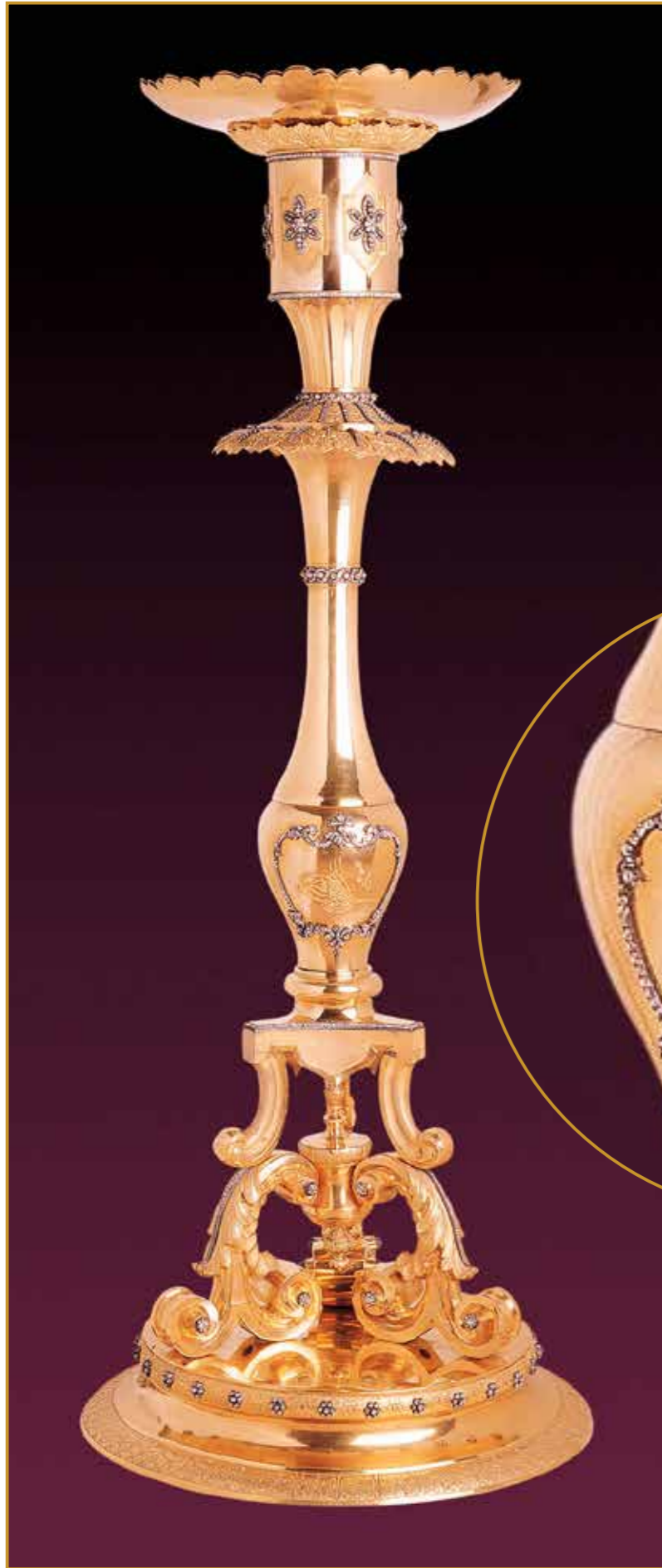

"Atûfetlü Efendim Hazretleri,

Şâyân buyurulan ruhsat-ı seniyye-i hazret-i pâdişâhî muktezâ-yı münîfi üzre işbu pazarertesî günü zât-ı vâlâ-yı fetevâpenâhî ve vükelâ-yı fihâm hazerâtı ile sarây-ı hümâyûna girilerek taraf-ı eşref-i hazret-i hilâfetpenâhîden Ravza-i Mutahhara-i Sultan-ı Enbiyâ'ya vaz' olunmak üzere teberrüken i'mâl etdirilmiş olan iki aded kebîr altın şam'danlar ziyâret olundukda bunların şekil ve endâmında olan tenâsüb insanı hayrete düşürecek ve hele tarsî'âtı ise gözleri hiyrelendirecek suretde olduğu misillü ol makâm-ı mukaddese böyle misli görülmemiş bir yâdigâr-ı kıymetdâr ihdâsı dahî hasâil-i nâdire ve fezâil-i bâhiresi müselle-i âlem olan velî ni'met-i bî-minnetimiz pâdişâhımız efendimize yakışacak bir muvaffakiyet olduğu cümlemiz tarafından beyân ve tezkâr ile beraber işbu şam'danlar cây-ı feyz-bahşâlarında firûzân oldukça Rabbimiz Teâlâ ve tekaddes hazretleri ömr ve ikbâl-i cenâb-ı şehinşâhîyi firâvân buyurmak daavât-ı hayriyesi dahi teşekküren îfâ ve tekrar kılınmış olduğu beyanıyla tezkire-i âcizî terkîmine ibtidâr kılındı efendim. 22 Şevval [1273] / [15 Haziran 1857].

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki, zîver-i enâmîl-i ta'zîm olan işbu tezkire-i sâmiye-i sadâretpenâhîleri manzûr-ı meâlî-mevfûr olduğu muhât-ı ilm-i sâmi-i âsîfaneleri buyuruldukda olbabda emrû ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir. 23 Şevval [1273] / [16 Haziran 1857]"

(OA, İ.MMS. 10/407)

TSM 2//7639-7640

Murassa Altın Şamdanlar

Osmanlı, Sultan Abdülmecid'in
Hediyesi

bkz. TSMK, Y.Y. 827/Umum Sıra
No. 82
TSM, TTKD IV/No. 48022-48023

Sultan II. Abdülhamid Han zamanında da, Harem-i Şerîf-i Nebevî için 38404 kuruş tutarında gümüş şamdanlar ve karpuz şeklinde kandiller imâl ettirilerek Medine-i Münevvere'ye gönderilmiştir¹²³.

Pâdişah ve hânedân üyeleri yanında bazı devlet adamları da Hücre-i Saâdet ve Ravza-i Mutahhara'ya kandil ve şamdanlar takdim etmişlerdir. Örneğin Sadrazam Sokullu Mehmed Paşa, zinciri altından ve dibinde “*mine'l-fakîri'l-hakîr el-muhtâc ilâ şefâati'n-Nebiyi'l-Beşîr Mehmed Paşa el-Vezîru'l-A'zam li'l-Atabeti'l-Aliyetti'l-Osmâniyyeti's-Sultâniyye fî sene 973*” yazılı bir altın kandil hediye etmiştir¹²⁴. Dârüssaâde Ağası Hacı Mustafa Ağa¹²⁵, Özdemiroğlu Osman Paşa¹²⁶; Mısır Kadısı Çivizâde Efendi¹²⁷, Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa¹²⁸, Mehmed Ali Paşa'nın torunu Abbas Paşa¹²⁹ ve Serberber-i Hazret-i Şehriyârî Ali Paşa¹³⁰ bu mukaddes mekânlara kandil ve şamdan takdim eden devlet adamlarındandır.

Diğer Teberrükât Hediyeleri

Osmanlılar, Hücre-i Saâdet ve Ravza-i Mutahhara'ya kandiller, şamdanlar ve avizeler dışında, mushaf-ı şerîfler, murassa altın Kur'an kablaları, mücevherâtla süslü levhalar, murassa askılar, buhurdanlar, gülabdanlar, mebhareler, rahleler, tesbihler ve daha pek çok çeşit teberrük eşyası hediye ve vakfetmişlerdir.

Örneğin Kânûnî Sultan Süleyman'ın oğlu Şehzâde Mehmed (ö. 1543), gayet murassa' bir kılıç¹³¹; hanımı Hürrem Sultan (ö. 1558) 1 altın murassa kılıç, 1 altın murassa tâc, 1 çift la'li küpe, 74 adet iri inci, 1430 dirhem vezninde 1 altın murassa kemer, 1 büyük boyun la'li ile sekiz ufak la'li, 19 irili ufaklı la'li olan 1 adet meftûl (kolye) takdim etmişti¹³².

123 Muhammedü'l-Emîn el-Mekkî, *Hulefâ-yı İzâm-ı Osmâniyye Hazerâtının Haremeyn-i Şerîfeyndeki Âsâr-ı Mebrûbe ve Meşkûre-i Hümâyûnlarından Bâhis Tarihi Bir Eserdir*, s. 9, Dersaâdet 1318.

124 T SMA D. 814/4b.

125 T SMA D. 7386/2b.

126 T SMA D. 7386/3a.

127 T SMA D. 7386/4a.

128 TSMK, Y.Y. 827/14b (sıra no. 81'de kayıtlı Altın Mihrâb Şamdanı).

129 OA, *İ.DH.* 395/26125. Abbas Paşa (ö. 1854), Harem-i Şerîf-i Hazret-i Risâletpenâhiye takdim etmiş olduğu gümüş ve billûrdan mâmûl avize ve şamdanlarda yakılmak üzere mum vakfı yapamadan vefat etmiş; Harem-i Şerîf-i Nebevî Müdüğü'nün buna dair tahrirâtı ve Sadrazamın tezkiresi üzerine, sözkonusu avize ve şamdanlara Evkâf-ı Hümâyün Hazînesi'nden mum tahsis edilmesi için Sultan Abdülmecid tarafından irâde-i seniyye sâdir olmuştur (OA, *İ.DH.* 395/26125).

130 “...*hâlâ serberber-i hazret-i şehriyârî saâdetlü Ali Ağa hazretlerinin li-vechillâhi te'âlâ sâye-i hazret-i cihandârîde ihyâsına muvaffak oldukları evkâf-ı şerîfelerinden olarak teyemmünen ve teberrûken tanzim olunan Resûl-i Ekrem ve Nebiy-i Muhterem sallallahu te'âlâ aleyhi vesellem efendimiz hazretlerinin Ravza-i Mutahhara-i Firdevs-Âsâ ve Merkad-i Mu'attara-i Felek-Fersâlarında ikâd olunmak için iki sandık buhûr ve bin aded kurs buhûru ve diğer bir sandık derûnunda mevzû'an buhurular için iki aded sîm şamdan ve kurs için hemen bir aded sîm buhûrdan Mısır Kâhire cânibinden bahren taraf-ı senâkârlarına vürûd ve üzerlerine iktizâ eden yaftaları tahrîri mücebince mahallerine vaz' olunduğu...*” (Şeyhü'l-Harem-i Nebevî el-Hâc Kâsım Ağa'nın 27 Ramazan 1235 / 8 Temmuz 1820 tarihli arzı. Bkz. OA, T SMA, E. 294/24).

131 “*Tafsîl-i Nezir-i Şehzâde Mir Mehmed: Merhûm müşârunileyhin nezri olan mezkûr kılıç baştan başa som altın olup kınının üstü elmas ve yâkût ve pîrûze ile müzeyyen ve mahallî(محلي) ve altı baştan başa kalem işi, pîrûzesinin en irisi Mısırî bakla kadar, sâiyiri birbirinden farklıca irice adeseden ve elması cümle hurde olub en irisi irice mercimek kadar ancak vardır ve yâkûtunun en irisi ancak nohud kadardır.*” (T SMA D. 814/3b).

132 T SMA D. 814/3b-4a (1006/1598 tarihli bu teberrükât defterinde Hürrem Sultanın mezkûr hediyeleri evsafıyla beraber tek tek açıklanmıştır).

Sultan III. Murad (ö. 1595), Kabr-i Şerîf önünde sabah ve akşam buhur yakılmak üzere tepsisi de altından mâmûl bir altın buhurdân; biri Resûlullah Sallallâhu Aleyhi Vesellem'in mübârek başı ucunda, biri Hazret-i Ebû Bekir'in ve biri Hazret-i Ömer'in başları ucunda yakılmak üzere Hücre-i Mu'attara'ya üç adet gümüş buhurdân nezretti¹³³. Sultan Murad ayrıca, Ravza-i Mutahhara'ya 41 adet ciltlenmiş En'âm Sûresi gönderilmesi için Mısır Beylerbeyi Üveys Paşa'ya emir gönderdi¹³⁴.

Sultan III. Mehmed (ö. 1603), Hücre-i Saâdet'e örtülmek üzere kisve-i şerîfeler, iki mihraba serilmek üzere büyük seccâdeler, Mescid-i Nebevî zemînine döşenmek üzere ibrişimden yapılmış halılar gönderdi. Sultan ayrıca, sabah ve ikindiden sonra okunmak üzere Harem-i Nebevî'ye eczâ-i şerîfeler ve bir tesbih vakfetti¹³⁵.

Sultan I. Ahmed (ö. 1617), 1022/1614 senesinde Kabr-i Saâdet duvarına konulan *Kevkeb-i Dürrî* namıyla meşhur bir elması kaldırtarak bunun yerine yuvarlak disk şeklinde nefis bir altın levha koydurttu. Bu altın diskin ortasında, bombeli bir yuvaya yerleştirilen ve I. Ahmed'in babası Sultan III. Mehmed Han asrında 50.000 hâlis dinara satın alınmış olan 52 karatlık bir elmas bulunmaktadır¹³⁶. *Kevkeb-i Dürrî* (İncilerin Yıldızı) de denilen gayet büyük ebattaki bu elmasın etrafı, dört sıra halinde düz kesimli ve küçük ebatta elmaslarla çevrilidir. Yuvarlak diskin üst tarafına da, dört çivi ile diske sâbitlenen mihrâb biçiminde bir diğer altın plâka konulmuş olup işbu plâkanın üzerindeki kenarları döndürülmüş yüksek yuvanın içinde sade kesimli 48 karatlık başka bir elmas yer almaktadır. Her iki elmasın kenarları pahlı ve düz kesimlidir. 6 Ekim 1908 tarihli teberrükât defterinde belirtildiğine göre, altın levha ve üzerindeki iki büyük elmasın o günkü râyiç bedeli 1.301.000 Osmanlı lirası olarak tespit edilmişti¹³⁷.

Kevkeb-i Dürrî elmasının yer aldığı pafta üzerinde, “*Sultan Ahmed Hân ibn Sultan Mehmed Hân sene 1022*”; paftanın üst kısmında yer alan mihrâb şeklindeki diğer pafta üzerinde de “*Şefâat Yâ Resûlallah Şefâat Ahmed bin Mehmed Hân*” kitâbeleri mahkuktur.

Şebçerâğ adı verilen gayet büyük ve çok kıymetli elmas parçasını Hücre-i Saâdet'e vakfeden de yine I. Ahmed'dir. Bu büyük elmas parçasına, karanlık gecelerde verdiği ışığın şiddeti dolayısıyla “*şebçerâğ*” deniliyordu¹³⁸.

Sultan I. Ahmed, Hücre-i Saâdete bunlardan başka gümüş zincirle asılı bir adet buhurdân göndermiş, murassa kürsü ve gümüş tepsiler hediye etmiştir¹³⁹.

133 T SMA D. 814/8b.

134 T SMA D. 1355.

135 Yüsun, *Târîh-i Medine*, Süleymaniye Kütüphanesi Arslan Kaynardağ Koleksiyonu 237, vr. 65a, sene 1121.

136 Emine Bilirgen-Süheyla Murat, *Topkapı Sarayı Hazine-i Hümâyün*, s. 153, İstanbul 2001.

137 OA, YA.HUS. 526/73-3, vrk. 3a; TSMK, Y.Y. 827/3a (sıra no. 10-11).

138 Altın oval pafta ajur işi çiçek ve yaprak motifleriyle bezenmiştir. Bunların tüm yüzeyi çok renkli mine işçiliğiyle süslüdür. Motiflere kabartma tekniğiyle üçüncü boyut vermiştir. Çiçek göbeklerinde farklı boyut ve biçimlerde roza kesimli iri elmaslar vardır. Oval paftanın göbeğinde ise ondört kaboşon yakutla çevrili roza kesimli Şebçerâğ elması yer alır. Dört uçtaki ortası delik uzantılar, elmaslı paftanın bir yere monte edilmek için hazırlandığını gösterir (Bilirgen-Murat, a.g.e., s. 161).

139 Yüsun, *Târîh-i Medine*, Süleymaniye Kütüphanesi Arslan Kaynardağ Koleksiyonu 237, vr. 66a, sene 1121.

TSM 2/7607

Kevkeb-i Dürrî Elması

Osmanlı, Sultan I. Ahmed'in Hediyesi,

bkz. TSMK, Y.Y. 827/Umum Sıra No. 10-11
TSM, TTKD IV/No. 47985-47986

TSM 2/7608

Şebçerâğ Elması

Osmanlı, Sultan I. Ahmed'in Hediyesi

bkz. TSMK, Y.Y. 827/Umum Sıra No. 12
TSM, TTKD IV/No. 47987

Sultan IV. Murad (ö. 1640), Ravza-i Mutahhara'nın uygun bir mahalline konulması için Medine-i Münevvere'ye gayet kıymetli bir elmas taş gönderdi¹⁴⁰. Sultanın silahdârı Mustafa Ağa, ortasında tahminen yirmi kırat sıklığında bir elmas ve bunun etrafında da on dört yakutu hâvi altın bir levhayı Hücre-i Saâdet'e hediye etti. Mihrâb şeklinde bir somaki taş üzerine oturtulan madalyon formundaki bu altın levha, Kabr-i Şerîf duvarına ve kevkeb-i dürrînin alt tarafına yerleştirildi (sene 1046/1636-1637). Levhanın üzerinde şu ibâreler yazılıdır:

"Evda'tü fi hâzihi'l- makâmi'ş-şerîf şehâdete en Lâ İlâhe illâllah ve enne Muhammeden 'Abduhü ve Resûlüh Şefâ'at Yâ Resûlallah bende Mustafa Silahdâr Paşa 1046."

TSM 2/7609

Elmaslı Pafta

Osmanlı, Silahdar Mustafa Paşa Hediyesi

bkz. TSMK, Y.Y. 827/Umum Sıra No. 13 TSM, TTKD IV/No. 47988

140 Kâtib Çelebi, *Kitâb-ı Cihannümâ*, Süleymaniye Kütüphanesi, Pertevniyâl Koleksiyonu, no. 754, s. 509. *Târîh-i Medine*'de, bu büyük elmasın tahmini olarak 100 bin altın değerinde olduğu; Sultanın ayrıca büyük bir yakut parçasını da Hücre-i Şerîfe'ye hediye ettiği belirtilmektedir (Yüsuf, *Târîh-i Medine*, Süleymaniye Kütüphanesi Arslan Kaynaradağ Koleksiyonu 237, vr. 69b, sene 1121).

Fâtih-i Bağdâd Sultan IV. Murad'ın vâlidesi Ayşe Sultan da, Hücre-i Saâdet için 1059/1649 senesinde kollu iki adet kisve-i şerîfe buhurdânı vakfetti. Bunlardan biri pirinç ve diğeri de polattan altın kakmalı olarak imâl edilmiştir¹⁴¹.

Sultan III. Mustafa (ö. 1774), Ravza-i Pâk-i Nebevî'ye, altı köşeli iri bir zümrüt, zümrüdün üzerinde yakut ve elmaslarla süslü altın bir tepelik ve altında 25.5 cm. uzunluğunda otuz sekiz dizi inci püskülden oluşan büyük bir zümrüt askı hediye etti. Askının kubbe şeklindeki tepeliği etrafında şu beyitler yazılıdır:

"Tütiyâ-yı çeşm idüb ol hâk-i anber pâkini,
Çün karîrû'l-'ayn olur mâlide rûy-i merkadin,
Der ki rahmetde izhâr-ı tazarrû eylEyyüb,
Bir şefâ'at-hâhıdır Şâh-ı Risalet menendin,
Ravza-i Pâke salât ile selâm-âsâ şehâ
Gevher-i ihdâsıdır Hân-ı Mustafa bin Ahmedin"

TSM 2/7618

Zümrüt Askı

Osmanlı, Sultan III.
Mustafa'nın Hediyesi

bkz. TSMK, Y.Y. 827/
Umum Sıra No. 17
TSM, TTKD IV/No. 47992

141 TSMK, B 271/3b.

III. Mustafa'nın hayirsever kızı Hatice Sultan, Ravza-i Mutahhara'ya som altından bir gülabdân; biri Ravza-i Mutahhara'ya, diğeri Hücre-i Saâdete takdim olunmak üzere iki adet de buhurdân hediye etti.

Buhurdânlar ve üzerindeki kitâbeler:

"Hâk-i kadem-i Fahr-i Âlem muhtâc-ı şefâat-i kerem Hadîce Sultan binti Sultan Mustafa Han'ın Ravza-i Mutahhara'ya takdime-i âcizânesidir. Sene 1232/1816"

TSM 2/3516

Altın Buhurdan

*Osmanlı, Hadîce Sultan'ın
Hücre-i Saâdete Takdîmesi
Sene 1233/1817*

*bkz. TSMK, Y.Y. 827/Umum Sıra No. 71
TM, TTKD IV/No. 48000*

"Hâk-i kadem-i Fahr-i Âlem niyâzmend-i şefâat-i Resûl-i Ekrem Hadîce Sultan binti Sultan Mustafa Han'ın Hücre-i Saâdet'e takdime-i âcizânesidir. Sene 1233/1817"

TSM 2/3515

Altın Buhurdan

*Osmanlı, Hadîce Sultan'ın Ravza-i
Mutahhara'ya Takdîmesi, Sene
1232/1816*

*bkz. TSMK, Y.Y. 827/Umum Sıra No. 71
TSM, TTKD IV/No. 47999*

Altın gülabdân ve üzerindeki kitâbe:

“Hâk-i kadem-i Fahr-i Âlem Hadîce
Sultan binti Sultan Mustafa Han,
sene 1228/1813”

TSM 2/3515

Altın Gülabdan

Osmanlı, Hadîce Sultan'ın Hediyesi,
Sene 1233/1817

bkz. TSMK, Y.Y. 827/Umum Sıra No. 71
TSM, TTKD IV/No. 48001

Sultan II. Mahmud, leylâkî lâcivert minâ üzerine Flenk taş ile müzeyyen ve üç adet oval madalyon içinde Mahmud-ı Sâni bin Abdülhamid tuğralı, altın zincirli ve kırkbeş dizi tartı inci püsküllü devekuşu yumurtası şeklide murassa bir askıyı Ravza-i Mutahhara'ya hediye etti.

Ayrıca Sultan, Ravza-i Mutahhara'ya enfes Sahih-i Buhârî ve Şifâ-i Şerîf takımları, otuzar takım Kur'ân-ı Kerîm ve Delâil-i Hayrât eczâ'ları¹⁴² gönderdiği gibi, Mescid-i Nebevî içerisinde kendi tesis etmiş olduğu Mahmûdiye Medresesi Kütübhânesi'ne de çok sayıda İslâmî yazma eser vakfetti.

TSM 2/7616

Murassa Mineli Askı

Osmanlı, Sultan II.
Mahmud'un Hediyesi

bkz. TSMK, Y.Y. 827/
Umum Sıra No. 15
TSM, TTKD IV/No. 47995

Sultan II. Mahmud'un haremi Hoşyar Kadınefendi altın bir gülâbdan, Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'nın kethüdası Lazoğlu Mehmed Bey de yine altından mâmül bir buhurdân Ravza-i Mutahhara'ya takdim ettiler¹⁴³.

Sultan Abdülmecid Han merhûmun kızı Cemile Sultan, Hücre-i Saâdete tamamen altın, üzerleri açık yeşil mineli bir adet buhurdan ve gülâbdân hediye takdim etti. Her ikisinin ayak tablalarında "Abdülmecid Han merhûmun kerîmelerinden Cemile câriyelerinin atabe-i Hazret-i Risâletpenâhîlerine âcizâne takdîmesidir. Sene 1303[1885]" kitabesi yazılıdır.

TSM 2/3373 - 2/3374

**Altın Buhurdan ve
Altın Gülâbdan**

Osmanlı, Cemile Sultan'ın
Teberrükü,

bkz. TSMK, Y.Y. 827/
Umum Sıra No. 84
TSM, TTKD IV/
No. 48082-48083

143 TSMK, Y.Y. 827/13b (sıra no. 73).

Osmanlılar döneminde, civardaki çeşitli İslâm devletlerinden de Hücre-i Saâdet ve Ravza-i Mutahhara'ya hediyeler gönderilmiştir. Örneğin Fâs Sultanı Mevlây Abdullah b. Mevlây İsmâil (ö. 1757) tarafından Ravza-i Mutahhara'ya altın zarflı birkaç delâil-i hayrât ve birkaç Kur'ân-ı Kerîm¹⁴⁶; oğlu Mevlây Muhammed b. Mevlây Abdullah (ö. 1790) tarafından üç kıt'a gümüş buhurdân¹⁴⁷; Buhârâ Hânı Seyyid Ebu'l-Gâzi tarafından, elmas, zümrüd ve kırmızı yakuttan masnû gayet musanna' bir kıt'a avize¹⁴⁸ takdim edilmiştir.

Ravza-i Mutahhara ve Hücre-i Saâdete Hindistan civarından da çok kıymetli hediyeler gönderilmiştir. Örneğin, Hind hâkimlerinden Ranpûr (Rampûr) Nüvvâbı Kelb Ali Hân¹⁴⁹, Ravza-i Mutahhara'ya 410 gram ağırlığında Hindkârî iki adet altın buhurdân takdim etmiştir. Yine Hind Hükümdârı (Pehûbal Hâkimesi) Bîgem¹⁵⁰, 13 adet inci püsküllü; incilerin ara ve uçları zümrüdlü, baş tarafı ufak yakutlu, yeşil bir çeşit mine üzerine Hind elmasıyla murassa bir çiçek hediye etmiştir¹⁵¹. Bîgem, ayrıca, altından mâmül tablası çok renkli mine işçiliğiyle bezeli olan, ağaç tasvirli ve kıymetli taşlarla süslü gayet murassa' bir altın ıtrıdan göndermiştir.

Hindistan, İran ve Afganistan bölgelerinden Hücre-i Saâdet ve Ravza-i Mutahhara'ya daha çok Cilt sanatı ve tezhip yönünden mükemmel evsâfta mushaf-ı şerîfler takdim olunmuştur. 1917 yılında Medine'den gelen 109 adet mushaf içerisinde yaklaşık 40 kadarı bu bölgelere âittir. Şâh Cihân'ın kızı Prenses Rûşenray (TSMK, Medine 16), Mîr Murâd Ali Han Talpûr (TSMK, Medine 32), Mirza Hasan Ali Han (TSMK, Medine 70), Gücerât Vâlisi Zûrâvâr Han (TSMK, Medine 95) ve Bâbü Hükümdârı Muhyiddin Evrengzib'e¹⁵² (TSMK, Medine 98) ait mushaf-ı şerîfler bunlara örnek verilebilir.

146 OA, MAD. d. 8948/1a.

147 TSMK., B. 271/11b.

148 Buhârâ Hânı, Ravza-i Mutahhara'ya gönderdiği avizeyi Hacca giden oğlu Muhammed Zâkir vasıtasıyla göndermişti. Muhammed Zâkir'in İstanbul'a uğradığı sırada avize Sultan I. Abdülhamid Hân'a da gösterildi (OA, HAT. 16/723-B).

149 OA, EV.d. 35124/13a.

150 OA, EV.d. 28973 ve OA, EV.d. 35132'de "Bîgem"; Y.Y. 827/sıra no. 48 ve 77'de "Pîgâm" olarak kayıtlı bulunan bu ismin aslının "Begüm" olduğu anlaşılmaktadır. Begüm, Hindistan'da Bâbü ve halefleri devrinde (1526-1858) hükümdarların anne, kız kardeş ve dul kadınları gibi aile fertlerine verilen ünvandır (Enver Konukçu, "Begüm", DİA, Cilt V, s. 344). Hükümet merkezi Pehûbal olan Şâhchân Bîgem, Afgan Şiraz kavmine mensup, gâyet meşhur ve mütedeyyin bir kadın idi. 1327 tarihinde iki oğluyla beraber Dersââdet'i dahi ziyaret etmiştir (Abdürreşid İbrâhim, Âlem-i İslâm ve Japonya'da İntişâr-ı İslâmiyet, II. Cilt, s. 78, Dâru'l-Hilâfe'de Kader Matbaası, 1329/H. 1331)

151 TSMK., Y.Y. 827/9b (sıra no. 48).

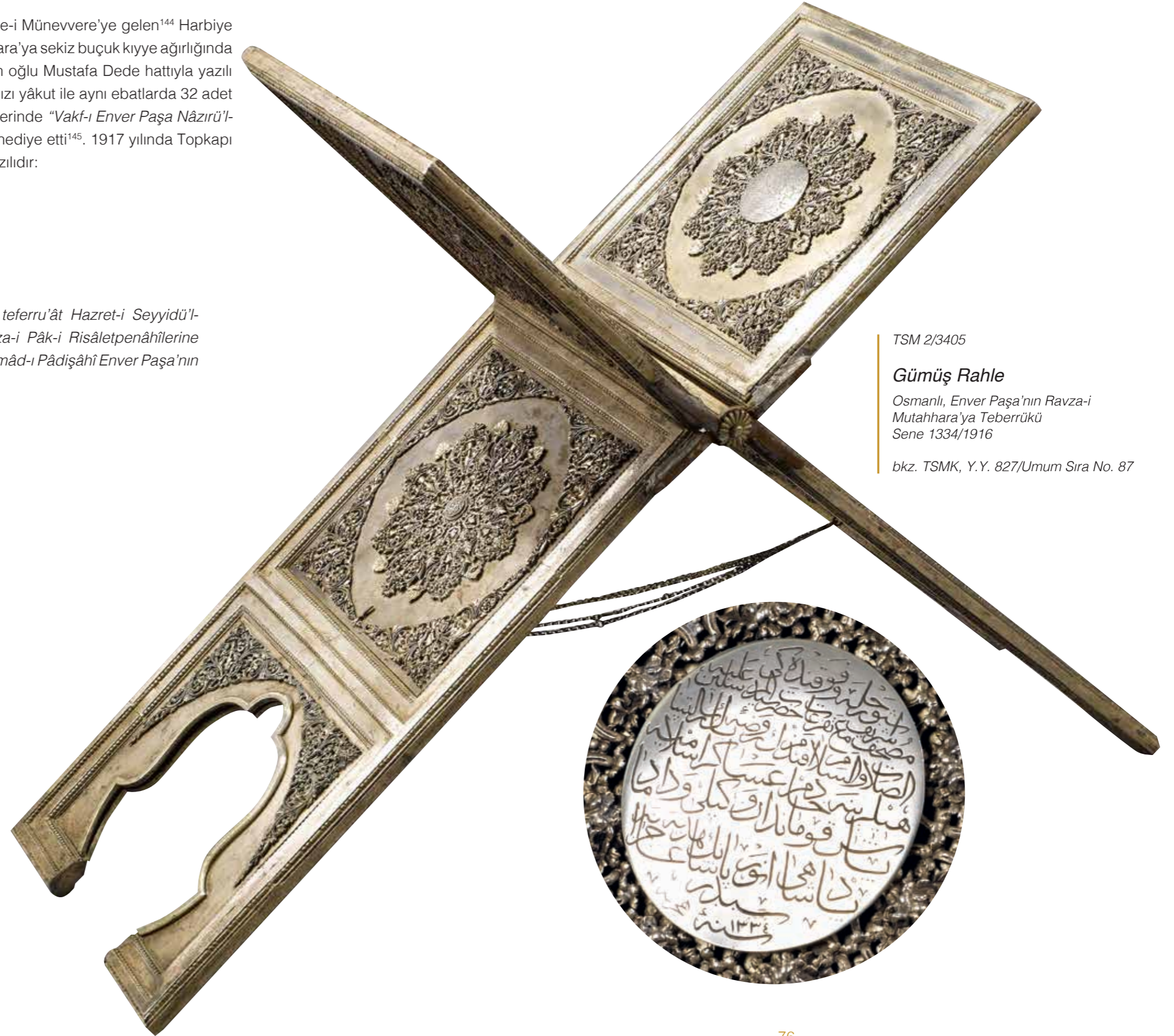
152 Ebû'l-Muzaffer Muhammed Muhyiddîn Evrengzib, dinine bağlı ve haftanın dört gününü oruçlu geçiren bir Müslüman idi. Gerekliği şekilde saygı gösterilmemesinden endişe ederek bütün paralardan kelime-i tevhidi kaldırmış, hak ve adalet hususundaki hassasiyeti sebebiyle defin giderlerinin kendi kazancından karşılanmasını isteyen bir vasiyet bırakmıştır. Bâbürlüleri parçalanmaktan kurtarmaya çalışmış, güvenliği sağlamış; ihtiyatlı, âdil ve disiplinli bir sultan olarak şöhret yapmış ve genelde herkesin takdirini kazanmıştır. Hükümdarlığı zamanında Bâbürlüleri en parlak devrini yaşamış, İngiliz hâkimiyetine kadar Hindistan tarihinde daha önce benzeri görülmemiş büyük devlet vasfını kazanmıştır. Hükümdar olduktan sonra kırk üç yaşında Kur'an'ı ezberleyen Evrengzib, çok keskin bir zekâyâ ve güçlü bir hafızâyâ sahipti (K. A. Nizami, "Evrengzib", DİA, Cilt XI, s. 539)

20 Şubat 1916 tarihinde birçok hediyelerle Medine-i Münevvere'ye gelen¹⁴⁴ Harbiye Nâzırı ve Başkumandan Vekili Enver Paşa, Ravza-i Mutahhara'ya sekiz buçuk kıyye ağırlığında açılır kapanır gümüş bir rahle; meşhûr Şeyh Hamdullah'ın oğlu Mustafa Dede hattıyla yazılı Kelâm-ı Kadîm; bir tarafında ebatları muhtelif 93 adet kırmızı yâkut ile aynı ebatlarda 32 adet yeşil zümrüt bulunan, dipliği altın halkalarla örülmüş ve üzerinde “*Vakf-ı Enver Paşa Nâzirü'l-Harbiye ve Hâdimü'l-İslâmiye*” yazılı Kelâm-ı Kadîm Kabı hediye etti¹⁴⁵. 1917 yılında Topkapı Sarayı'na naklolunan gümüş rahle üzerinde şu ibareler yazılıdır:

“İşbu rahle ve fevkindeki mushaf-ı şerîf ve ma'a teferru'ât Hazret-i Seyyidü'l-Mürselîn Aleyhissalâtu Vesselâm Efendimizin Ravza-i Pâk-i Risâletpenâhîlerine hâdim-i asâkir-i İslâmiyye Başkumandan Vekili ve Dâmâd-ı Pâdişâhî Enver Paşa'nın hediye-i âcizânesidir. Sene-i Hicriyye 1334[1916].”

144 I. Dünya Savaşı sırasında, Suriye, Filistin ve Sina Çölü'ndeki kuvvetleri teftişe giden Harbiye Nâzırı ve Başkumandan Vekili Enver Paşa, Cemal Paşa ve maiyetleri ile birlikte 20 Şubat 1916'da Medine'ye ulaştılar. İstanbul'dan birçok kıymetli hediyeler getiren Enver Paşa, Haremeyn-i Şerîfeyn ahâlisine dağıtılmak üzere yollanan surre akçelerini belli başlı bedevî şeyhlerine ve Harem-i Şerîf hâdimlerine dağıttı. Enver ve Cemal Paşaların bu ziyaretleri, bilhassa Ravza-i Mutahhara'da muazzam bir cemaatle namaz kılışları, Şebeke-i Saâdet'e yüz sürerken gözyaşlarını tutamayıp dua edişleri ve sonrasında etraflarını saran Medineliler ile kardeşçe kucaklaşıp el sıkışmaları bütün şehri, bütün Hicâz'ı ve Araplar'ı son derece duygulandırmıştı. Hele bir alay şeyhler ile sarıklı hocalar ve paşaların en önünde giden, gerçekten de pek dindar biri olan Enver Paşa'nın Osmanlı ordusunu temsil eden o pırıl pırıl sırmalı, kordonlu, göğsü nişanlarla kaplı büyük üniforması içinde, öylesine azametli ve heybetli görüldüğü halde, daha Merkad-i Nebevî'ye (Hazret-i Peygamber'in mübârek kabirlerine) yaklaşırken son derece heyecanlanarak büyük bir heyecan içinde kollarını kavuşturup ayaklarının ucuna basa basa ve ağır ağır yürüyerek aldığı saygılı vaziyeti, ziyaretini doyamamışçasına uzatışı ve boynunu bükerek gözyaşları döküşü bir anda dillere destan olmuştu (Feridun Kandemir, *Fahreddin Paşa'nın Medine Müdâfaası-Peygamberimizin Gölgesinde Son Türkler*, s. 28-29, İstanbul 2007).

145 TSMK, Y.Y. 827/15b (sıra no. 87).

TSM 2/3405

Gümüş Rahle

Osmanlı, Enver Paşa'nın Ravza-i Mutahhara'ya Teberrükü
Sene 1334/1916

bkz. TSMK, Y.Y. 827/Umum Sıra No. 87

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
أَلَمْ يَكُن لَأَرْسَلْنَا فِيهِ هُدًى لِلنَّاسِ
الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ
يُسْقُونَ ۚ وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا نَزَّلْنَا لَكَ وَمِمَّا نَزَّلْنَا مِنْ
قَبْلِكَ وَالْآخِرَةَ هُمْ يُوقِنُونَ ۚ أُولَئِكَ عَلَى هُدًى مِنْ رَبِّهِمْ
وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ۚ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَاءَ عَلَيْهِمْ
أَنْذَرْتَهُمْ أَنْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ۚ خَتَمَ اللَّهُ عَلَى
قُلُوبِهِمْ وَعَلَى سَمْعِهِمْ وَعَلَى أَبْصَارِهِمْ غِشَاءً وَلَهُمْ عَذَابٌ
عَظِيمٌ ۚ وَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ

سورة البقرة
فاتحان ست ثمان
اند مدینه

وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَ ۚ يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَمَا يُخَادِعُونَ
اللَّهَ أَشْفَىٰ لَهُمْ وَمَا يُشْعُرُونَ ۚ فِي قُلُوبِهِمْ مَّرَضٌ فَزَادَهُمُ اللَّهُ
مَرَضًا وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ۚ مَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ۚ وَإِذَا قِيلَ
لَهُمْ لَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ قَالُوا إِنَّمَا نَحْنُ مُصْلِحُونَ ۚ أَلَا
إِنَّهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُونَ وَلَكِن لَّا يَشْعُرُونَ ۚ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ
اسْتُواكُم مَّا آمَنَ النَّاسُ قَالُوا اتُّمِنَّا كَمَا آمَنَ السُّفَهَاءُ ۚ أَلَا
إِنَّهُمْ هُمُ السُّفَهَاءُ وَلَكِن لَّا يَعْلَمُونَ ۚ وَإِذَا قِيلَ لِلَّذِينَ
آمَنُوا قَالُوا اسْتُواكُم مَّا دَخَلُوا إِلَىٰ شَيْءٍ ظَنُّوهُ قَالُوا إِنَّمَا نَحْنُ
إِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِئُونَ ۚ اللَّهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ وَيَمُدُّهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ
يَعْمَهُونَ ۚ أُولَئِكَ الَّذِينَ اشْتَرُوا الضَّلَالَةَ بِالْهُدَىٰ فَمَا
رَبِحَتْ تِجَارَتُهُمْ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ ۚ مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ
الَّذِي اسْتَوْفَدَ نَارًا فَلَمَّا أَضَاءَتْ مَا حَوْلَهُ ذَهَبَ اللَّهُ بِنُورِهِمْ

Emanetlerden Sorumlu Görevliler ve Emanet Eşyasının Korunması

Hücre-i Saâdet Hazînesi'ndeki teberrükâtın muhafazası, bu mukaddes mekâna nezaret eden ağaların sorumluluğu altındaydı. Dimeşk ve Halep Atabegi Nüreddin Mahmud Zengi (ö.1174) dönemine kadar Hücre-i Saâdet'te ağa istihdam edilmiyordu. Nüreddin Mahmud zamanında Kur'an hâfızı oniki ağa Hücre-i Saâdet görevlisi olarak tayin edildi. Salahaddin-i Eyyûbi (ö.1193), Hücre-i Saâdet Ağaları'nın sayısını yirmi dörde kadar çıkarıp Şeyh Bedreddin el-Esedî adında bir zâtı bunlara Şeyhü'l-Hademe olarak âmir tayin etti; Mısır'ın Saîd bölgesindeki bazı beldelerin öşür gelirlerini de idare ve geçimleri için vakfetti¹⁵³. Salahaddin-i Eyyûbî'nin koyduğu düzen daha sonra bozularak ağaların sayısı ikiyüzü geçti¹⁵⁴.

Osmanlı devrinde esaslı bir nizâma tabi olan Hücre-i Saâdet Ağaları'nın sayısı, zamanla değişiklik göstermekle beraber umumiyetle seksen neferden ibaretti¹⁵⁵. Harem-i Şerîf'de bunlardan başka, bevvâb, ferrâş, künnâs gibi her biri farklı hizmet îfa eden hademeler de bulunuyordu. Mescid-i Nebevî ve Hücre-i Saâdeti korumak, içerideki kandilleri yakmak, mefrûşat ve müştemilâtlarının temizliğini yapmak ve gecelerde nöbetleşe beklemek gibi hususlara dikkat eden ağaların rütbelere göre tahsis edilmiş aylıkları ve hayır sahipleri taraflarından gönderilen surreleri bulunmaktaydı¹⁵⁶.

Hücre-i Saâdet'teki seksen nefer ağanın kırkına *battâl* (*acemi*), kırkına da *hubzî* denilirdi. Hubzîlerin on altısı bevvâb-ı Nebî (Hücre-i Saâdetin kapıcısı/bekçisi) olup bunların bevvâb-ı erba'a (dört bevvâb) denilen *Nâibu'l-Harem*, *Müsteslim-i Harem*, *Hazînedâr-ı Harem*, *Nakîb-i Harem* (*Nakîbü'l-Ağavât*) namlarında dört büyük âmirleri vardı. Hilâfet makamınca tayin olunarak İstanbul'dan gönderilen ve hepsinin başı hükmünde olan Şeyhü'l-Harem de bu on altı bevvâbdan biridir¹⁵⁷. On altı bevvâb, dörder kişilik nöbetçiler halinde her gece Hücre-i Saâdet'te hizmet görür ve içerisini beklerlerdi. Hubzî ve Acemî ağalar, her sene Rebiülevvel ayının dokuzuncu, Receb ayının birinci ve Zilkâde ayının da on sekizinci günlerinde Hücre-i Saâdet içerisini yıkayıp temizler; temizliğin bir günde bitirilmesi mümkün olmadığından, bu tek günlere birer gün daha ilâve edilerek ilk gün şamdanlarla kandiller yıkanıp temizlenir, ikinci gün de Hücre-i Saâdet'in iç ve dış süpürülüp temizlenirdi. Süpürme işi, Hücre-i Saâdet Ağaları'nın nezâretinde Harem-i Şerîf'teki künnâs denilen ağalar tarafından icrâ olunurdu¹⁵⁸.

1206/1792 yılında bir sene Medine-i Münevver'e de mücâvir olarak kalan Şikârîzâde Derviş Ahmed, Hücre-i Saâdet Ağaları hakkında şu önemli ve orijinal bilgileri vermektedir:

153 O zamana kadar istihdam olunan ağaların herhangi bir geliri olmayıp Allah rızası için hizmet ediyorlar ve hayır sahipleri tarafından gönderilen hediyelerle geçiniyorlardı (Eyyüb Sabri Paşa, a.g.e., s. 77).

154 Eyyüb Sabri Paşa, a.g.e., s. 78.

155 Son dönemlerde Hücre-i Saâdet'teki ağaların adedi elli nefere indirilmiştir. Eyyüb Sabri Paşa bunları taksim ederken on ikisinin *bevvâb*, on dokuzunun *hubzî*, on dördünün *battâl* ve üçünün de *mülâzım* olduğunu; zabıtlarına *Müsteslim-i Harem* (veya *Müsteslim-i Harem*) ve *Nakîbü'l-Ağavât* denildiğini belirtir (Eyyüb Sabri Paşa, a.g.e., s. 76).

156 Eyyüb Sabri Paşa, a.g.e., s. 78.

157 Osmanlılar, Haremeyn'e hâkim olunca Mısır'a bağlı Cidde eyaleti ve Habeş Beylerbeyliği ile Harem-i şerif'in işlerini üstlenen Mekke Şeyhü'l-Haremliği'ni tesis ettiler. Ayrıca Medine'de de Osmanlı otoritesi, merkezi hükümetin tayin ettiği bir Şeyhü'l-Harem ile ordu kumandanı tarafından temsil ediliyor, bazen bu iki görev tek kişinin uhdesine de verilebiliyordu. Osmanlı Pâdişahlarının Medine'deki temsilcisi olan Şeyhü'l-Harem, özellikle Mescid-i Nebevî'ye dair işlerden sorumluydu. Bunun yanında Mahmud Çelebi'nin 946'da (1539) Medine surlarını yenilemesinde görüldüğü gibi şehirle ilgili konularla da uğraşıyordu. Osmanlı idaresinin yerleşmesinde önemli katkıları olan Şeyhü'l-Haremler kadılık seviyesine ulaşmış ulemâ arasından tayin edilirdi. Bununla birlikte özellikle Medine Şeyhü'l-Haremleri saray ağalarından seçildiği gibi daha sonra bu görev askerî müşir ve feriklere de verilmiştir (M. Sabri Küçükbaşçı, Şeyhülharem, *DİA*, s. 90, Cilt XXXIX, 2010).

158 Eyyüb Sabri Paşa, a.g.e., s. 81-83.

“Ma'lûm ola ki hâdim-i Rasûlullah seksen ağadır. Kırkı acemîdir yani battâl tabir olunur, kırkı dahi hubzî derler, ehl-i hizmetdir. Eğer hubzîden biri giderse battâldan birini yerine idhal ederler. Mezkûr hubzî tâbir olunan kırk ağanın on altısı bevvâb-ı Nebî Aleyhisselâmdir ve bu bevvâbâ Şeyhü'l-Harem dahi dâhildir ve dahi bu on altı bevvâbın dördü zâbittir ve yol ile olurlar. Nâibu'l-Harem, Müsteslim-i Harem, Hazînedâr-ı Harem, Nakîb-i Harem. Ve bu on altı bevvâb nöbetle gecede dörder kişi Hücre-i Şerîfe hizmet ederler. Bir gün bir gece her ne fütûhât olursa nöbetçi ağalar gider ana kimse karışmaz. Hatta Şeyhü'l-Harem dahi onların biridir. Lâkin bu dört zâbit, içinde yol ile olur. Ama Şeyhü'l-Harem başka taşradan gelür, âdâb ve erkânına hiç söz olmaz. Bu dört bevvâb-ı Nebî'den gayrı olan ağaların gerek acemîden ve gerek hubzîden külli yevm yirmi beş ağa ashâb-ı suffa makamında iki diz üzerine huzûra müteveccih oturup kimi tilâvet kimi zikir ile meşgul olur, gayet mübârek adamlardır. Leyl ve nehâr onların duâ ve muhabbeti üzerimize lâzımdır. Allah te'âlâ muhabbetleriyle kalbimizi imlâ eyleye âmin.”

(Şikârîzâde Derviş Ahmed, *Tayyibetü'l-Ezkâr fî Medineti'l-Envâr*, Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi 3604, 8a, sene 1222)

Teberrükâtın muhafazasından başta Şeyhü'l-Harem ve Hazînedâr-ı Harem olmak üzere özellikle bevvâb ağalar sorumluydu¹⁵⁹. Ravza-i Mutahhara veya Hücre-i Saâdet'e hediye gelen teberrükât, deftere kaydedildikten sonra muhafaza olunmaları için ağalara teslim edilir ve onlardan mühürlü sened alınır. Birçok teberrükât defterinin sonunda kayıtlı olan komisyon mazbatasında, Ravza-i Mutahhara ve Hücre-i Saâdet'te bulunan ta'likâtan (kandil, avize, murassâ askı vb. kıymetli eşya) herhangi bir şey zâyî olduğunda Müsteslim-i Harem, Nakîbü'l-Ağavât ve Bevvâbîn-i Harem-i Nebevî (Hücre-i Saâdet bevvâbları)'nin tamamının mes'ul ve mu'âteb olacağı; eğer Hücre-i Saâdet Hazînesi'ndeki dolaplarda mahfuz eşyadan bir şey zâyî olur ise, dolapların muhafazasına me'mur ağalardan zararın tazmin ve tetmîm ettirileceği belirtilerek ağaların muhafaza işine çok dikkat ve ihtimâm göstermeleri istenirdi:

“Hücre-i Mu'attara ve Ravza-i Mutahhara-i Hazret-i Nebevî'de mu'allâk ve dolâblarda mahfûz olan teberrükât-ı seniyyenin mazbût ve mahfûz olması ve bir mahalden bir teberrük vürûdunda defterlere kayd olunub hıfz kılınarak halfen an selef ber-mûceb-i defter devr ve teslim olunarak emr-i muhafazasına ihtimâm ve dikkat olunması muktezâ-yı irâde-i kerâmet'âde-i mülûkânedan bulunmuş olduğundan bundan böyle maâzallâhu te'âlâ ta'likâtan bir şey zâyî olmak lâzım geldikde Müsteslim-i Harem ve Nakîbü'l-Ağavât ve Bevvâbîn-i Harem-i Nebevî'nin mecmû'u mes'ul ve mu'âteb olacağı ve dolâb-ı şerîfeler mahfûzâtından vukû bulur ise muhafazasına me'murlardan tazmîn ve tetmîm ettirilmek lâzım geleceği tefhim kılınmış...”

(OA, EV.d. 10843; OA, EV.d. 37932; OA, EV.d. 32243)

159 10 Ramazan 1326/6 Ekim 1908 tarihli teberrükât defterine, teberrükât eşyasını gereği gibi koruyacaklarına dair ağalar tarafından şerh verilmiştir: “...Bâlâda muharrer emânât-ı celîlenin mecmû'unu usûl-i müttahaze-i kadime veçhile hüsn-i idâre ve muhafaza edeceğimizi ve cümlemiz mes'ul bulunduğumuzu müşîr işbu mahalle tahtım kılınmıştır. 10 Ramazan 1326. Bevvâb Yusuf Ağa, Bevvâb Abdülkerim Mercan Ağa, Bevvâb Elmas Ağa, Bevvâb Mehmed Server, Bevvâb İbrahim Mercan, Bevvâb-ı Hücretü'n-Nebevîyye ve Harem-i Şerif-i Hazret-i Nebevî Nakîbü'l-Ağavâtı Mehmed Emin, Harem-i Şerif-i Hazret-i Nebevî Müsteslimi Bilal Anber.” (OA, YA.HUS. 526/73).

Medine Kadıları, hem Hücre-i Saâdet Ağaları'nın muhafaza işine dikkat etmelerini sağlamakla, hem de Pâdişahlar tarafından gönderilen hediyeleri Şeyhü'l-Harem ve diğer görevlilerle birlikte teslim alarak tayin olunan mahallere koymakla mükellefti. Sultan III. Murad'ın buna dair, -yukarıda da zikredilen- Medine Kadısı'na gönderdiği bir hükm-i hümâyûnu bulunmaktadır. Hükümde Sultan, Ravza-i Mutahhara'ya hediye ettiği bir murassa kandili münâsîp bir mahalle asmasını ve kandilin muhâfazası için Harem-i Nebevî ağalarının çok dikkatli olmaları için kendilerine tenbihte bulunmasını kadıya emretmektedir¹⁶⁰.

Ayrıca Medine kadıları, gelen hediyelerin teslim alınarak mahsus mahallerine konulduğuna veya asıldığına dair bir hüccet-i şer'iyye tanzim eder ve bunun bir sûretini de hediye sahibi Pâdişaha gönderirlerdi¹⁶¹.

Osmanlı sultanları, Ravza-i Mutahhara ve Hücre-i Saâdet'teki teberrükâtın ihtimâmla korunması hususunda Medine Muhâfızı, Medine Kadısı, Şeyhü'l-Harem ve belde eşrâfına fermanlar gönderir¹⁶²; Surre-i Hümâyûn ile Medine-i Münevvere'ye gönderilen emanetlerin yol esnasında dikkatlice muhafaza olunmaları için de güzergâh üzerindeki devlet ricâlîne emirâmeler isdâr ederlerdi. Örneğin Sultan III. Murad, surre ile İstanbul'dan Medine-i Münevvere'ye gidecek teberrükât eşyasının herhangi bir saldırıya maruz kalmaması için yol boyundaki bütün kadılara dikkatli olmaları hususunda ikazda bulunmuştur:

"Mahrûse-i İstanbul'dan Medine-i Münevvere'ye varınca yol üzerinde vaki' olan kadılara hüküm ki,

Hâlâ Server-i Kâinât ve Mefhar-i Mevcûdât Aleyhi Efdalü's-Salât ve Ekmelü't-Tahiyâtın Ravza-i Mutahharlarına yedi kutu gülâb ve buhurlar ve kanâdil sandukları ve şamdânlar ve şem'-i asel ve kazğân ile bazı levâzım Şeyhü'l-Bevvâb'in olan ma'deli's-sulehâ ve'l-a'yân Şeyh Mercân zîde kadruhû ile irsâl olunmuştur.

Buyurdum ki, her kangınızın taht-ı hükûmetine varub dâhil olur ise mûmâileyhe ve yanınca bile olan oniki nefer ademlerine ve irsâl olunan nesnelere kimesneye minba'd dahl ve taarruz etdirmeyesiz ve ânın gibi iznim olan mahallerer irişdikde muâvenet ve müzâheret eyleyyüb ... hazer idesiz. Fî 2 Receb sene 986 / [4 Eylül 1578]."

(OA, A.DVNS.MHM.d. 35/481)

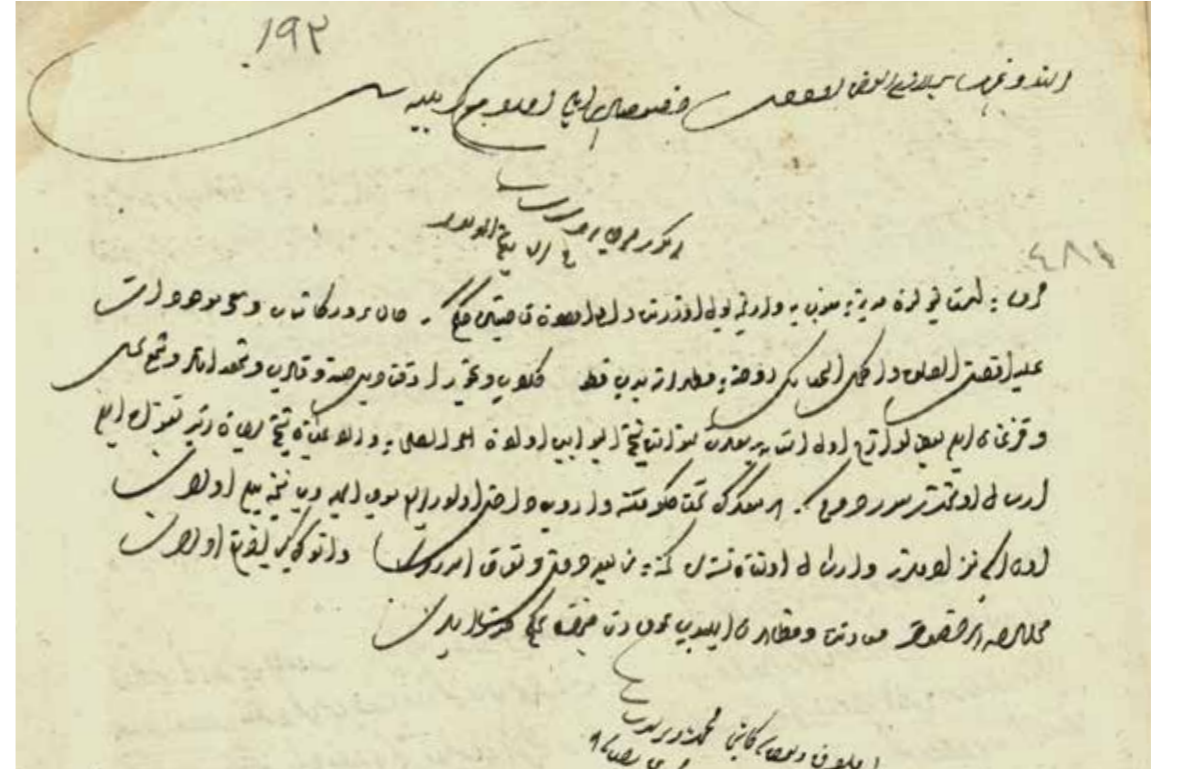
İstanbul'dan gönderilen çok değerli hediyelerle Haremeyn-i Şerîfeyn ahalisine dağıtılacak surre keselerini hâmil surre alayları, zaman zaman âsi bedeviler (urbân) tarafından saldırıya maruz kalırdı. Surre alaylarına musallat olmamaları için âsî urbâna her yıl *urbân sursesi* adı altında belirli bir miktar para ödenirdi. Hatta Hücre-i Saâdet Hazînesi'nde, bu hususa sarfolunmak üzere belirli bir miktar para dahi muhâfaza olunmaktaydı¹⁶³.

¹⁶⁰ OA, A.DVNS.MHM.d. 27/921

¹⁶¹ Medine-i Münevvere Kadısı Mehmed Efendi'nin 1162 tarihli hüccet-i şer'iyyesi için bkz. TSMK., R. 1360, v. 16a-21a; Ali Paşazâde Abdullah Efendi'nin 3 Zilhicce 1175 tarihli hüccet-i şer'iyyesi için bkz. OA, MAD. d. 8948/6a.

¹⁶² OA, A.DVNS.MHM.d. 99/514; OA, C.MF. 19/910.

¹⁶³ Defterdârın Sadrâzama telhis ettiği ve Sadrâzam tarafından Pâdişaha arz olunan 6 Receb 1206/29 Şubat 1792 tarihli bir belgede, urbân tasallutunu engellemek için Hücre-i Saâdet Hazînesi'ndeki dolaplara para konulmasının yüz seneden beri cârî bir âdet olduğu belirtilerek bundan böyle Hücre-i Saâdet Hazînesi'ndeki bu paraya Medine-i Münevvere kadısı ve diğer emin kimselerin re'y ve marifetleri

Medine Muhâfızları, hem şehirdeki umûmî âsâyîşi temin etmek hem de tehlike zamanında Mescid-i Nebevî içerisindeki kıymetli teberrükât eşyasını korumakla mükelleftiler. Bu görevlinin Osmanlı zamanında ilk olarak ne zaman tayin olduğu belli değilse de, Kânûnî Sultan Süleyman asrında vazifeli bir muhâfızın bulunduğu bilinmektedir¹⁶⁴. Medine-i Münevvere'nin en son muhâfızı, 14 Haziran 1916'da Basri Paşa'dan muhâfızlığı devralan Fahreddin Paşa'dır. Paşa, uzun müddet Medine'yi müdâfaa etmiş ve teberrükât eşyasını İstanbul'a naklederek İngiliz ve âsilerin yağmasından kurtarmıştır.

Ravza-i Mutahhara ve Hücre-i Saâdet içerisindeki çok kıymetli emanetlerin korunması hususunda gerekli ihtimâm gösterilmişse de, Müslüman kisvesi altındaki bazı sefil ruhlu ve hâin kimseler bunları gaspetmekten geri durmamıştır. Buna rağmen hayır sahiplerinin mukaddes mekânlara teberrükât takdimi hiçbir zaman kesilmemiştir.

Hücre-i Saâdet ve Ravza-i Mutahhara'daki teberrükât eşyasının bir kısmı, mahallerinde daimî bir surette muallâk (asılı) veya mevzû halde bulunur; diğer kısmı ise icab ettiğinde kullanılmak üzere dolap ve sandıklarda bekletilirdi. Mescid-i Nebevî'nin birkaç yerinde teberrükât dolapı bulunmasına rağmen özellikle Hücre-i Saâdet içerisindeki dolap ve sandıklarda en nâdîde ve en kıymetdâr teberrükât eşyası muhâfaza olunmaktaydı. İçerisine teberrükât eşyası konulan Hücre-i Saâdet dolapları şunlardı:

olmadıkça hiçbir kimsenin müdâhale etmemesi, hatta hazîneye giriş ve çıkış sırasında gerekirse hâkim-i beldenin hazîne ve dolapları mühürlemesi emredilmiştir. Bu tedbirin sebebi, Mekke Emîri Şerîf Gâlib'in Şeyhü'l-Harem hakkındaki şikâyetidir. Şerifin iddiasına göre Şeyhü'l-Harem, Hücre-i Saâdet Hazînesi'ndeki parayı kendi hususi işlerine harcayarak zâyî etmektedir (OA, C. ML. 1147).

¹⁶⁴ "Medine-i Münevvere Kadısına hüküm ki, Mekke-i Mukerreme Şerîfi mektub gönderüb, Medine-i Münevvere muhâfazasına tayin olunan Kâsım dâme mecdhûh anda vardıkda Medine-i Münevvere Emîri olan Hicâzî, ehl-i iyâliyle sâkin olduğu mülk evinden ihrâc idüb kendü konub te'âddi etmeğın, buyurdum ki..." Sene 967/1559 (OA, A. DVNS.MHM. 3/977)

-Hücre-i Saâdet'in Şâm cânibindeki kapısının bitişiğinde, dâhilin sağ tarafında yer alan büyük dolap (TSMK., B. 271/2b).

-Bu dolabın bitişiğindeki diğer ikinci büyük dolap (TSMK., B. 271/4b).

-Şâm Kapısı karşısında, şebeke-i saâdetin iç kapısının dâhilindeki kisve-i şerife ile şebeke-i saâdet arasında, köşede, on dokuz hatem ile mahtûm ayaklı sandık (TSMK., B. 271/5b).

-Yukarıda mezkûr ikinci büyük dolabın yanında yer alan hoşhâne (خوشخانه) sandık (TSMK., B. 271/6a).

-Bâb-ı Şâmî karşısında, şebeke-i saâdetin iç kapısı bitişiğinde, dâhilin sağ tarafında yer alan üçüncü dolap (TSMK., B. 271/6b).

-Yine Şâm Kapısı karşısında, şebeke-i saâdetin iç kapısı bitişiğinde, dâhilin sol tarafındaki dördüncü dolap (TSMK., B. 271/8a).

-Hücre-i Saâdet'in Cibrîl Kapısı bitişiğinde olan Bevvâbîn Dolabı (TSMK., B. 271/9a).

-Bevvâbîn Dolabı'na muttasıl bir küçük dolap (TSMK., B. 271/9b).

Buradaki dolap ve sandıklar için Hücre-i Saâdet Hazînesi, Hazîne-i Nebevî, Hazîne-i Hücre-i Nebevî veya Harem-i Nebevî Hazînesi gibi çeşitli isimler kullanılıyordu. Teberrükât, buldukları dolap ve mahallerinden kesinlikle izinsiz alınamaz ve Mescid-i Nebevî dışına çıkartılamazdı.

Emanetlerin Yoklama, Sayım ve Deftere Kayıt İşlemi

Haremeyn-i Şerîfe'nin hizmetini Memlûkler'den alan Osmanlılar zamanında, sultanlar, vâlîde sultanlar, haseki sultanlar, vezirler ve diğer hayır sahipleri tarafından Hücre-i Saâdet ve Ravza-i Mutahhara'ya hediye, vakıf, nezr ve teberrük namıyla gönderilen eşyanın zapt u rabt altına alınmasına ve belirli aralıklarla defterlere kaydedilmesine büyük önem verilirdi¹⁶⁵. Öyle ki, Ravza-i Mutahhara ve Hücre-i Saâdet'te her yeni gelen eşya muhakkak surette defterlere kaydedilirdi.

Osmanlı öncesi dönemlerde, kaynakların verdiği kısıtlı bilgiler doğrultusunda genellikle kandillerin tahrir edildiği anlaşılmakta, bu ameliyenin ne kadar sıklıkla yapıldığı bilinmemektedir. Kaynaklardan tespit edilebildiği kadarıyla, Hücre-i Saâdet'teki teberrükât eşyasına ait ilk tahrir işlemi, 862/1458 tarihinde Memlûk Sultanı Hoşkadem (ö. 1467)'in emriyle icrâ olunmuştur¹⁶⁶.

Hücre-i Saâdet'teki kandiller hakkında detaylı bir araştırma yapan es-Semhûdî, Şeyhü'l-Harem Emîr İnâl ve Kadı ez-Zekevî'nin 881/1477 yılında Sultan Eşref'in emriyle Hücre-i Saâdet Hazînesi'nde mevcut altın ve gümüş kandilleri deftere kaydettiğini belirtmektedir¹⁶⁷. Ancak Osmanlı öncesi döneme ait bu tarz bir tahrir defteri günümüze intikâl etmemiştir.

Osmanlılar, bir kısmı kullanılan ve bir kısmı Hücre-i Saâdet Hazînesi'ndeki dolaplarda muhafaza edilen teberrükât eşyasını zaman zaman yoklama (muâyene), sayım ve deftere kayıt

165 Yûsuf, *Târih-i Medine*, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Arslan Kaynaradağ Koleksiyonu 237, vr. 38a, sene 1121.

166 Bu sayıma göre Hücre-i Saâdet'te 30 bin miskal küsur ağırlığında altın ve 311 bin 325 dirhem ağırlığında da gümüş mevcut idi; ayrıca 1 adet billür, 4 adet bakır, 1 adet polat kandil ile bir de gümüş sandık bulunuyordu (Yûsuf, *Târih-i Medine*, vrk. 3a-4b).

167 es-Semhûdî, *Vefâu'l-Vefâ bi-Ahbârî'l-Mustafâ*, Cilt II, s. 359-360.

işlemine tâbi tutarlardı. Emanetlerin muhafazası için çok önemli olan bu kadîm âdet sayesinde hem emânetlerin fizikî durumu tespit edilir hem de kayıp ve zâyî olanlar ortaya çıkarılırdı.

Sultan III. Murad'ın Kâbe-i Mükerrreme Kadısı'na gönderdiği 9 Ramazan 975 (8 Mart 1568) tarihli hüküm, mukaddes mekânlardaki teberrükât eşyasının deftere kayıt işlemine verilen ehemmiyeti göstermesi açısından çok mânîdardır. Bu hükümde Sultan, Kâbe'ye civâr yerlerden gelen altın kandillerin deftere kaydedilmeyerek sağlam bir yerde muhafaza olunmadıklarını, bundan dolayı bir kısmının zâyî olduğunu belirtmiş ve buna engel olunmasını istemiştir:

"Ka'be-i Müşerrefe Kadısına hüküm ki,

Mekke-i Mükerrreme şerrafehallâhu te'âlâya etraftan gelen bazı altın kandiller gelüb anun gibi kandiller vezn olub sicill olduktan sonra hıfz olunmak âdet-i kadime iken hâlâ hıfz olunmamağla bazıları zâyî olduğu ve şem' kâfur ve zeyt yağı mahalline sarf olunmadığı istimâ' olunmağın buyurdum ki,

Varıcak, bu bâbda tamam mukayyed olub anun gibi etraftan gelen kandilleri âdet-i kadime üzre vezn itdürüb ne mikdar idüğün sicill eylyyyüb olıgeldüğü üzre muhkem hıfz eylyyyüb arz eyleyesin; zâyî' u telef olmakdan ihtirâz idesin ve şem' kâfur ve zeyt yağın dahi mahalline sarf eylyyyüb isrâf u itlâf itdürmeyesin ve ne mikdar mevcûd altın ve gümüş kandiller olub ve veznleri ne mikdâr olduğın ve ne makule mahalde hıfz olunub ne veçhile tedârük olduğın mufassal ü meşrûh yazub bildüresin. Fî 9 Ramazan sene 975 [8 Mart 1568]"

(OA, A.DVNS.MHM.d. 7/955)

Emanetlerin yoklama ve deftere kaydının yapılması için zaman zaman Medine Kadısı ile Şeyhü'l-Harem'e muhkem emirler verilirdi. Nitekim 1598 senesinde Dârüssaâde Ağası Osman Ağa ile Evkâf Müfettişi Ali Ağa, 1593'den 1598'e kadar Harem-i Nebevî Hazînesi'ne ne kadar teberrük geldiğinin bilinmediğini, bu sebeple bu zaman zarfında gelen teberrüklerin tespit edilerek deftere kaydolunmasını Medine-i Münevvere Kadısı ve Şeyhü'l-Harem'den talep etmiştir. Ağalar ayrıca, 1598 senesinden itibaren kim Medine Kadısı ve Şeyhü'l-Harem olur ise Harem-i Nebevî Hazînesi'ndeki eşyayı deftere yazarak Surre Emîni ile her sene İstanbul'a göndermelerini şart koşmuş, bunda ihmâli olanların vazifeden azl yanında azâba da dũcâr kalacaklarını bildirmişlerdir¹⁶⁸.

Emanetler, yoklama ve sayım işlemi sırasında "*Teberrükât Defteri*"¹⁶⁹ denilen mahsus defterlere kaydolunurdu¹⁷⁰. Bu defterlere her bir emanetin evsafı, miktarı, takdim/vakf/nezr edenin ismi ve Ravza-i Mutahhara ile Hücre-i Saâdet'te bulunduğu mahal yazılırdı. Yapılan her yoklama ve sayım sırasında, bir önceki yoklama defteri ile mevcut teberrükât eşyası birebir tatbik olunur;

168 "...târih-i mezbûrdan [1593]sonra ne mikdar nüzûrât gelmişdir ma'lûm olmayub zikr olan tarihten bu âna gelince vaki olan nüzurat tahrir olunub ve min ba'd vâki olan nüzûrâtı dahi Kadı Efendi ve Şeyhü'l-Harem olanlar defter eylyyyüb her sene Surre Emîni ile Âsitâne-i Saâdete il'âm eyleyeler. Şöyle ki vech-i meşrûh üzre her sene Âsitâne-i Saâdete il'âm etmekte ihmâl ve müsâhele ederler ise sebeb-i azl olduğundan mâadâ mes'ûl ve muâteb olmaları mukarrerdir" (TSMA. D. 814/9b-10a).

169 Hücre-i Saâdet ve Ravza-i Mutahhara'daki emanet eşyasının kayıtlı olduğu defterler hakkında *Teberrükât-ı Seniyye* tabirinin kullanılması, 19. yüzyılda ortaya çıkmıştır (OA, EV.d 10843; OA, EV.d 32243). Tespit ettiğimiz en eski defterlerden birinde bu eşya için "*nezr/nüzûrât*", yani "*adâk*" tabiri kullanılmış (TSMA. D. 7386; TSMA. D. 814); yine eski tarihli bir başka defterin başında "*Defter-i mübârek oldur ki...*" başlığı yazılmıştır (TSMA. D. 7386). Medine-i Münevvere Kadısı Osman Efendi tarafından Sultan III. Mustafa'ya takdim olunan defterin başında ise, "*Medine-i Münevvere'de Olan Eşya ve Cevâhir-i Vakfiyesidir*" yazılıdır (TSMK, B. 271).

170 Osmanlılar zamanında Ravza-i Mutahhara ve Hücre-i Saâdet'teki teberrükât yanında, önemli türbe ve câmilerdeki eşyalar ve özellikle Saray-ı Cedîd-i Âmire (Topkapı Sarayı)'deki mukaddes emanetler de yoklama, sayım ve deftere kayıt işlemine tabi tutulurdu. Bilhassa Hırka-i Saâdet Dâiresi'ndeki mukaddes emanetlere çok büyük önem verilir; bunların yoklama, sayım ve tahririne âzamî dikkat edilirdi. OA'da bunlara ait çok sayıda teberrükât defteri bulunmaktadır.

TSM 2/3489

Altın Tepsi

Osmanlı,

bkz. TSMK, Y.Y. 827/Umum Sıra No. 70
TSM, TTKD IV/No. 48002

TSM 2/1682

Altın Yıldızlı Gümüş Rahle

Osmanlı, Başçuhadâr Seyyid Ömer'in
Teberrükü

bkz., TSMK, Y.Y. 827/Umum Sıra No. 93

uygun gelenler evsâf ve miktarıyla beraber yeni tutulan deftere tekraren yazıldığı gibi noksan çıkan veya fazla zuhur edenler de şerh verilmek suretiyle yine bu deftere kaydedilirdi. Teberrükât defterlerinin sonunda, yoklama, sayım ve kayıt işlemini icrâ eden komisyon üyelerinin mazbatasını yer alırdı. Yapılan çalışma hakkında mâlumâtın verildiği mazbatanın alt kısmında üyelerin isimleriyle zât mühürleri bulunur; defter daha sonra ilgili makâma gönderilirdi.

Yoklama, sayım ve deftere kayıt işlemini yapan komisyon; başta Medine-i Münevvere Kadısı ve Şeyhü'l-Harem olmak üzere, Hazînedâr-ı Harem, Hücre-i Saâdet ağaları (on altı bevâb), Mescid-i Nebevî ağalarının bir kısmı, kâtipler ve tayin olunan diğer üyelere oluşurdu. Mescid-i Nebevî içerisinde çeşitli hizmetler ifa eden ve sayıları Hücre-i Saâdet ağalarına nispeten çok daha fazla olan ferrâş, kennâs, sakâ ve müşidd gibi hademeler de zaman zaman yoklama ve sayım işinde istihdam edilirdi. Ayrıca Medine-i Münevvere'nin ileri gelenleri de (a'yân-ı belde) zaman zaman bu çalışmalarda hazır bulunurdu¹⁷¹:

"Harem-i Muhterem-i Resûl-i Ekrem Sallallâhu Aleyhi Vesellem Hazînesi'nde nüzûrdan cem' olan huliyy [altın, gümüş ve pırlanta gibi eşyalar] kısmından mevcûd olduğu emr-i hümâyûn mücebince Medine-i Münevvere Kadısı Mevlânâ Abdülvehhâb Efendi mahzarında ve Nâibü'l-Haremi'l-Muhterem Ahmed Ağa ve Harem-i Şerîf Hazînedârı İbrahim Ağa ve Harem-i Şerîf müşidleri ve ferrâşları ve a'yân-ı beldeden cemm-i gafîr huzurlarında sene ihdâ ve elf ve cumâde'l-âhiresinin yirmi birinci gününde keşf olunub cümle mevcûd olan hullî tahrîr ve tafsil olunub..."

(T SMA. D. 814/2b).

Yoklama ve sayım işlemi, yeni Şeyhü'l-Harem'in göreve başlaması vesilesiyle selef halef Şeyhü'l-Haremlerin teberrükât eşyasını birbirlerine devir teslim yaptıkları sırada tatbîk olunurdu¹⁷². Aynı şekilde Hazînedâr-ı Harem'in değişmesi durumunda da yoklama ve sayım icrâ edilirdi:

"Harem-i Şerîf-i Hazret-i Nebevî hazînedârlık hizmetinin tebeddülünden dolayı Hücre-i Mu'attara-i Hazret-i Nebevî'nin dahil ve haricinde hey'et-i ağavâtın taht-ı idâre ve nezâretlerinde mevcûd ve muallak bulunan mesâhif-i şerîfe ve bilcümle teberrükât-ı seniyyenin yoklama ve muâyeneriyle hâzinedâr-ı lâhik Halil Ağa'ya devr ve teslimi icrâ kılındı."

(OA, EV.d. 28973/25b)

Ayrıca Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti, eski teberrükât defterlerindeki kayıtlarla mevcut teberrükât eşyasının birbiriyle tatbik edilmesini, yani herhangi bir artma veya azalmanın olup olmadığını tespit için birebir karşılaştırma yapılmasını Harem-i Nebevî Müdüriyeti'nden zaman zaman talep de ederdi¹⁷³.

Hücre-i Saâdet ve Ravza-i Mutahhara'ya hediye takdimi hiçbir zaman kesintiye uğramadığından, en son yoklama ve sayım sırasında tespit olunan teberrükât sayısı, umûmiyetle

171 Son dönemlerde yoklama ve sayım komisyonunun daha husûsileştiği, Hücre-i Saâdet Ağaları dışındaki Mescid-i Nebevî hademeleri ve belde eşrafının bu çalışmalara dahil edilmediği görülmektedir. Komisyon çalışmaları, ekseriyetle Medine-i Münevvere Kadısı, Şeyhü'l-Harem, Harem-i Şerîf Müdürü, Hazînedâr-ı Harem, Müsteslim-i Harem, Nakîbü'l-Ağavât ve bilcümle Bevvâbân-ı Hücre-i Saâdet (on iki bevâb) tarafından yürütülmüştür. Battâl ve Mülâzım denilen Hücre-i Saâdet ağalarının da zaman zaman bu çalışmalara katıldığı görülmektedir.

172 Topkapı Sarayı'ndaki Hazîne-i Hümâyûn'dan sorumlu kethüdaların devir ve teslimi sırasında hazine eşyasının yoklama, sayım ve deftere tahrîr edilmesi kânun idi. Aynı şekilde Harem-i Nebevî'deki selef halef Şeyhü'l-Haremlerin devir ve teslimi sırasında da Hücre-i Saâdet'teki emânât-ı mübâreke bu işleme tâbi tutulurdu. Bir örnek vermek gerekirse; Eski Saray Ağası Mehmed Ağa'nın 1174 tarihinde Şeyhü'l-Harem Ömer Ağa'dan Meşihat-ı Harem-i Nebevî'yi teslim alması sırasında Hücre-i Saâdet Hazînesi'ndeki bütün emanetlerin yoklama, sayım ve deftere tahrîr işlemi icrâ olunmuştur (OA, MAD. d. 8948/6a).

173 OA, EV.d. 35124/13b.

bir öncekinden fazla çıkardı. Bununla beraber, daha önce mevcut olan bir emanetin sonraki yoklamalarda noksan çıktığı da görüldü. Örneğin Sultan II. Abdülhamid Han'ın Beşinci Hazînedârı Misli-i Şems Hanım'ın vakfı olan 257 dirhem ağırlığındaki iki adet sîm miskiye (gümüş misklik), 1 Receb 1310 tarihli yoklamada yerinde mevcut¹⁷⁴ olduğu halde 5 Receb 1315 tarihli yoklamada noksan çıkmıştır¹⁷⁵. Bu durum, yeni tanzim olunan teberrükât defterlerine şerh verilmek suretiyle beyân olunurdu.

Yoklama ve sayım sırasında hızlı ve gayr-i muntazam tutulan müsvedde defterler daha sonra üç beş nüsha halinde tebyiz edilerek çoğaltıldı. Klâsik dönemde bir nüshanın Ravza-i Mutahhara Hazînesi'nde muhafaza edildiği görülmektedir¹⁷⁶. Son dönemlerde, yeni teşkil olunan Harem-i Nebevî Hazîne Müdüriyeti'ne de¹⁷⁷ birer nüsha teslim edilmeye başlanmıştır. Şeyhü'l-Harem'in mührüyle temhir edilen bir diğer nüshanın Surre Emîni vasıtasıyla İstanbul'a gönderilmesi kânun idi. İstanbul'a gönderilen bu nüshalar önceleri Hazîne-i Âmire Başmuhâsebe Defteri'ne kaydolunurken¹⁷⁸, Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti kurulduktan sonra Evkâf-ı Hümâyûn Ruznamçesi defterlerine¹⁷⁹, son dönemde ise Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti Kuyûd-ı Vakfiye Müdüriyeti defterlerine kaydedilmeye başlanmış, asıl nüshalar da ayrıca muhafaza altına alınmıştır.

Osmanlı döneminde Hücre-i Saâdet ve Ravza-i Mutahhara'daki emanetlerin yoklama, sayım ve tahrîrinin ilk defa ne zaman yapıldığı belli değildir. Haremeyn-i Şerîfeyn idâresinin Osmanlılar'a intikâl ettiği Sultan I. Selim asrında buna dair herhangi bir bilgi yoksa da, oğlu Kânûnî Sultan Süleyman zamanında teberrükâtın yoklama ve kaydının yapıldığı bilinmektedir. Nitekim Medine Kadısı Abdurrahman Efendi ile Şeyhü'l-Harem Hüsrevzâde Muhammed Efendi'nin riyâsetindeki bir komisyon, Kânûnî'nin emriyle Hücre-i Saâdet Hazînesi'ndeki teberrükâtın keşf ve tahrîrini gerçekleştirmiştir¹⁸⁰. Abdurrahman Efendi 967/1560 yılında Medine Kadısı olduğuna göre sözkonusu işlem muhtemelen bu tarihe yakın bir zamanda icrâ kılınmıştır¹⁸¹.

Kânûnî döneminden sonraki ilk yoklama, sayım ve tahrîr işlemi Sultan III. Murad zamanında, 1593 tarihinde gerçekleşmiştir. Asıl defteri günümüze ulaşmayan bu yoklama ve sayıma ait bilgiler, oğlu Sultan III. Mehmed zamanında tanzim edilen 1006/1598 tarihli teberrükât defterinden öğrenilebilmektedir. Nitekim 1598 tarihli defter, 1593 tarihli defterin birebir kopyası hükmündedir.

174 OA, EV.d. 28973.

175 OA, EV.d. 35132.

Yoklama defterinde miskiyeler şöyle kaydolunmuştur: "Şevketlü Sultan Abdülhamid Han-ı Sâni Efendimiz Hazretlerinin Beşinci Hazînedârı Misli-i Şems Hanım'ın vakf ve takdim etmiş olduğu Sim Miskiye. 2 adet. 280 dirhem. 14 Ramazan 1304 (takdim tarihi)" (OA, EV.d. 35132/14b).

176 OA, MAD. d. 8948/6a.

177 Harem-i Nebevî Hazîne Müdüriyeti 1818 (1233)'de kurulmuştur. Eyyüb Sabri Paşa, Müdüriyet Hazînesi'nin gayet muntazam idâre edildiğini; mükemmel defterleri, esaslı kayıtları ve müdakkik memurların bulunduğunu söyler." (Eyyüb Sabri Paşa, a.g.e., s. 760). Harem-i Nebevî Hazîne Müdüriyeti 1818 yılında kurulmuş olmasına rağmen, bu dâireye ait tespit edebildiğimiz ilk defter 1838 tarihli. Zaten, aşağıda açıklanacağı gibi, 1759'dan 1838'e kadar herhangi bir teberrükât defteri tespit olunamamıştır.

178 T SMA D. 7386; OA, MAD. d. 8948.

179 OA, EV.d. 10843/4b.

180 T SMA. D. 814/2b.

181 Kânûnî Sultan Süleyman, Medine-i Münevvere Kadısı Abdurrahma'na gönderdiği 11 Şâban 967/7 Nisan 1560 tarihli hükümde; Hazret-i Peygamber'in Türbe-i Mutahhara'sında hizmet eden ağaların maişetleri için çeşitli İslâm beldelelerinden gönderilen sadakaları niçin kendilerine vermediğini sormuş ve bu husûsu tafsilâtiyle kendisine arz etmesini istemiştir (OA, DVNS.MHM. d. 3/1062).

1006/1598 tarihli teberrükât defterinde belirtildiğine göre; 21 Cemâziyelâhir 1001 (25 Mart 1593) tarihinde Medine-i Münevvere Kadısı Abdülvehhâb Efendi, Şeyhü'l-Harem Ömer Efendi, Nâibu'l-Harem Ahmed Ağa, Hazînedâr-ı Harem İbrahim Ağa, Harem-i Şerîf Müşidleri, Harem-i Şerîf Ferrâşları ve a'yân-ı beldeden oluşan bir cemaat (komisyon) Sultan III. Murad'ın emriyle Harem-i Nebevî Hazînesi'nde mevcut cevâhirlere süslü âlât, kandil ve şamdanlardan oluşan tebberrükât eşyasını keşf ve muâyene ederek deftere yazmışlardır¹⁸².

Sultan III. Ahmed, İran Şâhi tarafından Ravza-i Mutahhara'ya gönderilen şemmâme adlı bir hediyein çalındığının kendisine arzolanması¹⁸³ ve o sıralarda Hücre-i Saâdet'teki bütün emânetlerin de yağmalandığı şâyiasının çıkması üzerine Servet-i Kâinât Efendimiz hazretlerinin Hücre-i Şerîfesinde hediye ve nezir yoluyla biriken bütün eşyanın tahrir ve zaptolunmasını emretmiştir. Bunun üzerine, uzun zamandır teftiş edilmeyen Hücre-i Saâdet'teki bütün teberrükât eşyası 1119/1708 tarihinde yoklama ve sayıma tabi tutulmuş, tutulan defterin bir sureti de İstanbul'a gönderilmiştir¹⁸⁴. Ancak bu yoklama ve sayım sırasında emanetler içerisinde herhangi bir noksan zuhur etmemiştir:

“...Kapucıbaşı Mahmûd Ağa ve müceddeden Şeyhü'l-Haremü's-Şerîfi'n-Nebevî hidmetiyle şerefyân olan Harem-i Hümâyûn ağalarından âkıl ve dânâ ve envâ'-ı âdâbu's-saltanat ile mürebbi zü'l-ihtiram ve's-şefkat Hazinedâr-ı Sultânî Eyyûb Ağa şer'-i şerîf marifetiyle tahrir olunmağa bermûceb-i fermân-ı âlî şûrû' ve birkaç gün ihtimâm üzere tahrir olundukda Hücre-i Şerîfe içinde hazinelerde ve sanduklarda olan eşyalar ketb olundukda bilâ-hesâb hazîne cem' olub hâlâ mevcut olandan mâada kabr-i şerîfin solunda muallak olan sim ve zer kandil ve gayri şeyler ki müselsel olub tenzil olunması emr-i asîr olub aşağıdan alâ kadri'l-imbân ta'dâd olundukda kandil-i sim ve cevâhir-i müsemmen ve evâni-i sim ve zer ve sorguç ve kuşak-ı murassa' ve gayriler vafir mevcut olub Devlet-i Aliyyeye i'lâm olunmuştur¹⁸⁵.

Günümüzde Osmanlı Arşivi (OA)'nde, Hücre-i Saâdet ve Ravza-i Mutahhara emanetlerine ait “teberrükât defteri” adı verilen dokuz adet yoklama ve sayım defteri vardır. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde de üç adet teberrükât defteri bulunmaktadır. Emânât-ı mübârekenin tek kaynağı niteliğindeki bu defterlerin ilki 1598, sonuncusu da 1919 tarihlidir.

Medine emanetlerinin 319 yıllık¹⁸⁶ tarihini kapsayan Osmanlı Arşivi'ndeki dokuz defter içerisinde özellikle 1598 tarihli olan *TS.MA.d* 814 numaralı defter çok önemlidir. OA'daki dokuz teberrükât defteri ile *TSMK*'daki üç defteri kronolojik olarak kısaca tanıtalım:

TSMA. D. 814: 1006/1598 tarihli olup tespit edebildiğimiz en erken tarihli defterdir. Başında Sultan III. Mehmed'in tuğrası vardır. Bu defter aslında 21 Cemâziyelevvel 1001/25 Mart 1593 tarihli yoklama ve sayım defterinin kopyası niteliğindedir.

182 *TSMA. D. 814/2b*.

183 Şâhin hediyesi için bir sonraki (6) maddede yer alan Şemmâme Olayı'na bakınız.

184 Defteri Kapucıbaşı Mahmud Ağa vasıtasıyla İstanbul'a gönderilen bu yoklama ve sayıma ait Osmanlı Arşivi'nde herhangi bir defter tespit edilememiştir.

185 Yûsuf, *Târih-i Medine*, Süleymaniye Kütüphanesi Arslan Kaynardağ Koleksiyonu 237, vrk. 38b.

186 Bu süre zarfında çok sayıda emânet yoklama defteri tutulmuş olması gerekirken mevcûdun azlığı, zaman ve insan tahribatını akla getirmektedir. Bununla beraber tasnif çalışmaları devam eden Osmanlı Arşivi'nde yeni yeni defterlerin ortaya çıkması da ihtimâl dâhilindedir.

Şöyleki, beş sene evvel tanzim olunan ve bir nüshası İstanbul'a gönderilen yoklama ve sayım defteri, Hücre-i Saâdet Ağaları'na geri gönderilmiş ve kendilerinden 1593-1598 yılları arasında Harem-i Nebevî'ye gelen teberrük eşyasını yeniden yoklama ve sayıma tabi tutmaları istenmiştir. Eski defterin gönderilme sebebi, mevcut teberrükât eşyası ile eski kayıtların karşılaştırılmasını sağlamak ve böylece herhangi bir ziyade veya noksanın olup olmadığını ortaya çıkarmaktır ki bu bütün yoklama ve sayımlarda tatbik edilen bir usûldür. Defterin sonunda yer alan Dârüssaâde Ağası ve Evkâf Müfettişi'ne ait kayıt da, bunun 1593 tarihli defterin kopyası olduğunu açıkça göstermektedir¹⁸⁷.

Defterde, Kânûnî Sultan Süleyman, hanımı Hürrem Sultan, oğlu Şehzâde Mehmed; Sultan II. Selim; Sultan III. Murad, hanımı Safiye Sultan, kız kardeşi İsmihân Sultan; Sokullu Mehmed Paşa, Behrâm Paşa ve isimleri yazılı diğer hayrât sahiplerinin Hücre-i Saâdet ve Ravza-i Mutahhara'ya nezrettikleri hediyelerin evsafirleriyle beraber tarifi vardır. Bu kayıtlar, en eski emânât-ı mübâreke kayıtları olduğu için çok önemlidirler.

TSMA. D. 7386: 1031/1622 tarihli olup Sultan II. Osman (ö. 1622)'in emriyle tanzim edilmiştir. Dârüssaâde Ağası Süleyman Ağa, Hücre-i Saâdet ve Ravza-i Mutahhara'da mevcut kandil, şamdan, buhurdan ve diğer kıymetli eşyanın 1030/1621 senesi sonuna kadar tutulan defterini Şeyhü'l-Harem'den talep etmiş; Şeyhü'l-Harem, İstanbul'un bu talebini Hazînedâr-ı Harem Muhammed Ağa'ya ileterek emânetlerle ilgili herhangi bir defterin mevcut olup olmadığını sormuştur. Hazînedâr-ı Harem'in verdiği cevap enteresandır. Muhammed Ağa, 1001/1593 yılında Şeyhü'l-Harem Ömer Efendi zamanında yapılan sayım ve deftere atıfta bulunarak, “Zikrolunan eşyanın defteri yoktur ve bu ana gelinceye kadar Şeyhü'l-Harem Ömer Efendi zamanından beri defter olmadı ve ol zamandan kâtib kalmadı” demiştir.

Bunun üzerine, 1030/1621 yılı sonuna kadar hayır sahipleri tarafından Hücre-i Saâdet ve Ravza-i Mutahhara'ya nezredilen altın ve gümüşten mâmül kandiller, şamdanlar, buhurdanlar vesâir eşyanın yoklama, sayım ve deftere tahrir işlemine başlanır. Medine-i Münevvere Kadısı, Şeyhü'l-Harem, Hazînedâr Muhammed Ağa, Serzergâr-ı Hâssa Ahmed Ağa ve İsmail Çelebi, Nöbetciyân-ı Cedîd Ağası Ahmed Ağa, Üç Mübâşir, Harem-i Nebevî Kâtipleri Ali bin Muhammed ile Abdülkerim ve diğer Harem-i Nebevî ağalarından oluşan komisyonun icrâ ettiği çalışma 20 Muharrem 1031 (5 Aralık 1621) tarihinde nihayete ermiş ve tutulan yeni defterin bir sureti İstanbul'a gönderilmiştir. Defterin baş kısmında yapılan çalışma ile ilgili şu bilgiler verilmektedir:

187 “Sâlifü'z-zikr nüzûrâtından sene ihdâ ve elf [1001]tarihinde Medine-i Münevvere Kadısı Mevlânâ Abdülvehhâb Efendi ve merhum Şeyhü'l-Harem Ömer Efendi Hazîne-i Nebevî'de cevâhir-i âlât ve esbâb ve kanâdil keşf olundukda mevcut bulunan işbu zikr olunanlardan ki tahrir olundu. Târih-i mezbûrdan sonra ne mikdar nüzûrât gelmişdir ma'lûm olmayub zikr olan tarihten bu âna gelince vaki olan nüzûrât tahrir olunub ve min ba'd vâki olan nüzûrâtı dahi Kadı Efendi ve Şeyhü'l-Harem olanlar defter eyİyyüb her sene Surre Emîni ile Âsitâne-i Saâdete i'lâm eyleyeler...Tahrîren fî evâsıt-ı şehri-Şa'bânu'l-Muazzam min şuhûr Sene Sitte ve Elf [Evâsıt-ı Şa'bân 1006]” (*TSMA. D. 814/9b-10a*).

"Defter-i mübârek oldur ki, Hazret-i Sultânu's-Selâtîni'l-izâm meliku'l-Arab ve'l-A'câm mâliku rikâbi'l-Ümem Hâdimu'l-Haremeyni's-şerîfeyn hâmî hama'l-muhillîne'l-münîffîn Sultanu'l-İslâm ve'l-Müslimîn kâtîlü'l-kefere ve'l-müşrikîn kâmi'ul-fecere ve'l-mütemerridîn nâsîru'd-dîni'l-metîn zıllullâhu'l-verîf ale'l-âlemîn es-Sultânu'l-A'zam ve'l-Hânu'l-Ekremi'l-Me'ân Mevlânâ es-Sultân Osman Han halledallâhu mülkehü'l-mekîn ve eyyede saltanatu'hu ilâ yevmi'd-dîn hazretlerinin eyyâm-ı saâdet-encâmılarında ve adudu'd-devleti'l-âliyeti'l-âdile ve celîsu hazreti's-saltanati's-seniyyeti'l-hâkâniyye el-müsteşâru'l-mu'temen Dâru's-Saâdetü'l-Uzmâ Ağası Süleyman Ağa hazretlerinin himem-i âliye-i vâfirelerinde bu ez'af-ı ibâd ve ahkar-ı ubbâdları atâyâ-yı seniyye-i hüsvânîden hizmet-i meşihat-ı Harem-i Muhterem-i Nebevi sallallahu aleyhi ve ala âlihi ve eshabihî vesellem ile müşerref ve muğtenim oldukda selâtîni izâm-ı sâlife ve havâkîn-i kirâm-ı lâhika emmedâllâhu saltanati halfehumu't-tâhire ilâ yevmi'l-âhire cenablarından vesair vüzerâ-i kirâm ve ashâb-ı hasenât nüzûrâtından sene bin otuz gayetine gelince varid olan sîm ü zer kanâdil-i mütenevvi'a vesâir buhurdânân ve şemâ'dîn ve sâireden mevcud olanın defteri taleb olunub hazinedar-ı harem-i muhterem olan Muhammed Ağa kullarından suâl oldukda zikr olunan eşyanın defteri yokdur ve (lâ) bu ana gelince Ömer şeyhü'l-harem asrından berü defter olmadı ve (lâ) ol zamandan kâtib kalmadı deyu cevab eyledikde hücre-i mutahhara ve kabr-i münevvere-i Nebeviye'nin etrâf ve eknâfında muallak ve mersûs olan kanâdil-i zeheb ve fizza kebîr ve sağîr ve sâir evânî ale't-tafsîl meharu'l-ağâvât hazînedâr Muhammed Ağa ve Mustafa Ağa ki hâliyâ hizmet-i hazînedârlıkdadır ve umdetü erbabi'l-izz ve't-temkîn Ser-zergerân-ı Hâssa Ahmed Ağa ve İsmail Çelebi ve Nöbetciyân-ı Cedîd ağası Ahmed Ağa ve Mübâşirîni's-Selâse ve bi-kalemi Ali bin Muhammed ve Abdülkerim Kâtibân-ı Harem-i Muhterem-i Nebevî vesâir Ağâyân-ı Harem-i Muhterem-i Mustafavî huzurlarında add ve ketb olunmağın suret-i defter ale't-tafsîl ketb ve tahrir olunub hâk-ı izzetlerine irsal ve îsâl olunmuşdur."

(T SMA D. 7386/1b)

TSMK, R. 1360: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde yer alan "Teberrükât-ı Medine-i Münevvere" adlı bu risâlenin müellifi Ni'met Efendi'dir. Ancak Ni'met Efendi, 1162/1749 tarihinde yazdığı bu eserde sadece Sultan I. Mahmud (ö. 1754)'un Hücre-i Saâdet ve Ravza-i Mutahhara'ya hediye ettiği teberrükât eşyasını zikretmekte, ashâb-ı hayrât tarafından daha önce takdim olunan hediyelerden hiç bahsetmemektedir.

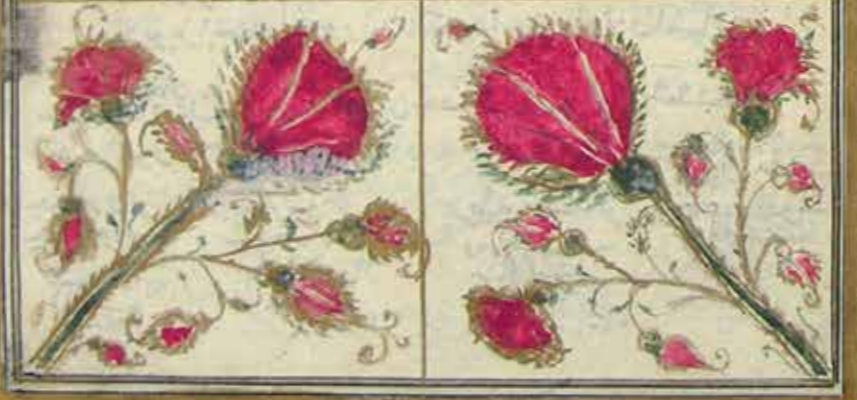
TSMK, B. 271: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde yer alan bu çok önemli defter gayet muntazam tutulmuş olup Sultan III. Mustafa'ya gönderilmiştir. Hücre-i Saâdet ve Ravza-i Mutahhara'daki bütün emanetlerin 1759 senesindeki muâyene, sayım ve tahrîr işlemini içermektedir. Muharrem ayında başlayıp Safer ayında son bulan bu işlem sırasında kâtiplerin tuttuğu müsvedde defter tebyiz edilerek yedi nüsha hazırlanmıştır. B. 271, Medine Kadısı Ali Paşazâde Osman Efendi tarafından güzel bir hat ile yazılıp III. Mustafa'ya takdim olunan nüshadır. Bu defterde, emanetlerin cinsi, evsafı, miktarı, kim tarafından takdim edildiği ve hangi mahalde buldukları tek tek yazılıdır. Medine Kadısı Osman Efendi'nin baştaki mukaddimesi, sözkonusu işlem hakkında değerli bilgiler içermektedir:

مدینه منوره لازالت بانوار الشریف مسوره فضا سبله اشوبک بوز
 تیش اوج سنه سنک محرم الحرامی غره سندن ضبط ایتمک اوزره نقلید
 واحسان اولنان بو عید عاجز قولری اول بلده طینه ناک امور بیه نامور
 اولدیغ باخطها بون شوکتفرون موش اولان الی قطع امر مطاع واجب
 الاتباع برسی اراده علیه ملوکانه لری تعلق ایلدوی کیفیت اوزره جتا
 شاه رسالت پناه صلی وسلم علیه الرب الاله حضرتلرنیک حجره شباک بالالا
 سما کلرنده مودع وموضوع اولان سادده ومرضع جواهر والنون وکومش
 مستعمل وغیر مستعمل دولا بلرده وسند وقلرده ودخی خار جلرنده اثاث
 حجره شریفه اودان قلردن وسائر حرفه عدس اطراف ساطع الانوارنده
 معلق اولان اوزر لر جمله سی درون امر عالیده مشرح الاسماء اولانلرو
 غیر باردن اصناف جواهر تک تفحص وتمیزنه قادر وذهب وفضه عبارنه
 ماهر وحدت امعان نظرده عد وضبطنه باهر امور دبه واصحاب خبره
 کمنه لر ایله بو عید عاجز و نائب الحاج محمود افندی و شیخ الحرم الشریف النبوی
 الحاج عمادتا و نائب الحرم الشریف و خزینه دار الحرم الشریف خلف و سلفاری
 اغار و حنفی مفتید ^{ید عبد المحسن افندی و شافعی مقنسی برزنجی}
 زاده سید جعفر افندی و ائمه خطباء دن خلیفقی زاده محمد زین العابدین افندی
 و دارالتمعاده اغاسی ^{رسه سی مدرسی محمد سعود افندی و شیخ الائمة}
 محمد ابوالخیر افندی و شیخ الفراشین مرعشی زاده احمد عبده افندی و مدینه

منوره دونا امینی اولان الحاج ابراهیم اغا قولری و سپاهیان مدینه اغا
 مصطفی اغا و قلعه مدینه دیزداری سید عثمان اغا و قلعه کهنه سید محمد
 کنده و نونجیان قدیم کنده سنی علی کنده و حرم شریف خداملری اغا لریک
 کبارندن مستسلم الاعوان و نقیب الاعوان و بوابین حجره شریفه
 و اختیار لری و حرم شریف قیومجیسی جمله سنی اجضارا اولنوب حجره معطره
 مذکور اولان تحف و طرشی فردا و برآمدن نردن الحراج و نزل و مذکور
 جم غفیر معانیه سنک کشف و تمیز اولنده کتبه اربعه حرم شریف کانی
 خلیل افندی و محکم کاتبی سید جیحی افندی و اغا کاتبی عمر افندی و وکیل
 کاتبی سید سهل افندی بو اوجی عربی کاتبی اولغله نائب محمود افندی و حاله
 مرحوم خداوند کار سانی سلطان احمد خان افند خذک او قافی ناظری اسمعیل
 افندی و فراشت هما بون شهر باری خدمت جلیله لرنده مستخدم دفتر دار
 علی قولری ترکیجه کاتبی انضمامیله کمال تقید ویدی عدد دفتر لر ایله
 تفحص وتمیز و عد و وزن اولنده قنصره مذکورون کتبه قلم لر بیه ضبط و
 نجر و جمله سنی بیه یلو میرنده محالرنه رذ و حفظ و فضل اولنوب بو عید
 عاجز و شیخ الحرم و نائب الحرم و خزینه دار الحرم اغا زین العابدین ختم اولناد
 اشوبک بوز تمش اوج سنه سنک ماه صفر الخیرک اون النبی اشین کونی
 تحریر شروع و بکر می بنش لوندن زیاده به دکن اتمام اولنده قدح تحریر اولناد
 یدی عدد دفتر لری برینه مقابله و تصحیح و تهذیب اولنده حضور رکا
 خارفت ماب خسروانه علیه لرنه اعلام ایچون بود فتر منتخب تحریر و حجره معطره
 دخی ابقا ایچون نظیری نظیر او لنگله مجموع اشیا علی وجه التفصیل
 تحریری وجه آتی اوزره ذکر و بیان اولنور

“Medine-i Münevvere lâ-zâlet bi-envârî't-teşrîf-i müsevvede kazâsıyla işbu yetmiş üç senesinin muharremü'l-harâmı guresinden zabt etmek üzere taklîd ve ihsân olunan bu abd-i âciz kulları ol belde-i tayyibenin umûruyla me'mûr olduğum bâ-hatt-ı hümâyûn şevketmakrûn muvaşşah olan altı kıt'a emr-i mutâ' vâcibu'l-ittibâ'ın birisi irâde-i aliyye-i mülûkâneleri ta'alluk eylediği keyfiyet üzere Cenâb-ı Şâh-ı Risâletpenâh Sallallâhu Aleyhi'r-Rabbu'l-Îlâh Hazretlerinin Hücre-i Şübbâk bâlâ-simâklarında mevdu' ve mevzû' olan sâde ve murassa' cevâhir ve altun ve gümüş müsta'mel ve gayr-i müsta'mel dolablarda ve sanduklarda ve dahî hâriclerinde esâs-ı Hücre-i Şerîfe avadânlıklarından vesâir Merkad-i Kuds-i Etrâf-ı Sâtiu'l-Envârında mu'allak olan âvîzeler cümlesi derûn-ı emr-i âlîde musarrahu'l-esmâ olanlar ve gayrilerden esnâf-ı cevâhirin tefassuh ve temyizine kâdir ve zeheb ve fizza ayarına mâhir vahdet-i im'ân-ı nazârda ad ve zabtına bâhir umûr-dîde ve ashâb-ı hibre kimseler ile bu abd-i âciz ve nâibim el-Hâc Mahmûd Efendi ve Şeyhü'l-Haremi's-Şerîfi'n-Nebevî el-Hâc Ömer Ağa ve Nâibü'l-Haremi's-Şerîf ve Hazînedârü'l-Haremi's-Şerîf halef ve selefleri ağalar ve Hanefî Müftüsü es-Seyyid Abdülmuhsin Efendi ve Şâfiî Müftüsü Berzencîzâde Seyyid Ca'fer Efendi ve eimme ve hütebâdan Halîfetîzâde Muhammed Zeynelâbidîn Efendi ve Dârüssaâde Ağası Medresesi Müderrisi Mehmed Mes'ûd Efendi ve Şeyhü'l-Eimme Muhammed Ebu'l-Hayr Efendi ve Şeyhü'l-Ferrâşîn Mar'aşîzâde Ahmed Abdullah Efendi ve Medine-i Münevvere'de binâ emîni olan el-Hâc İbrahim Ağa kulları ve Sipâhiyân-ı Medine Ağası Mustafa Ağa ve Kal'a-i Medine Dîzdârı Seyyid Osmân Ağa ve Kal'a Kethüdâsı Mehmed Sâlih Kethüdâ ve Nöbetciyân-ı Kadîm Kethüdâsı Ali Kethüdâ ve Harem-i Şerîf hüddâmları ağaların

kibârından Müsteslimü'l-Ağavât ve Nakîbü'l-Ağavât ve Bevvâbîn-i Hücre-i Şerîfe ve ihtiyârları ve Harem-i Şerîf Kuyumcusu cümlesi ihzâr olunub Hücre-i Mu'attara'nın mezkûr olan tuhef ve turefi ferdan ferdan mahallerinden ihrâc ve tenzil ve mezkûrûn-ı cemm-i gafirin muayenesinde keşf ve temyiz olundukda ketebe-i erba'a Harem-i Şerîf Kâtibi Halîl Efendi ve Mahkeme Kâitibi Seyyid Yahya Efendi ve Ağa Kâtibi Ömer Efendi ve Vekîl-i Şerîf Kâtibi Seyyid Sehl Efendi bu üçü Arabî kâtibleri olmağla Nâim Mahmûd Efendi ve hâlâ merhum Hüdâvendigâr-ı Sâbık Sultan Ahmed Hân Efendimizin evkâfı nazırı İsmâil Efendi ve Ferâşet-i Hümâyûn-ı Şehriyârî hizmet-i cellelerinde müstahdem Defterdârî Ali kulları Türkçe kitâbetleri inzimâmiyle kemâl-i takayyüd ve yedi aded defterler ile tefahhus ve temyiz ve add ve vezn olunduktan sonra mezkûrûn ketebe kalemleriyle zabt ve tahrîr ve cümlesi yine yerlü yerinde mahallerine redd ve hıfz ve kafl olunub bu abd-i âciz ve Şeyhü'l-Harem ve Nâibü'l-Harem ve Hazînedârü'l-Harem ağalar mühürlerimiz ile hatm olunarak işbu bin yüz yetmiş üç senesinin mâh-ı saferü'l-hayrın on altıncı isneyn günü tahrîre şürû' ve yirmi beş günden ziyâdeye değîn itmâm olundukda tahrîr olunan yedi aded defterler biri birine mukâbele ve tashih ve tehzîb olundukda huzûr-ı rikâb-ı hilâfet-meâb-ı hüsrevâne-i aliyyelerine i'lâm içün bu defter-i müntehab tahrîr ve Hücre-i Mu'attara'da dahî ibâ içün nazîri tastîr olunmağla mecmû' eşyâ alâ vechi't-tafsîl tahrîri vech-i âtî üzere zikr ve beyân olunur.”

(TSMK, Bağdat 271, 1b-2a).

OA., EV.d. 10843: 2 Receb 1254 (21 Eylül 1838) tarihli teberrükât defteridir. 1173/1759-1254/1838 seneleri arasında ait herhangi bir teberrükât defteri tespit olunamamıştır¹⁸⁸. 1254/1838 yılında icrâ olunan yoklama ve sayıma ait iki defter mevcuttur. Bunlardan biri Evkâf-ı Hümâyûn Nezâretine, diğeri de Harem-i Nebevî Hazîne Müdüriyeti'ne takdim olunan nüshalardır.

Şeyhü'l-Harem Osman Paşa, Medine Kadısı, Harem-i Nebevî Hazîne Müdürü Şerîf Bey, Hazînedâr-ı Harem, Müsteslim-i Harem, Nakîbü'l-Ağavât ve bilcümle Bevvâbîn-i Hücre-i Saâdet'in icrâ ettiği yoklama, sayım ve tahrîr sonucunda teberrükâtın eksik ve fazlası ortaya çıkarılmıştır. Defterin sonunda yer alan komisyon mazbatasında, teberrükâtın tek tek muâyene olunarak birkaç adet deftere yazıldığı, noksan ve ziyâde olanların üzerlerine kırmızı kalemle şerh verilerek bunların da deftere kaydedildiği, Şeyhü'l-Harem ve Medine Kadısı tarafından mühürlenmiş defterin Harem-i Nebevî Hazînesi defterlerine kaydedildiği bildirilmektedir. Bu nüsha, Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti'ne takdim olunmuştur.

OA., EV.d. 37932: Tarihsiz olup gayet muntazam tutulan bu defter, 1254 tarihinde yapılan yoklama ve sayıma ait defterin Harem-i Nebevî Hazîne Müdüriyeti'ne takdim edilen nüshasıdır. En sonunda Şeyhü'l-Harem Osman Paşa, Medine Kadısı Hâfız Ahmed Efendi ve Harem-i Nebevî Hazîne Müdürü Şerîf Bey'in imza ve mühürleri yer almaktadır ¹⁸⁹.

OA., EV.d. 32243: 15 Cemâziyelevvel 1258 (24 Haziran 1842) tarihli teberrükât defteridir. 1258/1842 yılında Harem-i Şerîf Hazîne Müdürü Şerîf Bey, Şeyhü'l-Harem; Osman Ferîd Efendi de Harem-i Şerîf Müdürü olmuştur. Devir teslim sırasında yoklama, sayım ve tahrîr işleminin yapılması usûl olduğundan; Hücre-i Saâdet ile Ravza-i Mutahhara'da bulunan teberrükât, eski defterlerle tatbîk olunarak yoklama ve sayıma tâbi tutulmuş¹⁹⁰; ayrıca ashâb-ı hayrâtın 1838'den sonra hediye ettiği teberrükâtın yoklaması yapılarak bunlar da Harem-i Nebevî Hazîne Müdüriyeti defterlerine kaydedilmiştir.

1838'den sonra ashâb-ı hayrât tarafından takdim edilen teberrükât, mushaf ve cüz'lerinden oluşmaktadır. Cüz'lerin herbiri tek sayılmak suretiyle bunların toplam adedi 196'dır¹⁹¹. Medine-i Münevvere Kadısı es-Seyyid Ahmed Necîb ve Müdîr-i Harem-i Nebevî Osman Ferîd Bey'in mühürleriyle temhir olunan defter, Evkâf-ı Hümâyûn Nezâretine takdim edilen nüshadır¹⁹².

OA., EV.d. 16429: 17 Cemâziyelevvel 1274 (3 Ocak 1858) tarihli defter, bu yıl icrâ olunan yoklama ve sayıma ait olup teberrükâtın eşkâl ve evsâfını hâvidir. Defterin sonunda yer alan Şeyhü'l-Harem Mustafa Paşa, Harem-i Şerîf Müdürü Ken'an Bey ve Medine Nâibi Mehmed el-Hüseynî'ye ait mazbatada; Hücre-i Saâdet içerisinde muallâk, dolaplarda mevzû' ve çeşitli mahzenlerde mahfûz bulunan teberrükâtın muâyene ve tahrîr işleminin yapıldığı; ayrıca bazı

188 25 Zilkâde 1294 tarihli teberrükât defterinin sonunda yer alan komisyon mazbatasında, 1253 senesine kadar teberrükât eşyası hakkında hiçbir mâlûmâtın bulunmadığı belirtilmiştir (OA, EV.d. 35131). Bu, 1173/1759 tarihli olan B. 271 numaralı teberrükât defterini komisyon üyelerinin görmediği anlamına gelmektedir.

189 2 Receb 1254 tarihli defterin birebir aynısı olan bu defterin OA kataloglarındaki tahminî tarihi (a.g.y.tt.) hatayla 1341/1923 olarak gösterilmiştir. Halbuki, varak 1a'da; yoklama ve sayım işleminin Şeyhü'l-Harem Osman Paşa nezaretinde gerçekleştirildiği belirtildiği gibi defterin sonunda Şeyhü'l-Harem Osman Paşa ile Harem-i Nebevî Hazîne Müdürü Şerîf Bey'in imza ve mühürleri bulunmaktadır.

190 OA, EV.d. 32244/Ek1.

191 Mushaflardan biri 889/1485 tarihli olup Memlûk Sultanı Kayıtbay (ö. 901/1496)'ın vakıf kaydını hâvidir. 196 parçanın iki Cilti Buhârî-i Şerîf olup Hücre-i Saâdete konulmak üzere Serasker-i Esbâk Halîl Paşa tarafından Surre-i Hümâyûn Emîni Halîl Kâmil Ağa'ya tevdi edilmiştir (OA, EV.d. 32243/3b-4a).

192 Defterin sonunda Evkaf Nezâreti Muhasebe Kalemî'nin Evkaf Nâzırı'na yazdığı bir *takrir* kayıtlıdır (OA, EV.d. 32243/4a).

emânetlerin üzerindeki gubâr-ı şerîfler temizlendikten sonra bunların tekrar eski mahallerine vaz' ve ta'lik olunduğu belirtilmiştir.

1283/1867 senesinde, Harem-i Şerîf Hazîne Müdürü Ali Rıza Efendi vasıtasıyla teberrükât yoklamasının yapıldığı sonraki yıllara ait defterlerde belirtilse de bu yoklamaya ait herhangi bir defter tespit edilememiştir¹⁹³.

OA., EV.d. 35124: 1877 yılında teberrükât eşyasının üç ay arayla iki defa yoklama ve sayımı yapılmıştır. 7 Şâban 1294 (17 Ağustos 1877) tarihli teberrükât defteri, ilk yoklama ve sayıma aittir.

Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti'nin isteğiyle yapılan ilk yoklama ve sayımda; Harem-i Nebevî Hazînesi'nde yer alan defter kayıtlarıyla Hücre-i Saâdet ve Ravza-i Mutahhara'da mevcut teberrükât birbiriyle karşılaştırılmıştır. Toplam teberrükât; 273 kalem eşya, 79 Cilt mushaf-ı şerîf ve 210 Cilt eczâ-i şerîfe olmak üzere 762 adet olarak tespit edilmiştir. Ayrıca, 1283/1867 yılından sonra ashâb-ı hayrât tarafından takdim olunan 36 adet eşya da özellikleri ve vâkıflarının isimleriyle beraber defterin sonuna ilâve edilmiş olup bu hesâba dahildir¹⁹⁴. Defter sonunda, Şeyhü'l-Harem, Harem-i Şerîf Hazîne Müdürü ve diğer on komisyon üyesinin imza ve mühürleri bulunmaktadır¹⁹⁵.

OA., EV.d. 35131: 25 Zilkâde 1294 (1 Aralık 1877) tarihli olan bu teberrükât defteri, yukarıda belirtilen tarihten üç ay sonra icrâ olunan yoklama ve sayıma aittir. Belirtilen tarihten kısa bir süre sonra yapılan yoklama ve sayımın sebebi, önceki yoklamada bir hayli teberrükâtın noksan çıktığı Şeyhü'l-Harem ve Harem-i Nebevî Hazîne Müdürü tarafından İstanbul'a ihbâr olunmasıdır. Bu ihbâr üzerine İstanbul, teberrükâtın yoklamasını yapmak, eksik ve fazlasını tespit ederek yeni bir defter tanzim etmek üzere Mahkeme-i Temyiz a'zâsından Vasfi Efendi'yi görevlendirmiş; yeniden icrâ olunan yoklamada, mushaf ve Kur'ân cüz'lerinden oluşan 25 adet teberrükât noksan çıkmıştır¹⁹⁶. Defterin sonundaki komisyon mazbatasında, hazînedârların tebeddülünde devir ve teslim işleminin usûlü gereğince icrâ olunmadığı, bundan dolayı noksan çıkan bu teberrükâtların hangi hazînedâr zamanına ait olduğunun tespit edilemeyeceği ifâde olunmuştur¹⁹⁷.

OA., EV.d. 35132: 1 Receb 1310 (19 Ocak 1893) tarihli teberrükât defteridir. 1893 yılındaki yoklama ve sayım, Harem-i Nebevî'nin hazînedârlık ve Müsteslim hizmetlerinin değişimi dolayısıyla yapılmıştır. Teberrükât komisyonu, hem 25 Zilkâde 1294 tarihli yoklamada deftere kaydedilen hem de bu tarihten sonra ashâb-ı hayrât tarafından Harem-i Nebevî Hazînesi'ne hediye gelen teberrükâtın yoklama ve sayımını yapmış ve her bir teberrük, adedi, ağırlığı, evsafı, vâkıf ve vakıf tarihi belirtilmek suretiyle yeni deftere kaydolunmuştur.

193 OA, EV.d. 35131/21a.

194 "Geçen seksen üç senesi icrâ olunan yoklamada tanzim ve Hazîne-i Celîle-i Evkâf-ı Hümâyûna takdim kılınan defterden sonra ashâb-ı tevessül ve hayrât taraflarından Hazîne-i Celîle-i Hazret-i Nebevî'ye bi'l-vürûd Hazînedârü'l-Harem bulunan zevât taraflarından sened alınarak teslim ve Hücre-i Mu'attara'ya vaz' ve takdim olunmuş olan teberrükât-ı seniyyenin mikdâr ve beyânı:..." Listedeki ilk teberrük, Dervîş Paşa mahdumu İskender Bey'in halîlesi Nesîme Hanım'ın vakfettiği 1 adet asma kandil, son teberrük ise Âdile Sultan tarafından takdim olunan gayet murassâ 1 adet levha-i şerîfdir.

195 OA, EV.d. 35124.

196 "Hücre-i Saâdette bulunan teberrükât-ı seniyyenin bu kere icrâ olunan yoklamasında kuyûdât-ı atîkaya nazaran zuhur etmeyen mesâhif-i şerîfe ve eczâ-i şerîfenin mikdârı:..." Listedeki ilk teberrük, Evkâf-ı Hümâyûn Hazînesi hulefâsından el-Hâc Osman Sıdkı Efendi'nin vakfı olan müzehheb ve orta küt'a Mushaf-ı Şerîf; son kayıtlı teberrük, Edirne'de Serbestzâde el-Hâc Hasan Ağa'nın zevcesi Hümmü Hanım'ın vakfı olan es-Seyyid Hâfız Ahmed Rüşdü hattıyla küçük küt'a Mushaf-ı Şerîfdir.

197 OA, EV.d. 35131.

TSM 2/1860

**Murassa Altın
Kandil Askı**

Osmanlı,
bkz. TSMK, Y.Y. 827/
Umum Sıra No. 29
TSM, TTKD IV/
No. 48031

TSM 2/1865

Murassa Askı

Osmanlı, Sultan III.
Selim'in Teberrükü

bkz. TSMK, Y.Y. 827/
Umum Sıra No. 16
TSM, TTKD IV/No. 47994

Defterin sonundaki komisyon mazbatasında belirtildiğine göre, üzeri fil resimli bir sūrahi ile gümüşten mâmul 180 adet kandil çenberi bulunamamış ve bunların kaydı terkin edilmiştir. Yine yoklama sırasında 47 takım mushaf, eczâ (cüz'ler) ve kitabın noksan olduğu görülmüş; bunların okunmak (kırâat) için dışarıya çıkartılmış olabileceği değerlendirilmiştir. Bu 47 takım emanet, özellikleriyle beraber defterin sonuna kaydedilmiştir.

Yoklamada ayrıca, hiçbir kaydı bulunmayan 50 takım mushaf, eczâ ve kitap fazla çıkmıştır. Komisyona göre bu fazlalık, okunmak için dışarıya verilen mushaf ve eczâların -eşkâl ve evsâfları lâyıkıyla zabt olunmamasından dolayı- geri alınırken yerlerine başka mushaf ve eczâların alınmasından kaynaklanmıştır. Bu durumun önlenmesi için, güvenilir şahıslara ve sened karşılığında mushaf-ı şerîf verilmesi komisyonca karara bağlanmıştır¹⁹⁸.

OA., EV.d. 28973: 5 Receb 1315 (30 Kasım 1897) tarihli teberrükât defteridir. 1897 tarihinde gerçekleşen yoklama ve sayım, Harem-i Şerîf-i Nebevî'nin hazînedarlık hizmetine Halil Ağa'nın getirilmesi dolayısıyla icrâ olunmuştur.

Sayım ve yoklaması yapılan her bir teberrük eşyasına ayrı ayrı numara verilmiş, bu numaralar deftere de kaydedilmiştir. Komisyon mazbatasında belirtildiğine göre, yoklama sırasında 5 mushaf noksan, 26 adet mushaf da fazla çıkmış; bu fazlalardan üçünün 1310 tarihli yoklamada eksik çıkan mushaflardan olduğu görülmüştür. Noksan çıkanların, 1310 tarihli mazbatada ifade olunduğu gibi, dışarıya verildikten sonra geri alınırken yerlerine başkalarının alınmasından doğduğu belirtilmiştir.

Mazbatada ayrıca, 1 adet savatlı şamdan, 1 adet gümüş tas, 157 dirhem vezninde 2 adet gümüş miskiye (misklik)¹⁹⁹ ve 196 dirhem vezninde 1 adet buhurdan ve gülabdanın noksan çıktığı; buna mukâbil 1310 tarihli yoklamada kaydı terkin edilen 180 adet gümüş kandil çenberinin keşfedildiği ifade olunarak bu altı kalem eşyanın da ileride meydana çıkabileceği beyân edilmiştir²⁰⁰.

OA., YA.HUS 526/73-3: 10 Ramazan 1326 (6 Ekim 1908) tarihli teberrükât defteridir. Bu seneki yoklama, sayım ve deftere kayıt işlemi, teberrükâtın tekrar Hazînedâr-ı Harem Mehmed Râsim Ağa'ya teslimi dolayısıyla yapılmıştır:

"Tecelligâh-ı İlâhî olan Hücre-i Mu'attara-i Hazret-i Risâletpenâhî derûn-ı envâr-meşhûnunda mahfuz ve mahfaza-i izz ve ihtirâm olan işbu defterde muharrer ve murakkam mesâhif ve eczâ-i şerîfe ile teberrükât-ı seniyye ve emânât-ı mübârekenin atîk defterleriyle tatbîkâtı ve yegân yegân muâyeneri bi'l-icrâ teberrükât-ı seniyye ve emânât-ı mübârekenin zirlerinde kıymetleri tahmin ve tenmîk olunarak cümlesi bu def'a hey'et müvâcehesinde yine sâbıkı veçhile taraf-ı bendegâneme teslim edilerek tamamen ahz ve tesellüm etmiş ve mes'ul bulunmuş olduğumu mübeyyen işbu mahalle şerhile temhir kılınmıştır.

10 Ramazan [1]326/23 Eylül [1]324 / [6 Ekim 1908]

Hazînedâr-ı Harem-i Şerîf-i Hazret-i Nebevî Mehmed Râsim"

(OA, YA.HUS. 526/73-3/16b)

198 OA, EV.d. 35132/16a-b.

199 Miskiyeler, önceki 1310 tarihli teberrükât yoklamasında yerinde görülmüş ve deftere, "Sultan II. Abdülhamid Han'ın Beşinci Hazînedârı Misl-i Şems Hanım tarafından 14 Ramazan 1304 tarihinde vakf ve takdim edilmiştir" diye şerh düşülmüştür (OA, EV.d. 35132/14b).

200 OA, EV.d. 28973.

Ancak en sonunda üstteki 10 Ramazan 1326 tarihli mazbata yazılı bulunan bu defter, Medine'den Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti'ne gönderilen asıl defterin bir suretidir. Asıl defter Masârifât İdâresi'nde muhafaza altına alınmıştır. Nitekim üstteki mazbatanın hemen altında Masârifât İdâresi'nin 27 Zilhicce 1326 (20 Ocak 1909) tarihli şu kaydı vardır:

"Derûn-ı Ravza-i Mutahhara-i Cenâb-ı Seyyid-i Kâinât'ta mevcûd teberrükât ve hedâyânın kıymetdârîsini mübeyyen, mahallinden ve zîri mazbatalı olarak tanzim ve irsâl kılınıp idârede mahfuz bulunan defterin aslından ihrâc ettirilen işbu sûret muvâfık ve mutâbık olduğu ma'rûzdur.

27 Zilhicce 326/7 Kânûnisânî 324 [20 Ocak 1909]

Evkâf-ı Hümâyûn Masârifât İdâresi"

(OA, YA.HUS. 526/73-3/16b)

Defter, Sultan II. Abdülhamid'in irâde-i seniyesi üzerine kopya edilmiştir. Nitekim Sadâret'in konuyla ilgili tezkiresine Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti tarafından verilen cevabî tezkire şu meâldedir:

"Nezâret-i Evkâf-ı Hümâyûn

Mektûbî Kalemî 738

Huzûr-ı Sâmi-i Cenâb-ı Sadâretpenâhîye,

Mâruz-ı çâker-i kemîneleridir ki,

Ravza-i Mutahhara-i Cenâb-ı Risâletpenâhî'de bulunan eşyanın Hazîne-i Evkâfca tanzim olunan defterinin arz ve takdimi şerefsudûr buyurulan irâde-i seniye-i hazret-i hilâfetpenâhîden bulunduğu beyân-ı âlîsiyle defter-imezkûrun 9 Kânunievvel 1324 tarihli tezkire-i sâmiye-i cenâb-ı sadâretpenâhîleri ile talep buyurulan sûret-i musaddakası Masârifât İdâresi'nce bi'l-i'tâ leffen huzûr-ı sâmi-i cenâb-ı sadâretpenâhîlerine takdim ve isrâ kılınmağın olbabda emrû ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir. 11 Muharrem 1327/21 Kânûnisânî 1324 [2 Şubat 1909].

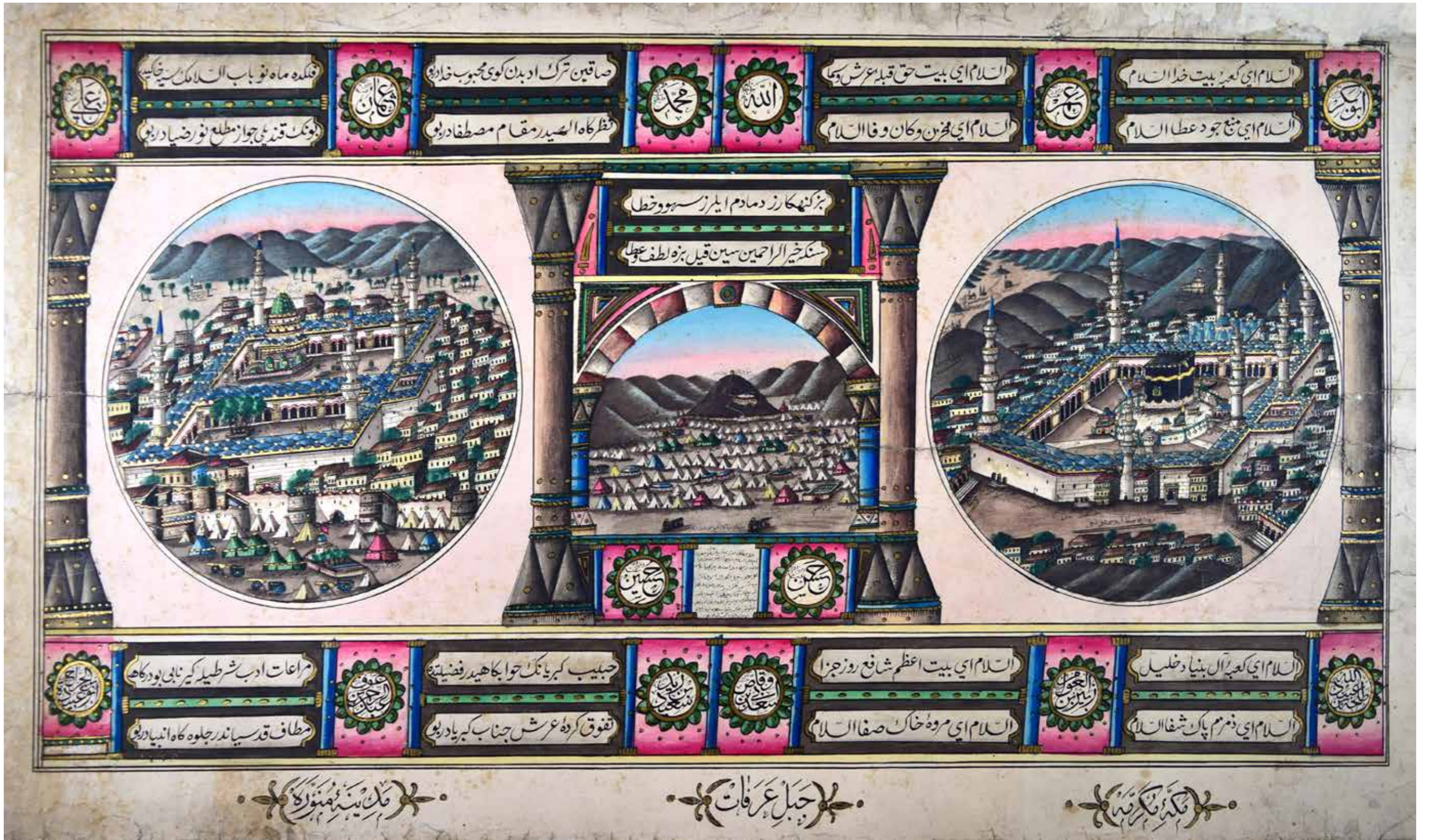
Nâzır-ı Evkâf-ı Hümâyûn"

(OA, YA.HUS. 526/73-2)

YA.HUS 526/73-3, Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti'nin tezkiresi ile beraber 14 Muharrem 1327 (5 Şubat 1909) tarihinde Sadâret tarafından Yıldız Sarayı Mâbeyn-i Hümâyûn Başkitâbet Dâiresi'ne gönderilerek Pâdişaha sunulmuştur²⁰¹.

Gayet muntazam tutulmuş olan bu defterdeki bütün teberrükât eşyası sıra numaralı olup vâkîf/vâkifelerin isimleri de kayıtlıdır. Defterin en önemli özelliği, mushaf-ı şerîf ve cüz'ler hariç teberrükât eşyasının tahminî fiyat bedellerini de (esmân-ı muhammene) içermesidir. Daha önceki hiçbir teberrükât defterinde tatbik edilmemiş olduğundan bu uygulama deftere ayrı bir önem katmıştır. Hatta eşyanın takdir olunan tahminî bedelleri, 1919 tarihli en son teberrükât defterine de aynen kaydedilmiştir.

201 OA, YA.HUS. 526/73-1.

Sakin terk-i edebden, kûy-i Mahbûb-ı Hudâ'dır bu
Nazargâh-ı İlâhidir makâm-ı Mustafâ'dır bu

Habîb-i Kibriyâ'nın hâbgâhıdır fazîletde
Tefevvuk kerde-i arş-ı Cenâb-ı Kibriyâ'dır bu

Mekke-Medine-Arafat (TSMK, M. R. 1107/4. Karton Resim)

Felekde mâh-ı nev Bâbu's-Selâm'ın sine-çâkidir
Bunun kandîli cevâz matla'-ı nûr-i ziyâdır bu

Murâ'ât-ı edeb şartıyla gir Nâbî bu dergâha
Metâf-i kudsiyândır, bûsegâh-ı Enbiyâdır bu

Şâir Nâbî (ö. 1712)

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ مَعَ الْوُحُوشِ إِذَا حُشِرَتْ
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ مَعَ الْأَرْضِ إِذَا دُكَّتْ
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ مَعَ الصُّدُورِ إِذَا حَصَلَتْ
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ مَعَ الْكُتُبِ إِذَا قُرِئَتْ
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ مَعَ الْحَسَنَاتِ إِذَا طُهِرَتْ
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ مَعَ السَّيِّئَاتِ إِذَا أُبْدِلَتْ
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ مَعَ الْجَنَّةِ إِذَا أُزْلِفَتْ
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ مَعَ الدَّرَجَاتِ إِذَا رُفِعَتْ
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ مَعَ النَّهَارِ إِذَا تَجَلَّى
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ مَعَ اللَّيْلِ إِذَا لَيْسَتْ
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ مَعَ الْبُكُورِ وَالْعِشَاءِ

مَنْ صَلَّى عَلَيْهِ ۞ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ
بَعْدَ مَنْ لَمْ يُصَلِّ عَلَيْهِ ۞ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى
مُحَمَّدٍ مَعَ الشَّمْسِ إِذَا أَصْبَحَتْ ۞ اللَّهُمَّ صَلِّ
عَلَى مُحَمَّدٍ مَعَ الشَّمْسِ إِذَا زُلْزِلَتْ ۞ اللَّهُمَّ
صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ مَعَ الشَّمْسِ إِذَا انْتَشَرَتْ ۞
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ مَعَ الشَّمْسِ إِذَا انْجَحَتْ ۞
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ مَعَ السَّمَاءِ إِذَا فُرِجَتْ
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ مَعَ الْجِبَالِ إِذَا سِيرَتْ
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ مَعَ السَّمَاءِ إِذَا انْشَقَّتْ
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ مَعَ الْجِبَالِ إِذَا نُسِفَتْ
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ مَعَ الْقُبُورِ إِذَا بُعِثَتْ

اللَّهُمَّ

TSMK., Y.Y. 827: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde yer alan bu defter, 11 Kânûnusânî 1335 (11 Ocak 1919) tarihli olup İstanbul'daki Muayene ve Kıymet Takdir Komisyonu tarafından hazırlanan dört nüshadan biridir. Daha önce de belirtildiği gibi bu nüshalar, Fahreddin Paşa tarafından 17 Nisan 1917 ve 15 Eylül 1917 tarihlerinde emanet eşyasıyla beraber İstanbul'a nakledilen iki deftere göre hazırlanmıştır²⁰². Medine'den gönderilen asıl defterler ise bugün kayıptır. Fahreddin Paşa, gümüşten mâmül eşyaları Medine-i Münevvere'de bıraktığından bu nüshalardaki emânât-ı mübâreke sayısı diğer teberrükât defterlerine göre gayet azdır.

Kısaca tarif olunan bu teberrükât defterleri dışında, Bahriye mîrlivâlarından Eyyüb Sabri Paşa (ö. 1890)'nın telif ettiği *Mir'atü'l-Haremeyn*²⁰³ adlı önemli eserde de Hücre-i Saâdet ve Ravza-i Mutahhara'nın teberrükât eşyası açıklanmıştır. Ancak, eşyanın tasnif şekli ile tariflerinin teberrükât defterleriyle hemen hemen aynı olması, eserdeki bilgilerin teberrükât defterlerinden kopya edildiğini göstermektedir²⁰⁴.

Geçmişte Meydana Gelen Emanet Yağmaları

Ravza-i Mutahhara ve Hücre-i Saâdete hayır sahiplerince takdim edilen birbirinden kıymetli teberrükât eşyası tarih boyunca birçok defa yağmaya maruz kalmıştır²⁰⁵. Çalınan emanetlerin bir kısmı daha sonra kurtarılmışsa da, büyük bir bölümü ele geçirilememiştir.

Osmanlı Öncesi

Osmanlılar'dan önce Mescid-i Nebevî'nin en kıymetli eşyası, mekân aydınlatması için hediye gelen altın ve gümüş kandillerdi. Sahabî Temîm-i Dâri ile başlayan Mescid-i Nebevî'ye kandil takdîmi, Emevîler'den itibaren artarak devam etti. Hücre-i Saâdet'e takdim olunan kandillerin sayısı zamanla o kadar çoğaldı ki Hücre-i Saâdet içinde kandil asılacak yer bulunamaz oldu. Bunun üzerine eski kandiller indirilerek Mescid-i Nebevî'nin kubbesine, yeni gelen kandiller de Hücre-i Saâdet'e asılmaya başlandı.

Cumâz b. Hibbeti'l-Cumâz Yağması

810/1408 senesine kadar hediye gelen kandiller, içlerinden biri çalınsa fark olunamayacak derecede çoğaldı. Bu sene, Hac mevsiminde gelen bedevi urbâna çaldırmamak ve ihyâ gecelerinde nöbetleşe çıkararak yakmak düşüncesiyle, kandillerin sandıklara konularak muhafaza edilmesine karar verildi. Bu karar yerine getirileceği sıralarda, Mısır Sultanı Nâsır Ferec tarafından Hicaz Emirliği'ne tâyin edilen Şerîf Hasan b. Aclan el-Hüseynî, bazı sebeplerden dolayı Medine valisi Cumâz b. Hibbeti'l-Cumâz b. Mansûr el-Hüseynî'yi azl ederek yerine başkasını tayin etmiş, ancak tâyin edilen şahıs Medine'ye gelmeden vefat etmişti.

Ölen adamın yerine bir başkasının tâyin edileceğini anlayan Cumâz 1409 senesinde isyan ederek topladığı urbân eşkiyasıyla Medine eşrâfının evlerini yağmaladı ve Mescid-i Nebevî'yi basarak daha yeni sandıklara konulmuş olan altın ve gümüş kandillerin tamamını gasbetti. Ayrıca Hücre-i Saâdet içinde asılı süslü kandiller ile Hazîne-i Nebevî'de olan Hücre-i Saâdet kapı perdelerini de çalarak Medine-i Münevvere'den kaçtı.

205 Hücre-i Saâdet içerisindeki teberrükât eşyası tarihte birçok defa yağmalanmış, hatta burada medfûn Hazret-i Peygamberin mübârek cesedi bir defasında Hıristiyanlar tarafından kaçırılmaya çalışılmıştır. Tarihçi İbnü'l-Esir'in Hulefâ-yı Râşidîn ve Ömer b. Abdülaziz'den sonra en iyi, en adaletli ve en merhametli sultan dediği el-Melikü'l-Âdil eş-Şehîd Nüreddin Mahmud Zengi (ö. 569/1174) zamanında meydana gelen bu menhus teşebbüs hakkında es-Semhûdî şu bilgileri verir: Sultan Nüreddin, 557/1162 tarihinde bir gece Hazret-i Peygamberi üst üste üç defa rüyasında görür. Hazret-i Peygamber rüyada kendisine iki şahsın suretini işaret ederek "beni bunlardan kurtar!" diye ferman etmektedir. Bu vâkıa üzerine uyanan Nüreddin, bir miktar maiyetiyle hemen Medine'ye hareket eder ve şehre vasıl olduktan sonra sadaka dağıtacağını bildirecek bütün Medine ahalisini mescide davet eder. Medine halkı Mescid-i Nebevî'ye gelerek Sultanın huzurunda ihsana nail olurlar. Gelenler içinde aradığını bulamayınca başka gelmeyen kimsenin olup olmadığını soran Sultana hiç kimsenin kalmadığı söylenir. İsrarla sorması üzerine halk, iki kişinin gelmediğini, bunların da daima oruçlu, Ravza ile Bakî' mezarlığını her gün ziyaret eden salih ve sadakaya nâ-muhtaç kimseler olduğunu söylerler. Sultan onların da getirilmesini emreder. Şahıslar geldiklerinde bunların aradığı adamlar olduğunu görür. Kendilerine kim olduklarını sorduğunda, Mağrib ahalisinden bu sene hac için geldiklerini, hacdan sonra mücâvir olarak Medine'de kaldıklarını ve mescide yakın bir hâneyi mesken tutarak ibadetle meşgul olduklarını ifade ederler. Sultan ve maiyeti tarafından menzilleri teftiş edildiğinde iki mushaf ve bazı kitaplardan başka bir şey bulunmaz. Hâneyi dikkatle inceleyen Sultan, zeminde serili olan büyükçe bir hasır parçasını kaldırdığında altta büyükçe bir deliğin açılmış olduğunu farkeder. İçine girildiğinde bunun Hücre-i Saâdet tarafına açılmış bir tünel olduğu ve ucunun neredeyse Kabr-i Şerîfe yakın bir mesafeye yaklaştığı görülür. Şahıslar şiddetli bir surette sorgulandıklarında, Nasrânî olduklarını, Hıristiyanlar tarafından vadedilen yüklü miktardaki para karşılığında Hazret-i Peygamberin mübârek cesedini kaçırmaya çalıştıklarını, geceleri kazdıkları toprağı Bakî' mezarlığını ziyaret bahanesiyle her gün dışarıya attıklarını itiraf ederler; ayrıca Kabr-i Şerîfe iyice yaklaştıkları gece zelzele meydana geldiğini ve sabahında da kendisinin yani Sultan'ın Medine'ye vâsıl olduğunu söylerler. Bunu duyunca Sultan Nüreddin ağlar ve hemen bu adamları idam ettirir. Sultan Nüreddin, Kabr-i Nebevî'ye bu tarz bir suikast yapılmasını önlemek için Hücre-i Saâdetin dört tarafına derin hendekler açtırmış, hendeklerin içlerini de kurşun döktürerek doldurtmuştur (Nüreddin Ali b. Abdullah es-Semhûdî, *Vefâu'l-Vefâ bi-Ahbâri'l-Mustafâ*, (Thk. Kâsim es-Sâmerrâî), Cilt II, s. 321-323, 1422/2001).

202 Y.Y. 827 ile Muayene ve Kıymet Takdir Komisyonu'nun hazırladığı diğer nüshalar hakkında detaylı bilgi için ikinci bölüm'ün üçüncü maddesine bakınız.

203 1289 (1872)'da başlanıp on beş yılda tamamlanan bu hacimli eserin ilk Cilti Mekke'ye (*Mir'at-ı Mekke*, İstanbul 1301), ikinci Cilti Medine'ye (*Mir'at-ı Medine*, İstanbul 1304), üçüncü Cilti Arap yarımadasına (*Mir'at-ı Cezîretü'l-Arab*, İstanbul 1306) ayrılmıştır. Ahmed Cevdet Paşa, bu eserin herkes tarafından okunacak bir telif olduğunu, Arap tarihi ve coğrafyası alanında kaynaklık edebilecek vasıfta bulunduğunu belirtir (bkz. Azmi Özcan, Eyyüb Sabri Paşa, *DİA*, Cilt XII, s. 8-9, 1995).

204 Eyyüb Sabri Paşa, a.g.e., s. 590-663.

Mısır hükûmeti her ne kadar Cumâz b. Hibbe'yi iki sene sonra ele geçirip katlettiyse de, sorgusu sırasında Cumâz, yağmaladığı eşyayı gizlediği yeri söylemedi. Cumâz'ın Mescid-i Nebevî'den alıp kaçırdığı eşyalar, 2 büyük altın sandık, altın dolu 2 çekmece ve 17 kantar (748) kıyye gümüş kandilden ibaretti²⁰⁶.

Garîr b. Hibbeti'l-Hüseyni el-Cumâzî Yağması

Cumâz b. Hibbe olayından 824/1421 yılına kadar geçen zaman zarfında Hücre-i Saâdet hazînesinde yine çok sayıda hediye birikti. Fakat bu sene, Emîr Garîr bin Hebâzi' b. Hibbeti'l-Hüseynî el-Cumâzî, "bunlar emânet yoluyla bende dursun!" diyerek hem Hücre-i Saâdet'te hem de Hazîne-i Nebevî'de ne kadar kıymetli eşyâ varsa küçük büyük hepsini zaptetti. Medine eşrâfından bazı kimselerin haber vermesi üzerine Garîr bin Hebâzi' Kâhire'ye getirilip sorguya çekildi. Ancak işkence görmesine rağmen kendisinden hiçbir şey alınamadı, ölünceye kadar zindanda kaldı²⁰⁷.

Bergûs b. Büteyr ve Medine Emiri Hasan b. Zübeyir Yağmaları

1421 tarihinden 860/1456 senesine kadar Hücre-i Saâdet'e arz olunan altın ve gümüş kandillere hiç kimse dokunamadı. 26 Kasım 1456 tarihinde Bergûs bin Büteyr bin Harîs el-Hüseynî ile Debûs bin Sa'd el-Hüseynî et-Tufeylî adlarında iki adam Medine'ye gelerek bir gece gizlice Mescid-i Nebevî duvarına çıktılar. Saçak altından Mescid-i Nebevî'nin iç damına girdiler ve her iki kandilin arasından birer kandil almak suretiyle çok sayıda kıymetli kandil çalıp kaçtılar. Kandillerin çokluğu, sıklığı ve birbirlerine bitişik olarak asılmış olmaları nedeniyle epey bir zaman kandil çalındığı anlaşılmadı ise de sonradan ortaya çıktı. Çalanlar yakalanarak ellerinde bulunan kandiller alındı ve kendileri de katledildi²⁰⁸.

Hücre-i Saâdet, 1496 senesinde de ciddî bir yağmaya maruz kaldı. O zamanki Medine Emîri Hasan b. Zübeyr b. el-Mansûr, topladığı silahlı grupla 6 Rebûlevvel 901 (24 Kasım 1495) günü Harem-i Şerîf'e girerek Hazînedâr-ı Harem'den Hücre-i Saâdetin anahtarlarını getirmesini istedi. Hazînedâr-ı Harem'in reddetmesi üzerine Hazîne-i Nebevî kapısını kırarak içeri giren eşkiyâlar, herbiri bir sultanın hediyesi olan son derecede kıymetli ve san'atlı kandillerin tamamını aldılar. Bu yağmada ayrıca, Mescid-i Nebevî'nin ihtiyaçlarına sarfedilmek üzere Hazîne-i Nebevî'de muhafaza edilen 13.000 altın da keseleriyle beraber gaspedildi. Hısnu'l-Emîr denilen kaleye kaçan Hasan b. Zübeyr, kaleye getirttiği kuyumculara, çaldığı altın ve gümüş kandillerin tamamını erittirmişti²⁰⁹.

Osmanlı Dönemi

Hasan b. Zübeyr olayından sonra Hücre-i Saâdet ve Ravza-i Mutahhara içerisi, zaman içerisinde hediye gelen kıymetli eşya ile yeniden doldu. Ancak bunların çoğu, sonraki asırlarda meydana gelen yağmalar sırasında neredeyse tamamen yok olup gitmiştir.

206 es-Semhûdî, a.g.e., vrk. 140a.; Eyyüb Sabri Paşa, a.g.e., s. 564-565.

207 es-Semhûdî, a.g.e., vrk. 140b.; Eyyüb Sabri Paşa, a.g.e., s. 565-566.

208 Eyyüb Sabri Paşa, a.g.e., s. 566; es-Semhûdî, a.g.e., vrk. 140b-141a.

209 es-Semhûdî, a.g.e., vrk. 141b.; Eyyüb Sabri Paşa, a.g.e., s. 569.

Ahmed b. Gâlib Yağması

Sultan II. Ahmed döneminde Mekke Emîri olan Şerif Ahmed b. Zeyd, hastalanmış ve vefatından önce şerifleri toplayarak İstanbul'dan Pâdişâh emri gelinceye kadar ittifakla bir kaymakam seçmelerini vasiyet etmişti. Şerif Ahmed b. Zeyd 1688 yılı martında vefat edince yerine kardeşinin oğlu Şerif Saîd bin Sa'd kaymakam naspedildi ve durum İstanbul'a da arz olundu. Ancak Cidde Muhâfızı Ebû Şevârib, Saîd b. Sa'd aleyhinde olan Ahmed bin Gâlib'den birkaç bin altın alarak onun emirliğe getirilmesine çalıştığı gibi, Pâdişâh emri gelmeden sahte bir ferman tertip ederek Saîd b. Sa'd'ı Mekke'den uzaklaştırdı. Emirliğe hırslı olduğu kadar zâlim de olan Ahmed b. Gâlib, Pâdişâhın rızası olmadan Mekke emirliğini ele geçirerek Haremeyn ahâlisinin zahîre ve surrelerini gasb ettiği gibi, Yenbû'dan Medine'ye zahîre taşıyan bazı Arap kabilelerinin zahîrelerine el koydu. Ayrıca Medine'ye adamlar gönderip (borç!) yoluyla Hücre-i Saâdet'teki para ve mücevherâta el uzattı. Daha sonra, hem kendisinden memnun olmayan şeriflerin saldırısından hem de Pâdişâhın kahrından korktuğu için Mekke'den Yemen taraflarına kaçtı²¹⁰.

Ahmed b. Gâlib, bu hâdisede Hücre-i Saâdet hazînesinde birikmiş olan nefis eşya ile çok kıymetli kandillerin tamamını gasb ettiyse de, 1614 yılında Sultan I. Ahmed Hân tarafından Hücre-i Saâdet'e takdim olunan "kevkeb-i dürrî" adlı eşsiz kıymetteki murassa' levhayı ele geçirememişti²¹¹.

Şemmâme Olayı

İran Şâhı 1117/1705 senesinde Ravza-i Mutahhara'ya asılmak üzere murassa bir şemmâme²¹² göndermişti²¹³. Medineliler, Hz. Ebûbekir ve Hz. Ömer'e düşman olan Râfizîlerin hediyesinin bu kudsî makama konulmasının caiz olmadığını ve ancak Sultan III. Ahmed'in izin vermesi durumunda bunu kabul edebileceklerini ifade ettiler. Bunun üzerine mühimmât-ı Harem deposuna kaldırılan şemmâmenin mahalline asılması için Sultan Ahmed tarafından Medine'ye Evâil-i Receb 1118 (9-18 Ekim 1706) tarihli bir hükm-i hümayûn gönderildi ve Surre Emîni bu işin takibi için görevlendirildi:

210 Eyyüb Sabri Paşa, a.g.e., s. 570. "Şerif Ahmed bin Galib "Berriye urbânî üzerine sefer vardır bahanesiyle Mekke'de olan mücâvirin ve tüccarın mal ve menâlerin celb ve gasb ve bundan mâadâ Medine-i münevver'e de mahrûs olan cevâhîr ve denânîre dahi karz tarikiyle destendâz-ı taaddî olup lâkin bu meretebe tecavüz ve fesadî Devlet-i Aliyye tarafından müstevcib-i ceza olacağını müşârünileyh Şerif Ahmed bin Gâlib'in sebat ve âramı sâlib olup bir gece gayb-ı ihtiyar ve Yemen diyarına doğru firâr eyledi." (Târih-i Râşid, c. II, s. 179).

211 Eyyüb Sabri Paşa, a.g.e., s. 571.

212 Şemmâme'nin bir tür süslü askı olduğu anlaşılmaktadır.

213 Şemmâmenin çalınma hadisesini anlatan tek kaynak, o dönemde dersiâm, Hatîb-i Minber-i Harem-i Nebevî ve mücâvir sıfatlarıyla Medine'de sâkin olan Yûsuf'un *Târih-i Medine* adlı eseridir.

"Medine-i Münevvere Kadısına ve Şeyhü'l-Harem olan Ahmed Ağa dâme ulüvvuhû ve Medine-i Münevvere Kal'ası Dizdârına ve A'yân-ı Vilâyet ve İş Erlenine Hüküm ki,

Âlî hazret sâmi rüteb me'âli menkabet ferman-fermâ-yı memâlik-i İrân Şâh-ı Cem-Ünvân hazretlerinin taraf-ı eşreflerinden Medine-i Münevvere'de cânib-i Server-i Kâinât ve Mefhar-i Mevcûdât Hayrül-Verâ Muhammedü'l-Mustafâ Aleyhi Ekmelü's-Salât ve Ezkâhâ Hazretlerinin Ravza-i Mutahhara-i anber-şemîm ve Buk'a-i Münevvere-i abher-nesîmlerine vaz' olunmâğî için şâh-ı müşârünileyhin cebedârı Mahmud Ağa vesâtiyle geçen sene bir murassa' şemmâme gelüb lâkin ol vakitte bu husus için izn-i hümâyûnumı müş'ir emr-i şerifim vüruduna terakkub ile şemmâme-i mezkûre mahalline vaz' olunmayub ve mûmâileyh Mahmud Ağa dahî alub götürmEyyüb Medine-i Münevvere'de kaldığı sem'-i hümâyûnuma ilkâ olunub ve şâh-ı vâlâ-câh hazretleriyle beynimizde mütekkid olan musâfât-ı kadime ve muvâlât-ı müstedîmeye binâen şemmâme-i mezkûrenin reddi münâsib görülmEyyüb mahalline vaz' olunmak üzere izn-i hümâyûn-ı şeref-makrûnum erzânî kılınmağın, siz ki mûmâileyhimsiz, İnşâallâhu Te'âlâ bu sene-i mübâreke de kavâfil-i hüccâc-ı hidâyet-minhâc ile Surre Emîni tayin olunan kıdvetü'l-emâcid ve'l-a'yân zide mecduhû marifetiyle şemmâme-i mezkûreyi levâzım-ı ta'zîm-i ekmel ve etemm ile Ravza-i Mutahhara-i Resûl-i Ekrem'de bir münâsib mahalle vaz' eylemeniz bâbında fermân-ı âlîşânım sâdir olmuştur, buyurdum ki.

Fî Evâil-i Receb sene 1118 / [9-18 Ekim 1706]."

(OA, C.HR. 129/6430)

Hac mevsiminde elindeki hükm-i hümâyûnla Medine'ye gelen Surre Emîni, Şeyhü'l-Harem ve diğer Harem-i Nebevî ağalarından şâhin hediyesini talep ettiğinde, mezkur şemmâmeyi havi sandık Harem-i Nebevî deposundan çıkarıldı. Ancak ulemâ, sülehâ, hutebâ, müderrisîn, kadî ve müftünün hazır olduğu bir mecliste açılan sandıktan hiçbir şey çıkmadı.

Bunun üzerine Şeyhü'l-Harem Hâfız Mehmed Ağa tarafından hediyein âkibeti ile ilgili soruşturma başlatıldı. Tahkikat neticesinde, eski bir Harem-i Nebevî ağası ile üç acemi ağanın ve bunlara hariçten yardım eden iki kişinin mühimmat-ı Harem binasının kapısını açarak murassa şemmâmeyi dışarıya çıkardıkları, balta ile kırdıkları, üzerindeki kıymetli taşları aralarında taksim ederek bazı parçalarını sattıkları tespit olundu. Bu olay kendisine arz olunduğunda çok hiddetlenen Sultan III. Ahmed, bu esnâda Harem-i Nebevî ağalarına düşman Medine'deki bazı kimselerin Hücre-i Saâdet'te olan diğer bütün cevâhir, altın ve gümüş eşyanın da şemmâme gibi yağmalandığını etrafa yaymaları üzerine hem şemmâme meselesinin halli hem de Hücre-i Saâdet'te olan bütün cevâhir ve emânâtın tahrir edilerek neticenin Devlet-i Aliyeye ilâmı için Topkapı Sarayı Harem-i Hümâyûnu ağalarından Hazînedâr-ı Sultânî Eyyüb Ağa'yı uhdesine Şeyhü'l-Haremlik memuriyetini tevcihle Medine'ye gönderdi.

1119 senesi evâil-i şevvalinde (26 Aralık 1707-4 Ocak 1808) Medine'ye vasil olan Eyyüb Ağa, bir yandan kırılan şemmâmenin parçalarını ortaya çıkarmaya, bir yandan da Hücre-i Şerife'deki bütün emânet eşyasının tahririne çalıştı²¹⁴. Fâillerden Harem-i Nebevî eski ağası Ahmed Ömer kalebend edildi ve bütün emlâki zaptolunarak zâyi ettiği şemmâmenin tazmini için satıldı; kendisine yardım eden diğer şahıslar da Cidde Kalesi'ne hapsedildi. Şemmâmenin altın, gümüş ve kıymetli taşlardan ibaret olan parçaları, bunları satın alan Ahmed Amir ve Abdulgafur adlı şahıslardan geri alındı; zayı olan parçalar için bu şahıslar da Medine'den nefyedilip cezalandırıldı. Fermân-ı hümâyûn gereğince, şemmâme ve elde edilen parçaları, ayrıca Ahmed Ömer'in satılan malından elde edilen 2500 şerifi altın Kapıcıbaşı Mahmud Ağa eliyle İstanbul'a gönderildi²¹⁵.

Suûd b. Abdülaziz (Vehhâbiler) Yağması

Osmanlı sultanları ve diğer hayırseverler, Ahmed b. Gâlib olayından sonra Hücre-i Saâdet ve Ravza-i Mutahhara'ya çok sayıda hediyeler takdim ettiler. Bunlar içerisinde özellikle Sultan II. Süleyman, Sultan I. Mahmud, Sultan III. Osman ve Sultan III. Mustafa tarafından takdim olunan hediyeler emsalsiz derecede bir san'at ve kıymete mâlik idi.

1807 yılında yeni bir yağmager sürüsü, zamanla biriken ve ekseriyeti Osmanlı sultanları tarafından ihdâ olunan bu muazzam kıymetteki emânât-ı mübâreke eşyasını gaspetti. Bu seferki hırsızlar, XIX. asrın ilk yıllarından itibaren Hicâz topraklarına yayılan Vehhâbiler idi. O dönemde Devlet-i Aliyye'nin en mühim meselesi hâline gelen Haremeyn-i Şerîfeyn'in Vehhâbi/Hâricî tasallutundan muhafazası keyfiyetine, Rusya seferi ile uğraşılması ve daha başka sebepler dolayısıyla gereği gibi önem verilemediğinden Mekke, Cidde, Tâif ve Medine gibi birçok belde bunların eline geçti.

²¹⁴ Yapılan sayım sonucunda emanet eşyasının tam olduğu tespit edilmiştir (Yûsuf, *Târîh-i Medine*, vrk. 4a-7a).

²¹⁵ TSMK, Bağdat 271 no.lu ve 1173/1760 tarihli teberrükât defterinde, 4200 dirhem vezninde "Şâh Şemmâmesi" adlı bir teberrük kayıtlıdır. "Merhûm ve mağfûrunleh Hüdâvendigâr-ı sâbık Sultan Ahmed Hân aleyhi'r-rahmeti ve'l-ğufrân efendimiz hazretlerinin vakt-i saâdetlerinde yapılab Hücre-i Mu'attara'ya ta'lik olunan Şâh Şemmâmesidir ki..." şeklinde tarif olunan bu altından mâmül şemmâmenin İran Şâhi tarafından Ravza-i Mutahhara'ya gönderilen şemmâme olması kuvvetle muhtemeldir (Bkz. TSMK., Bağdat 271/13b-14a).

Medine çevresi daha 1803 yılı ortalarına (Safer 1218) doğru Vehhâbiler tarafından kuşatılmaya başlanmıştı. Şeyhü'l-Harem-i Nebevî Anber Ağa, bu senenin haziran ayında İstanbul'a gönderdiği tahriratta, Hâricî Suûd b. Abdülaziz'in ümerâsından Beddâî'nin Medine'yi muhâsara ederek şehrin civarındaki türbelere musallat olduğunu, belde-i tayyibenin muhâfazası için külliyetli asker ve zahireye ihtiyaç bulunduğunu belirterek Mısır'dan asker ve zahire gönderilmesini arzetti²¹⁶.

Aynı tarihlerde Medine ahâlisi de bir arz u mahzâr göndererek, Mekke'yi işgâl eden Suûd'un Cidde'yi muhâsara ettiğini, sonrasında Medine'ye geleceğini, belde-i tayyibede zahire ve asker bulunmayıp şehrin muhâsarası hengâmında eldeki imkânlarla ancak üç ay dayanılabileceğini, Suûd'un eline fırsat geçerse Hazret-i Peygamberin Kubbe-i Saâdetini yıkacağını ve bununla iktifâ etmeyerek Hücre-i Saâdet derûnunda mevcut olan bütün emvâl ve mücevherâtı da muhakkak surette gaspedeceğini ifâde ettiler²¹⁷.

1804 yılı başlarında Medine tamamen muhâsara olundu. Bunun üzerine Medine'nin Vehhâbi kuşatmasından kurtarılması ve müdâfaaya metânetle devam edilmesi hususunda Şeyhü'l-Harem ve beldenin ileri gelenlerine fermânlar gönderildi²¹⁸. Geçen yıl olduğu gibi bu sene de Medine'den İstanbul'a imdat çağrıları yineleni.

Nitekim Şeyhü'l-Harem Mehmed Anber Ağa, 14 Nisan 1804 (3 Muharrem 1219) tarihli arzısında; Suûd b. Abdülaziz'in Medine'ye hücumla şehri muhâsara ettiğini, buna mukâbil sur dışındaki Menâha Mahallesi etrafına sağlam bir kule ile tabya ve metrisler yaparak muhârebeye çalıştıklarını, Allah'ın inâyeti ve Hazret-i Peygamberin ruhâniyeti sayesinde şimdiye kadar ehl-i beldenin muzaffer, düşmanın ise münhezim olduğunu, ancak şehrin müdâfaası için asker ve zahîrenin artık kifâyet etmediğini, herkesin Devlet-i Aliyye'den imdât beklediğini belirterek kifâyet miktarı asker, top, cephâne, zahire ve ayrıca müstakîm bir Muhâfız Paşa'nın gönderilmesini ricâ etti²¹⁹.

Şeyhü'l-Harem ayrıca, Suûd'un Medine üzerine memur kıldığı Beddâî ve askerlerinin Medine'nin iskelesi olan Yenbu' tarafını işgâl ederek yolları kestiğini, yedi sekiz aydır bu iskeleden tek bir habbenin gelmemesiyle şehirde kıtlık baş gösterdiğini bildirdi²²⁰. Gerçekten de Yenbu' iskelesi Medine'nin erzak ambarı hükmünde olduğu gibi asker sevkiyatının yapıldığı çok önemli bir noktaydı.

4 Nisan 1805 (4 Muharrem 1220) tarihinde Şeyhü'l-Harem Mehmed Anber Ağa, Hazinedâr-ı Harem Beşir, Nâibu'l-Harem Mehmed Saîd, Medine Kadısı Mustafa ve sâbık Mekke Kadısı Mehmed Nûrullah imzalarıyla İstanbul'a gönderilen diğer bir arzıda, Medine'nin dört tarafını çeviren Vehhâbi ordusunun şehre hücumu durumunda bunların saldırılarını def için devletin tayin ettiği ocaklı zâbitânından muktedir bir kimsenin bulunmadığı; belde ahâlisinden ocaklı sınıfına mensup Medine Kalesi Kethüdası Mehmed Saîd, Nöbetçi Kethüdası Ömer Kethüda, Sipâhiler Kethüdası Abdurrahim Kethüda, bunların çavuşları Hasan Kalî²²¹ ve diğer eşkiya

216 OA, HAT. 93/3805 (Şeyhü'l-Harem'in tahrirâtı ile Medine ahâlisinin mahzarlarının hülâsası [Belgenin başında, Şam Vâlisi ve Emîrî'l-Hâc Abdullah Paşa'nın 26 Safer 1218/17 Haziran 1803 tarihli tahrirâtının hülâsası bulunmaktadır]).

217 OA, HAT. 93/3805.

218 Meselâ bkz., OA, C.DH. 25/1212 (Şeyhü'l-Harem Anber Ağa, Medine Kadısı, Medine Müftüsü vesâir ulemaya yazılan hüküm).

219 OA, TSMA, E. 479/19.

220 OA, TSMA, E. 479/19.

221 Hasan Kalî, Medine Kalesi'ni Yusuf Paşa'nın kethüdası olan Saîd Kethüda'dan zaptetmiş, Vehhâbiler'in şehri istilâsı sırasında onlara

reislerinin birleşerek beldenin her işini ellerine aldıkları; bunların şekâvet ve ehl-i ırza hücumlarının gün geçtikçe arttığı; devletin gönderdiği cebhâne ve zahîreyi cebren zaptettikleri; cephaneyi düşmana, buğday ve arpayı da halka yüksek fiyatla sattıkları; Vehhâbiler ile ittifak ettikleri ve daha pek çok şenî hareketleri ifâde olundu²²². Sözkonusu arzıda, Medine'nin korunması için artık belde ahâlisinden hiçbir ocaklının alınmaması, buna karşılık kadim kânun üzere İstanbul'dan dindar ve istikâmetli ocaklı zabıtları ile kethüda ve neferlerinin gönderilmesi ve yukarıda adları geçen eşkiyaların da cezalandırılması talep ediliyordu²²³.

Medine ahâlisi, her taraftan kuşatılıp âdeta kuş uçurtulmayan şehrin düşerek Hücre-i Saâdet'teki hazîne eşyasının gaspedilmesinden ciddî endişe duymaktaydılar. Hatta belde eşrâfı, 1805 senesi nisan-mayıs (evâil-i 1220) aylarında şehre gelen Şam Vâlisi ve Hac Emîri İbrahim Paşa'ya mürâcaat ederek, "Hücre-i Mu'attara'da mevcûd ve mahfûz olanı âhar mahalle nakl veya Şâm-ı Şerîfe nakl ve hıfz eyle" ricâsında bulundu. Paşa bu isteğe, "Devlet-i Aliyye tarafından Emîrî'l-Hâc'a me'mûrum, Hazîne-i Hümâyûnı hıfz etmeğe me'zûn değilim, siz başlarınızın çâresini görün" diye cevap verdi²²⁴.

Bir sene sonra, 1806 senesi Nisan-Mayıs (evâil-i 1221) aylarında şehre gelen yeni Şam Vâlisi ve Hac Emîri Abdullah Paşa ile Cidde Vâlisi ve Medine-i Münevvere Muhâfızı Âbidîn Paşa'ya da aynı talebi ileten ve hazînenin muhâfazasına muktedir olmadıklarını belirten Medine eşrâfı, bunlardan da, "bizler Hazîne-i Hümâyûnu Devlet-i Aliyye'nin ruhsatı olmadıkça nakl ettirmeyiz" cevabını aldılar.

Bu senede, Şeyhü'l-Harem-i Nebevî Mehmed Anber Ağa, Medine Kadısı ve Müftüsü Dâğistânîzâde Ebubekir Efendi, Harem-i Nebevî ağaları ile beldenin bazı a'yânı, Hücre-i Saâdet hazînesini açarak içeriden 50 okka²²⁵ altın ve gümüş, ayrıca 2 okka da muhtelif cinste mücevherât ihrâc ettiler. Deftere yazılan bu eşyayı Şeyhü'l-Harem aldı²²⁶.

Hücre-i Saâdet'ten hazîne eşyasının çıkarıldığı ve daha sonra bunların satıldığı haberi İstanbul'a ulaşınca konuyla ilgili hemen bir tahkikatın yapılması ferman olundu. Bu sırada Şeyhü'l-Harem Anber Ağa'nın Pâdişah, Sadrâzam ve diğer bazı devlet adamlarına gönderdiği hediyeleri İstanbul'a getiren kethüdası Selim Ağa, Ravza-i Mutahhara'dan bazı eşyayı ihrâc ederek sattığı ihbârı üzerine Haremeyn Tercümânı Mehmed Efendi tarafından sorguya çekildi. Kendisine isnâd edilen suçun *bühtân-ı azîm* olduğunu ve eşyanın Ravza-i Mutahhara'dan nakil ve satışının Şeyhü'l-Harem vesâir eşrâf-ı belde tarafından icrâ kılındığını ifâde eden Selim Ağa²²⁷, sözkonusu eşyanın miktarını ve kimler elinde bulunduğunu -bildiği kadarıyla- gösterir bir defter tutarak Haremeyn Tercümânı'na teslim etti. Haremeyn Tercümânı'nın buna göre tanzim ettiği defter, Sadrâzam tarafından Pâdişaha takdim olundu. Mücevherâtla süslü kandiller, altından mâmül mushaf mahfazaları, zümrütler, gümüş şamdanlar vb. kıymetli eşyanın kaydını hâvi bu defterde, sebîke olunan yani eritilerek külçe haline getirilen menkûlât da belirtilmiştir:

tâbi olarak şehrin emîr ve muhâfızı nasbolunmuştur (OA, C.DH. 24/1192).

222 OA, TSMA, E. 777/77.

223 OA, TSMA, E. 777/77.

224 OA, TSMA, E. 524/108 (Pâdişahın emriyle Haremeyn-i Şerîfeyn Tercümânı tarafından hapsolunarak sorguya çekilen Medine-i Münevvere Müftüsü Ahmed İlyas'ın kardeşi Mustafa İlyas ve ammişâdesi Muhammed Hayreddin İlyas'ın takririi).

225 1 okka 1282gr., 50 okka 64 kg. 100 gram.

226 OA, TSMA, e. 524/108.

227 OA, HAT. 108/4313; OA, HAT. 108/4313-D.

TSM 2/1866

Altın Kandil Askı

Osmanlı,

bkz. TSMK, Y.Y. 827/Umum

Sıra No. 39

TSM, TTKD IV/No. 48041

TSM 2/1870

**Murassa
Altın Kandil Askı**

Osmanlı,

bkz. TSMK, Y.Y. 827/

Umum Sıra No. 28

TSM, TTKD IV/No. 48042

"Ravza-i Mutahhara'dan²²⁸ Şeyhü'l-Harem Anber Ağa vesâirleri mârifetiyle ihrâc olunup

kethüdası Hacı Selim Ağa kullarının ma'lûmu olan eşyânın keyfiyeti ve merkûmun takrîri zîrde mestûr ve muharrerdir

Mücevher Kandil, 3 adet.

Kebîr ve sağîr yâkut ve zümrüd ile masnû, zeheb-i hâlisden mushaf mahfazası, 1 adet. Altını sebîke olunub yakut ve zümrüdü Şeyhü'l-Harem Anber Ağa yedindedir.

Sade altından masnû mushaf mahfazası 2 adet: Sebîke olunmuştur.

Riyâl mikdârı kebir zümrüd 3 adet. Medine ahâlisinden Şeyh Abdülkâdir İlyas Efendi'ye Şeyhü'l-Harem marifetiyle fûruht olunmuştur.

Bâlâda mezkûr mücevher kanâdilin cevherinden ifrâz olunub fûruht olunan cevher, kırat, 105 adet. Şeyhü'l-Harem marifetiyle Medine ahâlisinden Şeyh Abdülkâdir İlyas Efendi'ye fûruht olunub bâkîsi Şeyhü'l-Harem'dedir.

Mücevher şemse, 2 adet. Birisi Anber Ağa ve birisi Beşir Ağa yedlerindedir.

Cevizden küçük kümmî zümrüd, 1 adet. Anber Ağa'nın yedindedir.

Altından Hindkârî fânus, 1 adet. 1000 miskal.

Altından kebir mangal, 1 adet. Miskâli gayr-i ma'lûmdur.

Ashâb-ı hayrât hazerâtının vaz' eyledikleri kanâdil-i altın, 16 adet. Miskâli gayr-i ma'lûmdur.

Gümüşten gayet kebir şamdan, 3 adet. Anber Ağa yedindedir.

Gümüşten şamdan iskemleleri, 3 adet. Anber Ağa yedindedir.

Gümüşten şamdan, 2 adet. Anber Ağa yedindedir.

Gümüşten ve altından iki cenahlı bâb, 1 adet. Anber Ağa yedindedir.

Derûn-ı defterde mezkûr altına dair gerek kanâdil ve gerek mushaf mahfazaları diyâr-ı aşerede eritilip ve sebîke olunan sebâbik 180 adet. Cem'an sebîkelerin dirhemi 18.000.

Bervech-i bâlâ mücevherden ifrâz olunan cevherleri tahrir olunduğu üzere Şeyhü'l-Harem marifetleriyle fûruht olunup bâkîsi hâlâ kendi yedinde kaldığı ve sebîkelerden defterde mezkûr zevâta verip bâkîsi dahi kendi yedinde olduğu ve bundan mâadâsına vâkıf olmadığı mâlum-ı âlîleri buyuruldukda ferman efendimindir deyu merkûm Hacı Selim kulları takrîr ve ifâde eder."

(OA, HAT. 108/4313-C)

228 Burada Ravza-i Mutahhara'dan kasıt Hücre-i Saâdet'tir. Zira Hazîne-i Nebeviye, kadîmden beri hep Hücre-i Saâdet içerisinde yer alan mahsus dolaplarda muhafaza olunmuştur. Buna mukâbil, Hâne-i Saâdet/Hücre-i Saâdet ile Minber-i Şerif arasında yer alan Ravza-i Mutahhara'da mücerherâtın konulmasına mahsus herhangi bir dolap bulunmamaktadır. Nitekim OA, TSMA, E. 524/108 numaralı belgede, yukarıda zikrolunan eşyanın ihrâc edildiği mekânın Hücre-i Saâdet olduğu belirtilmiştir: "Şeyhü'l-Harem hazretleri ve Medine-i Münevvere Kadısı ve Müftüsü Dâğîstânîzâde Ebubekir Efendi ve a'yân ve ağavât ittifâklarıyla Hücre-i Mu'attara'da Hazîne-i Hümâyûn küşâd olunub ellî vokiyye altun...". Bununla beraber, bazı arşiv belgelerinde Hücre-i Saâdet ve Ravza-i Mutahhara tabirlerinin birbirleri yerinde kullanıldığı da vâkidir.

مطهره ده شیخ الحرم عنرافا ومارلی معقرله افرا اولوب کنوی حاجیم فونزک معلری اولدو

مطهره ده شیخ الحرم عنرافا ومارلی معقرله افرا اولوب کنوی حاجیم فونزک معلری اولدو
اشیانک کیفیتی و مرقومک تقریری زیر مطهره و محررد

مجوهر قندیل کبر و صغیر باقون و زمررد
۱۰۰۰ ماسنوع زهرا صغیر
مصطفی حفظی
۱۰۰۰ ماسنوع زهرا صغیر
مصطفی حفظی
۱۰۰۰ ماسنوع زهرا صغیر
مصطفی حفظی

بالوده مذکور مجوهر قندیلک
جوهر زنده افزا اولوب
فروخت اولونان
جوهر قندیلک
مصطفی حفظی
۱۰۰۰ ماسنوع زهرا صغیر
مصطفی حفظی

التونزه هندکاری
فانوس
التونزه کینتقال
۱۰۰۰ ماسنوع زهرا صغیر
مصطفی حفظی
۱۰۰۰ ماسنوع زهرا صغیر
مصطفی حفظی

کندک شمعدان زین کنده و التونزه ایکی
۱۰۰۰ ماسنوع زهرا صغیر
مصطفی حفظی
۱۰۰۰ ماسنوع زهرا صغیر
مصطفی حفظی

موجه باله مجوهرین افزا اولونان جوهرلی خیر اونی و زده شیخ الحرم معقرله افرا اولوب کنوی حاجیم فونزک معلری اولدو
کندک مین قالدی و سیکلرون دندره مذکور ذوات و زمررد باقی دکی کندک مین اولوبی و بونون ماسنوع
واقف اولدیم معلوم عابله جولانک زده افندک دیو مشرم حاجیم فونزک تقریر و افاده ایر

HAT. 108/4313-C

Hazîne eşyasının Hücre-i Saâdet'ten niçin çıkarıldığı, satılan kısmından elde edilen parayla ne yapıldığı ve defterde Şeyhü'l-Harem Anber Ağa'nın elinde kaldığı belirtilenlerin tekrar hazîneye iâde olunup olunmadığı belli değildir²²⁹. Kethüdası istintâk olunmasına rağmen Şeyhü'l-Harem'in bu hususta herhangi bir sorguya tâbi tutulmadığı ve vazifesinden de azlolunmadığı²³⁰ görülmektedir.

Daha sonra, Vehhâbiler'in Medine'yi işgali üzerine Mekke ve Medine kadılarıyla beraber Mısır'a sürgün edilecek olan Anber Ağa, 19 Zilkâde 1222 (18 Ocak 1808) tarihinde Padişâha yazdığı bir arzuda, “*hizmet-i mefharet-i Resûlullahdan müfâratim azâb-ı elîm ve ızdırâb-ı bâl-i azîm olub böyle hazîn ve muztarr olarak ikâmet ve ale'd-devâm ömr-i şevket-i Pâdişâhiyeye muvâzebet üzereyim*” demek suretiyle Mescid-i Nebevî'den iftirâkine dair üzüntüsünü ifade ettiği görülmektedir²³¹.

Suûd b. Abdülaziz, üç seneden fazla muhâsara altında kalan ve ısrarla yardım talebine rağmen devletten beklenen yardımı alamayan Medine'ye nihâyet 1807 senesi mart ayı (Evâhir-i Zilhicce 1221) başında girdi²³². Suûd, Hücre-i Saâdet-i Nebeviye'yi açtırdıktan sonra içeride mevcut olan altın kandiller ile mücevherâtın tamamını sandıklara koydurttu; sandıkların ve Hücre-i Saâdet'in kapısını mühürletti²³³.

Medine'de sekiz-on gün kaldıktan sonra karargâhına dönen Suûd, 20 Mart 1807 (10 Muharrem 1222) tarihinde tekrar şehre geldi²³⁴. Yedi gün süren mücâdeleden sonra Medine'nin iç kalesini de zabtetmek suretiyle şehri tamamen işgâl eden Vehhâbi reisi, Sahâbe ve evliya türbelerini yıkarak Ravza-i Mutahhara'daki kıymetli eşyayı gaspetti²³⁵. Şehri işgâli sırasında kendisine, özellikle yukarıda adı geçen Hasan Kalî ve adamları yardımcı oldular. Hatta Hasan Kalî ve bazı ağalar, Hücre-i Saâdet'teki altın ve mücevherât sandıklarını Suûd'a bizzat teslim ettiler. “*Ben Medine-i Münevvere'yi Hasan Kalî'den satın aldım*” diyen Suûd, ödül olarak onu Medine Kalesi Kethüdası ve belde muhafızı yaptığı ve kendisine bol miktarda altın ve mücevherât verdi²³⁶. Ayrıca Kalî, ümerâ, sâdât, ağavât, ulemâ ve ahâliye dağıtılmak üzere kendisine verilen yüklü miktardaki altının dörtte birini kendi adamlarına dağıtıp kalanına el koydu; satılan Hazret-i Fâtıma Radiyallâhu Anhânın sandukası üzerindeki pûşîde ile Hücre-i Saâdet perdelerinin parasını da aldı²³⁷.

229 Satıştan elde edilen paranın, Vehhâbiler'in işgalini önlemek için şehrin etrafına çekilen duvar ile Menâha'da inşa edilen kule ve diğer tamirat masraflarına sarfedilmiş olması mümkündür. Nitekim Anber Ağa, bunun için eytâm mallarından, Medine'nin ricâl ve nisvânından 345 kese akçe borç para almış; bunun 55 kesesi 1 Muharrem 1220 tarihi itibarıyla Devlet-i Aliyye tarafından karşılanmış; geriye kalan 290 kese (1 kese 500, 290 kese 145.000 krş.) ödenemediğinden alacaklılar Şeyhü'l-Harem Anber Ağa'yı ciddi bir şekilde tazyik etmeye başlamışlardır (OA, CML. 625/25706-1). (Ayrıca bkz. CML. 625/25706-2, CML. 625/25706-3, CML. 625/25706-4).

230 Ağa'nın azli, 1220 senesinde başka bir madde dolayısıyla düşünülmüşse de vukû bulmamıştır (bk. OA, HAT. 93/3787).

231 OA, TSMA, E. 877/69.

232 OA, TSMA, E. 524/108; Ahmed Cevdet Paşa, *Târîh-i Cevdet*, Cilt VIII, s. 168, Dersâdet 1288.

233 OA, TSMA, E. 524/108; OA, TSMA, E. 883/63. Ayrıca bkz. Ahmed b. Zeyni Dahlân, *Hulâsatü'l-Kelâm fi Beyâni Ümerâil-Beledi'l-Harâm*, s. 294, Mısır 1305.

234 OA, TSMA, E. 883/63; OA, TSMA, E. 524/108.

235 OA, TSMA, E. 524/108; “... *Reis-i Vehhâbiyân olan Suûd b. Abdülaziz ise Medine-i Münevvere'yi istilâ ve merâkid-i evliya ve sâlihîn türbelerini hedm ve imhâ ve fakat ahâli-i Medine'nin niyazları üzere Ravza-i Mutahhara-i Nebeviye kubbesini ibkâ ettikten sonra Ravza-i Mutahhara'da mevcûd ve müdahhar olan bunca dürer ve cevâhiri ahz ile Der'îye'ye göndermiş ve hutbelerden nâm-ı pâdişâhiyi kaldırmış ve itikâd-ı bâtîllarınca Vehhâbi olmayanlara müşrik nazarıyla baktıklarından Vehhâbi mezhebini kabul etmeyenleri ziyâret-i Beytullah'dan men' için هذا عامهم بعد عامهم هذا*” (Ahmed Cevdet Paşa, a.g.e., s. 168).

236 OA, TSMA, E. 524/108.

237 OA, TSMA, E. 524/108.

Müsteslim-i Harem-i Nebevî, yağma sırasında göz önündeki bir kısım eşyayı kurtarmayı başardı. Yağmagerler, Sultan I. Ahmed Hân'ın gönderdiği ve Medineliler tarafından Hücre-i Saâdet'in Müvâcehe-i Şerife tarafına konulan, altınla süslenmiş parlak gümüş şebekeleri dahi söküp götürdüler²³⁸.

Haremeyn-i Şerife'nin Vehhâbi eline geçerek Hücre-i Saâdet'in yağmalanmasından büyük üzüntü duyan Sultan Mahmud Han, kutlu beldenin işgalden kurtarılması için Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'yı görevlendirdi.

Mehmed Ali Paşa'nın oğlu Tosun Ahmed Paşa'nın faaliyetleri sonucunda Vehhâbiler yavaş yavaş bölgeden temizlenmeye başlandı. Tosun Ahmed Paşa, Medine üzerine hareket ederek kısa sürede şehrin varoşunu zaptetti. Vehhâbiler, Harem-i Şerife ve Medine Kalesi'ne çekildi. Kale duvarları laçımalar kazılmak suretiyle patlatılarak 16 Kasım 1812 (11 Zilkâde 1227) tarihinde Medine kurtarıldı. Harem-i Şerif'in fethi sırasında meydana gelen muhârebede 1800, iç kalenin fethi sırasında da 1200 Hâricî katlolundu. Mehmed Ali Paşa, oğlu Tosun Paşa'nın kendisine yolladığı Harem-i Şerif ve kale anahtarlarını İstanbul'a gönderdi²³⁹.

Şehrin fethi sırasında bir kısmı tahrip olan Medine Kalesi'nin hemen imârına girişildiği gibi, Harem-i Şerif ve özellikle de Ravza-i Mutahhara'nın Hâricîler tarafından telef edilen pûşîdeleri, altın ve gümüş kandilleri, şamdan ve evâni takımları da yeniden imâl ve tedârik edilmeye başlandı²⁴⁰.

Medine fetholunduktan sonra bir müddet Muhâfız Hasan Kalî'ye dokunulmadı. Ancak, geçmişte işlediği zulümler bir yana, Suûd'un Medine Kalesi'ne girmesine ve bizzat kendi adamlarıyla Hazîne-i Nebeviye'nin yağmalanmasına iştirâk etmiş olduğundan gün geçtikçe canından endişe eder olan Kalî, dâmadı İbrahim ile beraber 1813 senesi Mart ayı başlarında (Evâil-i Rebülevvel 1228) firâra teşebbüs etti²⁴¹. Ancak niyetleri anlaşıldığından Tosun Paşa ikisini de yakalatarak Mısır'a gönderdi.

Kalî'nin evinde yapılan aramada, teberrükâtan bir adet murassa' kandil, bir adet zümrüdü askı ve bir mikdar da hurde cevâhirli kadın takımları (takımât-ı nisvân) bulundu. Ele geçirilen eşya tekrar Hazîne-i Nebeviye'ye iâde edildi²⁴². Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'nın İstanbul'a gönderdiği Hasan Kalî ve dâmadı, Sultan II. Mahmud'un emriyle Saray-ı Cedîd-i Âmire'deki Bostancıbaşı hapsine konuldu²⁴³.

Bir müddet sonra Bostancıbaşı hapsinden çıkarılarak Bâb-ı Hümâyûn'un az ilerisindeki Has Fırın'daki bir mahbese nakledilen Hasan Kalî, Sultan II. Mahmud'un emriyle burada sorguya

Vehhâbiler'in Medine muhafızı yaptığı bu adam, Hücre-i Saâdet'in yağmalanmasından biraz önce İsazâde Seyyid Yahya ve Keşânizâde İbrahim adlı iki şahsı arka arkaya İstanbul'a göndererek zâhiren Vehhâbi taraftarı fakat bâtinen Devlet-i Aliyye'ye sadâkat üzere olduğunu bildirmiş; Hücre-i Saâdet'te mevcut murassa' tâc, kandil, şamdan, inci vesâir mücevherât ile kütüb-i nefisenin rehin yoluyla Medine'nin zengin tüccarlarına verilmesini talep etmişti. Rehin karşılığında tüccardan alınacak bol parayla, Devlet-i Aliyye'nin meşgul olduğu seferler bertaraf oluncaya kadar hem Medine-i Münevvere'yi hem de Hücre-i Saâdeti Hâricîler'den koruyabileceğini; sefer gâilesi hallolduktan sonra rehin verilen mücevherâtı Devlet-i Aliyye'nin tekrar istirdat edebileceğini belirten Kalî, kendisine mirimîranlık tevcih edilmesini istemeyi de unutmamıştı (OA, TSMA, E. 877/38; OA, TSMA, E. 858/30).

238 Eyyüb Sabri Paşa, a.g.e., s. 574, 583.

239 OA, HAT. 1351/52785; OA, HAT. 345/19691.

240 OA, TSMA, E. 381/6 (Mehmed Ali Paşa'nın İstanbul'a gönderdiği 20 Kasım 1812/15 Zilkâde 1227 tarihli şukkası).

241 OA, HAT. 342/19571.

242 OA, HAT. 342/19571.

243 OA, HAT. 344/19640.

çekildi. Sorgusunda, Hücre-i Saâdet'ten Suûd b. Abdülaziz'in çaldığı ve yine o sırada kendi zimmetine geçen envâ-i çeşit hazîne eşyasının cins ve miktarını tek tek açıkladı. Kalî'nin takririne göre Hücre-i Saâdet'ten gaspedilen eşya şunlardan oluşmaktadır:

"FURÛN-I HASSA'DA MAHBÛS OLUB BÂ-FERMÂN-I ÂLÎ SUÂL OLUNAN HASAN KALÎ'NİN TAKRİRİ

Hücre-i Mutahhara Mevcûdâtından Küşâd Olunan Dolabdan İhrâc (Suûd merkûmun kabz eylediği):

- Kanâdil ve tepsi ve şamdan ve askıları. Vezn, 1,5 kantar²⁴⁴ altın.
- Elmas ile müzeyyen seyf, 2 adet.
- Elmas ve inci ile müzeyyen murassa tâc, 1 adet.
- Elmas ve yakut ile müzeyyen gılâde-i nisâ²⁴⁵, 1 adet.
- Yakut-ı ahmer ile müzeyyen pazubend, tek.
- Findık mikdârı inci tesbih, 1 adet.
- Elmas ve yakut ile müzeyyen kılıc bendi, 1 adet.
- Zümrüd ve la'î ile müzeyyen kuşak, 1 çift.
- Beheri badem mikdârı yakut taş, 100 adet.
- Beheri nohud mikdârı inci, 100 adet.

Diğer Dolabdan İhrâc Olunan (Suûd merkûmun kabzi):

- Kebîr zümrüd taş, 500 adet.
- Sağîr zümrüd taş, 2000 adet.
- Üç direk üzere ceviz mikdârı yakut-ı ahmer.
- Tobra (torba) derûnunda findık mikdârı mercan, adedi nâma'lûm.

Def'a Dolabdan İhrâc Olunan (Suûd merkûmun zabtı):

- Beheri badem mikdârı elmas ile müzeyyen zenne kuşağı, 1 çift.
- Altın üzerine zenne kuşağı, 1 adet.
- Findık mikdârı mercan, 1000 adet.

Def'a Dolabdan İhrâc Olunan (Suûd'un kabzi):

- Beheri karış mikdârı altın ve altın ile müzeyyen zümrüd, 6 adet.
- Nohud mikdârı elmas müzeyyen kutu, 1 adet.
- İnci ile müzeyyen küpe, 14 çift.

Def'a Dolabdan İhrâc Olunan (Suûd merkûmun zabtı):

- Beheri karışdan küçük, orta yeri riyal mikdârı zümrüd, 1 adet.
- Altın şamdan orta yerinde mil ile yumurta mikdârı zümrüd, 1 adet.

İnci ile müzeyyen bardak, 2 adet.

(Suûd merkûmun zabtı):

Bir adet çekmece-i sağîrin miftâhı bulunmayıp Suûd'a teslim.

Kevkeb-i Dürr üzerinde asılı murassa hançer.

Yanında mevcut ceviz-i hindî mikdârı habbe zümrüd, 1 adet.

Altın askı, orta yeri zümrüd, 4 adet.

Üçer inciden küpe, 1 adet.

Merkûm Hasan Kalî'nin Zimmeti Olan:

- Elmas taş, her biri nohut mikdârı, 500 adet.
- Zümrüd ve yakut taş, findık mikdârı, 200 adet.
- Elmas olarak kandil ma'a kapak, 1 adet.
- Altın kadem-i şerîf, orta yerinde yumurtadan kebir zümrüd taş, 1 adet.
- Müzeyyen işleme perde, Harem-i Şerîfin, 4 adet.
- Müzeyyen işleme perde, Minber-i Şerîfin, 1 adet.

[Mukaddem ahz girift olduğu vakit Tosun Paşa'nın tarafından vekili Zaîmoğlu Hasan Ağa'ya teslim olunub Hücre-i Mutahhara'ya vaz' olundu deyu cevâb eder]²⁴⁶.

Bâlâda mezkûr altından, Suûd marifetiyle ahâlî-i Medine'ye taksim ettiği altın, yarım kantar.

Ahmed Hanbelî'ye verilen sim kadem-i şerîf, 1 adet.

Mehmed Şi'âb'a verilen altın, 50 kıyye.

Vehhâbî'ye Medine'den Teba'iyet Eden:

Hasan Kalî, Ahmed İlyâs, Ahmed Hanbelî, Muhammed Şi'âb.

Bu def'a sâdir buyurulan fermân-ı âliye imtisâlen merkûm Hasan Kalî'den emval-i Haremeyn-i Hümayûn suâl olundukda bâlâda zikr olunan emvâl-i mezkûrun hîn-i gârâtında Suûd merkûm marifetiyle tevzi' olunandan mâadâ, emvâl-i mezkûr, beher sene Cidde tarafına tüccârâ ceste ceste fûruht olunub ancak tüccâr-ı merkûmun bazıları Mağribî ve Hindî ve Yemenî ve diyâr-ı âhardan olub ve Medine ahâlisinden Suûd'a tebaiyet eden merkûm Kalî ve üç nefer rüfekâsı olub urbân tâifesinden ve meşâyihden Mekke-i Mükerrreme'den Medine-i Münevvere'ye gelince Harb kabîlesi bir vechile tebaiyet etmeyip mâadâ urbân tebaiyet etmiş ise de rızalarıyla olmayıp kerhen olduğu ve yalnız Advâ[n] kabîlesi kendi rızalarıyla tebaiyet etmişler idi ve Cüheyne ve Aneze şeyhleri bilcümle ve Cerdecî Paşa maiyetinde olan Benî Saher kabîlesi dahi itaatte olduklarını bu vechile takrir eder."

(OA, HAT. 342/19555)

244 1,5 Kantar, 66 okka/kıyye ve 84.612 kg. eder (1 kantar 44 okka.).

245 فلاة النساء: Kadın kolyesi

246 Hasan Kalî, yakalandığı sırada bu altı kalemin elinden alınarak Hücre-i Saâdet'e konulduğunu belirtmektedir. Tosun Ahmed Paşa, babası Mehmed Ali Paşa'ya yazdığı 15 Mart 1813 (12 RA 1228) tarihli kâimede ise Hasan Kalî'nin evinde yapılan aramada sadece bir adet murassa' kandil, bir adet zümrüdü askı ve bir miktar da hurde cevâhiri kadın takımları bulunduğu bildirilmiştir (OA, HAT. 342/19571).

Handwritten document in Ottoman Turkish, likely a list of inventory or a legal record. The text is written in a cursive script and includes various entries, some with dates and signatures. There are several stamps and seals, including a circular one at the bottom left. The document is divided into sections by horizontal lines. At the top, there are names and titles in a larger, more formal script. The main body of the text consists of several columns of entries, some with numerical values and descriptions. The bottom part of the document has a date '1955' and a signature 'Mehmed Şi'âb'. There are also some smaller stamps and marks throughout the document.

Tosun Paşa, babasına yazdığı 12 Rebûlevvel 1228 (15 Mart 1813) tarihli kâimede, -yukarıda belirtildiği gibi- Hasan Kalî'nin evinde yapılan aramada teberrükâtın bir adet murassa' kandil, bir adet zümrüdü askı ve bir miktar da hurde cevâhırlı kadın takımları (takımât-ı nisvân) ele geçirildiğini belirtmiş ve bunların tekrar Hazîne-i Nebeviye'ye iâde olunduğunu ifâde etmişti²⁴⁷. Ancak Sultan II. Mahmud, kendisine takdim olunan bu kâimenin üzerine yazdığı hatt-ı hümayûnda²⁴⁸, tutuklu bulunan Kalî'nin takririnde belirtilen teberrükât eşyasına nispeten kâimede yazılı olanların cüz'î bir miktar olduğunu, asıl çok sayıdaki değerli eşyanın -Kalî'nin takririne istinaden- Suûd tarafından satıldığını belirtmiş ve Cidde ve diğer yerlerde satılan kıymetli eşyanın Mehmed Ali Paşa tarafından araştırılıp bulunmasını istemiştir²⁴⁹:

“İşbu Tosun Paşa'nın babasına yazdığı kâimesi, hapisde olan Kalî nam habîsin takrîrine mutâbık gelir mi mülâhazasına mebnî tarafımda tevkîf etmiş idim. Merkûm mahbûsun takrîrine nazaran Tosun Paşa'nın kâimesinde yazılan cüz'î bir şeydir ve asıl külliyyetli zîkıymetleri Suûd-ı nâ-mes'ûdun yediyle fûruht olunmuş. İmdi bu takrîrlerin bir aynı Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'ya yazılsın. Gerek Cidde ve gerek mahall-i sâirede fûruht olunan emvâlîn tahsiline muktezâ-yı sadâkati üzere sa'y ve gayret eylesün. Göreyim onu, hazîne-i şerîfin noksanını buldurub mahalline vaz' eylemeğe ne güne gayret eder. İnşâallâhu Te'âlâ avn-ı Hakla buna dahi muvaffak olur. Ve tarafımdan yazılacak kâğıtların karşılığı gelinceye değin mahbuslar i'dâm olunmamalıdır ki belki yine bir suâl iktizâ eder.”

(OA, HAT. 342/19571)

Hatt-ı hümayûnda denildiği gibi, Kalî ve dâmadının idâmı Mısır'dan haber gelinceye kadar ertelendi. Kısa bir süre sonra her ikisinin başı Topkapı Sarayı'nda *galfide-i siyâsetgâh-ı südde-i seniyye* oldu²⁵⁰.

Vehhâbiler'e karşı mücadeleye devam eden Mısır kuvvetleri, 1813 yılı ocak ayı sonuna doğru Mekke'yi kurtardı. Kısa bir süre sonra Suûd b. Abdulaziz ölünce (1814) yerine oğlu Abdullah b. Suûd geçti.

Bu arada, Pâdişahın emriyle çalınan ve satılan teberrükât eşyası hakkında araştırma yaptırılan Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa, 3 Mayıs 1815 (23 Cemâziyelevvel 1230) tarihinde İstanbul'a gönderdiği bir şukkada, Selânik'de oturan Mekke Şerîfi Gâlib'in eşyaları içerisinde Sultan III. Selim tuğralı bir kit'a Ravza-i Mutahhara avizesinin çıktığını, tamire muhtaç olduğundan bunu İstanbul'a gönderdiğini bildirmiştir. Şukkanın üst kısmına Sultan II. Mahmud, “*Manzûrum olmuştur. Âvize-i mezkûreyi taraf-ı hümayûnuma irsâl edesin. Teberrûken ben ta'mir ettiririm.*” meâlinde hatt-ı hümayûnunu yazarak sözkonusu avizeyi teberrûken tamir ettireceğini ifâde etmiştir²⁵¹.

247 OA, HAT. 342/19571.

248 OA, HAT. 342/19571.

249 Yukarıdaki takirinde yazılı olduğu gibi, Hasan Kalî, Hücre-i Saâdet garet edildiği sırada bazı eşyanın Suûd tarafından şuna buna tevzi olduğunu, listesini verdiği eşyanın Cidde'de peyder pey tüccara satıldığını, bu tüccarlardan bazılarının Mağribî, Hindî, Yemenî vesâir diyârlardan olduğunu belirtmiştir (OA, HAT. 342/19555).

250 OA, HAT. 631/31187.

251 OA, HAT. 631/31187 (Şukkada Mehmed Ali Paşa, oğlu Tosun Paşa'nın daha önce Hasan Kalî'den ele geçirdiği avizeyi kendisinin tamir ettirerek Ravza-i Mutahhara'ya koydurduğunu bildirmiştir. Bu avize, Hasan Kalî'nin evinde ele geçirilen ve *murassa' kandil* olarak ifâde olunan teberrûktür [bkz. OA, HAT 342/19571]). Nitekim avize tâbiri yerine zaman zaman murassa' kandil ifâdesi de kullanılmaktadır (örneğin bkz. OA, C.MF. 19/910).

İlerleyen yıllarda Der'îye'ye kadar geri çekilen Vehhâbi kuvvetleri Mehmed Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa'ya mağlup olarak 1818'de bu şehri de kaybettiler. Yakalanan Abdullah b. Suûd ve arkadaşları önce Mısır'a, oradan da İstanbul'a gönderildi.

15 Safer 1234 (14 Aralık 1818) tarihinde İstanbul'a getirilen Abdullah b. Suûd ve arkadaşları Bostancıbaşı Zindanı'na gönderilerek sorguya çekildiler. II. Mahmud, Sadrâzama hitaben beyaz üzerine yazdığı hatt-ı hümayûnda, sorgu için Bâb-ı Âlî'den söz anlar bir adam ile Haremeyn Tercümânî'nin Bostancıbaşı Zindanı'na gönderilmesini ve mahpusların üçünün de ayrı ayrı istintâk edilmesini emretmiştir:

بسم ویزیرم
 بوستاخی باشی همسند او نه عبد اللہک با باہر سعود دیر کتری بھیت کون دودھ مطارہ و کون مشرد بھفون ارم علیہ وس ترا ما کہ مبارکہ دہ
 قوی کتا تبرکات و ذی قیمت شیلہ الدیر و بومقودا اشیا نف اولدیز ہر نہ محکمہ ہر موجود اولدیفہ شیلہ بودہ باب علیہ برسوزا کٹر آدم قور
 ایروب یا نہ حمیدہ ترجمانی دئی ترقیہ ایروک بوستاخی بکنم رینہ شمدی کونورہ سے کجولورک اوجہی دئی شفق شفق استظہار اتیونر
 و کھنی نخبہ و بربر کز نھو ص اولور سز کتم ایرو کز سزی اعدام ایرو دیرک کاہ آقظہ کورہ شفق و کتاہ اعجاز ایروب سولتینور
 و تھری بہظ اولغوب طرف ہر ہونہ عوض اولنورہ یازگی کونہ ایرشدر کھ سلی ایرو سے

“Benim Vezîrim,

Bostancıbaşı Hapsinde olan Abdullah'ın babası Suûd dedikleri habîs gerek Ravza-i Mutahhara ve gerek meşhed-i Hazret-i İmâm-ı Hüseyin vesâir emâkin-i mübârekeden küllî teberrükât ve zikîymet şeyler aldılar ve bu makûle eşyâ telef olamaz. Her ne mahalde ise mevcûd olduğuna şübhe yokdur. Bâb-ı Âlî'den bir söz anlar adam me'mûr idüb yanına Haremeyn Tercümânî'nı dahî terfik ederek Bostancıbaşı yerine şimdi gönderesin. Mahbusların üçünü dahi başka başka istintâk etsünler ve mahallini haber verir iseniz halâs olursunuz, ketm ederseniz sizi i'dâm ederler diyerek kâh iktizâsına göre istimâlet ve kâh ihâfe idüb söyletsünler ve takrirleri zabt olunub taraf-ı hümayûnuma arz olunsun. Yarınki güne erişdirmeye sa'y edesin.”

(OA, HAT. 52625751)

Abdullah b. Suûd'a istintâk esnasında babasının gasb ettiği teberrükât ve mücevherâtın âkibeti soruldu. Ayrıca sırkâtibi Abdülaziz ile dîvâncısı Abdü's-Serbediye de tek tek sorguya çekildi. Üçü de, gerek Hücre-i Saâdet Hazînesi'nden ve gerekse Hazret-i Hüseyin'in Kerbelâ'daki türbesinden yağmalanan eşyayı, Suûd b. Abdülaziz'in adamlarından Abdullah b. Mutlak, Azmid, Hubab, Ahmed el-Habli, İbrahim b. Said ve Ceyr namlarındaki kimselerin bildiğini söyledi. İhbâr edilen adamlar zaten Mısır'da, İbrahim Paşa'nın yanında esir idiler. Gasp edilen eşya hakkında üç gün sorgulanan Abdullah b. Suûd ve adamları, Yalı Köşkü önünde idâm edildiler²⁵².

252 Ahmed Cevdet Paşa, a.g.e., Cilt XI, s. 59.

Sadrâzâmın gönderdiği tahriratla durumdan haberdar edilen İbrahim Paşa, yaptığı tahkikat sonucunda gasp edilen Hücre-i Saâdet emanetlerden bir kısmını ele geçirdi. Babası Mehmed Ali Paşa'nın bir kıt'a sandık içerisinde İstanbul'a gönderdiği emanetleri teslim alan Sadrâzâm, sandığı Sultan II. Mahmud Han'a takdim etti. Sandık muhteviyâtını gören Pâdaşâh büyük bir sevinç yaşamış ve memnûniyetini şu cümlelerle izhâr etmiştir:

"Benim vezirim,

Bunlar mukaddemâ pederim merhûm hazretlerinin ve sâir eslâf-ı kirâmımızın Ravza-i Mutahhara-i Hazret-i Seyyidü'l-Enâma gönderdikleri teberrükât-ı şerîfeleridir. Sübhânallah! Bunların yed-i Havâric'den alınması aklen muhâl kabîlinden iken Rabbimin fazl ve ihsânıyla bu abd-i âcizin yedine geldi. Bugün Şûrâ günü olduğundan sen ve sâir erbâb-ı şûrâ ziyâret etmeniz için tarafına gönderdim ve ziyâret edip yine taraf-ı hümâyûnuma îade eylesin. Darphâne'de tamir ettirtip yine mahalline vaz' olunmak için Ravza-i Mutahhara'ya irsâl edeyim. Rabbim bu hizmete de muvaffak eyledi. Şükrüne kâdir değilim."

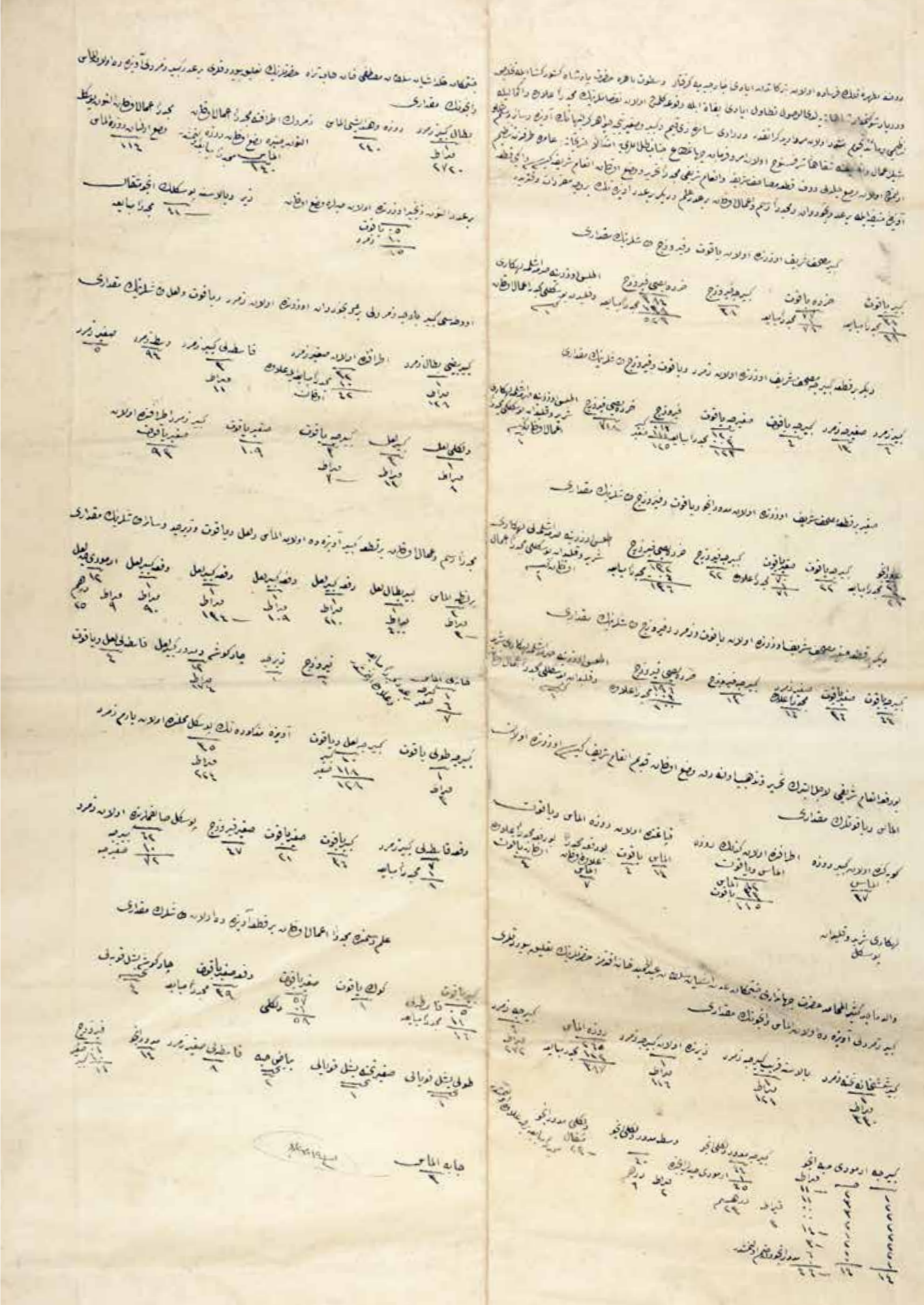
(OA, HAT. 345/19661)

Hatt-ı hümâyûnda emredildiği üzere Şûrâ-yı Devlet tarafından ziyaret olunması için tekrar Sadrâzâma gönderilen ve içerisindeki mesâhif-i şerîfe, avize-i nefise vesâir teberrükât-ı münîfe bulunan sandık, ziyaretten sonra defteriyle beraber yine Pâdişaha îade olundu. Sadrâzâm, sandıktaki emanetlerin ziyareti hakkında Pâdişaha bir takrirle bilgi vermiş, Pâdişah bu takrir üzerine şu hatt-ı hümâyûnu yazmıştır: "*Benim Vezîrim! Teberrükât-ı mezkûreyi cümlelerin ziyâret eylemesi güzel oldu. Rabbim cümleye sahibinin şefââtini müyesser eyleye Âmin*"²⁵³.

Bir diğer takririnde Sadrâzâm, teberrükâta ait defterin kopyasının çıkartılarak emanetlerle beraber Surre Emîni'ne teslim olduğunu; herbir emaneti yerli yerine koymasının Surre Emîni'ne tenbih edildiğini; ancak Medine'ye gönderilmeden önce bu emanet eşyasının tâmirat masraflarının tespit olunarak Darphâne-i Âmire'de tamir ettirileceğini bildirdi. Sultan Mahmud'un bu takrir üzerine yazdığı, "*Benim vezirim! Cenâb-ı Vâhibü'l-Âmâl bu hizmete bu âcizi muvaffak eylediğinin şükründen âcizim. İnşâallah dahi nice hîdemâta muvaffak eylemesini temenni ederim. Takrîrde beyan eylediğin veçhile tanzimine mübâderet eylesin.*" meâlindeki hatt-ı hümâyûnu, yine onun memnûniyet hislerine tercüman olmaktadır²⁵⁴.

Teberrükât eşyası evvelâ Darphâne'ye gönderilerek tamir edildi ve yapılan bu işlemler ilgili yeni bir defter tanzim edildi. Darphâne'nin tuttuğu bu defterde, emanetlerin üzerinde mevcut kıymetli taşlar ile noksan olup satın alınmak (mübâyaa) suretiyle itmâm edilen taşların cins, adet ve ağırlığı tek tek kaydedildi. 19 Receb 1234 (14 Mayıs 1819) tarihli tâmir defterinde ayrıca, Sultan II. Mahmud'un Ravza-i Mutahhara için yeniden yaptırdığı iki mükemmel avize üzerindeki kıymetli taşlar da târif olunmaktadır:

253 OA, HAT. 548/27091.
254 OA, HAT 548/27042.

Ravza-i Mutahhara-i Felek-fersâda Olan Tebberrükâtan Eyâdi-i Hâriciyeye Giriftâr ve Satvet-i Bâhire-i Hazret-i Pâdişâh-ı Kışver-güşâ ile Tahlîs ve Derbâr-ı Şevketmedâr-ı Şâhâneye Lede'l-Vüsûl Tetâvül-i Eyâdi-i Buğât ile Vukû'a Gelmiş Olan Noksanlarının Müceddeden İlâve ve İkmâliyle Tanzîmi ve Mânend-i Nücûm-ı Menşûr Olan Mürvârîd-i Girânkadr ve Derâr-i Sâire-i Zîkiyem ve Kebîr ve Sağîr Nice Cevâhir-i Girânbahânın Âvîze Vesâir Resm Misûllü Şeyler İ'mâl ve Tasnî'ine Şifâhen Şerefsünûh Olan Emr ü Fermân-ı Cihân-mutâ'-ı Cenâb-ı Zillullâhîye İmtisâlen Darbhâne-i Âmire Tarafından Tanzîm Olunmuş Olan Murassa' Ciltli Dört Kit'a Mesâhif-i Şerîfe ve En'âm-ı Şerîfi Müceddeden Tahrîr ve Vaz' Olunan En'âm-ı Şerîfe Kîsesi ve İki Kit'a Âvîze-i Münîfe İle Bir Aded Buhûrdân ve Müceddeden Resm ve İ'mâl Olunan Bir Aded Alem ve Diğer bir Aded Âvîzenin Bervecch-i Müfredât Defteridir.

Kebîr Mushaf-ı Şerîf Üzerinde Olan Yâkut ve Fîrûzec Taşlarının Beyânı:

Kebîr yâkut: 38 adet+1 adet müceddeden mübâyaa= 39 adet.

Hurde yâkut: 77 adet+1 adet müceddeden mübâyaa= 78 adet.

Kebîrce fîrûzec: 38 adet.

Hurde yassı fîrûzec: 384 adet+139 adet müceddeden mübâyaa= 526 adet.

Atlas üzerine sırma işleme ve Lehkârî ve kılâbdan püsküllü mücedden i'mâl olunan kese (1 adet).

Diğer Bir Kit'a Kebîrce Mushaf-ı Şerîf Üzerinde Olan Zümrüd ve Yâkut ve Fîrûzec Taşlarının Mikdârı:

Kebîr zümrüd: 6 adet.

Sağîrce zümrüd: 13 adet.

Kebîrce yâkut: 4 adet.

Sağîrce yâkut: 120 adet+3 adet müceddeden mübâyaa= 123 adet.

Fîrûzec: 14 adet kebîr+111 adet sağîr= 125 adet.

Hurde yassı fîrûzec: 718 adet.

Atlas üzerine sırma işleme, Lehkârî şerid ve kılâbdân püsküllü müceddeden i'mâl olunan kîse (1 adet).

Sağîr Bir Kit'a Mushaf-ı Şerîf Üzerinde Olan Müdevver İnci ve Yâkut ve Fîrûzec Taşlarının Mikdârı:

Müdevver inci: 26 adet+2 adet müceddeden mübâyaa= 28 adet.

Kebîrce yâkut: 22 adet.

Sağîrce yâkut: 70 adet+1 adet müceddeden ilâve= 71 adet.

Kebîrce fîrûzec: 22 adet.

Hurde yassı fîrûzec: 132 adet+4 adet müceddeden mübâyaa= 136 adet.

Atlas üzerine sırma işlemeli, Lehkârî şerid ve kılâbdan püsküllü, müceddeden i'mâl olunan kîse (1 adet).

Diğer Bir Kit'a Sağîr Mushaf-ı Şerîf Üzerinde Olan Yâkut ve Zümrüd ve Fîrûzec Taşlarının Mikdârı:

Kebîrce yâkut: 44 adet.

Sağîr yâkut: 36 adet.

Sağîr zümrüd: müceddeden ilâve, 16 adet.

Kebîrce fîrûzec: 13 adet.

Hurde yassı fîrûzec: 196 adet+4 adet müceddeden ilâve= 200 adet.

Atlas üzerine sırma işleme, Lehkârî şerid ve kılâbdan püsküllü, müceddeden i'mâl olunan kîse (1 adet).

Bu Def'a En'âm-ı Şerîfi li-Ecli't-Teberük Tahrîr ve Tezhîb Olunarak Vaz' Olunan Kadîm En'âm-ı Şerîf Kîsesi Üzerinde Olan Elmas ve Yâkutların Mikdârı:

Göbeğinde olan kebîr rûze elmas: 37 adet.

Etrafında olan kezâlik rûze elmas ve yâkut: 82 adet elmas+33 adet yâkut= 115 adet.

Kapağında olan rûze elmas ve yâkut: elmas 14 adet+yâkut 4 adet+bu def'a müceddeden ilâve olunan elmas 7 adet+bu def'a müceddeden ilâve olunan yâkut 4 adet=29 adet.

Vâlid-i Mâcid-i Kesîrû'l-Mehâmid-i Hazret-i Cihandârî Cennetmekân Adn-i Âşiyân Sultan Abdülhamîd Hân Efendimiz Hazretlerinin Ta'lik Buyurdukları Kebîr Zümrüdlü Âvîzede Olan Elmas ve İncinin Mikdârı:

Kebîr şîşhâneli tahta zümrüd: 1 adet, 330 kırat.

Bâlâsına karîb kebirce zümrüd: 1 adet, 128 kırat.

Zîrinde olan kebirce zümrüd: 1 adet, 116 kırat.

Rûze Elmas: 265 adet+müceddeden mübâyaa 122 adet= 387 adet.

Kebîrce zümrüd: 6 adet, 272 kırat.

Kebîrce armudî habbe inci: 1 adedi 2 dirhem 11.5 kırat+2 adedi 3 dirhem 11 kırat+2 adedi 3 dirhem+2 adedi 2 dirhem+2 adedi 1 dirhem 14.5 kırat+2 adedi 2 dirhem 3.5 kırat+2 adedi 1 dirhem 6 kırat+1 adet (müdevver inciden zam olunmuştur)= 14 adet, 14 dirhem, 46.5 kırat.

Kebîrce müdevver delikli inci: 44 adet+1 adedi armudî habbeler içinde= 45 adet (3 kırat 23 dirhem).

Vasat müdevver delikli inci: 40 adet (2 kırat 6 dirhem).

Delikli müdevver inci: 23.5 miskal (müceddeden mübâyaa ile ilâve olunmuştur).

Cennetmekân Huld-i Âşiyân Sultan Mustafa Hân Tâbe Serâhu Hazretlerinin Ta'lik Buyurdukları Bir Aded Kebîr Zümrüdlü Âvîzede Olan Elmas ve İncinin Mikdârı²⁵⁵:

Battâl kebîr zümrüd: 1 adet, 2720 kırat.

Rûze ve Hind işi elmas: 240 adet.

Zümrüdün etrafına müceddeden i'mâl olunan altın çembere vaz' olunan rûze elmas: 140 adet (müceddeden mübâyaa olunmuştur).

Müceddeden i'mâl olunan altın püsküle vaz' olunan rûze elmas: 114 adet.

Bir adet altın zincir üzerinde olan habbelere vaz' olunan: 5 yâkut+10 zümrüd= 15 adet.

Zîr ve bâlâsına püsküllük inci: 41.5 miskâl (müceddeden mübâyaa).

Ortası Kebîr Parça Zümrüdlü Bir Aded Buhûrdân Üzerinde Olan Zümrüd ve Yâkut ve La'l Taşlarının Mikdârı:

Kebîr beyzî battâl zümrüd: 1 adet, 128 kırat.

Etrafında olan sağîr zümrüd: 32 adet+ müceddeden mübâyaa ile ilâve olunan 10 adet= 42 adet.

Fastalı kebîr zümrüd: 3 adet, 11 kırat.

Vasat zümrüd: 94 adet.

Sağîr zümrüd: 5 adet.

Delikli la'l: 1 adet, 8 kırat.

Kebîr la'l: 3 adet, 11 kırat.

Kebîrce yâkut: 3 adet, 7.5 kırat.

Sağîr yâkut: 109 adet.

Kebîr zümrüd etrafında olan sağîr yâkut: 93 adet.

Müceddeden Resm ve İ'mâl Olunan Bir Kit'a Kebîr Âvîzede Olan Elmas ve La'l ve Yâkut ve

²⁵⁵ Pâdişahın hediye ettiği bu avize, 1173 senesi sonlarında Şâm-ı Şerîf Valisi el-Hâc Muhammed Paşa tarafından Medine-i Münevvere'ye getirilmişti. Mezkur avizeyi, Muhammed Paşa, Şeyhül-Harem ve diğer ağalar Merkad-i Nebevinin müvâcehe-i aliyeleri cânibinde, kisve-i saâdet üzerine asmışlar idi (Avizenin evsâfi için bkz. BAO, MAD. d. 8948/6).

Zeberced Vesâir Taşlarının Mikdârı:

Pırlanta elmas: 2 adet, 3.5 kırat.

Kebîr battal la'l: 1 adet, 400 kırat.

Def'a kebîr la'l: 1 adet, 210 kırat.

Def'a kebîr la'l: 1 adet, 109 kırat.

Def'a kebîr la'l: 1 adet, 134.5 kırat.

Def'a kebîr la'l: 1 adet, 90 kırat.

Armudi habbe la'l: 12 adet, 25 dirhem.

Hâneli elmas: 1 adet kebirce+6 adet sağırce (bir aded müceddeden mübâyaa ve ilâve olunmuştur)= 7 adet.

Fîrûzec: 1 adet.

Zeberced: 1 adet.

Çârkûşe ve müdevver kebîr la'l: 12 adet, 174 kırat.

Fastalı la'l ve yâkut: 4 adet.

Kebîrce tûlî yâkut: 1 adet, 3 kırat.

Kebîrce la'l ve yâkut: 10 adet kebîr+118 adet sağır= 128 adet.

Âvize-i mezkûrenin püskül mahallinde olan yarım zümrüd: 35 adet, 224 kırat.

Def'a fastalı kebîr zümrüd: 7 adet+1 adet müceddeden mübâyaa= 8 adet.

Kebîr yâkut: 36 adet.

Sağır yâkut: 21 adet.

Sağır fîrûzec: 47 adet.

Püskül salkımlarında olan zümrüd: 62 adet kebirce+10 adet sağırce= 72 adet.

Alem Resminde Müceddeden İ'mâl Olunan Bir Kit'a Âvîzede Olan Taşların Mikdârı:

Kebîr yâkut: 5 adet fastalı+11 aded müceddeden mübâyaa= 16 adet.

Gök yâkut: 1 adet.

Sağır yâkut: 57 adet+1 adet delikli= 58 adet.

Def'a sağır yâkut: 39 adet (müceddeden mübâyaa).

Çârkûşe yeşil foyalı necef: 4 adet.

Tûlî yeşil foyalı necef: 1 adet.

Sağır tahta yeşil foyalı necef: 1 adet.

Beyaz habbe necef: 2 adet.

Fastalı sağır zümrüd: 8 adet.

Müdevver inci: 14 adet.

Fîrûzec: 1 adet sağır+10 adet kebîr= 11 adet.

Habbe elmas: 3 adet.

Fî 19 Receb sene 1234 / [14 Mayıs 1819]"

(OA, C.EV. 564/28479-1; OA, EV.HMH. D. 8990)

Defterde tamir edildiği belirtilen toplam sekiz kalem emanet şunlardır: İki büyük ve ikisi de küçük ebatta dört mushaf-ı şerîf; Sultan I. Abdülhamid Han'ın Ravza-i Mutahhara'ya takdim ettiği büyük zümrütlü avize; Sultan III. Mustafa'nın hediye ettiği büyük zümrütlü diğer bir avize; elmas ve yakutlarla süslü en'am-ı şerîf kesesi; zümrüt, yâkut ve la'l gibi kıymetli taşlarla süslü bir adet buhurdân.

Emanetler, Darphâne'de bakım ve onarım gördükten sonra Surre Emîni Said Bey'e teslim edilerek Medine-i Münevvere'ye gönderildi. Bunların yerli yerine konulması için Medine Kadısı, Şeyhü'l-Harem Hacı Kâsım ve Medine Muhâfızı'na hitâben bir fermân-ı hümâyun isdâr edilerek Said Bey teslim edildi:

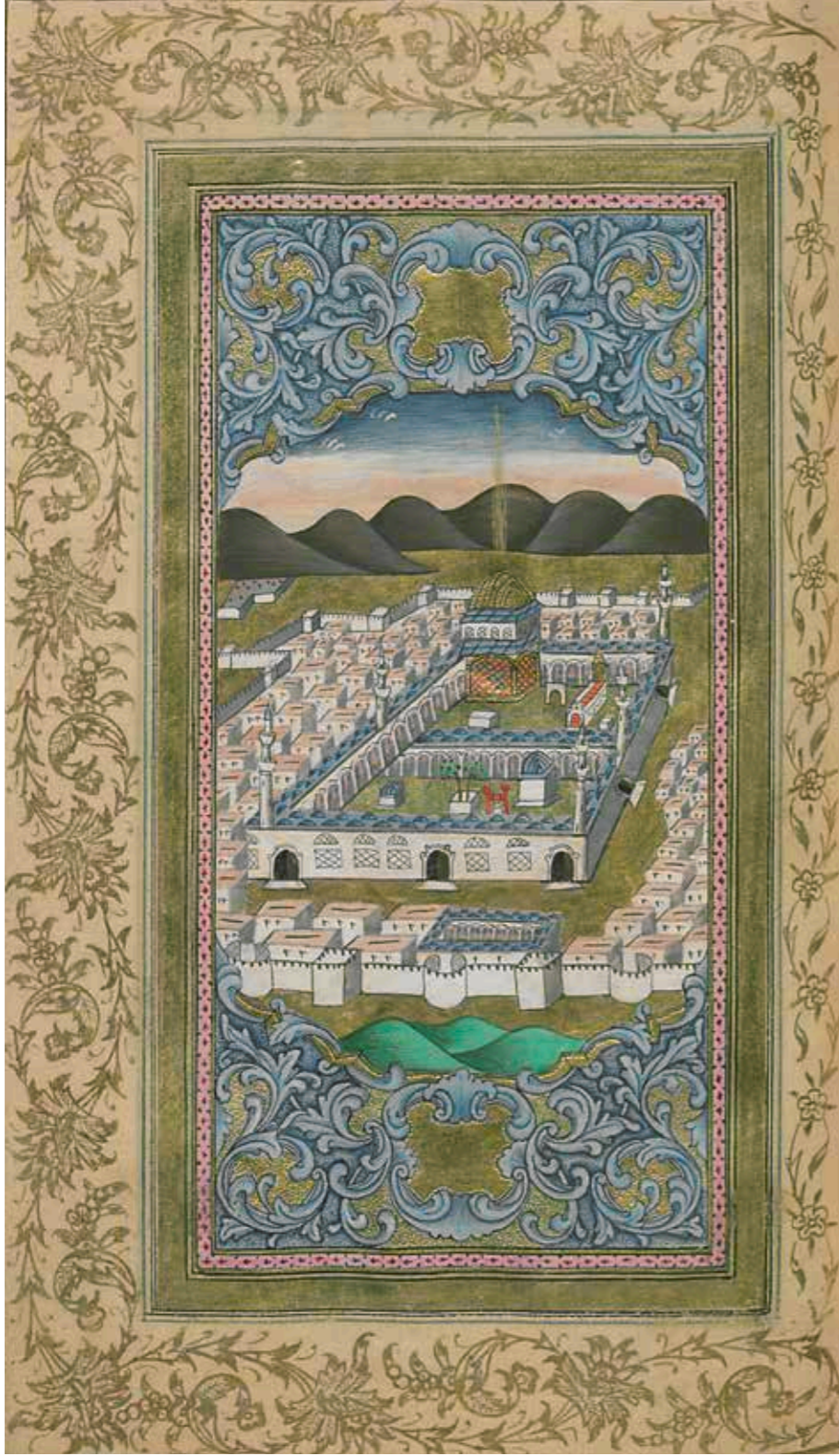
Medine-i Münevvere Kadısına ve Şeyhü'l-Harem-i Nebevî el-Hâc Kâsım dâme ulüvvühûya ve Medine-i Münevvere Muhâfızına,

Asr-ı pür-nasr-ı cenâb-ı cihân-ârânemde lillâhi'l-hamd ve'l-atâyâ eyâdi-i nühûset mebâdi-i Havâricden Haremeyn-i Muhteremeynin tathîr ve tanzîfi âyîne-i husûlde cilvenümâ olarak bundan akdem Suûd-ı nâ-mes'ûdun Ravza-i Mutahhara-i Hazret-i nübüvvetpenâhîden sirkate ictirâ edip Avn-i Bârî ve âsâr-ı teveccüh pâdişâhânem ile ele geçerek hâlâ Mısır vâlisi vezîrim Mehmed Mehmed Ali Paşa iclâlehû tarafından vârid olan emânetler bu tarafda tanzim olunarak mahalline ta'lîk için defteriyle havâcegân-ı dîvân-ı hümâyûnumdan hâlâ surre-i hümâyûnum emîni Saîd Bey dâme mecdühûya teslîmen irsâli ve mahallerine ta'lîki husûsu emîn-i mûmâileyhe tenbihî ve defter-i mezkûrun bir sureti başmuhâsebeye kayd olunarak mûmzâ sûret-i defteri ihrâc ve sûret-i meâlî beyan olunarak emânet-i mezkûrenin mahall-i mübârekeye vusulünde yerli yerine vaz' ve ta'lîkiyle esbâb-ı muhafazalarının istihsaline ihtimâm ve dikkat olunması bâbında, siz ki Şeyhü'l-Harem-i Nebevî müşâr ve Kadı ve Muhâfız-ı mûmâileyhimsiz, size emr-i şerîf sudûru irâde-i seniye-i mülûkânem taalluku ve ... şerîf-i kerâmetredîf-i şâhânem sünûhu ile sûretpezîr olmuş ve emânet-i mezkûre defteriyle emîn-i mûmâileyhe teslim ve mahalline vaz'ına kemâl-i âdâb ile ta'lîki tefhim ve tenbih kılınmış ve defter-i mezkûr başmuhâsebeye kayd ile memhûr ve mûmzâ bir kit'a sureti ihrâc ve sudur-i emr-i şerîfim mevzû'an tarafınıza irsâl olunmuş olmağla biminneti te'âlâ zikr olunan emânetler ol savb-ı mübârekeye emîn-i mûmâileyh ile vusûlde derhal sûret-i deftere tatbîk ederek ahz ve kemâl-i âdâb ile yerli yerine vaz' ve ta'lîkiyle esbâb-ı muhafazalarının istihsâli husûsuna itinâ ve himmet eylemeniz fermânım olmağla ifâde-i hâl ve tenbihî hâvi işbu emr-i cellîlül-kadrim isdâr ve ile tesyâr olunmuştur. İmdi bâlâda tahrîr ve beyân ve suret-i defterde tasfîr ve ayân olduğu üzere zikr olunan emânetler ol savb-ı mübârekeye vusûlünde sûret-i deftere tatbîk ederek ahz ve kemâl-i âdâb ile yerli yerine vaz' ve ta'lîkiyle esbâb-ı muhafazalarının istihsâli husûsuna itinâ ve himmet ve bu tarafta kaydı mahalline şerh verilmek için defteriyle vusûlü haberini derbâr-ı hilâfetmedârıma tahrîr ve ilâma mübâderet eylemeniz bâbında fermân-ı âlîşânım sâdir olmuştur. 19 Receb sene [12]34.

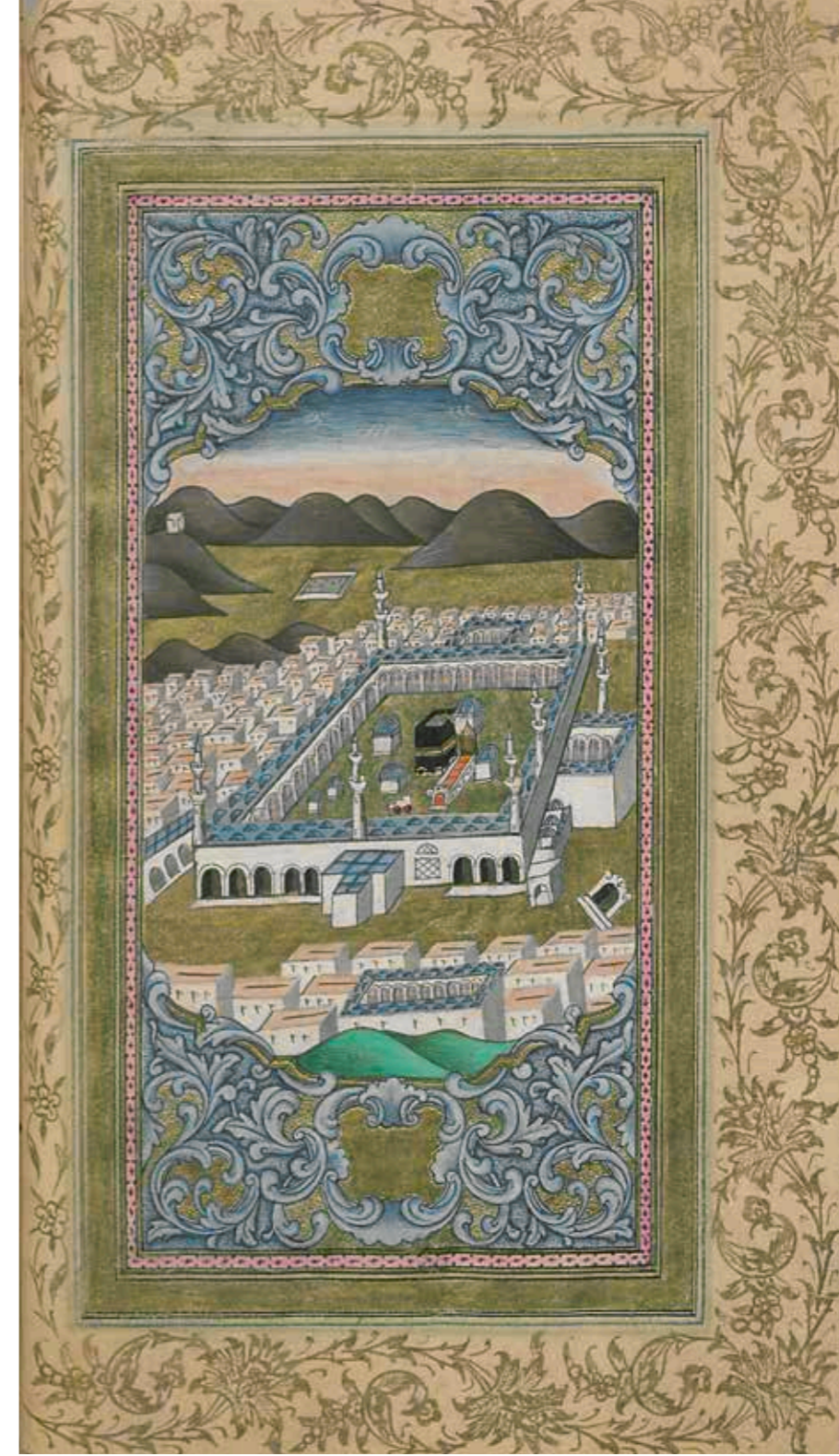
OA, C.EV. 564/28479-2.

Hasan Kalî'nin takririnde belirtilen teberrükât eşyası göz önüne alındığında, Abdullah b. Suûd ve adamlarının sorgusu ile ele geçirilen yukarıdaki emanetlerin sayıca ne kadar az olduğu görülmektedir. Bu durum, Suûd b. Abdülaziz'in Hücre-i Saâdet ve Ravza-i Mutahhara'dan gaspettiği emanetlerin ekseriyetinin zâyi olduğunu göstermektedir. Buna rağmen elde edilen bu emanetler bile Pâdişahı büyük bir memnûniyete giriftâr etmiştir.

Arşiv kaynaklarında, emanetlere yönelik sonraki yıllarda meydana gelen herhangi bir hırsızlık olayının kaydı yoktur. Ancak Harem-i Nebevî'de yapılan bazı yoklama ve sayımlar sırasında birkaç adet emanetin kayıp olduğu tespit edilmiştir ki bu noksanlar da teberrükât defterlerinde belirtilmektedir.

Delâilu'l-Hayrât, Mekke ve Medine
(Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Nuri Arlasez 317/35b-36a)

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ بَعْدَ الْخَلْقِ وَأَنْفَاسِهَا
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ بَعْدَ الْكَوَاكِبِ وَمَنَارِهَا
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ بَعْدَ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَأَجْنَابِهَا
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ بَعْدَ الشُّهُورِ وَأَيَّامِهَا
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ بَعْدَ خَلْقِكَ
وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ وَأَرْحَمْ مُحَمَّدًا
كَمَا صَلَّيْتَ وَسَلَّمْتَ وَبَارَكْتَ وَ
أَرْحَمْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ فِي
الْعَالَمِينَ رَبَّنَا إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ بِرَحْمَتِكَ
وَبِهَذِهِ الصَّلَاةِ أَنْ تَغْفِرَ لَنَا سَيِّئَاتِنَا

En'am-ı Şerif, Salavât-ı Kebir
(Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Pertevniyal 43/43b-44a)

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ مَعَ مَنْ آمَنَ وَاتَّقَى
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ بَعْدَ مَنْ سَبَّحَ الْمُسْتَجُودَ
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ مَعَ الْجُودِ بِكَوَاكِبِهَا
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ بَعْدَ الْقَطْرِ وَالْمَطَرِ
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ بَعْدَ الشَّجْرِ وَأُورْقِهَا
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ بَعْدَ الرَّمْلِ وَالْثَرَى
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ بَعْدَ الْأَمْطَارِ وَسَخْرَهَا
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ بَعْدَ الطُّيُورِ وَالْوُحُوشِ
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ بَعْدَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ بَعْدَ الْأَيَّامِ وَسَاعَتِنَا
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ بَعْدَ الْمَلَائِكَةِ وَتَسْبِيحِهَا

اللهم

BİRİNCİ BÖLÜM

*BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI SIRASINDA EMANETLERİN YAĞMADAN
KURTARILARAK İSTANBUL'A NAKLEDİLMESİ*

Şerif Hüseyin İsyanı ve Medine Müdâfaası

Hicaz'da, Vehhâbi istilâsından bir asır sonra Mekke Emiri Şerif Hüseyin ve oğullarının isyanı ortaya çıktı. Sultan II. Abdülhamid, İngiliz ve Fransızlar'ın Arapları devlet aleyhine kırkırtmalarını hesaba katarak sadakatinden şüphelendiği Şerif Hüseyin Paşa ve oğullarını İstanbul'da ikamet ettirmiş ve Hicaz'a girmelerini yasaklamıştı. İttihadcılar iş başına gelince, menkûb olarak değerlendirdikleri Hüseyin Paşa'yı Mekke Şerifi yaptılar.

Hüseyin, I. Cihan Harbi sonrasında Arap Meliki olmak hevesiyle Ocak 1916'da İngilizler'le anlaşmış²⁵⁶ ve gerekli hazırlıkları yaptıktan sonra 1916 yılı haziran ayı başlarında Osmanlı Devleti'ne fiilen isyan etti. Aslında isyan eden bütün Araplar değil²⁵⁷; sadece İngilizler tarafından kışkırtılan ve hırsı uğruna İslâm kardeşliğine ihânet eden Hüseyin idi²⁵⁸. İsyanın planlama ve icrâ safhası, Hüseyin ile İngiliz Yüksek Komiseri Sir Henry McMahon arasında 1915 yılı temmuz ayında başlayan karşılıklı mektuplaşmalarla belirlenmişti²⁵⁹. İngiliz subayı Lawrence, âsilerle beraber hareket eden ve onları Müslüman Türk kardeşlerine karşı organize eden bölgedeki en etkin kişi olarak faaliyet gösterdi.

İsyan başladıktan sonra âsilerin ilk başarısı, 12 Haziran'da Mekke'nin teslim alınması oldu²⁶⁰. Yedi gün muhasarada kalan Türk kuvvetleri 16 Haziran'da Cidde'yi teslim olmak zorunda kaldılar²⁶¹. Bu arada Şerif Hüseyin, 25 Şâban 1334 (14 Haziran 1916) tarihinde birinci²⁶², 11 Zilkâde 1334 (9 Eylül 1916) tarihinde de ikinci isyân beyannâmesini²⁶³ neşretti. Düşmanın sayıca çokluğu, erzak kıtlığı ve yardım gelme umudunun kalmaması sebebiyle 22 Eylül 1916'da Tâif de âsilere bırakıldı²⁶⁴. Böylece birkaç ay içerisinde Medine hariç tüm Hicaz kaybedilmiş oldu.

Medine Müdâfaası

İsyana en uzun direnen ve âsiler karşısında önemli başarılar kazanılan yer, isyanın ilk başladığı şehir olan Medine'dir. Mekke'nin kuzeyinde yer alan şehir, Suriye ile demiryolu bağlantısına sahip tek büyük yerleşimdi.

Dördüncü Ordu Kumandanı ve Bahriye Nâzırı Cemal Paşa, kendisine bildirilen birçok isyan istihbârâtına rağmen Hüseyin'e karşı harekete geçmekte tereddüt etti. Nihayet Medine Muhâfızı Basri Paşa, Hüseyin'in Medine'deki oğlu Ali'nin şüpheli tavırlar gösterdiğini ve kabileler arasında hükûmet aleyhinde propaganda yaptığını bildirmesi üzerine Cemal Paşa, 23 Mayıs 1916 tarihli emirle Fahreddin Paşa'ya²⁶⁵ Medine'ye gitmesini tebliğ etti:

256 Ahmed Akgündüz-Said Öztürk, *Bilinmeyen Osmanlı*, s. 296, 2000.

257 Hicaz ve Arabistan'daki kabilelerden Şerif Hüseyin'e muhâlif olanlardan başka Osmanlı taraftarı kabile ve şeyhler de vardı. Meselâ Rabıg Şeyhi Hüseyin Mübir, Hüseyin'in isyan teklifini kabul etmediği gibi bunu Türk makamlarına haber vermiş; Medine müdafilerine yiyecek ve para yardımı yapmış ve bir kez de 5000 altın göndermişti. Yine Büyük Şammar Kabilesi'nin başı İbn Reşid, Osmanlı'ya sâdik olup Medine'ye ve demiryolu postalarına yiyecek ve yardım yapıyordu. Bu her iki soylu Arap Emiri ve Şeyhi, daha sonra alçakça şehid edildiler. Hicaz'daki en büyük Harb Kabilesi'nin bir kısım şeyhleri de muhâribleri de, savaş süresince Osmanlı'ya sâdik kaldılar ve hiçbir şeye karışmadılar (Kandemir, a.g.e., s. 396).

258 Kandemir, a.g.e., s. 42, 2007; Akgündüz-Öztürk, a.g.e., s. 296.

259 İsmail Köse, *İngiliz Arşiv Belgelerinde Hicaz İsyanı*, s. 17, İstanbul 2014.

260 Süleyman Beyoğlu, *Medine Müdâfaası ve Fahreddin Paşa*, s. 118, İstanbul 2018.

261 Beyoğlu, a.g.e., s. 116.

262 *Birinci İsyân Beyannâmesi* için bkz., Nâci Kâşif Kıcıman, *Medine Müdâfaası-Hicaz Bizden Nasıl Ayrıldı?*, s. 46-50, İstanbul 1994.

263 *İkinci İsyân Beyannâmesi* için bkz., Kıcıman, a.g.e., s. 62-65.

264 Beyoğlu, a.g.e., s. 121.

265 Fahreddin Paşa, 1868 tarihinde Rusçuk'ta doğdu. 93 Harbi'nden sonra ailesiyle birlikte İstanbul'a geldi. 1888'de Harp Okulu'nu,

Zât-ı âlînize pek mahremâne olarak mühim ve muvakkat bir vazife tevdi edeceğim...

Medine Muhafızı Basri Paşa, Ali Bey'in etvârı mûcib-i şübhe bir şekil aldığı ve Yemen müfrezesinin hareketine intizâren vakit kazanmak istediklerini ve kabâil arasında hükûmet aleyhinde propaganda yaptıklarını bildiriyor.

Emîr-i Mekke'nin hükûmete karşı açıkça ve fiilen muhâlif bir tavır alacağına pek ihtimal vermiyorsam da böyle bir hareket vâki olur yahud muhtelif bahanelerle mûcâhidîn nakliyatından imtinâ edilirse o vakit hükûmetin emrini cebren infâz ettirmek icâb edeceğinden bu iş için Basri Paşa'yı kâfi bulmuyorum. Bu vazifeyi zât-ı âlînizin mücerreb elinize tevdi etmek istiyorum. Binâenaleyh, meselâ Akabe'yi ve mintikanız dahilindeki demiryolu teftiş etmek için hareket edip bundan bilistifade Medine-i Münevvere'yi ziyarete gelmiş gibi derhal karargâhınızın lüzumlu kısmı ile beraber Medine'ye azîmet buyurunuz ve kolordu şifresini beraber alınız. Medine'ye sırf bir zâir sıfatı ile gelmiş gibi kalırsınız. Fakat hiçbir işe karışmayınız. Medine'den kolordunuzun umurunu, tıpkı ben Medine'de iken yaptığım gibi idâre ediniz.

Vaktâki mûcâhidîn kemâl-i itaatle Amman'a hareket ederler ve Faysal Bey dahi ordu karargâhına iltihak eder, o vakit Yemen müfrezesi benim emrim üzerine Yemen'e ve zât-ı âlîniz Şam'a hareket edersiniz. Vaktaki kuvve-i müsellaha istimaline lüzum görülür, o vakit Medine'deki bilcümle kuvâ-yı müsellahayı kumandanız altına alır ve müsta'înen billâhi te'âlâ tevdi eylediğim vazifeyi kemâl-i metânetle îfâ edersiniz.

(İBB Kitaplığı Fahreddin Paşa Evrâkı, Bel_Mtf_23575)

1891'de de Erkân-ı Harbiyye'yi bitirdi ve kurmay yüzbaşı olarak orduya katıldı. Balkan Savaşı sırasında Çatalca savunmasındaki başarısıyla Edirne'nin geri alınmasında rol oynadı. Paşa, Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'na girdiği sırada miralay rütbesiyle Dördüncü Ordu'ya bağlı 12. Kolordu kumandanı olarak Musul'da bulunuyordu. 25 Kasım 1914'te miralaya terfi ettirildi. 26 Ocak 1915'te 12. Kolordu'daki vazifesine ilâveten Dördüncü Ordu kumandan vekilliğine getirildi. Şerif Hüseyin'in isyana hazırlandığı haberi üzerine Dördüncü Ordu kumandanı Cemal Paşa tarafından Medine'ye gönderildi ve şehri iki yıl yedi ay boyunca müdâfaa etti. 27 Ocak'ta esir olarak Mısır'a gönderildi. 5 Ağustos'ta Malta'ya sürgün edildi. Ankara Hükûmeti'nin gayretleriyle 8 Nisan 1921'de Malta'dan kurtuldu. 9 Kasım 1921'de TBMM'nin Kâbil sefirliğine tayin edildi. 12 Mayıs 1926'da yurda döndü. 5 Şubat 1936'da TSK'dan tümgeneral rütbesiyle emekliye ayrıldı. 22 Kasım 1948'de vefat etti ve vasiyeti üzerine Rumelihisarı'na defnedildi (Süleyman Yatac [Beyoğlu], "Fahreddin Paşa", *DA*, Cilt , s. 87-89, 1995).

Hicaz Kuvve-i Seferiye Kumandanı Fahreddin Paşa'nın hanımına gönderdiği hatıra fotoğrafı – "Pek sevgili yavrucuklarımın pek pek sevgili analarına, hakikatlı Sıddîka'ma. 10/4/1338" (İBB, Bel_Mtf_24515)

Bu sıralarda Medine'de, zâhiren Kanal Harekâtı'na iştirâk, hakikatte ise Medine'yi işgâl etmek maksadıyla Mekke'den gelmiş beşyüz kadar bedevî gönüllüsü (mücâhid) vardı. Başlarında Şerif Hüseyin'in büyük oğlu Ali'nin bulunduğu bu silahlı bedevîler, Medine'nin kuzeydoğusunda, şehre yarım saat mesafedeki Uhud Dağı eteğinde bulunan Hamza Mescidi civârında karargâh kurmuşlardı. Hüseyin'in diğer oğlu Faysal ise, güya bu mücâhidleri karşılamak ve beraberce Kanal'a gitmek üzere Şam'dan Medine'ye gelmiş ve bunlara beşyüz mavzer filintası verilmesi için Cemal Paşa'dan Medine Muhâfızlığı'na hitâben bir emri de beraberinde getirmişti²⁶⁶.

Daha önce yakalanan bir propagandacı casus vasıtasıyla isyan tertibini, bu tertiple alâkadar olanları ve isyanın ne zaman ve ne suretle başlayacağını haber alan ve durumu ayrıntılı bir rapor halinde Dâhiliye Nezâreti ile Dördüncü Ordu Kumandanlığı'nda bildirmiş olan Medine Muhâfız ve Kumandanı Basri Paşa, Ali ve Faysal'ın hakikî niyetlerine tamamıyla vâkıf idi. Basri Paşa, bu sırada Yemen'deki kıt'alara para ve cephane götürerek onları takviye etmek maksadıyla harekete hazır bulunan Yemen Müfrezesi'nin hareketini tehir etti. Emirler, Basri Paşa'yı Cemal Paşa'ya şikâyet ederek bu müfrezenin derhal güneye hareketiyle beşyüz filintanın hemen verilmesi emrini te'kid ettirmişler ve bu maksatla birçok nakliye devesi hazırlattıkları gibi bunların yarı nakliye bedeli olarak da üçbin beşyüz altın verdimişlerdi. Basri Paşa ise, Yemen Müfrezesi'nin yolculuk hazırlıklarını bitiremediğini ve mücâhidlere verilecek silahların henüz hazırlanmadığını ileri sürerek bunların gerçek niyet ve gayelerini farketmediğini ihlas etmemeye çalıştı²⁶⁷.

Cemal Paşa, Faysal Bey'e çektiği 27 Mayıs 1916 tarihli telgrafta; Suriye'nin güney mıntıkasında bir teftiş yapan ve pek dindâr ve mûtemed bir zât olan 12. Kolordu Kumandanı Fahreddin Paşa'nın Medine-i Münevvere'yi ziyâret etmesine müsâade ettiğini; Paşa'ya Medine'de kendi nâmına ikram ve dostluk gösterilmesini rica etmiştir²⁶⁸. Bu telgrafı alan Faysal, 30 Mayıs 1916 tarihinde bir zâir sıfatıyla Medine'ye varan, hakikatte ise muhtemel bir isyana karşı tedbir olarak gelen Fahreddin Paşa'yı hararetle karşıladı²⁶⁹.

Fahreddin Paşa, ilk olarak Ravza-i Mutahhara'yı ziyaretten sonra Faysal ve Ali'nin Hamza Mescidi civarındaki karargâhta verdikleri dâvet yemeğine katıldı. Rahatsızlığını bahane eden Basri Paşa dâvete icâbet etmediği gibi Fahreddin Paşa'yı katılmaması yönünde ikaz etti. Ancak Fahri Paşa, bir kahramanlık nümûnesi göstererek birkaç zâbit ve sுவâri ile beraber dâvet olduğu yere gitmiştir. Birkaç gün sonra devlete isyan bayrağını kaldıracak olan bu âsiler, her iki paşayı tevkif ederek Medine'yi bir baskınla ele geçirmeyi planlamışlar, Basri Paşa'nın Türk kıt'alarının başında beklemesiyle bu sுவikasd programını tatbik edememişlerdir²⁷⁰.

266 Kıcıman, a.g.e., s. 33-34.

267 Kıcıman, a.g.e., s. 33-34.

268 İBB Kitaplığı Fahreddin Paşa Evrâkı, Bel_Mtf_23575; Kandemir, a.g.e., s. 37.

269 İBB Kitaplığı Fahreddin Paşa Evrâkı, Bel_Mtf_23575; Kandemir, a.g.e., s. 37.

270 Kıcıman, a.g.e., s. 35.

Ali ve Faysal, 2 Haziran sabah vaktinde âniden karargâhlarını terkederek Mekke'ye hareket ettiler. Durumu şaşkınlıkla öğrenerek hemen Cemal Paşa'ya bildiren Fahreddin Paşa, umumi bir isyan hareketinin muhakkak olduğuna dair şüphelerin iyice arttığını ve ihtiyâfî bir tedbir olarak hattın muhâfazası için 130'uncu Alay'ın derhal Medine'ye sevkini iktizâ ettiğini bildirdi²⁷¹. Ancak bedevîler aynı tarihte demiryolundaki vidaları söküp rayları normal bir şekilde bırakmak suretiyle bir trenin devrilmesine sebep oldular ki, bu olay isyanın ilk tren vak'ası oldu²⁷².

Âsiler, 5/6 Haziran gecesi Medine'nin Kuba Kapısı ile Tüccâriye ve Sadriye karakollarına saldırarak isyânı fiilen başlattılar²⁷³. 6 Haziran günü Ali ve Faysal'ın kuvvetleri Cebel-i Hacâre'deki asker üzerine taarruza başladı. Muhâfız Basri Paşa, iki top, iki makinalı tüfek ve iki bölük piyade ile bu bölgeye hareket etti. Karanlık basıncaya kadar devam eden çatışma sonucu âsiler geri püskürtüldü. Burada biri onbaşı olmak üzere üç şehid verildi, dört asker de yaralandı. Fahreddin Paşa, yaralıları ve iki subayı harp madalyasıyla taltif etti²⁷⁴.

12 Haziran'da Fahreddin Paşa, Ali ve Faysal'ın bulunduğu Medine civarındaki el-İlâve üzerine taarruz için Hicâz harekâtının ilk gizli emrini tebliğ etti. Gayet güzel tertip edilen taarruz planı, harekâtteki gecikme yüzünden istenildiği şekilde tatbik edilemedi ve tehlikeyi anlayan âsilerin kaçmasıyla isyanın başlamadan bitmesine imkân bahşedecek önemli bir fırsat elden geçirilmiş oldu²⁷⁵.

Fahreddin Paşa, 14 Haziran'da Medine Muhâfızı Basri Paşa'dan kumandayı devraldı ve bu tarihten itibaren Medine müdâfaasını organize etmeye başladı²⁷⁶. Bu ay zarfında Cehennem Dağı'nın Menbâ'uş-Şecer sırtları ile Medine'nin 40 km. güneyinde bulunan Bi'r-i Mâşî'de meydana gelen çarpışmalarda âsiler dörtyüzden fazla ölü ve yaralı bırakarak kaçtılar. Kuvve-i Seferiye kırk üç şehit verirken 126 kişi de yaralandı²⁷⁷.

Şerif Hüseyin'in isyan etmesi üzerine 2 Temmuz 1916 tarihli hatt-ı hümâyun ile İstanbul'da bulunan Şerif Ali Haydar Paşa Mekke Emîri tayin edildi²⁷⁸. Maksud, isyan teşebbüsünün akim bırakılması ve Ali Haydar Paşa'nın Araplar'a tesir ederek devlete bağlılığın idâmesini sağlamaktı. Her hal ve hareketi, tahsil ve terbiyesiyle örnek bir İstanbul beyefendisi olduktan başka, Hazret-i Peygamberin mübârek neslinin asâlet ve şerâfetini de lâıykıyla üzerinde taşıması hasebiyle hemen herkesin sevdiği Ali Haydar Paşa, Şam'da Cemal Paşa tarafından muhteşem bir merâsimle karşılandı. Yeni Mekke Emîri, burada bir müddet ikâmetten sonra 26 Temmuz'da Medine'ye vâsıl oldu. Kendisini, Fahri ve Basri Paşalar başta olmak üzere askerî ve mülkî erkân ile devlete itaatkâr şeyhler hüsn-i istikbâl ettiler²⁷⁹. Medine'de karargâh kurarak bir beyannâme neşreden Ali Haydar Paşa, azledilen Hüseyin'in "*Devlet-i Aliyye-i Osmâniye ile hâl-i harbde bulunan bir hükümet-i Hıristiyanîye ile ittifâk ederek Hicâz kıt'a-i mübârekesini, Beytullâhu'l-Harâm ile Merkad-ı Enver-i Muhammedî'yi o düşmanın zîr-i himâyesine atmaya teşebbüs etmiş*" olduğunu ilân etti²⁸⁰.

271 İBB Kitaplığı Fahreddin Paşa Evrâkı, Bel_Mtf_23566.

272 Kıcıman, a.g.e., s. 37.

273 İBB Kitaplığı Fahreddin Paşa Evrâkı, Bel_Mtf_23578.

274 İBB Kitaplığı Fahreddin Paşa Evrâkı, Bel_Mtf_23578.

275 Kıcıman, a.g.e., s. 38-45.

276 Beyoğlu, a.g.e., s. 97.

277 İBB Kitaplığı Fahreddin Paşa Evrâkı, Bel_Mtf_23508.

278 18 Haziran 1332 tarihli irâde-i seniyye (OA, İrade, Dosya Tasnifi, I. Grup, Karton nr. 13).

279 Kandemir, a.g.e., s. 56-57.

280 Tanin, 23 Ağustos 1332.

Şerif Ali Haydar Paşa'nın tâyin başlangıçta Araplar üzerinde önemli bir tesiri oldu. Hüseyin'e eskiden beri muhâlif olanlar, yeni emirin tayininden memnun kaldıkları gibi, takım takım bedevîler ve hatırı sayılır kabile şeyhleri de gelerek kendisine itaatlerini bildirdiler. En nüfuzlu şeyhlerden İbn Reşid ve İbn Suûd, devletin emrine âmâde olduklarını ifâde ettiler. Hüseyin ise, Ali Haydar Paşa'nın kendi yerine tayin olunduğunu duyar duymaz iyice azıtmış ve olanca kuvvetiyle dört bir yana saldırmaya başlamıştır²⁸¹.

Şerif Hüseyin'in isyanı üzerine Hükümetin yeni Mekke Emîri olarak tayin ettiği Şerif Ali Haydar Paşa, Fahreddin Paşa (ortada) ve Medine Muhafızı Basri Paşa (sağda) (İBB, Bel_Mtf_24609)

Fahreddin Paşa 15 Temmuz 1916'da Hicaz Kuvve-i Seferiyyesi Kumandanlığı'na tayin olundu. Bi'r-Ali, el-İlâve, Bi'r-i Dervîş, Bi'r-i Mâşî, Bi'r-i Râha ve Bi'r-i Abbâs gibi önemli mevkiilerden temizlenerek ele geçirildi ve böylece Medine çevresinde bir emniyet hattı meydana getirilmiş oldu (15-29 Ağustos). Ancak harekâtın devamı ve Medine'nin gereği gibi müdâfaası için Dördüncü Ordu Kumandanlığı'ndan devamlı surette takviye kuvvet istenilmiş, şartların yetersizliği ileri sürülerek bu talepler çoğunlukla cevapsız bırakılmıştır.

281 Kandemir, a.g.e., s. 63.

İsyanın gelişmesinde yegâne esâs, altın ve erzak olduğundan, âsiler bedevîleri bu ikisiyle kazanarak gün geçtikçe isyanı yaymayı başardılar. Buna mukâbil Kuvve-i Seferiye'nin mevcudu az, muhafazaya çalışılan hat ve alan geniş, bedevîlere yapılan altın ve erzak yardımı da kısmî idi. Bundan dolayı çok sayıda kabile açlık yüzünden çapulculuk maksadıyla âsilerle iltihak etti.

Kasım ve Aralık ayları çölde karşılıklı çarpışmalarla geçti. 1917 yılı başlarında Medine artık kısmen muhâsara edilmiş gibiydi. Nitekim Şerif Ali Haydar Paşa, 7 Ocak 1917 tarihinde Cemal Paşa'ya çektiği telgrafta, demiryolu hattından başka hiçbir yerden bir şey gelmediğini, hattın da yakında esaslı bir taarruza maruz kalacağına dair haberler alındığını, Hilâfet-i Osmâniye'nin mevkiini idâme için âzamî gayret göstererek Merkad-i Saâdeti muhâfaza etmesi gerektiğini, yoksa düşmanın her türlü maksada nâil olmasına izin verilmiş olacağını bildirmiş; ayrıca kendisinin Hüseyin'e hiçbir vakit eseri olmayı istemediğini ve ileride Medine'yi terke mecbur kalabileceğini ifâde etmiştir²⁸².

8 Ocak 1917'de ikiyüz develik bir erzak kafilesi, talimli muhafız askeri bulunmadığından Bi'r-i Ali ile Bi'r-i Derviş arasında uğradığı baskın sonucunda tamamen âsilerin eline geçti. 13 Ocak 1917'de Hayber yoluyla Yemen'de bulunan kıt'alara para götürmek üzere Bueyre İstasyonu'ndan iki mitralyöz ve 90 kişilik maiyeti ile hareket eden Eşref Bey, Ebu'n-Ne'am İstasyonu'nun on saat kadar doğusunda atlı, hecinli ve piyâdeden oluşan âsilerle karşılaştı. Çıkan çatışmada maiyeti bozulup dağılan Eşref Bey, yaralı olarak esir düştü; iki mitralyöz ve 25 bin liralık altınla 80 bin liralık banknottan oluşan para âsilerin eline geçti²⁸³.

282 İBB Kitaplığı Fahreddin Paşa Evrâkı, Bel_Mtf_23856.

283 İBB Kitaplığı Fahreddin Paşa Evrâkı, Bel_Mtf_23872; Kıcıman, a.g.e., s. 80.

Fahreddin Paşa, Mekke Emiri Ali Haydar Paşa ile sivil ve askerî erkân huzurunda Emir'in küçük oğlu Zeyd ve büyük oğlu Dâmad Abdülmecid'e tabanca ile atış talimi yaptırırken (İBB, Bel_Mtf_24573)

Ocak ayı sonlarına doğru Faysal'ın denizden İngiliz donanmasına yaptırdığı müthiş bombardıman neticesinde sahildeki el-Vecih Kalesi tahrip edildi ve Faysal, Ümlüç'ten sevkettiği kuvvetlerle kaleyi işgâl etti. Kale ve sâhil kumandanı Jandarma Kaymakamı (Yarbay) Ahmed Tefvik Bey maiyetindeki kıt'alar zorlukla kurtarılabildiler²⁸⁴. Bu olay üzerine Şerif Ali Haydar Paşa, Sadâret ve Dâhiliye Nezâreti'ne çektiği telgrafta, Medine'de oturmasının esâret hayatına müncer oabileceğini belirtmiş ve Şam'a gitmek üzere izin istemiştir²⁸⁵.

18 Şubat 1917'de kıt'aların birer kademe geri çekilmesi hakkında emir verildi. Bu emir gereğince Gâyr Cephesi Bi'r-i Mâşi'ye, el-Hamra Cephesi de Bi'r-i Derviş'e çekildi. 58. Fırka Karargâhı da Bi'r-i Mâşi'ye naklolundu. Bu suretle birçok can ve kan bahâsına alınan yerler birer birer tahliye edilmeye başlandı. 5 Mart sabahı İslâm tarihinde ilk defa olmak üzere bir İngiliz uçağı Medine-i Münevvere üzerinde uçtu. Fakat Kubbe-i Hadrâ üzerine yaklaşmaya vakit bulamadı. Çünkü derhal havalanan bir Osmanlı uçağı, düşman tayyâresini Anberiyeye Kışlası ve karargâh üzerinden geri dönmeye zorlayarak Cehennem Dağı arkasına kadar takip etti²⁸⁶.

Hicaz Kuvve-i Seferiyesi'ne zaman zaman yapılan takviyeler, düşmanla asıl boğuşulan Filistin Cephesi'nin zararına oluyordu. Bundan dolayı özellikle Alman subaylar, Medine'nin boşaltılmasını ve buradaki kuvvetlerin Sina Cephesi'nde kullanılmasını istiyorlardı. Bununla ilgili uzun müzâkereler sonucu Hükûmet, yapılması düşünülen Mekke seferinden vazgeçilmesine²⁸⁷ ve Medine'nin tahliye edilmesine karar verdi.

"Medine'nin tahliyesi ve Hicâz'daki kıta'âtın Filistin'de istihdâm edilmek üzere geri çekilmesini emrediyorum. Birinci Kuvve-i Seferiye'nin Şelâle mevzi'inden alınıp Gazze şimalinden Bi'ru's-Seb' umûmî hattına geri alınmasına muvâfakat ederim. Dördüncü Ordu'ya lâzım olan takviye kıta'âtı için de îcâbına bakılacaktır. 2 Mart sene [1]333 [2 Mart 1917].

Başkumandan Vekîli Enver"

(ATASE Arşivi, 169-768-733/5)

284 Kıcıman, a.g.e., s. 79-80.

285 İBB Kitaplığı Fahreddin Paşa Evrâkı, Bel_Mtf_23901.

286 Kıcıman, a.g.e., s. 82-83.

287 ATASE Arşivi, 169-768-733/6.

Dördüncü Ordu Kumandanı Cemal Paşa, Fahreddin Paşa'ya çektiği 4.3.1333 (4 Mart 1917)²⁸⁸ tarihli telgrafta; Başkumandan Vekili Enver Paşa'nın Medine'nin tahliyesini ve anavatanın müdâfaasında istihdâm edilmek üzere Hicaz Kuvve-i Seferiyesi'nin de Filistin'e celbini emrettiğini bildirdi. Telgrafta Cemal Paşa, nakliyâtın dağdağsız ve kimsenin dikkatini çekmeyecek surette yapılmasını istiyor; Medine sevdâlısı olduğunu bildiği Fahri Paşa'ya alınan tahliye kararı için üzülmemesini tavsiye ediyordu. Tahliye işleminin nasıl yapılacağıyla ilgili detaylı bilginin verildiği telgrafın son bölümünde ayrıca, emânât-ı mübârekenin naklolunması işleminin de Fahri Paşa'ya tevdi edildiğini görüyoruz:

“...Ravza-i Mutahhara'yı tahliye edip Şeyhü'l-Harem ile birlikte Emânât-ı Peygamberî'yi alıp getirmek vazifesi dahi size âit olacaktır. Bu telgrafı alınca ağlamamaklığınızı rica ederim. Medine bugün maatteessüf vücûd-ı İslâmın kangren olmuş bir uzvudur. Anavatanı kaybetmemek için bu uzvu muvakkaten fedâ edeceğiz.”

(İBB Kitaplığı Fahreddin Paşa Evrâkı, Bel_Mtf_23746; Bel_Mtf_23789)

Fahreddin Paşa, iki gün (6 Mart) sonra Cemal Paşa'ya çektiği cevabî telgrafında; emredilen hususları ağlamadan okuyamadığını, tahliye işlemine başladığını, buna rağmen eğer imkân verilirse mühim ağırlıkların sevkinden sonra Medine'yi ve Ravza-i Mutahhara'yı son dakikaya kadar muhafaza edebileceğini ifade etti:

“...Benden altın ve salâhiyet esirgemezseniz, burada Hakkın inâyeti ve Peygamberin rûhâniyeti ile uzun müddet yaşayabileceğime ümidim berkemâldir. Hülâsa, Medine'yi elimizden sûret-i kat'iyede düşürecek bir vaziyet-i elîme henüz tehdâdüs etmedi ise; Medine'yi, Hazret-i Peygamberin Ravza-i Mutahharasını, mühim ağırlıkların sevkinden sonra son dakikaya kadar muhafaza ile ecdâdımızın anavatanın kiblegâhına yerleştirmiş oldukları Medine'den Osmanlı bayrağının bana kaldırılmamasına müsâade buyurulmasını kemâl-i tazarru'la istirham ederim.”

(ATASE Arşivi, 4/7302, H-46, 1-21; İBB Kitaplığı Fahreddin Paşa Evrâkı, Bel_Mtf_23750)

Hicaz Kuvve-i Seferiyesi Kumandanı'nın bu kesin kararından oldukça etkilenen Cemal Paşa, bir gün sonra (7 Mart) çektiği mukâbil telgrafta, “Benim telgrafım nasıl sizi ağlatmış ise sizin telgrafınız dahi beni ağlattı. Telgrafınızın içinde yaşayan âlî ve necîb Müslüman ve Türk kalbini tebci ederim. Rûhâniyet-i Peygamberî ve bütün Âl-i Osman'ın ruhları sizden hoşnûd olsun.” demiştir²⁸⁹.

288 Medine müdâfaasıyla ilgili ATASE Arşivi'nde yer alan Fahreddin Paşa, Cemal Paşa ve Enver Paşa'ya ait telgraf yazışmalarına bakıldığında; 1333 Rûmi yılının Kânûnisâni (Ocak) ayı ile başlatıldığı, Mart ayının üçüncü ay olarak zikredildiği çok net bir şekilde görülmektedir (ATASE Arşivi, 3221, H-46, 1-20; ATASE Arşivi, 169-768-733-33 vb.). Buna rağmen bazı araştırmacılar 1333 Rûmi yılını Mart ayı ile başlatmışlar, belgelerdeki ay hanesinde yazılı 3 rakamını Mayıs ayı olarak kabul etmişlerdir. Bu yanlış dolayısıyla, yaşanan olaylar ve bu meyanda emânât-ı mübârekenin nakli işler ay gecikmeyle kaydedilmiştir.

289 ATASE Arşivi, 3221, H-46, 1-21/1-21a.

Neticede, durumu inceden inceye müzâkere eden hükûmet Medine'nin tamamen tahliyesinden vazgeçerek kısmen tahliyesine karar verdi. Kısa sürede başlayan tahliye esnasında ahâlinin bir kısmı kâfile kâfile doğuya doğru hareket ediyor, diğer bir kısmı da trenle nakil için istasyona geliyordu²⁹⁰.

Medine'nin tahliye işlemi devam ettiği sıralarda Hüseyin'in oğlu Ali, 25 Mart 1917'de Fahreddin Paşa'ya bir mektup göndererek Hicâz Kuvve-i Seferiyesinin kayıtsız şartsız teslim olmasını teklif etmiş; diğer oğlu Zeyd de, 5 Nisan 1917 tarihli mektubuyla Bi'r-i Mâşî'nin tahliyesini istemişti. Fahreddin Paşa'nın her ikisine de cevabı şu oldu:

“Bize karşı İngiliz altını ile iğfâl edilen Vehhâbiler'in, memleketlerine avdetlerinde tecdîd-i nikâh ve îman eylemekte olduklarını elbette duyuyorsunuz. İmzalarınızı hâlâ şerâfetle tezyine çalışan sizlerin, şu basit çöl evlatları kadar olsun tahâret-i vicdaniye göstermenizi arzu ederim. Geliniz, terk-i silâh ediniz!”

(İBB Kitaplığı Fahreddin Paşa Evrâkı, Bel_Mtf_23627; Kıcıman, a.g.e., s. 91)

Tahliyenin devam ettiği günlerde, Hüseyin'in diğer iki oğlu Faysal ile Abdullah da, demiryolu hattını farklı noktalardan keserek Kuzey'den Medine'ye gelecek kuvvet ve erzak girişini engellemeye çalışıyorlardı²⁹¹. Âsi emirlerin mektupla teslim teklifleri ve demiryolu hattını tahribe çalışmaları üzerine Fahreddin Paşa 12 Nisan 1917'de bir beyannâme neşretti. Arapça ve Türkçe neşrolunan beyannâmenin orta yerinden itibaren, ne bahâsına olursa olsun Medine-i Münevvere'nin kararlılıkla müdâfaa edileceği ilân ediliyor; ayrıca bir sene erzâk istememek şartıyla arzu edenlerin Medine'de kalabileceği, arzu edenlerin de nisan ayı sonuna kadar istedikleri yere gidebileceği bildiriliyordu:

290 Kıcıman, a.g.e., s. 93.

291 İBB Kitaplığı Fahreddin Paşa Evrâkı, Bel_Mtf_23627; Kıcıman, a.g.e., s. 91-92.

حجاز قوه سفر يسي
قوماندانلغى
*

بیانامه

مدینه منوره
۱۲ - نisan - ۱۳۳۳

A 1-2
B 601
C 14-1

۲۵ - مارث - ۱۳۳۳ قارىخنده (شريف على) امضالى بر مکتوب گادى * «مدینه منوره قوه حجازيه نيك بلاقيد و شرط تسليم اولمى» تکليف ايديلوردي

* - نisan - ۱۳۳۳ قارىخنده (شريف زيد) امضالى بر مکتوب گادى * بونددو بئرمائيد، کي عسکر مز قوماندانلندن بئرمائيد تکليفى «طلب ايديلوردي»

بن بويکي مکتوبك (شريف على) : (شريف زيد) صورتندو کي امضالى به بائعرق - اسلاميت نطقه نظرندن اوزر مه فرض اولدغي وجه ايله - ترک سلاح اتلر يني و کلوب سده - سینه پيغمبر مه به يوز کوز سور مرک شمدى به قدر يابد قلرى حرکات جنازه دن دولاي تو به واستغفار ايلدلى يني و ابوي دينيان وهابيلردن هبرت آلارق ايمان ونکاحلر يني يکيله ملر يني و پادشاه و خليفه مز اولان سلطان - محمد رشاد - خان افنده ز حضرتلر يني عرض دخالت اتلر يني تکليف ايتدم . بئرم بونکي غافه دوت طروب آتارق جواب و يردلر .

اتکليز آتورلر يني مقابل اسلام قان دوککدن ذرق آلان عاصى حسپنک اوغلا ندن فيصل ، ابشتدیکه کوره الوجهدن کلوب مدینه ديمر يولنى کسمرک شمالدن کله جک قونلر قارشى طور اجتماش ! عبدالله ده العيسدن کله مرک خطى کسوب مدینه به قارشى اولور و جتماش !

مدینه نك - سور به ايله يکانه خط مواصله سى اولان بودمير بولي بويه ايکي يزدن کيسله کن سوکره عربان مدینه به ارزاق اذخالنندن منع ايدبله جکمش و آندن سوکره على ايله ز يديک قونلرى يا حر يا مدینه يني الاجلر يا خود ايلاق نتيجه سى اولارق مدینه يني تسلیمه مجبور ايدو جکلر مش !

آی ناس ! معلومک اولسون که قوماندان الله و بر يان شجيع و فخرمان عسکرم بون عالم اسلامك قوه الظهري و تأييد معنو بسيله خلافتك گوز بيگي اولان مدینه ايني سوک فشنکينه ، سوک دامه قازنه ، سوک نفسنه قدر محافظه و مدافعه به مأوردور و بوکا عسکرجه ، مسلمانجه عزم و جزم ايتشدر .

بوعسکر مدینه نك انتقامى ايجنده و نهايت روضه مطر و مک شيل قهسي آئنده قان و آتشدن مسوج قيزيل بر کفنسله کومولمده کجه مدینه منوره قلمه سنک برجلردن و نهايت مسجد سعادت نبوتنک مناره لرندن و يشيل قهسندن عثمانيلرک آل بايراقى الله جکدر .

آی ناس ! بوحرب عمومیده بر طاق آمال خسيه به تما متبوع مفتحه قارشى انکس يزلرک يارداقچيلندن تغزل اپدن بو کوره عاصيه انکليز بايراقلى بر طياره يي مسجد سعادت اوزر تده دولاشد يرد قلرى کي بر کون مدینه سورلر ينيه سو قلوب پيغمبره قارشى ملوب آتقدن ده اوتانیه جقلر تندن و اطراف ايله واصله مزى کسمرک بزى ضيق ميرشله تعبيره جالشلر ينيک محمل اولد يقدن هر حاله قارشى عاصيلرک مقاصد ملمونانلر به سد چکک و مدینه يني جناب حقل عون و عتابى و پيغمبر ذیشاننک امداد روحانييله الى نيه محافظه و مدافعه انتك ايجون سزه بروجه آتى تکليفده بولونقه مع التامر مجبور اولدم :

بوزم ايله بر آرده جالشه رقى مقدراته کوکل و ضاسيله اشقرک ايدو جک اولانلر بيرسته مدت بدن ارزاق ايسته مه مک شرطيله مدینه دم قلابايلرلر . بونلرک غير يسي مدینه ده کرک حرب کرک قحط سبيله محمل الوقوع برماجه کبرانک عواقبه معروض قاللاق ايجون شهر نisan غايه سته قدر آرزو ايدکلىرى ، واقعه کيتمليدولر .

حجاز قوه سفر يسي قوماندانده
ميرلوا
فخر العزمه

"...Ey Nâs! Mâlumunuz olsun ki, kumandam altına verilen şeci' ve kahraman askerim bütün âlem-i İslâmın kuvvetü'z-zahrı ve te'yîd-i ma'neviyesiyle Hilâfetin gözbebeği olan Medine'yi son fişengine, son damla kanına, son nefesine kadar muhâfaza ve müdafaaya me'mûrdur ve buna askerce, Müslümanca azm ve cezm etmiştir.

Bu asker, Medine'nin enkâzı içinde ve nihayet Ravza-i Mutahhara'nın yeşil kubbesi altında kan ve ateşten mensûc kızıl bir kefenle gömülmedikçe Medine-i Münevvere Kal'asının burçlarından ve nihayet Mescid-i Saâdet-i Nebevî'nin minârelerinden ve yeşil kubbesinden Osmanlılığın al bayrağı alınmayacaktır.

Ey Nâs! Bu Harb-i Umûmîde bir takım âmâl-i hasîseye tebean metbû-ı mufahhamına karşı İngilizler'in yardımlığına tenezzül eden bu gürûh-ı âsiye İngiliz bayraklı bir tayyâreyi Mescid-i Saâdet üzerinde dolaşdırdıkları gibi bir gün Medine surlarına sokulup Peygambere karşı top atmaktan utanmayacaklarından ve etraf ile muvâsalamızı keserek bizi dîk-ı maîşetle ta'cîze çalışmaları pek muhtemel olduğundan her hâle karşı âsîlerin makâsıd-ı mel'ûnâlerine sed çekmek ve Medine'yi Cenâb-ı Hakkın avn ve inâyeti ve Peygamber-i Zîşânın imdâd-ı rûhâniyetiyle ilâ nihâye muhâfaza ve müdâfaa etmek için size bervech-i âtî teklifte bulunmağa maatteessüf mecbur oldum:

Bizim ile bir arada çalışarak mukadderatımıza gönül rızasıyla iştirâk edecek olanlar bir sene müddet benden erzâk istememek şartıyla Medine'de kalabilirler. Bunların gayrısı Medine'de gerek harb gerek kaht sebebiyle muhtemelü'l-vukû' bir melhame-i kübrânın avâkıbine mâruz kalmamak için şehr-i Nisan gâyesine kadar arzu ettikleri mevâki'e gitmelidirler.

Hicâz Kuvve-i Seferiyesi Kumandanı Mirlivâ Fahreddin"

(ATASE Arşivi, Klasör nr. 524, Dosya nr. 601, 17-1)

Efkâr-ı umumiye üzerinde bu beyannâmenin ciddî tesiri oldu. Zira, yukarıda belirtildiği gibi Ali ve Zeyd'in mektup göndererek Fahreddin Paşa'dan kayıtsız şartsız teslim olmayı istemeleri, diğer iki emîrin mütemadiyen demiryoluna saldırmaları, mart ayında başlayan tahliye işleminin hâlâ devam etmesi ve bir de her tarafa yayılan emânât-ı mübârekenin naklolunacağı söylentisi üzerine dost düşman herkes Osmanlı hükûmetinin artık zayıfladığına ve Medine'yi terke karar verdiğine kanâat getirmişti. Bu sırada neşrolunan Arapça ve Türkçe beyanname ile ne bahasına olursa olsun mukaddesâtın korunacağı ilân edilmiş olduğundan dostun yüzü gülmüş, düşmanın da içi kan ağlamıştır²⁹².

Şam'dan Medine'ye iki üç günde bir gidip gelen tahliye treni ile 10 Mart'tan itibaren ilk olarak zayıf ve hastalar taşınmaya başlandı²⁹³. 10 Mart 1917 tarihinden 15 Nisan 1917'ye kadar Medine'den tahliye ve naklolunanlar şunlardı: 2303 zuefâ tebdil-i hava efrâdı Şam'a; 28200 âile ve ahâli, Şam ve diğer mevkilere; Hicâz Menzil Teşkilâtı'ndan 885 şahıs Maân'a; Tayyâre Müfrezesi Maân'a; 130'uncu Alay'ın Üçüncü Taburu olan Medine Muhâfız Taburu Maân'a; Mevlevî Sıhhiye Bölüğüyle birleştirilen 58'inci Sıhhiye Bölüğü Amman'a; 70 numaralı Makineli Tüfek Bölüğü Tebük'e; 36'ncı Seyyar Hastahâne ve 44'üncü Ekmekçi Takımı Kudüs'e nakledildi²⁹⁴. Ayrıca 500

292 İBB Kitaplığı Fahreddin Paşa Evrâkı, Bel_Mtf_23912.

293 ATASE Arşivi, 169-768-733/6.

294 ATASE Arşivi, 169-768-733/8 (Dördüncü Ordu Kumandanı ve Bahriye Nazırı Cemal Paşa'nın Başkumandanlık Vekâletine telgrafı).

yataklı bir sâbit hastahâne ve Emâret Karargâhı sevkolundu²⁹⁵. Şerif Emir Ali Haydar Paşa 14 Nisan 1917'de Şam'a uğurlandı²⁹⁶. Birkaç gün sonra da Harem-i Şerif'deki emânât-ı mübâreke eşyası Şam'a nakledildi²⁹⁷.

Cemal Paşa'nın 13 Nisan 1917 tarihli telgrafına göre, vesikalı ve vesikasız olarak Medine'den 13 Nisan'a kadar 25 bin nüfus çıkarılmış; bunların 3120 kadarı Şam'a sevkolunmuş; Medine'de büyük küçük tahminen 9000 nüfus kalmıştır (ATASE Arşivi, 169-768-733/7-1). Hicâz Kuvve-i Seferiye Kumandanı Fahri Paşa'nın Dördüncü Ordu Kumandanlığı'na geçtiği 3 Mayıs 1917 tarihli telgrafta ise, Medine nüfusunun 1916 yılında 40.000 raddelerinde tahmin olunduğu; 3 Mayıs itibarıyla 7220 kişinin trenle, 27800 kişinin de karadan Medine hâricine tahliye edildiği ve Medine'de 5000 civârında bir nüfusun kaldığı bildirilmiştir (bkz. İBB Kitaplığı, Bel_Mtf_23912).

295 İBB Kitaplığı Fahreddin Paşa Evrâkı, Bel_Mtf_23622.

296 Kandemir, a.g.e., s. 78.

297 ATASE Arşivi, 169-768-733/10 (Dördüncü Ordu Kumandanı ve Bahriye Nazırı Cemal Paşa'nın Başkumandanlık Vekâletine 24 Nisan 1917 tarihli telgrafı).

Fahreddin Paşa ve Hicâz Kuvve-i Seferiyesi Kumandanlığı Erkân-ı Harbi (İBB, Bel_Mtf_24588)

“*Beyannâme ahkâmını noktası noktasına icrâ etmek bize farz olmuştur*” diyen Fahreddin Paşa, kısıtlı imkânlarla rağmen askeriyle beraber Medine'nin müdâfaasına devam etmiştir. Paşa, “*Beytül-Makdis gibi bomboş bir kubbenin anahtarı için bunca kan dökmüş olan heriflere (İngilizler'e) karşı Kubbetül-Hadrâ'yı nasıl bırakıp gideceğimizi düşündükçe kanım kuruyor, kalbim duruyor*”²⁹⁸ demek suretiyle, ihtimâl dahi olsa mukaddes beldeyi düşmana bırakma düşüncesinin kendisine verdiği izdirâbı dile getirmiştir.

Medine'nin hayat damarı olan demiryolunun muhafazası için hat boyunca kâfi miktarda asker göndermek, kuzeyden yardım gelmeksizin düşmanın Medine çevresine yapabileceği bütün taarruzları defetmek Medine garnizonunun gücünü aşan bir durumdu. Çünkü Medine'den Maan'a kadar 843 kilometrelik alanın her noktası düşmanın taarruzuna maruz bulunmaktaydı²⁹⁹. Bundan dolayı âsiler sık sık demiryolu hattına saldırıyorlar ve bazen ciddi zâyat verdiriyorlardı. Örneğin, Tebuk civarındaki bir istasyona yakın hatta döşedikleri bombaları 25 Eylül 1917'de tren geçerken patlattılar ve makineli tüfeklerle etrafa ateş açarak yirmi iki kişiyi şehid ettiler. Elli üç kişinin yaralandığı bu olayda trendeki bütün eşyalar da yağmalandı³⁰⁰. İngiliz altınlarına karşılık İslâm kanı döken âsî Hüseyin'in oğulları, bu şekilde demiryolu güzergâhındaki istasyon ve raylara

298 IBB Kitaplığı Fahreddin Paşa Evrâkı, Bel_Mtf_23846-2

299 ATASE Arşivi, 169-768-733/19.

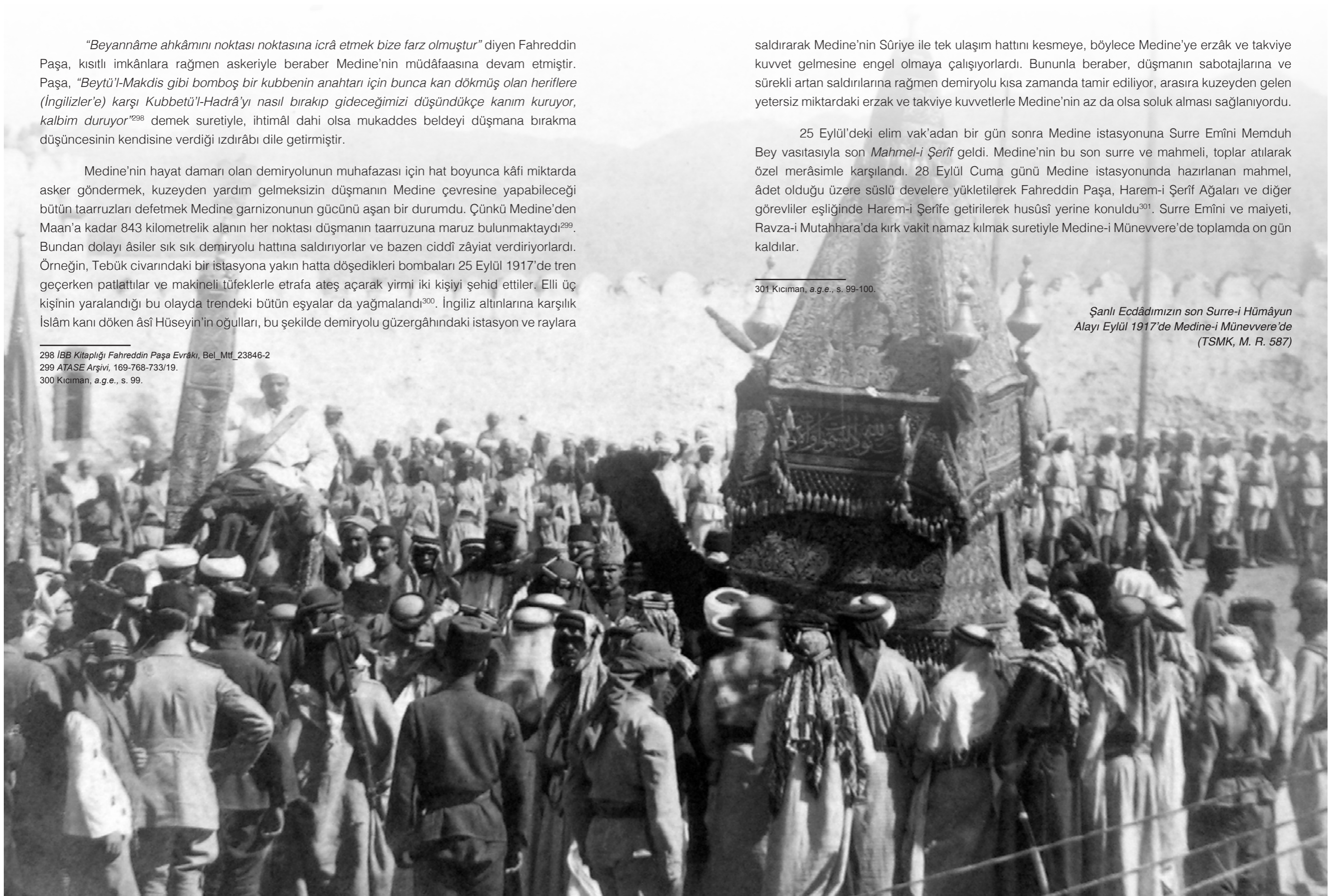
300 Kıcman, a.g.e., s. 99.

saldırarak Medine'nin Sûriye ile tek ulaşım hattını kesmeye, böylece Medine'ye erzâk ve takviye kuvvet gelmesine engel olmaya çalışıyorlardı. Bununla beraber, düşmanın sabotajlarına ve sürekli artan saldırılarına rağmen demiryolu kısa zamanda tamir ediliyor, arasına kuzeyden gelen yetersiz miktardaki erzak ve takviye kuvvetlerle Medine'nin az da olsa soluk alması sağlanıyordu.

25 Eylül'deki elim vak'adan bir gün sonra Medine istasyonuna Surre Emîni Memduh Bey vasıtasıyla son *Mahmel-i Şerif* geldi. Medine'nin bu son surre ve mahmeli, toplar atılarak özel merâsimle karşılandı. 28 Eylül Cuma günü Medine istasyonunda hazırlanan mahmel, âdet olduğu üzere süslü develere yükletilerek Fahreddin Paşa, Harem-i Şerif Ağaları ve diğer görevliler eşliğinde Harem-i Şerife getirilerek husûsî yerine konuldu³⁰¹. Surre Emîni ve maiyeti, Ravza-i Mutaahhara'da kırk vakit namaz kılmak suretiyle Medine-i Münevvere'de toplamda on gün kaldılar.

301 Kıcman, a.g.e., s. 99-100.

Şanlı Ecdâdımızın son Surre-i Hümâyun Alayı Eylül 1917'de Medine-i Münevvere'de (TSMK, M. R. 587)

Mahmel-i Şerîf, âsîlerle yapılan harp dolayısıyla Mekke-i Mükerrreme'ye gidemeyerek Medine'den İstanbul'a geri döndü. Memduh Bey, surre yolculuğu sırasında tuttuğu günlükte, Osmanlı tarihinin bu son Surre-i Hümâyûn Alayı hakkında kısaca bilgi vermiştir. Fahreddin Paşa ile Medine'nin müdâfaası hususunda yaptıkları mülâkat câlib-i dikkattir:

“...21 Eylül sene [1]333/21 Eylül 1917'de Der'â'ya muvâsalat ve Kuvve-i Askeriye tarafından merâsim-i istikbâliye icrâ edildi. Burada bir saat kadar tevakkuf olunduğu sırada nezd-i âcizîye getirilen Hudût-ı Cedîde [Hicâz Demiryolu]'ye muhâfız jandarma ikmâl efrâdından Şeyh Ali Kürdî nâmında bir neferin okuduğu mehdiye-i Resûl Sallallâhu Aleyhi ve Sellem cümlemizi gaşy hâline getirdi. Bu zâtın sesi gâyet lâtif ve usûle olan nisbeti de sadâsı derecesinde idi... Der'â'dan hareket ve esnâ-yı râhda İbnü'r-Reşîd ve Kumandan Basri Paşa ile mülâkat olunarak arefe-i İd-i adhâda [Kurban Bayramı Arefesi] belde-i tâhireye takarrub edildi ve Kubbe-i Mukaddese-i Hadrâ görünmeğe başladı.

Giryeye ve zâr ile çokdan ben bu lütfü gözlerim

Hamdenillâh Kubbe-i Hadrâyı gördü gözlerim

Bir müddetcik sonra da belde-i mübâreke kal'asından toprak atılarak Medine-i Münevvere'ye vusûl müyesser oldu. Şimendüfer mevkiğinde Medine Muhâfız Vekîli ve Hicâz Kuvve-i Askeriyesi Kumandanı Fahri Paşa ve erkân-ı askeriye ve mülkiye ve ahâlî-i kirâm-ı Medine taraflarından bir sûret-i mükemmelede istikbâl edilerek tehiye olunan dâire-i mahsûsaya götürüldük. Biraz sonra Fahri Paşa ile beraber Harem-i Şerîf-i Me'âlî-Redîf-i Hazret-i Risâletpenâhî cihet-i yemînindeki Bâbü's-Selâma kadar mâsiyen azîmet olundu. Müşârunileyh cümlemizi Bâbü's-Selâm'dan Harem-i Şerîfe idhâl ve müvâcehe-i nübüvvetpenâhîye isâl eylediler. Rû-çeşm-i tahassürle müştâk olduğumuz hâkipây-i muallâ-yı Risâletpenâhî'ye cebîn-sây-ı niyâz olarak tertîl-i teslîmât ve tahiyât ve halîfe-i rû-yi zemîn efendimizin ve asâkir-i nusret-me'ser-i cenâb-ı pâdişâhîlerinin muvaffakiyâtı duâsı tekrar edildi.

...Medine-i Münevvere'de dahî Surre-i Hümâyûn Alayı mevki [istasyon] civarındaki Surre Karargâhı'nda bir sûret-i mükemmelede kumandan ve zâbitân ve İbnü'r-Reşîd ve ulemâ ve bi'l-cümle me'mûrîn-i mahalliyenin iştirâkiyle icrâ ve sancak ve mahmel-i şerîf Ravza-i Mutahhara'ya ve şam'lar dahî mahall-i mahsûsasına vaz' ve ilkâ edildi. Müteâkiben belde-i mübâreke mücâvereten mukîm olub ulûm-ı zâhire ve tasavvufiyede sâhib-i yed-i tûlâ ve kuvve-i ma'nevîyece de yektâ olduğu haber verilen Şeyh Ahmed Şemsî Mağribî'nin mülâkatıyla teşerrüf olundu. Şeyh-i müşârunileyh, âfiyet-i hümâyûnı istifsâr etmekle lehu'l-hamd sıhhat ve âfiyet-i şâhânenin berkemâl olduğunu söyledim. Duâ-yı temâdi-i sıhhat-ı seniyyeyi tekrardan sonra «İnşâallah karîben harb-i umûminin muzafferiyet-i kâmile ile netîce-pezîr olacağını» bi'l-beyân bu ifâdesinin hâk-i pâ-yi hümâyûn-ı cenâb-ı hilâfetpenâhîye arz ve iblâğını tezkâr eyledi. Tebşîr-i vâki' bir istîzâh-ı kalbînin cevâb-ı sarîh ve şâfîsi olmağla bâ'is-i inbisât-ı azîm oldu.

Belde-i tâhiredede Harem-i Şerîf-i Hazret-i Nebevî'ye mülâzemet ve kanâdîl-i Ravza'yı ikâm misüllü vezâif-i mukaddeseye müdâvemet sûretleriyle on gün ikâmet olunarak Ravza-i Mutahhara'da kırk vakit namazı kılmağa da muvaffakiet hâsıl oldu.

Nazm

Eylemişdim çûn bu in'âmı Rabbimden niyâz

Şükrenillâh Ravza'da ben kırk vakit kıldım namâz

Zamân-ı avdet takarrub eyledi. Harem-i Şerîf'de beyne'l-işâeyn [akşam ile yatsı arası] mevlid-i şerîf kırâat olundu. Vakt-i muayyenden bir gün evvel sancak ve mahmil-i şerîfler buldukları mevki'lerden çıkarılıp aynı merâsim ile dâire-i askeriyeye isâl kılındı. Gecesi de Fahri Paşa tarafından şeref-i abîdâneme bir ziyâfet tertîb olundu. 6 Teşrinisânî sene [1]333/6 Kasım³⁰² 1917, sabahleyin Harem-i Şerîf'de ifâ-yı salât ve müteâkiben Kabr-i Şerîfe girilerek kandiller tebdîli ve mahfazalar silinmesi vazifesi ber-sâbık ifâ olunduktan sonra huzûr-ı Hazret-i Peygamberî'den eşk-i zîr-i melâl olarak vedâ' edildi.

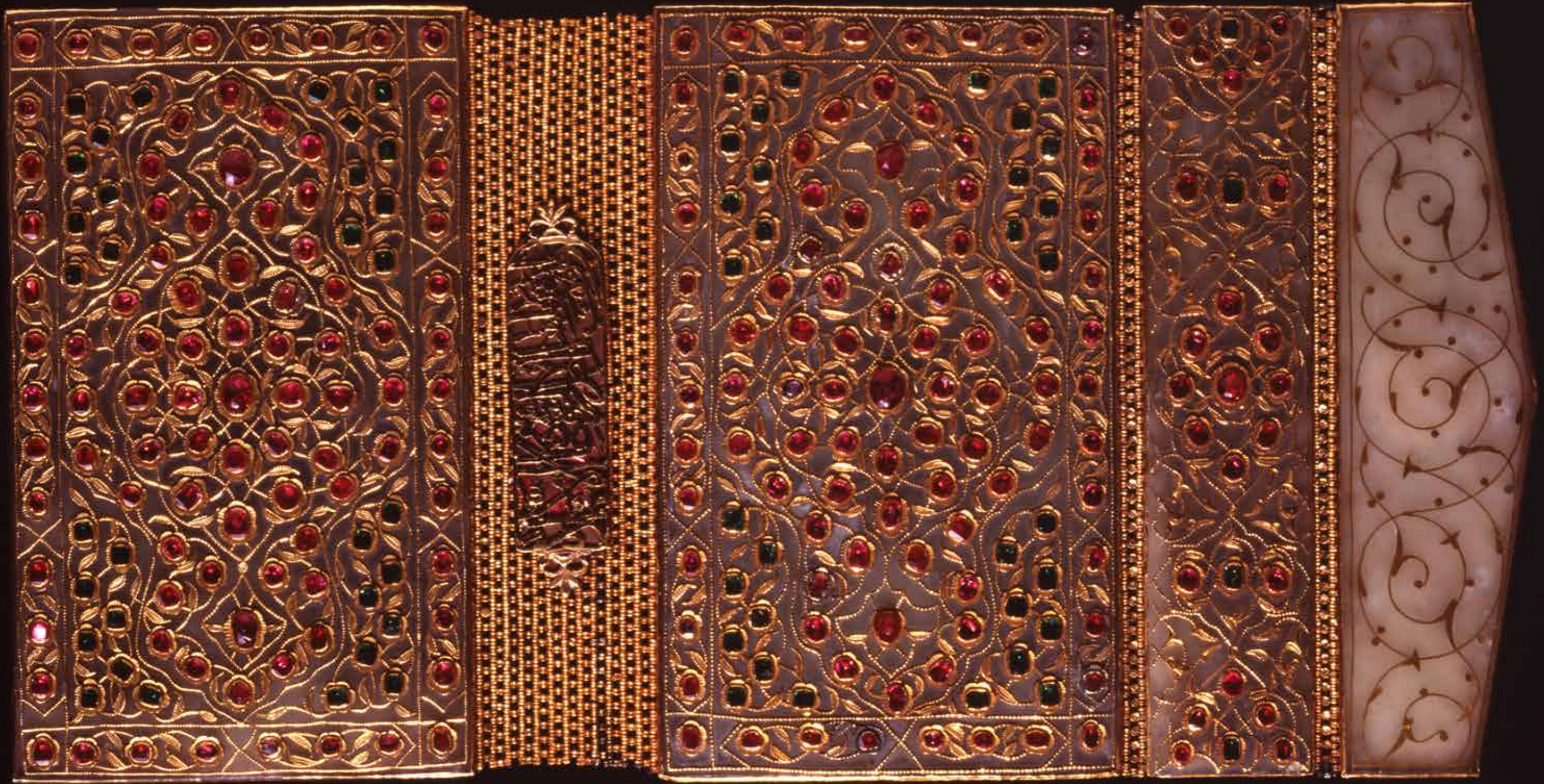
Vasatî sâat sekiz raddelerinde otomobil ile şimendüfer mevki'i civarındaki karargâhımıza gelinerek Fahri Paşa ile mülâkat olundu. Beraberce trenin bulunduğu meydana azîmet ile teşyî için hâzır olan me'mûrîn-i askeriye vesâire ve muzika aralarından geçilip trenin yanında duruldu. Fahri Paşa «kendisiyle bütün arkadaşlarının son katre-i hûnını isâr ederek Medine-i Münevvere'de ile'l-ebed râyet-i Osmânînin temevvücnümâ olacağını ve karîben Mekke-i Mükerrreme'ye gideceklerini hâk-i pâ-yi âli-i cenâb-ı mülûkâneye arz etmeliğimi» beyân eyledi. Taraf-ı abîdânemden dahî «gerek kendisinin ve gerek gazanfer rüfekasının bu belde-i tayyibe ve tâhireyi muhâfaza emrinde son derecede şevk ve gayretleri müşâhid olub keyfiyeti bervceh-i mar'rûz ve meşhûd südde-i ulyâ-yı hilâfetpehâhîye arz edeceğim» cevaben beyân kılındı. Bu nutukların te'âtîsi sırasında huzzârın kâffesi ağlıyorlar idi. Trenimiz de hareket ederek belde-i tâhire-i Medine ve Kubbe-i Hadrâ gözden nihân oldu ki bu levha-i müfâkat dahî be-gâyet hüzün-âver idi. Yolumuza devam ve üç gün bazı ârıza-i tarîk sebebiyle Tebük'de kalınarak dokuzuncu günü Şam'a ve târîh-i hareketimizin üçüncü mâhı nihâyetinde dahi Dersâadete müvâsalat olundu.”

(TSMK, Mehmed Reşâd 587/vrk. 4-9)

Fahreddin Paşa, mahmil-i şerîf Medine'de bulunduğu sıralarda bir yandan da şehrin müdâfaası ile ilgili faaliyetleri tâkip etmekteydi. Bu cümleden olarak, 29 Eylül'de Medine'nin yarım saat güneydoğusunda yer alan tâbiye istihkâmı teftiş etmiş; askerin harp kabiliyetini artırmak amacıyla burada icrâ olunan makineli tüfek, topçu, piyade ve bomba atışlarını seyretmiş; ertesi gün de Bi'r-i Ali'de Hecinsüvar Alayı tarafından yapılan atışları izlemiştir³⁰³.

302 Buradaki Rûmî ay, -muhtemelen müstensih hatası olarak- yanlış kaydedilmiştir (TSMK, Mehmed Reşâd 587/vrk. 8). Baş kısmında da her nasılsa yıl hatâlı yazılmıştır. Nitekim eserde, Surre-i Hümâyûn Alayı'nın 11 Ağustos 1335'te Haydarpaşa'dan trenle Medine'ye doğru hareket ettiği bildirilmektedir ki (vrk. 1); bu tarih, Milâdî 11 Ağustos 1919'a, yani Medine'nin âsîlere teslim tarihi olan 13 Ocak 1919'dan yedi ay sonrasına tekâbül ettiğinden aklen muhaldir. Zaten ileriki varaklarda, alayın Der'a'ya 21 Eylül 1333'te ulaştığı belirtilerek yıl doğru kaydedilmiştir (vrk. 4). Ancak 8'inci varakta, Surre Alayı'nın Medine'den çıkış tarihi 6 Teşrinisânî 1333/6 Kasım 1917 olarak gösterilmek suretiyle bu sefer de ay yanlış yazılmıştır (vrk. 8). Çünkü 11 Ağustos 1333/11 Ağustos 1917'de Haydarpaşa'dan trenle hareket eden alay, beşinci gece Haleb'e ve yedinci gün Şam'a varmış (vrk. 2); 19 Eylül Perşembe günü akşam ezanını müteâkib Şam'dan yola çıkarak 21 Eylül'de Der'a'ya (vrk. 4), 26 Eylül Kurban Bayramı Arefesi'nde de Medine'ye yakın bir noktaya ulaşmış ve Kurban Bayramı 27 Eylül 1917'de Medine'de idrâk olunmuştur. Medine'de on gün ikâmet edildiğine göre (vrk. 7), Surre Alayı'nın 6 Teşrinisânî (Kasım) değil, 6 Teşrinievvel (Ekim)'de Medine'den çıktığı kat'idir.

303 Kıcıman, a.g.e., s. 99-101.

TSM 2/2121

Murassa Kelâm-ı Kadîm Kabı

Osmanlı, Harbiye Nâzırı Enver Paşa'nın Teberrükü
bkz. TSMK, Y.Y. 827/Umum Sıra No. 87
TSM, TTKD IV/No. 48046

Bir taraftan bu merâsim ve faaliyetler devam ederken diğer taraftan da askerlerin hâli gittikçe fenâlaşıyordu. Medine etrafında müthiş bir sıtma ve güzergâh hattında müzmin bir skorpit hastalığı, subay ve askerleri ciddî şekilde sarsmaya başlamıştı. İlaşé müşkülâtı artmış ve yemeklik, 165 gram buğday ile 5 gram sâde yağa indirilmişti³⁰⁴.

1917 yılı sonlarına doğru Medine, bir ada gibi etrafı düşmanla çevrili bir şekilde varlığını devam ettirmeye çalıştı. Bu yılın kasım ayında, Medine'deki birliklerin keşif için kullandığı son uçak bedeviler tarafından düşürüldü. Böylece Medine'deki birlikler şehrin etrafındaki durum hakkında bilgi alamaz oldular.

1917 yılı sonunda Medine'deki kuvvetlerin yekûnu şöyleydi: 42. Ve 55. Alayların toplam kuvvetleri 3.000 kişilik 6 tabur; 100 kişilik 4 bölüğü bulunan Hecinsüvar Alayı; 150 mevcutlu Estersüvar Bölüğü; 18 makinalı tüfek; 2 sahra topu, 1 obüs, 1 krup dağ topu, 1 kudretli dağ topu, 1 şinayder, 2 mantelli olmak üzere 8 batarya topu; 1 telgraf bölüğü; telsiz ve telgraf müfrezeleri; istihkâm bölüğü ve nordanfilt müfrezesi³⁰⁵.

Bu kuvvetleri bedevilerle mağlûp ve esir edemeyeceğini bilen Hüseyin ve oğulları, cephe taarruzuna cesaret edemediklerinden var kuvvetleriyle demiryolu hattının tahribine çalışarak, Medine'yi açıklıkla düşürmenin peşindeydiler³⁰⁶. Hat üzerinde büyük bir faaliyet gösteren âsiler, 11 Kasım 1917 tarihinde obüs toplarıyla mücehhez oldukları halde Buvâta İstasyonu'na taarruz ettilerse de müdâfilerin sebâtı karşısında hiçbir şey yapamadan elli kadar ölü ve yaralı vererek çekildiler. Müdâfilerden üç nefer şehid ve bir zâbit de yaralandı.

Âsiler iki gün sonra daha büyük bir kuvvetle Anter İstasyonu'na hücum etti. Kuvvetleri pek üstün olduğundan etraftaki bir iki karakolu kısa zamanda ele geçirerek iki subayla altmış neferi esir alan düşman, müstahkem bir kale gibi sebat eden istasyonu düşüremedi. Güney'den 250 kişilik müdâfaa kuvvetinin istasyona imdat için geldiğini görünce de korkarak geri çekildiler³⁰⁷.

11 Aralık'ta Tebük'ün güneyindeki Ahdar İstasyonu civarında hat üzerine yerleştirilen dinamitlerin patlamasıyla lokomotif ve onun arkasında bulunan tren muhafazasına memur efrâd vagonu havaya uçtu. Yağmur gibi kurşun ateşine maruz kalarak şehid olanlardan biri de Devlet-i Aliyye'ye ciddî bir sadâkatle bağlı olan Şeyhü'l-Meşâyih Süleyman Refâde Paşa idi³⁰⁸. Bilâhare makamına geçen oğlu Şeyh İbrahim de devlete sadâkate devam etti. Nitekim bu zat, Medine'nin muhâsarası esnasında müdâfilerin şiddetle muhtaç olduğu erzâkın satın alınması hususunda büyük hizmetler îfa etti³⁰⁹.

Mevlîd-i Nebevî kandiline müsâdif olan 16 Aralık'ta Medine'nin her tarafı bayraklarla donatıldı, elektriklerle aydınlatıldı, toplar atıldı. Ertesi günü sabah namazında, Harem-i Şerîf-i Nebevî zâbitler, neferler ve ahâliyle dolmuştu. Huşû içerisinde okunup dinlenen mevliden sonra 42'nci Alay Sancağı'na *Gümüş İmtiyaz Madalyası* takıldı. Hicâz harekâtı sırasında çok sarp ve çetin bir arâzide ve çok ağır şartlar altında kahramanca savaşarak âsileri üst üste yenilgilere uğratan bu alayın madalya ile taltifi hakkında aşağıdaki ta'mîm çıkarılmıştır:

304 Kıcman, a.g.e., s. 101.

305 Kıcman, a.g.e., s. 103.

306 Kıcman, a.g.e., s. 103.

307 Kıcman, a.g.e., s. 107.

308 Kıcman, a.g.e., s. 113.

309 Kıcman, a.g.e., s. 115.

"Hicâz Kuvve-i Seferiye Kumandanı'nın Ta'mîm Sûreti

- *Kırkikinci Nizâmiye Alayı'nın harekât-ı hamâsetkârânesine binâen mezkûr alay sancağının gümüş imtiyaz madalyasıyla tevşih edilmiş olduğu Dördüncü Ordû-yı Hümâyûn Kumandanlığı'ndan ta'mîm edilerek tebşir edilmiştir.*
- *Hicâz isyânının bidâyetinde Hicâz'a gönderilip o zamandan bu güne kadar Hicâz dârü'l-harekâtında, el-İlâve'de, Aşîr Boğazı'nda, Nasr-ı Azîz'de, Gâyır'da, Müceyyez'de nâ-kâbil-i tasvîr meşakkat ve mahrumiyetler içinde pek kahramânâne muhârebeler yaparak Hicâz'da usâta ve İngilizler'e karşı Osmanlı Sancağı'nın şerefini muhâfaza etmiş ve birçok zâbitân ve efrâdı şeref meydanlarında şehid düşmüş olan bu alayın pek muhterem sancağının bu suretle mazhar-ı takdir ve taltif olması cidden fahrîmi mûcib oldu.*
- *San'at-ı cellî-i askerînin en zikîymet ve muhteşem emânetlerinden olan, ihtizâzât-ı şerefpîrâsıyla safvet-i askeriyyeye revnak ve satvet veren mukaddes sancağın tevkîr-i kadrine çalışan, şerefine şerefler katan bu alay efradının gözlerini öperim. Kumandanına, zabıtlarına teşekkür ederim. Ve şühedâsını mağfiretlerle yâd ve tebcil ederim. İzhâr-ı fedâkârîden geri kalmadıklarını dâima gördüğüm diğer kıta'âtın zâbitân ve efradının da gözlerini öperim.*

Hicâz Kuvve-i Seferiye Kumandanı Mirliva Fahri

(İBB Kitaplığı Fahreddin Paşa Evrâkı, Bel_Mtf_24689)

*Devletine sadâkatten ayrılmayan
Şeyhü'l-Meşâyih Süleyman Refâde Paşa*

*Kırk İkinci Nizâmiye Alayı'nın sancağına Harem-i Şerif-i Nebevî'de
Fahreddin Paşa tarafından Gümüş İmtiyaz Madalyası takılırken
(İBB, Bel_Mtf_24744)*

Düşman saldırılarına, kuvvet ve erzak azlığına rağmen müdâfîler 1918 yılında da metânetle mücadeleye devam ettiler. Düşman istihbârâtı, Medine'nin neredeyse tamamen kuşatılmasına rağmen teslim olmamasını, Fahreddin Paşa ve idâresi altındaki askerin imân, irâde ve disiplinine hamlediyordu³¹⁰. Müdâfîlerden İhtiyat Mülâzımı İdris Sabih Bey'in Hazret-i Peygamber'e hitâben yazdığı şu anlamlı şiir, askerin o zamanki hissiyatını ne kadar güzel ifade etmektedir:

“Dünya ve Âhîret Efendimiz'e”

*Bir Ulü'l-Emr idin, emrine girdik
Ezelden biâtli hâkânımızsın
Er idik sâyende murada erdik,
Dünya ve âhîret sultanımızsın...*

*Unuttuk İlhan'ı, Kara Oğuz'u
İşledik seni gözbebeğimize...
Bağışla ey Şefî' kusurumuzu,
Bin küsur senelik emeğimize...*

*Suçumuz çoksa da sun'umuz yoktur,
Şımarlık müjde-i sahâbetinle...
Gönlümüz ganîdir, gözümüz toktur,
Doyarız bir lokma şefaatinle...*

*Nedense kimseler anlamaz eyvâh !
O kadar saf olan dileğimizi..
Bir ümmî isen de Yâ Resûlallah!
Ancak sen okursun yüreğimizi...*

*Suları tükendi gülâbdanların,
Dinmedi gözümüz yaşı.. Merhamet!
Külleri soğudu buhurânların
Aşkınla bağırını yakmada millet...*

*Gelmemiş Türkçe'de «Kays» ü «Hassan» in
Yok bizde ne «Bürde», ne «Muallâka»
Yolunda baş veren Â-i Osman'ın,
Lâ'l ile yazdığı tarihten başka...*

*Ne kanlar akıttık hep senin için,
O Ulu Kitâb'ın hakkıyçün, azîz
Gücümüz erişsin ve erişmesin,
Uğrunda her zaman döğüşeceğiz...*

*Yapamaz Ertuğrul evlâdı sensiz,
Can verir cânânı veremez Türkler...
Ebedî hâdim-ül Haremeyniniz
Ölsek de «Ravza» nı ruhumuz bekler!..³¹¹*

310 Köse, a.g.e., s. 369.

311 Kıcıman, a.g.e., s. 106-107;

Müdâfîlerin azmini kıran tek şey iâşe azlığıydı. Nitekim 1918 yılı başından itibaren baş gösteren kıtlık, zamanla o kadar ileri seviyeye geldi ki; Fahreddin Paşa, Seferî Kuvvetin et ihtiyacını karşılamak, subay ve erlerin eksik kalan kalorilerini temin etmek amacıyla 7 Haziran'da günlük bir emir çıkararak çekirge yemeyi tebliğ etmişti³¹². 9 Haziran'da tebliğ olunan bir emir ile, subay ve erlere verilecek unun gramajı 200 gram³¹³, Ağustos ayında ise 100 gr. olarak belirlendi. İstihkâkı azaltan her emir, Seferî Kuvvete savaşmaktan daha ağır geliyordu³¹⁴. Fahreddin Paşa bu büyük sıkıntıyı, “Saltanat-ı Osmâniye'nin Hilâfet tâcı olan Medine'nin en büyük düşmanı erzaksızlıktır. Askerimin hemen yarısı düşmanın topunu tüfengini ve her şeyini güle güle karşılıyor.”³¹⁵ sözleriyle ifâde etmiştir.

İngilizler ve âsiler, 1918 yılı başından itibaren tüm kuvvetlerini Şam'ın işgaline yönelttiklerinden Medine ve ileri karakollarındaki durum nispeten sakin geçti. 7 Ağustos'ta Ali'nin Cüleycile ile Bi'r-i Mâşî'ye saldıracağı ve bazı âsilerin Medine'nin kuzey ve güneyinde bulunan hurmalıklara sokulmaya çalışacağı haber alındı. Bölgeye gönderilen kuvvetler ile âsiler arasında üç gün devam eden top düellosunda Ali kumandasındaki âsiler büyük zâyiat verdi. Âsiler piyade taarruzuna da cesaret edemediklerinden 11 Ağustos'ta cepheden kaçarak Yenbû'a sığındılar³¹⁶.

21 Ağustos çarşamba günü, senede iki defa merâsimle icrâ olunan Hücre-i Saâdet temizliği yapıldı. Fahreddin Paşa, Harem-i Şerîf Ağaları ve bütün kıt'alar namına vekâleten seçilen subay ve neferlerce yapılan temizlik sırasında Hücre-i Saâdet'in içerisi süpürüldü ve mermerleri yıkandı. Cuma günü de içerideki kandiller temizlendi³¹⁷. Bu arada Harem-i Şerîf'in etrafına yapılacak bahçecikler için geceli gündüzlü çalışıldığı gibi Bâbü's-Selâm ile Bâbü'r-Rahme arasına Sultan II. Mahmud tarafından inşâ ettirilmiş olan Mahmûdiye Medresesi, Harem-i Şerîf'in önünde geniş bir meydan temin etmek amacıyla yıkıldı³¹⁸.

Demiryolu hattına yapılan tâcizlere sürekli devam eden âsiler, 20/21 Ekim 1918 gecesi Tranşe-Hediye arasında otuz yedi bomba patlattılar. 25 Ekim 1918'de üstün bir kuvvetle Müderric İstasyonu'na saldırarak aldıkları esirlerle geri çekildiler³¹⁹.

Bu olağan saldırılar ve karşılıklı mücâdele devam ederken Osmanlı tarihinin en uğursuz günlerinden biri olan 30 Ekim 1918 günü gelip çattı ve düşmanla Mondros Ataşkes Antlaşması imzalandı. 6 Kasım 1918 tarihinde Medine telsizlerinde, Sadrazam Ahmed İzzet Paşa'nın Hicâz, Asir ve Yemen'deki tüm garnizonlara gönderdiği “Mütârekenâmenin bir maddesinde Hicâz, Asir ve Yemen'de bulunan Osmanlı kîtaâtı garnizonlarının en yakın İtilâf Devleti kumandanına teslimi meşrûtdur. Vazîfe-i nâmûsunu senelerden beri ifâ etmiş olan siz asker arkadaşlarım hakkında bu hüküm için rızâ göstermek, ancak mâder-i vatani mevt-i muhakkaktan kurtarmak gibi bir hiss-i vatanperverîden münbais olduğunu elbette takdir buyursunuz.” mesajı yankılanıyordu. Ancak mesajın İngiliz istasyonundan tebliğ edilmesi Fahreddin Paşa'yı şüphelendirmişti³²⁰.

312 “Çekirgenin serçe kuşundan ne farkı var? Yalnız tüyü yok... O da serçe gibi kanatlı ve uçuyor. Bitki ile besleniyor. Serçe gibi huysuz, serçer gibi asabî. Yediği şeyleri itinâ ile seçiyor ve temiz şeyler yiyor. Hem de tiryaki ve keyif sahibi. Tütün ve limondan pek zevk alıyor. Hicaz, Âsir, Yemen ve Afrika Arapları'nın başlıca gıdası çekirgeci. Bedevîler sağlamlık ve zindeliklerini, sebûkbârlıklarını yedikleri çekirgelere borçludurlar...” (Tebliğin tamamı için bkz. Kıcıman, a.g.e., s. 180-182; Kandemir, a.g.e., s. 128-130)

313 Kıcıman, a.g.e., s. 183.

314 Kıcıman, a.g.e., s. 295.

315 ATASE Arşivi, Klasör nr. 3221, 4/7302, Dosya nr. H. 45, s. 1-5.

316 Kıcıman, a.g.e., s. 243-244.

317 Kıcıman, a.g.e., s. 291-292.

318 Kıcıman, a.g.e., s. 301.

319 Kıcıman, a.g.e., s. 325.

320 Kıcıman, a.g.e., s. 331-332.

İstanbul, bu kez 30 Kasım tarihli bir telgraf çekerek en yakındaki İtilaf Devletleri kumandanı Ali'ye teslim olmasını emrettiyse de, Fahreddin Paşa, âsi Ali'ye teslim olmayı kabul etmedi. Bunun üzerine Dışişleri Bakanı Arthur Balfour tarafından İstanbul'a ultimatoma verildi ve Fahreddin Paşa'nın 16 Aralık gününe kadar teslim olmaması durumunda Çanakkale'deki istihkâmların bombalanacağını, ayrıca ateşkesin geçersiz sayılacağını bildirildi³²¹.

İngilizler'in vermiş olduğu tarihten iki gün sonra, 18 Aralık 1918 akşamı İstanbul'dan bir İngiliz torpidosuna binerek Mısır üzerinden Medine'ye gelen Yüzbaşı Ziyâ'yı, "irâde-i seniye şerefmüteallik oluncaya kadar Medine-i Münevvere'yi müdafâaya devam edeceğim" yazısıyla geri gönderen Fahreddin Paşa; Harbiye Nezâretine de, makâm-ı mukaddesin tahliye ve teslimi hususunda ancak irâde-i seniyeye itaat edebileceğini ve bunun dışında hiçbir emri kabul edemeyeceğini bildirdi³²².

Nihayet 3 Ocak 1919 tarihinde Pâdişâhın irâde-i seniyesi, yeni kabinenin Adliye Nâzırı olan Haydar Bey tarafından Medine'ye getirildi. Fahreddin Paşa bu sefer, irâde-i seniyenin düşman baskısı altında sâdır olduğunu, kerhen verilmiş şeylerin bir hükmünün olamayacağını söyleyerek yine teslim yanaşmadı³²³. Ancak Paşa, 58. Tümen Kumandanı Albay Ali Necib Bey'in teslim olmaktan başka çarenin kalmadığını söylemesi ve kendisine sâdik subayların ricâları üzerine teslim olmayı kabul etti³²⁴. Ali Necib Bey ve hey'eti, İngiliz Yüzbaşı Garland ve Hüseyin'in oğlu Ali ile 7 Ocak 1919 tarihinde Medine'nin teslim ve boşaltılması antlaşmasını imzaladı. 27 maddelik antlaşmanın ikinci maddesine göre Fahreddin Paşa 48 saat içerisinde teslim olacaktı³²⁵.

Ali Necib Bey'i yerine tevkil eden Fahreddin Paşa, bu sefer Harem-i Şerîf'e kapanarak teslim olmayacağını söyledi. Hastalandığına dair Ali'ye haber gönderildiyse de, teslim olmadan antlaşmanın diğer maddelerinin tatbikine imkân olmadığı cevabı alındı. Çaresiz kalan Ali Necib Bey ve diğer kumandanlar, ertesi gün Fahreddin Paşa'nın etrafını bir hamlede sararak dışarı çıkardılar³²⁶. Paşa, 10 Ocak'ta Bi'r-i Dervîş'deki Arap karargâhına giderek teslim oldu³²⁷.

Babası Hüseyin'e vekâleten Medine'ye giren Abdullah, 13 Ocak 1919'da şehri teslim aldı³²⁸. Medine-i Münevvere'nin kaybedilmesiyle Hicâz'daki 400 yıllık Osmanlı idâresi son bulmuş oluyordu. Şanlı direnişin sona ermesiyle kutlu beldeye giren âsilerin şehirdeki evleri yağma etmeleri, Hücre-i Saâdet ve Ravza-i Mutahhara emânetlerinin İstanbul'a naklinin ne kadar isabetli olduğunu gösterdi³²⁹.

321 Köse, a.g.e., s. 380.

322 Kıcıman, a.g.e., s. 353.

323 Kandemir, a.g.e., s. 179-180.

324 Kandemir, a.g.e., s. 182.

325 Kandemir, a.g.e., s. 183.

326 Kandemir, a.g.e., s. 189-195.

327 Kandemir, a.g.e., s. 197.

328 Kıcıman, a.g.e., s. 412; Köse, a.g.e., s. 385.

329 Arap askerî kuvvetleriyle birlikte Medine'ye giren Mısır ordusuna mensup Albay Sadık Yahya, Medine'den Cidde'de bulunan Albay C.E. Wilson'a gönderdiği 10 Şubat 1919 tarihli mektubunda Medine'de meydana gelen yağmayı şöyle anlatmaktadır: "Medine sıkıca muhâsara ve bloke edilmiş bulunduğundan, Fahreddin Paşa, yerli halka Suriye'ye göçmelerini önermişti. Yerli halk birçok memlekete, özellikle Suriye'ye göç etti. Ağır mobilya ve eşyaların kilit altında ev ve dükkânlarında bıraktılar. Fahri Paşa, askerî maksatlar için elbise, mobilya, mutfak malzemesi vesâire gibi eşyalara ihtiyaç duyduğu vakit bunları temine, takdir komisyonunu memur ediyor, alınacak eşyaların fiyatlarını resmî bir liste ile bildirmelerini istiyordu. Alınan eşyaların listeleri ve kime ait oldukları resmî olarak kaydediliyor, eşyaların alındığı ev veya dükkânlar yine kilitlenerek mühürleniyordu. Harp sona erince mal sahiplerinin tazmini maksadıyla bu listeler hâlâ Hükûmetin elinde bulunuyordu. Teessüfle diyebilirim ki, 15 Ocak 1919'da Medine'ye girdiğim zaman, Türk Hükûmeti tarafından kilitlenip mühürlenmiş bulunan 4.850 ev, Araplar tarafından zorla açılmış, mobilyalar yağma edilmiş ve Sûk (çarşı)'ta yok pahasına satılmıştı, çünkü mobilyaların kıymetini bilmiyorlardı. Emir Abdullah (Hüseyin'in oğlu)'la Medine'ye giren eşraf ve diğerleri evden eve gidiyor, beğendiklerini alıyor, arzuladıkları

1332-1335, Halîfe ve Hâkan'ın, Şebeke-i Resûlullah etrafında dünkü bekçilerinden bir hey'et (İBB, Bel_Mtf_26171)

Medine'deki 500 kadar Osmanlı subayı ile 6000 civârında er, Fahreddin Paşa gibi Yenbû'a sevk edildi. Medine'den ayrılmadan önce yaralı ve sakatlar dahil bütün Mehmetçikler son defa Harem-i Şerîfi ziyaret ettiler; Ravza-i Mutahhara'ya yüzlerini gözlerini sürerek ve duâlar ederek vedâ ziyâreti yaptılar. İngiliz altınlarına kanarak Müslüman Türk kardeşine silâh sıkan bazı Araplar bile bu manzara karşısında gözyaşlarını tutamadı. Özellikle, yıllardan beri Harem-i Şerîf'de vazifeli olarak çeşitli hizmetlerde bulunan Harem-i Nebevî Ağaları'nın ağlayarak Mehmetçikler'e sarılmaları, târifi imkânsız bir hâlet idi³³⁰.

Osmanlı Devleti'nin Necid emiri olan ve 1916'ya kadar Osmanlı'ya sadâkatini devam ettiren Abdülaziz b. Suûd, İngilizler'le anlaşarak önce Necid Meliki oldu ve daha sonra da Şerif Hüseyin'den Hicâz'ı alarak Suûdi Arabistan'ı kurdu. İngilizler'e aldanarak Osmanlı Devleti'ne ihânet eden Hüseyin ve oğulları ise âdil kaderin tecellisiyle emellerine kavuşamadılar. Hatta sonradan Ürdün kralı olan Hüseyin'in oğlu Abdullah, "eğer ben ve beraberimdekiler isyanın bu şekilde sona ereceğini bilseydik hiçbir şekilde isyana karışmaz ve isyan taraftarlarıyla ilişkimizi keserdik"³³¹ demek suretiyle pişmanlığını itiraf etmiştir.

evlerde ikâmet ediyorlardı. Bu yağma 12 gün devam etti. Sahipleri Medine'de bulunan evler dahi yağma edildi. İyi ve kıymetli mobilyaları şehir içinde taşıyarak satan bedevî çocukları gördüm. Bu yağmaya yalnız bedeviler değil, Bağdatlı ve Suriyeli subayların yüzde sekseni de, emirlerindeki bedevî kuvvetleri ve askerlerle katıldılar. Evlerin ancak sekizde biri yağmadan kurtulabildi." (Dr. Salâhi R. Sonyel, "İngiliz Belgelerine Göre Medine Müdafii Fahrettin Paşa", Belleten-XXXVI/143, s. 366-367, Ankara 1972).

330 Kandemir, a.g.e., s. 202.

331 Abdullah b. Hüseyin (Kral Abdullah), Biz Osmanlı'ya Neden İsyan Ettik?, s. 153, İstanbul 2007, s. 153.

Emanetlerin İstanbul'a Nakil Kararı

Daha önce belirtildiği gibi, Şerif Hüseyin isyanı sırasında âsilerin önemli şehirleri ele geçirmesi üzerine Osmanlı Hükümeti Medine'nin tahliyesine ve emânât-ı mukaddesenin İstanbul'a nakline karar verdi. Bu karar, kıymetli eşyanın düşman eline geçmesinden endişe edilmesi sebebiyle bir tedbir olarak alınmıştı³³². Emanetlerin nakil kararı alındıktan sonra bu işlemin tatbiki, Dördüncü Ordu Kumandanlığı tarafından Fahreddin Paşa'ya tevdi edildi. Dördüncü Ordu Kumandanı Cemal Paşa, Medine'yi tahliye ve Şeyhül-Harem ile birlikte Ravza-i Mutahhara ve Hücre-i Saâdet'teki Emânât-ı Peygamberî'yi alıp getirmek vazifesinin kendisine ait olduğunu 4 Mart 1917 tarihli telgrafla Fahreddin Paşa'ya tebliğ etti³³³.

Cemal Paşa, Fahreddin Paşa vasıtasıyla Medine Muhafızı Basri Paşa'ya çektiği 5 Mart tarihli telgrafta, Fahri Paşa'nın kumandasındaki Hicaz Kuvve-i Seferiyesi'nin refâkatinde Şam'a hareket etmesini ve emânât-ı mukaddese ile kütüphanelere ait eserleri de beraberinde götürmesini bildirdi:

"Hicaz Kuvve-i Seferiyesi Kumandanı Fahreddin Paşa Hazretlerine,

Âtîdeki telgrafı Basri Paşa [Medine Muhafızı]'ya tebliğ buyurmanızı rica ederim:

Medine tahliye ve Hicâz Kuvve-i Seferiyesi Filistin'e nakl olunacaktır. Tahliyenin sûret-i icrâsı Hicaz Kuvve-i Seferiyesi Kumandanlığı tarafından tanzim olunacaktır. Hicaz Kuvve-i Seferiyesi refâkatinde olarak zât-ı âlînin dahi Medine'de Hükûmet-i Osmâniyeyi temsil eden zevâtı istishâb ederek Şam'a geleceksiniz. Hücre-i Saâdetde bulunan kâffe-i emânât-ı mukaddese ve Arif Hikmet Bey Kütüphanesi vesâir bu gibi kıymetdâr müessesât ve âsârı dahi beraber alacaksınız.

4. Ordu Kumandanı ve Bahriye Nâzırı Ahmed Cemal.

Şam. 5.3.1333 [5 Mart 1917]"

(İBB Kitaplığı, Bel_Müt_23747)

Ancak Fahreddin Paşa'nın Medine'yi boşaltmama hususundaki şiddetli talebi üzerine³³⁴ yeni bir karar alınarak Medine'nin tamamen tahliyesinden vazgeçildi ve şehri müdafaa için Hicaz Kuvve-i Seferiyesi'nin Medine'de kalması kararlaştırıldı³³⁵.

Bunun üzerine hemen Medine'nin kısmen tahliyesi ve Hücre-i Saâdet'teki emanetlerin nakli çalışmaları başlatıldı. Nakil işini bizzat takip eden Fahreddin Paşa, maddi ve manevi kıymeti hâiz eşyanın nakil keyfiyetini Şeyhül-Harem Ziver Bey ile müzâkere ettikten sonra nakledilecek eşyanın seçimiyle ilgili çalışmalar yaptı.

Fahreddin Paşa, Dördüncü Ordu Kumandanlığı'na çektiği 12 Mart 1917 tarihli telgrafta, Harem-i Nebevî'deki büyük elmas parçaları, murassâ şamdanlar ve benzeri çok kıymetli eserleri ve ayrıca Arif Hikmet Bey ile Mahmudiye Medresesi kütüphanelerindeki nefis elyazma kitapları nakle karar verdiğini belirtti. Gümüş evânî ve matbu eserlerin naklinden sarf-ı nazar ettiğini

³³² ATASE Arşivi, Klasör nr. 3221, 4/7302, Dosya nr. H. 46, s. 1-22.

³³³ "...Ravza-i Mutahhara'yı tahliye edip Şeyhül-Harem ile birlikte Emânât-ı Peygamberî'yi alıp getirmek vazifesi dahi size âit olacaktır. Bu telgrafı alınca ağılamaklığınızı rica ederim..." (İBB Kitaplığı, Bel_Mtf_23789/2).

³³⁴ "...Medine'yi, Hazret-i Peygamberin Ravza-i Mutahharasını, mühim ağırlıkların sevkinden sonra son dakikaya kadar muhafaza ile ecdâdımızın anavatanın kiblegâhına yerleştirmiş oldukları Medine'den Osmanlı bayrağının bana kaldırılmamasına müsâade buyurulmasını kemâl-i tazarru'la istihâm ederim." (ATASE Arşivi, 4/7302, H-46, 1-21; İBB Kitaplığı Fahreddin Paşa Evrakı, Bel_Mtf_23750).

³³⁵ ATASE Arşivi, Klasör nr. 3221, 4/7302, Dosya nr. H. 46, s. 1-24.

bildirerek aldığı bu kararların isabetli olup olmadığı hakkında bilgi istedi:

"12/3/1333, Medine

Dördüncü Ordu Kumandanlığına,

Mânen, maddeten kıymeti olan eşyanın nakli keyfiyetini Şeyhül-Harem ile müzâkere ettim. Büyük elmas parçaları ile murassâ şamdanların ve birkaç parça âsâr-ı nefisenin ve Arif Hikmet Bey ve Mahmûdiye Medresesi Kütübâhanelerindeki âsâr-ı nefise-i nâdirenin nakliyle iktifâ olunup, gümüş evânî ve matbu âsârın naklinden sarf-ı nazar edilmesine karar verdim. Ne irâde buyurursunuz.

Bu eşya ile birlikte gelecek olanlar, Şeyhül-Harem ile Muzaffer Ağa ve Müsteslim Ağa'dır.

Bu kâfileye Muhafız Paşa dahi refâkat edecek midir? Yoksa, yukarıda arz ettiğim zevâta, cihet-i askeriyeden de bir zâtın terfiki kâfi midir? İrâdenize intizardayım.

Eşya, tarafımdan memhûr sandıklarla gönderilecektir.

Hicaz Kuvve-i Seferiyesi Kumandanı Fahreddin."

(İBB Kitaplığı, Bel_Mtf_23773 [12 Mart 1917 tarihli 1. Telgraf Sûreti])

Cemal Paşa emanetler hakkında alınan bu kararı uygun bulduğunu Fahri Paşa'ya tebliğ etmiştir³³⁶. 13 Mart 1917 tarihli telgrafla Başkumandanlık Vekâleti'ni de durumdan haberdar etmiş, ayrıca Hicaz Kuvve-i Seferiyesi Kumandanı Fahri Paşa'nın Medine Muhafızı olabilmesi için irade-i seniye istihsâlî ve Pâdişah selamıyla taltifi için tavassutta bulunulmasını rica etmiştir:

"Başkumandanlık Vekâletine,

Ravza-i Mutahhara'dan yalnız büyük elmas parçaları ile murassâ şamdanlar ve birkaç parça âsâr-ı nefise ve Arif Hikmet Bey ve Mahmûdiye Kütübâhanelerindeki âsâr-ı nefise-i nâdire naklolunup, gümüş evânî ile matbu âsâr nakledilmeyecektir.

Ve bunlarla Şeyhül-Harem ile Muhâfız Paşa dahi gelecektir.

Medine-i Münevvere Muhâfızlığı'nın, ilâve-i vazife olarak Hicâz Kuvve-i Seferiyesi Kumandanı Fahri Paşa'ya tevdi hakkında irâde-i seniyenin istihsâl ve tebliğ buyurulmasını ve Fahri Paşa'nın taraf-ı Pâdişâhîden ayrıca bir selâm ile de taltifine delâlet buyurulmasını ricâ ederim.

Dördüncü Ordu Kumandanı ve Bahriye Nazırı Cemal."

(İBB Kitaplığı, Bel_Mtf_23773 [13 Mart 1917 tarihli 3. Telgraf Sureti])

Emânât-ı mübâreke hakkında aldığı karar hükümet tarafından uygun bulunan Fahreddin Paşa, naklolunacak emanetlerin tespit ve temyizi için Harem-i Nebevî'de âcilen bir komisyon oluşturdu. Seçilen teberrükât eşyası, aşağıda Harem-i Nebevî Komisyonu çalışmalarında da açıklandığı gibi, Şeyhül-Harem Ziver Bey, Sabık Muhafız Basri Paşa ve tayin olunan diğer ağalara teslim edilerek Dersââdete ulaştırılmak üzere 17 Nisan 1917 tarihinde Şam'a gönderildi.

³³⁶ İBB Kitaplığı, Bel_Mtf_23773 (13 Mart 1917 tarihli 2. Telgraf Sûreti).

TSM 2/2136

Murassa Kelâm-ı Kadîm Kabı

bkz. TSMK, Y.Y. 827/Umum Sıra No. 61
TSM, TTKD IV/No. 48074

TSM 2/2129

Murassa Kelâm-ı Kadîm Kabı

bkz. TSMK, Y.Y. 827/Umum Sıra No. 60
TSM, TTKD IV/No. 48072

Emanetlerin Şam Üzerinden İstanbul'a Nakli

Teberrükât eşyasının o günkü şartlar altında Medine'den sevki önemli bir meseleydi. Sanat ve kıymetçe birbirinden nefis altın kandiller, şamdanlar, avizeler, buhurdanlar, gülabdanlar, rahleler, inci püsküllü zümrüt askılar ve daha pek çok değerli eşya ile mushaf-ı şerifler, eczâ-i şerifeler ve İslâmi ilimlere dair kitaplardan oluşan yazma eser koleksiyonunun düşman eline geçmeden nakledilmesi hakikaten zor bir işti. Çünkü âsiler tren istasyonlarına sık sık baskınlar düzenlemekte, yüzlerce kilometre uzunluktaki demiryolu hattı üzerinde yer alan ray ve traversleri sık sık tahrip ederek ulaşımı engellemeye çalışmaktaydılar.

Önceleri Medine-Şam güzergâhı develerle 40 günde kat' edilirdi. Hicaz Demiryolu'nun yapımı ile aynı mesafe takriben 72 saate (3 gün) indi. 17 Nisan'da Medine'den hareket eden tren, normal şartlarda 20 Nisan'da Şam'a varması gerekirken 22 Nisan'da ulaştı. İki günlük gecikme, muhtemelen âsilerin demiryolu hattına vâki taarruzlarından meydana gelmiştir.

Nitekim Medine'den 14 Nisan 1917'de trenle Şam'a uğurlanan Mekke Emîri Ali Haydar Paşa³³⁷, Şam'dan Sadrâzam Talat Paşa'ya çektiği 22 Nisan tarihli telgrafta, âsilerin hatta daimî saldırılarından bahisle emânetlerin bu tarihte Şam'a ulaştığını bildirmiştir:

"Bâb-ı Âlî Mahreci Târîh-i Keşîdesi: 21 Nisan sene [13]33

Dâhiliye Nezâreti Şam Kaleme Vürûdu: 23 Nisan sene [13]33

Şifre Kalemi

(gayet müsta'celdir)

Sadrâzam Devletli Fehâmetli Tal'at Paşa Hazretlerine

Ravza-i Mutahhara'daki emânât-ı mukaddese ile Şeyhü'l-Harem Zîver Beyefendi bugün Şam'a vehleten muvâsalat etti. Çünkü evvelce emânâtın irsâline dâir hiçbir taraftan bir şey yazılmadı, ancak emânâtın Şam'a muvâsalatını müteâkib Fahri Paşa'dan bir telgraf aldım. Zîver Bey Şam'dan hareketinden sonra arz-ı ma'lûmat edecektir. Medine-i Münevvere'nin muhafazasına devam olunup müdâfaa ediliyor. Yollara dâima taarruz olunuyor. Mes'ele rûh-ı hilâfettir. Tâkib ve dâima suâl edilmesi müdâfaada kusur olunmaması hakkında lâzım gelenlere emr i'tâ buyurulmasını ricâ ederim. Birâder ve mahdumlarım arz-ı ta'zîmât ederler. Emânetler için burada merâsim yapılmadığı gibi oraca da merâsim-i aliyyenin yapılmaması muvâfık olacağı mütâlaasında olduğum ma'rûzdur.

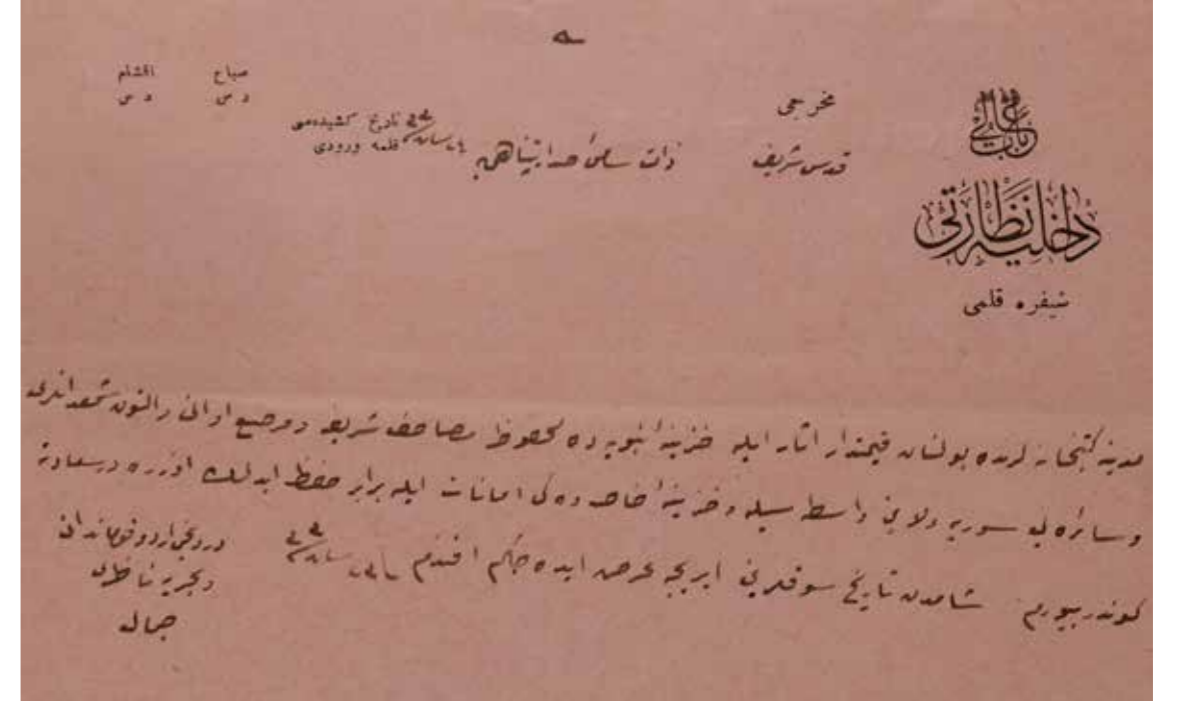
22 Nisan [1]333/22 Nisan 1917.

Emîr-i Mekke-i Mükerrreme Şerîf Ali Haydar"

(OA, A.VRK. 810/18)

337 Kandemir, a.g.e., s. 78.

Cemal Paşa, emanetlerin Şam'a geldiği sırada Dördüncü Ordu'nun karargâh merkezi olan Kudüs Olberg (Zeytindağı)'de bulunuyordu. Paşa, emanetlerle ilgili olarak buradan Sadâret'e iki telgraf çekti. 24 Nisan 1917 tarihli ilk telgrafında; emanetleri Suriye Vilâyeti (Valisi) vasıtasıyla İstanbul'a göndereceğini ve Şam'dan sevk tarihlerini ayrıca bildirileceği tebliğ etti:

"Bâb-ı Âlî Mahreci Târîh-i Keşîdesi: 24 Nisan sene [13]33

Dâhiliye Nezâreti Kudüs Kaleme Vürûdu: 24 Nisan sene [13]33

Şifre Kalemi

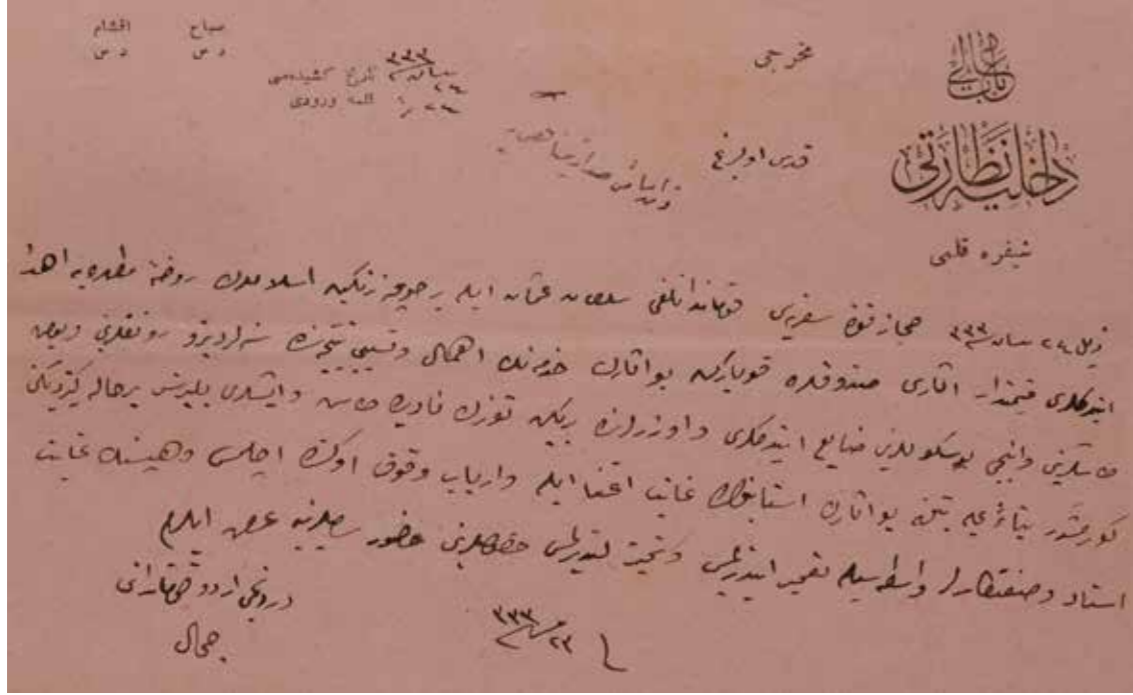
Zât-ı Sâmi-i Sadâre-penâhiye

Medine kütübhânelerinde bulunan kıymetdâr âsâr ile Hazîne-i Nebeviye'de mahfuz mesâhif-i şerîfe ve murassa' evânî ve altun şam'danları vesâireyi Sûriye Vilâyeti vâsıtasıyla ve Hazîne-i Hâssadaki emânât ile beraber hıfz edilmek üzere Dersâdeteye gönderiyorum. Şam'dan târîh-i sevklerini ayrıca arz edeceğim efendim. 23 Nisan [13]33/23 Nisan 1917.

Dördüncü Ordu Kumandanı ve Bahriye Nâzırı Cemal"

(OA, A.VRK. 810/16-1)

Cemal Paşa, bu telgrafın zeyli olan aynı tarihli bir diğer telgrafında ise; Hicâz Kuvve-i Seferiyesi tarafından oluşturulan komisyonun seçerek sandıklara koyduğu emânetlerin Harem-i Nebevî Ağaları'nın ihmâlî sonucu zamanla renklerini kaybettiğini; bunlardan bazılarının taşları ile inci püsküllerinin zâyi olduğunu; üzerlerine biriken tozların bunları tanınmaz bir hâle soktuğunu; İstanbul'a ulaşınca hepsinin uzman kişilerce özenle açılarak mahâretli usta ve san'atkârlar vasıtasıyla tâmir edilmeleri ve temizlenmeleri gerektiğini bildirdi:

"Bâb-ı Âlî Mahreci Târîh-i Keşîdesi: 24 Nisan sene [1]333

Dâhiliye Nezâreti Kudüs Olberg Kaleme Vürûdu: 24 Nisan sene [1]333

Şifre Kalemi

Zât-ı Sâmi-i Sadâre-penâhiye

Zeyl 24 Nisan sene [1]333. Hicâz Kuvve-i Seferiyesi Kumandanlığı Sultan Osman ile birçok zengin İslâmların Ravza-i Mutahhara'ya ihdâ ettikleri kıymetdâr âsârı sandıklara koyarken, bu âsârın hademenin ihmâl ve teseyyübü neticesinde senelerden beri revnaklarını ve bazı taşlarını ve inci püsküllerini zâyi ettikleri ve üzerlerinde biriken tozun nâdîde taş ve işleri belirsiz bir hâle getirdiğini görmüştür. Binâenaleyh bütün bu âsârın İstanbul'da gayet itinâ ile ve erbâb-ı vukûf önünde açılması ve hepsinin gâyet üstâd ve san'atkârlar vâsıtasıyla tâmir ettirilmesi ve temizletirilmesi hususlarını huzûr-ı sâmîlerine arz eylerim. 23 Nisan [1]333.

Dördüncü Ordu Kumandanı Cemal"

(OA, A.VRK. 810/16-2)

Emanetler Şam'a ulaştığında hemen İstanbul'a gönderilmeyip iki gün burada bekletildiler. Emanet treni, 24 Nisan gecesi Şam'dan Halep'e hareket etti. Bu sırada Suriye Valisi, hazinenin muhafazasının herkes için farz-ı ayn bir vazife olduğunu Halep Vilâyeti (Valisi)'ne ifade ediyordu:

Şam

72

Gayet Müsta'celdir

Halep Vilâyetine

Hazîne-i Nebevî Şeyhülharem Ziver Beyefendi nezâretinde gece Şam'dan hareket etmiştir. Pek kıymetdar olan bu hazinenin muhâfazası cümlemiz için farz-ı ayndır. 23.4.[13]33

Vürûdu 25.

Vali Tahsin

(OA. TŞR. HL 5/145)

Tahsin Bey, Evkâf Nezâreti'ne çektiği 26 Nisan 1917 tarihli telgrafta da emânât-ı mukaddese ile Harem-i Nebevî (Ravza-i Mutahhara Kütüphanesine)'ye ait kitapların Şeyhül-Harem Ziver Bey'e teslim olunduğunu ve listesinin postaya verildiğini bildirmiştir.

"Harem-i Şerîf-i Hazret-i Nebevîye ait kitapların burada muhafazası muvâfık görülmediğinden diğer emânât-ı mukaddese ile birlikte Harem-i Şerîf Müdürü Ziver Bey'e teslim ve listesi postaya verildiği mâruzdur."³³⁸

24 Nisan gecesi Şam'dan hareket eden Medine emanetlerini havi tren, o dönemde Şam-İstanbul hattının yaklaşık bir hafta çektiği nazara alındığında, en geç 3 veya 4 Mayıs tarihinde İstanbul'a ulaşmış olmalıdır.

Nakil Sırasında Bazı Emanetlerin Kaybolduğu İddiâsı

Bazı araştırmacılar, emanetleri havi mühürlü sandıkların Şam'da Cemal Paşa tarafından açıldığını ve bu esnâda bazı emanetlerin kaybolduğunu iddia etmişlerdir. Bu iddianın tek delili, Cemal Paşa'nın 23 Nisan'da Sadârete çektiği yukarıda metni verilen zeyl telgraftır³³⁹. Telgrafa göre güya Cemal Paşa mühürlü sandıkları açmış ve bunları açtığını hükûmete bildirerek adeta kendini ele vermişti³⁴⁰.

Telgraf metnine bakıldığında Cemal Paşa'nın böyle bir itirafta bulunmadığı, buna karşın iddiacının açıkça iftirada bulunduğu anlaşılmaktadır. Zira orada Cemal Paşa'nın emanetleri

338 Mustafa Müftüoğlu, *Yalan Söyleyen Tarih Utansın*, Cilt IV, s. 239, İstanbul 1985 (Osmanlı Arşivi'nde Tahsin Bey'in Evkâf Nezâreti'ne çektiği telgrafın suretini aramamıza rağmen bulamadık. Telgraf metnini, Niyazi Banoğlu'ndan iktibâs yapan Mustafa Müftüoğlu'nun adı geçen kitabından naklen yazdık. Müftüoğlu, Cemal Paşa'nın Sadâret'e çektiği yukarıda kaydettiğimiz iki telgrafi da sadeleştirmek suretiyle eserine almıştır).

339 Müftüoğlu, a.g.e., s. 237-243.

340 Müftüoğlu, a.g.e., s. 239.

Emanetleri İstanbul'a Taşıyan Medine Treni (IRCICA Arşivi FP012078)

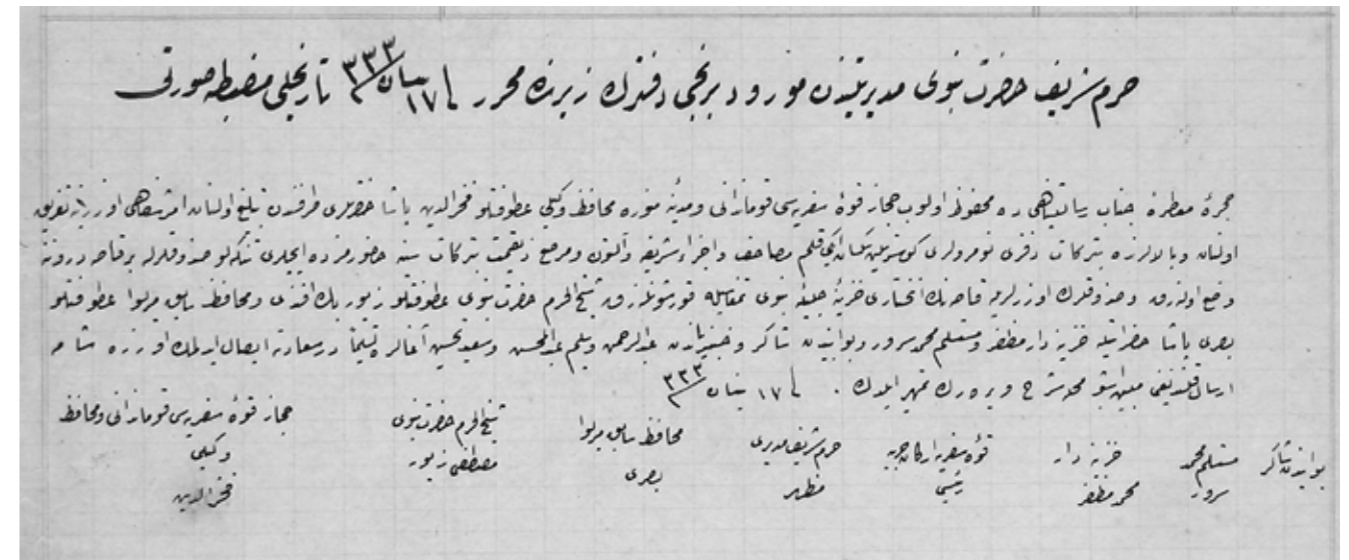
görüp incelediğine dair küçük bir işaret dahi yoktur. Zaten emanetlerin Şam'a ulaştığı 22 Nisan tarihinde Cemal Paşa Kudüs'tedir ve sözkonusu zeyl telgrafı da 23 Nisan'da Kudüs'ten çekmiştir. 24 Nisan gecesi İstanbul'a gönderilen emanetler için gayet uzak mesafedeki Kudüs'ten kalkıp Şam'a gelmesi kesinlikle mümkün değildir. Kaldı ki, nakledilen emanetler için İstanbul'da teşkil olunan tesellüm komisyonu, emanetlerden bir tanesinin kaybolduğuna veya çalındığına dair herhangi bir rapor da tutmamıştır. Yalnız, aşağıda ayrıntılı olarak anlatıldığı üzere, tesellüm komisyonu üç emanetin eksik olduğunu tespit etmiş ve bunların durumu hakkında Harem-i Nebevî Müdüriyeti'nden bilgi istemiştir. Bunun üzerine Fahreddin Paşa Harem-i Nebevî'de yeni bir komisyon teşkil ederek konuyla ilgili tahkikat yaptırmış ve neticede eksiklerin sehven Medine'de kaldığı ortaya çıkmıştır.

Cemal Paşa'nın böyle bir iftiraya uğraması, bünyesinde çok sayıda vatanperver kimseler de barındıran İttihâd ve Terakki Cemiyeti'ne mensubiyetinden dolayı olmalıdır. Aslına bakıldığında, Şerif Hüseyin isyanı sırasında Medine emanetlerinin İstanbul'a naklini ilk gündeme getiren ve Fahreddin Paşa'yı bu iş için görevlendiren kişi Cemal Paşa'dır. Arşiv belgeleri de bunu açıkça göstermektedir.

Nakil İçin Harem-i Nebevî'de Kurulan Komisyonlar

Birinci Harem-i Nebevî Komisyonu

Yukarıda da belirtildiği gibi Fahreddin Paşa'nın Harem-i Nebevî'de teşkil ettiği komisyon, naklolunacak emanetlerin tespit ve İstanbul'a sevki hususunda hemen çalışmalara başladı. Komisyon, 17 Nisan 1917 tarihli mazbatada yapılan çalışmalarla ilgili şu bilgileri vermiştir:

**Harem-i Şerîf-i Hazret-i Nebevî Müdüriyetinden Mevrûd
Birinci Defterin Zîrinde Muharrer 17 Nisan Sene 333 Tarihli Mazbata Sûretî³⁴¹**

“Hücre-i Muattara-i Cenâb-ı Risâletpenâhî”de mahfûz olub Hicaz Kuvve-i Seferiyesi Kumandanı ve Medine-i Münevvere Muhafız Vekîli atûfetli Fahreddin Paşa Hazretleri tarafından tebliğ olunan emr-i şifâhî üzerine tefrik olunan ve bâlâlarında teberrükât defteri numaraları gösteren seksen iki kalem mesâhif ve eczâ-i şerîfe ve altun ve murassa zîkıymet teberrükât-ı seniyye, huzurumuzda içleri tenekeli sandıklarla bir kasa derûnuna vaz’ olunarak ve sandıkların üzerleriyle kasanın anahtarı Hazîne-i Celîle-i Nebevî damgasıyla kurşunlanarak Şeyh-ül Harem-i Hazret-i Nebevî atûfetli Ziver Beyefendi ve muhafız-ı sâbık mirliva atûfetli Basri Paşa hazerâtıyla hazinedâr Muzaffer ve müsteslim Mehmed Server ve bevâbînden Şâkir ve hubziyândan Abdurrahman ve Selim Abdülmuhsin ve Said Tahsin ağalara teslîmen Dersâdet’e îsal edilmek üzere Şam’a irsal kılındığını mübeyyen işbu mahalle şerh vererek temhîr eyledik. 17 Nisan [1]333.

Bevâbînden Şâkir, Müsteslim Mehmed Server, Hazinedâr Mehmed Muzaffer, Kuvve-i Seferiye Erkân-ı Harbiye Reisi, Harem-i Şerîf Müdürü Mazhar, Muhâfız-ı Sâbık Mirlivâ Basri, Şeyhü'l-Harem-i Hazret-i Nebevî Mustafa Ziver, Hicaz Kuvve-i Seferiyesi Kumandanı ve Muhâfız Vekîli Fahreddin”

(TSMK, Y.Y. 827/20b)

Mazbatada belirtildiği gibi, Fahreddin Paşa'nın emri üzerine Harem-i Şerîf ağaları ile diğer vazifeliler 82 kalem en kıymetli emanet eşyasını seçerek ayırdılar. Üzerlerine teberrükât numaraları da yazılan emanetler, içleri tenekeli sandıklar ile bir kasa içine konuldu. Sandıkların üzeriyle kasanın anahtarı Hazîne-i Nebevî damgasıyla kurşunlandı ve hepsi bunlara refakat edecek vazifelilere teslim edildi. Şeyhü'l-Harem Ziver Efendi, Sabık Muhafız Basri Paşa, Hazinedâr Muzaffer, Müsteslim Mehmed Server, Bevâbînden Şâkir ve Hubziyândan Abdurrahman, Selim Abdülmuhsin ve Said Tahsin Ağaların teslim aldığı emânât-ı mübâreke 17 Nisan 1917'de trenle Şam'a sevk olundu.

Ravza-i Mutahhara Kütüphanesi ile diğer bazı kütüphanelere ait yüzlerce yazma eserin (kütüb-i nefise), 82 kalem emânât-ı mübâreke (hazîne eşyası) ile beraber naklolunduğuna dair komisyon mazbatasında herhangi bir ifade geçmemektedir. Ancak, Cemal Paşa ile Suriye Valisi Tahsin Bey'in yukarıda kaydedilen telgrafları ve ayrıca aşağıda mahsus mahallinde zikredilen bazı belgeler³⁴², yazma eserlerin de 82 adet emânât-ı mübâreke ile beraber İstanbul'a sevkolunduğunu açıkça göstermektedir.

341 Birinci ve İkinci Harem-i Nebevî Komisyonları'na ait mazbataların suretleri Y.Y. 827 numaralı defterde (20b) kayıtlıdır. Daha önce de ifade edildiği gibi, 11 Kânûnusânî 1335 (11 Ocak 1919) tarihli Y.Y. 827, aşağıda çalışmaları anlatılan Muayene ve Kıymet Takdir Komisyonu'nun Medine emanetlerine dair tanzim ettiği yeni defterin dört nüshasından biridir. Muayene ve Kıymet Takdir Komisyonu bu defteri, Fahreddin Paşa tarafından 17 Nisan 1917 ve 15 Eylül 1917 tarihlerinde emanet eşyasıyla beraber İstanbul'a gönderilen iki deftere göre hazırlamıştır. Bu yeni defterde yer alan bilgiler, Medine'den gönderilen mezkûr iki asıl defterden kopya edildiği gibi, Birinci ve İkinci Harem-i Nebevî Komisyonları'na ait mazbatalar da, bu yeni deftere kaydedilmiştir. Medine'den gönderilen asıl defterler ile Birinci Harem-i Nebevî Komisyonu'nun mazbatasını hiçbir yerde tespit olunamamıştır.

342 OA, BEO. 4475/335557-2.

İkinci Harem-i Nebevî Komisyonu

Bu komisyon, Medine emanetlerini teslim alan İstanbul'daki Tesellüm Komisyonu tarafından üç parça emanetin eksik olduğunun tespit edilmesi üzerine oluşturulmuştur. Bunlar, bir adet Altın Askı (teberrükât no. 12³⁴³), bir adet Murassa Gümüş Kandil Askı (teb. no. 22) ve on Cilt halinde bir takım Eczâ-i Şerîfe (teb. no. 122)'dir.

Aşağıda da açıklanacağı gibi, İstanbul'daki Tesellüm Komisyonu, mahallinden gelen asıl defterde herhangi bir açıklama yapılmamış olan bu üç emanetin Harem-i Nebevî'de kalan emanetler meyanında bırakılmış olabileceği mülâhazasıyla, Harem-i Nebevî Müdüriyeti'nden bu cihetin sorulmasına ve alınacak cevaba göre deftere şerh düşülmesine karar vermiştir³⁴⁴.

Noksan çıkan üç emanetin durumu Harem-i Nebevî Müdüriyeti'nden sorulması üzerine³⁴⁵ Fahreddin Paşa yeni bir komisyon oluşturmuş; tahkikat neticesinde üç emanetin sehven Medine'de kaldığını tespit eden komisyon bu noksanlarla beraber İstanbul'a gönderilmek üzere yeni bir emanet grubu hazırlamıştır. Ancak komisyon, 22 numaralı Murassa Sim Kandil Askı'nın Mescid-i Nebevî'de kalmasını uygun görerek bu emaneti göndermemiş³⁴⁶; 12 ve 122 numaralı emanetler ile yeni hazırlanan emanet eşyası, mahsus defteriyle beraber Harem-i Nebevî Ağalarına teslim edilerek 15 Eylül 1917 tarihinde Medine'den İstanbul'a gönderilmiştir.

Komisyonun çalışmaları hakkında bilgi veren 15 Eylül 1917 tarihli mazbataya göre, 12 ve 122 numaralı emanetlerle beraber İstanbul'a gönderilen teberrükât eşyası şunlardır³⁴⁷:

- § Altın İtirdân (teb. no. 167),
- § Anbarda güvelenerek kullanılmaz hale gelen 49 parça şal,
- § Hücre-i Saâdet'te kullanılan sırma işlemeli perde,
- § Vehhâbiler zamanından kaldığı rivâyet edilen dört adet bayrak başlığı,
- § Zaman içerisinde emanetlerden düşen ve ağalar tarafından toplanarak biriktirilen kıymetli taşlar, hurde altın ve gümüş parçaları.

343 Teberrükât eşyasının Harem-i Nebevî'de tutulan asıl defterlerindeki numaralarıdır. Aşağıda yayınladığımız Y.Y. 827 numaralı defterin bütün sayfalarında bulunan en sağdaki cedvel dışı boşlukta, en baştan en sonra kadar bütün eşyaya ait sıra numarası kayıtlıdır. Cedvel içindeki “numarası” adlı ilk sütunda ise, sadece 1 ilâ 97 sıra numaralarında kayıtlı emanetlere mahsus olmak üzere bir de teberrükât numaraları yazılıdır. Metinde bundan sonra gelen teb. no. kısaltmasının, emanetlerin Harem-i Nebevî defterlerinde mukayyed asıl kayıt numaralarına işaret ettiği dikkate alınmalıdır.

344 OA, DÜİT. 100/28-7.

345 OA, DÜİT. 100/28-7.

346 Bkz. TSMK, Y.Y. 827/sıra no. 34.

347 Bkz. TSMK, Y.Y. 827/17b-20b.

İkinci Defterin Zîrinde Muharrer 15 Eylül 333 Tarihli Mazbata Sûreti³⁴⁸

Şeyhü'l-Harem-i Hazret-i Nebevî Zîver Beyefendi Hazretleri vedâ'eti ve Nâibü'l-Harem ve Müsteslim-i Harem ağalar ile diğer ağavât refâkatiyle Medine-i Münevvere'den Dârü'l-Hilâfeti'l-Aliyye'ye nakledilmiş olan emânât-ı mübâreke meyânında defter münderecâtına nazaran zuhûr etmeyen 122 numarada mukayyed eczâ-i şerife ile oniki ve yirmiiki numaralarda mukayyed iki parça eşyanın sehven burada kalmış oldukları ve mezkûr defterde mukayyed 376 numara yerine 379 numarada mukayyed anber tesbihin gönderilmiş olduğu ahîren Hicâz Kuvve-i Seferiyesi Kumandanı ve Medine-i Münevvere Muhâfız Vekîli Fahreddin Paşa ile Harem-i Şerîf-i Hazret-i Nebevî Müdürü Mazhar Bey taraflarından mevcûd emânât-ı mübârekenin esas defterindeki kuyûdâtına nazaran icrâ kılınan muâyenelerinde tahakkuk eylemekle bunlardan 22 numarada mukayyed ve müşebbek gümüş askının burada ibkâsına ve 122 numarada mukayyed eczâ-i şerife ile murassa ve saat kösteği biçiminde altın askının ve 167 numarada mukayyed olub evvelce sehven gönderilmiş olan minâli ve yâkut ve inci salkımlı murassa altın irtidânın ve anbarda güvelenerek gayri-kâbil-i istimâl bir hâle giren sırma işlemeli bir perdenin ve Vehhâbiler zamanından kalmış oldukları rivayet edilen pirinçten dört parça bayrak başlığının ve Dârü'l-Hilâfeti'l-Aliyye'ye nakledilmiş olan emânât-ı mübârekekenin düşüp Ağavât tarafından toplanarak hıfz edilmiş ve kısmen 83 numarada mukayyed bulunmuş ve kısm-ı âzaminin kaydına tesadüf edilememiş olan inci, elmas, zümrüt, yâkut taşlarla hurde altın ve gümüş parçaların işbu defterde ale'l-müfredât gösterildiği üzere kutulara ve sandıklara yerleştirilerek Dârüssaâde'ye nakli tensib edilmiş olmakla emânât ve eşyâ-yı mübâreke-i mezkûre defter mücebince huzurumuzda Nakîbü'l-Ağavât Elmas Tantâvî ve Battâfînden Nezîr ağalara teslim edilip Hicâz Kuvve-i Seferiye Kumandanı Emir Zâbiti Mülâzım-ı Evvel Emin Efendi'nin nezâreti altında Evkâf-ı Hümâyûn Nezâret-i Celflesi'ne gönderilmiştir. 15 Eylül 333 [15 Eylül 1917].

Rûznameçeci Gâlib

Hicâz Kuvve-i Seferiye Kumandanı Fahreddin

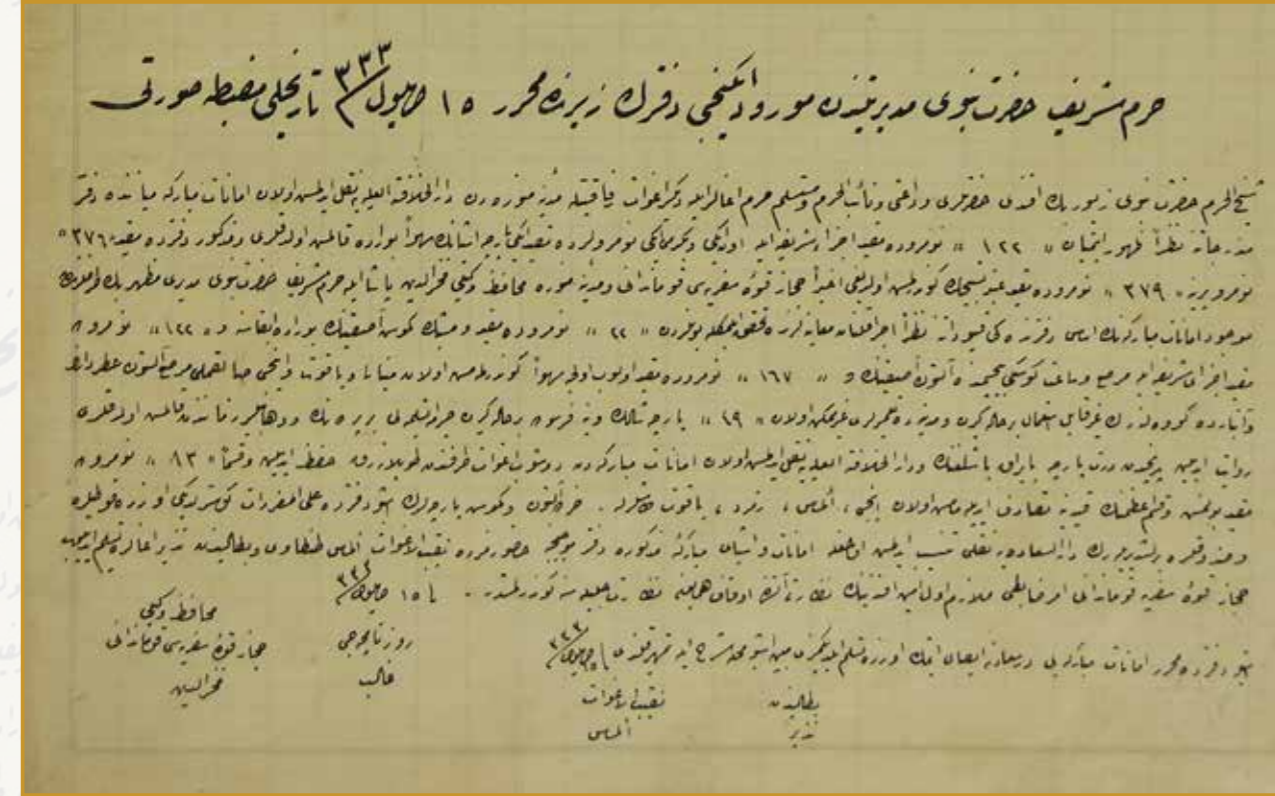
İşbu defterde muharrer emânât-ı mübârekeyi Dersaâdete îsal etmek üzere tesellüm eylediğimizi mübeyyin işbu mahalle şerh ile temhîr kılındı. 15 Eylül [1]333 (15 Eylül 1917).

Battâfîn'den Nezîr

Nakîbü'l-Ağavât Elmas”

(TSMK, Y.Y. 827/20b)

348 İkinci Harem Komisyonu'na ait mazbatanın aslı bugün kayıp olup fotokopisi yakın zamanda M. Şinasi Acar- Şeyhmus Dirim tarafından yayınlanmıştır. Fotokopi hakkında şifâhen bilgi veren Dirim, bunu yirmi yıl kadar önce bir şahıstan aldığını, şahıs vefat ettiğinden belgenin aslı hakkında kendisinden bilgi edinilemediğini söylemiştir. Osmanlı Arşivi ve Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde yapılan araştırmalara rağmen ortaya çıkamaması, mazbatanın özel bir koleksiyona ait olabileceğini düşündürmektedir. Üzerlerinde OA ve VGMA'ya ait herhangi bir damga, mühür veya envanter numarasının bulunmaması da bunu teyid etmektedir.

TSM 2/2206

Murassa Kandil Aski

Osmanlı

TSM 2/2208

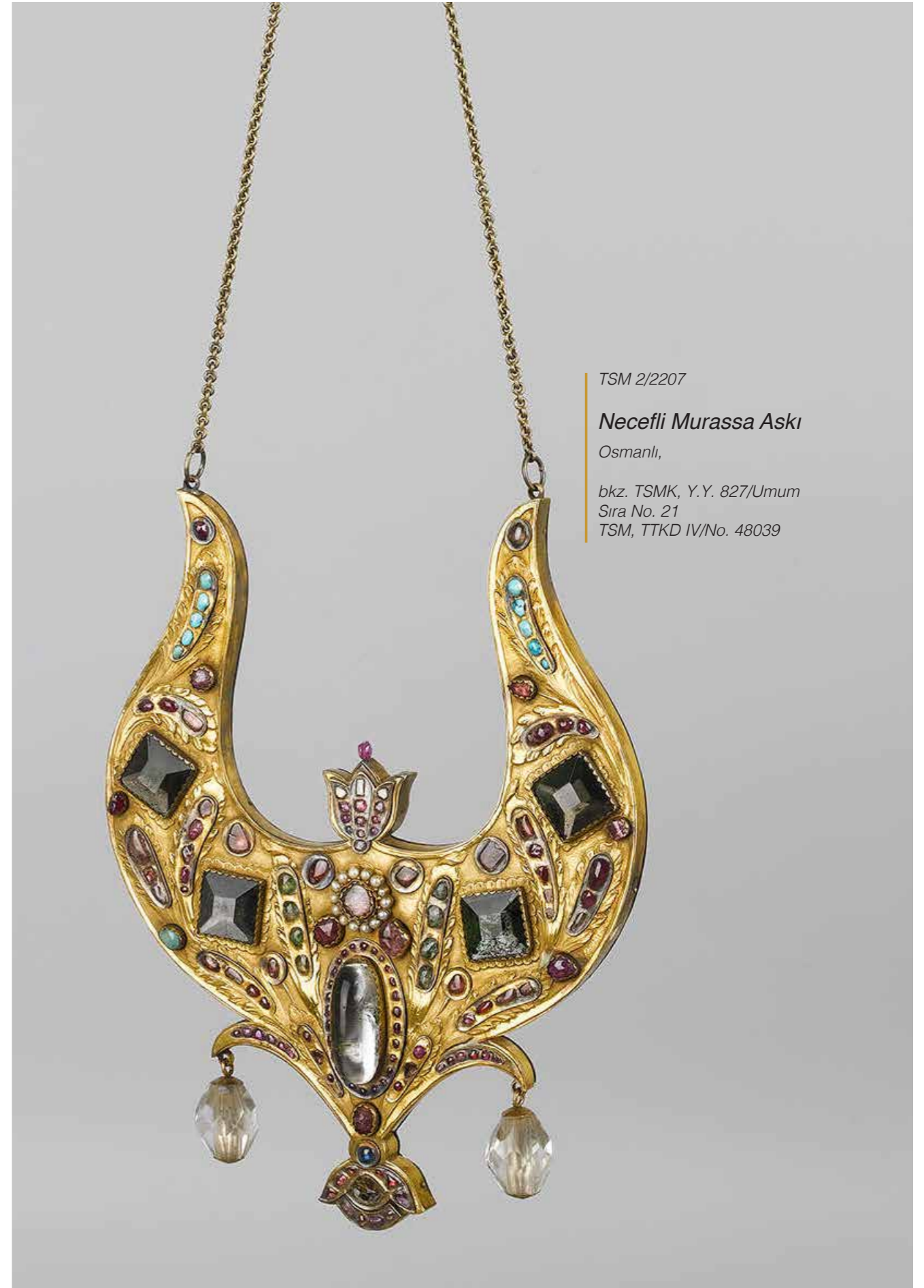
Murassa Kandil Aski

Osmanlı,

bkz. TSMK, Y.Y. 827/Umum

Sıra No. 27

TSM, TTKD IV/No. 48087

TSM 2/2207

Necefli Murassa Aski

Osmanlı,

bkz. TSMK, Y.Y. 827/Umum

Sıra No. 21

TSM, TTKD IV/No. 48039

Mazbatada belirtilmediği halde aynı tarihte İstanbul'a gönderilen dört teberrük eşyası daha bulunmaktadır. Y.Y. 827'nin 94 ilâ 97 sıra numaralarında, "Ahîren İkinci Defterle Gönderilen Murassaât" başlığı altında kayıtlı olan bu dört kalem eşya şunlardır:

- § Sultan Abdülaziz Han'ın altın tuğrası,
- § Murassa Altın Kemer Kaşı,
- § İki Adet Altın Şamdan,
- § Tek Taşlı Elmas Yüzük .

Harem Komisyonlarınca Tanzim Olunan En Son Teberrükat Defterleri

Daha önce de belirtildiği gibi nakledilen emanet eşyası, nakil işlemi sırasında Harem-i Nebevî Komisyonları tarafından iki ayrı deftere kaydolunmuş, 17 Nisan 1917 ve 15 Eylül 1917 tarihli bu iki defter ile komisyon mazbataları emanet eşyasıyla beraber İstanbul'a gönderilmiştir. Arşivlerde yapılan detaylı araştırmalara rağmen defterler ile komisyon mazbatalarının asıllarının ortaya çıkmaması bunların kaybolduklarını göstermektedir.

İstanbul'a gönderilen emanetler içerisinde en büyük yekûnu yazma eserler oluşturmasına rağmen bunlarla ilgili Harem-i Nebevî'de herhangi bir defter tanzim edilmemiştir. Yazma eserlere ait uzunca bir liste mevcut olup bu listenin Medine'de değil Şam'da hazırlandığı anlaşılmaktadır. Nitekim Medine'nin muhtelif kütüphanelerine ait binlerce eser İstanbul'a nakledilmek üzere Şam'a taşınmasına rağmen bunların büyük bir bölümü Şam'da bırakılmış, sadece az bir kısmı seçilerek İstanbul'a sevk olunmuştur. Elyazmaların kısa künye bilgilerini içeren mevcut liste de yalnız İstanbul'a nakledilen kitapların kaydını hâvi olup Şam'da bırakılanların kaydı yoktur. Şam'da kalan yazma eserler savaş bittikten bir süre sonra tekrar Medine'ye geri gönderilmişlerdir.

Şam Valisi, Evkâf-ı Hümâyün Nezâreti'ne çektiği 26 Nisan 1917 tarihli telgrafta, emanetler ile beraber Harem-i Nebevî (Ravza-i Mutahhara Kütüphanesine)'ye ait kitapların Şeyhü'l-Harem Ziver Bey'e teslim olunduğunu ve listesinin postaya verildiğini bildirmesi de³⁴⁹, İstanbul'a gönderilen yazma eserlerin Şam'da seçildiğini göstermektedir.

Söz konusu iki defter ile listenin asılları 1919 yılında emanet eşyasının yoklama, sayım ve değer takdirini yapan Muayene ve Kıymet Takdir Komisyonu tarafından yeni bir deftere kaydolunmuş³⁵⁰; komisyonun hazırladığı bu defter sayesinde kayıtları günümüze intikal etmiştir.

349 Mustafa Müftüoğlu, a.g.e., Cilt IV, s. 239.

350 Komisyonun hazırladığı teberrükât defteri hakkında İkinci Bölüm'ün üçüncü maddesinde bilgi verilmiştir.

Handwritten Ottoman Turkish text, likely a list or inventory of items, with several circular seals and stamps. The text is written in a cursive script and includes dates and descriptions of various items.

Bugün kayıp olan İkinci Harem Komisyonu Mazbatası'nın aslının fotokopisi (M. Şinasi Acar-Şeyhmus Dirim, *Kutsal Emanetler'in Son Seferleri*, s. 47, 2018). Belgenin alt kısmında Fahreddin Paşa'nın imzası ve komisyon üyelerinin mühürleri bulunmaktadır.

Mescid-i Nebevî'nin Bab-ı Mecîdî dahilinden alınan resmi, Anonim, 19. yüzyıl ortaları, Fildişi üzerine akvarel (TSM. 17/344)

Hilye-i Saâdet Levhası 18. yüzyıl sonu Ahşap, kâğıt, altın yaldız (TSM. 8/547)

İstanbul'a Nakledilen Emanet Eşyasının Muhtevası

Medine'den nakledilen emânât-ı mübâreke, İstanbul'da oluşturulan Muayene ve Kıymet Takdir Komisyonu'nun tanzim ettiği Y.Y. 827 numaralı defterde sırasıyla murassa eşya, hurde murassaât, şallar ve kütüb-i nefise olmak üzere dört grup olarak kayıtlıdır. Defterdeki en son kayıtlı emanetin sıra numarası 745'tir.

Murassa Eşya

17 Nisan 1917 tarihinde Medine'den gönderilen en kıymetli hazine eşyası olup Y.Y. 827 numaralı defterin baş kısmında, 1 ilâ 90³⁵¹ numaralar arasında yazılıdır. Murassa eşya, cins, adet ve evsâflarıyla beraber tarif edilmiştir.

Defterin en başındaki 5 adet mushaf-ı şerîf³⁵² ile 4 takım (otuzar cüz) eczâ-i şerîfeden hemen sonra kaydedilen bu grup, Fahreddin Paşa'nın Harem-i Nebevî'de kurduğu komisyonun 17 Nisan 1917 tarihli mazbatasına göre 82³⁵³, Tesellüm Komisyonu'nun 16 Haziran 1917 tarihli mazbatasına göre 80³⁵⁴, Muayene ve Takdir Komisyonu tarafından 1919 yılında hazırlanan Y.Y. 827 numaralı teberrükât defterinde ise 97 kalemdir.

Y.Y. 827'deki teberrük sayısının Tesellüm Komisyonu tarafından tespit olunan sayıya göre 17 kalem fazla çıkmasının sebebi şunlardır:

Birincisi: Harem-i Nebevî Komisyonu ile Tesellüm Komisyonu'nun icrâ kıldığı teslim ve tesellüm ameliyesi asıl teberrükât defterlerine göre yapıldığından, bu defterlerde tek numarada kayıtlı olan 4 adet Kevkeb-i Dürrî, her iki komisyon tarafından aynı şekilde tek numarada³⁵⁵ kaydedilmesine rağmen Y.Y. 827'de ayrı ayrı numaralandırılmıştır. *İkincisi:* Tesellüm Komisyonu'nun eksik tespit ettiği 12 ve 122 numaralı emanetler ile yeni hazırlanan 5 adet emanet³⁵⁶ 15 Eylül 1917'de İstanbul'a gönderilince sayıda artış olmuştur. *Üçüncüsü:* Medine'de bırakıldıkları Harem-i Nebevî Komisyonu tarafından tutulan asıl deftere de şerh verilen Murassa Sim Kandil Askı (teb. no. 22), Necef Askı (teb. no. 24), Levha-i Şerîf (teb. no. 64), Altın Buhurdan (teb. no. 110), Buhur Şamdanı (teb. no. 114) ve Altın Yağdanlık (teb. no. 178)'tan oluşan 6 emanet İstanbul'a nakledilmedikleri halde Y.Y. 827'ye kaydedilmişlerdir³⁵⁷.

Tesellüm Komisyonu'nun kaydetmediği sözkonusu emanetler, daha sonra oluşturulan Muayene ve Kıymet Takdir Komisyonu tarafından Y.Y. 827 ve diğer nüshalara kaydedildiğinden arada fark meydana gelmiştir.

351 Murassa' eşya, Y.Y. 827'nin *sıra numarası* sütununda 1-93, bunun yanındaki *numarası* sütununda ise 1-90 numaralarda kayıtlıdır. Fark, kevkeb-i dürrîlerin *numarası* sütununa tek kalem olarak kaydedilmesinden dolayıdır.

352 Bu mushaf-ı şerîflerin beş adedi defterin en başında, bir adedi de 87. sıra numarasında kayıtlıdır. İlk numaraya sonradan kurşun kalemle kaydedilen diğer mushaf-ı şerîf sayıya dahil edilmemiştir.

353 "... seksen iki kalem mesâhif ve eczâ-i şerîfe ve altın ve murassa zikıymet teberrükât-ı seniyye..." (TSMK, Y.Y. 827/20b).

354 "... emânât-ı mübâreke yegân yegân tedkik ve ol baddaki defteri mücebince tatbik edilerek seksen kalem emânât ve teberrükât tesellüm olunmuş..." (OA, İ. DÜİT 100/28-7).

355 Dört adet Kevkeb-i Dürrî diğer teberrükât defterlerinde tek numara altında kayıtlıdır (Örn. bkz. OA, EV.d. 28973; OA, YA.HUS 526/73-3).

356 Yukarıda da zikredilen bu beş emanet, altın ıtırardan, Sultan Abdülaziz'in altın tuğrası, murassa altın kemer kaşı, Sultan Mahmud'un hediyesi olan iki adet altın şamdan ve tek taşlı elmas yüzüktür.

357 Y.Y. 827'de bu altı teberrükât eşyası için "*Mahall-i âlisinde ibkâ olunduğu Harem-i Şerîf Müdüriyeti Defteri'nde muharrerdir*" şerhi düşülmüştür. 178 numaralı Altın Yağdanlık için ise "*İstimâl edilmekte olduğu cihetle mahall-i âlisinde ibkâ olunduğu defterinde muharrerdir*" denilmiştir.

Hurde Murassaât

Bunlar, emanetlerden zamanla düşen ve Harem-i Nebevî ağaları tarafından toplanarak biriktirilen elmas, yakut vb. kıymetli taşlar, hurde altın ve gümüşlerden oluşmaktadır. 15 Eylül 1917 tarihinde Medine'den gönderilen hurde murassaât, Y.Y. 827 numaralı defterin 98 ilâ 135'inci numaralar arasında kayıtlıdır. İrili ufaklı hurde murassaât eşyası içerisinde aynı numaya birçok kıymetli taş kaydedildiğinden bütün bunlar ayrı ayrı sayıldığında ortaya daha büyük bir rakam çıkacaktır.

Şallar³⁵⁸

Fahreddin Paşa'nın Medine'den 15 Eylül 1917 tarihinde gönderdiği ikinci emanet grubu içerisinde yer alan şallar, kullanılmayacak derecede güveli ve parçalanmış olduğundan Harem-i Nebevî Anbar Memurluğu'nun yed-i emanetinde bulunuyordu³⁵⁹. Bunlar, Y.Y. 827'de 136 ilâ 184'üncü numaralar arasında kayıtlı olup toplam 48 adettir.

Şalların hemen altında, 185 sıra numarasında kayıtlı fersude bir perde bulunmaktadır. Hücre-i Saâdet'ten çıkarıldığı belirtilen bu eski perde sırma işlemelidir.

Kütüb-i Nefise (Yazma Eserler)

Mushaf-ı şerîf, eczâ-i şerîfe ve çeşitli İslâmî ilimlere ait kitaplardan oluşan yazma eser koleksiyonu, Medine'den nakledilen emanetler içerisinde sayıca en büyük yekûnu teşkil etmektedir. Y.Y. 827'de kayıtlı toplam 750 civarındaki emanetin 566'sı yazma eserden oluşmaktadır.

Y.Y. 827'nin en başındaki hazine eşyası grubunda yer alan beş adet mushaf-ı şerîf (1/1, 2/2, 3/3, 4/4, 5/5, 410/83³⁶⁰) ile dört takım eczâ-i şerîfe (47/6, 48/7, 51/8 ve 122/9), Medine'den 17 Nisan 1917'de gönderilmiştir. Diğer yazma eserler için ayrı bir liste tanzim edilmiş ve bunlar da aynı tarihte İstanbul'a nakledilmişlerdir.

Y.Y. 827'nin ilk sıra numarası (1/1) Hazret-i Osman'a nispet edilen mushaftır. Defterde, "*Hazret-i Osmân İbn 'Affân Radiyallâhü Te'âlâ 'Anh Efendimiz Hazretlerinin hatt-ı kûfi ile ceylan derisi üzerine bizzat tahrîr ve müddet-i hayât-ı sa'âdetlerinde dâimâ kırâat buyurmuş oldukları ma'a mahfaza kebîr Mushaf-ı Şerîf*"³⁶¹ şeklinde tarif edilen bu mushafı ilgili Topkapı Tahrir Komisyonu³⁶² benzer bir not düşmüştür: "*Hazret-i Osman hattıyla muharrer -esnâ-i kiraatında rütbe-i şehadeti ihraz buyurdıkları ve kan lekisi el-ân mevcut olduğu görülen- Mushaf-ı Şerîf*"³⁶³.

358 Medine'deki bazı türbelerde yer alan sandukalara; baş ve ayak taraflarına konulmak veya boğaz kısımlarına sarılmak üzere hayır sahipleri tarafından şal gönderilirdi. Örneğin Hazret-i Peygamberin vâlidisi Hazret-i Âmine ve zevcesi Hazret-i Hadîce'nin sandukalarına konulmak üzere Sultan Abdülmecid Han'ın üçüncü kadını tarafından kıymetli Selîmî şallar takdim edilmiştir (Mekki, a.g.e., s. 8). 37932 numaralı teberrükât defterinde de, Hazret-i Fâtıma'nın sandukası için 1252 senesinde Surre-i Hümayûn Emîni Hacı Mustafa Ağa'nın bir adet beyaz başlı ve dallı çâr şal; Harem-i Nebevî müdürünün de bir adet rengâmîz (mülevven) fermâyîş şal takdim ettiği zikredilmektedir. Deftere göre Hazret-i Fâtıma'nın sandukası üzerindeki şallar toplam beş adet olup türbedeki seccâde vb. eşyalarla beraber bunların muhafazası Müsteslim-i Harem'in sorumluluğu altındaydı (OA, EV. 37932).

359 TSMK, Y.Y. 827/19a.

360 Enver Paşa'nın Ravza'ya vakfı olan 410/83 numaradaki bu mushaf, defterin 87'nci sıra numarasında kayıtlıdır.

361 TSMK, Y.Y. 827/1b.

362 Maârif Vekâleti'nin emri üzerine, 1924-1926 yılları arasında Topkapı Sarayı'nın bütün eşyasını tahrir eden komisyon.

363 TSM, D. 3028, Cilt II, Eşya No. 29034, s. 143.

TSMK'daki Medine Kitaplığı'nın envanter çalışmasını 15 Teşrinievvel 1943 tarihinde tamamlayan Yeni Kütüphane³⁶⁴Kütüphanecisi İsmail Baykal³⁶⁵, kütüphaneci Zekeriya Gözen³⁶⁶ ve diğer görevlilerinden oluşan komisyon bu mushafı ilgili olarak, "Eski defterde Hazret-i Osman'ın yazısı olduğuna dair bir kayıt varsa da Kelâm-ı Kadîm'de böyle bir kayda rastlanmamıştır" açıklamasında bulunmuştur³⁶⁷. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nin kataloglarını hazırlayan Fehmi Edhem Karatay, mushafın sadece evsâfı hakkında bilgi vermiş, Hazret-i Osman'a ait olup olmadığına dair herhangi bir beyanda bulunmamıştır³⁶⁸.

İstinsahı Muhammed b. Abdurrahman es-Semmân eliyle 997 senesi şevval ayında tamamlanan Fahreddin-i Râzî'ye ait Mefâtihu'l-Gayb adlı tefsirin zahriye sayfası (TSMK, Medine 157)

364 Saray 1924 yılında müze olduktan sonra tamir edilen Enderûn Ağalar Camii'nde 1928 kurulan ve sarayın çeşitli köşk ve koğuşlarından getirilen kitapları içeren kütüphaneye *Yeni Kütüphane* adı verilmiştir. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi günümüzde de bu binada hizmet vermektedir.

365 Halife Abdülmecid'in Esvapçıbaşısı'dır.

366 Halife Abdülmecid'in İkinci Esvapçısı'dır.

367 TSMK, Medine Kitaplığı Envanter Defteri, sıra no. 1.

368 Fehmi Edhem Karatay, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Arapça Yazmalar Kataloğu*, Cilt I, s. 2, İstanbul 1962.

Bu mushafın kaydı Osmanlı Arşivi'ndeki teberrükât defterlerinde de mevcuttur. OA'daki 9 adet teberrükât defteri içerisinde mushafın zikredildiği en erken tarihli defter, 2 Receb 1254 (21 Eylül 1838) olan *EV.d. 10843*'tür. Dolayısıyla mushafın 1838 tarihinde veya buna yakın bir dönemde Mescid-i Nebevî'ye intikâl ettiği tahmin olunabilir³⁶⁹.

Daha önce de belirtildiği gibi Fahreddin Paşa, Dördüncü Ordu Kumandanlığı'na çektiği 12 Mart 1917 tarihli telgrafta, hazine eşyasıyla beraber Arif Hikmet Bey ve Mahmûdiye Medresesi Kütüphanelerindeki nefis yazma eserleri de İstanbul'a nakledeceğini ifade etmiştir³⁷⁰. Ancak bu iki kütüphaneden başka, Ravza-i Mutahhara Kütüphanesi, Şifâ Medresesi Kütüphanesi, Hamidiye Medresesi Kütüphanesi, Beşir Ağa Kütüphanesi ve Emin Paşa Kütüphanesi olmak üzere toplam yedi kütüphaneden kitap alınmış ve Şam'a nakledilmiştir.

1301/1884 senesinde ilk defa olarak neşredilen Hicâz Salnâmesi'ne göre Medine'nin 18 kütüphanesinde toplam 22 bin 914 kitap bulunuyordu. Bu kütüphaneler ve ihtiva ettikleri kitap miktarı şöyle idi³⁷¹:

"Ravza-i Mutahhara'da ve Medine-i Münevvere'de mevcut medâris kütübhânelerindeki mesâhif-i şerife ve kütüb-i nefisenin mikdârı:

Ravza-i Mutahhara-i Hazret-i Risâletpenâhîde bulunan kâffe-i mesâhif-i şerifenin mikdârı 1801 adet.

Sultan Mahmûd Hân hazretlerinin medrese-i celîleleri dâhilinde bulunan kütübhâne-i âlîde mevcut mesâhif-i şerife ve kütüb-i nefisenin mikdârı 4569 adet.

Sultan Abdülhamid Hân-ı Evvel merhûmun medrese-i celîleleri dâhilinde bulunan kütübhâne-i âlîde mevcûd kütüb-i şerife 1659 adet.

Dârussaâdetü's-Şerife Ağası Esbâk Beşir Ağa merhûmun Bâbu's-Selâm ittisâlinde bulunan medresesinin kütübhânesinde mevcûd kütüb-i şerife 2063 adet.

Şeyhülislâm Esbak Feyzullah Efendi'nin Şifâ nâm medresesinin kütübhânesinde mevcûd kütüb-i şerife 1246 adet.

Şeyhülislâm Esbak Ârif Hikmet Bey merhûmun kütübhânesinde mevcûd kütüb-i şerife 5404 adet.

Mevâli-i kirâmdan Karabaş Ömer Efendi nâmına mensûb medresenin kütübhânesinde 593 adet.

Şeyhülharem Esbak Hacı Emin Paşa merhûmun kütübhânesinde 547 adet.

Müvâriinden Arnabut [Arnavut] Mustafa Efendi'nin İhsâniye nâmıyla ihyâgerdesi olan medresenin kütübhânesinde 461.

369 Medine Kitaplığı No. 1'de kayıtlı bu mushaf-ı şerîfi, kıraat ilminde ülkemizin en yetkin âlimi, eski Diyânet İşleri Başkanı Tayyar Altıkulaç ve hattat Muhittin Serin hocalarımız ile beraber Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde inceledik. Değerli hocalarımız, muhtelif varaklarda yaptıkları inceleme sonucunda, âyet-i kerîmelerin hareketli olması, durak sonlarında noktalar kullanılması ve sûre başları bulunması dolayısıyla bu mushaf-ı şerîfin Hazret-i Osman hattı ile yazılmış olmasının mümkün olmadığını ifade ettiler ve ancak hicrî birinci yüzyılın sonu ile ikinci yüzyılın başlarına tarihlenebileceğini belirttiler.

370 *İBB Kitaplığı*, Bel_Mtf_23773 (12 Mart 1917 tarihli 1. Telgraf Sûreti).

371 Hicaz Vilâyeti Salnâmesi [1301], s. 152-153.

الله وما دم نكتب لعزل الساعة
بصوره بيننا ان الله لعزل الكفر ونونا
عذله سمعنا جلد نر فيها اذنا
لا بد وزولنا ولا يصير ان يوف
قلوب وحوهم في القاد يقولون
بلسا اطعمنا الله وان اطعمنا الرسول
وقالوا ادنا انا اطعمنا سدينا
كيدنا فاضلونا السلايدنا
لهم صديق من العدايب والعقود
لنا كيدنا ناهي الدين اموالا
بصوبوا كالدنيا واهو
فداه الله مما قالوا وكان
عبد الله وحماه ناهي الدين
اموالا يقول الله وقلوا لا
سدينا طيب لكم ان
عملكم وقلوا لكم دونكم
و فرطع الله ورسوله فقد فا
د فودنا عظماء انا عظماء
لا عنه عز السموي والادب

والعمال فايننا ان يعطينا وانما
وحملها الاخر ان الله كان طلو ما
بحولنا بسدينا الله الموهين وا
لموهين والمسديين والمسديين
ويوينا الله عز الموهين والمو
هين وكان الله عهودا احما
تسمي الله الى خير الاحياء
الاحمد لله الذي خلقنا في
السمويين وما في الارض ولها
الاحمد في الآخرة وهو الحبيب
الاحمد يعلم ما لا يعلم في الارض
وما بعد من ما بعد من ان
لها ما بعد من ما بعد من ان
العقود وقل الدين كعبه والانا
شنا الساعة وقل الله لانا
شكركم علم العبد لا يقد
عنه من كل ديه في السمويين
ولا في الارض ولا اصغر من
لك ولا اشد الا في كيد

Hattı Hazret-i Osman'a (r.a.) atfedilen mushaf-ı şeriften bir sayfa (TSMK, Medine 1).

Mücâvirînden Buhâralı Şeyh Abdulgafûr Efendi'nin tekkesinde mevcûd kütübhânedede 129.

İmâm-ı Rabbânî sülâlesinden Şeyh Mazhar Efendi merhûmun ihyâgerdesi olan tekke kütübhânesinde 1100 adet.

Mısır Tekke Nâzırı Esbak Merhûm Hüseyin Ağa Medresesi kütübhânesinde 100 adet.

Mücâvirînden Fenâyirci Emin Efendi merhûmun medresesi kütübhânesinde 150 adet.

Kudemâ-yı mücâvirînden elyevm ber-hayât bulunan Mehmed Servet Efendi'nin kütübhânesinde 206 adet.

Medine-i Münevvere ahâlisinden ve Harem-i Şerîf eimme ve hutebâsından Bastî Efendi merhûmun kütübhânesinde 1050 adet.

Mücâvirînden Kili Nâzırı Medresesi Kütübhânesi 157 adet

Serkurenâ-yı Hazret-i Şehriyârî Selim Bey merhûmun kütübhânesinde 500 adet³⁷².

1917 yılında İstanbul'a nakledilmek üzere içerisinden kitap alınan Medine kütüphaneleri ve bunlardan alınan eser sayısı ise şöyledir³⁷³:

Ravza-i Mutahhara Kütüphanesi: 60 adedi mushaf-ı şerîf olmak üzere toplam 68 adet.

Mahmudiye Medresesi Kütüphanesi: 18 adedi mushaf-ı şerîf, 325 adet.

Beşir Ağa Kütüphanesi: 8 adedi mushaf-ı şerîf, 67 adet.

Şifâ Medresesi Kütüphanesi: 2 adedi mushaf-ı şerîf, 9 adet.

Hamidiye Medresesi Kütüphanesi: 3 adedi mushaf-ı şerîf, 8 adet.

Emin Paşa Kütüphanesi: Biri Tebâreke Cüz'ü ve diğeri Delâilü'l-Hayrât, 2 adet.

Arif Hikmet Bey Kütüphanesi: 4 adedi Kur'ân-ı Kerîm, 76 adet.

Hemen ifade etmek gerekir ki, diğer hazine eşyasıyla beraber İstanbul'a nakledilmek üzere 22 Nisan'da Şam'a getirilen yazma eserlerin büyük bir bölümü Şam'da bırakılmış; içlerinden seçilen sadece çok az bir miktarı seçilerek İstanbul'a gönderilmiştir. Şam'da kalanlar da savaş bittikten hemen sonra tekrar Medine'ye taşınmıştır. Nitekim bu kütüphanelere ait kitapların büyük çoğunluğu bugün Medine'dedir³⁷⁴. Örneğin Mahmûdiye Medresesi Kütüphanesi mevcûdundan İstanbul'a gönderilen yazma eser sayısı 325, kütüphanenin bugünkü toplam eser sayısı ise 3314 adettir³⁷⁵. Yine, Arif Hikmet Bey Kütüphanesi'nden seçilerek İstanbul'a gönderilenler 76, Medine'de kalanların sayısı 4373'tür³⁷⁶.

372 Hicaz Vilâyeti Salnâmesi [1301], s. 152-153.

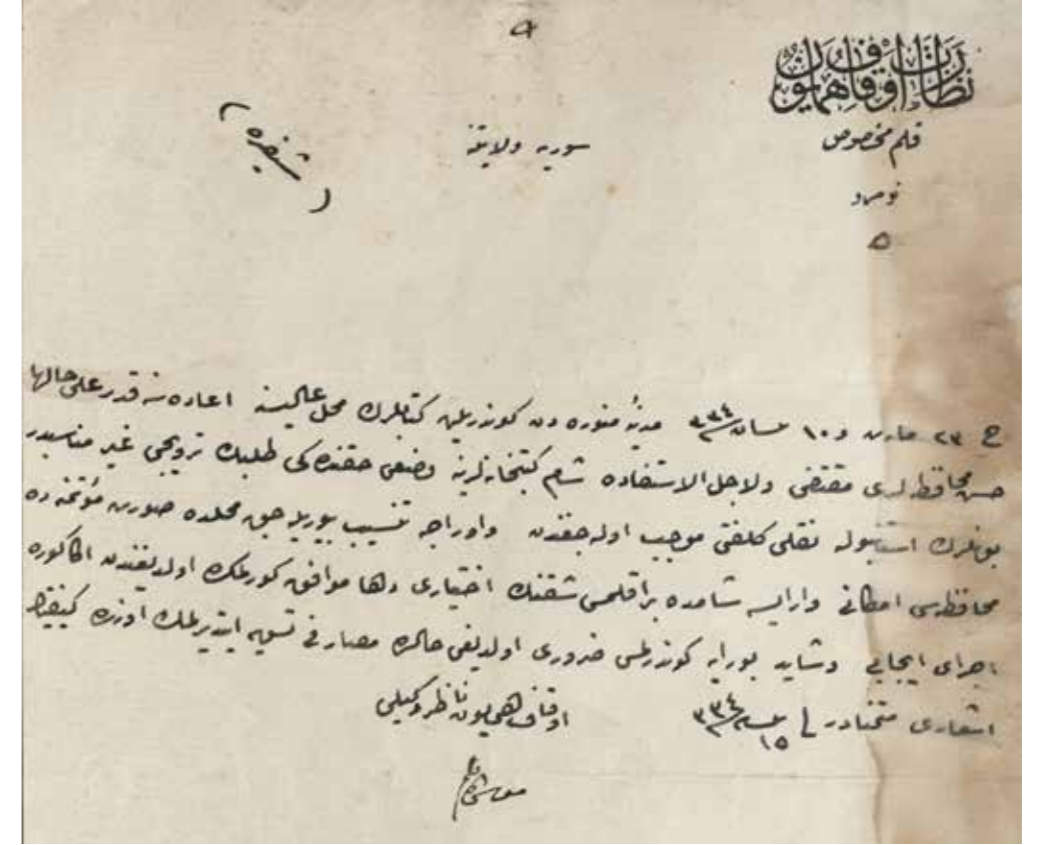
373 İstanbul'a nakledilen kitaplar, ait oldukları kütüphanelere göre ayrı bölümler halinde Y.Y. 827 numaralı deftere kaydedilmiştir.

374 Bu kütüphanelerden geriye kalan bütün yazma eserler, 1982 yılında Mescid-i Nebevî'ye yakın bir yerde kurulan Melik Abdülaziz Kütüphanesi'ne taşınmıştır (İsmail Cerrahoğlu, Şeyhülislâm Arif Hikmet ve Medine-i Münevvere'de Kurduğu Kütüphane, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, XXX, s. 126-128, Ankara 1988).

375 Süleymaniye Kütüphanesi, Sicil-i Mahtûtât el-Mektebetü'l-Mahmûdiye bi'l-Medineti'l-Münevvere, Mikrofilm 5602.

376 Süleymaniye Kütüphanesi, Sicil-i Mahtûtât Mektebet Ârif Hikmet bi'l-Medineti'l-Münevvere, Mikrofilm 5602.

Medine emanetlerinin nakledilmesinden yaklaşık bir sene sonra Suriye Vilâyeti, kalan kitapların Şam kütüphanelerine konulmasına dair İstanbul'dan bir talepte bulunmuştur. Evkâf Nâzırı Mûsa Kâzım, bunun uygun olmadığını, kitapların İstanbul'a nakli de zor olacağından hepsinin Şam'da uygun bir yerde korunmaları gerektiğini 15 Nisan 1918 tarihli şifre yazıyla Suriye Vilâyeti'ne bildirmiştir:

Nezâret-i Evkâf-ı Hümâyûn

Kalem-i Mahsus

Numara 5

Suriye Vilâyetine (şifre)

C: 23 Mart ve 10 Nisan sene [1]33

Medine-i Münevvere'den gönderilen kitapların mahall-i âlisine îadesine kadar alâ hâlihâ hüsn-i muhâfazaları muktażî ve liecli'l-istifâde Şâm kütübhanlerine vaz'ı hakkındaki talebin tervîci gayr-i münâsibdir. Bunların İstanbul'a nakli külfeti mücib olacağından ve oraca tensîb buyurulacak mahalde suret-i mü'temenede muhâfazası imkânı var ise Şam'da bırakılması şikkının ihtiyârı daha muvafık görülmekte olduğundan ona göre icrâ-yı îcâbı ve şayet buraya gönderilmesi zarûf olduğu halde masârifi tesviye ettirilmek üzere keyfiyetin iş'ârı mütemennâdır. 15 Nisan sene [1]334/15 Nisan 1918.

Evkâf-ı Hümâyûn Nâzır Vekili Mûsâ Kâzım

(OA, DH. ŞFR 86/137)

Fahreddin Paşa, kitapların Şam'a nakli sırasında muhafazalarına çok dikkat etmiş; kaybolmalarını için sorumlu birkaç subay tayin ederek tedbir almıştır. Nitekim, Mahmûdiye Medresesi Kütüphanesi'neki kitapların nakli sırasında nakle memur olanlara: "Bir tek sahifenin kaybolmasına tahammül edemem! Çok dikkat ediniz!" demiştir³⁷⁷. Kütüphanenin taşınması sırasında şehrin içindeki yollara demir raylar serilmiş ve raylar üzerinden medresenin önüne kadar vagonlar getirilmek suretiyle kitaplar trene yüklenmiştir³⁷⁸.

Medine'nin tahliye edilme kararı alındığı sıralarda Arif Hikmet Bey Kütüphanesi müdürü olan Eğinli Hacı Hâfız Efendi, Fahri Paşa'ya, "Paşam, bizi gönderiyorsunuz, ama kütübhâne ne olacak? Yarın Allah korusun bir şey olursa, bedevîler kitapları yağma ederler." demesi üzerine Paşa, beş bin yazma ve iki üç bin kadar matbu eseri sandıklara koydurarak trenle Şam'a göndermiştir³⁷⁹. O sırada Medine'de bulunan ve Arif Hikmet Bey'in veresinden olan Ziver Bey³⁸⁰ adlı birisi, aynı ihtimâli gerekçe göstererek kütübhanede bulunan altmış küsur adet mühim yazma eseri alıp götürmüştür³⁸¹.

Arif Hikmet Bey Kütüphanesi'nin Şam'da bulunan bütün yazma eserleri, kütüphanenin müdürü Eğinli Hacı Hâfız Efendi'nin nezâreti altında Sultan Selim Tekkesi'nin mahzenlerine konulmuştu. Birgün Şam'ın içinden geçen Berede Nehri taşınca Sultan Selim Tekkesi'ni de su basar. Şam'da bulunan Medine ahâlisi bunu duyunca hemen koşarak sandıkları başka yere kaldırmak suretiyle kitapları zayi olmaktan kurtarmıştır³⁸².

377 Kıciman, a.g.e., s. 301.

378 Kıciman, a.g.e., s. 301.

379 M. Ertuğrul Düzdağ, *Üstad Ali Ulvi Kurucu: Hatıralar-2*, s. 383, İstanbul 2014. Kütüphanedeki eser mevcuduyla ilgili farklı bilgiler mevcuttur. Kütüphanenin tasnifinde çalışan Mustafa L. Bilge, kütübhanede bulunan yazma ve matbu eserlerin kuruluş sırasındaki toplamını 5404 olarak belirtmiş; vakfiye gereğince yapılan devir teslim ve sayımlara göre, Medine'den çekilmek mecburiyetinde kaldığı sırada, kaybolacağı endişesiyle Şeyhü'l-Harem Ziver Bey tarafından İstanbul'a gönderilen 66 eser ile kaybolan 16 eserden başka kütübhanede eksik bulunmadığını ifade etmiştir (Mustafa L. Bilge, *Ârif Hikmet Kütüphanesi, DİA*, Cilt III, s. 367, 1991). Bugün Medine'deki Melik Abdülaziz Kütüphanesi'nin bünyesinde yer alan Arif Hikmet Bey Kütüphanesi Koleksiyonu'nun eser sayısı, adı geçen kütüphanenin yayınladığı kataloğa göre 4373'tür (Süleymaniye Kütüphanesi, *Sicill-i Mahtûtât Mektebet Ârif Hikmet bi'l-Medineti'l-Münevvere*, Mikrofilm 5602). Bu kütüphaneden İstanbul'a nakledilen eser sayısı sadece 76'dır.

380 Bu zâtın, emanetleri nakleden hey'etteki Şeyhü'l-Harem Ziver Bey olduğu belirtilmektedir (Mustafa L. Bilge, a.g.m., s. 367).

381 M. Ertuğrul Düzdağ, a.g.e., s. 383.

382 M. Ertuğrul Düzdağ, a.g.e., s. 383.

En'am-ı Şerif, Salavât-ı Kebir
(Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Pertevniyal 43/44b-45a)

سورة فاتحة الكتاب

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ
الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الَّذِينَ آيَاتُكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ
نَسْتَعِينُ
اهْدِنَا الصِّرَاطَ
الْمُسْتَقِيمَ
صِرَاطَ الَّذِينَ
أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ
غَيْرِ الْمَغْضُوبِ
عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ

وهي سبع آيات

سورة التوبة

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى
لِّلْمُتَّقِينَ
الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ
وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ
يُنْفِقُونَ
وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا
أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِنْ قَبْلِكَ
وَالَّذِينَ هُمْ يُوقِنُونَ
أَنَّ إِلَهُكُمُ عَلَى كُلِّ
شَيْءٍ شَهِيدٌ

وكانت من سبب التوبة

Medine' den Gelen Kitaplar Üzerindeki Kütüphanelere Ait Vakıf Mühürlerinden Örnekler:

mimmâ vakafahu'l-abdi'l-fakîr ilâ Rabbihi'l-Ganiy Ahmed Arif Hikmetullâh bin İsmetullâh el-Hüseynî fî Medineti'r-Resûli'l-Kerîm aleyhi ve alâ âlihi's-salâtü ve't-teslîm bi-şarti en lâ yuhracu an hizânetihî ve'l-mü'min mahmûlü alâ emânetihî 1266

Hâzâ Vakf-ı Medrese-i Hamîdiye fi'l-Medineti'l-Münevvere 1254

Elhamdü lillâhi'llezî hedânâ li-hâzâ vemâ künnâ li-nehtediye levlâ en hedânâllah Mahmud Han bin Abdülhamid el-muzaffer dâima «Adlî»

Vakf-ı Kütübhâne-i Seniyye li-Ravzati Hayru'l-Beriyye 1256

Vakf-ı Kütübhâne-i Hazret-i Nebevî Şeyhü'l-Harem Emîn bi'l-Medineti'l-Münevvere 1287

Vakf-ı Kütübhâne-i Medrese-i Mahmûdiyye fi'l-Medineti'l-Münevvere 1243

Vakf-ı Kütübhâne-i Seniyye li-Ravzati Hayru'l-Beriyye 1256

Vakf-ı li-Medreset Beşîr Ağa Bâbü's-Selâm

Hâzâ Vakf-ı Medrese-i Şifâ fi'l-Medineti'l-Münevvere

Vakf-ı Hücretü's-Şerîfeti'l-Mu'azzama li-Cenâb-ı Hazreti Şefî'i'l-Ümme

نزل في ربيع الأول سنة ١٣٣٤

٤١٠

Harbiye Nâzırı Enver Paşa'nın Ravza-i Mutahhara Kütüphanesi'ne vakfettiği Mustafa Dede b. Hamdullah eş-Şeyh hattıyla yazılı mushaf-ı şerifin zahriyesindeki vakıf kaydı (TSMK, Medine 8)

Medine' den Gelen Kitaplar Üzerinde Yazılı Vakıf Kayıtlarından Örnekler:

“ Vakf hâza'l-mushafi'ş-şerif ile'l-Mescidi'n-Nebevî kâidu umûmu'l-cüyûşu'l-İslâmiyye sıhru'l-hazreti's-Sultâniyye nâzır-ı Harbiyyetü'd-Devleti'l-Osmâniyye Enver Paşa hîn-i teşerrüf bi'l-i'tâbi't-tâhireti'n-Nebeviyye fi'l-Medineti'l-Münevvere 'alâ sâkinihâ efdalü's-salât ve ekmelü't-tahiyye. Rebûlâhir sene 1334.” (TSMK, Medine 8)

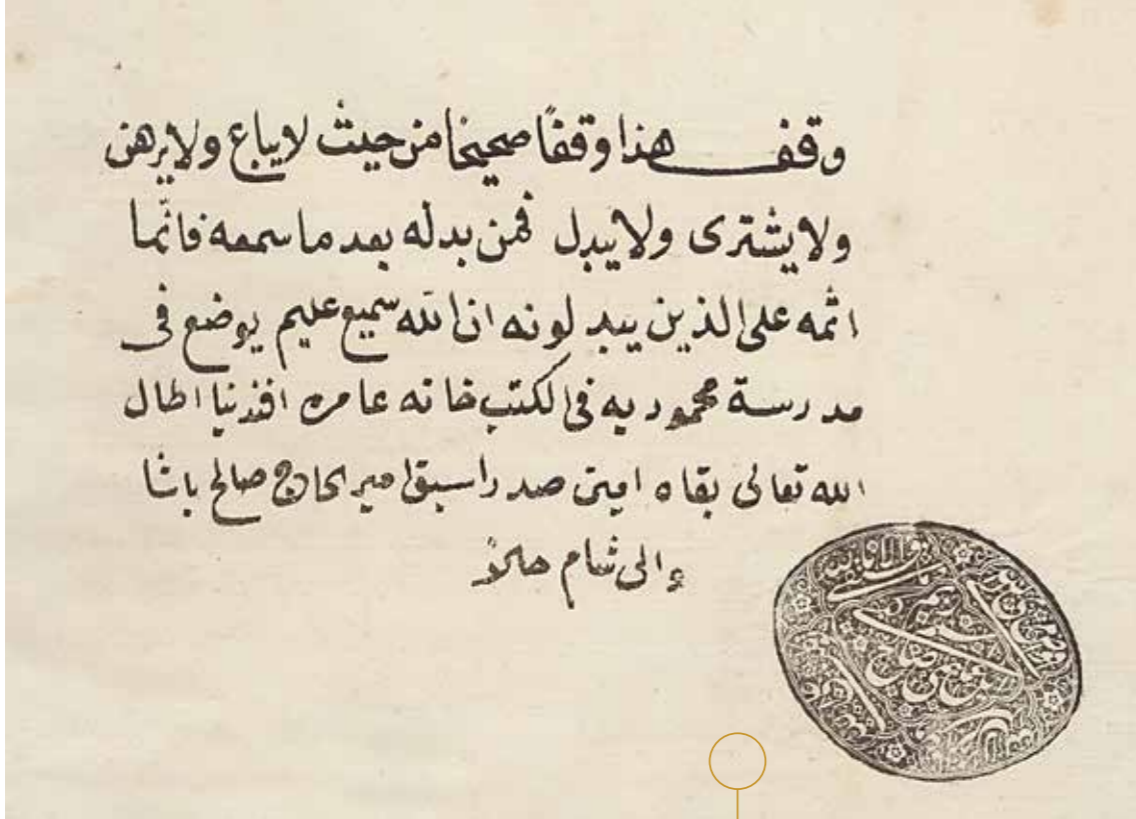
وقف هذ المصحف الشريف
الى المسجد النبوي قائد عموم الجيوش
الاسلاميه صهر حضرت السلطان
ناظر حريمي الدولة العثمانية نور پاشا
حين تشرف بالاعتاب الطاهرة
النبوية في المدينة المنورة على كنهها
افضل الصلاة واجمل التحية
ربيع الآخر سنة ١٣٣٤

اسيد مطفي بن قوتله زاده
حضرت نبوي ايجوم يازدوروي
وقف اينديك مصحف باريا
قبول ايد يارسو الله عاجز اعتراف
قبول بوهب شفا بخند
محمد ايم

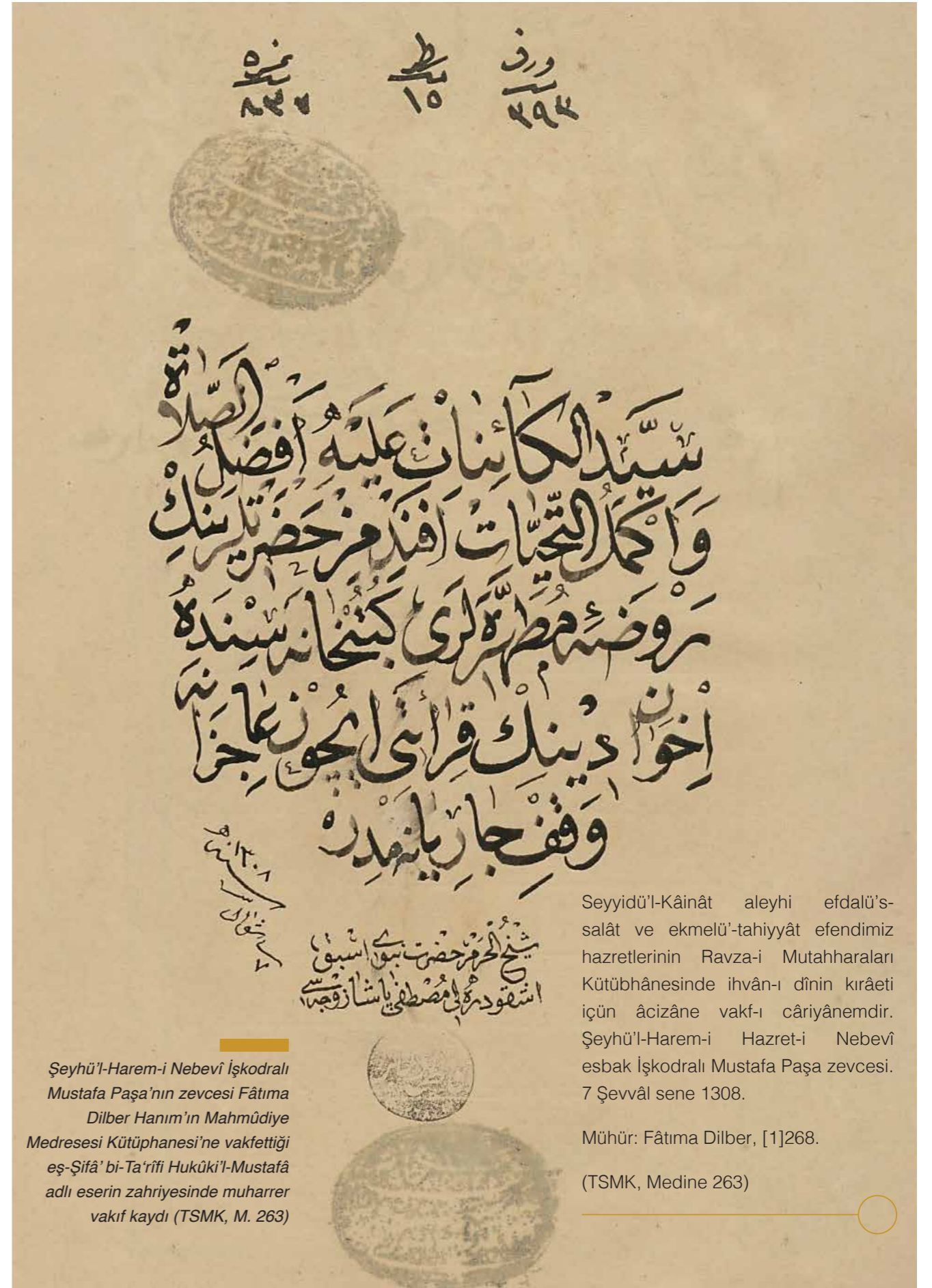
es-Seyyid Mustafa Paşa'nın Ravza-i Mutahhara Kütüphanesi'ne vakfı olan Eyyüb Ârif hattıyla muharrer mushaf-ı şerifin zahriyesinde yazılı kayıt (TSMK, Medine 55)

e[s]-Seyyid Mustafa Paşa kulunun Zât-ı Hazret-i Nebevî için yazdırıp vakf ettiği mushaftır. Yâ Rabbi kabul eyle. Yâ Resûlallah âciz ümmetimin kabul buyurub şefâatinden mahrum eyleme. (TSMK, Medine 55)

Şam Valisi Salih Paşa'nın Medine'deki
Mahmûdiye Medresesi Kütüphanesi'ne
vakfettiği el-Feyzü'l-Cârî adlı eserin
serlevha sahifesinde yer alan vakıf kaydı
(TSMK, Medine 225)

Vakf hâzâ vakfen sahîhan min haysü lâ yübâ' ve lâ yerhen ve lâ yeşterî ve lâ yübeddel «fe-men beddelehû ba'demâ semiahû fe-innemâ ismuhû ale'llezîne yübeddilünehû inne'llâhe semîun alîm» yûza'u fî medreseti Mahmûdiye fi'l-Kütübhâne-i 'Âmire efendînâ etâllâhu te'lâ bekâhu âmîn Sadr-ı Esbak Emîr-i Hâc Sâlih Bâşâ Vâli-i Şâm hâlâ. Mühür: Ufevzizu emrî ila'llâh-Vemâ tevfikî illâ billâh-Tevekkeltü 'alellâh-Ve men nasru illâ min 'indillâh-Rabbim ismim gibi ede amelimi sâlih. (TSMK, Medine 225)

Şeyhü'l-Harem-i Nebvî İşkodralı
Mustafa Paşa'nın zevcesi Fâtıma
Dilber Hanım'ın Mahmûdiye
Medresesi Kütüphanesi'ne vakfettiği
eş-Şifâ' bi-Ta'rîfi Hukûki'l-Mustafâ
adlı eserin zahriyesinde muharrer
vakıf kaydı (TSMK, M. 263)

Seyyidü'l-Kâinât aleyhi efdalü's-salât ve ekmelü'-tahiyyât efendimiz hazretlerinin Ravza-i Mutahharaları Kütübhanesinde ihvân-ı dînin kırâeti için âcizâne vakf-ı câriyânemdir. Şeyhü'l-Harem-i Hazret-i Nebevî esbak İşkodralı Mustafa Paşa zevcesi. 7 Şevvâl sene 1308.

Mühür: Fâtıma Dilber, [1]268.

(TSMK, Medine 263)

Gâzî Sultan Mahmud Hân-ı Sâni hazretlerinin kerîme-i muhteremeleri Adile Sultan hazretleri taraflarından teberru olarak takdim kılınmağla kârî'leri canibinden hayr duâ ile yâd olunmak üzere işbu mahalle şerh verilerek temhîr kılındı. Gurre-i Safer sene 1295. (TSMK, Medine 268)

غازى سلاطه محمود خانى هفتى نيك كرمه كرمه اى
عادل سلاطه هفتى طرفنده تبرع اوله نه تفيم
فانحه قارى جانتبه خيد عا ايله ياد اونجه اوزره
اسبو كرمه شرح و ييله ريك تحيد فلى
سلاطه

Sultan II. Mahmud Han'ın kızı Âdile Sultan'ın Mahmûdiyye Medresesi Kütüphanesi'ne teberru ettiği eş-Şifâ' bi-Ta'rîfi Hukûki'l-Mustafâ adlı eserin başında yazılı vakıf kaydı

(TSMK, Medine 268)

Galata Kadısı Babakaleli Ahmed Abdülaziz Efendi'nin Mahmûdiyye Medresesi Kütüphanesi'ne vakfettiği el-Mevâhibü'l-Azîziyye Şerhi Hadîs-i Erba'în adlı eser üzerindeki vakıf kaydı

(TSMK, Medine 321)

مدینة منورة ده شرفه الله
الى يوم القيمة محمودية
كتبنا سنة بابا قعله لى
مرحوم احمد عبد العزيز
افنديك وقف شريف

Medine-i Münevvere'de şerefhallâhu te'âlâ ilâ yevmi'l-kıyâmede Mahmûdiyye Kütübhânesi'ne Babaka[']'alı merhûm Ahmed Abdülaziz Efendi'nin vakf-ı şerîfidir. (TSMK, Medine 321)

Medine'nin yedi farklı kütüphanesinden alınarak İstanbul'a nakledilen yazma eserler bugün Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde *Medine Kitaplığı* adıyla ayrı bir koleksiyon olarak araştırmacılara hizmet vermektedir. Bunların büyük çoğunluğu Hazret-i Peygamberin şefâatine nâil olmak amacıyla ashâb-ı hayrât tarafından vakfedilmişlerdir ve üzerlerinde vakfolundukları kütüphanelere ait vakıf mühürleri basılı ve vâkıflarının vakfiye kaydı yazılıdır.

566 adet yazma eserden oluşan Medine Kitaplığı'nın 109'u Kur'an-ı Kerim'dir. Kur'anların çoğu, sultanlar ve devlet adamları tarafından Ravza-i Mutahhara ve Hücre-i Saâdete hediye edilmiş olup bunlardan bazıları cilt, hat ve tezhib sanatı bakımından insanı âdeta büyüler. Tefsir, hadîs, kıraat, fıkıh, biyografi, tarih, edebiyat vb. ilim dallarıyla ilgili birbirinden değerli diğer kitaplar da koleksiyonun önemli parçalarını oluşturmaktadır³⁸³.

İstanbul'a Nakledilmeyen Emanet Eşyası³⁸⁴

Yukarıda bir nebze belirtildiği gibi, emânât-ı mübârekenin nakli sırasında Hücre-i Saâdet ve Ravza-i Mutahhara'daki eşyanın tamamı alınmamış, bazı mushaf-ı şerîfler ile gümüşten mâmül evânî yerlerinde bırakılmıştır. Nitekim Fahreddin Paşa'nın Cemal Paşa'ya çektiği 12 Mart 1917 tarihli telgrafta; büyük elmas parçaları, murassâ şamdanlar, birkaç parça âsâr-ı nefîse ve Arif Hikmet Bey ile Mahmûdiye Medresesi Kütübhânelerinde bulunan nefîs nâdir eserlerin nakledileceği; gümüş evânî (kapkacak) ve matbu kitapların naklinden sarf-ı nazar olunacağı bildirilmiştir³⁸⁵.

Medine'de bırakılan Hazine-i Nebeviye'ye ait gümüşten mâmül zincir, şamdan ve benzeri eşyalar, Medine müdâfaası müddetince vazifeli ağalar tarafından Harem-i Nebevî'nin ihtiyaçları için kullanılmaya devam edilmiştir. Ancak bunların bir kısmı, müdâfaanın canlı şahidi olan Nâci Kâşif Kıcıman'ın bildirdiğine göre, resmî vesikalar karşılığında bazı zâbitan ve efrâda tevzî edilmiştir. Kıcıman, tevzi olunan herbir eşyanın dirhemine göre zâbitân ve efrâddan altın alındığını; bu altınların Medine müdâfîlerinin erzâk bedeli için toplanan paraya ilâve edildiğini ve böylece müdâfaa müddetinin mümkün olduğu kadar uzatılmaya çalışıldığını söyler³⁸⁶. Fahreddin Paşa'nın bu usule göre verdiği vesikalardan biri şudur:

“Cilt No: 52

Nev'i: Hücre-i Mutahhara-i Nebevî kandil zincirlerinden iki adet tuğralı zincir başlığı

Sıkleti: 20 gram

Kuruş: 100 Mecidiye kuruşdur

Medine-i Münevver'e'nin meâsirini muhâfaza ve müdâfaası emrinde mâlen dahi ibrâz-ı fedâkârî eyleyen Hicaz Kuvve-i Seferiyesi İkinci Şûbe Müdürü Vekili () Efendi'ye Hazîne-i Celîle-i Nebevî'de mevcûd teberrükâttan «Yâdigâr-ı Hamiyet» olarak verilen iki adet tuğralı zincir başlığının vesikasıdır.

*Hicaz Kuvve-i Seferiyesi Kumandanı Ferik Fahreddin.*³⁸⁷

383 *“Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Medine Kitaplığı Ayrıntılı Kataloğu”* konulu uzmanlık tezim vesilesiyle, Medine Kitaplığı'ndaki bütün yazma eserleri tek tek inceleme lütfuna mazhar oldum. Özellikle 1 ilâ 109 numaralar arasında yer alan mushaf-ı şerîflerden bir kısmı, tairifi imkânsız derecede mükemmel evsafa sahiptir (Abdulmecit Şentürk, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Medine Kitaplığı Ayrıntılı Kataloğu, Uzmanlık Tezi, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul 2018).

384 Medine'de bırakılan emanet eşyasına ait liste için bkz., Ek 1.

385 *İBB Kitaplığı*, Bel_Mtf_23773 (12 Mart 1917 tarihli 1. Telgraf Süreti).

386 Kıcıman, a.g.e., s. 321.

387 Kıcıman, a.g.e., s. 321.

Medine'de bırakılan mushaf-ı şerîflerden bir kısmı, mübarek gün ve gecelerde okunmak üzere emâneten Medine müdâfîlerine verilirdi. Bununla ilgili olarak müdâfaanın en çetin günlerinde Fahreddin Paşa'nın çıkardığı günlük emirlerden biri şu meâldeydi:

*“Evvelce Harem-i Şerîf'e vakfedilmiş ve elyevm kırâat olunmayarak metrûk kalmış olan Kur'ân-ı Kerîmlerden mübârek gün ve gecelerde okunmak ve sevabından bir kısmı da vakfedenin ruhuna ithâf edilmek üzere bölüklere üçer, taburlara ve alaylara birer nüsha verilecektir. Mazbata ile menzile mürâcaat edilmesini ricâ ederim.”*³⁸⁸

Mescid-i Nebevî'de bırakılan emanet eşyasının nelerden ibaret olduğu teberrükât defterlerinden anlaşılmaktadır. Medine'de bırakıldığından dolayı Y.Y. 827 (11 Ocak 1919 tarihli) numaralı deftere yazılmayan teberrükât eşyası, *EV.d. 28973* (30 Kasım 1897 tarihli) ve *YA.HUS 526/73-3* (6 Ekim 1908 tarihli) numaralı iki teberrükât defteri sayesinde bilinmektedir. Zira bu defterlerdeki bütün emanetler, mahallinde verilen teberrükât numaralarını hâvi olup Y.Y. 827 numaralı defterdeki emanetler de aynı numaraları taşımaktadır. Medine'de kalanlar Y.Y. 827'ye yazılmadığından, kalanların nelerden ibâret olduğu zikredilen iki defter vasıtasıyla hemen ortaya çıkmaktadır.

Y.Y. 827'deki eşyanın teberrükât numaraları, gümüş eşyalar Medine'de bırakıldığından³⁸⁹ atlanarak yazılmıştır. Numaralar 1'den 28'e kadar sıralı gittiği halde, sonrasında 28'den 54'e, 75'ten 78'e, 78'den 81'e, 82'den 84'e, 90'dan 110'a, 110'dan 114'e, 114'ten 120'ye, 120'den 166'ya, 167'den 176'ya, 176'dan 178'e, 181'den 206'ya, 206'dan 293'e, 293'ten 295'e, 295'ten 383'e ve 383'ten de 410'a atlanarak kaydedilmiştir. Arada kaydedilmeyen numaralar, Medine'de kalan gümüş emanetlerdir. *EV.d. 28973* ve *YA.HUS 526/73-3*'de bu atlanan numaralardaki emanetler kayıtlıdır.

EV.d. 28973 numaralı defter 356'ncı, *YA.HUS 526/73-3* numaralı defter 391'inci ve Y.Y. 827 numaralı defter ise 410'uncu eşyada son bulmaktadır³⁹⁰. Ancak Y.Y. 827'de 383'ten 410'a atlanılmış, aradaki emanetler deftere kaydedilmemiştir. 1908'den sonra yapılan yoklamalarla ilgili herhangi bir defter tespit olunamadığından, 391 ilâ 410'uncu numaralar arasında yer alan emanetlerin nelerden ibaret olduğu bilinmemektedir. Y.Y. 827'de ise sadece 410'uncu teberrük eşyasının kaydı bulunmaktadır.

Medine'de bırakılan emanetlerin listesi, *EV.d. 28973* ve *YA.HUS 526/73-3* numaralı defterlerden birebir çevrilerek Ek 1'e dercedilmiştir. *YA.HUS 526/73-3* numaralı teberrükât defteri, başka hiçbir defterinde kayıtlı olmayan emanetlerin tahminî bedellerini de içerdiğinden bu defterdeki muhammen bedeller Ek 1'deki listeye ayrıca ilâve olunmuştur.

388 Kıcıman, a.g.e., s. 217.

389 Gümüşten mâmül fakat kıymetli taşlarla süslü emanetler İstanbul'a nakledilmiştir.

390 Aradaki fark, Hücre-i Saâdet ve Ravza-i Mutahhara'ya hediye yoluyla yeni emanetler gelmesinden kaynaklanmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

*MEDİNE EMANETLERİ İÇİN İSTANBUL'DA
KURULAN KOMİSYONLAR*

24 Nisan gecesi Şam'dan sevkolunan Medine emanetleri, o dönemde Şam-İstanbul hattının trenle yaklaşık bir hafta çekmesi göz önüne alındığında en geç 3 veya 4 Mayıs'ta İstanbul'a ulaştı ve Pâdişahın emriyle Topkapı Sarayı'na konuldu. Emanet sandıklarının açılması için Meclis-i Meb'ûsân Reisi Hacı Âdil ile Hey'et-i A'yân Birinci Reis Vekili Abdurrahman Efendilere 12 Mayıs 1917 tarihinde irâde-i seniyye tebliğ edildi:

"Meclis-i Meb'ûsân Reisi Hacı Âdil ve Hey'et-i A'yân Birinci Reis Vekili Abdurrahman Efendiler Hazerâtına,

Medine-i Münevvere'den gelen emânât-ı mübârekeyi muhtevi sandıkların küşâdında hâzır bulunmak üzere yarın [13 Mayıs] zevalî saat on ikiye doğru Topkapı Sarayı Hümâyûnuna azîmetleri muktezâ-yı emrû fermân-ı hazret-i hilâfetpenâhîden olmağla tebliğ-i keyfiyet olunur efendim."

(OA, BEO. 4469/335126)

Emanetlerin teslim alınması, muayene ve kıymet takdirlerinin yapılması için İstanbul'da çeşitli komisyonlar oluşturuldu.

Tesellüm Komisyonu

Emanetlerin teslim alınması için öncelikle bir komisyon kurulması gündeme geldi. Meclis-i Vükelâ'nın bu husustaki kararı, Sultan Mehmed Reşâd tarafından 17 Mayıs 1917 tarihli irâde-i seniyye ile tasdik olundu:

"Bâb-ı Âlî

Dâire-i Sadâret-i Uzmâ

Âmedî Dîvân-ı Hümâyûn 46

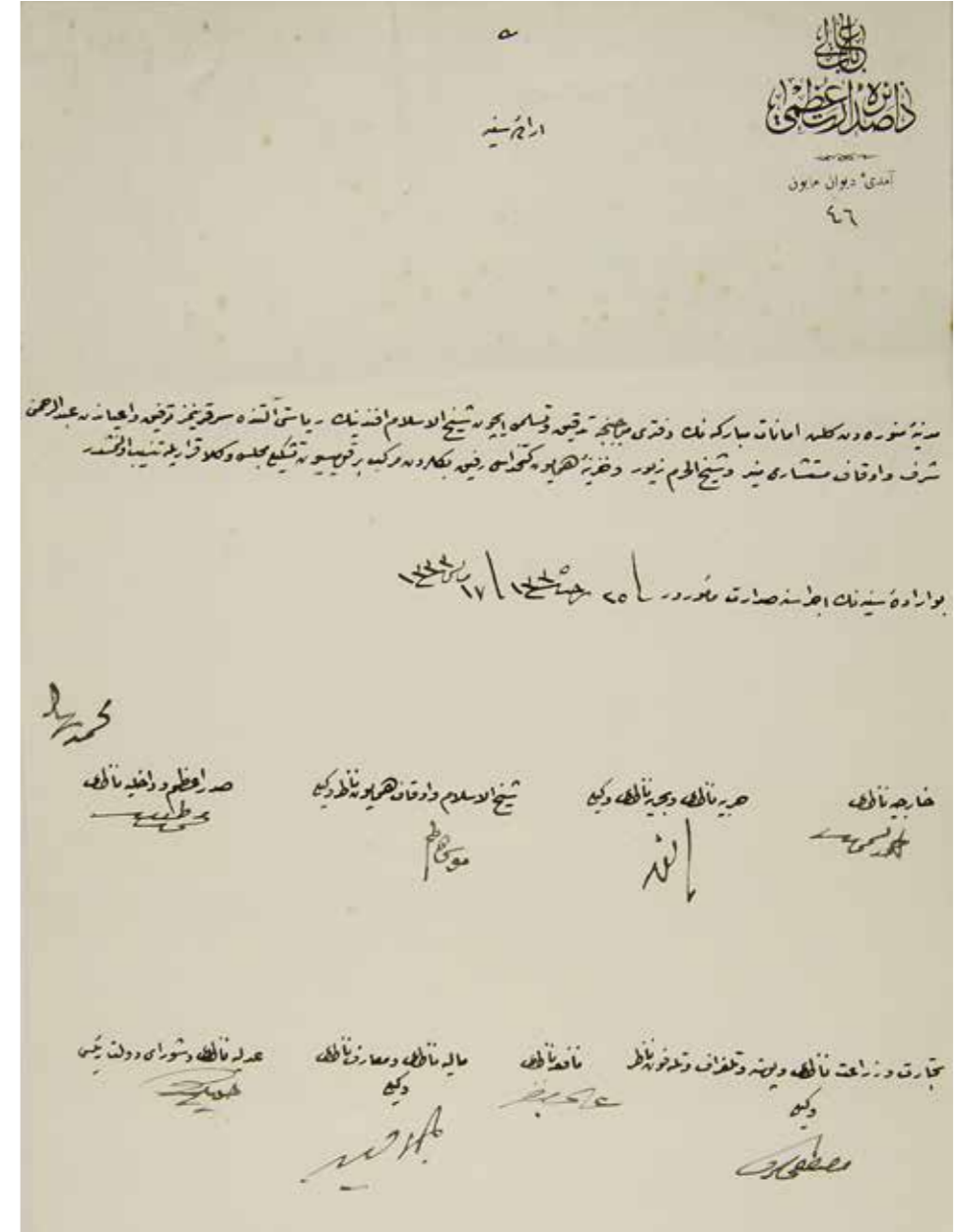
İrâde-i Seniyye

Medine-i Münevvere'den gelen emânât-ı mübârekenin defteri mücebince tedkîk ve tesellümü için Şeyhülislâm Efendi'nin riyâseti altında serkarînimiz Tevfik ve a'yândan Abdurrahman Şeref ve Evkâf Müsteşarı Münîr ve Şeyhülharem Zîver ve Hazîne-i Hümâyûn Kethüdası Refik beylerden mürekkeb bir komisyon teşkili Meclis-i Vükelâ kararıyla tensîb olunmuştur.

Bu irâde-i seniyyenin icrâsına Sadâret me'mûrdur. Fî 25 Receb sene 1335 - 17 Mayıs 1333 / [17 Mayıs 1917].

Hâriciye Nâzırı Ahmed Nesimi, Harbiye Nâzırı ve Bahriye Nâzırı Vekili Enver, Şeyhülislâm ve Evkâf-ı Hümâyûn Nâzırı Vekili Musâ Kâzım, Sadrâzam ve Dâhiliye Nâzırı Mehmed Tal'at, Ticâret ve Zirâat Nâzırı ve Posta ve Telgraf ve Telefon Nâzırı Vekili Mustafa, Nâfi'a Nâzırı, Mâliye Nâzırı ve Maârif Nâzırı Vekili, Adliye Nâzırı ve Şûrâ-yı Devlet Reisi."

(OA, İ. DÜİT 100/28-8)

İrâde-i seniyyede belirtildiği üzere, Şeyhülislâm ve Evkâf-ı Hümâyûn Nâzır Vekili Mûsâ Kâzım Efendi'nin başkanlığındaki Tesellüm Komisyonu'na Serkarîni Şehriyârî Tefvîk, Hey'et-i A'yân Birinci Reis Vekili Abdurrahman Şeref, Evkâf Müsteşarı Münîr, Şeyhül-Harem-i Nebevî Zîver ve Hazîne-i Hümâyûn Kethüdası Refik Bey seçildi. Meclis-i Vükelâ'nın 19 Mayıs 1917 tarihli kararıyla Nâibü'l-Harem, Hazînedâr-ı Harem, Müsteslim-i Harem ve Bevvâb ağaların gerektiğinde bilgilerine mürâcaat edilmek üzere bu komisyona çağırılması uygun görüldü³⁹¹. Sadâret, 19 Mayıs 1917 tarihli tezkire-i sâmiye ile mezkûr irâde-i seniyyeyi ilgililere tebliğ etti. İrâde-i seniyyenin tebliği ile teşekkül ederek çalışmalara başlayan Tesellüm Komisyonu, 16 Haziran 1917'de emânatları teslim alma işlemini bitirerek yapılan çalışma hakkında Sadârete bilgi verdi:

391 OA, BEO. 4470/335227, OA, İ. DÜİT 100/28-9.

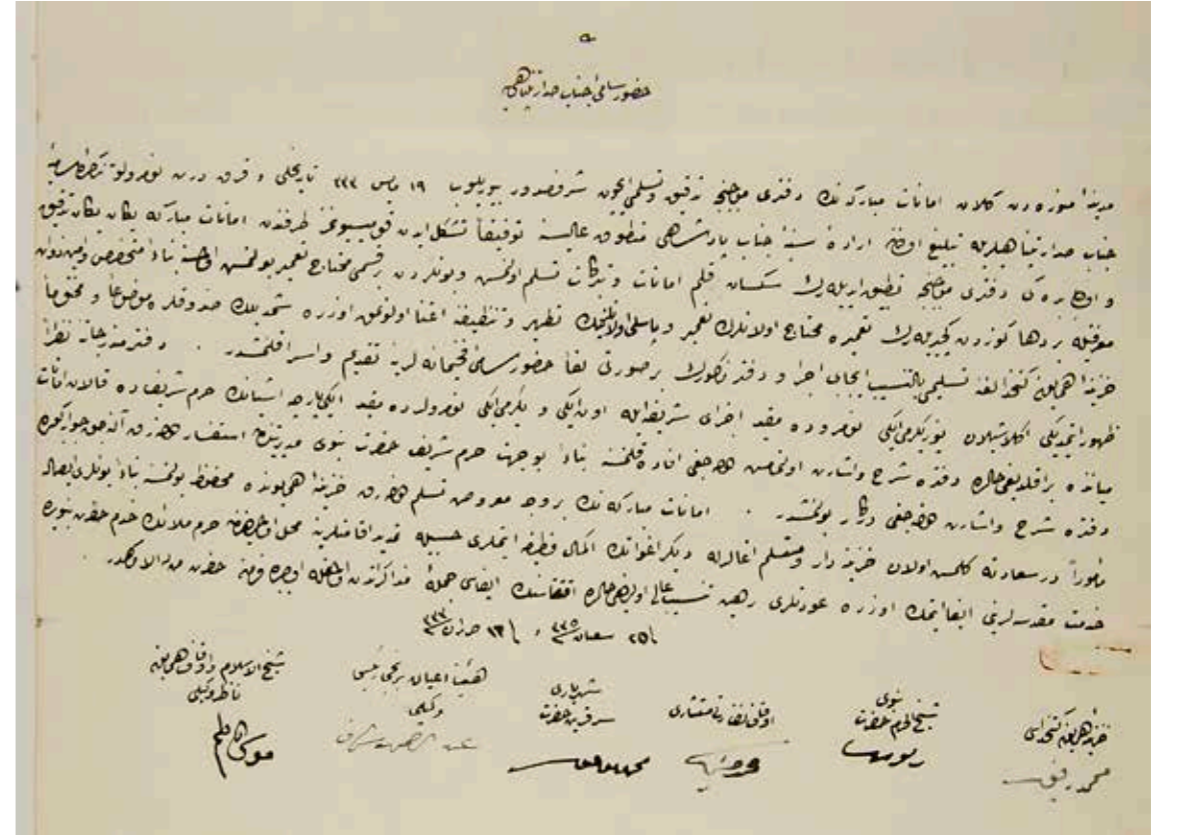
“Huzûr-ı Sâmi-i Cenâb-ı Sadâretpenâhiye,

Medine-i Münevvere'den gelen emânât-ı mübârekenin defteri mücebince tedkîk ve tesellümü için şeref-sudûr buyurulub 19 Mayıs [1]333 / [19 Mayıs 1917] tarihli ve kırk dört numaralı tezkire-i sâmiye-i cenâb-ı sadâretpenâhîleriyle tebliğ olunan irâde-i seniye-i cenâb-ı Pâdişâhî mantûk-ı âlîsine tevfiikan teşekkül eden komisyonumuz tarafından Emânât-ı Mübâreke yegân yegân tedkîk ve ol babdaki defteri mücebince tatbîk edilerek seksen kalem emânât ve teberrükât tesellüm olunmuş ve bunlardan bir kısmı muhtâc-ı tâmir bulunmuş olmasına binâen mutehassis ve emîn zevât ma'rifetiyle bir daha gözden geçirilerek tâmire muhtac olanların tâmir ve paslı olanlarının tathîr ve tanzîfine îtinâ olunmak üzere şimdilik sandıklara mevzûan ve mahtûmen Hazine-i Hümâyûn Kethüdâlığına teslimi bi't-tensîb icabı icra ve defter-i mezkûrun bir sûreti leffen huzûr-ı sâmi-i fehîmânelerine takdîm ve isrâ kılınmıştır.

Defter münderecâtına nazaran zuhûr etmediği anlaşılan 122 numarada mukayyed eczâ-yı şerîfe ile 12 ve 22 numaralarda mukayyed iki parça eşyânın Harem-i Şerîf'de kalan emânât meyânında bırakıldığı halde deftere şerh ve işaret olunmamış olacağı ifade kılınmasına binâen bu cihet, Harem-i Şerîf-i Hazret-i Nebevî Müdüriyeti'nden istifsâr olunarak alınacak cevaba göre deftere şerh ve işaret olunacağı derkâr bulunmuştur. Emânât-ı Mübâreke'nin ber-vech-i ma'rûz tesellüm olunarak Hazine-i Hümâyûn'da mahfûz bulunmasına binâen bunları îsâle me'mûren Dersâdet'e gelmiş olan hazinedar ve Müsteslim ağalarla diğer ağavâtın ikmâl-i vazife etmeleri hasebiyle temdîd-i ikâmetlerine mahâl olmadığından Harem-i Melâik-hidem-i Hazret-i Nebevî'de hizmet-i mukaddeselerini ifa etmek üzere avdetleri rehîn-i tensîb-i âlî olduğu halde iktizâsının ifâsı cümle-i müzâkerâttan olmakla ol babda ferman hazret-i men-lehü'l-emrindir. Fî 25 Şaban sene [1]335 - fî 16 Haziran [1]333 [16 Haziran 1917]

Hazine-i Hümâyûn Kethüdası Mehmed Refik, Şehyü'l-Harem-i Nebevî Zîver, Evkâf Nezâreti Müsteşarı Mehmed Münîr, Serkarîn-i Hazret-i Şehriyâri Mehmed Tevfik, Hey'et-i A'yân Birinci Reis Vekîli Abdurrahman Şeref, Şeyhülislâm ve Evkâf-ı Hümâyûn Nâzır Vekîli Mûsa Kâzım.”

(OA, İ. DUİT 100/28-7)

Belgede ifade edildiği gibi emanetler arasında üç parça eksik çıktı. Bu eksiklerin, mahallinden gelen asıl defterde herhangi bir açıklama yapılmamasına rağmen Harem-i Nebevî'de bırakılmış olabileceği mülâhaza olundu ve bu cihetin Harem-i Nebevî Müdüriyeti'nden sorulmasına karar verildi³⁹². Teslim alınan 80 kalem emaneti tek tek inceleyen komisyon, bir kısmının tamirlik olduğunu, bir kısmının da kir ve pastan dolayı temizlenmesi gerektiğini belirtti.

Komisyon ayrıca, emanetleri İstanbul'a getiren Hazînedâr-ı Harem, Müsteslim-i Harem ve diğer Harem-i Nebevî Ağalarının vazifelerini ikmâl ettiklerinden ikâmetlerinin uzatılmasına mahâl kalmadığını, bunların Medine'ye tekrar dönmelerine izin verilmesinin uygun olacağını Sadârete ifâde etti³⁹³. Sadâret'in Mâbeyn-i Hümâyûna yazdığı 18 Haziran 1917 tarihli tezkire ile Pâdişâhın bu husustaki emrini beklenilmiş; bir gün sonra da ağaların dönüş izni çıkmıştır³⁹⁴.

Yazma Eser Komisyonu

Emanet eşyasıyla beraber gelen yazma eserler, 17 Mayıs 1917 tarihli irâde-i seniye ile teşkil olunan tesellüm komisyonu tarafından teslim alındıktan sonra Topkapı Sarayı Hazine-i Hümâyûn Dâiresi'ne konuldu.

392 Yukarıda belirtildiği gibi, noksan çıkan emânetlerin durumu Harem-i Nebevî Müdüriyeti'ne sorulmuş; bunun üzerine Fahreddin Paşa tarafından Harem-i Nebevî'de yeniden bir komisyon kurulmuş; eksik parçalar ortaya çıkarıldığı gibi ikinci bir emânet grubu daha hazırlanarak hepsi birden İstanbul'a gönderilmiştir.

393 OA, İ. DUİT 100/28-7.

394 OA, İ. DUİT 100/28-6.

TSM 2/2390

Altın İtirdân

Behûbâl (Pehubal)
Hâkimesi Bîgem'in
Teberrükü,

bkz. TSMK, Y.Y. 827/
Umum Sıra No. 77
TSM, TTKD IV/
No. 48047

TSM 2/3207

Çelenk

Osmanlı,

bkz. TSMK, Y.Y. 827/Umum Sıra No. 23
ayr. bkz. TSM, TTKD IV/No. 48064

Tesellüm Komisyonu bir müddet sonra, kıymetli ve nefis eserlerden oluşan kütüb-i nefisenin durumu hakkında Sadârete bilgi vererek bunların tedkîk ve muâyeneleri, güzel bir surette muhâfazaları ve muhtaç olanların tamirleri hususunda uzman bir hey'etin görevlendirilmesi lüzûmuna dikkat çekti. Komisyon ayrıca bu husus için Evkâf-ı İslâmiye Müzesi Meclis İdâresi a'zâsından İstanbul Meb'ûsu İsmet Beyefendi, aynı meclis a'zâsından Vilâyât-ı Mümtâze Kalemi Müdürü Kemal, Evkâf-ı İslâmiye Müzesi Müdürü Hakkı ve Evkâf Nezâreti Müessesât-ı İlmiye Müdürü Nâil Reşîd beylerden mürekkeb ayrı bir komisyonun teşkil edilmesinin uygun olacağını ifâde etti:

“Huzûr-ı Sâmi-i Cenâb-ı Sadâretpenâhiye,

Medine-i Münevvere'den gelen emânât-ı mukaddese ile birlikte gönderildiği Dördüncü Ordû-yı Hümâyûn kumandanlığından iş'âr ve Harem-i Şerîf-i Hazret-i Nebevî Müdüriyeti'nden defteri tesyâr olunan kütüb-i nefiseyi hâvî sandıklar diğer emânât-ı mübâreke ile birlikte bi'l-vürûd Hazîne-i Hümâyûna tevdi kılınmış ise de, bunların herbiri kıymetdâr âsâr-ı nefiseden olduğundan muâyene ve tedkîk ve defteri mûcebince tatbik olunarak mahallerine iâdelerine kadar temin-i hüsn-i muhâfazaları ve içlerinde muhtâc-ı tâmir olanları bulunduğu halde hey'et-i asliye ve kıymet-i târihiye ve nefiselerini haleldâr etmeyecek surette tamirleri esbâb ve vesâilinin bâ-tezekkür tayin ve temini için bir hey'et-i mütehasısaya lüzum görülmesine mebni Evkâf-ı İslâmiye Müzesi Meclis İdâresi a'zâsından İstanbul meb'ûsu İsmet Beyefendi ile meclis-i mezkûr a'zâsından Vilâyât-ı Mümtâze Kalemi Müdürü Kemal ve Evkâf-ı İslâmiye Müzesi Müdürü Hakkı ve Evkâf Nezâreti Müessesât-ı İlmiye Müdürü Nâil Reşîd beylerden mürekkeb bir komisyon teşkilî ve bu komisyonda hey'etimiz a'zâsından Hazîne-i Hümâyûn Kethüdası beyefendinin de bulunması tezekkür ve tensîb edilmiş olmağla ifâ-yı muktezâsı merhûn-ı müsâade-i aliye-i sadâretpenâhileridir. Olbabda ferman hazret-i men lehü'l-emrindir. Fî 21 Şaban sene [1]335 – fî 12 Haziran sene [1]333 / [12 Haziran 1917].

Hazîne-i Hümâyûn Kethüdası Mehmed Refîk; Şeyhü'l-Harem-i Nebevî Zîver, Evkâf Nezâreti Müsteşarı Münîr, Serkarîn-i Hazret-i Şehriyârî Mehmed Tevfîk, Hey'et-i A'yân Birinci Reis Vekîli Abdurrahman Şeref, Şeyhülislâm ve Evkâf-ı Hümâyûn Nâzir Vekîli Mûsâ Kâzım.”

(OA, BEO. 4475/335557-2)

Neticede yazma eserlerin tamir edilmesiyle ilgili bir komisyonun kurulması Meclis-i Vükelâ tarafından karara bağlandı. Teşkil olunan komisyon, tamire muhtaç olan yazma eserlerin mahâretli mücellidler vasıtasıyla ve kitapların orijinalliğine zarar vermeden tamiri esbâbına tevessül edildiğini bildirdi. Bu hususla ilgili Sadârete bilgi veren Evkâf Nâzırı Vekili, kitapların mahall-i âlilerine yani Medine'deki kütüphanelere iâde olununcaya kadar Hazîne-i Hümâyûn'da muhafaza edilmeleri hususunda Pâdişah izninin talep edildiğini ifâde etti³⁹⁵. Tamir görecekt kütüb-i nefisenin mahallerine iâde edilinceye kadar Topkapı Sarayı Hazîne-i Hümâyûn Dâiresi'ndeki mukaddes emânetlere mahsus dairede muhafaza edilmesine, 12 Kasım 1917 (12 Teşrînisanî 1333) tarihli irade-i seniyye ile izin verildi³⁹⁶.

Kitapların tamiri için Mücellid Mehmed Hayri Efendi ile Mücellid Bahâeddin Efendi görevlendirildi. Her iki mücellid, 1334 senesinin kânûnisânî (Ocak 1918) ayında başladıkları çalışmayı aynı senenin eylül ayında (Eylül 1918) sona erdirdiler. Mücellidlerin dokuz ay zarfında çalıştıkları iş günü sayısı şöyledir:

Hayri Efendi	Bahâeddin Efendi	Ay-Sene	Belge No.
31	25	Kânûnisânî 1334	TSMA, E. 1057/89-2
28	22	Şubat 1334	TSMA, E. 1057/89-1
31	26	Mart 1334	TSMA, E. 1057/80-1
30	26	Nisan 1334	TSMA, E. 1057/80-3
23	18	Mayıs 1334	TSMA, E. 1057/80-2
30	26	Haziran 1334	TSMA, E. 1300/51-3
29	25	Temmuz 1334	TSMA, E. 1300/51-2
31	27	Ağustos 1334	TSMA, E. 1300/51-1
6	-	Eylül 1334	TSMA, E. 1300/51-1

Mart ayı ilmuhaberine göre, işin başladığı ocak ayından nisan sonuna kadar 83 kitap tamir edilmiş³⁹⁷; diğer aylara ait ilmuhaberlerde ise tâmir olunan kitap sayısı belirtilmemiştir.

395 OA, İ. DÜİT 100/28-5.

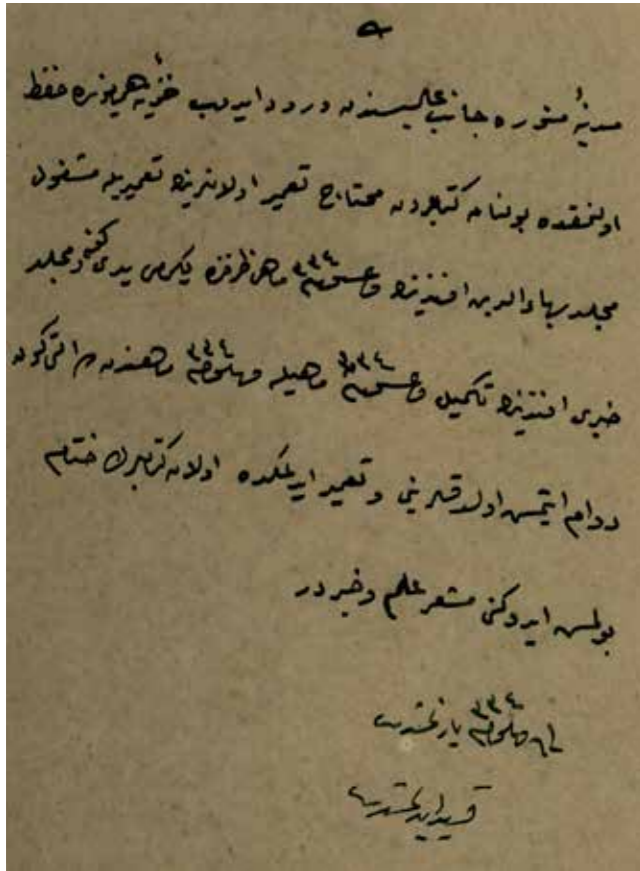
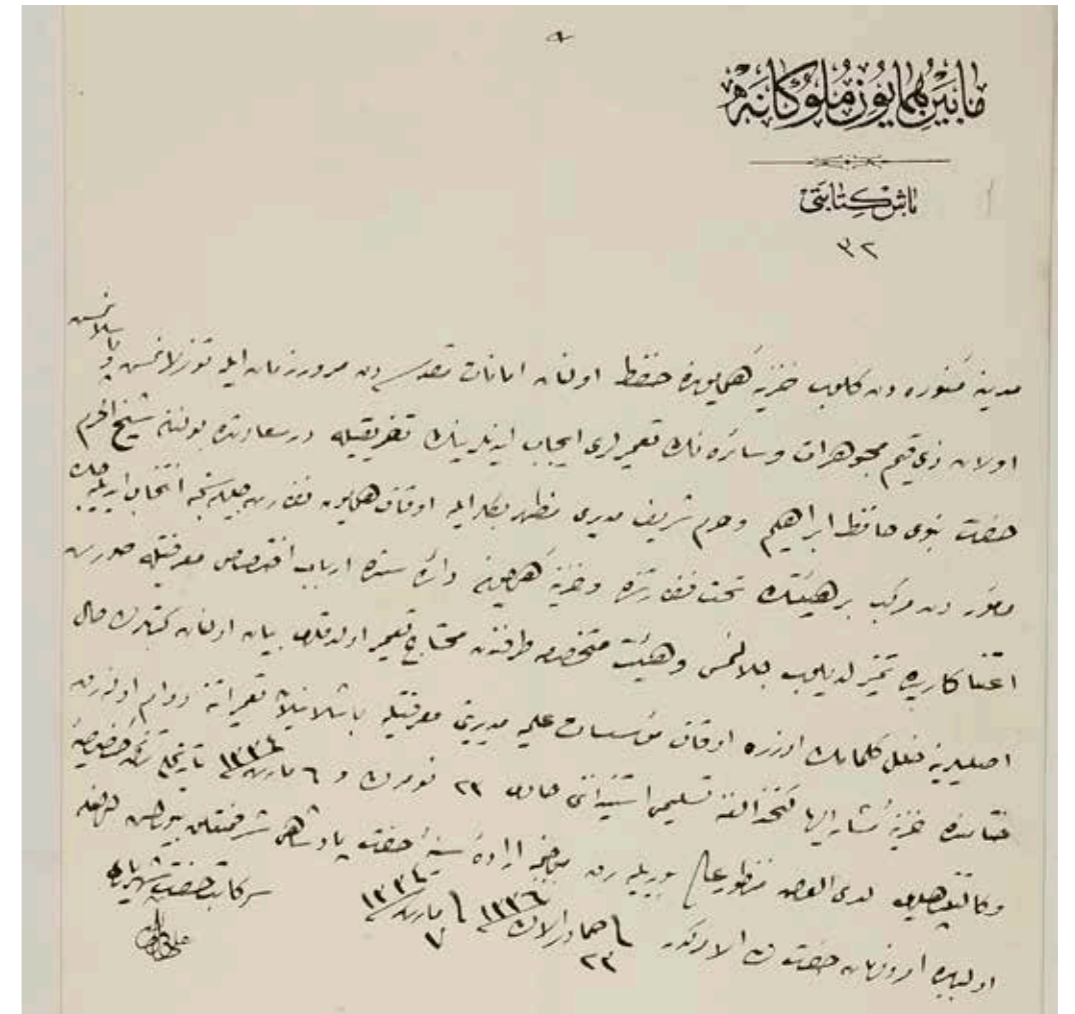
396 OA, İ. DÜİT 100/28-6.

397 OA, TSMA, E. 1057/80-1.

Medine-i Münevvere'den gelip Hazîne-i Hümâyun'da hıfz olunan emânât-ı mukaddeseden mürûr-ı zaman ile tozlanmış ve paslanmış olan zîkiyem mücevherât ve sâirenin tâmirleri icab edenlerinin tefrîkiyle Dersââdet'te bulunan Şeyhü'l-Harem-i Hazret-i Nebevî Hâfız İbrahim ve Harem-i Şerîf Müdürü Mazhar beyler ile Evkâf-ı Hümâyun Nezâret-i celîlesince intihâb edilecek me'mûrdan mürekkebe bir hey'etin taht-ı nezâretinde ve Hazîne-i Hümâyun dairesinde erbâb-ı ihtisâs ma'rifetiyle sûret-i i'tinâkârîde temizletilip cilâlanması ve hey'et-i mütehasısâ tarafından muhtâc-ı tâmir oldukları beyan olan kitapların hâl-i aslîlerine halel gelmemek üzere Evkaf Müessesât-ı İlmiye Müdüriyeti ma'rifetiyle başlanılan tâmirâtına devam olunarak hitâmında hazîne-i müşârunileyhâ kethüdalığına teslimi istifânını hâvi 23 numaralı ve 6 Mart sene 1334 tarihli tezkire-i hususiye-i vekâletpenâhîleri lede'l-arz manzûr-i âlî buyurularak mücebince irâde-i seniyye-i hazret-i pâdişâhî şeref-müteallik buyurulmuş olmakla olbabda emr ü ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.

23 Cemâziyelûlâ 1336 - 7 Mart 1334 [6 Mart 1918]. Serkâtib-i Hazret-i Şehriyâri."

(OA, İ. DUİT 100/28-3)

"Medine-i Münevvere cânib-i âlîsinden vürûd idüb Hazîne-i Hümâyûn'da hıfz olunmakta bulunan kitaplardan muhtâc-ı tâmir olanlarının tâmiriyle meşgûl Mücellid Bahâeddin Efendi'nin Ağustos[1]334 mâhı zarfında yirmi yedi gün ve Mücellid Hayri Efendi'nin tekmîl Ağustos [1]334 mâhiyle Eylül [1]334 mâhından altı gün devam etmiş olduklarını ve tâmir eylemekte olan kitapların hitâm bulmuş idüğünü müş'ir ilmu haberdir. Fî 6 Eylül sene [1]334 / [6 Eylül 1918]'de yazılmıştır. Kaydedilmiştir."

(OA, TSMA, E. 1300/51-1)

Muayene ve Kıymet Takdir Komisyonu

Yukarıda belirtildiği gibi Cemal Paşa, Meşihat'a çektiği 23 Nisan 1917 tarihli telgraf ile Medine'den naklolunan bazı emanet eşyasının üzerindeki taşların zâyı olduğunu, toz toprağın bunları tanınmaz bir hale getirdiğini, üstad san'atkârlar vasıtasıyla hepsinin tamir ve temizletilmesi gerektiğini belirtmiştir³⁹⁸. Aynı şekilde Tesellüm Komisyonu tarafından kaleme alınan 16 Haziran 1917 tarihli mazbatada da, emanetlerden gerekli olanların tâmir edilmesi ve paslı olanların da itinâ ile temizlenmesi elzem olduğu ifade olunmuş idi³⁹⁹.

Dolayısıyla Muayene ve Kıymet Takdir Komisyonu kurulmadan önce bu hususta Pâdişahın bir irâde-i seniyesi sâdir oldu. 6 Mart 1918 tarihli irâde-i seniyye göre, Medine'den gelerek Hazîne-i Hümâyun'a konulan mukaddes emanetlerden zamanla tozlanmış ve paslanmış kıymetli eşya, Şeyhü'l-Harem Hâfız İbrahim, Harem-i Şerîf Müdürü Mazhar ve Evkâf'ca seçilecek bir memurun nezareti altında mütehasıs sanatkârlar eliyle itinâlı bir şekilde temizlenip cilâlanacak; ayrıca, Ocak ayında Evkaf Müessesât-ı İlmiye Müdüriyeti tarafından Hazîne-i Hümâyûn'da başlatılan kitap tâmirâtına da devam edilecekti:

398 OA, BEO. A.VRK. 810/16-2.

399 OA, İ. DUİT 100/28-7.

Bu irade-i seniyenin gereği yerine getirilerek toz ve pas içerisindeki kıymetli eşyalar dikkatle temizlenmiş; ayrıca kitap tâmirâtına da devam edilerek Eylül ayında bu işlem de tamamlanmıştır.

Hudeyde Meb'uslarının Takriri

Muayene ve Kıymet Takdir Komisyonu kurulmadan önce meydana gelen bir diğer gelişme de Hudeyde Mebûsu Hakkı İlhamî Bey ve rüfekâsının Meclis-i Mebûsan'a verdikleri 26 Teşrinievvel 1334 (26 Ekim 1918) tarihli takrirdir. Meclis-i Mebûsan tutanaklarına göre, Hudeyde mebûslarının verdikleri takririn müzâkeresi şöyle olmuştur:

“MUHARREM HIFZI BEY (Hudeyde) ; Efendim bir takririmiz var: Hücre-i Mutahhara-i Cenâb-ı Risâletpenâhîde bulunan emânât-ı mübâreke ve zikıymet eşyâ-yı mevkûfe hakkındadır.

REİS ; Evet efendim, takrîrinizi gördüm. Bir suâl takrîridir. Hükûmete yazarız ve Hükûmet ne vakit gelecek ise gelip burada izahat verir.

MUHARREM HIFZI BEY (Hudeyde) ; Fakat evvelâ kırâat buyurulsun. Sonra Hey'et-i Celîlece ne karar verirlerse o suretle hareket edilir.

REİS ; Efendim, Medine-i Münevvere'deki Emânât-ı Mübâreke hakkında Hudeyde Meb'usları tarafından verilmiş bir takrîr vardır, okur musunuz?

Meclis-i Meb'ûsân Riyâset-i Celîlesine,

Hücre-i Mutahhara-i Risâletpenâhîde bulunan Emânât-ı Mübâreke ve zikıymet eşyâ-yı mevkûfenin ahvâl-i harbiye dolayısıyla geçen sene oradan kaldırıldığı ve şu hâl hasımlarımız tarafından bu hususta alâkadâr bulunan çâr-ı aktâr-ı İslâma ilân ve işâa edildiği mesmû olmuş idi.

Bütün Âlem-i İslâm tarafından teberrüken vakf ve takdim edilmiş ve asırlardan beri mahfuz bulunmuş olan emânât ve eşyâ-yı mezkûre-i mukaddesenin kimler vasıtasıyla ve ne suretle kaldırıldığına ve elyevm nerede mahfuz bulunduğuna ve mevcûdunun kuyûduna tamamen mutâbık bulunup bulunmadığına dair Hükûmet-i hâzıraca ne derece mâlûmat vardır. Ve bu babta bir tedbir ittihâz edilmiş midir? Gerek Meclis-i Âlî'yi ve gerek alâkadâr olunan Âlem-i İslâmı tenvir eylemek üzere işbu takrîrin ba'de'l-kırâa Hükûmete tevdiini teklif ederiz. 26 Teşrinievvel 1334 [26 Ekim 1918].

Hudeyde Meb'ûsu Hakkı İlhamî

Hudeyde Meb'ûsu Mustafa Fehmi

Taaz Meb'ûsu Tâhir Feyzi

Hudeyde Meb'ûsu Hıfzi

REİS - Efendim, bu takrîr, mâhiyeti itibariyle bir suâl takrîridir. Bu, Hükûmete tevdi edilmez. Yalnız Hükûmete tebliğ ederiz, ne zaman suâle cevap vereceklerse gelip cevap verirler. (“Muvâfık” sadâları).”

(MECLİS-İ MEB'ÛSAN, İ: 7, Birinci Celse, 26 Teşrinievvel 1334, C: 1, s. 64-65.

Özetle, emanetlerin kimler tarafından nasıl nakledildiğini, nereye konulduğunu ve eski kayıtlara uygun bulunup bulunmadığının hükûmetçe bilinip bilinmediğini soran mebûslar; bunların dünyadaki bütün Müslümanlar tarafından Hücre-i Saâdet ve Ravza-i Mutahhara'ya takdim edildiğini belirterek Medine'den kaldırıldıklarının düşmanlar tarafından dünyanın dört tarafındaki Müslümanlara ilân olunduğunu ifade etmişlerdir.

Öncelikle, takrirden belirtildiği gibi, gelen emanetlerin eski kayıtlara uygun olup olmadığına bakılmaması ve Tesellüm Komisyonu'nun sadece Fahreddin Paşa'nın gönderdiği defterlere göre bunları teslim alması bir eksikliktir. Daha sonra Muayene ve Kıymet Takdir Komisyonu, Evkâf-ı Hümâyûn'da bulunan teberrükât defterleriyle emanetleri tatbik ve tedkik etmek suretiyle bu eksikliği giderecektir.

Takrirden belirtildiğinin aksine, Hücre-i Saâdet ve Ravza-i Mutahhara'daki hazine eşyası son olarak Vehhâbiler tarafından neredeyse tamamen talan edildiğinden bu mukaddes mekânlara sonraki yıllarda hediye edilen emanetlerin büyük çoğunluğu Osmanlılar tarafından ve çok az bir kısmı da diğer İslâm devletleri tarafından takdim olunmuştur. Dolayısıyla Fahreddin Paşa'nın naklettiği emanetlerin büyük çoğunluğu Osmanlılar'ın hediyesidir. Takrirden bahsi geçen, emanetlerin Medine'den kaldırıldıklarını dünyanın dört tarafındaki Müslümanlara ilan eden hasımların İngilizler olduğu da âşikârdır. İngilizler, İslâm dünyasında yaptıkları propagandalarla Osmanlılar'ın mukaddes emanetleri gaspettiği iftirasını yaymışlar; hatta bu konuyu Lozan Barış Konferansı'nda da gündeme getirmişlerdir.

Hudeyde mebuslarının bu takriri üzerine Meclis-i Mebûsan Reisi Hüseyin Câhid Bey, 28 Ekim 1918 tarihinde hükûmete bilgi vermiş ve Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti'nin belirtilen sorularla ilgili açıklama yapmasını talep etmiştir⁴⁰⁰. Evkâf-ı Hümâyûn Nâzırı, Nezâret Müsteşarı Münîr Bey'in açıklama yapmak üzere 9 Teşrinisânî 1334 Cumartesi günü (9 Kasım 1918) Meclis-i Mebûsân'a geleceğini arıza ile Sadârete bildirmiştir:

“Nezâret-i Evkâf-ı Hümâyûn

Kalem-i Mahsûs (Umûmî: 115209, Husûsî: 128)

Huzûr-ı Sâmi-i Cenâb-ı Sadâretpenâhîye,

Ma'ûz-ı çâker-i kemîneleridir,

Resîde-i dest-i tekrîm olan 29 Teşrinievvel [1]334 tarihli ve 340452/166 numaralı tezkire-i sâmiye-i sadâretpenâhîleri arıza-i cevâbiyesidir:

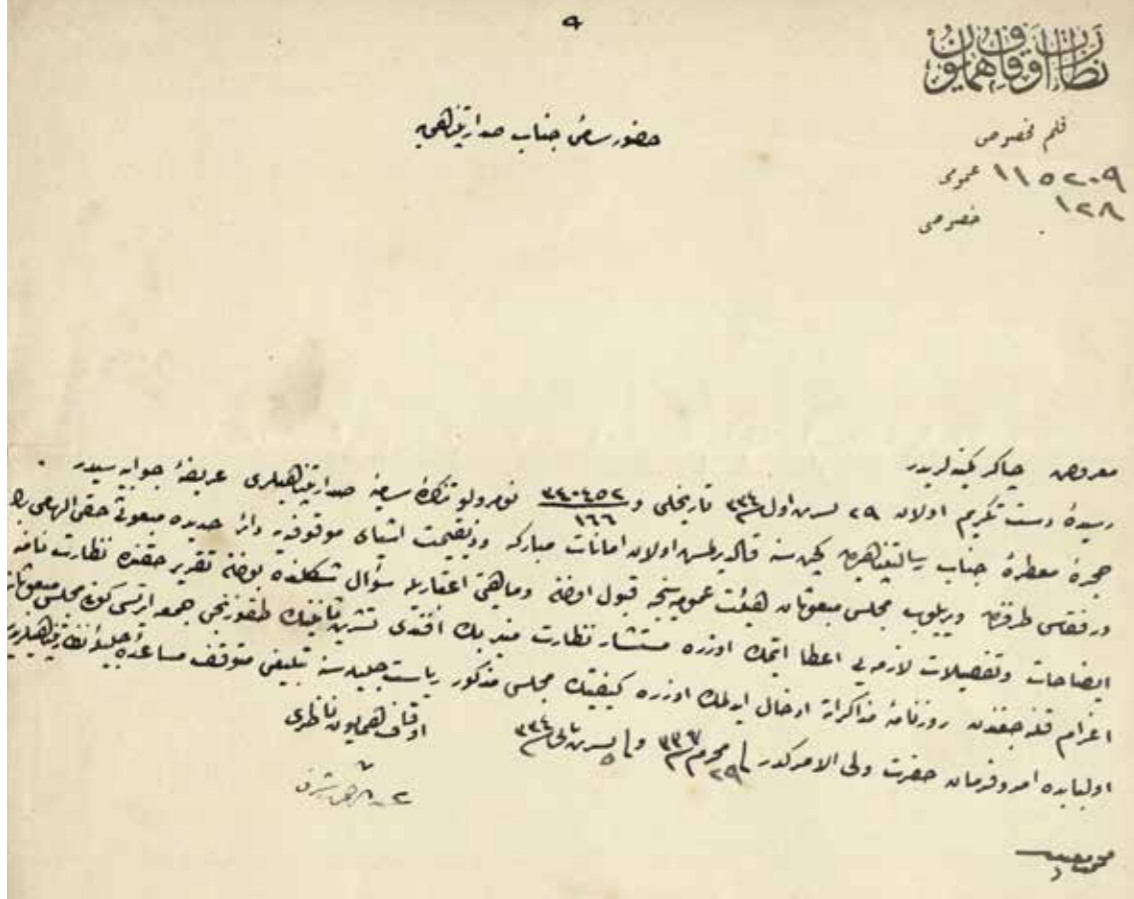
Hücre-i Mu'attara-i Cenâb-ı Risâletpenâhîden geçen sene kaldırılmış olan emânât-ı mübâreke ve zikıymet eşyâ-yı mevkûfeye dair Hudeyde Meb'ûsu Hakkı İlhamî Bey ve rüfekâsı tarafından verilir Meclis-i Meb'ûsân Hey'et-i Umûmiyesince kabul olunan ve mâhiyeti itibariyle suâl şeklinde bulunan takrîr hakkında Nezâret nâmına izâhât ve tafsîlât-ı lâzimeyi i'tâ etmek üzere Müsteşâr-ı Nezâret Münîr Beyefendi teşrinisânînin dokuzuncu Cum'a ertesi günü Meclis-i Meb'ûsâna i'zâm kılınacağından rûznâme-i

⁴⁰⁰ OA, BEO. 4540/340452-2.

müzâkerâta idhâl edilmek üzere keyfiyetin meclis-i mezkûr riyâset-i celîlesine tebliği mütevakkıf-ı müsâade-i celîle-i nezâretpenâhîleridir. Olbabda emrû fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir. 29 Muharrem [1337 - 5 Teşrînisânî [1334 / [5 Kasım 1918].

Evkâf-ı Hümâyûn Nâzırı Abdurrahman Şeref"

(OA, BEO. 4541/340523-2)

Ancak Evkâf Müsteşarı, belirlenen tarihte Meclis-i Mebûsan'a giderek izâhatta bulunmamıştır. Meclis-i Mebûsan'ın 23 Teşrînisânî 1334 (23 Kasım 1918) tarihli oturumunda sözkonusu takririn tekrar gündeme gelmesi üzerine Meclis Reisi Hüseyin Câhid, Evkâf Müsteşarı'nın bu mesele için geleceğine dair Hükûmetin tezkire-i cevâbiyesinin bulunduğunu ifade etmiş ve vaziyeti idare etmeye çalışmıştır⁴⁰¹.

Yeni Evkâf Nâzırı olan Ahmed İzzet Bey ise, Sadârete yazdığı 15 Kânûnievvel 1334 (14 Aralık 1918) tarihli arizada, kendisinden önceki Evkâf Nâzırı zamanında verilen suâl takririne cevap verilebilmesi için gerekli inceleme ve araştırma yapılmasının şart olduğunu, bundan dolayı takrire verilecek cevabın yapılacak araştırma sonuna kadar ertelendiğini ifâde etmiştir. Ayrıca İzzet Bey, inceleme ve araştırmanın sağlıklı yapılabilmesi için emanetlerin esas defterler ile tek tek karşılaştırılması ve kıymetli taşların uzman kişiler tarafından incelenmesi gerektiğini bildirmiş,

401 MECLİS-İ MEB'ÛSAN, İ: 17, Birinci Celse, 23 Teşrînisânî 1334, C: 1, s. 186.

bunun için de kendi başkanlığında yeni bir komisyon kurularak Topkapı Sarayı'nda tahkikat ve tedkikatta bulunulması hususunun Mâbeyn-i Hümâyûna arz edilmesini talep etmiştir⁴⁰².

İzzet Bey, riyâseti altında teşkil edilmesini istediği komisyonun şu üyelerden oluşmasını teklif etmiştir:

Şeyhü'l-Harem Hâfız İbrahim, Evkâf Müsteşarı Münîr, Hazîne Kethüdası Hâfız Refik, Harem-i Şerif Müdürü Mazhar, Evkâf memurlarından Müfid ve Murtazâ Beyefendiler, Mâbeyn-i Hümâyûn memurlarından Pâdişahın münâsib gördüğü bir zat, Tesellüm Komisyonu başkanı Şeyhülislâm Mûsa Kâzım Efendi, Hudeyde mebûslarından biri, kıymetli taşların tedkik ve muayenesi için bir veya iki uzman⁴⁰³.

Sadâret, ertesi gün Mâbeyn-i Hümâyûna gönderdiği arz tezkiresiyle sözkonusu komisyonun kurulması hususunda Pâdişahın iznini rica etmiştir⁴⁰⁴. Mâbeyn-i Hümâyûn, 15 Aralık 1918 tarihli cevabi yazısında Evkâf'ın teşkil etmek istediği komisyona Pâdişahın izin verdiğini; ancak, Hudeyde mebûslarından birinin değil takriri verenlerin hepsinin komisyona katılmasını, emanet sandıklarının açılması sırasında Serkarin-i Şehriyârî Lütfi Simâvî ile Hazîne-i Hâssa Müdür-i Umûmîsi Refik Bey'in hazır bulunmalarını ve Mâbeyn-i Hümâyûn İkinci Kâtibi Saîd Beyefendi'nin de komisyona âzâ sıfatıyla dahil olmasını Pâdişahın emrettiğini bildirmiştir⁴⁰⁵.

Hudeyde mebûslarının Meclis'e verdiği soru önergesinin hayra vesile olduğu görülmektedir. Böylece emanetler hakkında ilk defa kapsamlı bir komisyon oluşturulmuştur. Muayene ve Kıymet Takdir Komisyonu adıyla çalışma yapan bu komisyon, emanetler için bir araya gelen son hey'ettir.

Komisyonun Teşkili ve Çalışmaları

Pâdişahın komisyon teşkili ile ilgili irâde-i seniyyesi, Sadâretin 19 Kânûnievvel 1334 (19 Aralık 1918) tarihli tezkiresi ile üyelere tebliğ olundu. Böylece teşkil olunan Muayene ve Kıymet Takdir Komisyonu Topkapı Sarayı'nda çalışmalara başladı. Dört defa içtimâ eden komisyonun ilk toplantısı 26 Kânûnievvel 1334 (26 Aralık 1918) tarihinde gerçekleşti. 26 Aralık Perşembe günü Hırka-i Şerif Dâiresi'nde icrâ olunan ilk toplantıda tek tek tedkik ve muayene edilen Medine emanetleri, 1917 yılında gönderilen iki defterle birebir karşılaştırıldı.

İkinci ve üçüncü toplantılarda emanetlerin tedkik, muayene ve mahallinden gelen defterlerle karşılaştırılmasına devam edildi. Pâdişahın kuyumcubaşısı Babayan Efendi ile üç mütehassis emanetlerin cins ve mahiyetini tayin etti. Bir yandan emanetlerin kıymet takdiri gerçekleştirilirken fotoğrafçı Fabus Efendi de fotoğraflarını çekti.

Dördüncü ve son içtimâda emanetlerin tedkik, muayene ve mahallinden gelen iki defterle tatbik işlemi tamamlandı. Komisyon, emanetlerin mahallinden defterlerle uygunluk gösterdiğine karar verdi. Bu toplantıda emanetlerle ilgili hiç yapılmayan bir çalışma daha gerçekleştirildi.

402 OA, İ. DÜİT 100/28-2.

403 OA, İ. DÜİT 100/28-2.

404 OA, İ. DÜİT 100/28-1.

405 OA, İ. DÜİT 100/28-1.

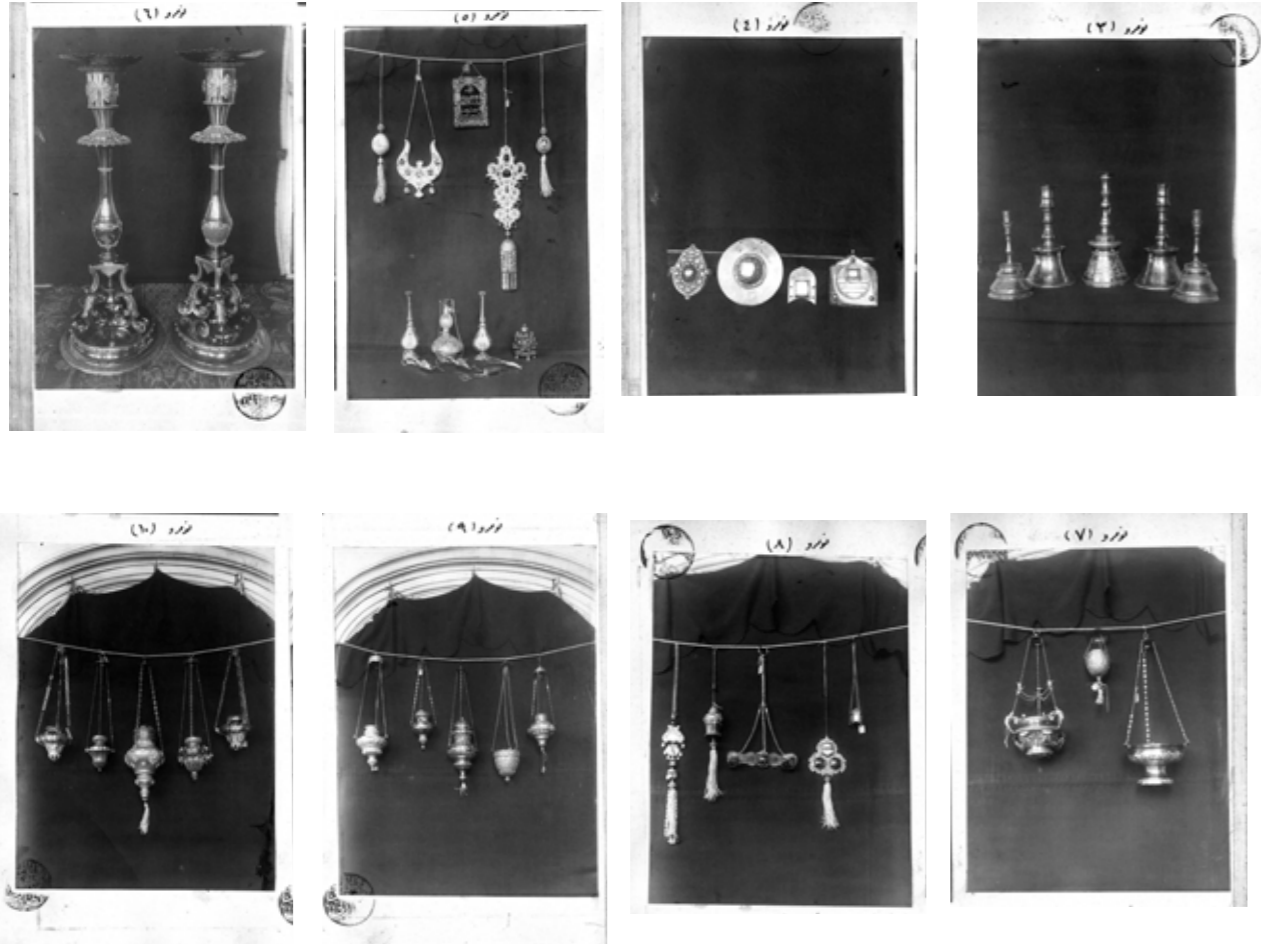
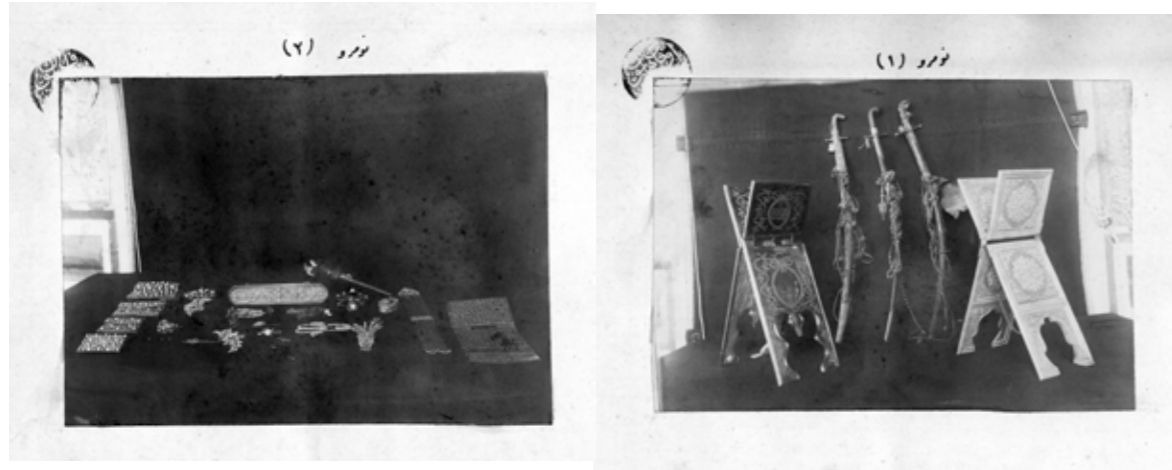
TSM 2/3370
**Altın Kandil
Askı**
Osmanlı,
bkz. TSMK, Y.Y.
827/Umum Sıra
No. 38
TSM, TTKD IV/
No.48085

TSM 2/3390
Kandil Askı
Osmanlı,

bkz. TSMK, Y.Y. 827/Umum Sıra No. 32
TSM, TTKD IV/No. 48028

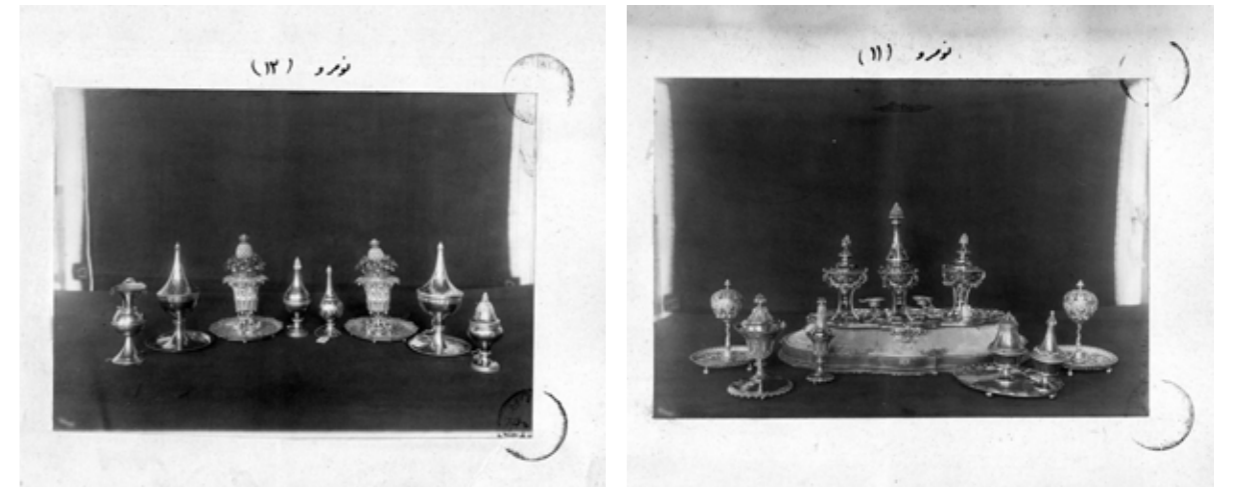

Muayene ve Kıymet Takdir Komisyonu tarafından çekirilen Medine emanetlerinin fotoğrafları (VGMA 1997/40a-41b). TSMK, Y.Y. 827 numaralı defterde de aynı fotoğraflar yer almaktadır (bkz. 39a-40b)

Komisyunun bu çalışmasında emanetler, mahallinden gelen iki defter, Evkâf Nezâreti Kuyûd-u Vakfiye Kalemî'ndeki 1310/1893 tarihli teberrükât defter⁴⁰⁶ ve daha başka teberrükât defterleriyle birebir karşılaştırıldı. Bu işlem sırasında birkaç kalem eşyanın mahallinden gelen defterler ile Kuyûd-ı Vakfiye Kalemî'nde mevcut deftere şekil ve tarif bakımından bazı farklılıklarla kaydedildiği tespit edildi. Bu farklar, komisyonun yeniden hazırladığı deftere şerh düşülerek kaydedildi. Emanetlere ait şerhleri havi olan bu yeni defterden dört nüsha istinsah ettirildi. Nüshalardan biri Padişâha, biri Hazine-i Hümâyun Kethüdalığı (Topkapı Sarayı Hümâyunu)'na, biri Evkâf-ı Hümâyun Kuyûd-ı Vakfiye Kalemî'ne ve biri de Evkâf-ı Hümâyun Nezâreti'ne gönderildi⁴⁰⁷.

Toplamda dört ayrı toplantı gerçekleştiren komisyon, iki hafta süren çalışmalar hakkında bir mazbata kaleme almıştır. Mazbatada, 17 Mayıs 1917 tarihli irâde-i seniye ile teşekkül eden Tesellüm Komisyonu tarafından teslim alınan emanetlerden hiçbirinin zâyi olmadığı kayıt altına alınmıştır. Mazbata muhamminler tarafından kıymet takdiri yapılan emanetlerin yeni takdir olunan bedelleri ile asıl defterlerde kayıtlı eskiden tahmin olunan bedelleri arasında büyük farkın olduğu, bu farkın işçilik ücreti ile masraflarının geçmişte pahalı olmasından ve bazı taşların özüllülüğü nazar-ı dikkate alınmayarak ağırlıkları itibariyle kıymetlerinin takdir edilmiş olmasından kaynaklandığı belirtilmektedir.

Önemi dolayısıyla buraya dercettiğimiz mazbatada, komisyonun yaptığı çalışmalar hakkında detaylı bilgiler verilmektedir:

406 OA, EV.d. 35132 (Harem-i Nebevî'nin hazinedârlık ve Müsteslim hizmetlerinin değişimi dolayısıyla icrâ kılınan yoklama ve sayımda tanzim edilen 1 Receb 1310 tarihli bu defter, Harem-i Nebevî Müdüriyeti tarafından Evkâf-ı Hümâyûn Kuyûd-ı Vakfiye Kalemî'ne de gönderilmiştir).

407 TSMK, Y.Y. 827/38a.

Harem-i Şerîf-i Hazret-i Nebevî'de mahfûz olub Dersâdet'e nakil ve mahall-i 'âlfisine i'âde olununcaya kadar li-ecl-il hıfz Hazîne-i Hümâyûna tevdi kılınmış olan emânât-ı mübâreke ve teberrükât-ı vakfiyenin defâtir-i esâsiye ile yegân yegân tatbiki ve bunlar meyânındaki murassa'ât ve ahcâr-ı zıkiyemetin ehl-i hibre ma'rifetiyle mu'âyene ve tedkiki zımında teşkili lede'l-istîzan makrûn-ı müsâ'ade-i seniyye-i cenâb-ı pâdişâhî buyrulduğu 19 Kanun-ı Evvel 1334 târihli tezkire-i sâmiye ile tebliğ olunan komisyon Evkâf-ı Hümâyûn Nâzırı İzzet Beyefendi Hazretlerinin taht-ı riyâsetinde âyândan Şeyhü'l-İslâm-ı Esbak Müsâ Kâzım Efendi ve Serkarin-i Hazret-i Şehriyâri Lütfi Simâvî ve Hazîne-i Hâssa-i Şâhâne Müdür-i Umûmisi Refik Beyefendiler hazerâtı hâzır buldukları halde Kâtib-i Sâni-i Hazret-i Şehriyâri Saîd Beyefendi ve Şeyhü'l-Harem-i Hazret-i Nebevî Hâfız İbrahim Efendi hazerâtıyla Evkâf Nezâreti Müsteşarı Münîr ve Hazîne-i Hümâyûn Kethüdası Hâfız Refik Beyefendi ve Harem-i Şerîf Müdürü Mazhar ve Nezâret-i müşârûnileyha me'mûrîninden Müfid ve Murtaza Beylerden mürekkeben kânûn-ı evvelin yirmi altıncı perşembe günü Topkapı Sarây-ı Hümâyûnu'nda ilk ictimâ'ını akdetti.

Teberrükât-ı mezkûrenin mahfûz bulunduğu Emânât Hazînesi, Hazîne-i Hümâyûn Kethüdalığı'nca hey'et-i mezkûre huzûruyla küşâd ve mezkûr teberrükât ve emânât-ı mukaddesenin mevzu' bulunduğu mahfaza ve sandıklar Hırka-i Şerîf dâire-i fâhiresinde tahsîs olunan odaya getirilerek hey'et-i mezkûre ma'rifetiyle yegân yegân tedkik ve mu'ayenelerine ve bu bâbda emânât-ı mezkûre ile birlikte mahallinden gönderilmiş olan defterlerle tatbikâtına mübâşeret olundu.

Tedkikât-ı vâkı'aya nazaran emânât-ı mezkûrenin kıymetdâr ve mühim aksâmının 17 Nisan 334⁴⁰⁹ tarihli defter mücebince ilk defa Şeyhü'l-Harem-i Hazret-i Nebevî Ziver Bey merhûm verâ'atiyle ve Hazînedâr-ı Hazret-i Nebevî ve Müsteslim Ağa ve diğer Ağavât refâkatiyle bir kısmının da muahharan Hicâz Kuvve-i Seferiye Kumandanlığınca 15 Eylül 334⁴¹⁰ tarihli ikinci defter mücebince ve Nakîbü'l-Ağavât vâsıtasıyla Dersâdet'e gönderilmiş olduğu ve bunların Hazîne-i Evkâf-ı Hümâyûn'da mevcûd defterleri mücebince kısmen mücevherât ve zıkiyem teberrükât-ı vakfiyeden ve kısmen Ravza-i Mutahhara Kütübhânesi'ndeki kıymetdâr kütüb-i nefiseden ibaret bulunduğu anlaşılmıştır.

Evveleminde mücevherât ve murassa'âtın mahallinden gelen defterlerle tatbik ve tedkikine ve mütehasıs zivukuf ehl-i hibre ma'rifetiyle mu'âyene edilerek kıymet-i hâzıra ve maddiyelerinin tahmîn ve takdîrlerine ve mücevherât ve tersî'âtın cins ve nev'lerinin ta'yînine lüzûm görülerek emânât-ı mezkûrenin hey'et-i mezkûrece tedkik ve mahallinden mevrûd defâtir ile tatbikine birinci içtima'da ibtidâr edildi. İkinci ve üçüncü içtima'larda bir yandan emânât ve teberrükât-ı mezkûrenin yegân yegân tedkik ve olbaddaki defterlerle tatbikine devam edilmekle beraber Zât-ı Hazret-i Pâdişâhînin Kuyumcubaşısı Babayan Efendi ile ehl-i vukûf ve ihtisastan celb olunan üç mütehasıs tarafından ta'yîn-i cins ve mâhiyet ve takdîr-i kıymetlerine mübâşeret olundu.

Evkâf-ı Hümâyûn Nâzırı İzzet Beyefendi Hazretleri tarafından bi'l-istîzan şifâhen telâkki olunan müsâ'ade-i cenâb-ı Pâdişâhiye binâen emânât-ı mezkûrenin altışar nüsha olmak ve camları iâde ve hıfz edilmek üzere fotoğraflarının ahzı için fotoğrafi Fabûs Efendi celb olunarak nezâreti tahtında fotoğrafları da alındı.

Hey'etin dördüncü içtima'ında emânât-ı mezkûrenin tedkik ve mu'ayenesi ve mahallinden gelen defterlerle suver-i tatbikiye ve teslimiyesi itmâm olunarak Hücre-i Mu'attara-i Cenâb-ı Risâletpenâhî'den muvakkaten Dersâdet'e nakl olunmuş olan zıkiyem teberrükât-ı vakfiyenin envâ' ve ecnâs ve mikdârıyla mahallinden mevrûd defâtirdeki

408 Komisyon mazbatası, Y.Y. 827 numaralı defterin 37a-38a yaprakları arasında yer almaktadır. Ayrıca bu deftere ek olan “Son” serlevhali belge de, mezkûr varaklarda kayıtlı mazbatanın birebir aynısıdır (Y.Y. 827/37a-38a; Y.Y. 827/EK 1).

409 Yıl yanlış kaydedilmiştir. 1333 olmalıdır (bkz. Y.Y. 827/20b).

410 Aynı şekilde burada da yıl yanlış yazılmış olup 1333 olması gerekmektedir (bkz. Y.Y. 827/20b).

meşrûhâta esâs itibariyle derece-i mutâbakat ve muvâfakati anlaşılmış olmakla beraber Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti Kuyûd-ı Vakfiye Kalemî'nde mukayyed ve müseccel üçyüz on tarihli teberrükât defteriyle de tatbik ve tedkik ettirilmesi tensîb olunmakla mahallinden gelen defterlerle -biri Harem-i Şerîf Müdüriyeti'nden ve diğeri ağavât tarafından gelmiştir- Kuyûd-u Vakfiye Kalemî'nde mukayyed defâtir-i esâsiye lede't-tatbik mahallinden gelen defterlerle mukayyed olmayan ve Harem-i Şerîf'te kalmış olması lazim gelen iki kalem teberrükâtın mâ'adâ birkaç kalem teberrükât hakkında yeniden tanzim olunan defterin hâne-i mahsûsuna derc ve tafsil olunduğu üzere zikrine lüzum görülmüştür. Şöyleki: Harem-i Şerîf defterinde dâhil olmayan Kuyûd-ı Vakfiye defâtir-i esâsiyesinde “Seyyidetünâ Fâtimatü'z-Zehrâ Efendimiz Hazretlerinin sanduka-i şerîfelerinin dört köşesine vaz' olunan üzeri yarım ay resminde ve onun ortasında iki tarafı pırlanta ile murassa sim baba aded 4” diye muharrer bulunan teberrükâtın Şebeke-i Hazret-i Fatimatü'z-Zehra'da mevzu' olmasına nazaran mahall-i 'âlfisinde kalmış olacağı derkâr bulunduğu gibi defâtir-i esâsiyede 271 numara ile muharrer levha-i şerîfenin Harem-i Şerîf Defteri'nde mukayyed olmamasına ve mahallinde ibkâ edildiği mahallinden mevrûd defterde gösterilen 64 numaralı levha ile nev-'ummâ şeklen ve vasfen müşâbeheti olmakla beraber ta'rîfâtın fıkra-i ahîresince farkı bulunmasına binâen bunun da Harem-i Şerîf'de kalmış olması melhûz bulunmuş ve defter-i cedîde ona göre şerh ve işâret olunmuştur.

Her iki defterlerde şekil ve ta'rîfçe fark görülen aksâm ber-vech-i âfîdir:

7/16⁴¹¹ Numarada mukayyed zümrüt askının mahallinden gelen ağavât defterinde ta'rîfâtında fındık cesametinde yekdiğerinden farklı incinin adedi elli olmak üzere gösterilmiş ve Kuyûd-ı Vakfiye Defteri'yle Harem-i Şerîf'den mevrûd defterlerde ise mezkûr incilerinin kırkbeş aded olduğu muharrer bulunmuş olduğundan mezkûr askı, hey'etce mu'âyene ve tedkik ve kebîr ve sağır inciler ta'dâd olunarak Kuyûd-ı Vakfiye'nin esâs defteriyle Harem-i Şerîf Müdüriyeti'nin defterine tamamen muvâfik ve mutâbik bulunduğu görülmüştür. Ağavât Defteri'yle diğer defterler arasındaki farkın neden münba'is olması lâzım geleceği mes'alesine gelince: Kit'aca biraz ufak olan beş aded incinin fındık cesâmetindeki inciler meyânına idhâl edilerek ta'dâd edilmiş olmasından ileri geldiği ve noksan bulunmadığı anlaşılmıştır.

Mezkûr zümrüt askının inci püskülleri zîrindeki zümrütler de lede't-tedkik Harem-i Şerîf'den gelen defterle Kuyûd-ı Vakfiye defâtir-i esâsiyesinde kebîr dizilerin ucunda birer zümrüt bulunduğu ve bu zümrütlerden birinin şikest olarak parçasının hurdeler içerisinde mahfûz olduğu muharrer olub ağavât defterinde ise bu zümrütlerden bahs olunmamıştır. Ledel-mu'âyene kebîr dizilerin ucundaki zümrütlerin adedi beş olub bunlardan armudî ve dilimli şeklindeki ile diğer bir adedinin hakîki zümrüt olmadığı, diğer üç adedinin camdan ibâret bulunduğu muhamminler tarafından beyân olunmakla tedkikât-ı vâkı'a tanzim olunan defter-i cedîde kaydolunmuştur.

181/78 Numarada mukayyed olub Cennetmekân Sultan Abdülmecid Hân Hazretleri tarafından takdîm edilmiş olan kebîr murassa iki kit'a altın şamdanın murassa'âtı Harem-i Şerîf ve Ağavât defterlerinde altı bin iki yüz seksen aded ve Kuyûd-ı Vakfiye Defteri'nde ise altı bin iki yüz seksen iki aded fazla gösterilmiş ve mezkûr defterlerde üç aded birinden ve iki aded birinden noksan idüğü muharrer bulunmuş ve tedkikât-ı vâkı'ada mezkûr şamdanların mahallinden gelen defterlere esâs itibariyle muvâfakati anlaşılp Kuyûd-ı Vakfiye Defteri'ndeki iki aded fazla şâyân-ı ehemmiyet görülememiştir.

10/19 Numarada balık şeklinde diye ta'rif olunan askının mahallinden gelen defterlerle Kuyûd-ı Vakfiye Defteri ta'riflerince görülen fark ve mübâyenet bi't-tedkik defterine işâret olunmuştur.

1/10 Numarada mukayyed (Kevkeb-i Dürrî) ta'bîr olunan ve Hücre-i Mu'attara-i Cenâb-ı Risâletpenâhî'de müvâcehe-i celîlede darîh-ı şerîfe muttasıl dört aded kebîr elmas,

411 (3), Harem-i Nebevî'de tutulan asil defterlerdeki teberrükât numarası; (16), Muayene ve Kıymet Takdir Komisyonu'nun hazırladığı defterde emanetlere verilen sıra numarasıdır.

mu'âyene ve muhamminlere tedkik ettirilerek bunların defterleri mücebince aynen teslim ve tesellüm edildiği anlaşılmış ve hey'et-i muhamminenin kıymet-i maddiye noktasından tahmîn ve takdîr eyledikleri kıymet diğerleri gibi defter-i cedîde derc olunmuştur.

Muhamminlerin murassa'ât ve mücevherattan mühim birkaç parçaya altın akçe olarak şimdi takdîr ve tahmîn eyledikleri kıymetlerle vaktiyle mahallince tahmîn olunmuş olan ve Harem-i Şerîf Defteri'nde muharrer bulunan kıymetler arasında küllî fark var ise de bunun o zamanki mâliyet itibâriyle kıymetlerindeki tereffu'dan ve işçilik ücret ve masârifinin vaktiyle pek pahalı olmasından ve bir de bazı taşların özürülü olması nazar-ı dikkate alınmayarak sıklet itibâriyle kıymet takdîr edilmiş olmasından ileri gelmiş olacağı ve ezcümle bu defa 10.000 lira kıymet takdîr edilen 5/14 numaralı büyük kıt'ada murassa zümrüt askıya vaktiyle beş milyon lira takdîr edilmiş olub filhakîka mezkûr zümrüt müşâhede olduğu üzere lekeli ve damarlı olmamış olsa belki beş milyon liradan fazla edebileceği ve maahâza vaktiyle icrâ kılınan tahmînâtın her halde ihtisâsı olmayanlar tarafından vukû' bulması da melhûz bulunduğu ve şimdiki mücevherat fiyat ve kıymeti ile eski kıymet arasında esâsen fark olacağı muhamminlerin cümle-i ifâdatından bulunmuştur.

5/14 Numarada mukayyed zümrüt askının Kuyûd Defteri'ndeki ta'rifâtında biri bâlâsında ve diğeri tahtında tartı inci püsküllü kebîr zümrüt askı diye muharrer ise de bâlâsında mevcûdiyeti yalnız Kuyûd-ı Vakfiye Defteri'nde beyân olunan dizi incilerin mevcûd olmadığı lede'l-mu'âyene anlaşılmış ve mezkûr askının tedkik olunan hâl ve şekl-i hâzırına göre mahallinden gelen defterlere muvâfakat ve mutâbakatı tebeyyün eylemiştir.

Tedkikat ve tatbikat ve meşhûdât-ı vâki'a netâyicine göre Harem-i Şerîf-i Hazret-i Nebevî'den bi'l-vürûd mahallinden gelen defterler mücebince:

Evvelce Mûsâ Kâzım Efendi Hazretlerinin Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti vekâletinde buldukları zaman teşekkül etmiş olan hey'et-i mahsûsa cânibinden tesellüm ve Hazîne-i Hümâyûn'a tevdi kılınmış ve bu kerre hey'et-i âcizânemiz tarafından ehl-i hibre ve ihtisâs huzûruyla mu'âyene ve tedkik ve Kuyûd-ı Vakfiye'de mukayyed ve müseccel üçyüz on tarihli defâtir-i esâsiye ile birer birer tatbik edilmiş olan emânât ve teberrükât-ı vakfiyenin ziyâa uğramayarak aynen mevcûdiyeti ve Harem-i Şerîf ve Ağavât defterleri muhteviyât ve meşrûhâtının Kuyûd-ı Vakfiye Defteri'yle de esâs itibâriyle muvâfakatı ve emânât ve teberrükât-ı mezkûrenin mutâbakatı tebeyyün eylemiş ve Kuyûd-ı Vakfiye Defteri'nde mevzûbahis edilen teberrükâttan yeniden tanzim olunan deftere işâret edildiği vechile Harem-i Şerîf'te kalmış olması lâzım gelen iki kalem 64/47 ve 271 numaralı murassa'âtta başka diğer mücevherâtın ve altına âit emânât ile şal vesâire gibi diğer teberrükâtın ve Ravza-i Mutahhara Kütübhanesi'nde olbabdaki defteri mücebince getirilen mesâhif-i şerife ve kütüb-i nefisenin kâmil vürûd eylediği anlaşılmış ve Kuyûd-ı Vakfiye Defteri'nde mûnderic sim ve nühâsa ait diğer teberrükât ve emânâtın Harem-i Şerîf'te kaldığı Harem-i Şerîf Müdüriyeti'nden ifâde kılınmış olduğundan defâtir-i mezkûre ile tatbik ve cem' ve telfik olunarak yeniden tanzim olunan dört kıt'a defterden ve emânât-ı mezkûrenin aldırılan fotoğraflarını muhtevî albümden bir nüshasının hâk-i pâ-yi şevket-ihtivâ-yı cenâb-ı Pâdişâhîye arz ve bir nüshasının Kuyûd-ı Vakfiyeye tescîli ve bir nüshasının Hazîne-i Hümâyûn Kethüdalığı'na ve Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti'ne tevdi'i ve fotoğraf camlarının da emânât ile birlikte hıfz olunmak üzere kezâlik Hazîne-i Hümâyûn Kethüdalığı'na teslimi ve keyfiyetin Nezâret-i celîleden Bâb-ı Âli'ye arz ve iş'ânı tezekkür kılındı. 11 Kânûn-ı Sâni 1335.

Kâtib-i Sâni-i Hazret-i Şehriyârî Saîd; Hazîne-i Hâssa-i Şâhâne Müdür-i Umûmîsi Refîk; Serkarîn-i Hazret-i Şehriyârî Lütfi Simâvî; A'yândan Şeyhülislâm-ı Esbak Mûsâ Kâzım; Evkâf-ı Hümâyûn Nâzırı Ahmed İzzet; Evkâf Nezâreti Kalem-i Mahsûs Müdürü Mehmed Müfid; Harem-i Şerîf-i Hazret-i Nebevî Müdürü Mazhar; Hazîne-i Hümâyûn Kethüdası Mehmed Refîk; Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti Müsteşârî Mehmed Münîr; Şeyhü'l-Harem-i Nazret-i Nebevî İbrahim; Evkâf Nezâreti Evâmîr Kalemî Müdürü Murtaza; Mühür (Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti)"

(TSMK, Y.Y. 827/Ek 1.)

Bir emanet eşyası hakkında mazbatada yanlış tespitte bulunulmuştur. 64 ve 271 teberrükât numaralı iki emanetin Harem-i Şerîf'te kaldığı ifâde edilmesine rağmen hakikatte bu emanetler aynı olup Âdile Sultan tarafından Hücre-i Saâdete ihdâ olunan bir adet Levha-i Şerife'dir; bazı defterlere dikkatsizlikle iki defa yazılmıştır⁴¹². Bu hata mazbatada da tekrar edilmiştir. Komisyon mazbatasındaki bir diğer hata, Medine'den gönderilen defterlerde yer alan iki ayrı mazbatanın tarihlerinin yanlış yazılmasıdır. Y.Y. 827 numaralı defterin 20b numaralı yaprağında 17 Nisan 1333 ve 15 Eylül 1333 olarak doğru kaydedilen tarihler her nasılsa aynı defterin 37a numaralı varağında ve deftere ek "Mazbata Sûretidir" başlıklı vesikada 17 Nisan 1334 ve 15 Eylül 1334 şeklinde kaydedilmiştir.

Komisyonun Harem-i Nebevî'de Tanzim Olunan En Son Defterlere Göre Hazırladığı Teberrükât Defteri Nüshaları

Daha önce de belirtildiği gibi, Fahreddin Paşa'nın Harem-i Nebevî'de teşkil ettiği komisyonlar tarafından tanzim edilen 17 Nisan 1917 ve 15 Eylül 1917 tarihli iki emanet defteri ile emanetler Şam'da bekletildiği sırada burada tanzim edilen yazma eser listesinin asılları günümüze intikal etmemiştir.

Harem-i Nebevî komisyonlarının tanzim ettiği bu iki defter ile yazma eserlerin listesi, Muayene ve Kıymet Takdir Komisyonu tarafından yürütülen çalışmalar sırasında kullanılmış ve komisyon bunlara göre yeni bir defter hazırlamıştır. İşte Harem-i Nebevî'den gelen defterler ile yazma eser listesinin günümüze intikalleri, Muayene ve Kıymet Takdir Komisyonu'nun hazırladığı bu yeni defter sayesinde mümkün olmuştur. Komisyon bu defteri hazırlarken Kuyûd-ı Vakfiye Kalemî'nde bulunan 1310 tarihli defter ile başka teberrükât defterlerinden de yararlanmıştı.

Komisyon, Harem-i Nebevî komisyonları tarafından tanzim edilen iki defter, Kuyûd-ı Vakfiye Kalemî'nde mukayyed 1310 tarihli defter ve daha başka teberrükât defterlerindeki bilgileri birbiriyle karşılaştırmak suretiyle emanetlerin yoklama ve sayımını icrâ etmiş; bu defterlerde verilen bilgilere uygun olan emanetlere yeni hazırlanan defterde "Târifâtı defterlere muvafıktır" veya "Kuyûd-ı Vakfiye Defteri'ne ve diğer defterlere muvafıktır" gibi ibareler yazılmış; verilen bilgilere uymayan emanetlere de şerhler verilmiştir. Örneğin, 71/54 teberrükât numaralı kebir anber tesbih hakkında şu şerh düşülmüştür: "Kuyûd-ı Vakfiye Defteri'nde 100 habbeli olduğu muharrer olmakla bi't-ta'dâd, mahallî defterine muvafık olarak 97 habbeli olduğu anlaşılmıştır."⁴¹³

Komisyonun emanetler hakkındaki şerhlerini içeren yeni defter dört nüsha olarak istinsah edilmiş; biri Padişâha, biri Hazine-i Hümâyûn Kethüdalığı'na, biri Evkâf-ı Hümâyûn Kuyûd-ı Vakfiye Kalemî'ne ve biri de Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti'ne gönderilmiştir⁴¹⁴.

Hazine-i Hümâyûn Kethüdalığı ile Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti'ne gönderilen nüshalar günümüzde mevcut olup bunlardan biri Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde (Y.Y. 827), diğeri Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde (VGMA 1997)'dir. Her iki defter ebat, hat ve cilt özellikleri bakımından birebir aynıdır. Diğer iki nüsha hiçbir yerde tespit olunamamıştır:

412 Örneğin 1897 tarihli EV.d. 28973'ün 64 ve 271'inci sıra numaralarında bu emanet aynı tarifile kayıtlıdır. Bu hata 1908 tarihli YA.HUS 526/73-3'de düzeltilmiş ve 271'inci numaraya şu şerh düşülmüştür: "Mükerrer olduğu görülmüştür. 64'üncü numarada yazılmış olan levha-i şerife olup mükerreren bu numaraya da kaydedilmiş olduğu Ağavât tarafından ifâde edilmiş ve olvecihle işbu mahalle tahrîr olunmuştur." (OA, YA.HUS 526/73-3).

413 TSMK, Y.Y. 827/10b.

414 TSMK, Y.Y. 827/38a.

TSM 2/3380-1

Hilye-i Şerîf, Osmanlı,

bkz. TSMK, Y.Y. 827/Umum Sıra No. 53 TSM, TTKD IV/No. 47996

TSM 2/3373 - 2/3380-2

Hilye-i Şerîf Kılıfı, Osmanlı,

bkz. TSMK, Y.Y. 827/Umum Sıra No. 84 TSM, TTKD IV/No. 47996

TSMK, Y.Y. 827 - Topkapı Sarayında Bulunan Defter

Muayene ve Kıymet Takdir Komisyonu'nun Hazine-i Hümayun Kethüdalığı'na gönderdiği nüshadır. 28x40 cm ebatında ve 40 yapaktır. Son iki varakda, teberrükât eşyasına ait 12 adet fotoğraf bulunmaktadır. Cihârgüşe ebrulu Ciltin sırtı kırmızı renk deridir.

Y.Y. 827'in 1-745 numaraları arasında iki ayrı emanet defteri ile yazma eserlerin listesi yazılıdır. 17 Nisan 1917 tarihinde gelen 1-93 numaralarda kayıtlı defter ile 15 Eylül 1917 tarihinde gelen 94-97 numaralarda kayıtlı defter, ilk bölümü oluşturmaktadır. 98-135 sıra numaralarında hurde murassaât, 136-184 numaralarda şallar, 185'inci numara Hücre-i Saâdet'ten çıkma bir adet sırma işlemeli fersûde perde kayıtlıdır. 186-745 sıra numaraları ise 560 adet yazma eserin kısa künye bilgilerini içermektedir.

Emanetler defterin karşılıklı iki sayfasına yatay olarak rik'a hattıyla yazılmıştır. En sağdaki kenar boşluğuna, baştan sona kadar bütün emanetlere ait umum sıra numarası; bunun yanındaki *numarası* sütununa ise, sadece 1-97'deki eşyaya mahsus ayrı bir numara verilmiştir. Bu sütunda emanetler 1/1, 2/2, 3/3, 4/4, 5/5, 47/6, 48/7, ... şeklinde numaralandırılmıştır. Buradaki ilk sayı, emanetlere ait Harem-i Nebevî'de tanzim edilen teberrükât defterlerindeki numarayı; ikinci sayı ise, Y.Y. 827'deki sıra numarasını gösterir. Murassa eşyanın adedi, umum sıra numarası sütununda 97, numarası sütununda 93'tür. Aradaki üç fark, 4 adet Kevkeb-i Dürrî'nin umum sıra numarası hanesinde ayrı ayrı, numarası hanesinde ise tek kalem (1/10) yazılmasından meydana gelmiştir.

Daha önce ifade edildiği gibi, gümüş eşyalar Medine bırakıldığından defterdeki teberrükât numaraları tertipli gitmemektedir. Örneğin 28'inci numaradan 54'üncü numaraya atlanılmıştır. Bunun sebebi, aradaki gümüş eşyaların mahallinde bırakıldığından deftere kaydedilmemesidir.

Defterin baş kısmındaki hazine eşyasının son numarası 410'dur. 1897 tarihli teberrükât defteri *EV.d.* 28973'de bu sayı 356, 1908 tarihli *YA.HUS* 526/73-3'de ise 391'dir. Aradaki fark, sözkonusu defterlerin tutulduğu tarihlerden sonra Hücre-i Saâdet ve Ravza-i Mutahhara'ya hediye takdim edilmesinden kaynaklanmaktadır. Ancak Y.Y. 827'de 383'üncü teberrükten 410'a atlanılmış, aradaki emanetler kaydedilmemiştir. 1908 tarihli sonra yapılan yoklamalarla ilgili herhangi bir defter tespit edilemediğinden, 383 ilâ 410'uncu numaralar arasında yer alan emanetlerin neler olduğu bilinmemektedir. 410 numaralı emanet, Harbiye Nâzırı Enver Paşa'nın Ravza-i Mutahhara'ya vakfı olan murassa mahfazalı bir mushaf-ı şerîf ile gümüşten mâmul bir adet rahledir.

Defterde, sıra numarası 10'dan 93'e kadar kayıtlı emanetlerin Osmanlı lirası cinsinden değerleri belirtilmiş; her bir emanetin mahallinden gelen defterde yazılı bedeli yanında, Muayene ve Kıymet Takdir Komisyonu'nca tahmin edilen bedeli de yazılmıştır. Bazı emanetlerin her iki değeri arasında ciddi farklılık bulunmaktadır. Örneğin mahallinden gelen defterde 5.000.000 lira kıymetinde olduğu belirtilen Sultan III. Mustafa'ya ait zümrüt askı, Y.Y. 827'de 10.000⁴¹⁵; yine mahallinden gelen defterde 70.000 Osmanlı lirası olan Sultan Abdülmecid'e ait iki şamdan, Y.Y. 827'de 30.000'dir⁴¹⁶. Muayene ve Kıymet Takdir Komisyonu'na göre bu fark, işçilik ücreti ile

415 TSMK, Y.Y. 827/Sıra no. 17.

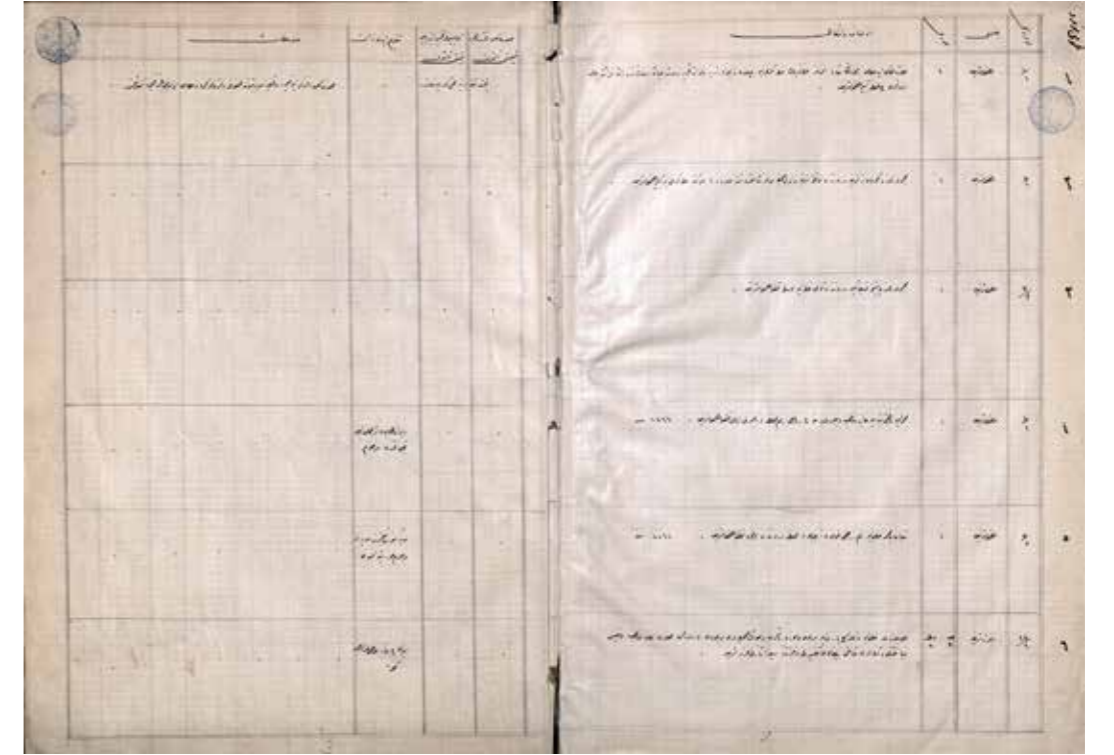
416 TSMK, Y.Y. 827/Sıra no. 82.

masraflarının geçmişte pahalı olmasından ve bazı taşların özürülülüğü nazar-ı dikkate alınmayarak ağırlıkları itibarıyla kıymetlerinin takdir edilmiş olmasından ileri gelmiştir⁴¹⁷.

1-97 sıra numaralarında kayıtlı emanetlerin üzerine kurşun kalemle bazı notlar alınmıştır. Bunlar, 1926 yılında Topkapı Sarayı Müzesi'ndeki bütün eşyanın sayımını yapan Topkapı Sarayı Tahrir Komisyonu'nun emanetlere verdiği beş haneli eşya numaraları, emanetlerin 10 Ocak 1923 tarihinde Ankara'ya sevki sırasında 545, 546, 547, 548, 552, 553 ve 554 numaralı 7 sandıktan⁴¹⁸ birine konulduğunu gösteren notlar ve emanetlerden Ankara'ya gönderilenlerin yanına düşülen "Ankara'da" kayıtlarından ibarettir. Ayrıca 10, 11, 12, 13'ncü sıra numarasındaki dört adet Kevkeb-i Dürrî'nin yanına, "545 numaralı sandığa vaz' ile Anadolu'ya sevk edilmiştir, 10 Kânûnusâni 1339/10 Ocak 1923" yazılmıştır. Bu notların 1926 yılı sonrasında ve tespit olunamayan bir tarihte Topkapı Sarayı Müzesi'nde yapılan Medine emanetlerine ait bir yoklama ve sayımda tutulmuş olduğu anlaşılmaktadır.

VGMA 1997 - Vakıflar Genel Müdürlüğünde Bulunan Defter

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde yer alan bu defter, Muayene ve Kıymet Takdir Komisyonu'nun Evkâf Nezâreti'ne gönderdiği nüshadır. Y.Y. 827 gibi 28x40 cm ebatında ve 40 yapaktır. Emanetlere ait bilgiler, hat ve fizikî özellikler bakımından her iki defter birebir aynı olup bütün sayfaların üst kısımlarında Evkâf-ı Hümayun Nezâreti'nin mührü basılıdır. Bu defterin sonuna da emanetlere ait 12 fotoğraf yapıştırılmıştır.

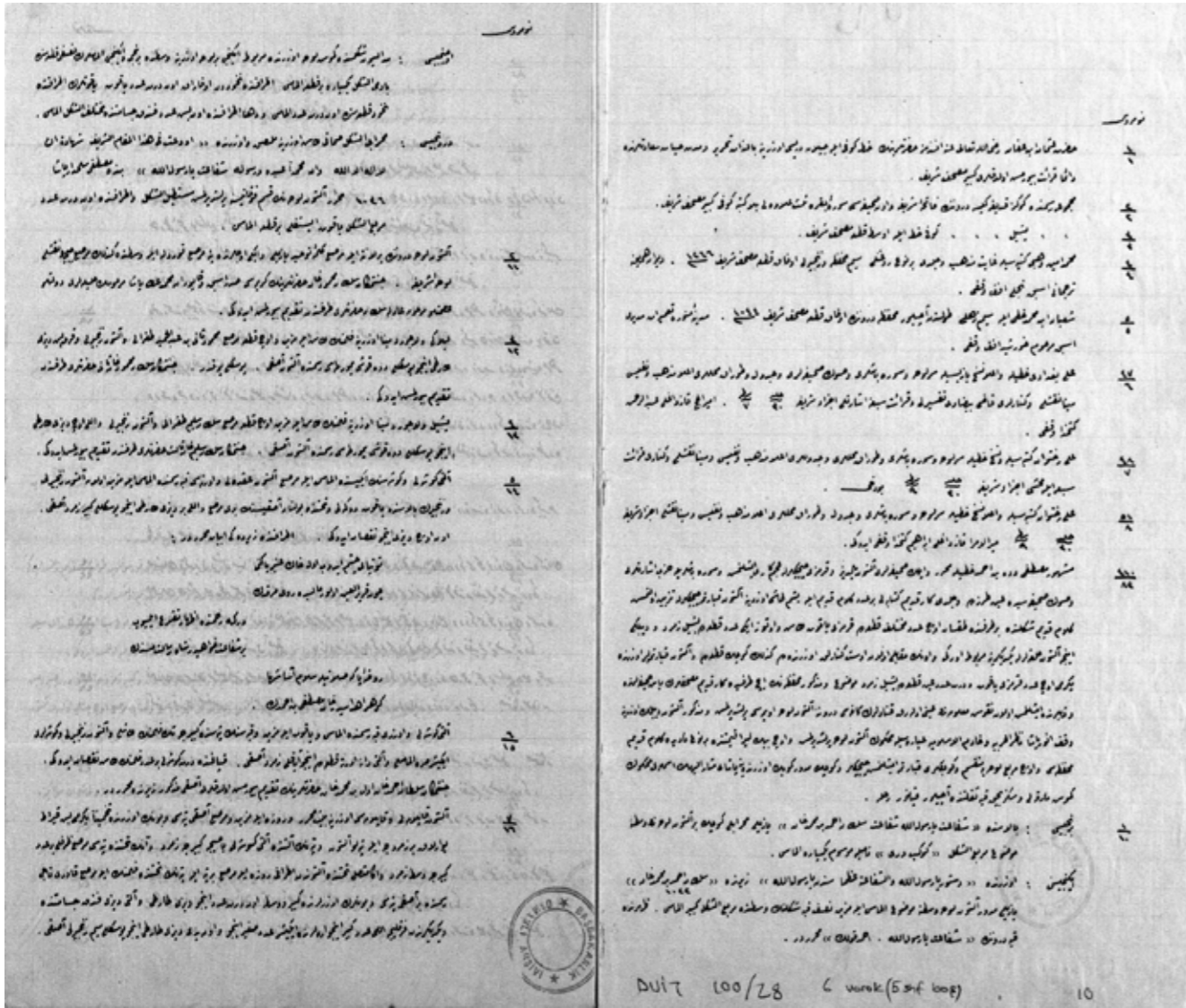

417 TSMK, Y.Y. 827/37a-38a; Y.Y. 827/Ek 1.

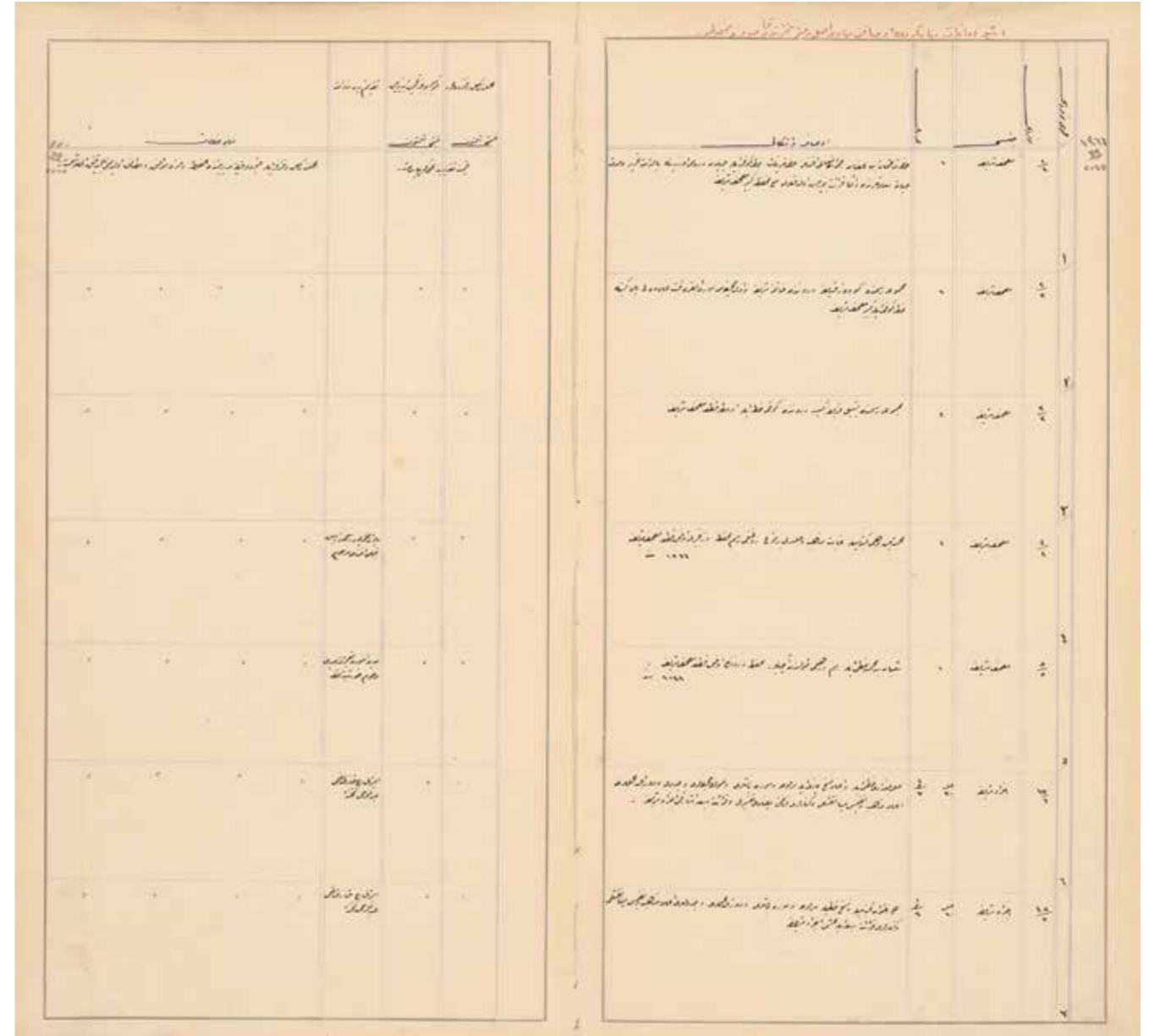
418 10 Ocak 1923 tarihinde Ankara'ya sevk edilen Enderûn Hazinesi'nin mücevherât, kütüb-i nefise ve zikıymet eşyasını hâvi 89 sandığın 7'si Medine emanetleriyle dolu idi.

Muayene ve Kıymet Takdir Komisyonu'nun hazırladığı elimizdeki bu iki nüsha dışında, Medine emanetlerine ait üç defter daha bulunmaktadır.

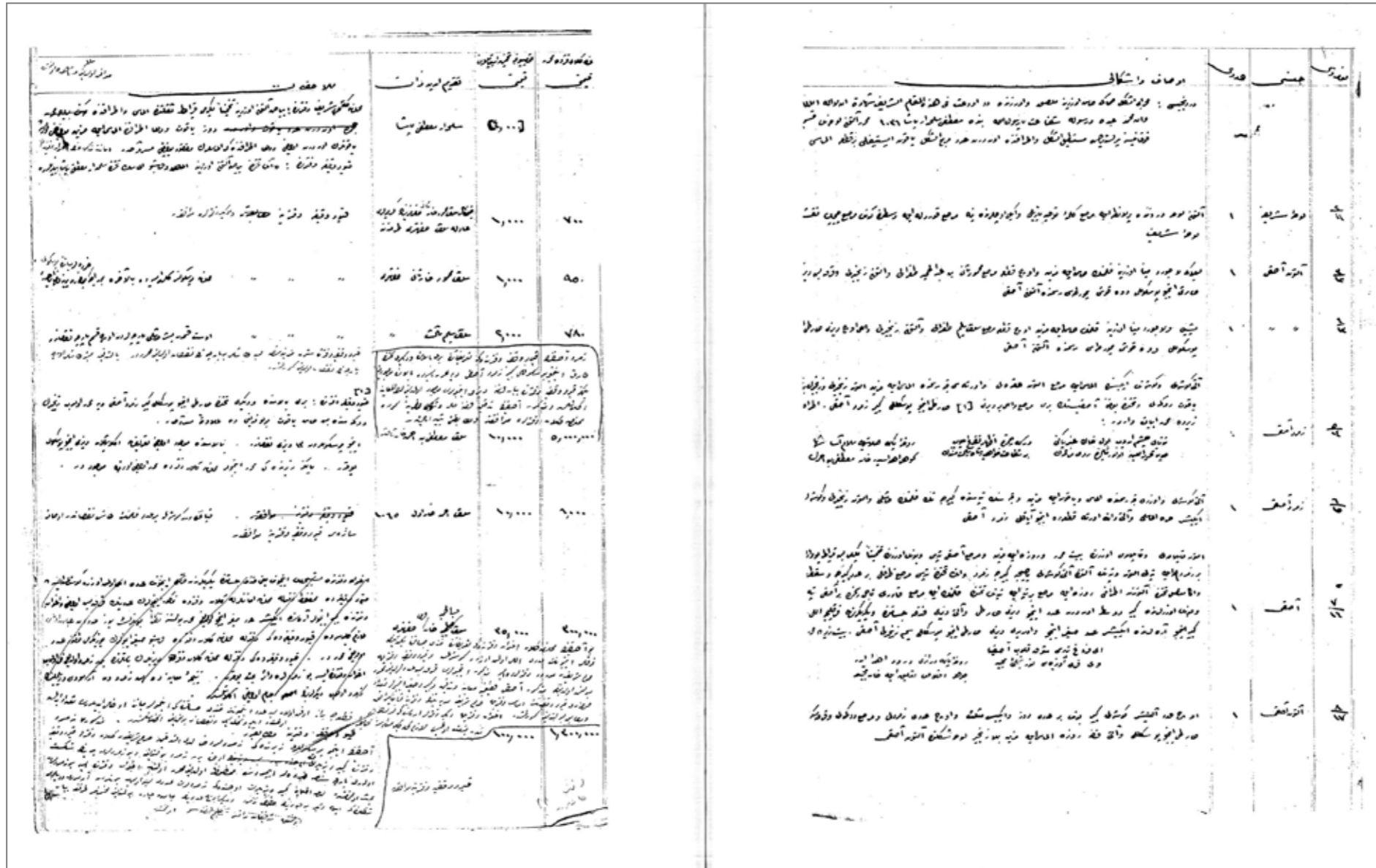
OA., İ.DUİT 100/28: Bâb-ı Âlî Hazine-i Evrak Müdürlüğü'nün *Dosya Usûlü İrâdeler* evrakı içerisinde, liste halinde tertip edilmiş dört varaklık bir defterdir. Defterde, Birinci Harem-i Nebevî Komisyonu tarafından tanzim edilen ilk defterdeki 80 kûsur emanetin tamamı, İkinci Harem-i Nebevî Komisyonu'nun tanzim ettiği ikinci defterden de sadece bir emanet (bir çift şamdan) kayıtlıdır. Şallar, hurde murassaât ve yazma eserler kayıtlı değildir.

VGMA 820: Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde yer alan bu defter vakıflarla ilgili çeşitli kayıtları içeren bir *Tafsil Defteri*'dir. Defterin Medine emanetlerini içeren bölümü, VGMA 1997 numaralı asıl defterden kopya edilmiştir. Nitekim bölüm başındaki, *“İşbu Emânât-ı Mübâreke'nin Evsâfını Hâvi Asıl Defter Mahzende Kasada Mahfûzdur”* ibaresi de bunu göstermektedir.

Acar-Dirim'in Yayınladığı Defter: Acar-Dirim tarafından yakın zamanda hazırlanan Kutsal Emanetler'in Son Seferleri adlı çalışmada, Muayene ve Kıymet Takdir Komisyonu'nun hazırladığı yeni deftere ait bir müsvedde ile İkinci Harem-i Nebevî Komisyonu'na ait mazbatanın orijinali yayınlanmıştır. Araştırmaya herhangi bir kaynak gösterilmeden fotokopileri dercedilen müsvedde defter ile mazbata aslının bugün nerede olduğu bilinmemektedir. Dirim, bunları yirmi yıl kadar önce bir şahıstan aldığını, şahıs vefat ettiğinden müsvedde defter ile mazbata aslı hakkında kendisinden hiçbir bilgi edinemediğini söylemiştir. OA ve VGMA'da yapılan detaylı araştırmalara rağmen ortaya çıkmamaları, bunların özel bir koleksiyona ait olduğunu düşündürmektedir. Üzerlerinde her iki arşive ait herhangi bir damga, mühür veya envanter numarasının bulunmaması da bu düşünceyi desteklemektedir.

Yayınlanan defter daha çok müsvedde halinde tutulmuş olup emanetlere ait bazı şerhlerin üzeri çizilmiş ve hemen yanlarına yeni şerhler yazılmıştır⁴¹⁹. Bu tashihi şerhler, Muayene ve Kıymet Takdir Komisyonu'nun hazırladığı elimizde olan nüshalardaki şerhlerle tamamen aynıdır. Defterin ilk kısmı Medine'de tutulan 17 Nisan 1917 ve 15 Eylül 1917 tarihli iki defterin kaydını içermektedir⁴²⁰. Bu bölümün hemen arkasında yazma eserlere ait görüntüler yer almaktadır⁴²¹. Yazma eserlere ait görüntülerdeki sayfa yapısının farklı ve yazının gayet muntazam olması bu kısmın ilk bölümden bağımsız ayrı bir defter olduğunu göstermektedir⁴²².

Defterde küçük fakat önemli bazı ilâve bilgiler vardır. Örneğin, 11/20 numaralı emanet ile 61/44 numaralı emanetin açıklamasında yazılı olan "Reşâd Bey'in defteriyle tatbik oluna" ibaresi, emanetlerin Muayene ve Kıymet Takdir Komisyonu tarafından Reşâd Bey adlı bir görevlinin defteriyle de tatbik olunduğunu göstermektedir. Reşâd Bey, geçmiş yıllarda Harem-i Nebevî'deki emanetlerin yoklama ve sayımı yapan bir görevli olmalıdır. Yazma eserlerin mülâhazât kısmında da, çok sayıda kitap hakkında "muhtaç-ı tamirdir" ibareleri yazılmıştır.

Sonuç olarak, yayınlanan defterin müsvedde halinde tutulmuş olması, yer yer düzeltme ve tashihi içerme, münderecatının Muayene ve Kıymet Takdir Komisyonu'nun elimizde mevcut nüshalarıyla birebir örtüşmesine rağmen bazı ilâve bilgileri de hâvi olması, bu defterin Muayene ve Kıymet Takdir Komisyonu'nun çalışmalar sırasında üzerinde işlem yaptığı bir müsvedde olduğunu düşündürmektedir.

419 Örneğin, 1/10 teberrukat numarasıyla kayıtlı dört kıt'a elmadan birincisine ait ve "Mahallinden Gelen Harem-i Şerif Müdüriyeti Defterinde..." ifadesiyle başlayan şerhin üzeri çizilmiş ve yanına Y.Y. 827'de de kayıtlı olan şerh yazılmıştır. Defterde bu tarz birçok düzeltme vardır (Bkz. Acar-Dirim, a.g.e., s. 122, 126, 130).

420 Acar-Dirim, a.g.e., s. 120-131 (çeviriyle).

421 Defterde, Y.Y. 827 ve VGMA 1997'de yer alan şallar ve hurde murassaât bölümleri yoktur.

422 Acar-Dirim, a.g.e., s. 133-169 (çeviriyle). Sayın Acar'ın şifahi ifadesine göre bu iki kısım birbirinden ayrı defterlerdir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

*BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASINDA MEDİNE EMANETLERİNİN
DURUMU*

Medine emanetlerinin serencâmı 1917 yılı Mayıs ayında İstanbul'a naklolunmakla bitmemiştir. İrade-i seniye gereğince Hazine-i Hümayun Dairesi'ndeki eski hazine eşyası arasına konulan emanetlerin bir kısmı, bu kıymetli hazine eşyasıyla beraber 10 Ocak 1923 tarihinde Ankara'ya sevkolundu. Saray 1924 yılının Nisan ayında müze olarak açıldıktan sonra, İcrâ Vekilleri Hey'eti'nin 14 Aralık 1924 tarihli kararnameyle Ankara'ya gönderilen eşyanın iadesine karar verildi.

1927 yılına gelindiğinde bu sefer Topkapı Sarayı Müzesi'nin sadece 86 kalem eşyası Ankara'ya gönderildi. Satılmak üzere Ankara'ya sevk edilen bu eşyanın bir kısmı Hazine-i Hümayun Dairesi'ne ait hazine eşyasından bir kısmı da aynı dairede muhafaza edilen Medine emanetlerinden oluşmaktaydı.

Teşebbüs edilmesine rağmen satılmayan 86 kalem eşyanın varlığı her nasılsa zamanla unutuldu. 1951 yılına gelindiğinde, Milli Saraylar ve eşyaları hakkında yürütülen bir soruşturma sırasında Meclis Başkanlığı'na yapılan bir ihbar üzerine bunların varlığından haberdâr olundu⁴²³. Sandık ve kasalara konulmuş olan hazine eşyası, başta Meclis Başkanı Koraltan ve Maliye Bakanı Polatkan olmak üzere kalabalık bir hey'et huzurunda 5 Mayıs 1951 tarihinde açıldı⁴²⁴.

1951'in Mayıs ayından itibaren hazine eşyasıyla ilgili bazı gazetelerin çeşitli iddialar yayması ve ortaya atılan bu iddialarla ilgili TBMM'ye iki soru önergesi verilmesi üzerine Maliye Bakanı Hasan Polatkan, sözkonusu eşya hakkında ciddî bir tahkikat yaptırdı. Polatkan, 15 Haziran 1951 tarihli sözlü cevabında Topkapı Sarayı'nın hazine eşyasının durumuyla ilgili çok önemli bilgiler verdi.⁴²⁵

1917 - 1925 Yılları Arasında Emanetler

Üstte de bahsedildiği gibi, 1917 yılının Mayıs ayı başlarında İstanbul'a getirilen Medine emanetleri, Topkapı Sarayı'nın Hazine Dairesi'nde yer alan saltanat devrinden kalma kıymetli hazine eşyası arasına konulmuş; özellikle emanetlerin en değerli kısmını oluşturan 80 küsur emanet eşyası⁴²⁶ o tarihten günümüze kadar Hazine Dairesi'nin eşyasıyla aynı mekânı ve çeşitli tarihlerde beraber Ankara'ya sevkolunmak suretiyle aynı kaderi paylaşmışlardır. Medine emanetlerini bundan sonra Hazine Dairesi'nin eşyası içerisinde değerlendirmek gerektiğinden öncelikle hazine eşyası hakkında kısaca bilgi vermek uygun olacaktır.

Hazine-i Hümayun Eşyası

Dört asır boyunca Osmanlı Pâdişahlarının ikâmetgâhı ve devletin yönetim merkezi olan Topkapı Sarayı'nın Hazine-i Hümayun Dairesi'nde, asırlar boyunca çok sayıda murassa altın ve gümüş evâni, mücevherât, mücevherâtla süslenmiş eşya, nefis halılar, kürkler, şallar, elbiseler ve kumaşlar birikmiştir. Hazine-i Hümayun Eşya Defterleri'ne kaydolunan bu kıymetli eşya,

423 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 10, Cilt: 6, Birleşim: 53, 21.3.1955, s. 14.

424 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 10, Cilt: 6, Birleşim: 53, 21.3.1955, s. 15.

425 Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 9, Cilt: 8, Birleşim: 90, 15.6.1951, s. 233-234.

426 Bunlar, Y.Y. 827 numaralı defterin en başındaki 1-97 numaralarda kayıtlı olan, Hücre-i Saâdet ve Ravza-i Mutahhara'ya hediye ve vakfedilmiş çok kıymetli hazine eşyasıdır.

Hazine Kethüdası'nın nezâretinde zaman zaman yoklama ve sayıma tabi tutulurdu⁴²⁷. Eşyanın muhâfaza ve bakımı hususuna başta Hazine Kethüdası olmak üzere bütün memurlar fevkalâde itinâ gösterirlerdi.

Büyük çoğunluğu hediye yoluyla saraya gelmiş olan bu eşyanın tasarrufu hakkında Pâdişahlar bile keyfemâyeşâ hareket edemezdi⁴²⁸. Herkesin bildiği gibi son Pâdişah Vahideddin Han yurdu terk ettiği sırada hazine eşyasının bir iğnesine dahi dokunmamış, hatta sahip olduğu bazı kıymetli eşyaları Hazine-i Hümayun'a iade etmek gibi bir âlicenaplık da göstermişti.

Tarih boyunca bütün milletler, harp vb. olağanüstü durumlarda sahip oldukları hazineleri daha güvenli yerlere nakletmeye çalışmışlardır. Örneğin II. Dünya Savaşı'nın devam ettiği yıllarda Fransızlar, Naziler'in işgali sırasında hazinelerini farklı şehirlere saklayarak kurtardılar. Daha eski bir tarihte, 1911-1912 yıllarında Osmanlılar, Trablusgarp Savaşı sırasında İtalyan donanmasının Çanakkale Boğazı'na taarruz etmesi üzerine Topkapı Sarayı'ndaki hazine eşyasını korumak için birtakım kararlar aldılar⁴²⁹.

Balkan Savaşı (1912-1913) sırasında düşman kuvvetlerinin Çatalca önlerine gelmesi üzerine de Hazine-i Hümayun'un muhtevî bulunduğu nefis eşya tedbiren 400 civarındaki sandığa konularak nakil için hazır hale getirilmişti. Müze-i Hümayun Müdür-i Umûmîsi Halil Bey, Müze-i Hümayun'un meskûkât koleksiyonlarını, mücevherât ve hulliyât eşyasını da 12 sandığa koydurarak Hazine-i Hümayun Kethüdâlığı'na makbuz mukâbilinde tevdi etmiş; bütün sandıklar, gerektiğinde başka bir mahalle sevkolunmak üzere nakle hazır bir vaziyette bekletilmişti.

427 Örneğin Receb Paşa'nın Hazine-i Hümayun Kethüdâlığı görevini selefinden devraldığı 1117/1706 yılında; Enderûn-ı Hümayun Hazinesinde bulunan eşyalar komisyonca tek tek sayılmış; hatta bu sayımda, köşede bucakta unutulmuş kilimli sandıklardan birinin içinden Hazret-i Peygamber'e (s.a.v.) ait bir Kadem-i Saâdet çıkmıştır (Arpacızâde Sâmî Efendi, *Bayezit Kütüphanesi*, Veliyyüddin Efendi No. 2371, 100b-101a.). Topkapı Sarayı 3 Nisan 1924 yılında müze haline getirildikten sonra da, hem Hazine-i Hümayun eşyası hem de sarayın diğer bütün eşyaları Maârif Vekâleti'nin emriyle yoklama ve sayıma tabi tutulmuştur.

428 Sultan II. Abdülhamid Hân, Hazine-i Hümayun'u gezdiği sırada bir çay takımı beğenir ve Mâbeyn-i Hümayun'a aldırır. Aradan 3-5 gün geçince Hazine-i Hümayun Kethüdası Emin Bey Yıldız Sarayı'na giderek Pâdişahın huzuruna çıkar ve "Sultânım! Teşrifinizde bir takım aldınız, bunlar Hazine-i Hümayundur, iadesini rica edeceğim" der. Pâdişah da, hemen götürmesini söyler ve eşya yerine konulur (TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt: 6, Birleşim: 53, 21.3.1955, s. 32.). Bu hâdiseyi, Demokrat Parti Edirne Milletvekili Rükneddin Nasuhioğlu TBMM'de yapılan görüşmeler sırasında anlatmıştır. Nasuhioğlu bu olayı kendilerine Mülkiye Mektebi son sınıftayken tarih hocaları Abdurrahman Şeref Bey'in anlattığını ifade etmiştir. Hazine eşyasının muhâfazası hususunda gösterilen ciddiyete güzel bir misâldir.

429 OA, BEO. 4139/310405-3.

موزه همایون

"Müze-i Hümâyûn

5417 Umûmî
762 Husûsî

Maârif-i Umûmiye Nezâret-i Celflesine,

Devletli Efendim Hazretleri,

İtalya muhârebesi esnasında düşman donanmasının Çanakkale Boğazı'na taarruzunu müteâkip Hazîne-i Hümâyûn ve Müze-i Hümâyûn'un muhtevî bulunduğu eşyanın masûniyeti için o zaman mevki-i iktidarda bulunan hey'et-i vükelâca bazı mukarrerât ittihâz olunmuş idi. Ahîren vukû bulan Balkan muhârebесinin netîce-i ahîresi olarak düşmanın Çatalca pişgâhına vürûdunda selef-i âfleriyle vukû bulan mülâkât-ı âcizânem üzerine Müze-i Hümâyûn'da kâbil-i nakil olan eşyanın sandıklara vaziyile lüzumu halinde başka mahalle nakl edilmek üzere Hazîne-i Hümâyûna teslimi hakkında emr telakki etmiş idim. O sırada Hazîne-i Hümâyûn'un muhtevî bulunduğu eşyâ-yı nefîse sanduklara vaz' olunmakta olduğundan müzenin meskûkât koleksiyonlarıyla mücevherât ve hulliyâta müteallik olan kâbil-i nakl eşyası dahi altı büyük sanduka mevzu on iki sandukça ile Hazîne-i Hümâyûn Kethüdâlığı'na bir makbuz mukâbili tevdi edilerek Hazîne-i Hümâyûn'un tahminen dört yüz sandıktan ibaret olan eşyası meyânına numaralarla kayd edilmiştir. Ahvâlin bu günkü gösterdiği ehemmiyete nazaran eşyâ-yı nefîse-i mezkûre hakkında ne yapılmak lâzım geleceğine dair bilâ ifâte-i vakt ittihâz buyurulacak kararın sû-yi âcizîye dahi emr ve telkîni müstarhemdir. Olbabda emrû ferman hazret-i men lehu'l-emrindir. 25 Safer sene [1]331 - 21 Kânûnisâni sene [1]328 / [3 Şubat 1913].

Müze-i Hümâyûnlar Müdür-i Umûmîsi Halil."

(OA, BEO 4139/310405-3)

1914 yılının Kasım ayı başından itibaren İngiltere ve Fransa'ya ait gemilerin Çanakkale Boğazı önlerine gelerek istihkamları bombardıman etmeye başlaması ve her iki devletin Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmesi üzerine hükûmetin geçici olarak İstanbul'dan Eskişehir'e taşınmasına⁴³⁰ karar verildi. Ayrıca, Bâbıâlf'deki Hazine-i Evrak'ın ve Topkapı Sarayı'ndaki Hırka-i Saâdet Dairesi'nde bulunan mukaddes emanetler ile Hazine-i Hümâyûn Dairesi'nde bulunan kıymetli eşyanın da ihtiyaten Konya'ya nakli kararlaştırıldı. Neticede Hazine-i Evrakın mühim vesikaları 200 sandık içerisine, Hazine-i Hümâyûn'un eşya ve mücevherâtı da 544 sandığa⁴³¹ konularak Konya'ya gönderildi.

Enderûn hademeleri tarafından 4 Kânûnievvel 1330 (17 Aralık 1914) tarihinde otomobile Sarayburnu Park İskelesi'ne taşınan Hazine-i Hümâyûn sandıkları, buradan gemiyle Haydarpaşa'ya nakledildi⁴³². 5 Kânûnievvel 1330 (18 Aralık 1914) tarihinde Haydarpaşa'dan

430 OA, BEO. 4381/328516.

431 TSM, D. 3019 numaralı olan *Birinci Dünya Savaşında Konya'ya gönderilen Eşyaların Zabıt Defteri*'nde sandıkların numaraları ve muhteviyâtı tek tek açıklanmıştır.

432 OA, TSMA, E. 1124/13-1; OA, TSMA, E. 1124/13-2; OA, TSMA, E. 1124/13-3; OA, TSMA, E. 1124/13-5.

Müze-i Hümâyûnlar Müdür-i Umûmîsi Halil Bey'in
Maârif-i Umûmiye Nezâreti'ne gönderdiği 1913 tarihli yazı.

TSM 2/3385

Altın Buhurdan

bkz. TSMK, Y.Y. 827/Umum Sıra No. 78
TSM, TTKD IV/No. 48032-48033

TSM 2/3391

Kandil Askı

Osmanlı,

bkz. TSMK, Y.Y. 827/Umum Sıra No. 33
TSM, TTKD IV/No. 48027

trenle Konya'ya sevk olunan hazine eşyasına, Topkapı Sarayı'nın muhâfazasına memur olan Maiyyet-i Seniyye Bölüğü Kumandanlığı subaylarından Yüzbaşı Sâdık Bey ve emrine verilen bir müfreze nezâret etmekteydi⁴³³. Bu eşyanın sevkinden yaklaşık on gün sonra ise, on dört kişiden oluşan Hırka-i Saâdet hademesinin nezâreti altında Hırka-i Saâdet Dâiresi'ndeki mukaddes emânetler de Konya'ya gönderildi⁴³⁴.

Çanakkale Zaferi'nin kazanılması, hükûmetin Eskişehir'e nakline mahal bırakmadığı gibi Konya'ya gönderilen hazine eşyasının da tekrar geri getirilmesine vesile oldu. Ancak hazine eşyası ve mukaddes emânetler farklı zamanlarda İstanbul'a sevk edildi. Örneğin Konya'ya giden Hazine-i Hümâyün Kethüdası Refik Bey, 10 Haziran 1331 (23 Haziran 1915) tarihinde hazineye ait eşyadan sadece bir kısmını alarak trenle İstanbul'a hareket etti⁴³⁵.

Refik Bey, eşyanın bakiyesini aylar sonra teslim aldı. 13 Mart 1332 (26 Mart 1916) tarihinde bir trenin dokuz vagonuna yüklenen hazine eşyası Konya'dan İstanbul'a hareket etti. Nitekim, *Birinci Dünya Savaşında Konya'ya gönderilen Eşyaların Zabıt Defteri'nin*(TSM,D.3019) sonunda yer alan 16 Mart 1332 (29 Mart 1916) tarihli mazbatada şöyle denilmektedir:

“Hırka-i Saâdet Oda-i Âlîsine ve Emânet-i Celîle hazinesiyile Hazîne-i Hümâyûn'a ait olan işbu defterde muharrer 544 ve merbut iki kıt'a defterde gösterilen 81 ki, cem'an 625 sandık eşya, tevârih-i muhtelifede Konya'dan Dersaâdet'e sevk ve nakl olunarak ait oldukları mahallere vaz' kılınmıştır. 16 Mart 1332.

Hazîne-i Hümâyûn Kethüdası Mehmed Refik (imza), İzzet (imza), Kâzım (imza)”

Mazbatada ifade edildiği gibi Konya'dan çeşitli tarihlerde İstanbul'a nakledilen hazine eşyası tekrar Hazine-i Hümâyün Dâiresi'ne konuldu. Eşya, İstanbul'un işgal edildiği yıllarda Topkapı Sarayı'nda bulunuyordu.

İşgal Yıllarında Hazine Eşyası ve Medine Emanetleri

Bilindiği gibi I. Dünya Savaşı sonunda Osmanlı Devleti ile İtilâf Devletleri arasında imzalanan 30 Ekim 1918 tarihli Mondros Ateşkes Antlaşması ile Anadolu yer yer işgâl edilmeye başlanmış ve düşman, 18 Kasım 1918'de İstanbul'u fiilen işgal etmişti. Bu tarihten itibaren İstanbul'un bazı noktalarına asker çıkarmalarına rağmen limandaki gemilerde bekleyen, halkı tahrik etmekten kaçınan, bu arada Osmanlı Hükûmeti'nin her hareketini yakından takip eden İtilâf kuvvetleri; Meclis-i Mebûsân'ın Misâk-ı Millî'yi kabul etmesi üzerine 16 Mart 1920'de karaya asker çıkararak İstanbul'u resmen işgâl ettiler. Meclis-i Mebûsân dağıtılarak başta Harbiye Nezareti olmak üzere birçok resmî dâireye el konuldu. İstanbul'un işgâli 1923 yılı Ekim ayı başlarına kadar sürdü.

433 OA, TSM, E. 1083/104; OA, TSM, E. 1064/71 (40).

Yaklaşık üç ay sonra Sadâret, Maiyyet-i Seniyye Müfrezesi'nden on askerin Konya'da bırakılarak diğerlerinin İstanbul'a dönmelerini istemiş, ancak Konya Vâlisi Vekîli Nâzım Bey; hazine muhâfazasının mahallî Muhâfız Bölüğü'ne tevdi edilmesinin gayr-i muvâfik ve mahzur olduğunu Dâhiliye Nezâreti ile Hazine-i Hümâyün Kethüdalığı'na bildirmesi üzerine bu teşebbüsten vazgeçilmiştir (OA, TSM, E. 1064/71 [1]; OA, DH.ŞFR. 472/25; OA, DH. EUM. 5.Şb. 13/14 [2]).

434 OA, TSM, E. 1064/71 (43); OA, TSM, E. 1124/35.

435 OA, DH.ŞFR. 476/142.

Osmanlı hükûmeti, işgal yıllarında Medine emanetlerini de içeren Hazine Dairesi'ndeki hazine eşyasını başka bir yere nakil teşebbüsünde bulun(a)madı. İşgal kuvvetleri ise, Maiyyet-i Seniyye Bölüğü Kumandanlığı tarafından emniyeti sağlanan Topkapı Sarayı'nı işgal etmedikleri gibi buradaki hazine eşyasına da el koymadılar. Bu durum, geniş çaplı karışıklık çıkmadıkça İstanbul'un alınmayacağını deklare eden düşman kuvvetlerinin bu karara nispeten riâyet ettiklerini göstermektedir. Ayrıca, başkomutanlık konusunda ortaya çıkan İngiliz-Fransız rekabeti ve işgalin baş aktörü İngilizler'in kendi çıkarları doğrultusunda yağmadan kaçınmaları da bunda etkili olmuştur.

İşgal yıllarında Topkapı Sarayı civarı Fransızlar tarafından kontrol ediliyordu. Fransız kuvvetleri, Ayasofya Câmii çevresindeki bazı binalara, Ahırkapı'daki Askerî Dikimhâne'ye, Gülhane'deki barakalara ve Sarayburnu'ndaki Sevkiyat Dâiresi'ne karargâh kurmuşlardı. Saray alanlarında birtakım arkeolojik kazılar yaptılar da⁴³⁶ Fransızlar'ın Topkapı Sarayı'na fiilî bir müdâhalesi olmadı.

O sırada Topkapı Sarayı, Hazine-i Hümâyün Kethüdalığı adını taşıyan bir yönetimce idâre ediliyor ve sarayın emniyeti, Maiyyet-i Seniyye Bölüğü Kumandanlığı tarafından sağlanıyordu. Yabancı ziyaretçiler ve işgal kuvvetlerine mensup subaylar, o çok tehlikeli günlerde bile Topkapı Sarayı'na özel izinle girebiliyorlar, giriş iznine sahip olmayanlar ise içeriye alınmıyordu. Hatta 9 Şubat 1919 tarihinde Topkapı Sarayı'nı gezmeye gelen dört Fransız subayı, Maiyyet-i Seniyye Bölüğü Zâbiti Hüsnü Efendi tarafından dışarı çıkartılmıştı:

“Bugün ba'de'z-zevâl saat üç raddelerinde Topkapı Sarayı Hümâyûnu Orta Kapısı'na dört Fransız zâbiti gelerek içeriye girmek istediklerinde ellerinde müsâade varakası olmadığı gibi kendilerinin içeriye alınması hakkında bir taraftan emir de telakki etmediklerinden kapıcı ile nöbetçi muhâlefette bulunmuş ise de muhâlefet-i vâkı'ayı dinlemeyerek içeriye girdikleri mezkûr kapıdan telefonla ihbâr edildiği sırada Sarây-ı Hümâyûn muhâfazasına memur Maiyyet-i Seniyye Bölüğü Zâbiti Hüsnü Efendi telefon odasında bulunarak keyfiyetten haberdar olmasıyla Ak Ağalar Kapısı cânibinde zâbitân-ı mûmâileyhin önüne çıkıp maksatlarını suâl eyledikde, Sarây-ı Hümâyûnu gezmek üzere geldiklerini beyan eylemeleri üzerine Sarayı gezmek için ale'l-usûl makâm-ı âdinden müsâade istihsâli lâzım geleceğini, bildiği kadar Fransızca ile ifâde eyledikte, “hâkimiyet bizdedir, burada kumandan dahi bizdendir, müsâade almaya hâcet yoktur” diyerek yollarına devam etmek istemişler ise de, mûmâileyh Hüsnü Efendi kendilerini müsâade almaksızın kabul etmek kâbil olmadığını cevaben söyleyerek kapıdan dışarıya çıkartmaya muvaffak olmuş bulunduğu arz ve ifâde olunur.

8 Cemâziyelevvel 1337.”

(TSM, E. 1053/79)

1919-1923 yılları arasında Topkapı Sarayı'nın gerek Hazine-i Hümâyün Dairesi'ni ve gerekse diğer mekânlarını gezmek isteyen Fransız, İngiliz, İtalyan, Amerikan, Avusturyalı ve diğer milletlere mensup yabancılar, Osmanlı devlet adamlarına mürâcaat etmek suretiyle elde ettikleri izin karşılığında bu ziyaretlerini gerçekleştirebiliyorlardı. Bununla ilgili çok sayıda arşiv belgesi mevcut olup sadece şu ikisi birer örnek teşkil etmektedir:

436 Fransızlar, Sarayburnu'nda karargâh olarak kullandıkları mevkide yaptıkları bir kazı sırasında iki başlı bir kitâbe ile topraktan mâmül bazı evâni bulmuş; kazı çalışmasını takip eden Âsâr-ı Atika Müzeler Müdüriyeti, çıkan sözkonusu eserlerin kendilerine teslimi şartıyla kazının devamına müsaade etmiştir (Bununla ilgili TBMM'ye verilen soru önergesi ile cevabı için bkz. *TBMM Zabıt Ceridesi*, Dönem: 2, Cilt: 4, Birleşim: 77, 31.12.1339, s. 619).

“Harbiye Nezâreti

Hazîne-i Hümâyûn Kethüdalığı Cânib-i Âlîsine,

Ma'rûz-ı çâkerîdir,

Harbiye Nezâreti nezdinde İngiltere hükûmet-i fahîmânesinin mümessili bulunan Binbaşı Mösyö Milincen, beş on refiki ile Hazîne-i Hümâyûnu ziyâret etmek arzusunda buldukları cihetle haklarında şân-ı Osmânîmize lâyük ihtirâmât-ı mahsusa ile kabulleri zımında icâb edenlere evâmîr-i aliyyelerinin bî-dirîğ buyurulması istihâmını ihtirâmât-ı mahsusa-i kemterânemin takdimine vesîle ittihâz kılındığı ma'rûzdur. Olbabda emrû fermân hazret-i men lehü'l-emrindir. 7 Mayıs 1335/7 Mayıs 1919.

Harbiye Nezâreti Müsteşarı”

(OA, TSMA, E. 1112/8-10)

“Meclis-i A'yân (Husûsî)

Hazîne-i Hümâyûn Kethüdalığı Cânib-i Âlîsine,

Efendim hazretleri; Topkapı Sarây-ı Hümâyûnu'nu ziyâret etmek emelinde bulunan melfuf pusulada isimleri muharrer zevât Amerikan Gaz Şirketi tarafından tavsiye edilmiş olduklarından lütfen mes'ullerinin is'âfî husûsuna izânî inâyet buyurulması istihâmıyla arz-ı ta'zîmât eylerim efendim hazretleri. 11 Mart 1338/11 Mart 1922.

(Amerika Devleti teb'asından Mösyö Smith ile zevcesi ve refâkatinde bulunan iki zat).

A'yândan ... Paşa”

(TSMA, E. 1112/8-8)

Medine Emanetleri'nin Hazine Eşyasıyla Ankara'ya Sevki

Medine emanetleri, yukarıda belirtildiği gibi 1916'da Konya'dan nakledilerek Hazine Dairesi'ne konulan hazine eşyası arasına alındı ve işgal döneminde de burada muhâfaza edildi. Ancak Hazine-i Hümâyûn Dairesi'ndeki bu eşyanın büyük bir bölümü işgalin sona erdiği Ekim 1923 tarihinden dokuz ay önce, Ocak 1923'te gizlice Ankara'ya sevkolundu⁴³⁷.

Tahsin Öz⁴³⁸, Sultan Vahdettin'in 17 Kasım 1922 tarihinde yurdu terk etmesi üzerine Topkapı Sarayı'ndaki hazine eşyasının Ankara'ya gönderilme emrinin verildiğini hatıralarında bildirmektedir⁴³⁹. Sultanın yurdu terkenden daha birkaç gün önce Konya Milletvekili Abdülhalim Çelebi, TBMM Riyâseti'ne verdiği 14 Teşrinisânî 1338 (14 Kasım 1922) tarihli suâl takrîrinde (soru önergesi), Hazine'deki emânât-ı şerîfe ve kıymetli eşyanın muhâfazası için hükûmetçe ne gibi tedbirler alındığını sormuştu:

437 Hırka-i Saâdet Dairesi'ndeki mukaddes emanetler de aynı şekilde Ankara'ya sevkolunmuştur.

438 Bakanlar Kurulu kararıyla 3 Nisan 1924 tarihinde müze haline getirilen Topkapı Sarayı Müzesi'nin 1928-1953 yılları arasındaki müdürü.

439 Tahsin Öz, *Hayatım*, s. 13, Topkapı Sarayı Müzesi Yayınları, İstanbul, 1991.

“Türkiye Büyük Millet Meclisi Riyâseti Başkitâbeti

Ankara

Riyâset-i Celîleye

İstanbul'da Hazîne-i Hümâyûn'da bulunan emânât-ı şerîfe ve Şah İsmâil-i Safevî'nin tahtı ve daha bu gibi milyarlar kıymetinde bulunan âsâr-ı mukaddese ve nefisenin her türlü ziyâ'dan muhâfazası hakkında Hey'et-i Vekîlemizin ne gibi tedâbir ve tahaffuz ittihâz ettiğini kendilerinden suâl ederim efendim. 14 Teşrinisânî [13]38.

Konya Meb'ûsu Abdülhalim”

(CA, Tarih: 14.9.1338, Dosya: 649, Fon Kodu: 30.10.0.0, Yer No: 5.29.7)

Vatanını terk etmek zorunda kalan Sultan Vahdettin, Topkapı Sarayı Hazine-i Hümâyûn Dairesi'ndeki kıymetli eşyanın en küçük bir parçasına dahi el uzatmadı. Onun dillere destan bu nâmuskârâne tavrını⁴⁴⁰, yıllar sonra vefâtını duyan Mustafa Kemal Paşa da tasdik etmiş ve “Çok namuslu bir adam öldü; isteseydi Topkapı Sarayı'nın bütün mücevherlerini götürür ve öyle bir ordu kurup dönerdi ki...” demekten kendini alamamıştır⁴⁴¹.

Tahsin Öz'ün belirttiği gibi, Sultan Vahdettin'in İstanbul'dan ayrılmasından yaklaşık iki ay sonra, Medine emanetlerinin de içinde bulunduğu hazine eşyasının bir kısmının Ankara'ya sevkine ve siyâsi durum düzeline kadar burada kalmasına karar verildi. İcrâ Vekilleri Riyâseti'ne gönderilen 6 Ocak 1923 tarihli şifrede, Halîfe Abdülmecid Efendi'nin Hazine-i Hümâyûn'un kıymetli eşyası hakkında alınan bu tedbiri uygun gördüğü bildirilmiştir:

“İcrâ Vekilleri Riyâsetine,

Halîfe hazretleriyle emânât-ı mukaddese ve Hazîne-i Hümâyûn eşyası için bugün görüştüm. Kendileri bu tedbir ihtiyâtının muvafık olacağını irâde buyurdular efendim. Adnan. 6.1.[13]39”

(OA, HR. İM. 234/61)

Halife Abdülmecid Efendi'nin muvâfakati ve Ankara'dan İstanbul Kumandanlığı'na verilen emir mücebince toplam 103 sandık eşya, Enderûn memur ve müstahdemînin nezâreti altında 10 Ocak 1923 tarihinde Ankara'ya sevkolundu⁴⁴². Mücevherât, kütüb-i nefise ve zîkiymet

440 Sultan Vahdettin İstanbul'dan çıkmadan önce, “Kıyâfetnâme” adlı kitabı getirtmiş ve minyatürleri iki milyon değerinde olan bu eseri, makbuzunu getirterek yine Hazîne'ye iade etmiştir. Hatta yakınlarının, “Padişâhım! Hazîne-i Hümâyûnunuzdaki bütün eşya ecdadınıza ve hânedânınıza hükümdarlar tarafından hediye edilen eşyadır, bunlar sizin malınızdır, bahusus iade buyurmak istediğiniz kitabın iki belki de üç milyona alıcısı hazır. Hiç olmazsa bunu bir ihtiyat olarak nezd-i şâhânenizde alıkoymak doğru değil midir?” sözlerine Sultan Vahdettin şöyle cevap vermiştir: “Haklısınız, bunlar hesabını kimseye vermemekle mükellef olduğumuz, şahsî malımızdır; fakat ecdâdım bu milletin hükümdarları olmasa idiler, onlara kim bu hediyeleri verirdi? Binâenaleyh bu kıymet biçilmez eşya ve evânide benim kadar milletin de hakkı vardır. Ben bu ihâneti kabul edemem” (Refî Cevâd Ulunay, *Bu Gözler Neler Gördü*, s. 34, İstanbul 2002). Danişmend, bununla ilgili olarak şöyle der: “Dünyanın bütün kanunları baba malını evlada verdiği halde, Sultan Vahdettin'in bunları yanına alıp dilediği yere götürmeye tenezzül etmemesi efsanevî bir namus ve istikamet eseridir (İsmail Hakkı Danişmend, *İzahlı Osmanlı Kronolojisi*, C; 4, Sf; 44, İstanbul, 1972).

441 Ahmed Akgündüz-Said Öztürk, a.g.e., s. 302.

442 Konu ile ilgili 10 Ocak 1923'te yazılan belge üzerine, tebyiz edildiği 13 Ocak 1923 tarihi atılmıştır (OA, TSMA, E. 1064/70). Yine, Y.Y. 827 numaralı emânât-ı mübâreke defterinde kayıtlı 4 adet Kevkeb-i Dürrî'ye, 545 numaralı sandığa konularak 10 Kânûnisânî 1339/10 Ocak

TSM 2/3487-2/3488

**Murassa Altın
Gülabdân**

Osmanlı,

bkz. TSMK, Y.Y. 827/
Umum Sıra No. 76
TSM, TTKD IV/
No. 48077-48078

TSM 2/3490-2/3491

Altın Buhurdan

Osmanlı,

bkz. TSMK, Y.Y. 827/
Umum Sıra No. 70
TSM, TTKD IV / No. 48003-48004

eşyayı hâvi sandıkların 89'u Enderûn Hazinesi'ne (7 adedi Medine'den gelen eşya ile dolu), 3'ü Âsâr-ı Atîka Müzesi'ne ve 11 adedi de Evkâf Müzesi'ne aitti.

Sevk işleminden birkaç gün önce, Medine'den gelen ve kıymetli mücevherât eşyasını içeren özel bir kasanın üç anahtarı İstanbul Mümessil ve Kumandanlığı'nın emriyle Evkâf Müzesi Müdürü İsmail Hakkı Bey'e teslim edildi:

"Harb-i Umûmî sırasında Medine-i Münevvere'den Dersaâdete nakl olunan teberrükât ve takdîmattan murassa aksâmın mevzu olduğu kasanın üç adet anahtarı, İstanbul Mümessil ve Kumandanlığından telâkki olunan emre binâen İstanbul Evkâf Müdürü İsmail Hakkı Beyefendi'ye teslim olunmuştur.

8 Kânûnisânî 1339/8 Ocak 1923"

(OA, TSMA, E. 1064/69)

Medine emanetlerinin tümü Ankara'ya sevk olunmayıp şallar ve yazma eser koleksiyonu nakilden hariç tutuldu. Aynı şekilde Hazine Dairesi'ndeki hazine eşyasının da belirli bir kısmı nakledildi⁴⁴³. Topkapı Tahrir Komisyonu⁴⁴⁴, Ankara'ya nakledilen Medine emanetlerini, "Medine-i Münevvere'den Gelen ve Hazîne Eşyası Meyânında Ankara'dan bi'l-vürûd Emânât-ı Mübâreke Hazînesi'nde kayd ve tesbît olunan Eşya" başlığı altında IV numaralı deftere cins, adet ve evsafıyla beraber kaydetmişti⁴⁴⁵. Ek 4'teki listede de görüldüğü gibi bunlar, 1 adet Kâbe-i Muazzama Kapı Perdesi, 1 adet Puşîde ve 6 adet Kur'ân-ı Kerim hariç bütünüyle kıymetli eşyadan oluşmaktadır.

89 adedi Topkapı Sarayı'na ait olmak üzere toplam 103 sandıktan oluşan eşyaların İstanbul'dan Ankara'ya sevk işlemi, Hazine-i Hümayun Kethüdası Refik Bey ve maiyetindeki 13 memurun nezâretleri altında gerçekleşti. Ankara'da kendilerine ikâmetgâh tahsis edilen Refik Bey dâhil 14 görevliye hergün 24 lira yevmiye verilmesi ve harcırah bedellerinin de bütçeden karşılanması hususu İcrâ Vekilleri Hey'etinin 30.1.1339/30 Ocak 1923 tarihli kararname ile kabul edildi:

"Kararnâme

İstanbul'dan nakl edilen kıymetdâr eşyanın nakline memur Enderûn Hazîne Kethüdası Refik Bey'le maiyeti onüç memurun Ankara'da ikâmetleri müddetince yemek vesâir masârif-i zarûriyeleri karşılığı olarak merbutu defter mücebince tevzi edilmek üzere günde yirmidört lira ile mezkûr eşyanın hîn-i naklinde icâb eden me'mûrîn harcırahlarının ve bu husûs için âtiyen iktizâ eden sâir masârifâtın sene-i hâliye masârif-i gayr-i melhûza tertibinden sarfı İcrâ Vekilleri Hey'eti'nin 30/1/39 tarihli ictimâ'ında takarrür etmiştir. 30/1/[13]39.

(İcrâ vekilleri ve TBMM Reis-i Sâni'si'nin imzaları)

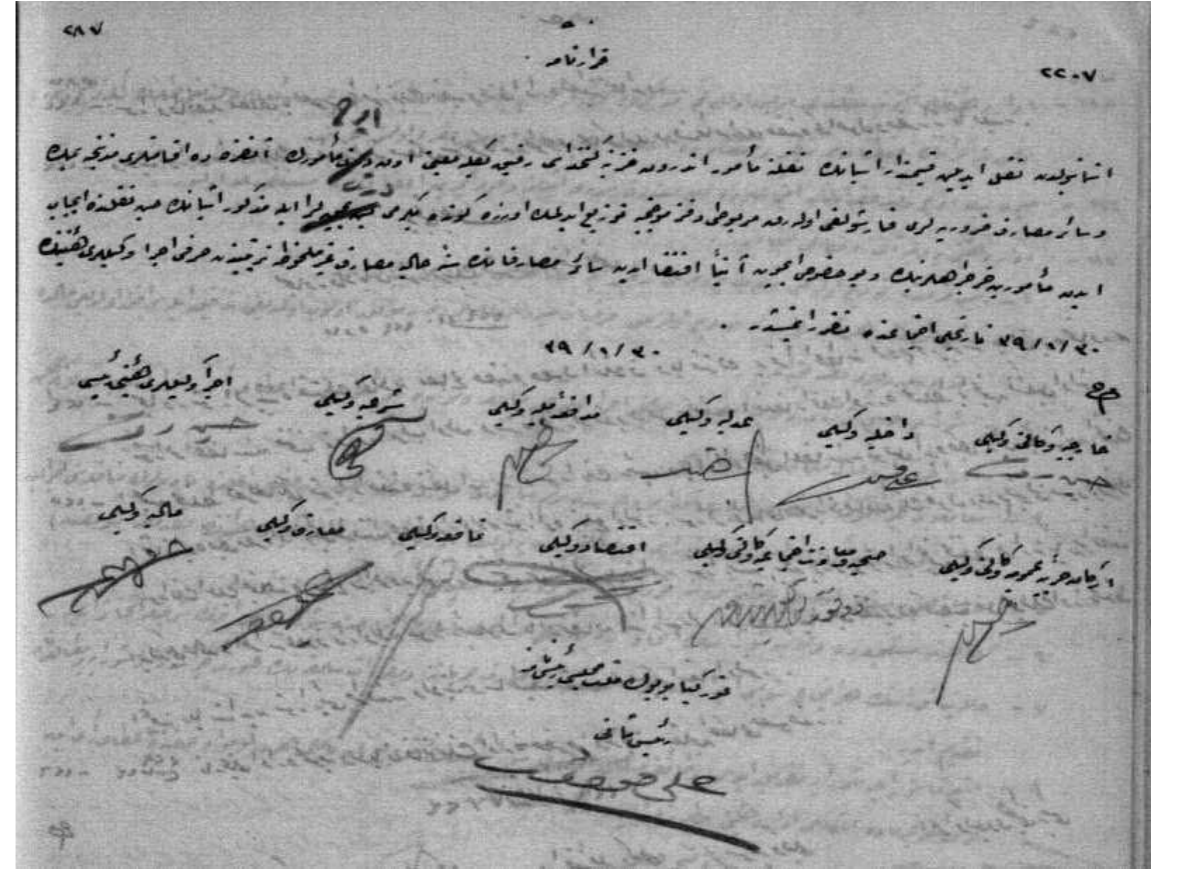
(CA, Tarih: 30.01.1923, Dosya: 132-34, Fon Kodu: 30.18.1.1., Yer No: 6.47.8)

1923 tarihinde Ankara'ya sevk olduklarına dair şerh düşülmüştür (TSMK, Y.Y. 827, vrk. 2b). Dolayısıyla hazîne eşyasının 10 Ocak 1923'te Ankara'ya sevk olduğu kesindir.

443 Topkapı Tahrir Komisyonu'nun II numaralı defterinde, 32419-32691 numaralar arasında, 10 Ocak 1923 tarihinde Ankara'ya sevk edilen Hazine Dairesi'nin hazine eşyası cins, adet ve evsafıyla beraber kaydedilmiştir. Taht-ı Keykâvus'un bir adet murassa pâyesi ile başlayan bu menkul 272 kalem eşya içerisinde çok sayıda kur'an-ı kerîmler (özellikle sancak kur'anları) yanında, yakutlar, zümrütler, murassa yüzük ve küpeler, kemerler, levhalar, murassa lihye-i saâdet kutuları, murassa tas ve tabaklar, kalemdânlar, altın şamdanlar, sürahiler, fincanlar, aynalar, saatler vb. çok kıymetli eşyalar bulunmaktadır. (Bkz. TSM, D. 3028, s. 247-260).

444 Maârif Vekâleti'nin emriyle 1924-1926 yılları arasında Topkapı Sarayı'ndaki bütün eşyanın sayım ve deftere kayıt işlemini gerçekleştiren komisyondur. Topkapı Sarayı'nın bütün eşyası bu komisyon tarafından dört deftere kaydolunmuştur.

445 TSM, D. 3026, s. 21-33.

Tahsin Öz, eşyanın Ankara'ya nakil işleminin iki parti halinde ve müşkülât içerisinde yapıldığını ifade etmiştir:

"...Arkeoloji Müzesi'nden bir takım eserler de ilâve olunarak birinci parti Ferhat Bey isminde bir binbaşının nezâreti altında ve Saray memurlarının refâkati ile bir ufak vapura konularak İzmit'e götürüldü. Bu cidden tehlikeli bir ameliyât idi. Çünkü İtilâf Devletleri bunu müsâdere edebilirdi. Giden eserler mikdarı kâfi görülmediğinden ikinci bir parti daha gönderildi. Geyve'de müşkülâta uğradı. Nihayet bu eserler Büyük Millet Meclisi arkasında bir yere kondu. Başlarında Hazîne Kahyâsı Refik Bey, memurları ile beraber bulunuyordu..."⁴⁴⁶

Ankara'ya sevkolunan eşya ilk önce TBMM arkasında bir yere, daha sonra Cenâbi Ahmed Paşa Câmii'ne konuldu⁴⁴⁷. Bir müddet sonra işgalin sona ermesi ve siyasi durumun nispeten düzelmesine rağmen hazine eşyası Topkapı Sarayı'na geri iade olunmadı⁴⁴⁸.

Lozan görüşmeleri sırasında İngilizler tarafından gündeme getirilen Medine emanetleri, 25 ve 27 Ocak 1923 tarihlerinde, yani müzakerelerden yaklaşık on beş gün önce işgal kuvvetlerinden habersiz bir şekilde Ankara'ya sevk edilmiş bulunuyordu.

446 Öz, a.g.e., s. 13.

447 TTK, 3028, s. 247.

448 Öz, a.g.e., s. 13.

TSM 2/3493-2/3494

Buhurluk

Osmanlı,

bkz. TSMK, Y.Y. 827/Umum Sıra
No. 70
TSM, TTKD IV/
No. 48006-48007

TSM 2/3497-2/3498

**Altın Murassa Bir Çift
Gülâbdan ve Buhurdan**

Osmanlı,

bkz. TSMK, Y.Y. 827/
Umum Sıra No. 72
TSM, TTKD IV/No. 47997-47998

Emanetlerin Lozan'da Gündeme Gelmesi (25 ve 27 Ocak 1923)

İngilizler, Medine emanetlerini Lozan Barış Konferansı'nda gündeme getirerek TBMM Hükûmeti'ni temsil eden Türk Temsil Hey'eti'ni zor durumda bırakmak istemişlerdir. Hatta İngiliz Temsil Hey'eti'nden Lord Curzon ve M. Ryan, Medine emanetlerinin iâdesine dair Lozan Antlaşması'na bir madde konulmasını talep etmişlerdir.

İkinci Komisyon'un Üçüncü Tâfi (Alt) Komisyonu'nun 25 Ocak 1923 tarihli oturumunda söz alan Britanya İmparatorluğu murahhası M. Ryan, İstanbul'a nakledilen kıymetli eşyanın Fahreddin Paşa tarafından kaldırıldığını, bu tedbirin sırf askeri mülâhazalar ile alınmış olduğunu ve Fahreddin Paşa'nın nakle teşebbüs ettiği sırada harpten sonra bunların iâde edileceğini beyan ettiği halde bu girânbahâ eserlerin hâlâ İstanbul'da tutulduğunu söylemiş, bu mesele ile iki sebepten dolayı alâkadar olduğunu bildirmiştir:

Birincisi, Lozan Konferansı'na katılmayan Hicaz Kralı Hüseyin'in, emanetlerin iâdesi için Lozan Konferansı'na bir istid'a takdimi husûsunda kendisine yapmış olduğu mürâcaat; ikincisi ise, bu meselenin bütün İslâm âlemini alâkadar etmesi. Ryan'a göre Hicaz Kralı, Hazret-i Peygamber'in bulunduğu arâzinin hâl-i hazırda hükümdârı olmak itibarıyla bu eşyayı yalnız talep etmek hakkına değil, vazifesini de hâizdir; bu eşya belirli maksat ile, Hazret-i Peygamberin kabr-i şerîfini süslemek için verilmişlerdir ve bunların büyük bir kısmı, hediyelerinin İstanbul'a nakledilmesini arzu etmemiş olan Hind Prensleri tarafından takdim edilmişlerdir.

İleri sürdüğü sebepler dolayısıyla M. Ryan, Lozan Antlaşması'nın uygulanmaya başlanmasından sonra emanetlerin tekrar mahalline konulmak üzere Hicaz Kralı'na iâdesine Türk Murahhas Hey'etinin muvâfakat etmesini talep etmiş, Fransa murahhası M. Bargeton da bu talebe iştirak ederek eşyanın eski yerlerine tekrar konulmasını görmek istediklerini söylemiştir⁴⁴⁹.

Bu iddiâlar üzerine söz alan Türk Murahhası Şükrü Bey şu açıklamayı yapar:

“Mevzûbahis olan eşya bütün İslâm cemaatine ait olan mukaddes bergüzarlardır ve ahkâm-ı şer'iyeye tâbi olmaları lâzımedendir.

Mâhiyet-i mukaddeseyi hâiz eşyanın bir mahall-i mukaddese idhâli veya ondan ihrâcî meseleleri, ahkâm-ı dîniyeye tâbidirler.

Bu gibi tebdil-i mekânların lüzum ve zarûreti ve bunların ahkâm-ı şer'iyeye muvâfakati ancak ulemâ-yı dîn-i İslâm tarafından takdir ve Halife-i Müslimîn tarafından icrâ olunabilir.

Bu sebeple, dinî nokta-i nazardan, meselede alâkadar olmayanların bu meseleye müdâhaleye hiçbir veçhile selâhiyetleri olamaz. Diğer taraftan biz de sırf dinî husûsâta taalluk eden bir meselede herhangi bir taahhüd alabilmeliğimize ne hakkımız ne mezuniyetimiz vardır.

Bundan müstebân olur ki, biz, eşyâ-yı mukaddeseden herhangi bir şeyin herhangi bir hükûmete veya ferde teslimi veya eski mahalline iâdesi hakkında hiçbir vaadde bulunamayız ve hiçbir taahhüd altına giremeyiz. Evveleminde böyle bir teslim veya

449 Yakındoğu Meseleleriyle İlgili Lozan Barış Konferansı Tutanakları, Birinci Takım İkinci Cilt, der. Ahmet Yavuz, s. 221, Dışişleri Bakanlığı 1972.

iâdeye mütedâir ahkâm-ı şer'iyeyi takdir etmek mümkün değildir; bundan fazla, beynelmilel bir akde kavânin-i şer'iyeye muhâlif ahkâm idhâl etmek doğru olamaz. Hatta bu kâbil ahkâm, muâhedeye idhâl edilmiş olsa dahi gayr-i kâbil-i tatbik olacaktır. Çünkü eşyâ-yı mukaddes hakkında ittihâz olunacak bütün tedâbir, ahkâm-ı şer'iyeye mutâbık bulunmak lâzımdır.

Sulh Muâhede'sine bu kâbil ahkâm vaz' ettiğimiz takdirde, ondan tevellüd edecek ve meselenin mukaddes mâhiyetini hükümsüz bırakacak olan netâice imtisâl etmek mecburiyetinde kalacağız. Bu ise kabûlüne imkân bulunmayan bir keyfiyettir.

Bundan mâadâ şurasını da ilâveye lüzum görürüz ki, Halife-i Müslimîn Haremeynü'ş-Şerîfeyn'in hâdimi ve hârisi (koruyucusu) sıfatını dahî hâizdir. Bu havâli-i mukaddese hakkındaki hukûkunu ve vezâifini talep eylemektedir. Halifenin havâli-i mukaddese ve sâir makâmât-ı mübâreke üzerindeki dinî hukûkunu ilga etmek, iktidârımız dâhilinde değildir.

Mahmûlât-ı Hilâfet (hilâfete yüklenenler), Halifenin yedinde (elinde) buldukça hiç kimse böyle bir teklifte bulunamaz.

Hülâsa Müslümanların dinî işlerine taalluk eden her meselenin halli yalnız Müslümanlara âittir. Devletlerin dinî meseleleri siyâsi meselelere karıştırmamak için mevcut esbâbi lütfen nazar-ı itibâra alacaklarını ümid ederiz.”⁴⁵⁰

Tekrar söz alan M. Ryan, mukaddes bir mâhiyet taşıyan bu eşyanın muhafazasının sırf dinî bir Reis'e değil, maddî bir hükümdara ait olması lâzım geldiğini iddiâ etmiş; Haremeynü'ş-Şerîfeyn'e muhâfız tayin eden fermanların Pâdişahlar tarafından Halife olmaları itibarıyla değil Mescid-i Nebevî'nin üzerinde bulunduğu arâzinin hükümdarı bulunmaları sıfatıyla isdâr edildiği tezini, bu iddiâsını desteklemek amacıyla serdeylemiştir⁴⁵¹.

Şükrü Bey ise, Haremeynü'ş-Şerîfeyn ve mukaddes emanetler meselesinde Halifenin Pâdişah sıfatıyla değil, daima Halife sıfatıyla hareket etmiş olduğunu ve bu meselenin İslâmî akidelere göre halledilmesi icabettiğini tekrar ifade ederek muhatabının bütün iddialarına gayet mâkulâne cevaplar vermiştir. Hatta bunun üzerine İtalyan Temsilci M. Guariglia lehde karar beyân ederek, bu meselenin İslâm şeriatı hükümlerine uyulmak suretiyle İslâm ahâlisinin arzusuna göre halledilmesi gerektiğini bildirmiştir⁴⁵².

Konu, 27 Ocak 1923 tarihli İkinci Komisyon'un genel toplantısında, bu sefer İngiliz Murahhası Lord Curzon tarafından gündeme getirilmiştir. Lord Curzon da diğeri gibi Medine emânetlerinin İstanbul'dan değil Doğu'daki Müslüman halklar tarafından hediye edildiğini ve bu hediyelerin ilelebed mahallinde bulunması lâzım geldiğini söylemiş; ayrıca, Medine'nin İtilâf devletlerinden biri tarafından işgal edilmesi veya gayr-i müslim bir hükümdârın kânununa tâbi olması durumunda mukaddes emânetlerin naklinin belki bir mâzaret teşkil edeceğini ifâde etmiş ve emanetlerin Medine'ye iâde edilmesine dair İsmet Paşa'dan teminat istemiştir⁴⁵³.

450 Yakındoğu Meseleleriyle İlgili Lozan Barış Konferansı Tutanakları, Birinci Takım İkinci Cilt, s. 221-222.

451 Yakındoğu Meseleleriyle İlgili Lozan Barış Konferansı Tutanakları, Birinci Takım İkinci Cilt, s. 223.

452 Yakındoğu Meseleleriyle İlgili Lozan Barış Konferansı Tutanakları, Birinci Takım İkinci Cilt, s. 223.

453 Yakındoğu Meseleleriyle İlgili Lozan Barış Konferansı Tutanakları, Birinci Takım İkinci Cilt, s. 71-72.

Türk Temsil Hey'eti başkanı İsmet Paşa da, bu konunun Alt Komisyon tarafından müzâkere edildiğini hatırlatarak sözkonusu eşyanın Halîfeye âit olduğunu, bunların sûret-i istimâlini kararlaştırmak keyfiyetinin sırf Hilâfet makâmının selâhiyeti dâhilinde bulunduğunu, Hilâfete taalluk eden bir meselenin tedkîk ve muâyenesine müdâhaleye Türk Murahhas Hey'eti selâhiyetli olmadığı gibi diğer devletlerin murahhas hey'etlerinin hiç selâhiyettâr olmadığını söylemiş; böyle dinî bir meselenin müzâkeresini reddettiğini ifade etmiştir⁴⁵⁴. İsmet Paşa'nın Curzon'a, "*Türk Hükûmeti'nin, her çeşit ecnebi müdâhale imkânını bertaraf etmek maksadıyla Hilâfet makâmının vaziyetini her çeşit tecâvüz ve halelden berî olacak veçhile tanzim etmeğe lüzum gördüğü*"nü söylemesi mânidardır⁴⁵⁵. Ancak İsmet Paşa'nın Lozan'da gündeme getirdiği Hilâfet makamının düzenlemesi gerçekleşmeden Hilâfet 3 Mart 1924 tarihinde tamamen kaldırılmıştır.

Medine'den gelen altın ve mücevherât eşyasının İstanbul'dan gönderilmediğine dair murahhasların iddiaları tamamen iftiradır. Hakikatte bunların büyük çoğunluğu İstanbul'dan, çok az bir kısmı ise diğer İslâm beldelerinden gönderilmiştir. Bahsi geçen Hind Prensleri'nin hediyelerinin sadece bir kaçı hazine eşyası⁴⁵⁶, diğerleri mushaf-ı şeriftir. Nefis evsafa ve sayıları 15 civarında olan bu mushaf-ı şerifler günümüzde Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde yer almaktadır⁴⁵⁷.

Sonuç olarak, Lozan'da müzâkere edilen emanetler meselesi, Türk Murahhas Hey'eti'nin mâkul savunması sonucunda İngilizler'in talepleri aksine hiçbir netice alınmadan kapanmıştır.

1925-1927 Yılları Arasında Emanetler

Yukarıda belirtildiği gibi, Enderûn-ı Hümâyun, Âsâr-ı Atîka Müzesi ve Evkâf Müzesi'ne ait eşyayı hâvi 103 sandık, 10 Ocak 1923 tarihinde İstanbul'dan Ankara'ya sevkolunarak Cenâb-ı Ahmed Paşa Câmii'ne konuldu. Bir müddet sonra Hazine-i Hümâyun Müdüriyeti, sandıklar içerisindeki kitap, kumaş vb. eşyanın senelerden beri⁴⁵⁸ havasız ve kapalı bir halde muhafaza edilmekten dolayı harap olmaya yüz tuttuğunu ileri sürerek bunların bir an önce ait oldukları müzelere gönderilmelerini Maârif Vekâleti vasıtasıyla hükûmetten talep etti⁴⁵⁹. Bu düşünce, hazine eşyasının geri gelmesi için yoğun çaba sarfeden, ancak aradaki resmi yazışmaların uzadıkça uzamasından dolayı çaresiz kalan Âsâr-ı Atîka Müzeleri Müdürü Halil Bey tarafından ortaya atılmıştır⁴⁶⁰.

Bunun üzerine İcrâ Vekilleri Hey'eti, 14 Aralık 1924 tarihli kararname ile sadece sandıklarda çürüyüp bozulması muhtemel mushaf-ı şerif, kütüb-i nefise ve kıymetli kumaş gibi eşyanın hazine eşyası içerisinde ayrılarak âcilen İstanbul'a nakline karar verdi ve Topkapı Sarayı Müzesi Müdürü Refik Bey'i de nakil işi ile görevlendirdi:

454 Yakındoğu Meseleleriyle İlgili Lozan Barış Konferansı Tutanakları, Birinci Takım İkinci Cilt, s. 72.

455 Yakındoğu Meseleleriyle İlgili Lozan Barış Konferansı Tutanakları, Birinci Takım İkinci Cilt, s. 71-72.

456 Y.Y. 827 numaralı defterdeki 1-97 numaralarda kayıtlı hazine eşyası içerisinde Hindistan bölgesinden gönderilen 5 emânet ve bunların vâkıfları/vâkıfeleri şöyledir: Sıra no. 48 (Murassa' Çiçek/Hind Hükümdarı Peyğâm); sıra no. 58 (Kebîr Anber Tesbih/Hindli bir tâcir); sıra no. 76 (iki adet Altın Gülabdân/ Hind Hükümdarlarından Nüvvâb İskender Bîgem); sıra no. 77 (Altın İtirdân/Behübâl Hâkimesi Peyğâm); sıra no. 78 (iki adet Altın Buhurdân/ Hind Hâkimlerinden Ranbo Nüvvâbı Kelb Ali Han).

457 Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nin Medine Kitaplığı bölümünde yer alan nefis mushaf-ı şerifler içerisinde Hind bölgesinden Ravza-i Mutahhara'ya vakfedilenlerin sayısı onbeş civarındadır. Bunlar içerisinde dört mushaf-ı şerifin vâkıfı/vâkıfesi bilinmektedir: M. 16 (Şâh Cihân'ın kızı Prenses Rüşenray), M. 32 (Mîr Murâd Ali Han Talpûr), M. 95 (Gücerât Valisi Zûrâvâr Han), M. 98 (Hind Hükümdâr Muhyiddin Evrengizib).

458 1917 yılında İstanbul'a gelen Medine emanetleri hariç bu eşyanın büyük bir bölümü, Balkan Savaşı sırasında sandıklara konularak nakle hazır hale getirilmiş ve akabindeki Birinci Dünya Savaşı yıllarında da yine sanıklara konularak Konya'ya sevk edilmişlerdir. Dolayısıyla bu kıymetli eşya, aşağıdaki kararnâmede belirtildiği gibi uzun müddet havasız ve kapalı bir halde sandıklar içerisinde bekletilmişlerdir.

459 CA, Tarih: 14.12.1340, Sayı: 1259, Fon Kodu: 30.18.1.1, Yer No: 12.62..9.

460 Öz, a.g.e., s. 13.

Hazinenin açılış töreni, Edwin A. Grosvenor, 1908. National Geographic Society Image Collection

"Kararnâme

Ankara 14/12/[1]340

Ankara'da Cenâbî Ahmed Paşa Câmii'nde mahfûz hazîne eşyası meyânında Topkapı ve Evkâf Müzeleri'ne âit bazı pek eski yazma müzehheb ve minyatürlü mushaflar ile bir takım kütüb-i nefîse ve kıymetdâr kumaşlar ve daha buna mümâsil bir çok eşyâ-yı nâdirenin senelerden beri havasız ve kapalı bir halde taht-ı muhâfazada bulduklarından kıymetlerine hâlel târî olarak harâb olmaları kuvvetle muhtemel ve bu giranbahâ eşyanın oldukları yerde çürümeğe mahkûm bırakılması servet-i milliye nâmına gayr-i kâbil-i telâfî büyük bir ziyâ' olmakla eslâfın tedârîki muhâl birer yâdigâr-ı kıymetdârı bulunan işbu âsârın hazîne eşyası meyânından bi't-tefrîk âit oldukları müzelerde hîfz edilmek üzere bir an evvel İstanbul'a gönderilmesi hakkında bir karar ittihâzını mutazammın Maârif Vekâlet-i Celîlesi'nin Hazîne Müdüriyeti ifâdesiyle mevrûd 14995/1144 numaralı tezkireleriyle vâki teklifi üzerine keyfiyet İcrâ Vekilleri Hey'eti'nin 14/12/340 tarihli ictimâında lede't-tezekkür âsâr-ı atîka ve nefîseyi teşhir için Ankara'da bir müze binâsı inşâsına hemen teşebbüs edilmesinin vekâlet-i müşârünileyhe iblâğî ve müzenin ikmâlîne kadar bu gibi kıymetdâr eşyanın helâkine mâni' olmak üzere berâ-yı muhâfaza İstanbul'a nakli ve bu naklolunacak eşyanın ancak sandıklarda çürüyüp bozulması muhtemel olan eşyaya hasrı ve nakilleri hususunda Topkapı Müzesi Müdürü Refik Bey'in memur edilmesi karargîr olmuştur.

Türkiye Reis-i Cumhuri Gâzi M. Kemal [ve İcrâ Vekilleri Hey'etinin imzaları]

(CA, Tarih: 14.12.1340, Sayı: 1259, Fon Kodu: 30..18.1.1, Yer No: 12.62..9)

Kararnâmede naklolunacak eşyanın sandıklarda çürüyüp bozulması muhtemel eşyaya hasredilmesi, hazine eşyasının Ankara'da bırakılmak istendiğini ima etmektedir. Eski eserlerin teşhiri için Ankara'da bir müze inşâ edileceğinin belirtilmesi de hazine eşyasından bir kısmının yapılacak bu müzede teşhirinin düşünüldüğünü gösterir⁴⁶¹. Nitekim hatıralarında Tahsin Öz, hazine eşyasının bir kısmının Ankara'da teşhir edilmek, bir kısmının da satılmak gibi iki düşünce dolayısıyla geri iade edilmek istenmediğini, bu iki şıkkın da birbirinden yersiz ve beter olduğunu ifâde etmiştir⁴⁶².

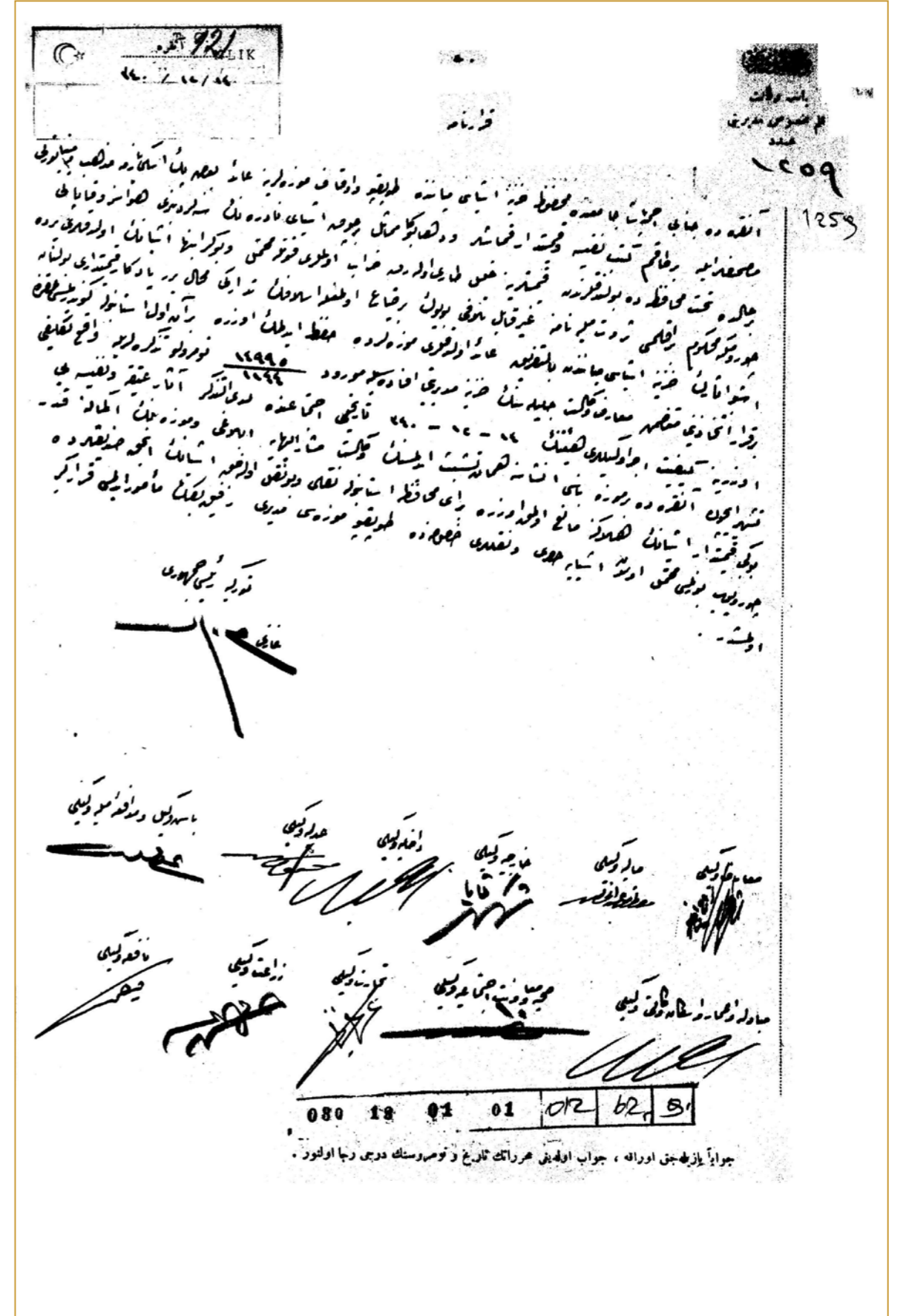
Ancak kararnâmede sadece bozulacak eşyanın nakledileceği bildirilmesine rağmen, hükümet daha sonra hazine eşyasının da İstanbul'a gönderilmesine karar vermiştir. Öz, hazine eşyasının onar sandıklık partiler halinde İstanbul'a nakli ve bunların bakımı yapılarak tekrar Ankara'ya iâdesinden sonra on sandık daha gönderilmesi yolunda bir karar alındığını; bunun maksadı tatmin etmediğini, fakat bu sâyede hazine eşyasının tekrar Topkapı Sarayı'na geldiğini belirtir⁴⁶³. Böylece Medine emanetlerini de havi olan hazine eşyası, bakım ve onarım bahanesiyle tekrar Topkapı Sarayı'na iâde olunmuştur⁴⁶⁴. Bu arada Âsâr-ı Atîka Müzesi ile Evkâf Müzesi'nden alınan eserler de ait oldukları yerlere gönderilmiştir.

461 Nitekim kısa bir süre sonra Ankara'nın Namazgâh denilen semtindeki Müslüman Mezarlığı olan tepe, 15 Kasım 1925 tarihli Bakanlar Kurulu kararı gereğince Vakıflar tarafından Maârif Vekâleti (Millî Eğitim Bakanlığı)'ne bağışlanmış ve bu alana 1927 yılında inşâsı tamamlanan Etnoğrafya Müzesi kurulmuştur.

462 Öz, a.g.e., s. 13.

463 Öz, a.g.e., s. 13.

464 Topkapı Tahrir Komisyonu'nun IV numaralı defterindeki "Medine-i Münevvere'den Gelen ve Hazîne Eşyası Meyânında Ankara'dan bi'l-vürûd Emânât-ı Mübâreke Hazinesinde kayı ve tesbît olunan Eşya" (TSM, D. 3026, s. 21-33) başlıklı bölümde ve komisyonun II numaralı defterindeki "Ankara'dan Gelen Eşya" başlıklı bölümde (TSM, D. 3028, s. 247-260) 10 Ocak 1923 tarihinde Ankara'ya sevkolunup 15 Şubat 1925 tarihinde geri iade olunan bütün eşya evsafıyla beraber kayıtlıdır.

Ankara'dan gelerek 15 Şubat 1925 tarihinde Topkapı Sarayı Hazîne-i Hümâyün Dairesi'ne konulan hazine eşyası hakkında Rize Mebûsu Ekrem Bey, 12 Teşrinisâni 1926 (12 Kasım 1926) tarihinde *TBMM*'ye bir soru önergesi vermiş; Topkapı Sarayı'nda mahfûz ve sâbık hazineden müdevver eşyanın tarihî kıymetlerine göre tasnifinin yapılıp yapılmadığını, kıymetlerinin mütehasıslara tahmin ettirilip ettirilmediğini, tahmin ettirilmemişse Avrupa'dan tanınmış mütehasıslar getirilerek kıymetlerinin tespit ettirilmesine bir mâninin olup olmadığını sormuştur.

Meclis'in 21 Teşrinisâni 1926 (21 Kasım 1926) tarihli oturumunda bu soru önergesine cevap veren Mâliye Bakanı Mustafa Abdülhâlık, mülga hazineden müdevver zîkıymet eşyanın kâffesinin hâlen Maârif Vekâlet-i Celîlesi Müzeler Müdüriyeti'ne merbût Topkapı Müze Müdüriyeti'nin taht-ı muhâfaza ve emniyetinde olduğunu, bunların kıymetinin henüz tahmin ve tespit edilmediğini ifade etmiştir⁴⁶⁵.

Soru önergesinde belirtilen, gerektiğinde Avrupa'dan tanınmış mütehasıslar getirilerek hazine eşyasının kıymet takdirlerinin yapılması hususunun zaten hükûmetin gündeminde olduğu kısa bir süre sonra ortaya çıkmıştır. Nitekim Topkapı Sarayı Müzesi ile Dolmabahçe Sarayı'na ait bir grup eşya, fiyat takdirleri yapılmak üzere 23 Şubat 1927 tarihinde tekrar Ankara'ya sevkolundu⁴⁶⁶. Topkapı'dan seçilen eşyanın bir kısmını ise Medine emanetleri oluşturuyordu.

1927' den Sonra ve II. Dünya Savaşı Sonrasında Medine Emanetleri

23 Şubat 1927 tarihinde, 86 kalemi Topkapı Sarayı Müzesi'nden ve 39'u da Dolmabahçe Sarayı'ndan⁴⁶⁷ seçilen özel bir eşya grubu Ankara'ya sevkolundu⁴⁶⁸. Topkapı Sarayı Müzesi'nden alınan 86 kalem eşyanın 29'u Medine emaneti, diğerleri Hazine Dairesi'nin eşyası idi⁴⁶⁹. Naklin sebebi, eşyanın daha iyi korunması olarak gösterilmişse de hakikatte asıl gâye bunları satmaktır⁴⁷⁰. Tahsin Öz'e göre satışın hedefi, ezici bir harpten çıkmış olan memleketin mâli müzâyakasını izâle etmek ve kalkınma hamleleri yapmaktır⁴⁷¹.

Topkapı Sarayı Müzesi eşyasının satışına karşı çıkan Âsâr-ı Atîka Müzeleri Müdürü Halil Bey ile Ankara arasında çetin bir muhâbere başladı. Halil Bey'in yazılarına karşı Maârif Vekâleti,

465 *TBMM Zabıt Ceridesi*, Dönem: 2, Cilt: 27, Birleşim: 9, 25.11.1926, s. 118.

466 *İBB Kitaplığı*'nda yer alan Bel_Mtf_046529 demirbaş numaralı defter, "23 Şubat 1927 Tarihinde Ankara'ya Sevk Olunan Eşyanın Defteridir" başlığını taşımakta olup Ankara'ya gönderilen eşyanın cins, adet ve evsafını içermektedir.

467 *TBMM Zabıt Ceridesi*, Dönem: 10, Cilt: 6, Birleşim: 53, 21.3.1955, s. 3 (Oturumda Dolmabahçe Sarayı'nın eşyası ile ilgili Riyâset Divânı adına açıklama yapan Tefik İleri, bu 39 parça eşyanın değerinin 284 bin lira olduğunu belirtmiştir).

468 *TBMM Zabıt Ceridesi*, Dönem:9, Cilt: 8, Birleşim: 90, 15.6.1951, s. 232; Dönem:10, Cilt:6, Birleşim:53,21.3.1955, s. 34.

469 Medine emanetleri ile Hazine Dairesi'ndeki eşyanın sadece en kıymetlileri Ankara'ya sevkolunmuştur.

470 Satış girişimine gerekçe olarak, Hilâfetin İlğasına ve Osmanlı Hanedânının yurtdışına çıkarılmasına dair 6 Mart 1924 tarihli ve 432 numaralı kanunun onuncu maddesinin gösterilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Bu maddede, "Emlâk-ı Hâkâniye nâmı altında olup evvelce millete devredilen emlâk ile beraber mülga padişahlığa ait bilcümle emlâk ve sâbık Hazîne-i Hümâyün, muhteviyatları ile birlikte saray ve kasırlar ve mebâni ve arazisi millete intikal etmiştir." denilmektedir (*Hilâfetin İlğasına ve Hânedânı Osmaninin Türkiye Cumhuriyeti Memaliki Haricine Çıkarılmasına Dair Kanun*, T.C. Resmî Gazete, 63, 06/03/1340 [1924]).

Bu kanunun çıkmasından az zaman sonra, 3 Nisan 1924'te Topkapı Sarayı müzeye çevrilmiş ve kısa bir süre sonra da Maârif Vekâleti'nin emriyle sarayın içerisindeki iğneden ipliğe kadar bütün eşyanın tespit, sayım ve tahrîr işlemi başlamıştır. Ancak kanunda belirtilenler kanunu koyanlarca millete intikâl ettirilmemiş, hatta aşağıda anlatıldığı gibi özellikle Hazine Dairesi'nin en kıymetli ve en müstesna parçaları Avrupalılar'a satılmaya çalışılmıştır.

471 Öz, a.g.e., s. 14. 12 Haziran 1951 tarihinde Tahsin Öz, Merkez Bankası'nda biraraya gelen Meclis Başkanı Refik Koraltan, Meclis İkinci Başkanı Mustafa Zeren, Millî Eğitim Bakanı ve hazine eşyalarını hâvi kasaları sayacak hey'etin diğer üyeleri huzurunda, hazine eşyasının satılmak üzere Ankara'ya getirildiğini ifade etmiştir (*TBMM Zabıt Ceridesi*, Dönem: 9, Cilt: 8, Birleşim: 90, 15.6.1951, s. 233)

maksadın satmak olmayıp eşyaya kıymet koydurmaktan ibaret olduğu yolunda cevaplar verdi⁴⁷². Halbuki aşağıda da açıklandığı gibi, bu eşyadan tarihî kıymeti olmayanların satılmaları ve satışın külçe altın karşılığında yapılması hususunda 24.10.1928 günlü Hey'et-i Vekîle kararı çıkarıldı⁴⁷³. Neticede, Halil Bey'in direnmesine rağmen Ankara'nın ısrarı üzerine 86 kalem eşya müze müdürü Refik Bey'in refâkatinde Ankara'ya gönderildi.⁴⁷⁴

Tahsin Öz, Topkapı Sarayı Müzesi'nden Ankara'ya gönderilen eşyanın müfredâtını hâvi bir zabıt varakasının o zamanki Maliye Bakanı Abdülhalik Renda tarafından imza edildiğini belirtmiş ve 82 parça dediği bu eşyanın zümrüt, yakut gibi çıplak ve kıymetli taşlar; yüzük, küpe, iğne gibi mücevherât; pırlanta şamdanlar, zümrütlü ve elmaslı askılar olmak üzere üç gruptan teşekkül ettiğini ifade etmiştir⁴⁷⁵.

Maliye Bakanı Renda'nın imzasını taşıyan sözkonusu zabıt varakası hiçbir yerde tespit olunamamıştır. Ancak elimizdeki dört defter, 1927'de Ankara'ya nakledilen eşyanın cins, adet ve evsafını tek tek bize tarif etmektedir. Topkapı Sarayı Müzesi'nde yer alan ve 1924-1926 yılları arasında Topkapı Tahrir Komisyonu tarafından tutulan II, III ve IV numaralı defter ile *İBB Kitaplığı*'nda yer alan Bel_Mtf_046529 demirbaş numaralı defter, Ankara'ya gönderilen eşyanın müfredâtını hâvidir. Hem Topkapı Tahrir Komisyonu defterlerinde hem de Bel_Mtf_046529'da menkul eşyanın sayısı, 29'u Medine emanetleri ve 57'si de hazine eşyası olmak üzere 86'dır.

Topkapı Tahrir Komisyonu'nun IV numaralı defterinde, "*Medine-i Münevvere'den Gelen ve Hazîne Eşyası Meyânında Ankara'dan bi'l-vürûd Emânât-ı Mübâreke Hazînesi'nde kayd ve tesbît olunan Eşya*" başlığı altında kaydedilen Medine emanetlerinden 29 adedinin yanına kırmızı kalemle آنقره ده (Ankara'da) şerhi konulmak suretiyle bu 29 parçanın 1927 yılında Ankara'ya gönderilen eşya grubu içerisinde yer aldığı ifade edilmiştir. *İBB Kitaplığı*'ndaki Bel_Mtf_046529 demirbaş numaralı ve "*23 Şubat 1927 Tarihinde Ankara'ya Sevk Olunan Eşyanın Defteridir*"⁴⁷⁶ başlıklı defterin 3 ilâ 5'inci varakları arasında da aynı emanetler aynı tarifata ve eşya numarasıyla kayıtlıdır.

472 Öz, a.g.e., s. 15.

473 CA, Tarih: 24 Teşrinievvel 1928, Fon Kodu: 30.18.1.1, Yer No: 30.63.14; Öz, a.g.e., s. 15.

474 *TBMM Zabıt Ceridesi*, Dönem: 9, Cilt: 8, Birleşim: 90, 15.6.1951, s. 232; Öz, a.g.e., s. 15.

475 Öz'ün 4 Mayıs 1951 tarihli Vatan Gazetesi'ne verdiği bu önemli bilgiler içerisinde Topkapı Sarayı Müzesi'nden alınan eşyanın adedini 82 olarak belirtmesi yanlıştır (bkz., Vatan Gazetesi, 4 Mayıs 1951, s. 4). Nitekim, Topkapı Tahrir Komisyonu'na ait II, III ve IV numaralı defterler ile Ankara'ya gönderilen eşyanın cins, adet ve evsafını içeren *İBB Kitaplığı*'ndaki Bel_Mtf_046529 numaralı defterde bu sayı 86'dır. Maliye Bakanı Hasan Polatkan da, 15 Haziran 1951 tarihindeki *TBMM* Genel Kurulu'nda yaptığı açıklamada; Topkapı Sarayı Müzesi'nden nakledilen 86 kalem eşyanın 28 Şubat 1927 tarihinde Topkapı Müzesi Müdürü Refik Bey'in muhâfazası altında Ankara'ya getirildiğini; sözkonusu eşyanın Hazine Ayniyat hesaplarında 309 sıra numarasında kayıtlı olduğunu ifade etmiştir (*TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: 9, Cilt: 8, Birleşim: 90, 15.6.1951, s. 233-234).

476 *İBB*, Bel_Mtf_046529 (Defterin ilk bölümünde Ankara'ya gönderilen Hazine Dairesi'ne ait eşya, ikinci bölümünde de Medine emanetleri kayıtlıdır).

TSM 2/3495-2/3496

*Altın Murassa Gülabdan
ve Buhurdan*

Osmanlı,

bkz. TSMK, Y.Y. 827/

Umum Sıra No. 67-68

TSM, TTKD IV/No. 48034-48035

IV Numaralı Defter ¹ ile Bel_Mtf_046529'da Kayıtlı Ankara'daki 29 Medine Emaneti			
Numarası	Cinsi	Evsâfı	Açıklama
47985	Pafta	0.36x0.31 ebatında siyah meşin kaplı bir mahfaza derûnunda, Hücre-i Muattara-i Risâletpenâhî-de ve Müvâcehe-i Celîle-de Darî-i Şerîfe muttasıl Kevkeb-i Dürrî denmekle ma·rûf kebir dört kıt'a elmaslı paftalardan birincisi: 0.07x0.08 ebatında, üst tarafı "Şefâat Yâ Resûlallâh Şefâat Sultan Ahmed bin Mehmed Hân" yazılı ve mihrablı altın levha vasatında kabartma altın yuva derûnuna mevzû' 0.04x0.035 ebatında murabba'uş-şekl Kevkeb-i Dürrî namıyla mevsûm yekpâre elmas taşıdır. Hey'et-i umûmiyesi 101 dirhemdir.	Ankara'da 27.2.1927. Dosyasındadır. Maliye Riyâsetindedir.
47986	Şebçerâğ	İkincisi: 0.17 kutrunda, dâire şekilli, üst tarafı "Destûr Yâ Resûlallâh ve Şafâat-i Uzmâ senden Yâ Resûlallâh"; alt tarafı "Sultan Ahmed Han ibn Mehmed Hân 1022" tarihi muharrer, bir adet müdevver altın levha vasatında ve 0.07 kutrunda ve etrafı serâpâ vasat kıt'a elmaslarla müzeyyen kubbe şeklinde ve kubbe tepesi 0.03x0.035 ebatında yekpâre elmaslı şebçerâğ. Zahrında Ahmed-i Evvel hattıyla Şefâat Yâ Resûlallâh Ahmed kulun" yazılıdır. Hey'et-i umûmiyesi 520 dirhem.	Ankara'da
47987	Pafta	Üçüncüsü: 0.14 kutrunda, madalyon şeklinde, yaldızlı gümüş bir levha-ya merbût mine işlemeli ve müşebbek nakışlı bir levha üzerinde ortası 0.03x0.02 ebatında bademî şekil traşlı yekpare elmaslı ve elmas etrafı ufak nohut cesâmetinde on dört adet yakutlu ve yakutlar etrafı aynı cesâmette on dört adet elmas taşı ve dış tarafı dâiren mâdâr ufak fındık cesâmetlerinde on iki adet elmasla zînetli ve elmas araları ufak kıt'alarda dokuz adet elmas taşı ve bâlâsı muhtelif kıt'alarda dokuz adet elmasla müzeyyen pafta. Hey'et-i umûmiyesi 820 dirhem.	Ankara'da
47988	Pafta	Dördüncüsü: 0.13x0.11 ebatında gümüş çenber ve yuvalı somaki taş üzerine merbût 0.09 kutrunda, üzeri "Evda'tü fi hâza'l-makâmî's-şerîf ilâahir..." yazılı ve 1036 tarihi muharrer altın levhanın kısmı fevkânî-sinde müstatîlü's-şekl yuva dahilinde etrafı ondört adet yakutla çevrili, 0.02x0.015 ebatında yekpare elmaslı. Hey'et-i umûmiyesi 200 dirhem.	Ankara'da
47989	Murassa' Levha	Müstatîlü's-şekl bir mahfaza derûnunda, 0.33x0.07 ebatında, gümüşten ma'mûl ve camlı diğer bir mahfazaya mevzû' sarı sırma şerit üzerine altın yuvalar derûnunda sağır pırlantalarla Kelime-i Tevhîd muharrer ve tarafeyni murassa' kurdela nakışlı ve birer adet murassa' gül şekilli ve altın zincirli, bir adet. Hey'et-i umûmiyesi 206 dirhem.	Ankara'da
47990	Murassa' Abdülaziz Tuğrası	Müstatîlü's-şekl kırmızı kâğıt kaplı bir mahfaza derûnunda 0.07x0.06 ebatında müşebbek altın üzerine sağır kıt'a elmaslarla müzeyyen, bir adet.	Ankara'da.
47991	Zümrüt Askı	Siyah meşin kaplı müstatîlü's-şekl bir mahfaza derûnunda 0.08 irtifâ'ında ve 0.05 kutrunda müseddesü's-şekl ve tepesi müşebbek nakışlı kubbe şeklinde ve üzeri altın yuvalar derûnunda elmas ve yakutlarla zînetli ve kubbe tepesi büyücek kıt'a müseddesü's-şekl traşlı ve yekpâre Flemenk taşı ve üç adet altın zincirli ve köşeleri ikişer sıra elmaslı ve altı adet orta kıt'ada inci ayaklı ve alt taraf ortası müdevver altın pafta ve çengelli ve pafta üzeri Sultan Ahmed bin Mehmed Han ve 1025 tarihi mahkûktur. Hey'et-i umûmiyesi 101 dirhem.	Ankara'da
47992	Murassa' Askı	Siyah meşin kaplı bir mahfaza derûnunda 0.16 tûlünde ve 0.07 kutrunda, müseddesü's-şekl, üzeri elmaslarla zînetli altın çenber ve rabtiyeli ve üst kısmı muhtelif kıt'a elmaslarla müzeyyen altın kubbeli ve ortası yakutlarla müzeyyen sürgülü, altın zincirli ve alt kısım tepeliği serâpâ elmaslarla müzeyyen ve müşebbek nakışlı ve 0.22 tûllerinde 38 dizi tartı inci püsküllü kebir kıt'a zümrütlü. Hey'et-i umûmiyesi 388 dirhem.	Ankara'da
47993	Murassa' Askı	Siyah meşin kaplı murabba'uş-şekl bir mahfaza derûnunda 0.19 tûlünde ve 0.17 arzında armudiyü's-şekl altın levha üzerine beheri 0.55 kuturlarında ve 0.02 sahnlarında müseddes şekilli ve müşebbek altın nakışlı yuvalar derûnunda biri düz, ikisi muhaddeb üç adet yekpâre büyük zümrütlü ve etrafı serâpâ büyücek kıt'a rûze elmaslarla zînetli ve alt kısmı üzeri umûmen elmaslarla müzeyyen yuvarlak altın düğme başlıklı, 0.20 tûlünde kırk sekiz dizi tartı inci püsküllü, bir adet. Hey'et-i umûmiyesi 354 dirhemdir.	Ankara'da

47995	Murassa' Askı	Aynı vasıfta bir mahfaza derûnunda 0.14 kutrunda, deve kuşu yumurtası şeklinde, üzeri sağır kıt'a elmaslarla müzeyyen üç adet Mahmud-ı Sâni tuğrasını havi, lacivert mine işleme armudî paftalı, de diğer tarafları leylâkî renk mine üzerine serâpâ muhtelif kıt'a elmaslarla dal ve çiçek nakışlı ve başları elmaslarla müzeyyen, büyücek güllü ve etrafları elmaslarla fyonk kordonlu ve üst kısmı ufak armut şeklinde müşebbek nakışlı ve aynı vasıfta elmaslarla zînetli ve 0.40 tûllerinde üç adet altın zincirli ve ucu çengelli ve alt tarafı 0.22 tûlünde kırkbeş dizi tartı inci püsküllü. Hey'et-i umûmiyesi 274 dirhemdir.	Ankara'da.
48022 48023	Murassa' Mihrâb Şamdanı	Beheri 1.50 irtifâ'larında ve kâidesi 0.55 kutrunda müdevver tablalı ve tablaların üst kenarları yedişer adet pırlanta güllerle çevrili ve tablaya merbût kabartma yapıları mukavves ve toparlak şekilli üçer ayaklı ve toparlaklar tarafeyni pırlantalı güllerle zînetli ve ayaklar üzeri sıravârî elmaslarla müzeyyen ve çevrili ve ayaklar ortası uzun boğazlı sürâhi şeklinde geçme sütunlu ve sütun tarafeyni biri kabartma Abdülmecid diğeri ebyatla 1273 tarihi muharrer ve etrafı dal ve çiçek şekillerinde pırlantalarla çerçevesi, ikişer paftalı ve yukarı pırlantalarla müzeyyen burma çiçekli ve sütun başlığı 0.28 kuturlarında kabartma yapraklı ve üzeri dâiren mâdâr pırlantalarla zînetli ve elmaslarla bilezikli ve yuvarlaklar üzeri pırlantalarla müzeyyen, ortaları gül ve etrafları yapraklı altışar adet murassa' gül paftalı ve yuvalar ağızlıkları kabartma yapraklı ve 0.40 kuturlarında, birer adedi ihtiyât olmak üzere ikişer adet ağızlık tablalı ve birer mumluk beheri yedişer parçadan ibaret ve herbirleri 6280 adet muhtelif kıt'alarda pırlanta elmaslarla müzeyyen ve umûmen altından ma'mûl, iki adet murassa' mihrab şamdanı. Birinden iki, diğerinden üç taş noksandır. 48022 numaralı şamdanın hey'et-i mecmû'ası (otuzyediyedi kıyye altmışbeş dirhem). 48023 numaralı şamdanın hey'et-i mecmû'ası (otuzyediyedi kıyye altmışbeş dirhem).	Ankara'da
48050	Murassa' Kemer Kaşı	0.05 kutrunda, müdevverü's-şekl, müşebbek nakışlı ve etrafı çizgi savatlı ve sağır kıt'a elmaslarla müzeyyen altı adet yapraklı ve ortası yedi adet pırlanta ile müzeyyen ve araları sağır elmaslarla gül şeklinde altından ma'mûl, bir adet. 6 dirhem.	Ankara'da
48053	Murassa' Dal	0.12 tûlünde ve 0.07 arzında gümüş üzerine serâpâ pırlantalarla müzeyyen ve mestûr ve ortası kabartma çiçeklidir. Bir adet. 25 dirhem.Yedi adet sağır taş noksandır.	Ankara'da
48054	Murassa' Askı	0.18 tûlünde ve 0.12 arzında, ortası 0.04 kutrunda altın üzerine kırmızı mine işleme ve üzeri "İsm-i Celâl, İsm-i Nebî, Ali, Fâtıma Dahîlek Yâ Resûlallâh" yazılı beyzî paftalı ve üst tarafı nohut cesâmetinde beş adet incili ve bâlâsı 0.02 murabba'ında yekpâre zümrütlü ve etrafı müstatîlü's-şekl ve dördü küçük ve diğerleri vasat kıt'alarda onbir adet zümrütle müzeyyen ve 0.015 kutrunda bir adet elmaslı ve alt tarafı 0.05 tûlünde armudiyü's-şekl bir adet kebir inci salkımlı ve her tarafı sağır kıt'a elmaslarla müzeyyen dal ve yapraklıdır. Bir adet. 49 dirhem. Sağır taşı ufak bir salkım noksandır.	Ankara'da
48055	Murassa' İğne	0.06 tûlünde altın üzerine ortası tekne şeklinde etrafı yapraklı ve çift salkımlı, üzerleri serâpâ rûze elmaslarla müzeyyen, bir adet. 6 dirhem.	Ankara'da
48056	Murassa' Dal	0.125 tûlünde altın üzerine ikisi büyükçe ve diğerleri ufak kıt'alarda, üzerleri serâpâ elmaslarla mestûr ve müzeyyen, bir adet. 32 dirhem, ufak taşlardan dört tane noksandır.	Ankara'da

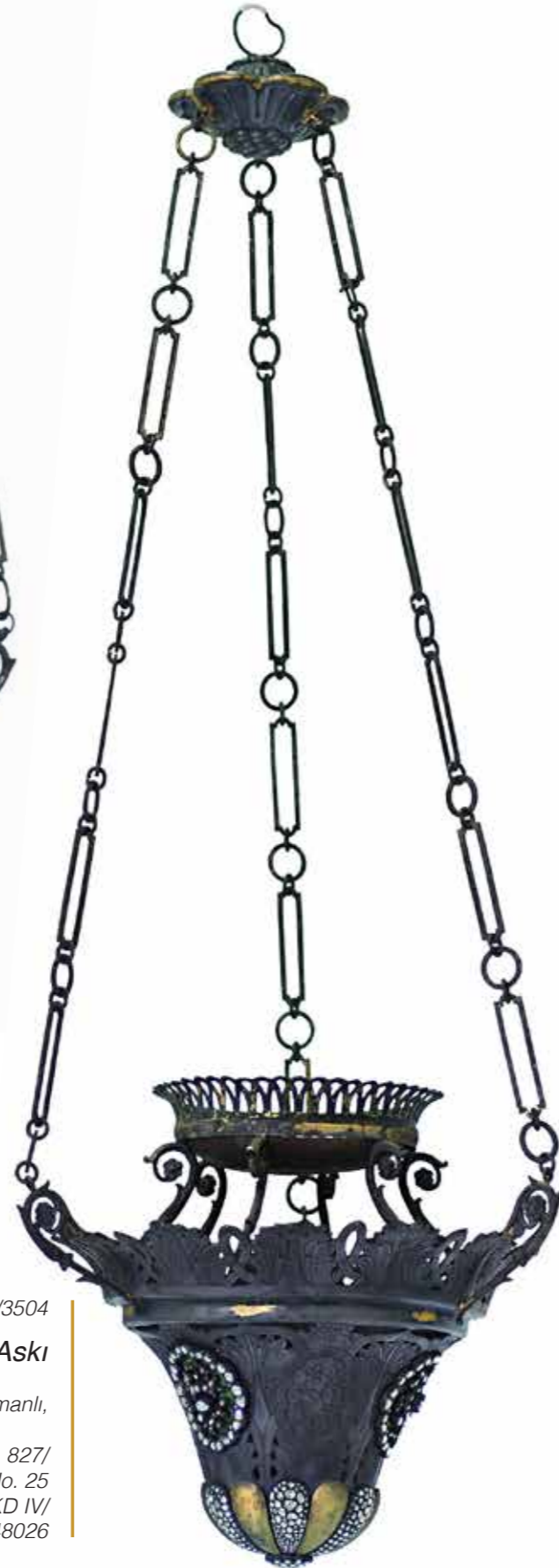

TSM 2/3505

Kandil Askı

Osmanlı,

bkz. TSMK, Y.Y. 827/
Umum Sıra No. 26
TSM, TTKD IV/
No. 48025

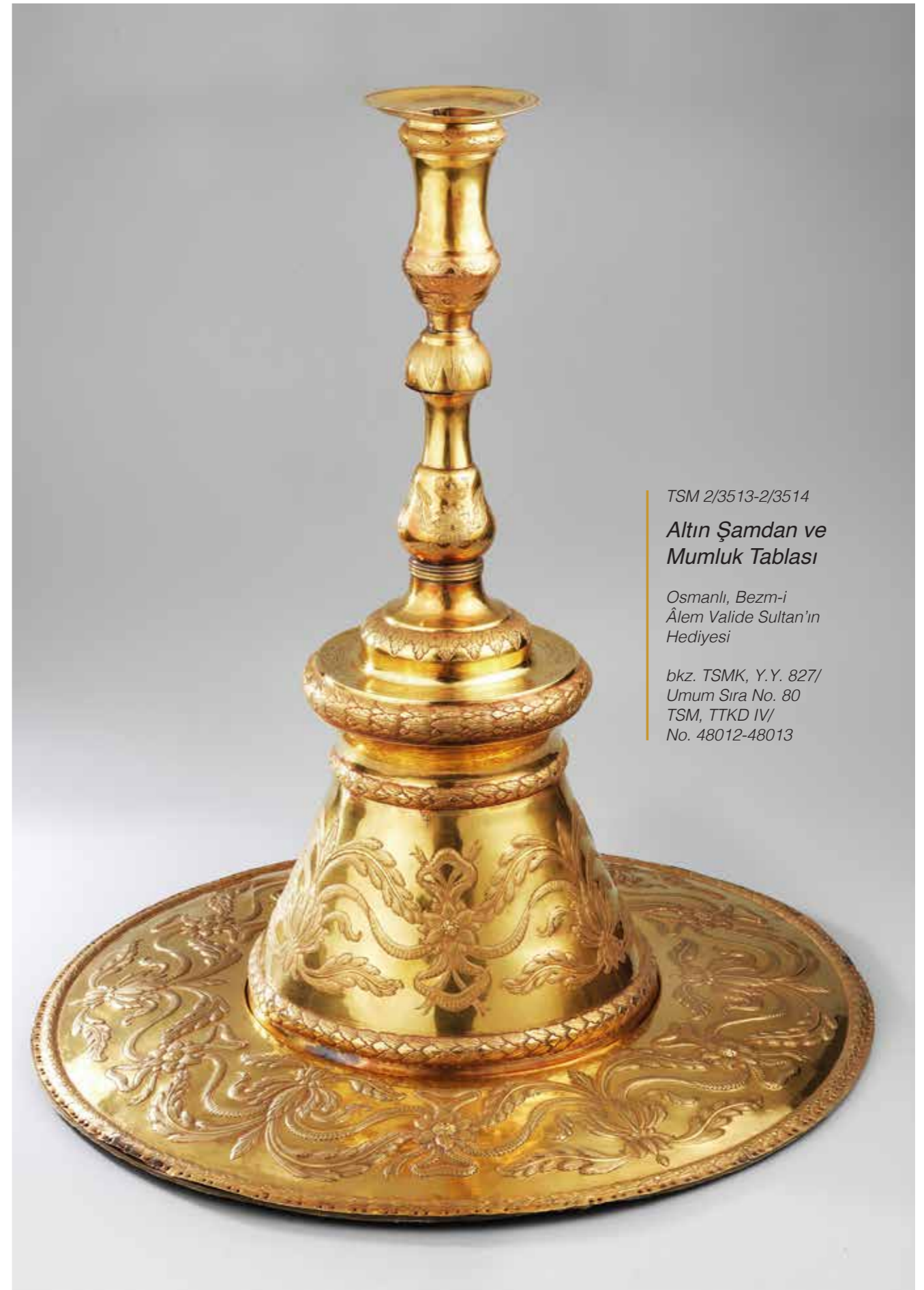

TSM 2/3504

Kandil Askı

Osmanlı,

bkz. TSMK, Y.Y. 827/
Umum Sıra No. 25
TSM, TTKD IV/
No. 48026

TSM 2/3513-2/3514

Altın Şamdan ve Mumluk Tablası

Osmanlı, Bezm-i
Âlem Valide Sultan'ın
Hediyesi

bkz. TSMK, Y.Y. 827/
Umum Sıra No. 80
TSM, TTKD IV/
No. 48012-48013

48057	Murassa' Broş	0.12 tülünde ve 0.05 arzında altın üzerine ortası 0.014 kutruna bir adet zümrütlü ve etrafı elmaslarla mestûr ve müzeyyen kabartma yapraklı, bir adet. 25 dirhem.	Ankara'da
48060	Murassa' Yüzük	0.02 kutruna, ortası tek ve büyücek pırlanta taşlı ve etrafı ufak kıt'a dokuz adet pırlantalı ve tarafeyni iki adet sağır yakutlu, gül şekilli ve gümüş halkalı, murassa' yüzük. 3 dirhemdir.	Ankara'da
48061	Altın Yüzük	0.01 kutruna, beyzî şeklinde tek elmas taşlı, bir adet. 1 dirhem.	Ankara'da
48062	Murassa' Dal	0.08 tülünde ve 0.06 arzında, çiçekler üzerine araları on dört adet pırlantalı ve yapraklar üzeri serâpâ sağır kıt'a elmaslarla müzeyyen ve aynı vasıfta üç salkımlı, bir adet. 15 dirhem.	Ankara'da
48063	Çelenk Şeklinde Murassa' Dal	0.16 tülünde ve 0.05 arzında, gümüş üzerine serâpâ muhtelif kıt'a elmaslarla müzeyyen dokuz dallı ve alt tarafı büyücek kıt'a elmaslarla ay ve fiyonk resimli, bir adet. 34 dirhem.	Ankara'da
48065	Murassa' İğne	0.05 kutruna, üzeri serâpâ sağır kıt'a elmaslarla mestûr ve müzeyyen, yekdiğeri üzerine mülâsık çift yıldızlıdır. Bir adet. 7 dirhem.	Ankara'da
48066	Murassa' Göğüs İğnesi	Üzerleri birer adet ufak elmasla müzeyyen ve etrafı sağır kıt'a elmaslarla zînetli, yıldız şekillerinde, üç adet. Her üçü bir dirhem.	Ankara'da
48067			
48068			
48080	Kebîr Zümrütlü Askı	Kırmızı meşin kaplı müstatilü'ş-şekl bir mahfaza derûnunda, 0.32 tülünde ve 0.07 arzında, ortası kabartma nakışlı biri müstatil ve ikisi bademî şeklinde vasat kıt'a üç zümrütlü ve tarafeyni biri 0.045 irtifâ'ında ve 0.05 kutruna ve diğeri 0.05 irtifâ'ında ve 0.035 kutruna üstüvâneviyyü'ş-şekl iki adet kebir zümrütlü ortası 0.50 ve tarafeyni 0.25 tüllerinde üç adet örme kalın ve yuvarlak altın zincirli na'leyn şeklinde, altında ma'mûl, bir adet. 538 dirhem.	Ankara'da
48081	Murassa' Askı	Kırmızı meşi kaplı bir mahfaza derûnunda hey'et-i umûmiyesi 0.55 tülünde baş tarafı 0.04 tülünde armudiyyü'ş-şekl yekpâre zümrütlü ve alt tarafı 0.08x0.09 ebatında, altından ma'mûl çanta şeklinde, tarafeyni Hamîd-i Evvel namıyla kabartma ebyât muharrer ve her tarafı dâiren mâdâr vasat kıt'a elmaslarla dal ve yapraklı ve alt köşeleri 0.02 tüllerinde armudiyyü'ş-şekl yekpâre iki adet inci habbe ve alt tarafına muallâk ve merbût 0.06 kutruna ve 0.02 sahnında müseddesü'ş-şekl altın çenberli, yekpâre zümrütlü ve tarafeyni aynı şekil ve cesâmette dört adet inci habbeli ve alt tarafı 0.03 kutruna beyzî şeklinde üzeri elmaslarla müzeyyen altın tepelikli 0.04 kutruna beyziyyü'ş-şekl yekpâre zümrütlü ve bunun altında zümrüte merbût etraf ve kenarı rûze elmaslarla zînetli altın tepelikle muallâk, biri büyücek ve diğeri aynı şekil ve cesâmette sekiz adet inci habbeli ve mezkûr tepeliğe bir zincirle merbût, üzeri müşebbek nakışlı ve serâpâ Flemenk elmaslarla zînetli Kâdirî tâci şeklinde tepelikli ve 0.25 tüllerinde 17 dizi ufak tartı inci ile kezâ uçları fındık cesâmetinde üçü zümrüt, üçü de zümrüt taklidi cam habbeli ve 45 adedi ufak fındık şekli ve cesâmetlerinde ve araları ikişer incili altı dizi inci püsküllü ve yaldızlı gümüş zincirlidir. Hey'et-i umûmiyesi 330 dirhem.	Ankara'da

48084	Murassa' Askı	Kırmızı meşin kaplı müstatilü'ş-şekl bir mahfaza derûnunda, üst kısmı 0.46 tülünde olup alt kısmı 0.14 ve üst tarafı 0.20 arzında ve büyücek yaprak şeklinde altından ma'mûl ve üzeri biri 0.05 diğeri 0.04 ve üçü de 0.03 kuturlarında armudi, beyzi ve dairevî şekillerde beş adet büyük kıt'a la'l-ı bedehşân taşlarıyla 0.02 tüllerinde muhtelif şekillerde altı adet zümrütlü ve üst kısım taşlar arası iki adet pırlantalı ve alt kısmı tek firûze ve zebercedli ve her tarafı muhtelif kıt'alarda serâpâ yakutlarla zînetli ve alt tarafı dokuz adet zümrütlü ve kenarları 0.02 tüllerinde ve armudi şekillerde ikisi zümrüt ve on ikisi la'l-ı bedehşân habbeli ve alt kısmı 0.31 tülünde baş tarafı yedi adet rûze elmasla 0.02 kutruna müdevver yekpâre ve tıraşlı bir adet zümrüt rabtiyeli, kuyruk tarafı ise gümüş üzerine serâpâ vasat kıt'a yakutlarla müzeyyen ve üzeri bir sıra zümrüt bilezikli ve aşağısı büyücek kıt'a zebercedlerle serâpâ zînetli ve araları da ufak firûzelerle tezyînatlı ve üzerleri zebercedlerle müzeyyen dokuz adet gümüş saçaklı ve gümüş zincirlidir. Hey'et-i mecmû'ası 1100 dirhem. Kuyruk tepesinde üç yakutlu bir pafta noksandır.	Ankara'da
-------	---------------	--	-----------

Topkapı Tahrir Komisyonu'nun II ve III numaralı defterleri ile Bel_Mtf_046529'un 1 ilâ 3'üncü varakları arasında, 23 Şubat 1927'de Ankara'ya sevkolunan Hazine Dairesi eşyası evsafıyla beraber kaydolunmuştur. II ve III numaralı defterlere, Ankara'da bulunan eşya için aynı şekilde kırmızı kalemle آنقره ده (Ankara'da) şerhi düşülmüştür. Aşağıdaki iki tabloda, Ankara'ya gönderilen Hazine-i Hümâyun Dairesi'ne ait eşyalar listelenmiştir:

II Numaralı Defter² ile Bel_Mtf_046529'da Kayıtlı Ankara'daki Hazine-i Hümâyun Eşyası			
Numarası	Cinsi	Evsâfı	Açıklama
32645	Flemenk Elmaslı Yüzük	Altın üzerine mine işlemeli halka ve mahfazalı 0.25.5 kutruna, bir adet kebir taşlı, bir adettir. 9 dirhem.	Ankara'da, makbuz 27.2.1927 Ankara Maliye Bakanlığı'ndadır
32646	Yakut	0.041x0.3.5 ebatında, yassıca kebir kıt'ada açık renk, bir adettir. 12.5 dirhem.	Ankara'da, makbuz 27.2.1927 Ankara Maliye Bakanlığı'ndadır
32648	Yakut Habbe	0.04x0.12 ebatında, tepesi altın halkalı, bir adet, kebircedir. Hey'et-i umûmiyesi 15 dirhem.	Ankara'da, makbuz 27.2.1927 Ankara Maliye Bakanlığı'ndadır.
32651	Yakut Yüzük	0.02.5 kutruna, altın halkalı tek taşlı, kebir kıt'ada, bir adettir. 7 dirhem.	Ankara'da.
32652	La'l Yüzük	0.02x0.01.5 ebatında, altın halkalı tek taşlıdır. 4 dirhem. 1 adet.	Ankara'da.
32656	Zümrüt	0.06x0.03.5 ebatında, beyzi'ş-şekl, deliksiz, yekpâre, bir adettir. 15 dirhem, camdır.	Ankara'da.
32657	Zümrüt	Kutr-ü tülânisi 0.04 beyzi'ş-şekl, delikli, bir adettir. 15 dirhem.	Ankara'da.
32658	Elmas Taşlı Zümrüt Küpe	0.01.5x0.01 ebatında, altın halkalı ve üst kısmı birer adet ufak elmas taşlı, bir çifttir. Her ikisi 2 dirhem.	Ankara'da.

32659	İğneli Zümrüt	0.04 tülünde ve 0.02.5 kutründe, üstüvânevi'ş-şekl, ortası delik ve iğneli ve dip tarafı ufak kıt'a yakut taşlarla müzeyyen, yekpâre, bir adettir. 15.5 dirhem.	Ankara'da.
32660	Zümrüt Küpe	Altın halkalı, ufak çilek şeklinde, bir çifttir. Her ikisi 2 dirhem.	Ankara'da.
32661	Zümrüt	0,02.5x0.01.5 ebadında, armûdi'ş-şekl, ortası delikli, bir adettir. 2.5 dirhem. Camdır.	Ankara'da.
32663	Elmas Yüzük	0.01.5x0.02 ebadında, altın halkalı, lacivert ve tek taşlıdır. 3 dirhem. 1 adet.	Ankara'da.
32664	Zümrüt Küpe	0.02 tülünde, armûdi'ş-şekl ve üst kısımları altın üzerine vasat kıt'ada üçer adet pırlanta elmas taşlarıyla müzeyyen, altın çengelli, bir çifttir. Her ikisi 4.5 dirhem.	Ankara'da
32665	Zümrüt Küpe	0,1.5 tülünde, armûdi'ş-şekl, delikli ve halkasız, bir çifttir. Her ikisi 2.5 dirhem.	Ankara'da
32666	Zümrüt	Kutr-ü azamı 0,05.5, beyzi'ş-şekl, yekpâre ve deliksiz, bir adettir. 22 dirhem.	Ankara'da
32667	Zümrüt Küpe	0.02 tülünde, armûdi'ş-şekl, altın çemberli, bir çifttir. Her ikisi 3 dirhemdir.	Ankara'da
32669	Zümrüt	0.03 kutründe, muhaddeb ve etrafı altın çemberli ve çember üzeri ufak kıt'a elmas taşlarla müzeyyen, müdevverü'ş-şekl, yekpâre, bir adettir. 9 dirhem.	Ankara'da
32670	Kök Yakut	0.03x0.02 ebadında, yekpâre, deliksiz, bir adettir. 4 dirhem, traşlıdır.	Ankara'da
32671	Kebir Zümrüt	0.20x0.11 ebadında ve 0.04 sahnında, yekpâre, bir adettir. 2 kıyye 225 dirhem camdır.	Ankara'da
32672	Kebir Zümrüt	0.07 kutründe ve tarafeyni biraz basıkça portakal şeklinde, yekpâre, bir adettir. 1 kıyye 13 dirhem camdır.	Ankara'da
32673	Kebir Zümrüt	Kaidesinin tülü 0.09 ve arzı 0.04 ve sahnı keza 0.04 ve her iki başı basıkça dört vecheli ve şekl-i gayr-i muntazamada, yekpâre, bir adettir. 189 dirhem.	Ankara'da
32674	Murassa ve Kıymettar Broş	0.07 tülünde armûdi'ş-şekl, altın yatak ve çemberli ve çember üzeri büyücek kıt'ada iki sıra pırlanta taşlarla müzeyyen ve ortası 0.04.5 tülünde yine armûdi'ş-şekl yekpâre kebir tek elmas taşlı ve bir kadife mahfaza derûnunda, bir adettir. 22 dirhem.	Ankara'da
32675	Zümrüt	0.04.5x0.03.5 ebadında, ortası delikli, beyzi'şekl, bir adettir. 15 dirhem.	Ankara'da
32676	Zümrüt	0.02 kutründe ve biraz basıkça müdevver, delikli, bir adettir. 4.5 dirhem.	Ankara'da
32677	Zümrüt	0.03 kutründe beyzi'ş-şekl, bir adet, deliksizdir. 5 dirhem.	Ankara'da
32678	Zümrüt	0.04 terbi'inde, bir adet, deliksizdir. 9.5 dirhem.	Ankara'da
32679	Zümrüt Küpe	0.04 tülünde, armûdi'ş-şekl, ortasından delikli, üst kısmında altın mine üzerinde vasat kıt'ada murabbu'ş-şekl bir adet tek elmas taşlı ve altın halkalı, bir çifttir. Her ikisi 18.5 dirhem.	Ankara'da
32680	Zümrüt	0.02.5 tülünde, üstüvânevi'ş-şekl, ortası delikli, bir adettir. 12 dirhem.	Ankara'da
32681	Zümrüt Küpe	0.04 tülünde, ortalarından delikli ve armûdi'ş-şekl ve yukarı taraflarında altın yuva içerisinde birer adet tek elmas taşlı ve altın halkalı, bir çifttir. 17.5 dirhem.	Ankara'da
32684	Murassa Küpe	Yedişer zümrüt habbeli ortalarında vasat kıt'ada birer adet elmasla tarafeyni ufak kıt'alarda elmas taşlarla müzeyyen altın halkalıdır. Her ikisi 12 dirhem. 1 çift.	Ankara'da
32685	Kebir Elmas Küpe	0.02.5 tülünde, arkaları altın üzerine siyah mineli yataklar derûnunda ve halka ortaları birer adet vasat kıt'ada yakut taşlı ve altın çenekli, bir çifttir. Her ikisi 11 dirhem.	Ankara'da
32686	Zümrüt	0.03 tülünde, ortası delikli, beyzi'ş-şekl, bir adettir. 0.12 dirhem.	Ankara'da
32687	Zümrüt	0.04 tülünde, ortası delikli, üstüvânevi'ş-şekl, bir avv vdetir. 0.14 dirhem.	Ankara'da

32688	Lâcivert Elmas Yüzük	0.013 terbi'inde, altın halkalı tek taşlı, lacivert renkli, bir adettir. 0.2.5 dirhem.	Ankara'da
32689	La'l Yüzük	0.02 kutründe, altın halkalı tek taşlı bir adettir. 0.3 dirhem.	Ankara'da
III Numaralı Defter³ ile Bel_Mtf_046529'da Kayıtlı Ankara'daki Hazine-i Hümâyun Eşyası			
Numarası	Cinsi	Evsâfı	Açıklama
38243	Zümrüt	0.03 tülünde ve armudi şekli, ortası delikli ve 8,5 dirhem sikletindedir. 1 adet.	Ankara'da
38245	Zümrüt	0.4,5 tülünde, armudi'ş-şekl, ortası delikli 12 dirhem sikletindedir. 1 adet.	Ankara'da
38246	Murassa Küpe	0.02 tülünde, tek zümrüt taşlı ve taş balası gül şekilli, muhtelif kıt'a roze elmaslarla müzeyyen ve murassa', bir adettir. 3 dirhemdir.	Ankara'da
38249	Elmas Yüzük	0.02 santimetre zil'alarında, müselleş şekli yekpare elmas taşlı ve üzeri sağır elmaslarla müzeyyen, altın halkalı. İki dirhemdir. 1 adet.	Ankara'da
38253	Yakut	0.3,5x0.2,5 ebadında, beyzi şekli ve muhabbed, açık renk ve yekpare, bir adettir. 6 dirhem sikletindedir.	Ankara'da.
38436	Murassa Sorguç	Baş tarafı 0.07 kutrunda, pırlanta elmaslarla müzeyyen, şua şekilli ve şua ortası 0.02,5x0.02 ebadında yekpare tek pırlanta taşlı ve altın armalı ve hüma tüylü, Sultan Mecid'indir. 56 dirhemdir.	Ankara'da.
38442	Yakut	Mustatil şekli, büyücek kıt'alarda, safi 6 dirhem sikletinde on dört adet kök yakut. Mezkûr fincan derûnundadır. 14 adet.	Yakutlar Ankara'dadır.
38625	Yakut Taneleri	0.15 kutrunda, beyaz zemin elvan çiçekli Çinkari bir tabak derununda safi 205 dirhem miktarında muhtelif kıt'alarda. Tabağı kırkır. 1 adet.	Yakut taneleri Ankara'da.
38635	Zümrüt Taneleri	0.11 kutrunda, beyaz zemin mavi çiçekli Çinkari bir tabak derununda 24.5 dirhem sikletinde, muhtelif kıt'alarda. 1 adet.	Zümrütler Ankara'da.
38647	Zümrüt	0.03x0.02 ebadında, derunu çukurca, bir adet. 1.5 dirhem sikletinde.	Ankara'da.
38648	Zümrüt	0.03x0.03,5 ebadında, derunu çukurca, beyzi'ş-şekl, 5 dirhem sikletinde. 1 adet.	Ankara'da.
38649	Zümrüt	0.05 kutrunda, derunu oyuk, 3,5 dirhem sikletinde. 1 adet.	Ankara'da.
38650	Zümrüt	0.04x0.03 ebadında, aynı vasıfta 4 dirhem sikletinde. 1 adet.	Ankara'da.
38651	Zümrüt	0.3,5x0.2,5 ebadında, aynı vasıfta, 3 dirhem sikletinde. 1 adet.	Ankara'da.
38652	Zümrüt	0.3,5 kutrunda, müseddüs'ş-şekl, 3 dirhem sikletinde. 1 adet.	Ankara'da.
38653	Traşlı Yakut	0.02,5 kutrunda, altın çemberlidir. 1.5 dirhem sikletindedir. 1 adet.	Ankara'da.
38655	Zümrüt ve Yakut Taneleri	0.14 kutrunda, beyaz zemin mavi çiçekli, Çinkari tabak derununda safi 10.5 dirhem sikletinde, muhtelif şekli ve kıt'alarda. 1 adet.	Zümrüt ve yakutlar Ankaradadır.
38661	Zümrüt Tesbih Taneleri	0.13 kutrunda, beyaz Çinkari tabak derununda muhtelif kıt'ada, safi 76 dirhem. 1 adet.	Ankara'da.
43199	Yakut Taşlı Yüzük	Altın çerçevesi ve halkalı, 0.02 kutründe beyzi'ş-şekl yekpâre yakut taşlıdır. Sultan Aziz'in hîn-i vefatında parmağından alınmıştır. 1 adet.	Ankara'da.
44111	Murassa Yüzük	İkisi büyücek olmak üzere sağır kıt'a elmaslarla müzeyyen, müşebbek altın halka ve yuvalı 0.02 kutründe beyzi'ş-şekl yakut nevinden topaj bakır olunan bir adet. 2.5 dirhemdir. 1 adet.	Ankara'da.
44112	Yakut Yüzük	Üzeri bir sıra pırlantalarla müzeyyen altın halka ve çerçevesi büyücek kıt'a külah şekilli, bir adet. 3 dirhemdir.	Ankara'da.
44113	Kök Yakut Yüzük	Altın halka ve yuvalı büyücek kıt'a ve külah şeklinde, bir adet. 3 dirhemdir.	Ankara'da.

Görüldüğü gibi, Hazine-i Hümayun' a ait eşya daha çok zümrüt ve yâkut gibi mücevherâttan veya bunlarla tersi⁴⁷⁷ edilmiş broş, küpe ve yüzük gibi eşyalardan oluşmaktadır⁴⁷⁷. Öz, Ankara'nın bilhassa bir kısım mücevherâtın gönderilmesi hususunda tebliğde bulunduğunu, bu kıymetli taşların üç anahtarlı bir kasaya konularak Ankara'ya gönderildiğini bildirir⁴⁷⁸. Medine'deki Emânât-ı Mübâreke Hazinesi'ne ait olan bu kasa, Fahreddin Paşa tarafından diğer emânetlerle beraber Dersaadet'e gönderilmişti⁴⁷⁹.

Hazine eşyası satışa çıkarılmadan önce yurtdışından uzmanlar getirilerek fiyat takdiri yaptırıldı. Tahsin Öz, bu hususta şunları anlatır:

“O vaktin Maliye Nâzırı Abdülhalik Renda, Fransa'dan Linzler isminde bir Fransız'ı eksper olarak celbetti. Başta, Şâh İsmâil'in tahtı üzere Sultan Ahmed tahtının zümrütlü askısı, murassa hançerler, murassa nişanlar, vazolar ve kezâlik büyük zümrüt taşlar birer birer müdür Refik Bey'in odasına getirilerek kıymet konuyordu. Arkasından Oppenheim⁴⁸⁰ isminde bir Hollandalı eksper geldi. Nihâyet İsveç'ten bir eksper daha geldi. Bunun koyduğu kıymetlerle bilhassa Fransız'ın koyduğu kıymetler arasında büyük farklar belirdi⁴⁸¹

Ne hazindir ki, Gümüşhane Meb'usu Ali Bey de bu satışa iştirak etmek üzere yabancılarla temasa girmişti. Halil Bey (Âsâr-ı Atika Müzeler Müdürü) ile Ankara arasında çetin bir muhâbere başladı. Fakat Ankara ısrar etti. Bilhassa bir kısım mücevherâtın gönderilmesini tebliğ etti ki, bunlar ayrılarak Refik Bey'in vedâtı ile gönderildi.⁴⁸²

Kıymet takdiri için Fransa'dan gelen mücevherât eksperleri M. Robert Linzler, 17 Ağustos 1927 tarihli raporunda; mücevherâtın kıymetlerini takdirde vasati bir fiyat tesbitinde büyük müşkülât bulunduğunu, bunların arasındaki bazı mücevherâtın kalite ve ehemmiyet bakımından hiçbir yerde bir eşinin bulunmadığını, kendisine gösterilen zümrütlerin dünyanın başka bir yerinde mevcut olmadığını, askı tâbir edilen mücevherlerin ihtişamından başka ayrıca çok ince bir sanat eseri olduklarını, bu çok güzel mücevherâtı görünce büyük bir heyecan geçirdiğini ifade etmişti⁴⁸³. Hazırladığı raporda Linzler, taşların Avrupa'da mezata konulmaları halinde en az 300 milyon Frank edeceğini söylemiştir. Bu, o gün için düşünülmesi zor bir meblâğdır⁴⁸⁴.

477 Vatan Gazetesi'nin 3 Mayıs 1951 tarihli sayısında yer alan “Ankara'daki Kasada Neler Varmış?” başlıklı haberde, kasaların nakli sırasında sarayda önemli bir görevde bulunduğu bildirilen bir kişinin beyanına yer verilmiştir. Sözkonusu kişi, cins ve vasıfları bir zabıtla tevsik edilen mücevherlerin 1927 yılında Ankara'ya gönderildiğini; bunların içinde meşhur Kaşıkçı Elması'nın da bulunduğunu; o zaman Müzeler Umum Müdürü olan Halil Bey'in, hükümetin kendisine danışmadan fiyat takdiri yapmak amacıyla Avrupa'dan mücevherât uzmanı getirmesine tepki gösterdiğini ve görevinden istifa ettiğini bildirmiştir. Ancak yukarıda listelenen eşya arasında Kaşıkçı Elması yoktur (Vatan Gazetesi, 3 Mayıs 1951, s. 4).

478 Öz, a.g.e., s. 14-15.

479 10 Ocak 1923 tarihinde İstanbul Evkâf Müdürü İsmail Hakkı Bey'e teslim olunarak Topkapı Sarayı'nın diğer hazîne eşyasıyla beraber Ankara'ya sevkolunan bu üç anahtarlı kasada, Harb-i Umûmî sırasında Medine-i Münevvere'den Dersaadete nakl olunan teberrükât ve takdimattan murassa aksâm mevzu bulunmaktaydı (OA, TS.MA e.1064/69).

480 Öz, a.g.e., s. 14. (Öz, Oppenheim'in kendisine şöyle bir itirafta bulunduğunu hatıralarında zikretmektedir: “Bir gün Oppenheim dedi ki: Tahsin Bey, ben Şâh İsmâil tahtına nasıl kıymet koyarım? Altın, zümrüt, inci ve yakutlarını kırat ve dirhem hesabıyla kıymetlendiriyorum. Halbuki XVI. asra ait bu tek eserin bir de san'at kıymeti var ki, bunu ne bilirim, ne de kıymet koyma imkânı vardır. Her ne hâl ise bi'l-farz bu eseri bir deli Amerikalı şahıs veya şirket olsa orada bir şey değildir; ancak bunun yeri burasıdır.” Öz, a.g.e., s. 14).

481 Büyük zümrütlerden birinin hakiki olup olmadığı hakkında Fransız mütehassis Linzler tekrar Ankara'ya davet edilmiş; Refik Bey'in huzurunda bundan ufak bir parça kırılarak analiz için Fransa'ya gönderilmiştir. Öz, “o vakit öğrendiğimize göre hakiki zümrüt olduğu tebeyün etmişti” demektedir (Öz, a.g.e., s. 15).

482 Öz, a.g.e., s. 14-15.

483 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 9, Cilt: 8, Birleşim: 90, 15.6.1951, s. 233.

484 Murat Bardakçı, Özelliştirmeye Topkapı Sarayı'ndan Başlamış Ama Müşteri Bulamamıştık, Hürriyet Gazetesi, 23 Ekim 2005.

Mücevherât içerisindeki zümrütlerin hakiki olup olmadıklarını tespit için bir kısmı Paris'e gönderildi. Paris Belediye Dairesi Laboratuvarı tarafından tahlil edilen zümrütlerin tahlil ücreti olarak 9000 frankın karşılığı olan 693 Türk Lirası'nın ödenmesi için İcrâ Vekilleri Hey'eti tarafından 24 Haziran 1928'de bir kararnâme çıkarıldı⁴⁸⁵.

Tahlil ve fiyat takdirleri yapılan eşya ve mücevherât, biri üç anahtarlı olan iki kasa içerisine konularak Maliye Bakanlığı'nın zemin katındaki bir odaya yerleştirildi. Bu arada mücevherâtın satın alınması için çeşitli firmalar teklif ve mürâcaatta bulundular. Bunun üzerine 24 Ekim 1928 tarih ve 7260 sayılı kararnâme ile, Maliye Bakanlığı'ndaki mücevherâtın müşterek muhâfaza altına alınması, mücevherâtın bulunduğu üç anahtarlı kasanın anahtarlarından birisinin Maliye Vekâleti'nde, ikincisinin Devlet Şûrası Reisi'nde, üçüncüsünün de Dîvân-ı Muhâsebât Reisi'nde bulunması karar altına alındı. Hey'et-i Vekile kararnâmesinde mücevherâtın satılması da şu esaslara bağlandı:

“Tarihî kıymeti hâiz olmayanlar satılacaktır. Satış, mâdenî altın mukâbilinde olacaktır. Tarihî kıymet, Maârif Vekâleti tarafından takdir ve İcrâ Vekilleri Hey'eti'nce tasdik olunur. Bu esaslar dahilinde Mâlîye Vekâleti, icâb eden bilcümle muâmelâtı îfâya salâhiyettârdır. Kıymet takdiri neticeleri ve her satışın kat'iyet kesb etmesinden evvelki anda her satış için münferiden İcrâ Vekilleri Hey'etine mâlûmât verilecektir.”

(CA, Tarih: 24 Teşrinievvel 1928, Fon Kodu: 30.18.1.1, Yer No: 30.63.14)

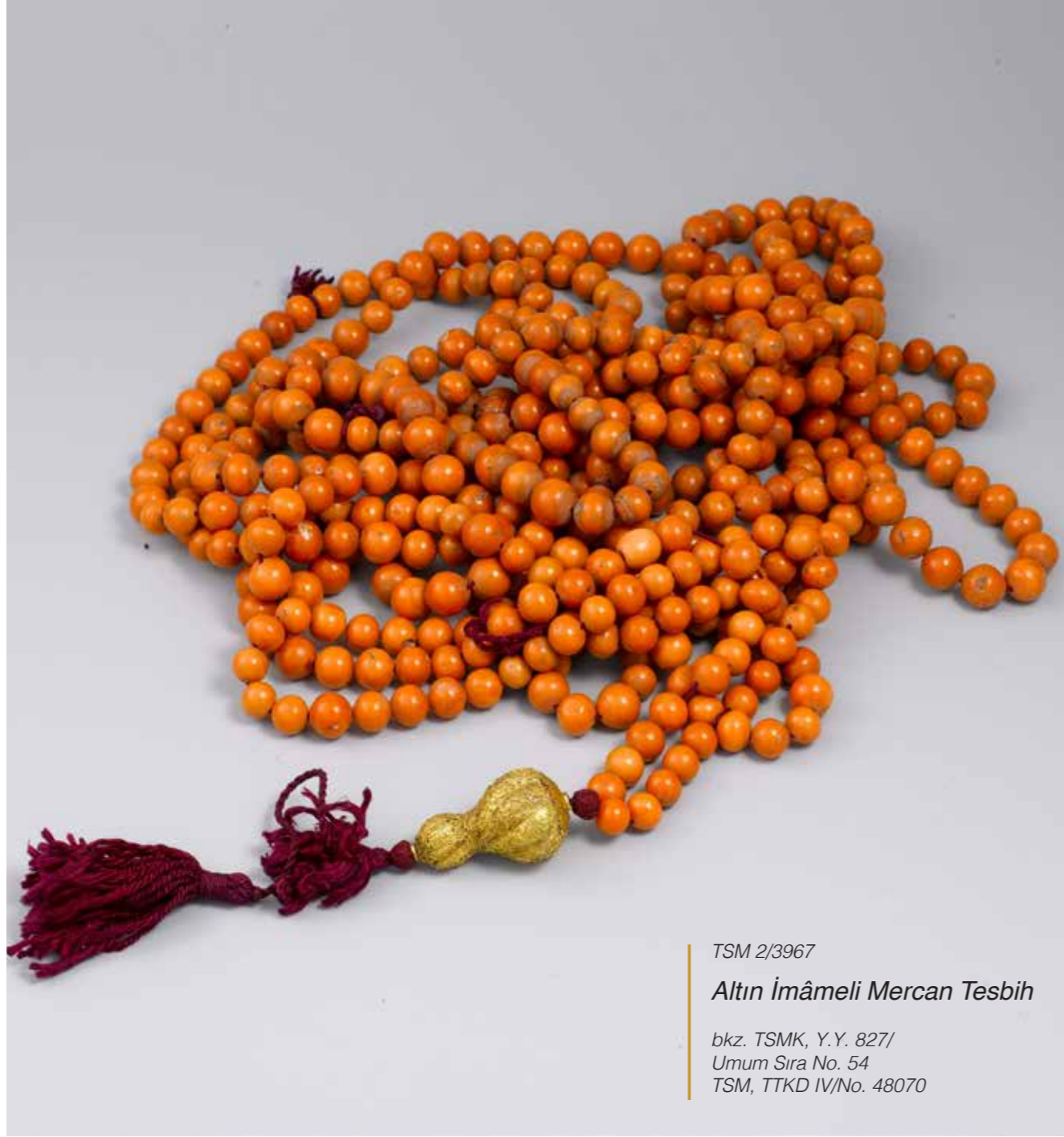
Kararnâmede, mücevherât dışındaki tarihî kıymeti hâiz eşyanın satıştan kaldırılacağı belirtilmesi önemlidir. Ancak külçe altın mukâbilinde satışı kararlaştırılan mücevherât dahi satılamamıştır.

Araştırmacı-yazar Murat Bardakçı, bunun sebebini şöyle açıklar: Mücevherâtı satın almayı düşünen Robert Linzler'in çalıştığı Fransız şirketi ile satışı yakından takip eden Fransız Hâriciyesi, mücevherlerin kime ait olduğunu Paris'teki Türk Büyükelçisi Fethi Bey'e sorar. Fethi Bey de, “Bunlar Pâdişahlara, çoğu da Sultan II. Abdülhamid'e aittir” cevabını verince işler karışır. Fransızlar, “Sultan Abdülhamid'in vârisleri bizi dava etmeye kalkarlar, davayı kazanırlar ve bütün para elimizden gider” demeye başlar. Fransız Dışişleri Bakanlığı, 1928 yazında Türkiye'deki maslahatgüzara gönderdiği son mesajda, “Bu işten vazgeçin. Zira Pâdişahların vârisleri herşeye el koydururlar” der. Bardakçı devamla, “Topkapı Sarayı'nın bugün hayranlıkla seyrettiğimiz mücevherleri, işte böyle, karşı tarafın satın almaktan vazgeçmesi üzerine elimizde kalmışlardır. Ben, satışın bütün ayrıntılarını ve konuyla ilgili yazışmaları, Fransız arşivlerinden Plevne Kahramanı Gazi Osman Paşa'nın torunu olan dostum Bülent Osman vasıtasıyla elde ettim” diyerek sözkonusu teşebbüsün ayrıntılarının Fransız Dışişleri Bakanlığı Arşivi'ndeki ‘Serie E, Levant, Turquie, 166/167, 171, 176/177, 181 ve 349-9’ numaralı belgelerde yer aldığını belirtmektedir⁴⁸⁶.

Satışı yapılamayan Topkapı Sarayı'nın mücevherât ve hazine eşyasını hâvi iki kasa, 16.11.1934 saat 10:05'de Şûrâ-yı Devlet Reisi hazır olduğu halde Gümrük ve İnhisarlar Vekâleti binasının altındaki eski Maliye kasa dairesinde açıldı. İncelenen eşyaların tekrar tespiti yapıldı.

485 CA, Tarih: 24 Haziran 1928, Fon Kodu: 30.18.1.1, Yer No: 29.40.11.

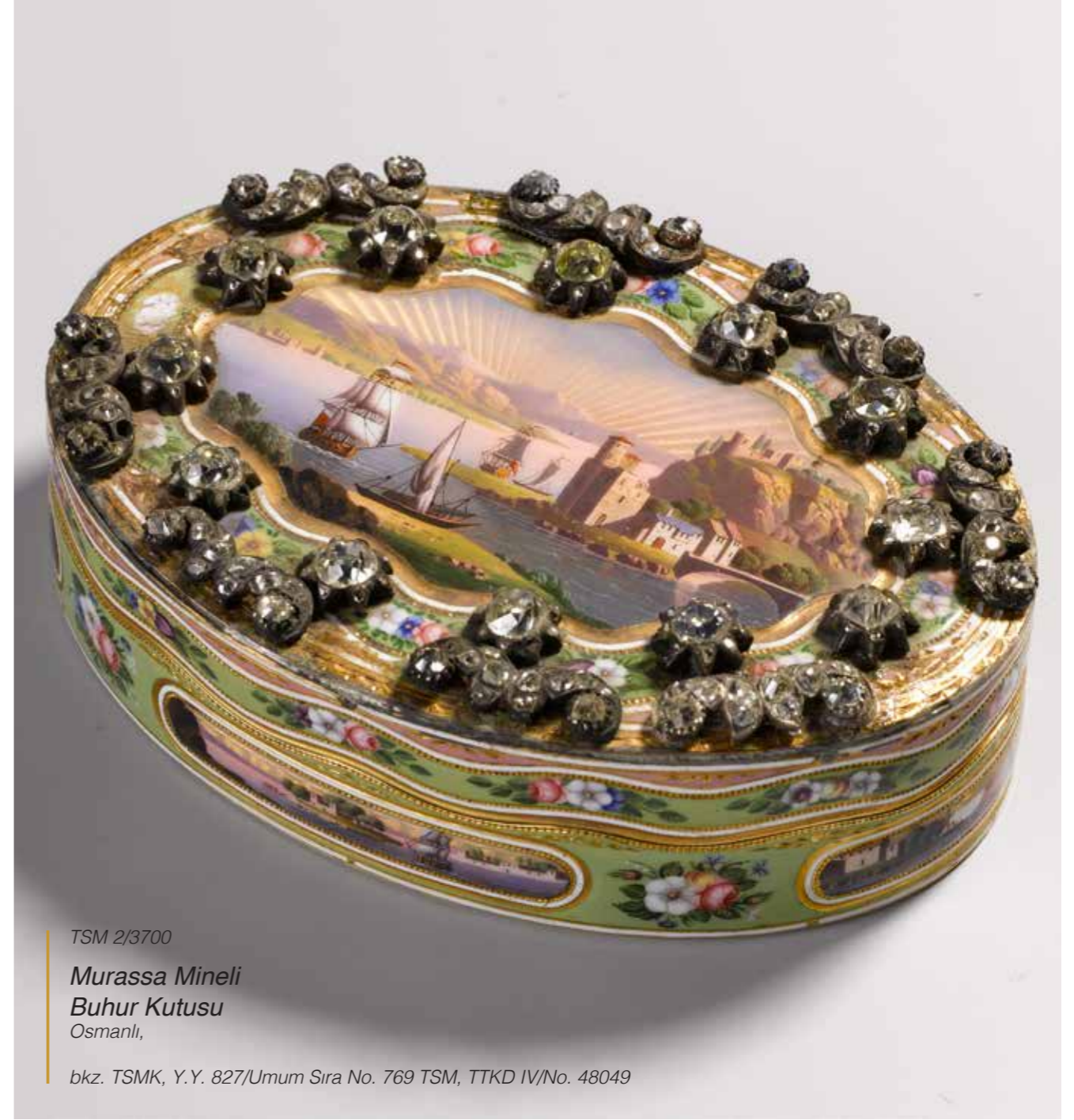
486 Murat Bardakçı, Özelliştirmeye Topkapı Sarayı'ndan Başlamış Ama Müşteri Bulamamıştık, Hürriyet Gazetesi, 23 Ekim 2005.

TSM 2/3967

Altın İmâmeli Mercan Tesbih

bkz. TSMK, Y.Y. 827/
Umum Sıra No. 54
TSM, TTKD IV/No. 48070

TSM 2/3700

Murassa Mineli

Buhur Kutusu

Osmanlı,

bkz. TSMK, Y.Y. 827/Umum Sıra No. 769 TSM, TTKD IV/No. 48049

İçlerinden tarihî kıymeti haiz olup müzeye ayrılması gerekenlerin mahfazalarına (Müzeye) kelimesi yazılı kâğıtlar konuldu ve oluşturulan listede bunların yanına (M.) işareti yazıldı. Aynı listeye, diğer eşyanın cins ve evsaf bakımından maddi kıymete haiz olduğuna, tarihî ve sînâî bir kıymet taşımadığına dair şerh düşüldü.

Topkapı Sarayı Müzesi'nin eşyası 26.11.1934 tarih ve 2/1613 sayılı kararnâme ile Maliye Bakanlığı'ndan Merkez Bankası Kasa Dâiresi'ne naklolundu⁴⁸⁷. Bu kararnâme ile ayrıca, Dîvân-ı Muhâsebât Reisi'nde bulunan anahtarın Başbakanlık Müsteşarı'na tevdi edilmesi kararlaştırıldı⁴⁸⁸.

II. Dünya Savaşı ve Sonrasında Medine Emanetleri

1939'da II. Dünya Savaşı'nın başlaması üzerine Başbakanlık Kararlar Dairesi, İstanbul Müzeleri'ndeki eşyanın hemen Anadolu'ya sevkini emretti. Başlangıçta eserlerin Amasya'daki Bayezid Câmii'ne gönderilmesi düşünülmeye rağmen burada zelzele meydana gelmesi dolayısıyla bu karardan vazgeçildi. Sonuçta müzeli eserlerin, askerî mıntıka olması dolayısıyla Niğde'ye; Topkapı Sarayı ve Türk İslâm Eserleri'ne ait yazma eserlerin de Çankırı'ya gönderilmesi uygun görüldü.

Bunun üzerine, bir taraftan Niğde'deki Akmedrese ve Sarı Han tamir edilmeye başlandı⁴⁸⁹, bir taraftan da Topkapı Sarayı Müzesi, Arkeoloji Müzesi ve Türk İslâm Eserleri Müzesi'nden nakledilecek eserlerin seçimi yapıldı. Verilen talimâta göre eserler için sandıklar yaptırılarak ambalaj malzemesi hazırlandı; bazı sandıklar kıymetli eşyalar için özel olarak tasarlanarak bir kısmının iç veya dış yüzeyi çinkoyla kaplandı. Sandıklara yerleştirilen eserlerin dört nüsha defteri oluşturuldu; ayrıca her sandığa, muhteviyâtını hâvi liste konuldu⁴⁹⁰.

Çalışma sonucunda Topkapı Sarayı ile Türk İslâm Eserleri Müzeleri'ndeki maddi ve sanat değeri yüksek eserler 436 sandığa; Arkeoloji Müzesi'nin aynı vasıfları hâiz eserleri 55 sandığa ve kütüphanelere ait kıymetli yazma eserler de 278 sandığa konularak nakle hazır bir vaziyete getirildi⁴⁹¹. Daha sonra bütün sandıklar gruplar halinde trenlere yüklenerek Anadolu'ya sevkolundu. Niğde'ye taşınan eserlere nezâret üzere Topkapı Sarayı Müdür Muâvini Lütfi Turanbek ve maiyetinde bir ekip de Niğde'ye yollandı⁴⁹².

Niğde'ye, Hırka-i Saâdet Dairesi'ndeki bazı kutsal emanetler, Hazine Dairesi'nin kıymetli eşyaları, porselenler, silahlar, gümüş eserler, saray kütüphanesine ait elyazmaları ve arşiv birimindeki belgeler gönderilmiştir. Medine'den gelen yazma eser koleksiyonu da bunlar içerisinde⁴⁹³. Topkapı Sarayı'nın eşyası Akmedrese ve Sarı Han'a konulmuş ve tayin

487 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 9, Cilt: 8, Birleşim: 90, 15.6.1951, s. 233.

488 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 9, Cilt: 8, Birleşim: 90, 15.6.1951, s. 233.

489 Öz, a.g.e., s. 27.

490 Öz, a.g.e., s. 27.

491 CA, Tarih: 21 Haziran 1940, Fon Kodu: 030.10.00.213, Yer No: 448.7.250. İkinci Cihan Harbinde Dolmabahçe Sarayı ve bazı köşk ve kasırlardan da Anadolu'ya kıymetli eşya nakledilmiştir. Örneğin buralara ait 57 sandık avize Divriği'ye gönderilmiş; bunlar savaş sonunda tekrar saraya celbedilmiştir (TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 10, Cilt: 6, Birleşim: 53, 21.3.1955, s. 8).

492 Öz, a.g.e., s. 27-28. İcrâ Vekilleri Hey'etince kabul edilen 21 Mayıs 1941 tarihli kararnâme ile, Niğde ve Çankırı'ya gönderilen eşya ve kitapların nakil ücreti olarak Devlet Demiryolları İdâresi'ne 623 lira 85 kuruş ödeme yapılması kararlaştırılmıştır (CA, Tarih: 21 Mayıs 1941, Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 95.43.1.).

493 CHP İstanbul Milletvekili İhsan Özkes'in, II. Dünya Savaşı sırasında Niğde'ye götürülen Topkapı Sarayı Müzesi'ne ait kutsal emanetlerin hangi camilerde koruma altına alındığı ve niçin camilerde korunduğu hakkındaki 8.11.2012 tarih ve 7/9232 numaralı soru önermesine Kültür Bakanlığı tarafından şu şekilde cevap verilmiştir:

edilen muhafızlarca koruma altına alınmıştır. Bazı yazma eserlerin Çankırı'ya yollandığı rivayet edilmektedir; ancak ne Niğde'ye ne de Çankırı'ya sevkolunan eserlerin listesi tespit olunamamıştır.

O Dönemde Sarı Han ve Kapısında Nöbet Tutan Asker

II. Dünya Savaşı'nın sona ermesinden bir süre sonra, 1947 yılında, Topkapı Sarayı Müzesi ve diğer müzelerden seçilerek Anadolu'ya sevkolunan eşya ve kütüb-i nefise tekrar ait oldukları mahallere iade edildiler. 1927 yılında Ankara'ya getirilen Topkapı Sarayı Müzesi'nin 86 adet eşyası ile Dolmabahçe Sarayı'nın 39 parça eşyası ise âit oldukları mahallere iade için bir müddet daha beklemek zorunda kaldılar.

Topkapı Sarayı'nın 86 Kalem Eşyası

Daha önce de belirtildiği gibi, Topkapı Sarayı Müzesi'nin 86 kalem eşyasını hâvi kasalar, 26.11.1934 tarih ve 2/1613 sayılı kararnâme ile Maliye Bakanlığı'ndan alınarak Merkez Bankası Kasa Dâiresi'ne naklolundu. İkinci Dünya Savaşı çıktığında hazîne eşyası hâlâ Ankara'da bulunuyordu.

1934 tarihli kararnâme sonrasında gerek Topkapı'nın ve gerekse Dolmabahçe'nin hazine eşyası uzun yıllar gündeme gelmedi. Sâbık idârenin alâkadar yetkilileri de 14 Mayıs 1950'de iktidâr olan yeni hükûmetin Mâlîye Bakanı ve Meclis Başkanı'na bunlardan bahsetmediler.

"II. Dünya Savaşı nedeniyle Topkapı Sarayı Müzesi, Türbeler Müzesi ve İstanbul Arkeoloji Müzelerinden bazı eserlerin Niğde'ye koruma amaçlı gönderildiği bilinmektedir. Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğüne tespit edilen kayıtlara göre kutsal emanetler, hazine, gümüş, silah, porselen, kütüphane ve arşiv bölümlerine ait kıymetli eserlerin içi ve dışı çinkolu, bazılarının içi bölmeli özel yapılmış 391 sandık içine yerleştirilerek Müdür Yardımcısı Lütfü Turanbek maiyetindeki bir ekip ile Niğde'ye gönderilmiştir. Sandıklar içindeki bu eserlerin Niğde'de Ak Medrese ve Sarı Han'a yerleştirildiği, burada kaldıkları sürece Müdür Yardımcısı Lütfü Turanbek ve maiyetinin eserlere refakat ettiği ve savaşın bitmesinin ardından 1947 yılında eserlerin ilgili müzelere iade edildiği arşiv kayıtlarında yapılan inceleme neticesinde belirlenmiştir."

Bunların varlığından 1951 yılında yürütülen Millî Saraylar ve eşyaları hakkındaki soruşturmalar sırasında Meclis Başkanlığı'na yapılan bir ihbar sonucunda haberdâr olundu⁴⁹⁴. Gelen ihbar değerlendirilerek 5 Mayıs 1951 tarihinde Büyük Millet Meclisi Başkanı Refik Koraltan, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Samet Ağaoğlu, Adalet Bakanı Rükneddin Nasuhioğlu, Maliye Bakanı Hasan Polatkan ve çok sayıda milletvekili ile basın mensubundan oluşan yüz kişiden fazla bir kalabalığın huzurunda, Maliye Bakanlığı'nın alt katındaki kasa dairesinde bulunan Dolmabahçe Sarayı'na ait eşya sandıkları açıldı⁴⁹⁵. Tespit olunan eşya, aynı gün Meclis sığınağındaki Başkanlık odasına taşındı⁴⁹⁶.

Vatan Gazetesi (7 Mayıs 1951)

Üç gün sonra da Merkez Bankası'nın Kasa Dairesi'nde bulunan Topkapı Sarayı Müzesi'nin eşya ve mücevherâtına ait kasaların açılmasına gidildi. Büyük Millet Meclisi Başkanı, Maliye Bakanı, Milli Eğitim Bakanı, Hazine Genel Müdürü, Merkez Bankası Genel Müdürü, birçok milletvekili ve basın mensubu, 8 Mayıs 1951 saat 9:30'da Merkez Bankası Kasa Dairesi'nde hazır bulundular. Ancak eldeki anahtarlar, mücevherâtın bulunduğu üç anahtarlı kasaya uymayınca bu teşebbüsten vazgeçilmek zorunda kalındı⁴⁹⁷.

494 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 10, Cilt: 6, Birleşim: 53, 21.3.1955, s. 14.

495 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 10, Cilt: 6, Birleşim: 53, 21.3.1955, s. 15; Vatan Gazetesi, 6 Mayıs 1951, Maliye Bakanlığı'ndaki Büyük Kasa Dün Açıldı, s. 1, 4.

496 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 10, Cilt: 6, Birleşim: 53, 21.3.1955, s. 16. Dolmabahçe Sarayı'nın 39 parça eşyası, TBMM Başkanlık Divânı'nın 14 Kasım 1952 tarihli kararı ile 11 Ağustos 1953 günü saat 13:35'te İstanbul'a sevkolunmuştur (TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 10, Cilt: 6, Birleşim: 53, 21.3.1955, s. 17).

497 Vatan Gazetesi, 9 Mayıs 1951, Merkez Bankası'ndaki Kasa Açılmadı, s. 1, 4; TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 10, Cilt: 6, Birleşim: 53, 21.3.1955, s. 16.

Tam bu sıralarda, hazine eşyasına ait kasanın üç anahtarının kaybolduğu ve mücevherât içerisindeki bir kısım taşların gerçek taş olmadığı gibi türlü türlü dedikodular bazı gazetelerin baş sayfalarında göze çarpmaya başladı⁴⁹⁸.

Basında çıkan haberler üzerine Diyarbakır Milletvekili Nâzım Önen konuyu Meclis'e taşıdı. Nâzım Önen, Yeni Sabah Gazetesi'nin 3 Mayıs 1951 nüshasında yer alan konuyla ilgili yazıyı sözlü soru önergesine mesned yapmıştır. 7 Mayıs 1951 tarihli sözlü sorusunda Önen, mücevherât, altın ve kıymetli eşyanın hangi tarihlerde ve ne gibi bir karara istinaden Topkapı Sarayı'ndan Ankara'ya nakledildiği; vasıf, cins, miktar ve kıymetlerinin evvelce ayrı ayrı tesbit edilip edilmediği; içlerinde zayı olanlar varsa sebebiyet verenler hakkında ne muamele yapıldığı ve üç anahtarlı kasanın açılıp açılmadığı hususlarının Maliye Bakanlığı tarafından açıklanmasını istedi⁴⁹⁹.

Aynı şekilde Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu da, Önen'in belirttiği hususları tekrar ettikten başka, kıymet takdiri için Hollanda'ya gönderildiği söylenen mücevherat hakkında mütehassis raporunun olup olmadığını ve açılmayan kasaların muhteviyâtının nelerden ibâret olduğunu, Maliye ve Millî Eğitim Bakanlıklarının cevaplamasını talep etti⁵⁰⁰.

Bu arada Meclis Başkanı, anahtarların bulunması için hummalı bir faaliyet başlatmıştır. Bunun için ilk olarak eski maliye bakanlarından Abdülhalik Renda ile görüşüldü. Renda, anahtarların Maliye Vekâleti'nde, Şûrayı Devlet Reisi'nde ve Divân-ı Muhasebât Reisi'nde olması gerektiğini söylemesi üzerine Maliye Bakanı ile temasa geçen Meclis Başkanı, bizzat ve muhtelif kollardan Devlet Şûrası'nda, Divân-ı Muhasebât'ta ve Maliye Vekâleti'nde anahtarların takibatını yaptırdı. Nihayet Devlet Şûrası Reisi, Meclis Başkan Vekili'nin masası gözünde bir anahtar olduğunu, bunun sözkonusu kasanın anahtarı olabileceğini bildirdi. Hakikaten bu anahtarın bulunışundan sonra diğer anahtarlar çorap söküğü gibi birer birer ortaya çıktı. İkinci anahtar Divân-ı Muhasebât Reisi'nden, üçüncü anahtar ise Maliye Vekâleti'nden elde edildi⁵⁰¹.

Anahtarlar bulununca, başta Meclis Başkanı ve Maliye Bakanı olmak üzere çeşitli devlet adamları, milletvekilleri ve basın mensuplarının oluşturduğu kalabalık bir hey'et, kasanın açılışı için 2 Haziran 1951'de Merkez Bankası'nın bodrum katındaki Kasa Dairesi'ne indi⁵⁰². Üç anahtarlı kasa, hey'et huzurunda zorlukla açıldı. Kasanın içinden, muhtelif sandık ve çekmeceler içeren ikinci bir kasanın anahtarı çıktı⁵⁰³.

498 Örneğin Vatan Gazetesi'nin 3 Mayıs ve 6 Mayıs 1951 tarihli sayılarında bu konu kamuoyu gündemine taşınmıştır (Vatan Gazetesi, 3 Mayıs 1951, s. 1, 4; 6 Mayıs 1951, s. 1, 4). Aynı şekilde, Yeni Sabah Gazetesi yazarı Refi Cevâd Ulunay, 3 Mayıs 1951 tarihli "Üç Anahtarın Esrarı" başlıklı köşe yazısında, seksen parça mücevherât eşyasının konulduğu kasanın anahtarlarından birinin kaybolduğunu ifade etmiş (s. 1, 6); gazetenin 5 Mayıs 1951 tarihli sayısında, "Anahtarsız Kasadaki Zümrütler" serlevhasıyla başlayan yazısında da, başka bir gazetede çıkan ve ismi verilmeyen bir şahsın iddiasına yer vermiştir. İddiaya göre, kasada yer alan üç dört kilo ağırlığındaki zümrüt taşlar Hollandalı bir mütehassis tarafından incelenmiş, hatta bu mütehassis bazı taşları Hollanda'ya götürmüş ve zümrütlerin Seylan zümrüdü cinsinden hiçbir kıymeti olmayan taşlar olduğunu rapor etmiştir (Refi Cevâd Ulunay, Anahtarsız Kasadaki Zümrütler, Yeni Sabah Gazetesi, 5 Mayıs 1951, s. 1, 6).

499 TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 9, Cilt: 7, Birleşim: 76, 14.5.1951, s. 229.

500 TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 9, Cilt: 7, Birleşim: 76, 14.5.1951, s. 226.

501 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 10, Cilt: 6, Birleşim: 53, 21.3.1955, s. 16; TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 9, Cilt: 8, Birleşim: 90, 15.6.1951, s. 233-234.

502 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 10, Cilt: 6, Birleşim: 53, 21.3.1955, s. 16; Vatan Gazetesi, 9 Mayıs 1951, Kayıp Anahtar Bulundu Üçüncü Kasa Nihayet Açıldı, s. 1, 4.

503 Vatan Gazetesi, 3 Haziran 1951, Kayıp Anahtar Bulundu Üçüncü Kasa Nihayet Açıldı, s. 1, 4.

TSM 2/3991

Mercan Tesbih

Hindistan,

bkz. TSMK, Y.Y. 827/Umum Sıra No. 58
TSM, TTKD IV/No. 48069

TSM 2/5271

Altın Zülflük

bkz. TSM, TTKD IV/
No. 48102

Eşyaların mahfaza ve paketlere sarılı halde olduğu ilk kasadan Sultan Abdülmecid'e ait murassa' ve ortasında müstatil şeklinde büyük pırlanta taşı olan bir sorguç, Sultan Abdülaziz'in vefatına kadar parmağında taşıdığı ve vefatından sonra bir cariyesi tarafından çalındığı tespit edilerek bilâhare bulunan büyük yâkut taşlı bir yüzük, meşhur kaşıkçı elması, beyzî şeklinde bir zümrüt ortaya çıktı. Yine bir sargı içinden, küçük torbalara sarılı ve üzerindeki etiketten gök yakut ve kıymetli taşlar olduğu anlaşılan küçük çıkınlar zuhur etti. Bu çıkınlar, yerin müsait olmamasından dolayı açılmadı. İkinci kasa da açıldığı zaman içinde muhtelif sandık ve çekmeceler olduğu görüldü. Bunlardan yalnız bir tanesi açılarak her iki kasanın muhtevâsının başka bir gün incelenmesi kararlaştırıldı⁵⁰⁴.

Merkez Bankası'ndaki kasalar 12 Haziran'da tekrar açıldı. Bizzat Maliye Bakanı Hasan Polatkan, kasa ve sandıklardan çıkan mücevherleri birer birer kayıtlarıyla karşılaştırdı. Çıkan hazine eşyalarından bazıları şunlardı: Pırlantalı, yakutlu, zümrütlü broşlar; küpeler; yüzükler; sorguçlar; Medine-i Münevvere'den gelen askılar; üzerine kelime-i tevhîd işlenmiş murassa' levha; kevkeb-i dürrî; şebçerağ; 1320 gram ağırlığında bir zümrüt; 3.277 kilogramlık bir diğer zümrüt; lâcivert pırlanta taşlı küçük bir yüzük; Sultan Abdülmecid'in Ravza-i Mutahhara'ya takdim ettiği iki büyük şamdan⁵⁰⁵.

Merkez Bankasındaki kasadan çıkan değerli eşyadan biri

Medine emanetlerinden Murassa Zümrüt Askı (TSM. 2/7615)'nin Merkez Bankası'ndaki kasaların açılışı sırasında alınan fotoğrafı. Vatan Gazetesi (13 Haziran 1951)

504 Vatan Gazetesi, 3 Haziran 1951, Kayıp Anahtar Bulundu Üçüncü Kasa Nihayet Açıldı, s. 1, 4.

505 Vatan Gazetesi, 13 Haziran 1951, Mücevher Kasaları Dün Açıldı, s. 1, 3.

12 Haziran 1951 tarihinde yapılan sayım sonunda Topkapı Sarayı Müzesi'nden getirilen bütün eşya, getirildikleri (1927) tarihte tanzim olunan zabıtnamedeki sayıya uygun çıktı⁵⁰⁶. Bu arada Maliye Bakanı Hasan Polatkan, Önen ve Tekelioğlu'nun sözlü sorularına mukâbil detaylı bir araştırma yaptırmış ve 15 Haziran 1951 günü Meclis'te bunlara sözlü cevap vermiştir. Merhum Polatkan'ın -çalışmamızda da atıfta bulunduğumuz- açıklamaları, önemi dolayısıyla buraya dercedilmiştir:

"...Topkapı Sarayı Müzesi'nden nakledilen eşya, 28 Şubat 1927 tarihinde Topkapı Müzesi Müdürü Merhum Refik Beyin muhafazası altında Ankara'ya getirilmiş bulunmaktadır. 86 kalem olan bu eşya Hazine ayniyat hesaplarında 309 sıra numarasında kayıtlıdır.

Bilâhare 24.10.1928 tarih ve 7260 sayılı kararnâme⁵⁰⁷ ile bu eşyadan tarihî kıymeti haiz olanlarının satışından vaz geçilmiş, tarihî kıymeti olmıyanların satışına karar verilmiştir. Bu eşyanın satışının düşünüldüğü bir sırada ağırlıklarını yukarıda bildirdiğimiz zümrütlerin hakiki zümrüt olmadığı iddialarının ortaya sürülmesi üzerine Hükûmet, gerek bu zümrütlerin evsafı ve kıymetini gerekse İstanbul'da ve Ankara'da bulunan diğer eşyanın kıymetlerini takdir ve tahmin ettirmek üzere Fransa'dan mücevherât eksperî Robert Linzler'i Türkiye'ye davet etmiştir.

M. Robert Linzler, bir heyet huzurunda, bu işler için imâl olunan Volton pertavsız ve kuvvetli elektrik cereyanı ile yapmış olduğu muayeneler neticesinde her üç zümrüdün münakaşasız olarak hakiki zümrüt olduğunu bildirmiş ve keyfiyet «12 Eylül 1927» tarihli zabıt varakasında tesbit olunmuştur.

Mücevherat eksperî M. Robert Linzler, 17 Ağustos 1927 tarihli birinci raporunda, diğer kıymetli eşyalar için, Hükûmetin bu ekspertizi yaptırmaktaki maksadını bilmediğini, mücevherâtın kıymetlerini takdirde vasatî bir fiyat tesbitinde büyük müşkülât bulunduğunu, bunların arasındaki bâzı mücevherâtın kalite ve ehemmiyet bakımından hiçbir yerde bir eşinin bulunmadığını, kendisine gösterilen zümrütlerin dünyanın başka bir yerinde mevcut olmadığını, askı tâbir edilen mücevherlerin ihtişamından başka ayrıca çok ince bir sanat eseri olduklarını, bu çok güzel mücevherâtı görünce büyük bir heyecan geçirdiğini ifade etmiş bulunmaktadır.

Topkapı Sarayı Müzesi'nden alınıp getirilen bu eşyalarla kıymetli eşyaların, bidâyette iki kasa içerisine yerleştirilip, bu kasaların Maliye Bakanlığının zemin katında bir odaya konulduğu anlaşılmaktadır.

Bilâhare 24.10.1928 tarih ve 7260 sayılı kararnâme ile Maliye Bakanlığında mevcut mücevherâtın müşterek muhafaza altına alınacağı, mücevherâtın bulunduğu üç anahtarlı kasanın anahtarlarından birisinin Maliye Vekâletinde, ikincisinin Devlet Şûrası Reisinde, üçüncüsünün de Dîvân-ı Muhâsebât Reisinde bulunacağı karar altına alınmıştır.

506 TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 9, Cilt: 8, Birleşim: 90, 15.6.1951, s. 234.

507 CA, Tarih: 24 Teşrinievvel 1928, Fon Kodu: 30.18.1.1, Yer No: 30.63.14.

TSM 2/5270

Altın Gerdanlık

bkz. TSM, TTKD IV/No. 48103

TSM 2/5508

Altın Mum Makası

Osmanlı,

bkz. TSMK, Y.Y. 827/Umum Sıra No. 83
TSM, TTKD IV/No. 48112

TSM 2/5556-2/5557-2/5558

Altın Mum Makasları

Osmanlı,

bkz. TSMK, Y.Y. 827/Umum Sıra No. 83TSM, TTKD IV/No. 48109-48111

Daha sonra 26.11.1934 tarih ve 2/1613 sayılı kararnâme ile mücevherâtı ihtiva eden kasalar Merkez Bankası kasa dairesine naklolunmuş, Dîvân-ı Muhâsebât Reisinde bulunan anahtarın da Başbakanlık Müsteşarına tevdi edilmesi bu kararnamede zikredilmiştir. Bu suretle kasa anahtarlarının Maliye Vekilinde, Devlet Şûrası Reisinde ve Başbakanlık Müsteşarında bulunması icab etmekte idi.

Millî Saraylarda bulunan eşyaların Meclis Hesaplarını inceleme Komisyonu tarafından sayımı ve tesbiti hâdisesi münasebetiyle Maliye Bakanlığı mevzu ile alâkalanmış, 24 .10.1928 tarih ve 7260 sayılı kararnâme gereğince Maliye Bakanında bulunması lâzımgelen kasa anahtarının Bakanlık vazifesini devir aldığı zaman bana intikal etmemiş olması göz önüne alınarak bu ve diğer iki anahtarın araştırılmasına geçilmiş ise de Devlet Şûrası Başkanına ve Başbakanlık Müsteşarına selefleri tarafından bu şekilde anahtarlar devredilmemiş olduğu anlaşılmıştır.

1927 yılından itibaren Maliye Bakanlığında vazife görerek ayrılmış olan bütün eski bakanlara birer mektup yazılmak suretiyle anahtarlar hakkında malûmat istenilmiş ise de Sayın Şükrü Saraçoğlu, Nurullah Esat Sümer ve Halil Ayan'dan cevap alınamamış, diğer eski bakanlardan da bu şekilde bir anahtar teslim almadıkları ve haleflerine de bu şekilde anahtar teslim etmedikleri öğrenilmiştir.

Bunun üzerine Başbakanlıkta, Maliye Bakanlığında ve Devlet Şûrasında mevcut bütün eski anahtarlar toplanmak suretiyle Merkez Bankasında bulunan kasaların markalarını taşıyan anahtarlarla bu kasaların açılması tecrübe edilmiştir. Başbakanlık müsteşarındaki anahtarlarla Maliye Bakanındaki anahtarlardan aynı markayı taşıyan ikisi kasaya uymuşsa da Devlet Şûrasında getirilen anahtar uymadığı için kasanın açılması mümkün olamamıştır. Bilâhare Danıştaydan emekli olan bir zatın vermiş olduğu malûmat üzerine Danıştay Başkanlığı, kasanın asıl anahtarını bulabilmiş, bu suretle kasaların açılması mümkün olmuştur.

12 Haziran 1951 tarihinde heyet huzurunda yapılan sayım sonunda Topkapı Sarayı Müzesi'nden getirilen eşyanın, getirilen tarihte tanzim olunan zabıttaki sayısına uygun olarak zuhur ettiği görülmüş ve keyfiyet bir zabıtla tesbit olunmuştur.⁵⁰⁸

Dolmabahçe Sarayı'nın 39 parçadan oluşan pırlanta, inci ve kıymetli taşlarla süslü altın zarflı fincan takımları, altın yemek takımı, altın çay takımı, altın çekmece kutu, ince ve pırlantalarla işlemeli ve sırmalı kahve puşideleri, TBMM Başkanlık Divânı'nın 14 Kasım 1952 tarihli kararı üzerine 11 Ağustos 1953 günü İstanbul'a sevkolonmasına rağmen⁵⁰⁹ Topkapı Sarayı Müzesi'nin eşsiz kıymetteki 86 parça eşyası geri iade olunmadı. Bunları geri almak için 1953 yılında başlatılan girişimler, ancak Topkapı Sarayı Müzesi Müdürü Hayrullah Örs'ün müdürlüğü zamanında, 1963 yılında sonuçlandı⁵¹⁰. Bu tarihte hepsi geri alınan eşyanın bir kısmı Hazine Dâiresi'nde teşhire konuldu bir kısmı da depolarda koruma altına alındı.

508 TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 9, Cilt: 8, Birleşim: 90, 15.6.1951, s. 233-234; Vatan Gazetesi, 16 Haziran 1951, Polatkan Kıymetli Eşyaya Dair İzahat Verdi, s. 1, 4.

509 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 10, Cilt: 6, Birleşim: 53, 21.3.1955, s. 17).

510 Öz, a.g.e., s. 16.

Murassa Askı - detay (TSM. 2/7615)

BİBLİYOGRAFYA

TSMA D. 1355

TSMA, E. 1112/8-8

İ.DH. 395/26125

ARŞİV KAYNAKLARI

TSMA D. 3008

TSMA, E. 1112/8-10

TSMA D. 7386

TSMA, E. 1124/13-1

Yıldız Sadâret Hususî Maruzat Evrakı:

TSMA D. 10705/2

TSMA, E. 1124/13-2

Y.A.HUS. 526/73

Osmanlı Arşivi (OA)

Defterler

Evkâf Haremeyn Muhâsebeciliği:

Evkâf Defterleri:

EV.HMH. d. 8990

EV.d. 28973

Maliyeden Müdevver:

EV.d. 32243

MAD.d. 8948

EV.d. 32244

EV.d. 35131

Belgeler

EV.d. 35132

Bâb-ı Âlî Evrak Odası:

EV.d. 35124

BEO 4139/310405-3

EV.d. 10843

BEO 4469/335126

EV.d. 37932

BEO 4470/335227

Mühimme Defterleri:

BEO 4475/335557-2

A. DVNS.MHM.d. 3/97

BEO 4540/340452-2

A. DVNS.MHM.d. 3/1062

BEO 4541/340523-2

A.DVNS.MHM.d. 6/93

BEO 4585/343855-2

A.DVNS.MHM.d. 7/955

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi:

A.DVNS.MHM.d. 7/1877

TSMA, E. 294/24

A. DVNS.MHM.d. 12/852

TSMA, E. 524/108

A.DVNS.MHM.d. 27/921

TSMA, E. 777/77

A.DVNS.MHM.d. 35/481

TSMA, E. 858/30

A.DVNS.MHM.d. 58/706-708

TSMA, E. 877/38

A.DVNS.MHM.d. 99/514

TSMA, E. 1053/79

TSMA, E. 1064/69

TSMA, E. 1064/71-1

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Defterleri:

TSMA, E. 1064/71-40

TSMA D. 738

TSMA, E. 1083/104

TSMA D. 814

Hat:

HAT 16/723-B

HAT 93/3805

HAT 108/4313-C

HAT 342/19555

HAT 342/19571

HAT 345/19661

HAT 548/27042

HAT 52625751

Cevdet Maarif:

C.MF. 19/910

Cevdet Evkâf:

C. EV. 362/18357

C.EV. 564/28479-1

Cevdet Maliye:

C. ML. 1147

CML. 625/25706-1

Cevdet Hâriciye:

C.HR. 129/6430

Cevdet Dâhiliye:

C.DH. 24/1192

Îrâde, Dahiliye:

Dosya Usûlü İrâdeler Tasnifi:

İ. DUİT 100/28 (2)

İ. DUİT 100/28 (3)

İ. DUİT 100/28 (5)

İ. DUİT 100/28 (6)

İ. DUİT 100/28 (7)

İ. DUİT 100/28 (8)

İ. DUİT 100/28 (9)

Hariciye Nezareti İstanbul Murahhaslığı:

HR. İM. 234/61

Dâhiliye Şifre:

DH.ŞFR 472/25

DH.ŞFR 476/142

Cumhuriyet Arşivi (CA)

19.12.1338, Dosya: 244, Fon Kodu: 30.10.0.0, Yer No: 202.380.11

14.9.1338, Dosya: 649, Fon Kodu: 30.10.0.0, Yer No: 5.29.7

30.01.1923, Dosya: 132-34, Fon Kodu: 30.18.1.1, Yer No: 6.47.8

14.12.1340, Sayı: 1259, Fon Kodu: 30.18.1.1, Yer No: 12.62.9

14.12.1340, Sayı: 1259, Fon Kodu: 30.18.1.1, Yer No: 12.62.9

24 Teşrinievvel 1928, Sayı: , Fon Kodu: 30.18.1.1, Yer No: 30.63.14

Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi (ATASE)

Klasör nr. 524, Dosya nr. 601, 17-1

Klasör nr. 3221, 4/7302, Dosya nr. H. 45, s. 1-5

Klasör No. 3221, 4/7302, Dosya No. H-46, 1-21

Klasör nr. 3221, 4/7302, Dosya nr. H. 46, s. 1-22

Klasör nr. 3221, 4/7302, Dosya nr. H. 46, s. 1-24

İstiklal Harbi Kataloğu (İSH), Kutu: 439, Gömlek: 114

44-6-208A-4-60

169-768-733-7

169-768-733/10

TSMK., M. R. 587

TSMK., R. 1360

TSMK, Y.Y. 827

TSMK, Y.Y. 827/Ek 1

TOPKAPI SARAYI MÜZESİ DEFTERLERİ

TSM, D. 3019 (*Birinci Dünya Savaşında Konya'ya gönderilen Eşyaların Zabıt Defteri*)

TSM, D. 3026 (*Topkapı Sarayı Müzesi Tahrir Komisyonu Defteri*)

TSM, D. 3028 (*Topkapı Sarayı Müzesi Tahrir Komisyonu Defteri*)

TSM, D. 3029 (*Topkapı Sarayı Tahrir Komisyonu Defteri*)

İBB Kitaplığı Fahreddin Paşa Evrakı

Bel_Mtf_23575

Bel_Mtf_23578

Bel_Mtf_23622

Bel_Mtf_23627

Bel_Mtf_23747

Bel_Mtf_23750

Bel_Mtf_23773

Bel_Mtf_23789/2

Bel_Mtf_23846/2

Bel_Mtf_23856

Bel_Mtf_23872

Bel_Mtf_23901

Bel_Mtf_23912

Bel_Mtf_24689

Bel_Mtf_24744

KÜTÜPHANE KATALOGLARI

Süleymaniye Kütüphanesi, *Sicill-i Mahtûât el-Mektebetü'l-Mahmûdiye bi'l-Medineti'l-Münevvere*, s. 1-198, Mikrofilm 5602.

Süleymaniye Kütüphanesi, *Sicill-i Mahtûât Mektebet Ârif Hikmet bi'l-Medineti'l-Münevvere*, s. 1-345, Mikrofilm 5602.

KAYNAK ESERLER

Beyhakî, *Delâilu'n-Nübüvve*, VI, Beyrut 1985.

Birûnî, Ebu'r-Reyhan Muhammed b. Ahmed, *el-Asârü'l-Bâkiye ani'l-Kurûni'l-Hâliye*, Leipzig 1923.

Buhârî, Muhammed b. İsmail b. İbrahim el-Cu'fi, *el-Câmiu's-Sahîh*, (Thk. Muhammed Zühreir b. Nâsır), Dâru't-Tevki'i'n-Necât, 1422.

Ezrakî, *Ahbâr-u Mekketi'l-Müşerreffe*, I, Göttingen 1275.

İbn Battûta, *Rihletu İbn Battûta*, Mağrib 1997.

TOPKAPI SARAYI MÜZESİ KÜTÜPHANESİ

TSMK., B 271

İbn Cevzî, *el-Vefâ bi-Ahvâli'l-Mustafâ*, II, Beyrut.

İbn Hacer Askalânî, *Fethu'l-Bâri*, Polen Yayınları, İstanbul 2006.

İbn Kelbî, *Kitâbu'l-Esnâm*, terc: Beyza Düşüngen, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1969.

İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, VIII, 1997.

İbn Neccâr, Ebu Abdullah Muhammed b. Mahmud b. Hasan, *ed-Dürretü's-Semîne fi Ahbârü'l-Medine/Târîhu'l-Medine*, Süleymaniye Kütüphanesi Veliyyüddin Efendi no. 2399, sene 731.

Mes'ûdî, *Mürûcu'z-Zeheb ve Me'âdinü'l-Cevher*, III, Mısır 1964.

Semhûdî, Nûreddin Ali b. Abdullah, *Vefâu'l-Vefâ bi-Ahbârü'l-Mustafâ*, (Thk. Kâsım es-Sâmerrâî), II, Müessesetü'l-Furkân li't-Türâsi'l-İslâmî, 1422/2001.

Abdürreşid İbrâhim, *Âlem-i İslâm ve Japonya'da İntişâr-ı İslâmiyet*, II, Kader Matbaası, 1329/H. 1331.

Ahmed Cevdet Paşa, *Târîh-i Cevdet*, VIII, Dersaâdet 1288.

Ahmed Cevdet Paşa, *Târîh-i Cevdet*, XI.

Cebertî, Abdurrahman b. Hasan, Acâibu'l-Âsâr fi't-Terâcim ve'l-Ahbâr, IV.

Eyyüb Sabri Paşa, *Mir'atü'l-Haremeyn/Mir'atü'l-Medine*, İstanbul 1304.

İsmail Hakkı, Manastırlı, *Tercümetü'r-Risâleti'l-Hamîdiye*, I, Dersaâdet 1308.

Kâtib Çelebi, *Kitâb-ı Cihannümâ*, Süleymaniye Kütüphanesi, Süleymaniye Kütüphanesi Pertevniyâl 754.

Mehmed Râşid Efendi, *Târîh-i Râşid*, II.

Muhammedü'l-Emîn el-Mekkî, *Hulefâ-yı İzâm-ı Osmâniyye Hazerâtının Haremeyn-i Şerîfeyndeki Âsâr-ı Mebrûbe ve Meşkûre-i Hümayûnlarından Bâhis Tarihî Bir Eserdir*, Dersaâdet 1318.

Nâimâ Mustafa b. Muhammed Efendi, *Ravzatü'l-Hüseyn fi Hülâsati Ahbârü'l-Hafikeyn*, Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Selim Ağa 772.

Ni'met Efendi, *Teberrükât-ı Medine-i Münevvere*, TSMK, Revan 1360.

Seydişehrî, Mahmud Es'ad, *Tarih-i Din-i İslâm*, Haz. Ahmed Lütfi Kazancı, Osman Kazancı, Marifet Yayınları, İstanbul 1995.

Silâhdâr Mehmed Efendi, *"Târîh-i Silâhdâr"*, Bayezid Yazma Eser Kütüphanesi Veliyyüddin Efendi 2369, Müellif Hattı.

Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî*, 1317.

Şikârîzâde Derviş Ahmed, *Tayyibetü'l-Ezkâr fi Medineti'l-Envâr*, Süleymaniye Kütp., Esad E. Nr. 3604, Hicrî 1222.

MECLİS-İ MEBUSAN ZABIT CERİDESİ

Meclis-i Mebusan, İ: 7, Birinci Celse, 26 Teşrinievvel 1334, C: 1.

Meclis-i Mebusan, İ: 17, Birinci Celse, 23 Teşrinisânî 1334, C: 1.

TBMM TUTANAK DERGİSİ

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 2, Cilt: 4, Birleşim: 77 (31.12.1339)

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 9, Cilt: 8, Birleşim: 90 (15.6.1951)

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 9, Cilt: 7, Birleşim: 76 (14.5.1951)

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 9, Cilt: 8, Birleşim: 90 (15.6.1951)

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 10, Cilt: 6, Birleşim: 53 (21.3.1955)

ARAŞTIRMA ESERLERİ

Ağca, Sevgi, Hırka-i Saadet (Teşkilatı, Törenleri ve Kutsal Emanetleriyle Hırka-i Saadet Dairesi, 2013.

Akgündüz, Ahmed-Öztürk, Said, *Bilinmeyen Osmanlı*, 2000.

Aydın, Hilmi, Hırka-i Saadet Dairesi ve Mukaddes Emanetler, Kaynak Yayınları, 2010.

Atalar, Münir, *Osmanlı Devletinde Surre-i Hümayûn ve Surre Alayları*, Ankara 1999.

Beyoğlu, Süleyman, *Medine Müdafaası ve Fahreddin Paşa*, İstanbul 2018.

Bilirgen, Emine, "The Ottoman Passion for Gold Objects", *P Art And Culture Magazine*, Issue 5, 2002, pp. 118-139.

___"Sarayın Mineleri", *Antik Dekor*, Sayı 74, 2003, s. 86-92.

___"Topkapı Sarayı Müzesi Hazine Bölümü'ndeki Medine Eşyası", *Surre-i Hümayûn*, Nisan 2008.

___"Topkapı Sarayı'ndaki Rahleler", *Antik Dekor*, Sayı: 98, İstanbul 2007.

Bilirgen, Emine- Murat, Süheyla, *Topkapı Sarayı Hazine-i Hümayun*, İstanbul 2001.

Bilmen, Ömer Nasuhi, *Büyük İslâm İlmihâli*, Bilmen Yayınevi, İstanbul.

Bozkurt, Nebi, "Mukaddes Emânetlerin Tarihi ve Osmanlı Devletine İntikâli", *M.Ü.İ.F.D.*, sayı: 13-15, İstanbul 1997.

Danişmend, İsmail Hakkı, *İzahlı Osmanlı Kronolojisi*, C; 4, Sf; 44, İstanbul, 1972.

Demirci, Kürşad, *Dinlerin Dejenerasyonu*, İstanbul 1985.

Demirkent, Işın, *Haçlı Seferleri*, Dünya Yay., İstanbul 1997.

Düzdağ, M. Ertuğrul, *Üstad Ali Ulvi Kurucu Hatıralar-2*, s. 383, İstanbul 2014.

İnan, Abdülkadir, *Eski Türk Dini Tarihi*, İstanbul 1976.

Kandemir, Feridun, *Fahreddin Paşa'nın Medine Müdâfaası-Peygamberimizin Gölgesinde Son Türkler*, İstanbul 2007.

Karatay, Fehmi Edhem, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Arapça Yazmalar Kataloğu*, Cilt I, İstanbul 1962.

Kıcımın, Nâci Kâşif, *Medine Müdâfaası Yahud Hicaz Bizden Nasıl Ayrıldı?*, İstanbul 1994.

Köse, İsmail, *İngiliz Arşiv Belgelerinde Hicaz İsyanı*, İstanbul 2014.

Kral Abdullah, Abdullah b. Hüseyin, *Biz Osmanlı'ya Neden İsyân Ettik?*, İstanbul 2007.

Kütükoğlu, Mübahat, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, İstanbul 1994.

Müftüoğlu, Mustafa, *Yalan Söyleyen Tarih Utansın*, Cilt IV, İstanbul 1985.

Necipoğlu, Gülru, 15. ve 16. Yüzyılda Topkapı Sarayı (Mimari, Tören ve İktidar), çev. Ruşen Sezer, İstanbul 2007.

Nursî, Bediüzzaman Saîd, *Lem'alar*, Envâr Neşriyat, İstanbul 1996.

Rogers, J. Michael-Köseoğlu, Cengiz, *Topkapı Sarayı – The Treasury*, Londra 1987.

Ortaylı, İlber, *Mekânlar ve Olaylarıyla Topkapı Sarayı*, Kaynak Yayınları, 2007.

Öz, Tahsin, *Hayatım*, Topkapı Sarayı Müzesi Yayınları, İstanbul 1991.

Sakaoğlu, Necdet, *Tarihi, Mekanları, Kitabeleri ve Anıları İle Saray-ı Hümayun*, 2002.

Ulunay, Refi Cevâd, *Bu Gözler Neler Gördü*, s. 34, İstanbul 2002.

Yavuz, Ahmet, *Yakındağu Meseleleriyle İlgili Lozan Barış Konferansı Tutanakları*, Birinci Takım İkinci Cilt, Dışişleri Bakanlığı 1972.

Zagreb, *The Treasures of the Ottoman Art*, 15th-19th Century, Zagreb.

Bilge, Mustafa L., "Ârif Hikmet Kütüphanesi", *DİA*, Cilt III, s.367, 1991.

Bozkurt, Nebi, "Ravza-i Mutahhara", *DİA*, Cilt XXXIV, s. 475, 2007.

Buzpınar, Ş. Tufan, "Surre", *DİA*, Cilt XXXVII, s. 567, 2009.

Cerrahoğlu, İsmail, "Şeyhülislâm Arif Hikmet ve Medine-i Münevver'e de Kurduğu Kütüphane", *AÜİ FD*, Cilt XXX, s. 126-128, Ankara 1988.

Demirci, Kürşad, "Kutsiyet", *DİA*, Cilt XXVI, s. 496, 2002.

Konukçu, Enver, "Begüm", *DİA*, Cilt V, s. 344, 1992.

Küçükbaşcı, Mustafa Sabri, "Semhûdî", *DİA*, Cilt XXXVI, 2009.

Küçükbaşcı, Mustafa Sabri, "Şeyhülharem", *DİA*, Cilt XXXIX, s. 90, 2010.

Küçükbaşcı, Mustafa Sabri-Bozkurt, Nebi, "Mescid-i Nebevî", *DİA*, Cilt XXIX, s. 281-285, 2004.

Mac Culloch, J.A., "Relics", *ERE*

(*Encyclopedia of Religion and Ethics*), X, s. 650-652, Edinburgh 1980.

Nizami, K. A., "Evrengezîb", *DİA*, Cilt XI, s. 539, 1995.

Önkal, Ahmet, "Hücre-i Saâdet", *DİA*, Cilt XVIII, s. 456-457, 1998.

Özcan, Azmi, "Eyüp Sabri Paşa", *DİA*, Cilt XII, s. 8-9, 1995.

Sonyel, Salâhi R., "İngiliz Belgelerine Göre Medine Müdafii Fahrettin Paşa", *Belleten-XXXVI/143*, s. 366-367, Ankara 1972.

Yatak, Süleyman, "Fahreddin Paşa", *DİA*, Cilt XII, s. 87-89, 1995.

İSTANBUL'A NAKLEDİLMİYEN EMANETLERİN LİSTESİ

Osmanlı Arşivi'nde yer alan EV.d. 28973 ve YA.HUS 526/73-3 numaralı defterlerin baş kısmında 220 civarındaki mushaf-ı şerifin evsafı kayıtlıdır. Defterlerde daha sonra, kevkeb-i dürrîden başlamak üzere altın ve gümüşten mâmül teberrükât eşyası kaydedilmiştir. Aşağıda çevirisi dercedilen Y.Y. 827 numaralı deftere Medine'de bırakılan gümüş eşyalar yazılmadığından bu defterdeki teberrükât numaraları sıralı değildir. 1'den 28'e kadar numaralar sıralı gitmekte; gümüş eşyalar kaydedilmediğinden 28'den 54'e, 75'ten 78'e, 78'den 81'e, 82'den 84'e, 90'dan 110'a, 110'dan 114'e, 114'ten 120'ye, 120'den 166'ya, 167'den 176'ya, 176'dan 178'e, 181'den 206'ya, 206'dan 293'e, 293'ten 295'e, 295'ten 383'e ve 383'ten de 410'a atlamaktadır. Belirttiğimiz gibi, kaydedilmeyen numaralar Medine'de kalan gümüş emanetlerdir. Bu bölüm, Medine'de bırakıldıklarından Y.Y. 827'ye yazılmayan gümüş emanetlerin EV.d. 28973 ile YA.HUS 526/73-3'de beyan olunan kayıtlarını içermektedir. İstanbul'a nakledilen altın hazine eşyası yazılmadığından bu kısım ilk olarak 29 numaralı emanetle başlamakta ve numaralar yer yer atlayarak gitmektedir. 30 Kasım 1897 tarihli EV.d. 28973 numaralı defter 356, 6 Ekim 1908 tarihli YA.HUS 526/73-3 numaralı defter 391 ve 11 Ocak 1919 tarihli Y.Y. 827 numaralı defter ise 410'uncu eşyada son bulmaktadır. 1908 tarihinde yapılan yoklama ve sayımı içeren YA. HUS 526/73-3'den sonra herhangi bir defter tespit olunamadığından, 391 ilâ 410'uncu numaralar arasında yer alan emanetlerin nelerden ibaret olduğu meçhulümüzdür. Y.Y. 827'de ise sadece 410'uncu teberrük eşyasının kaydı bulunmaktadır. Bu bölümde kayıtlı gümüş emanetlerin ekseriyeti başta padişahlar olmak üzere önemli şahsiyetler tarafından vakfedilmişlerdir ve evsaflarından da anlaşılacağı gibi hemen hepsi kıymetli birer san'at eseridir. Hepsinin muhammen (tahmini) bedelleri, YA. HUS 526&73-3'de yazılı olduğu şekilde buraya kaydedilmiştir.

**DERÛN-I HÛCRE-İ SAÂDETTE MUALLAK
VE GAYR-İ MUALLAK MEVCUD BULUNAN
TEBERRÛKÂT-I SENİYENİN BEYÂNİ**

Numara 29: Orta kî't'a, altın yaldızlı ma'a zincirli sim kandil askı. 1 adet. Kıymet-i muhammenesi 10 lirâ-yı Osmânî. Vâkîfî nâ-ma'lûmdur.

Numara 30: Kandil mahalli müşebbek, alt ve üstü kabartma kalemlî, ortası kalemkârî perde bağı ve gümüş püsküllü ve zincirli sim kandil askı. 1 adet. Kıymet-i muhammenesi 10 lirâ-yı Osmânî. Nevfidan Kadın tarafından takdim olunmuştur.

Numara 31: Altın yaldızlı, müşebbek altı kollu avize resminde orta kî't'a kandil askı. 1 adet. 25 Lirâ-yı Osmânî. Sultan Abdülhamid Hân-ı Evvel kerimesi Kapdân-ı Deryâ Küçük Hüseyin Paşa merhumun halîlesi İsmetli Esmâ Sultan Aliyyetü'ş-Şân Hazretleri tarafından takdim olunmuştur. Bir kolu meksûr ve nâmevcuddur.

Numara 32-32: Müşebbek ve ağzı yarım güneş resminde sim püsküllü ve mumluklu sim kandil askı. 2 adet. Kıymet-i muhammenesi 200 lirâ-yı Osmânî. Cennetmekân Sultan Mahmud Hân-ı Sâni tâbe serâhu hazretleri Başkadını Nevfidan Hanım tarafından takdim olunmuştur.

Numara 34: Müşebbek, kabartma çiçekli, ağzı lahana yapraklı ve yaprak zincirli ve püskül mahalli çiçek düğmeli⁵¹¹ kebirce sim kandil askı. 1 adet. Kıymet-i muhammenesi 150 lirâ-yı Osmânî. Müşârunileyhâ Esmâ Sultan hazretleri tarafından takdim olunmuştur.

Numara 35: Stil resminde müşebbek, palamut düğmeli sim kandil askı. 1 adet. Kıymet-i muhammenesi 15 lirâ-yı Osmânî. Sultan Mahmud Hân-ı Sâni haremelerinden İkinci Kamer-fer Kadın hazretleri tarafından takdim olunmuştur.

Numara 36: Stil resminde kalemkârî, palamut düğmeli⁵¹² sim kandil askı. 1 adet. Kıymet-i muhammenesi 8 lirâ-yı Osmânî. Sultan Mahmud Hân-ı Sâni kerimesi ve Serasker Halil Rifat Paşa halîlesi İsmetli Sâliha Sultan Aliyyetü'ş-

Şân Hazretlerinin vâlid-i muhteremeleri Beyhan Kadın tarafından takdim olunmuştur.

Numara 37: Hindkârî müşebbek ve kapaklı yassıca sim kandil askı. 2 adet (1 adet orta kî't'a, 1 adet sağır). Sağır, istimâl olunmaz derecede meksûr idüğü. Kıymet-i muhammenesi 14 lirâ-yı Osmânî.

Numara 38: Avize resminde üç mumluklu, zincirinin üstü kapaklı askı. 1 adet. 12 Lirâ-yı Osmânî. Dergâh-ı Âfî kapıcıbaşlarından Yenbu'u'l-Bahr Muhâfızı İbrahim Ağa tarafından takdim olunmuştur.

Numara 39: Seyyidetinâ Fâtımatu'z-Zehrâ Radiyallâhu Teâlâ Anhâ Hazretlerinin ser-i aliyye ve kadem-i şerîfelerinde muallak üçer kandili ve zincirli, üzeri yaldızlı sim vasat askı. 1 adet. Kıymet-i muhammenesi 200 lirâ-yı Osmânî⁵¹³. Cennetmekân Abdülmecid Han Hazretlerinin vâlide-i muhteremeleri tarafından takdim olunmuştur.

Numara 40: Müşebbek ve kâr-ı kadîm sağır ve vasat sim kandil. 6 adet. Kıymet-i muhammenesi 40 lirâ-yı Osmânî.

1 adedi Devletli Fatma Sultan Hazretleri tarafından

1 adedi Küçük Zeyneb Hâtun Hazretleri tarafından

1 adedi Hoşyâr Kadınefendi Hazretleri tarafından

1 adedi Başkadın Dilsezâ Hanım Hazretleri tarafından

1 adedi Yavre Kalfa Hazretleri tarafından

1 adedi Tegâfûl Kalfa Hazretleri tarafından

Numara 41: Altı mumluklu ve üzeri kapaklı ma'a zincir sim askı. 1 adet. Kıymet-i muhammenesi 150 lirâ-yı Osmânî. Kıbrıs Muhassılı Şamlı Mehmed Ağazâde Sudûr-ı İzâmdan Tahsin Bey'in mahdumu Mustafa Bey tarafından takdim olunmuştur.

Numara 42: Şişe kandil resminde ma'a zincir, âdi sim kandil. 6 adet. Kıymet-i muhammenesi 10 lirâ-yı Osmânî. Vâkîfî nâ-ma'lûmdur.

Numara 43: Bazıları müşebbek, bazıları kalemkârî kâr-ı kadîm sağır ve vasat sim kandil. 19 adet (Bu defa yoklamada zuhur eden yalnız 22 adet). Bir dânesinin üzerindeki düğmesinde burgâzî altın asılı olup vâkıfları nâ-ma'lûmdur. Kıymet-i muhammenesi 45 lirâ-yı Osmânî.

Numara 44: Armudi ve kalemkârî sim zincir ve vasat kâr-ı kadîm kandil askı. 3 adet. Kıymet-i muhammenesi 5 lirâ-yı Osmânî. Vâkîfî nâ-ma'lûmdur.

Numara 45: Sim sıvalı cam fenâr. 1 adet. Kıymet-i muhammenesi 8 lirâ-yı Osmânî. Yedekcizâde Şehrî Hacı Ali tarafından vakf olunmuştur.

Numara 46: Küre resminde, biri âdi bakır ve diğeri üzerinde yüzdört adet akik taş ile müzeyyen nühâs Arabkârî kavanoz askı. 2 adet. Kıymet-i muhammenesi 20 lirâ-yı Osmânî. Vâkîfî nâmalûmdur.

Numara 47: Hindkârî, aşağı gümüşten köhne bir nev' askı. 1 adet. Kıymet-i muhammenesi 4 lirâ-yı Osmânî. Hind ahalisinden Haydârâbâdî Gulâm Abbas b. Emîn tarafından takdim olunmuştur.

Numara 48: Üç mumluklu ve müşebbek altın yaldızlı sim kebir kandil askı. 1 adet. Kıymet-i muhammenesi 100 lirâ-yı Osmânî. Merhûm Hüsrev Paşa tarafından takdim olunmuştur.

Numara 49: Buhur için tabak kahve askısı (ve gülabdan). 1 adet askı, 1 adet gülabdan 2 adet. Kıymet-i muhammenesi 10 lirâ-yı Osmânî. Mehmed Tayfur Ağa tarafından takdim olunmuştur.

Numara 50: Seyyidetünâ Fâtımatu'z-Zehrâ Efendimiz hazretlerinin sanduka-i şerîfelerinin dört köşesine vaz' olunan, üzeri yarım ay resminde ve onun ortasında iki tarafı pırlanta ile murassa tuğralı sim baba. 4 adet. Kıymet-i muhammenesi 60 lirâ-yı Osmânî. Mehd-i Ulyâ-yı Saltanat-ı Seniyye Devletlü İsmetlü Pertevniyâl Vâlide Sultan Hazretleri tarafından takdim olunduğu üzerinde muharrerdir.

Numara 51: Topuz resminde sim alem babası.

2 adet. 190 dirhem. Kıymet-i muhammenesi 3 lirâ-yı Osmânî. Hind hükümdarlarından Bîğam tarafından takdim olunmuştur.

Numara 52: Harem-i Şerîf'de ikad olunan asma kandiller için bazı zevât tarafından takdim olunan selâsil. 767 adet. Kıymet-i muhammenesi 1034 lirâ-yı Osmânî. Huld-i Âşiyân Sultan Mahmud Hân-ı Sâni tâbe serâhu hazretleri tarafından takdim olunmuş ve kulplarının tarafına da *Hâdimü'l-Haremeyni'ş-Şerîfeyn sene 235* ve diğeri tuğra muharrer selâsil.

Derûn-ı Harem-i Şerîf'de muallak olan 333 adet.

Sandıkların derûnunda olarak Hücre-i Saâdet'te mahfuz olan 199 adet.

Sâbıkan yoklamada noksan görülüp sonra zuhur eden 65 adet. Toplam 597 adet.

Zikr-i âti zevât tarafından takdim olunan selâsil:

Sultan Mustafa Han hazretleri kerîmesi Hadîce Sultan tarafından 39 adet.

Şeyhü'l-Harem-i Esbak Hâfız İsa Ağa tarafından 15 adet.

Şeyhü'l-Harem-i Esbak Anber Ağa 29 adet.

Hazîne Vekîli İbrimli Ali Cevherî Ağa tarafından 11 adet.

Mustafa b. Receb tarafından 5 adet.

Vâkîfî mâlum olmayan 71 adet (41 evsat, 27 sağır, 3 kebir). Toplam 170 adet.

597+170= 767 selâsil.

**HÛCRE-İ SAÂDETTE MEVCUD VE MAHFÛZ
BULUNAN EŞYANIN MİKDÂRI**

Numara 77: Göğez kadife kaplı, kenarlarıyla bazı mahalleri sim ile müzeyyen rahle. 1 adet. Kıymet-i muhammenesi 5. Vâkîfî nâmalumdur.

Numara 79: Sim kaplama saplı sineklik. 1 çift. Kıymet-i muhammenesi 1 lirâ-yı Osmânî. Vâkîfî nâmalumdur.

Numara 80: Sapları gümüş Hindkârî sineklik. 3 adet (1 adet bulunamayan; mevcûdu 1 adet tavus tüyü, 1 adet kıl). Kıymet-i muhammenesi 2 lirâ-yı Osmânî. Vâkîfî nâmalumdur.

511 Düğme gibi çıkıntılı olan çiçek aplik, kabara.

512 Yani kabarma palamut şeklinde.

513 OA, YA.HUS 526/73-3 numaralı defterin 39'uncu sıra numarasında 2 adet olarak kayıtlı olup muhammen kıymeti buna göre takdir edilmiştir.

Numara 83: Nühas Sandık Derûnunda Bulunan Eşya:

Hurde elması,

Hurde altın (bir miktar),

Minakâri şamdan tepesi,

Sağır bilezik tabir olunur ince gümüş halka üzere çekmece üç habbe ve beş adet muallak rub'iye altını (işbu bilezik üzerinde muallak Sultan Mahmud altını olup üzerlerinde üçer altın talik edilmiş olduğu).

Anadolukârı bilezik 1 çift,

Örmeli ve kulağa takılacak yerinin üzerinde firuze taşlı, Arapça Reşît (رشيت) tabir olunur küpe.

Onbir zincirli ve üzerinde yirmilik muallak badem resminde kuşak yaftası, 1 çift.

Buzlu elmas yüzük 1 adet.

Üç dallı mercan parçası.

Anadolukârı gümüş küpe,

Anadolukârî altın küpe,

Üzerleri yazılı, çocuk başına asılır⁵¹⁴, Şam ahalisinden İbrahim ve Ömer Berber taraflarından gönderilmiş olan altın. 3 adet (1 adet kebir, 1 adet vasat, 1 adet sağır).

Altmış sekiz habbe ve dokuz buçuk dirhem vezninde, arpa resminde altın gerdanlık. 1 adet, 1 rub', 3 miskal⁵¹⁵ (işbu gerdanlık Lazkiye Müftüsü'nün kerimesi tarafından takdim olunmuş idüğü)⁵¹⁶.

HÜCRE-İ SAÂDETTE MEVCÛD VE MAHFÛZ OLAN VE ELDE KULLANILMAKDA BULUNAN MEBHARE⁵¹⁷ VE EŞYÂ-YI SÂİRENİN MİKDÂRI

Numara 91: Kebir mebhare ve gülabdan. 4 adet (2 yapraklı ve ayaklı gülabdan, 2 tablalı mebhare). Kıymet-i muhammenesi 25 lirâ-yı

Osmânî. İsimleri bâlâda sebk eden Devletlû İsmetlû Pertevniyâl Kadınefendi hazretlerinin 1274 tarihli vakfıdır.

Numara 92: Kebir sim mebhare ve gülabdan. 4 adet (iki adedi yapraklı bir ayaklı sürahi resminde, iki adedi tablalı mebhare). Kıymet-i muhammenesi 25 lirâ-yı Osmânî. Yaprâğında Cennetmekân Sultan Abdülmecid Han hazretlerinin Dördüncü Kadını Perestû Kadın'ın vakfı 1274 tarihli bulunduğu.

Numara 93: Kebir sim ve yıldızlı mebhare ve gülabdan. 2 adet (1 yapraklı ve ayaklı gülabdan, 1 tablalı mebhare). Kıymet-i muhammenesi 20 lirâ-yı Osmânî. Cennetmekân Sultan Abdülmecid Han hazretlerinin Üçüncü İkballeri Şâyeste Hanım tarafından takdim olunmuştur.

Numara 94: Şişhâneli muhabbare ve gülabdan. 4 adet (2 gülabdan, 2 tablalı mebhare). Kıymet-i muhammenesi 24 lirâ-yı Osmânî. Bâlâda isimleri mesbûk Hoşyâr Kadınefendi tarafından takdim olunmuştur.

Numara 95: Ma'a tepsi sim mebhare ve gülabdan. 4 adet (1 sim tepsi, 1 tablalı kebir şişhaneli mebhare, 2 tablalı sağır şişhaneli mebhare)⁵¹⁸. Kıymet-i muhammenesi 18 lirâ-yı Osmânî. Sultan Selim Hân-ı Sâlis Dördüncü Re'fet Kadın takdim eylemiştir. 15 Şevval 82.

Numara 96: Yıldızlı ve altları çelik altlı ve kapakları yapraklı sim mebhare ve gülabdan. 10 adet (4 kebir mebhare, 2 gülabdan, 4 sağır buhur şamdanı). Kıymet-i muhammenesi 44 lirâ-yı Osmânî. Âdile Sultan Aliyyetü'ş-Şân hazretleri tarafından 1274 tarihinde Ravza-i Mutahhara'ya takdim olunmuştur.

Numara 97: Fıstık resminde adi buhurdan ve gülabdan. 2 adet (1 buhurdan, 1 gülabdan). Kıymet-i muhammenesi 2 lirâ-yı Osmânî. Vâkıfı nâmalumdur.

Numara 98: Sim sağır buhurdan ve gülabdan. 2 adet (1 buhurdan, 1 gülabdan). Kıymet-i

muhammenesi 2 lirâ-yı Osmânî. Fatma Kadın tarafından takdim olunmuştur.

Numara 99: Sade sim gülabdan ve buhurdan. 3 adet (2 sağır gülabdan, 1 sağır buhurdan). Kıymet-i muhammenesi 4 lirâ-yı Osmânî. Musâhib Besim Ağa tarafından takdim olunmuştur.

Numara 100: Kâr-ı kadim sim gülabdan ve buhurdan. 2 adet (1 buhurdan, 1 gülabdan). Kıymet-i muhammenesi 3 lirâ-yı Osmânî. Maden Emîni Hâfız Mustafa Paşa'nın zevcesi Emine Hanım tarafından takdim olunmuştur.

Numara 101: Kâr-ı kadim kalemkârî sim kebir gülabdan ve buhurdan, 2 adet (1 buhurdan, 1 gülabdan). Kıymet-i muhammenesi 4 lirâ-yı Osmânî. 1240 tarihinde Çaşnigîr Lebâbe Usta tarafından takdim olunmuştur.

Numara 102: Kâr-ı kadim sim buhurdan ve gülabdan. 2 adet (1 buhurdan, 1 gülabdan). Yüzyirmi üç tarihinde Hibetullah Sultan Aliyyetü'ş-Şân hazretlerinin Başağası Sünbül Ağa tarafından takdim olunmuştur.

Numara 103: Hindkârî, kadim ve uzunca, aşâğı gümüşten mebhare ve gülabdan. 2 adet (1 buhurdan, 1 gülabdan). Kıymet-i muhammenesi 2 lirâ-yı Osmânî. Tosun Paşa vâlidesi Emine Hanım tarafından takdim olunmuştur.

Numara 104: Kâr-ı kadim ve kebir sim buhurdan. 1 adet. Kıymet-i muhammenesi 6 lirâ-yı Osmânî. Berberbaşı Ali Ağa tarafından takdim olunmuş ve 1235 tarihli olup gülabdanı olduğu⁵¹⁹.

Numara 105: Kâr-ı kadim kebir buhurdan. 2 adet⁵²⁰. Kıymet-i muhammenesi 15 lirâ-yı Osmânî. Vâkıfı nâmalumdur.

Numara 106: Kâr-ı kadim ve sağır sim buhurdan. 1 adet. Kıymet-i muhammenesi 1 lirâ-yı Osmânî. Vâkıfı nâmalumdur.

Numara 107: Kâr-ı kadim, nar resminde sağır sim buhurdan. 1 adet. Kıymet-i muhammenesi

2 lirâ-yı Osmânî. Gülferîd tarafından takdim olunmuştur. Gülabdanı olmadığı.

Numara 108: Kâr-ı kadim kapaksız sim buhurdan. 1 adet. Kıymet-i muhammenesi 1 lirâ-yı Osmânî. Vâkıfı nâmalumdur, gülabdanı yoktur.

Numara 109: Kâr-ı kadim ve kulplu sim buhurdan. 1 adet. Kıymet-i muhammenesi 1 lirâ-yı Osmânî. Vâkıfı nâmalumdur.

Numara 111: Altın yıldızlı sim sağır buhurdan. 4 adet (3 buhurdan, 1 gülabdan). Kıymet-i muhammenesi 6 lirâ-yı Osmânî. Dârüssaâdetü'ş-Şerife Ağası Mehmed Tayfur Ağa tarafından 1260 tarihinde takdim olunmuştur.

Numara 112: Kâr-ı kadim vasat buhurdan. 1 adet. Kıymet-i muhammenesi 6 lirâ-yı Osmânî. Vâkıfı nâmalum, gülabdanı yoktur.

Numara 113: Altın yıldızlı sim buhurdan kutusu. 1 adet. Cennetmekân Sultan Mahmud Hân-ı Evvel kerimesi ismetli Haseki Muazzez Sultan hazretleri tarafından takdim olunmuştur.

Numara 115: Altın yıldızlı ma'a zincir gümüş buhur askısı. 1 adet. Kıymet-i muhammenesi 8 lirâ-yı Osmânî. Vâkıfı bilinmediği; İbrahim Mahlâvî (محلوى) nâmı üzerinde mahkûk idüğü.

Numara 116: Müşebbek, kâr-ı kadim altın yıldızlı ma'a zincir sim buhur askı. 1 adet. Kıymet-i muhammenesi 4 lirâ-yı Osmânî. Hazînedâr Süedâ Usta tarafından takdim olunmuştur.

Numara 117: Altın yıldızlı, Darbhânekârî kebirce sim askı. 3 adet. Kıymet-i muhammenesi 150 lirâ-yı Osmânî. Sultan Abdülhamid Hân-ı Evvel hazretleri tarafından takdim olunmuştur.

Numara 118: Ma'a kapak müşebbek ve kulplu, derûnu ateşlikli Hindkârî sim buhurdan. 4 adet (2 buhurdan, 2 tablası). Hind ahâlisinden Habîb nâm kimesne tarafından 1271 tarihinde takdim olunmuştur.

Numara 119: Şamdan hey'etinde sim

⁵¹⁴ "İsâbet-i ayndan vikâye için çocukların başlarına takılan tezyinât-ı sibyaniyeden olup..." Eyyüb Sabri Paşa, a.g.e., s. 621.

⁵¹⁵ OA, EV.d. 28973.

⁵¹⁶ OA, EV.d. 35132/10a.

⁵¹⁷ مبخرة: Çoğulu mebhâhir olan bu kelime, içinde buhur yakılan kap (buhurdân) demektir.

⁵¹⁸ OA, YA.HUS 526/73-3'de 2 sim tepsi, 1 buhurdan, 1 gülabdan olarak kayıtlıdır.

⁵¹⁹ OA, EV.d. 35132'de "olmadığı" şeklinde kayıtlıdır.

⁵²⁰ OA, YA.HUS 526/73-3'de 1 adet olarak kayıtlı olup muhammen kıymeti buna göre takdir edilmiştir.

TSM 2/6893

Altın Kandil Askı

Osmanlı,

TSM 2/7578

Elmas Broş

Osmanlı,

buhurdan. 1 adet. Kıymet-i muhammenesi 1 lirâ-yı Osmânî. Vâkîfî nâmalumdur.

Numara 121: Oturtma fanus resminde müşebbek ve tepesi Necef ve üzeri bazı hurde taş ile müzeyyen başı alemlî, müsemmen sim mebhare. 1 adet. Vâkîfî nâmalumdur.

Numara 122: İki kulplu ve kalemkârî sim öd ağacı kutusu. 1 adet. Kıymet-i muhammenesi 2 lirâ-yı Osmânî. Nakş-ı Felek Hanım tarafından takdim olunmuştur.

Numara 123: Kâr-ı kadîm, ağaç üzerine sim kaplama buhur kutusu. 1 adet. Vâkîfî nâmalumdur⁵²¹.

Numara 124: Sağır sim buhur tabağı. 1 adet. Kıymet-i muhammenesi 0.5 lirâ-yı Osmânî. Bâlâda isimleri mesbûk müşârünileyhâ Pertevniyâl Kadınefendi tarafından 1274 tarihinde vakf olunmuştur.

Numara 125: Sağır sim buhur tabağı. 1 adet. Kıymet-i muhammenesi 0.5 lirâ-yı Osmânî. Bâlâda isimleri sebk eden müşârünileyhâ Dördüncü Kadın Perestû Kadınefendi tarafından 1274 tarihinde takdim olunmuştur.

Numara 126: Vasat sim buhur tepsisi. Kıymet-i muhammenesi 2 lirâ-yı Osmânî. 1 adet. Tosun Paşa merhum halîlesi Hanım tarafından takdim olunmuştur.

Numara 127: Vasat ve sağır sim buhur tepsisi. 4 adet (2 vasat, 2 sağır)⁵²². Devletlü ismetlü Âdile Sultan hazretleri tarafından 1274 tarihinde takdim olunmuştur.

Numara 128: Sim, tûlî buhur tepsisi. 1 adet. Kıymet-i muhammenesi 4 lirâ-yı Osmânî. Bâlâda muharrer müşârünileyhâ Üçüncü Şâyeste Kadınefendi tarafından takdim olunmuştur.

Numara 129: Simden murabba' ve tûlî buhur tepsisi. 1 adet. Kıymet-i muhammenesi 80 lirâ-yı Osmânî. Müşârünileyhâ Pertevniyâl Kadın

tarafından 1274 tarihinde takdim olunmuştur⁵²³.

Numara 130: Beyaz iki kulplu sim buhur tepsisi. 1 adet. Kıymet-i muhammenesi 32 lirâ-yı Osmânî. Bâlâda isimleri mesbûk Perestû Kadınefendi tarafından takdim olunmuştur.

Numara 131: Buhur için müzehheb polad ateş körüğü. 3 adet (1 müşebbek, 1 sade ve ağzı müşebbek, 1 sapsız ve meksûr). Kıymet-i muhammenesi 50 lirâ-yı Osmânî. Cennetmekân Sultan Murad Han tâbe serâhu hazretlerinin vâlîde-i muhteremelerinin vakfidir.

HÜCRE-İ SAÂDET'TE MEVCÛD VE MAHFÛZ BULUNAN EDEVÂT-I SÎMİYENİN MİKDÂRİ

Numara 132: Kalemkârî sim leğen ve ibrik. 2 adet (1 ma'a kapak leğen, 1 ibrik). Kıymet-i muhammenesi 15 lirâ-yı Osmânî. Üzerinde, "Medine-i Münevvere'de Hücre-i Nebeviye'ye meşrûat merhum Tosun Paşa'nın halîle-i muhteremelerinin vakf-ı behiyesidir."

Numara 133: Hindkârî sim leğen ve ibrik. 2 adet (1 ma'a kapak leğen, 1 ibrik). Kıymet-i muhammenesi 20 lirâ-yı Osmânî. Ebu'l-Berekât Hindî tarafından takdim olunmuştur.

Numara 134: Sim zeytin yağı ibriği ve stil. 9 adet (3 ibrik, 6 stil). Kıymet-i muhammenesi 60 lirâ-yı Osmânî. "Hâk-ı Kadem-i Fahr-i Âlem muhtâc-ı şefâat ve kerem Hadîce Sultan binti Sultan Mustafa Han Ravza-i Mutahhara'ya takdime-i âcizânesi, 1232" tarihli bulunduğu.

Numara 135: Sim zeytinyağı ibriği. 1 adet. Kıymet-i muhammenesi 7 lirâ-yı Osmânî. "Hâk-ı Kadem-i Fahr-i Kâinât Fâtıma Dilbezir Hanım'ın Ravza-i Mutahhara'ya takdime-i nâcizânesidir, 1232" tarihli dir.

Numara 136: Sim faraş. 1 adet. Kıymet-i muhammenesi 20 lirâ-yı Osmânî. Abbas Paşa merhûmun vâlîdesi hanım tarafından takdim

olunmuştur⁵²⁴. 1266 tarihli idüğü.

Numara 137: Kalemkârî sim faraş. 1 adet. Kıymet-i muhammenesi 20 lirâ-yı Osmânî. Sultan Mahmûd'un hayatını liecli'l-muhâfaza fedâ-yı cân edercesine isbât-ı istikâmet eden Hazinedâr Cevri Usta tarafından takdim olunmuş ve 1230 tarihli bulunmuştur.

Numara 138: Sim miskiye⁵²⁵. 6 adet. Kıymet-i muhammenesi 15 lirâ-yı Osmânî. el-Hâc Mustafa Rüşdi Efendi tarafından 1234 tarihinde takdim olunmuştur.

Numara 139: Hücre-i Mu'attara-i Cenâb-ı Risâletpenâhîde kullanılmak üzere vürüd eden sim miskiye. 2 adet. 300 dirhem. Kıymet-i muhammenesi 5 lirâ-yı Osmânî. Devletlü ismetlü Âdile Sultan Aliyyetü's-Şân hazretlerinin Başağası Besîm Ağa tarafından vakf olunmuştur.

Numara 140: Kâtib-i Sultâna mahsus olan sim devât. 1 adet. Kıymet-i muhammenesi 2 lirâ-yı Osmânî. Hadîce Sultan Aliyyetü's-Şân tarafından vakf olunmuştur⁵²⁶.

Numara 141: Sim alem babası. 2 adet. Kıymet-i muhammenesi 4 lirâ-yı Osmânî. Mısır Vâlîsi merhum Said Paşa tarafından takdim olunmuştur.

Numara 142: Yıldızlı piring alem. 2 adet. Vâkîfî nâmalumdur.

Numara 143: Sim sanduka babası. 10 adet (4 adet sekiz şişhaneli armudi resminde yıldızlı, Hadîce Usta tarafından; 6 adet Dâmad İbrahim Paşa kerimesi Hadîce Sultan tarafından 1163 tarihinde takdim). Kıymet-i muhammenesi 8 lirâ-yı Osmânî.

Numara 144: Sim ateş körüğü. 1 adet. Kıymet-i muhammenesi 4 lirâ-yı Osmânî. Hoca Hüseyin Ağa'nın vakfidir.

Numara 145: Kâr-ı kadîm asma kilid. 3 adet.

524 OA, YA. HUS 526/73-3, sıra numarası 136'da "Abbas Paşa merhûm tarafından takdim olunmuş idüğü" muharrerdir.

525 138, 139, 281 ve 285 numaralarda "مكسيه / miksîye"; OA, EV.d. 35132'de "مكسيه / Miksîye" adıyla kaydedilen bu teberrük eşyası, Mir'atü'l-Haremeyn'de "مكسيه / miksîye" olarak yazılmıştır (Eyyüb Sabri Paşa, a.g.e., s. 655). Bunun, Hücre-i Saâdet'e güzel râyiha vermesi için misk kokusu konulmaya mahsus mahfaza olduğu anlaşılmaktadır.

526 OA, YA. HUS 526/73-3, sıra numarası 140'da "Merhûme Âdile Sultan tâbe serâhâ hazretleri tarafından takdim olunmuş idüğü" şeklinde muharrerdir.

527 OA, YA. HUS 526/73-3, sıra numarası 147'de adet belirtilmemiştir.

Kıymet-i muhammenesi 8 lirâ-yı Osmânî. Üzerlerinde oyma yazılı olarak Cennetmekân Sultan Ahmed Hân-ı Evvel tâbe serâhu hazretleri tarafından takdim olunduğu.

Numara 146: Kâr-ı kadîm polad ve altın yazılı asma kilid. 1 adet. Kıymet-i muhammenesi 2 lirâ-yı Osmânî. Vâkîfî nâmalumdur.

Numara 147: Mahfaza derûnunda kâr-ı kadîm kilid miftâhı. 8 adet⁵²⁷. Kıymet-i muhammenesi 10 lirâ-yı Osmânî. Vâkîfî nâmalumdur.

Numara 148: Sim yıldızlı sancak alemlî. 2 adet. Kıymet-i muhammenesi 20 lirâ-yı Osmânî. Cennetmekân Sultan Mahmud Hân-ı Evvel tâbe serâhu hazretleri tarafından takdim olunmuştur.

Numara 149: Sandal-ı şerîf elemesi için sim elek. 5 adet. 2732 dirhem. Kıymet-i muhammenesi 55 lirâ-yı Osmânî. Bâlâda isimleri mesbûk müşârünileyhâ Pertevniyâl Kadınefendi tarafından takdim olunmuştur.

Numara 150: Def'a sim sandal-ı şerîf elekleri. 4 adet. 3200 dirhem. Kıymet-i muhammenesi 65 lirâ-yı Osmânî. Mısır Vâlîsi esbak Mehmed Ali Paşa kerimesi devletlü ismetlü Zeyneb Hanım tarafından takdim olunmuştur.

Numara 151: Sim sandal-ı şerîf tepsisi. 5 adet, kalemkârî kafesli tepsi kapağı 5 adet (=10 adet). Kıymet-i muhammenesi 240 lirâ-yı Osmânî. Müşârünileyhâ Pertevniyâl Vâlîde Sultan hazretleri tarafından takdim olunmuştur.

Numara 152: Sandal-ı şerîf için altın yıldızlı kebir nühas leğen. 2 adet, 2 adet balık sırtı ve kulplu ve yıldızlı nühas kapak (=4 adet). Kıymet-i muhammenesi 5 lirâ-yı Osmânî. Sultan Mahmud Hân-ı Evvel Dârüssaâde Ağası Nâibü'l-Harem-i Esbak Müteveffâ Beşir Ağa tarafından takdim olunmuştur.

Numara 153: Sim sandal-ı şerîf tepsi. 5 adet, 5

521 OA, YA.HUS 526/73-3, sıra numarası 123'de "Bu def'aki yoklamada zuhur etmemiştir" şerhi düşülmüştür. Bu deftere ait yoklamanın tarihi 1908'dir.

522 OA, YA.HUS 526/73-3, sıra numarası 127'de 1 adet olarak kayıtlıdır.

523 OA, YA.HUS 526/73-3, sıra numarası 129'da "Merhûm Tosun Paşa'nın halîlesi tarafından takdim olunmuş idüğü" şeklinde kayıtlıdır.

adet kalemkârî kafesli tepsi kapağı (=10 adet). Kıymet-i muhammenesi 240 lirâ-yı Osmânî. Bâlâda isimleri mesbûk müşârünileyhâ Perestû Kadın tarafından 1274 tarihinde takdim olunmuştur⁵²⁸.

Numara 154: Kâr-ı kadim kebir asma kilid. 1 adet. Kıymet-i muhammenesi 5 lirâ-yı Osmânî. Huld-i Âşiyân Sultan Mahmud Han tâbe serâhu hazretleri tarafından 1229 tarihinde takdim olunmuştur.

Numara 155: Sim yaldızlı nev-resim sancak alemi. 2 adet. Kıymet-i muhammenesi 8 lirâ-yı Osmânî. Huld-i Âşiyân Abdülmecid Han tâbe serâhu hazretleri tarafından takdim buyurulmuş ve alemleriyle beraber Cuma günleri minbere vaz' olunmakta bulunmuştur.

Numara 156: Derûn-i Hücre-i Saâdet'te olan kandilleri asmak için baş ve uçları sim muhât. 14 adet. Kıymet-i muhammenesi 20 lirâ-yı Osmânî. Vâkıfı nâmalum idüğü.

Numara 157: Kandil-i şerîf gasl için evsat sim leğen ve maşraba. 4 adet (2 leğen, 2 maşraba). Kıymet-i muhammenesi 90 lirâ-yı Osmânî. Cennetmekân Sultan Selim Han tâbe serâhu hazretlerinin Dördüncü Kadını tarafından 1279 tarihinde takdim olunmuştur.

Numara 158: Sapı sim süpürge. 1 adet. Kıymet-i muhammenesi 1 lirâ-yı Osmânî. Abbas Paşa merhûmun vâlidesi Hanım tarafından 1266 tarihinde takdim olunmuştur.

Numara 159: Gümüş süpürge. 1 adet. 350 dirhem. Kıymet-i muhammenesi 20 lirâ-yı Osmânî. Müşârünileyhâ Pertevniyâl Vâlîde Sultan hazretleri tarafından takdim olunmuştur.

Numara 160: Yaldızlı dört adet sim zincirli askı buhurdan. 1 çift. 725 dirhem. Kıymet-i muhammenesi 5 lirâ-yı Osmânî. Huld-i Âşiyân Sultan Abdülmecid Han hazretleri tarafından takdim buyurulmuştur.

Numara 161: Müşebbek ve tûlü murabba' ve haznesinin etrafında dört yapraklı sürmedan resminde milli ve ayakları fındık kadar toparlak

yağdanlık. 1 çift. Kıymet-i muhammenesi 2 lirâ-yı Osmânî. Hâza'l-vakfi'l-Hücre Hazreti Hayri'l-Beriyye min taraf el-Hâc Habîb tarafından 271 tarihinde takdim olunmuştur.

Numara 162: Üçüzlü sim buhurdan. 2 adet. Kıymet-i muhammenesi 4 lirâ-yı Osmânî. Vâkıfı nâmalum olub Hindkârî idüğü.

Numara 163: Sim buhurdan. 1 adet. 165 dirhem, 1 adet sim tas 149 dirhem (=314 dirhem). Kıymet-i muhammenesi 4 lirâ-yı Osmânî. Saraylı Nûr-i Misâl Hanım'ın ikiyüz seksen dört senesi tarihli teberrüküdür.

Numara 164: Sim gülabdan. 1 adet. 104 dirhem. Kıymet-i muhammenesi 1 lirâ-yı Osmânî. Saraylı Nûr-i Misâl Hanım'ın ikiyüz seksen dört senesi tarihli teberrüküdür.

Numara 165: Kenarları kalem işlemeli, ortası kubbeli ve etrafında altı adet buhur vaz' olunur müdevver altı delikli ve beher köşesi tamgalı bir nev sim buhurdan. 1 adet. 210 dirhem. Kıymet-i muhammenesi 4 lirâ-yı Osmânî. İkinci Kadın Lütufyâr Hanımefendi tarafından 1284 tarihinde takdim olunmuştur. Tarihine nazaran Sultan Abdülaziz Han hazretleri kadınları olduğu.

Numara 168: Ma'a tabla bademi şişhâneli ve tablasının kenarları oyma ve kapaklarının üzeri saçaklı ve kulplu ve bazı mahalleri yaldızlı gülabdan ve buhurdan. 1 çift. 347 dirhem. Kıymet-i muhammenesi 6 lirâ-yı Osmânî. Mâbeyn-i Hümâyün Başkâtibi Atûfetlü Emin Beyefendi harem-i muhteremeleri hanım tarafından takdim olunmuştur.

Numara 169: Tablalı ve tablasının etrafı kalem işlemeli ve üzerinde öd ağacı konulacak buhurdanlı, üç ayakları armudi ve tepelerinin üzeri ufak yapraklı ve yaprağının üzerinde ufak fisdikî düğmeli, bazı mahalleri yaldızlı sim buhurdan. 1 çift. 516 dirhem. Kıymet-i muhammenesi 10 lirâ-yı Osmânî. Dîvân-ı Muhâsebât a'zâsından saadetli Tahsin Efendi halilesi Şerîfe Zübeyde Hanım tarafından takdim olunmuştur.

Numara 170: Yine armudi resminde buhurdanı misillü üzerleri kalem işlemeli ve tepesi ve orta ve altları yaldızlı, buhurdan-ı mezkûrun sim gülabdanı. 1 çift. 329,5 dirhem. Kıymet-i muhammenesi 6 lirâ-yı Osmânî. Dîvân-ı Muhâsebât a'zâsından saadetli Tahsin Efendi halilesi Şerîfe Zübeyde Hanım tarafından takdim olunmuştur.

Numara 171: Sim yaldızlı, tablasının etrafı şebekeli üç yapraklı ayak üzerinde enginarvârî başında üzeri düğme nev-resim buhurdan. 2 adet. 960 dirhem. Kıymet-i muhammenesi 30 lirâ-yı Osmânî. Huld-i Âşiyân Abdülmecid Han hazretlerinin mahdumları Sultan Murad hazretlerinin vâlîde-i muhteremeleri Şevk-efzâ Hanım tarafından takdim olunmuştur.

Numara 172: Üç ayaklı gümüş tabla üzerinde vidalı ve tablasının etrafı yaprak kafesli ve saksı resminde ve masfalı kezâlik gümüşten buhurdan. 1 adet. 372 dirhem. Kıymet-i muhammenesi 10 lirâ-yı Osmânî. Huld-i Âşiyân Sultan Abdülaziz Han tâbe serâhu hazretlerinin Kethüda Kadınları iffetli Şîr-i Âhenk Kadın tarafından takdim olunmuştur.

Numara 173: Ayaklı saksı resminde öd ağacı vaz' olunmak üzere gümüş gülabdan. 1 adet. 155 dirhem. Kıymet-i muhammenesi 2 lirâ-yı Osmânî. Huld-i Âşiyân Sultan Abdülaziz Han tâbe serâhu hazretlerinin Kethüda Kadınları iffetli Şîr-i Âhenk Kadın tarafından takdim olunmuştur.

Numara 174: Gümüşten mâmül ve üzerleri yaldızlı şişhâneli olarak gayet musanna ve tablalı iki adet buhurdan ile ağızları vidalı iki gülabdan ve buhurdan. 4 adet. 2 gülabdan 795 dirhem; 2 buhurdan 596 dirhem (=1392 dirhem). Kıymet-i muhammenesi 30 lirâ-yı Osmânî. Tiryâl Hanım tarafından hediye olunmuştur.

Numara 175: Dört kebir gümüş buhurdanlık ile iki gülabdan. 6 adet. 4 adet kebir buhurdan 5 kıyye 230 buçuk dirhem; 2 adet gülabdan 2 kıyye 383 dirhem (=7 kıyye 623 buçuk dirhem).

Kıymet-i muhammenesi 60 lirâ-yı Osmânî. İsimleri sebk eden müşârünileyhâ Âdile Sultan Aliyyetü's-Şân hazretleri tarafından takdim olunmuştur.

Numara 177: Sim-i hâlisten mâmül öd ve buhur kutusu. 3 ade. 130 dirhem. Kıymet-i muhammenesi 8 lirâ-yı Osmânî. İsimleri mesbûk Pertevniyâl Vâlîde Sultan Başkapı Gulâmı Mehmed Kâmil Ağa tarafından takdim olunmuştur.

Numara 182: Mezkûr şamdanlar⁵²⁹ için simden mâmül yaldızlı tepsi resminde şamdan ağızlığı. 2 adet. Kıymet-i muhammenesi 32 lirâ-yı Osmânî. Cennetmekân Sultan Abdülmecid Han hazretlerinin hazinedârı Şevk-Nihâl Usta tarafından takdim olunmuştur.

Numara 184: Ma'a mumluk kebir, bilâ-tabla sim orta şamdanı. 2 adet. Kıymet-i muhammenesi 100 lirâ-yı Osmânî. Mumluk ve şamdanları üzerlerinde "Vakf-ı Medine-i Münevvere Harem-i Şerîf cennetmekân firdevs-i âşiyân merhûm Mehmed Ali Paşa hazretlerinin hayrâtıdır. 1281 bi-yed-i Ağavâtî'l-Harem el-Medinetü'l-Münevvere" yazılıdır.

Numara 185: Kebir mihrab şamdanı. 2 adet. Kıymet-i muhammenesi 40 lirâ-yı Osmânî. "el-Abdü'l-Müznib Mehmed Ali Vâlî-i Mısır 1228" yazılıdır.

Numara 186: Büyük ve mumluklu sim orta şamdanı. 7 adet. Kıymet-i muhammenesi 500 lirâ-yı Osmânî. "Vakf-ı Hücretü'n-Nebevî bin el-Mülkî Vâlî Mısır el-Hâc Abbas Hilmi 1268 mine'l-hicr" yazılı bulunduğu.

Numara 187: Altı tahta kaplı sim şamdan tablası. 7 adet. 21 kıyye 215 dirhem. Kıymet-i muhammenesi 350 lirâ-yı Osmânî. Müşârünileyh Abbas Paşa şamdanı iç.n Cennetmekân Sultan Abdülmecid Han tâbe serâhu hazretleri tarafından takdim olunmuştur.

Numara 188: Ma'a mumluk ve tabla şişhâneli orta kı'ta sim orta şamdanı. 4 adet (2 şamdan, 2 tabla). Kıymet-i muhammenesi 10 lirâ-yı

528 OA, YA.HUS 526/73-3, sıra numarası 153'de "Pertevniyâl Kadınefendi tarafından takdim edilmiş idüğü" şeklinde muharrerdir.

529 Sultan Abdülmecid Han tarafından takdim olunan altından mâmül, kebir, iki adet orta şamdanlar kastediliyor (bkz. TSMK, Y.Y. 824, sıra numarası 82; teberrükât numarası 181/78).

Osmânî. Üzerinde “*Cennetmekân Sultan Mahmud Han hazretleri şehzâdesi necâbetlü Sultan Osman hazretleri vâlideleri devletlü Nevfidân Kadınefendi hazretleri 1258*” tarihli olup bu kere bir adedi zuhur olmadığı.

Numara 189: Ma'a mamluk, kalemkârî bilâ-tabla orta kit'a sim orta şamdani. 2 adet. Kıymet-i muhammenesi 16 lirâ-yı Osmânî. Vâkîfî nâmalum olup bunların üzeri Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa nâmı idüğü.

Numara 190: Ma'a tabla ve mamluk şişhâneli, orta kit'a sim orta şamdani. 4 adet (2 adet şamdani, 2 adet kabareli tablası). Kıymet-i muhammenesi 2 lirâ-yı Osmânî. Bunların üzeri Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa nâmı idüğü.

Numara 191: Üç mamluklu, tablası oluklu ve kendisinden sim orta şamdani. 1 adet. Kıymet-i muhammenesi 25 lirâ-yı Osmânî. Hoşyâr Kadınefendi hazretleri tarafından takdim olunmuştur.

Numara 192: Etekli ve direği tunç şamdani. 2 adet. Kıymet-i muhammenesi 1 lirâ-yı Osmânî. Trabzon Müşîri Hazînedârzâde Osman Paşa merhûmun zevcesi Rukiye Hanım'ın Hücre-i Saâdet'e taleben li-merzâtillâhi Teâlâ vakfidir. Sene selâse ve erba'ın ve mieteyn ve elf (1243) tarihli bulunduğuy.

Numara 193: Mamluklu, altları tablalı, kâr-ı kadîm orta kit'a sim orta şamdani. 2 adet. Kıymet-i muhammenesi 48 lirâ-yı Osmânî. Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'nın zevcesi Emine Hanım tarafından takdim olunmuştur.

Numara 194: Orta kit'a, mamluklu, kâr-ı kadîm orta şamdani. 2 adet. Kıymet-i muhammenesi 1 lirâ-yı Osmânî. Vâkîfî nâmalumdur.

Numara 195: Simden mâmül, kâr-ı kadîm buhur şamdani. 6 adet (2 adedi Berberbaşı Ali Ağa'nın teberrükü 1235 tarihinde; 1 adedi Gülkeşli (گلکشی)⁵³⁰ Sâbire Hanım'ın teberrükü 1274 tarihinde; 3 adedi vâkîfî nâmalumdur).

Kıymet-i muhammenesi 24 lirâ-yı Osmânî.

Numara 196: Kebir ve mamluklu sim orta şamdani (1 şamdani, 1 sim kabareli kâr-ı kadîm tabla). Kıymet-i muhammenesi 4 lirâ-yı Osmânî. Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa tarafından takdim olunmuş ve iki parça kabaresi zâyî bulunmuştur.

Numara 197: Altın yaldızlı nühas mihrab şamdani (10 adet şamdani, 10 adet kabareli nühas meşin tabla=20 adet⁵³¹). Kıymet-i muhammenesi 15 lirâ-yı Osmânî. Üzerlerinde tuğra bulunduğu. Sultan Mahmud Han hazretleri tarafından takdim olunmuştur⁵³².

Numara 198: Kâr-ı kadîm sim buhur şamdani (28 adet şamdani, 7 adet sim tabla=35 adet). Kıymet-i muhammenesi 30 lirâ-yı Osmânî. Üzerinde “*Vakf-ı Sultan Ahmed Han'dır Medine-i Münevver*” yazılı ve tuğralı idüğü.

Numara 199: Mamluklu, kendisinden altın yaldızlı, kâr-ı kadîm sim orta şamdani. 1 adet. Kıymet-i muhammenesi 4 lirâ-yı Osmânî. Vâkîfî nâmalumdur.

Numara 200: Sağır ve kâr-ı kadîm orta şamdani. 1 adet. Kıymet-i muhammenesi 1 lirâ-yı Osmânî. Vâkîfî nâmalumdur.

Numara 201: Tombak orta şamdani. 1 adet. Vâkîfî nâmalumdur.

Numara 202: Sim mum makrası. 2 adet. Kıymet-i muhammenesi 1 lirâ-yı Osmânî. Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa merhûmun zevcesi Emine Hanım tarafından takdim olunmuştur.

Numara 203: Kuş resminde mum markası. 1 adet. Vâkîfî nâmalumdur.

Numara 204: Kaplama sim tablalı sim mum makrası (1 adet makras, 1 adet tablası). Kıymet-i muhammenesi 3 lirâ-yı Osmânî. Vâkîfî nâmalumdur.

Numara 205: Üçer ayaklı, sim, bir nev kanâdîl şamandırısı. 27 adet. Kıymet-i muhammenesi

6 lirâ-yı Osmânî. Vâkîfî nâmalumdur.

Numara 207: Pâre gümüşten sağır şamdani. 1 adet. Kıymet-i muhammenesi 1 lirâ-yı Osmânî. Vâkîfî nâmalumdur.

Numara 208: Sim, şişhâneli kebir şamdani. 1 adet. 1750 dirhem. Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa kerîmesi Nazlı Hanım tarafından takdim olunmuştur.

Numara 209: Mezkûr şamdani sim kabartması. 2 adet. Kıymet-i muhammenesi 8 lirâ-yı Osmânî. Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa kerîmesi Nazlı Hanım tarafından takdim olunmuştur.

Numara 210: Eskişehir taşından sağır birer mumlu şamdani. 2 adet. Vâkîfî nâmalumdur.

Numara 211: Yaldızlı tombak şamdani. 2 adet. Kıymet-i muhammenesi 1 lirâ-yı Osmânî. Vâkîfî nâmalumdur.

Numara 212: Dökme şamdani ma'a tepsi. 2 adet. Kıymet-i muhammenesi 1 lirâ-yı Osmânî. Vâkîfî nâmalumdur.

Numara 213: Sağır pirinç şamdani. 1 adet. Vâkîfî nâmalumdur.

Numara 214: Savatlı şamdani. 1 adet. Vâkîfî nâmalumdur.

Numara 215: Köhne tombak buhur şamdani. 4 adet. Kıymet-i muhammenesi 1 lirâ-yı Osmânî. Vâkîfî nâmalumdur.

Numara 216: Nühas buhur şamdani. 2 adet. Kıymet-i muhammenesi 0.5 (yarım) lirâ-yı Osmânî. Buhurdanlık şamdani misâli olan şişe vaz' olunur.

Numara 217: Hindkârî şamdani. 1 adet. Kıymet-i muhammenesi 1 lirâ-yı Osmânî. Vâkîfî nâmalumdur.

Numara 218: Pirinç buhur şamdani. 5 adet (1 adet Musa oğlu Ali tarafından, 2 adet Edirneli Selim Ağa tarafından, 1 adet vâkîfî nâmalumdur, 1 adet Topçubaşı Es'ad tarafından). Kıymet-i muhammenesi 1 lirâ-yı Osmânî. Vâkîfî nâmalumdur.

Numara 219: Sağır mum makrası. 11 adet. Kıymet-i muhammenesi 1 lirâ-yı Osmânî. Vâkîfî nâmalumdur.

Numara 220: Aşağı gümüşten çenberli billur ve zinciri sarı telden olarak asma kandil. 1 adet. Çenberi 24 çift⁵³³. Kıymet-i muhammenesi 1 lirâ-yı Osmânî. Müteveffâ Derviş Paşa merhûmun mahdumu İskender Bey halîlesi Nesîme Hanım'ın teberrükü idüğü⁵³⁴.

Numara 221: Billur, penbe sırça üzerine sarı kalem çiçek işlemeli, üç boğumlu, üç zincirli ve mezkûr zincirin üzerinde muallak kapağı olup kapakları etrafıyla bâlâ ve orta ve alt boğumları etrafında birer parmak uzunluğunda avize kılıflı saksı resminde avize. 1 çift. Mâlîye Nâzırı esbak Nâfiz Paşa halîlesi iffetlü Hâce Hanım tarafından takdim olunmuştur.

Numara 222: Ravza-i Mutahhara'da ikâd olunan bir mumlu sim şamdani ve makras. 2 adet (1 şamdani, 1 makras), 2400 dirhem. Kıymet-i muhammenesi 40 lirâ-yı Osmânî. Mehmed Âdil ve Hacı Hasan Hindî marifetleriyle bil-vürûd Ravza-i Mutahhara Hâfız-ı Kütüpleri Efendiler yedinden sened alınarak mezkûr şamdani ma'a makras mahall-i müşârünileyhde isti'mâl olunmakta idüğü.

Numara 223: Vasat kit'a resm-i Mahmûdî olarak orta yaldızlı mamluksuz tombak şamdani. 1 adet. Kıymet-i muhammenesi 1 lirâ-yı Osmânî. İşbu şamdani mukaddemce altın deyü tahrir olunmuş ise de, taharri olundukda kuyûdandan ziyade ve mevcut olan bu idüğü ve üç yaldızlı altına şebih ve altından hiç farkı olmadığı ve Serfirâz Hanım vakfı olduğu tebeyyün etmekle şerh verildi.

Numara 224: Tombak gülabdan. 5 adet. Kıymet-i muhammenesi 1 lirâ-yı Osmânî. Vâkîfî nâmalumdur.

Numara 225: Bir adet sırça taşlı öd ağacı kutusu. 2 adet (1 kutu, 1 gülyâğı kutusu). Kıymet-i muhammenesi 2 lirâ-yı Osmânî. Çavuşbaşızâde Âsım Beyefendi'nin vakfidir.

530 “Gülkeşli - (گلکشی) (OA, EV.d. 35132/12b).

531 OA, YA.HUS 526/73-3, sıra numarası 197'de “üç adet birinden iki adet diğerinden noksan idüğü” kayıtlıdır.

532 OA, YA.HUS 526/73-3, sıra numarası 197'de “Cennetmekân Sultan Abdülmecid Han tâbe serâhu tarafından takdim olunmuş idüğü” muharrerdir.

533 OA, EV.d. 35132/13a'da 1 adet ve 24 dirhem olarak kayıtlıdır.

534 OA, EV.d. 35132/13a ve OA, YA.HUS 526/73-3, sıra numarası 220'de vâkîfe Nesîme Hanım olarak belirtilmiştir.

TSM 2/7583

Çelenk Şeklinde Murassa Dal

Osmanlı, Nevres Hanımefendi'nin
Teberrükü,

bkz. TSMK, Y.Y. 827/Umum Sıra No. 46
TSM, TTKD IV/No. 48063

TSM 2/7589

Murassa Broş

Osmanlı, Hazinedâr-ı Harem-i
Hümâyûn Şems Hanım'ın Hediyesi
Sene 1292/1875,

bkz. TSMK, Y.Y. 827/Umum Sıra No. 49
TSM, TTKD IV/No. 48057

Numara 226: Çay ibriği resminde ma'a kapak, Hindkârî ibrik ve mum makras ve sim tabla. 3 adet (1 ibrik 380 dirhem, 2 makras tablası 65 dirhem=445 dirhem). Kıymet-i muhammenesi 6 lirâ-yı Osmânî. Vâkîfî nâmalum olup Miftahdâr-ı Beyt-i Muazzam Saadetlü Şeybî Efendi hazretleri marifetiyle vürüd etmiş olduğu. Mum makrasıyla tablası Nâz-ı Emsâl Kalfa'nın vakfındandır yazılıdır.

Numara 227: Sürâhi resminde, boğazı üç boğumlu ma'a kapak sağır sim sürâhi. 1 adet. 85 dirhem. Kıymet-i muhammenesi 1 lirâ-yı Osmânî. Şehâmetlü Abdülvâsi' Han⁵³⁵ tarafından takdim olunmuştur.

Numara 228: Hücre-i Saâdet'in mumlarının fitillerini söndürmek için kulplu ve kapaklı sim mebhare. 2 adet (1 adedi Sultan Abdülhamid Han hazretlerinden 1230 tarihinde, 1 adedi Ebrû Fettân Kadın tarafından 1230 tarihinde).

Numara 229: Aşağı gümüşten tas⁵³⁶. 1 adet. Vâkîfî nâmalumdur.

Numara 230: Nühas ateşdanlık. 6 adet. Kıymet-i muhammenesi 0.5 lirâ-yı Osmânî. Vâkîfî nâmalumdur.

Numara 231: Üzeri fil resminde sürâhi. 1 adet. Vâkîfî nâmalum olup musavver bulunduğundan Hazînedâr Sâlim Ağa merhumun hanesinde hıfz olunmakta idüğü mukayyed ise de zuhur etmediği.

Numara 232: Nühas baba⁵³⁷. 5 adet. Kıymet-i muhammenesi 2 lirâ-yı Osmânî. Vâkîfî nâmalumdur.

Numara 233: Kebir nühas zemzemiye. 1 adet. Kıymet-i muhammenesi 1 lirâ-yı Osmânî. Vâkîfî nâmalumdur.

Numara 234: Saplı ateşdanlık. 3 adet. Kıymet-i muhammenesi 1.5 lirâ-yı Osmânî. Üzeri "el-Hâc Mustafa b. Mehmed vakfı" yazılıdır, sene 1209.

Numara 235: Tunç, yaldızlı ibrik. 1 adet.

Kıymet-i muhammenesi 0.5 lirâ-yı Osmânî. Vâkîfî nâmalumdur.

Numara 236: Hindkârî kokoğa nühas tencere. 18 adet. Kıymet-i muhammenesi 20 lirâ-yı Osmânî. Vâkîfî nâmalumdur.

Numara 237: Nühas bakraç. 1 adet. Vâkîfî nâmalumdur.

**DERÛN VE BÎRÛN-I HÜCRE-İ SAÂDET
VE EBVÂB-I ŞERİFE VE MAKÂMÂT-I
MÜBÂREKE-İ SÂİREDE BULUNAN SİTÂRE
VE PÛŞİDE-İ ŞERİFE VE PERDELERİN
MİKDÂRI**

Numara 238: Yeşil atlas üzerine ağır sırma işlemeli atik kisve ve sitâre ve ebvâb-ı şerife perdesi. 11 adet (2 adet minber için sancak=13 adet). Zikr-i âtî kisve ve sâire Cennetmekân Sultan Mahmud Han tâbe serâhu hazretleri tarafından takdim buyurulmuş ve kisve-i cedîdenin vürudunda kaldırılıp Hücre-i Saâdete vaz' olunmuş ve beş adedi dahi kisve-i cedîde memuru Yahya Bey marifetiyle Dersââdete götürülmüş olmakla şerh verildi.

Numara 239: Yeşil atlas üzerine elvan canfes ile mihrab ve yazı işlemeli ve etrafı ipek saçaklı açık yeşil atlas astarlı Hücre-i Saâdet'in iç perde-i şerifesi. 16 adet. Vâkîfî nâmalum idüğü.

Numara 240: Yeşil kadife üzerine ağır sırma işlemeli ve yeşil atlas astarlı sağır minber-i şerif sancağı. 2 adet. Mısır Valisi merhum Saîd Paşa tarafından takdim olunmuştur.

Numara 241: Yeşil atlas üzerine elvan atlas, güneş işlemeli ve etrafı canfes hayvanlı Hücre-i Saâdetin atik iç perdesi. 12 adet. Vâkîfî nâmalum idüğü.

Numara 242: Yeşil atlas üzerine ağır sırma işlemeli, mihrâb-ı selâse ve ebvâb-ı şerife ve Hücre-i Mu'attara ve şebeke-i latife ve minber-i münîfe perdesi. 35 kıt'a (3 kıt'a mihrâb-ı selâse perdesi, 5 kıt'a ebvâb-ı şerife perdesi,

1 kıt'a minber-i şerif perdesi, 1 kıt'a Reîsiye Minâresi'nin kapı perdesi, 18 kıt'a Hücre-i Şerife şebekelerinin perdesi, 4 kıt'a Hücre-i Şerife pencerelerinin perdesi, 1 kıt'a derûn-ı Hücre-i Saâdet'te müteheccid-i? şerife perdesi, 2 kıt'a minber-i şerif perdesi).

Numara 243: Seyyidetünâ Fâtımatü'z-Zehrâ Efendimiz hazretlerinin sanduka-i şerifelerinin üzerinde tente resminde muallak sırma işlemeli sitâre-i şerife. 1 adet. İşbu sitâre-i şerife, Sultan Abdülmecid Han tâbe serâhu hazretleri teberrükâtından.

Numara 244: Yeşil atlastan, etrafı sim kılardan saçaklı, şebâbik-i Hücre-i Saâdet'in kebir dış perdesi. 11 adet.

**MEHÂRİB-İ ŞERİFE VE MÜVÂCEHE-İ
SAÂDET VE RAVZA-İ MUTAHHARADA
MEVZÛ VE MUALLAK BULUNAN ŞAMDAN
VE AVİZE VE ASKININ MİKDÂRI**

Numara 245: Mihrâb-ı Nebevî'de dökme ve şişhaneli piring mihrab şamdanı. 8 adet (Mihrâb-ı Osmânî'de şamdanlar: 2 adet kebir ve 2 adet sağır; Mihrâb-ı Nebevî'de sim şamdanlar: 2 adet kebir ve 2 adet sağır). Kıymet-i muhammenesi 165 lirâ-yı Osmânî. Cennetmekân Sultan Mahmud Han tâbe serâhu hazretleri tarafından takdim olunmuştur. İşbu dört adet kebir ve sağır piring şamdan Mihrâb-ı Osmânî'ye nakl olunarak Mihrâb-ı Nebevî'ye Harem-i Şerif anbarından kezâlik iki kebir ve iki sağır olarak simden mâmül şamdan vaz' olunmuş olduğu bilinmek üzere şerh verildi.

Numara 246: Mihrâb-ı Süleymânî'de dökme şişhaneli piring mihrab şamdanı. 4 adet (2 adet kebir, 2 adet sağır). Kıymet-i muhammenesi 5 lirâ-yı Osmânî. Cennetmekân Sultan Mahmud Han tâbe serâhu hazretleri tarafından takdim olunmuştur.

Numara 247: Ravza-i MutaHHara'da etrafı camlı ve birer mumlu şamdan. 8 adet. Kıymet-i muhammenesi 2 lirâ-yı Osmânî. Cennetmekân

Sultan Mahmud Han tâbe serâhu hazretleri tarafından takdim olunmuştur.

Numara 248: Müvâcehe-i Saâdet'te muallak ve dört mumlu ve zincirlerinin üzeri yaldızlı, evsat sim askı. 2 adet. Kıymet-i muhammenesi 80 lirâ-yı Osmânî. Cennetmekân Sultan Abdülmecid Han tâbe serâhu hazretlerinin vâlîde-i muhteremeleri tarafından takdim olunmuştur.

Numara 249: Mihrâb-ı Osmânî'de muallak ve otuz altı mumlu ve fânuslu sim kebir avize. 1 adet. Kıymet-i muhammenesi 150 lirâ-yı Osmânî. Mısır Vâlisi Abbas Paşa merhum tarafından takdim olunmuştur.

Numara 250: Müvâcehe-i Saâdet'te muallak otuz mumlu fanussuz sim kebir avize. 1 adet. Kıymet-i muhammenesi 200 lirâ-yı Osmânî. Mısır Vâlisi Abbas Paşa merhum tarafından takdim olunmuştur. Üç parçadan ibaret olan zincirinin orta parçası dahi sim olduğu.

Numara 251: Kadem-i Saâdet'te yirmi fanus ve mumlu billur kebir avize. 1 adet. Abbas Paşa merhum tarafından takdim olunmuştur.

Numara 252: Ravza-i MutaHHara'da seksen bir mumlu billur kebir avize. 1 adet. Abbas Paşa merhum tarafından takdim olunmuştur.

Numara 253: Minber-i Saâdet'in Ravza-i MutaHHara ve Mihrâb-ı Süleymânî câniblerinde sekizer fanus ve mumlu billur avize. 2 adet. Hindî Nüvvâb Azîm Cân⁵³⁸ tarafından.

Numara 254: Ravza-i MutaHHara'da şecere resminde otuz iki mumlu billur kebir avize şamdan. 1 adet. Mısır Vâlisi Abbas Paşa merhum tarafından.

Numara 255: Mihrâb-ı Süleymânî'de şecere resminde yirmi sekiz mumlu billur kebir şamdan. 1 adet. Abbas Paşa merhum tarafından.

Numara 256: Mihrâb-ı Süleymânîyle Seyyidenâ Ebû Bekri's-Siddîk halvethânesi beyninde şecere resminde yirmisekiz mumlu billur

535 OA, EV.d. 35132/13a ve OA, YA.HUS 526/73-3, sıra numarası 227'de Muhammed Abdülvâsi' Han olarak kayıtlıdır.

536 OA, YA.HUS 526/73-3, sıra numarası 229'da "mukaddemki defterde zuhûr etmediği cihetle şerh verildi" kaydı düşülmüştür.

537 OA, YA.HUS 526/73-3, sıra numarası 232'de "mukaddemki defterde zuhûr etmediği cihetle şerh verildi" kaydı düşülmüştür.

538 OA, EV.d. 35132/13b ve OA, YA.HUS 526/73-3, sıra numarası 253'de "Hindî tâcir İbrahim tarafından takdim olunmuş idüğü" şeklinde kayıtlıdır.

kebir şamdan. 1 adet. Abbas Paşa merhum tarafından.

Numara 257: Harem-i Şerîf'de beşer mumlu ve üç ayaklı iskemle üzerinde ve fanuslu maden şamdan. 2 adet. Meksûr olup merfû'dur. Hindî tâcir İsmâil'indir.

Numara 258: Ravza-i Mutahhara'da Bâbu'l-Vufûd'da mukaddemâ altı ve elyevm on fanus ve mumlu billur avize. 1 adet. Medine-i Münevvere Muhâfız esbak Abdullah Efendi vakfıdır.

Numara 259: Ravza-i Mutahhara'da bir mumlu billur askı avize. 1 adet. Beyrut tüccarlarından Abdülfettah Efendi vakfıdır.

Numara 260: Dekketü'l-Ağavât pişgâhında on iki mum ve fanuslu billur avize. 1 adet. Hindî Hoca İsmail vakfıdır.

Numara 261: Seyyidetünâ Fâtimatü'z-Zehrâ Radiyallâhu Teâlâ anhâ hazretlerinin bâb-ı şerîflerinde muallak on iki mum ve fanuslu billur avize. 1 adet. Kadem-i Saâdete nakl olunmuştur. Hindî Hoca İsmail vakfıdır.

Numara 262: Reîsiye Minâresi tahtında sekiz mumlu ve fanuslu billur avize. 1 adet. Tâcir Yâkub Nûrânî Hindî vakfıdır.

Numara 263: Mihrâb-ı Osmânî civarında sekiz mumlu ve fanuslu ve sarı kollu billur avize. 1 adet. Tâcir Yâkub Nûrânî Hindî vakfıdır.

Numara 264: Bâbü's-Selâm'da sekiz fanus ve mumlu billur avize, 2 adet. Hindî tâcir İbrahim Nûranî vakfı olup Harem-i Saâdete nakl olunmuştur.

Numara 265: Harem-i Şerîf'in bazı mahallerinde kandilli billur avize. 14 adet⁵³⁹. Hindî tâcir İsmail vakfıdır.

Numara 266: Harem-i Şerîfte yedi mumlu, diğeri kandil billur avize. 2 adet. Vâkıfı nâmâlumdur.

Numara 267: Müvâcehe-i Saâdet'te altı mumlu

ve kollarının tepeleri sarkıtma zincirli ve evsat sim askı. 1 adet. Kıymet 8 lira. Esmâ Hanım tarafından takdim olunmuştur.

Numara 268: Bâbu'l-Vufûd pişgâhında muallak on altı kol ve şamdanlı sim avize. 1 adet. 5175 dirhem. Kıymet-i muhammenesi 100 lirâ-yı Osmânî. Hindistan'da Besîle hükümdârı Mir Hân tarafından takdim olunmuştur. Bir kolu mevcut olmayıp Reîsiye Minâresi altında bulunan mahzende mahfûzdur.

Numara 269: Dekketü'l-Ağavât'da "Kebir" nâm saat. 1 adet. Kıymet-i muhammenesi 200 lirâ-yı Osmânî. Cennetmekân Huld-i Âşiyân Sultan Abdülmecid Han Gâzî hazretleri vakfıdır.

Numara 270: Teheccüd-i şerîfde "Kebir" nâm saat. 1 adet. Kıymet-i muhammenesi 10 lirâ-yı Osmânî. Pertevniyâl Vâlide Sultan hazretleri tarafından takdim olunmuştur.

25 ZİLKÂDE 1294 TARİHLİ YOKLAMADAN SONRA VÂRİD OLAN VE GURRE-İ RECEB 310 YOKLAMASINDA MEVCÜD GÖRÜNENLERİN BEYÂNI

Numara 271⁵⁴⁰: Zinciri sim ve çarkûşeli, pırlanta çiçek oturtmalı ve serlevhasında Medine-i Münevvere Necef eşrefinden taş üzerine Lafza-i Celâl yazılı, mezkûr taşın etrafında on iki adet kırmızı yakut olarak etrafı elmas ve tahtında yine pırlanta ile "MEDED YÂ MUHAMMED" lâfzıyla müzeyyen levhada pırlanta ile murassa "YÂ ALİ" nâm-ı şerifi olup mâî kâğıt üzerine yaldızlı Türkiyyü'l-ibâre dokuz satır kaside yazılı gümüş zincirli levha-i şerîfe. 1 adet. Devletlü ismetlü Âdile Sultan Aliyyetü's-Şân hazretleri tarafından Hücre-i Saâdet için ihdâ olunmuştur.

Numara 272: Altın yaldızlı sim şamdan. 4 adet (2 şamdan, 2 tablası). 11 kıyye 200 dirhem. Kıymet-i muhammenesi 100 lirâ-yı Osmânî. Ravza-i Mutahhara-i Hazret-i

Seyyidi'l-Mürselîn liecli'l-vaz' şevketlü Sultan Abdülhamid Hân-ı Sâni Efendimiz hazretlerinin taraf-ı şâhanelerinden 1293 tarihinde ihdâ olunmuştur.

Numara 273: Simden mâmül dört ayaklı rahle. 1 adet. 2 kıyye 300 dirhem. Kıymet-i muhammenesi 30 lirâ-yı Osmânî. Mısır Valisi merhum Saîd Paşa halilesi İnci Hanımefendi tarafından takdim olunmuştur.

Numara 274: Sim orta şamdanı. 2 adet. 1 adedi 2 kıyye 300 dirhem, 1 adedi 1 kıyye 300 dirhem=3 kıyye 200 dirhem. Kıymet-i muhammenesi 28 lirâ-yı Osmânî. Mûmâileyhâ İnci Hanım Kethüdası İtrşâh Kadın vakfıdır.

Numara 275: Çiçekli kandil resminde sim askı. 1 adet 225 dirhem. Kıymet-i muhammenesi 4 lirâ-yı Osmânî. Erzurum Mektubcusu Ahmed Kadri Niyâlzâde vakfıdır⁵⁴¹.

Numara 276: Billur karpuzî, furzaları⁵⁴² altında istimâl olunmak üzere müdevver kupa⁵⁴³ resminde bir nev sim kürsü. 80 adet⁵⁴⁴. 2511 dirhem. Kıymet-i muhammenesi 30 lirâ-yı Osmânî. Mısır Valisi Mehmed Ali paşa merhum kerîmesi ve Sadr-ı Esbak Yûsuf Kâmil Paşa halilesi Hanım⁵⁴⁵ tarafından takdim olunmuştur.

Numara 277: Hücre-i Saâdet miftâhının ta'likî için sim zincir. 1 adet. 590 dirhem. Kıymet-i muhammenesi 12 lirâ-yı Osmânî. Şevketlü Sultan Abdülhamid Hân-ı Sâni Efendimiz hazretlerinin taraf-ı meşhûn-ı mecd ve's-şerefi mülûkânelerinden takdim olunmuştur.

Numara 278: Hücre-i Saâdet kandilleri için furza kandil çenberi. 180 adet. 2940 dirhem. Kıymet-i muhammenesi 54 lirâ-yı Osmânî. Vâli-i Mısır müteveffâ Saîd Paşazâde merhum Tosun Paşa vâlidesi Melekper Hanım tarafından 297 tarihinde takdim olunmuştur. Mukaddemki yoklamada zukur etmemiş ise de bu kerre bulunmuştur.

541 OA, EV.d. 35132/14a'da "Billur çiçekli kandil resminde sim avize: Erzurum Mektubcusu Ahmed Kadri Niyâlzâde vakfı olarak Haleb hüccâcından Hâmid b. Abdurrahman b. Osman Cedîdî marifetiyle bi'l-vürûd muallak bulunduğu" şeklinde kayıtlıdır. OA, YA.HUS 526/73-3, sıra numarası 275'de vâkıfın ismi "Ahmed Fevzi Efendi" olarak yazılmıştır.

542 كورف: Kıvrım, oyuk.

543 OA, YA.HUS 526/73-3, sıra numarası 276'da "kubbe resminde" olarak kayıtlıdır.

544 OA, YA.HUS 526/73-3, sıra numarası 276'da 1 adet olduğu belirtilmektedir.

545 OA, YA.HUS 526/73-3, sıra numarası 276'da Zeyneb Hanım olarak kayıtlıdır.

Numara 279: Tarz-ı cedîd sim miskiye ma'a sap. 3 adet. 237 dirhem. 25 Ramazan 98. İşbu miskiyeler bâ-buyruldu-ı meşihat-ı celîle, li-ecli't-tebdîl vâkıfa iâde kılınmıştır. 14 Şevval 1300.

Numara 280: Polat tepsi resminde sim buhurdan ve gülâbdan. 4 adet. 421+423+425+435=1704 dirhem. Kıymet-i muhammenesi 34 lirâ-yı Osmânî. Cennetmekân Abdülmecid Han hazretlerinin Dördüncü Kadınları devletlü ismetlü Perestû Kadınefendi hazretleri tarafından takdim olunmuştur.

Numara 281: Sim miskiye. 2 adet. 157+157 dirhem. Sultan Abdülhamid Hân-ı Sâni Efendimiz hazretlerinin Üçüncü Hazinedârı iffetlü Misl-i Şems Kadın vakfıdır. Bu kerre zukur etmemiştir.

Numara 282: Sağır sim şamdan. 1 adet. 270 dirhem. Kıymet-i muhammenesi 5 lirâ-yı Osmânî. Merhum Nûri Paşa halilesi iffetlü Gülfidan Hanım vakfındandır.

Numara 283: Bir nev sim buhurdan. 1 adet. 200 dirhem. Kıymet-i muhammenesi 4 lirâ-yı Osmânî. Dârfur ümerasından Mahmud Beyefendi halilesi Hâce Gülsüm binti Ahmed İsa'nın Seyyidetünâ Fâtimatü'z-Zehrâ Radiyallâhu Teâlâ anhâ hazretleri için vakfıdır.

Numara 284: Sim fener (1 adet fener 5 kıyye 220 dirhem, 1 adet şamdanı 179 dirhem=5 kıyye 399 dirhem). Kıymet-i muhammenesi 8 lirâ-yı Osmânî. Merhûme Nâile Sultan vakf ve hayrâtı olarak Üçüncü İkbâl devletlü ismetlü Şâyeste Hanımefendi tarafından takdim olunmuştur.

Numara 285: Sim Miskiye. 3 adet. 143+133+141=417 dirhem. Kıymet-i muhammenesi 8 lirâ-yı Osmânî. Dârüssaâdetü's-Şerîfe Ağası Hâfız Behrâm Ağa vakfıdır.

539 Bir adedi "Mescid-i Seyyidenâ Osman'a nakil." Kalan 13 adet (OA, YA.HUS 526/73-3, sıra numarası 265).

540 64 numarada yazılmış olan bu teberrük burada mükerreren yazılmıştır. OA, YA.HUS, 526/73-3, sıra numarası 271'de buna dair şerh verilmiştir: "64'üncü numarada yazılmış olan levha-i şerîfe olup mükerreren bu numaraya da kayd edilmiş olduğu Ağavât tarafından ifade edilmiş ve olvechile işbu mahalle tahrîr olunmuştur." (Bkz. OA, EV.d. 28973, sıra no 64; TSMK, Y.Y. 827, sıra numarası 51, teberrükat numarası 64/47).

TSM 2/7591

Murassa Askı

Osmanlı, Sultan I. Abdülhamid'in
Takdîmi

bkz. TSMK, Y.Y. 827/Umum Sıra No. 19
TSM, TTKD IV/No. 48081

TSM 2/7615

Murassa Askı

Osmanlı,

bkz. TSMK, Y.Y.
827/Umum Sıra
No. 22
TSM, TTKD IV/No.
48084

Numara 286: Müşebbek sim buhurdan. 1 adet. 235 dirhem. Kıymet-i muhammenesi 5 lirâ-yı Osmânî. Sivaslı Saîd Paşa kerimesi Hâce Nisâ Hanım tarafından teberru' ve takdim kılınmıştır. Meşihat-ı Celîle Dâiresi'ndedir⁵⁴⁶.

Numara 287: Sim buhurdan ve gülabdan. 2 adet (1 buhurdan 127 dirhem, 1 gülabdan 69 dirhem=196 dirhem). Merhume Nâile Sultan için isimleri mesbûke Hanımefendi tarafından takdim olunmuştur. Bu defa zuhur etmemiştir.

Numara 288: Bazı Teberrükât:

Yaldızlı sim askı, sağır. 1 adet, 150 dirhem,

Kebir sim müşebbek askı. 1 adet, 470 dirhem,

Gümüş kupa. 6 adet, 240 dirhem,

Sim tepsi. 1 adet, 595 dirhem.

Numara 289: Yeşil atlas üzerine etrafı âyet ve hadîs-i şerîf ve derûnu "Meded Yâ Resûlallah"⁵⁴⁷, sırma tuğralı be-gâyet müzeyyen 2 adet bayrak ile 1 adet perde ve iki adet nühas alem. Harem-i Şerîf minber-i şerîfi için Mısır Evkâfi tarafından.

Numara 290: Sim Askı. 2 adet. 229 dirhem. Kıymet-i muhammenesi 4 lirâ-yı Osmânî. Ayntablı Kal'a Ağasızâde Hacı Efendi tarafından Hücre-i Saâdet'e ta'lik olunmak üzere vakf olunmuştur.

Numara 291: Kanâdîl-i şerîfe gasli esnasında istmâl olunacak teberrükât-ı şerîfe:

1 Gümüş leğen. 3 kıyye 74 buçuk dirhem,

1 Gümüş leğen. 3 kıyye 74 buçuk dirhem (=6 kıyye 149 dirhem).

1 gümüş sabun tası. 2 adet. 137+114= 251 dirhem.

Kıymet-i muhammenesi 8 lirâ-yı Osmânî. Cennetmekân Sultan Mahmud Hân-ı Sâni Hazretlerinin Başkiballeri Hüsn-i Melek Hanımefendi'nin vakfı olup tahrîrât-ı vâridesinde 2721 dirhem muharrer olduğu halde inde'l-

vezn 2800 dirhem zuhur eylemiştir.

Numara 292: Sim Miskiye. 1 çift. 118 dirhem. Kıymet-i muhammenesi 1 lirâ-yı Osmânî. Bahriye Nâzırı Hüseyin Hüsnü Paşa'nındır.

Numara 294: Kanâdîl-i şerîfenin gasli esnasında istimâl olunacak teberrükât. Yekûnu 20 adet. 1915 buçuk dirhem.

1 adet gümüş tepsi (س),

1 adet gümüş askı (ح),

1 adet kebir kahve güğümü (ح),

1 adet sağır kahve güğümü (ح),

15 adet gümüş zarf (س),

1 adet sağır şeker hokkası.

Kıymet-i muhammenesi 40 lirâ-yı Osmânî. Meşihat-ı Celîle dairesinde vakt-i gasli kanâdîl ve sandâl-i şerîf ihrâcında istimâl olunmak üzere (س) işaretlileri bâ-sened-dâire-i müşârünileyhâda kalıp (ح) işaretlileri Hazînedâr Ağa'da ve Hücre-i Saâdet'te dolabına.

Numara 296: Otuzaltı mumluklu a'lâ ve sarı yaldızlı avize. 1 adet. Müşârünileyhâ Âdile Sultan hazretleri tarafından ihdâ buyurulub Mihrâb-ı Cenâb-ı Nebevî pişgâhında muallak bulunmuştur. 5 Şaban 304.

Numara 297: Sim Miskiye. 1 adet. 280 dirhem. Kıymet-i muhammenesi 5 lirâ-yı Osmânî. 14 Ramazan 304. Şevketlü Sultan Abdülhamid Hân-ı Sâni Hazretlerinin Beşinci Hazînedârı Misl-i Şems Hanım'ın vakfidir.

Numara 298: Sağır su kupası. 3 adet. 112 dihem. Kıymet-i muhammenesi 6 lirâ-yı Osmânî. Cezm-i Nûr Kalfa tarafından takdim olunmuştur.

Numara 299: Kanâdîl-i şerîfenin gaslinde istimâl olunacak teberrükât-ı şerîfe:

1 adet altın yaldızlı ve zincirli gümüş kahve stili, 2 kıyye 100 dirhem (س),

1 adet gümüş kahve bakracı, 220 dirhem (ح),

1 adet gümüş şeker hokkası ma'a kapak, 130 dirhem (ح),

15 adet gümüş zarf, 187 dirhem (س),

1 adet gümüş kahve kaşığı, 9.5 dirhem,

Ortası etrafıyla gümüş kaplı tahtadan maun kahve tepsisi (س).

Kıymet-i muhammenesi 35 lirâ-yı Osmânî. 20 Safer 305. Makâm-ı mehd-i ulyâ-yı saltanat-ı seniyeden devletlü ismetlü Perestû Kadînefendi tarafından takdim buyurulmuştur. Kanâdîl-i şerîfe gaslinde istimâl olunmak üzere mevkûf olup liecli'l-istimâl paşa-yı müşârünileyh hazretlerinden sened alınarak ale'l-usûl teslim kılınmıştır. (س) işaretlileri bâ-sened daire-i müşârünileyhâda olup (ح) işaretlileri Hazînedâr Ağa'ya iâde ve Hücre-i Saâdet'te dolabına vaz' ve hıfz olunmuştur.

Numara 300: Toz ve gubarın ref'îçün tüyden mâmul sineklik. 3 adet. Pâkdil Hanım tarafından takdim olunmuştur.

Numara 301: Gümüş avize, sağır olarak 1 adet. 358 dirhem. Kıymet-i muhammenesi 4 lirâ-yı Osmânî. Beşinci Ordu-yı Hümâyûn Sertabîbi Ferîk Hacı Osman Nûri Paşa b. Ali Bey'in Ravza-i Mutahhara'ya ta'lik olunmak üzere vakf ettiği avizedir.

Numara 302: Gümüş Kupa ma'a kapak, 2 adet (106+106=212 dirhem). Kıymet-i muhammenesi 10 lirâ-yı Osmânî. Hücre-i Saâdet'te kurs ve öd ağacı konmak üzere Şevketlü Sultan Abdülhamid-i Hân-ı Sâni Efendimiz hazretlerinin İkinci Hazînedârı iffetlü Sîmper Hanım tarafından vakf olunmuştur.

Numara 303: Kabartmalı gümüş tabla üzerine mülâsık yapraklı dal üzerine armudî şekilli kalem işlemeli ve şişhaneli ve tepesinde ananas resminde küçük düğmeli 1 adet gümüş buhurdan. 1 adet mezkûr dal üzerinde mülâsık ve buhurdan-ı mezkûr resminde gümüş öd ağacı mahfazası 136 dirhem. 1 adet buhurdan-ı mezkûr resminde üzeri üç adet yapraklı gümüş gülabdan 60 dirhem=196 dirhem. Şevketlü

Sultan Abdülhamid-i Hân-ı Sâni Efendimiz hazretlerinin İkinci Hazînedârı iffetlü Sîmper Hanım tarafından vakf olunmuştur.

GURRE-İ RECEB 310 TARİHİNDE İCRA KILINAN YOKLAMADAN SONRA VARİD OLAN TEBERRÜKÂT-I SENİYYEDİR

Numara 304: Devletlü ismetlü Âdile Sultan Aliyyetü's-Şân hazretlerinin Başkapu Gulâmı Neş'et Ağa'nın Hacı Besim Ağa'nın rûhîçün vakf eylediği gümüş Miskiye. 2 adet. 353 dirhemdir. Kıymet-i muhammenesi 8 lirâ-yı Osmânî. 24 Ramazan 311. Seyyid Ömer Attâr marifetiyle çekmece derûnunda gelmiştir.

Numara 305: Müşârünileyhâ hazretlerinin cariyelerinden Naz-Melek Kalfa vakfından sim miskiye. 2 adet (1 adet miskiye 179 dirhem, 1 adet Şeyh Muhammed Saîd Beyefendi için mevkuftur 180 dirhem=359 dirhem). Kıymet-i muhammenesi 8 lirâ-yı Osmânî. Seyyid Ömer Attâr marifetiyle çekmece derûnunda gelmiştir.

Numara 306: Mûmâileyh Neş'et Ağa'nın vakfından gümüş buhurdan. 4 adet (174x4=696 dirhem). Bu Kıymet-i muhammenesi 17 lirâ-yı Osmânî. Bu dahi çekmece derûnundadır.

Numara 307: Mûmâileyh Neş'et Ağa vakfından gümüşten mâmul öd ağacı kutusu. 2 adet (40+40=80 dirhem). Bu dahi çekmece derûnundadır. Kıymet-i muhammenesi 2 lirâ-yı Osmânî. 24 Ramazan 311.

Numara 308: Müşârünileyhâ Âdile Sultan hazretlerinin Beşinci Ağası Osman Ağa'nın teberrükâtıdır. 4 adet:

1 adet buhurdan, 368 dirhem,

1 adet buhurdan, 369 dirhem,

1 adet gülabdan 368 dirhem,

1 adet gülabdan 369 dirhem=1474 dirhemdir. Çekmece derûnundadır. Kıymet-i muhammenesi 100 lirâ-yı Osmânî.

⁵⁴⁶ "Hücre-i Saâdet kanâdîl-i şerîfesinin gaslinde istimâl olunmak üzere Sivaslı Saîd Paşa kerimesi Hâce Nisâ Hanım tarafından teberru' ve takdim kılınmış olduğu, Meşihat-ı Celîle Dâiresi'nden ol suretle liecli'l-istimâl Şeyhü'l-Harem Devletlü Âdil Paşa hazretlerinden sened alınarak ale'l-usûl teslim kılınmış olduğu." (OA, EV.d. 35132/14b).

⁵⁴⁷ OA, EV.d. 35132/14b ve OA, YA.HUS, sıra numarası 289'da "Muhammed Resûlullâh" olarak kayıtlıdır.

Numara 309: Piring dökme maşa. 2 adet. Çekmece derûnundadır. Âdile Sultan hazretlerinin Beşinci Ağası Osman Ağa'nın vakfidir.

Numara 310: Etrafı gümüş çerçevesi ve bâlâ-yı serlevhası çiçekli, bütün gümüş kaplama hilye-i şerîf. 1 adet. 24 Ramazan 311. Kıymet-i muhammenesi 5 lirâ-y Osmânî. Sultan Mahmud Hân-ı Sâni hazretlerinin kadınlarından Nevfidân Kadın vakfından olub gümüş pervâz ve bâlâ-yı serlevhası gümüş hilye-i şerîf evvelki yoklamada zuhur etmEyyüb muahharan zuhur etmekle şerh verildi.

Numara 311: Hücre-i Saâdet-i Hazret-i Nebevî'de istimâl olunmak üzere iki aded sim şamdan ve üzerinde "*Vakf-ı Harem-i Hazret-i Resûl Aleyhisselâm*" ibaresi muharrer ve 1310 senesi tarihi mahkûk bir çift gümüş şamdan. 2 adet. 235 dirhem. Kıymet-i muhammenesi 5 lirâ-yı Osmânî. İrânî Saîd Han tarafından takdim olunmuştur.

Numara 312: Hücre-i Mu'attara-i Hazret-i Risâletpenâhîde kullanılmak üzere mevkuf, gümüşten mâmul sekiz kol ve üzeri fanuslu onyediy kıyye yüz dirhem vezninde ve bâlâsında yaprak hey'etinde gümüş üzerine "*Gulâm-ı dergâh-ı hâzâ Câm Ali Sebele*" yazılı ve üçyüz onbir senesi üzerinde muharrer kebir gümüş avize. 1 adet. 17 kıyye 100 dirhem. Kıymet-i muhammenesi 140 lirâ-yı Osmânî. Sebele Hükümdârı Câm Ali Han tarafından takdim olunmuştur. 20 Safer sene 311.

Numara 313: Hücre-i Mu'attara-i Cenâb-ı Peygamberî'ye ta'lik olunmak üzere takdim kılınmış ve üzerinde "*Haremü'n-Nebeviyyi's-Şerîf*" ibaresi muharrer, üçyüz on tarihli gümüş askı avize. 1 adet. 300 dirhem. Kıymet-i muhammenesi 20 lirâ-yı Osmânî. 4 Muharrem 312. Halîl Câne'nin kerîmesi Hafza (حفظه) Hanım tarafından teberrü'en takdim olunmuştur.

Numara 314: Üç kollu, ortasında buhur konulacak gümüş askı avize ile Meşîhat-ı Celîle'ye mahsus Dekketü'l-Ağavât'da fers

olunmak üzere mevkuf Hindistankârî a'lâ seccâde (1 adet seccâde; 1 adet askı, 270 dirhem). Kıymet-i muhammenesi 8 lirâ-yı Osmânî. Tüccârdan Trabzonî Nemlizâde iffetlü Hacı Osman Bey tarafından teberru' ve takdim olunmuş avize, Hücre-i Saâdete ta'lik ve seccade Dekke-i mezkûreye vaz' edilmiştir.

Numara 315: Karpuzi şeklinde müşebbek, bazı etrafı gümüş burma kanâdîl ma'a kapak ve zincir vesâire: 5 adet Kanâdîl ma'a kapak ve zincir, 3000 dirhem; 2 adet gümüş miskiye 100 dirhem; 2 adet gümüş buhur şamdanı 45 dirhem. Kıymet-i muhammenesi 152 lirâ-yı Osmânî. Nüvvâb Beşîrü'd-Devle Umdetü'l-Mülk-i A'zamî'l-Ümerâ Hoca Abdussamed ibaresiyle mahkûktur.

Numara 316: Haydarâbâd Dekken nüvvâblarından Beşîrü'd-Devle Ser-Âsumân Câh nâm zâtın yüzkırk beş dirhem vezninde beş parça olarak Hücre-i Saâdet'te kandil söndürmek için takdim eylediği gümüş tiffâye (1 (طفایه) adet. 145 dirhem. Kıymet-i muhammenesi 3 lirâ-yı Osmânî. 29 Şevval 313.

Numara 317: "*Rüsûmât Emîni Devletlü Hasan Fehmi Paşa hazretlerinin halîle-i muhteremeleri iffetlü Fatma Aliye Hanım hayrâtı*" yazılı, gümüşten mâmul, üçyüz yetmiş dirhem vezninde, el leğeni resminde bilâ-kapak sabun tası. 1 adet. 370 adet. Kıymet-i muhammenesi 7 lirâ-yı Osmânî. 24 Rebiülevvel 314.

Numara 318: Dehli ahâlisinden Ahmed b. Muhammed Hân tarafından gönderilmiş olan, üzeri dört adet yaprak ve bâlâsı toplu kezâlik dört adet yaprak çiçekli ve üzeri müşebbek kapaklı ve altı üç ayak üzerine müşebbek tablalı gümüş buhurdan. 1 adet. 330 dirhem. Kıymet-i muhammenesi 8 lirâ-yı Osmânî.

Numara 319: Gümüş yaldızlı buhur şamdanı. 4 adet. 624 dirhem. Vâkîfî nâmalum idüğü.

Numara 320: Etrafı gümüş çenberli ve üç gümüş zincirli billur kandil askı. 1 adet. 282 dirhem. Kıymet-i muhammenesi 50 lirâ-yı Osmânî⁵⁴⁸.

Numara 321: Gümüş el şamdanı. 1 adet. 49.5 dirhem. Kıymet-i muhammenesi 0.5 lirâ-yı Osmânî⁵⁴⁹.

Numara 322: Üzerinde "*Hücre-i Mu'attara-i Hazret-i Risâletpenâhî buhurdan idhâfiçün devletlü ismetlü Âdile Sultan hazretleri Başkapu Gulâmı Neş'et Ağa tarafından takdim olunmuştur*" ibaresi muharrer 29 Şaban 313 tarihi mahkûk, beyziyyü's-şekl iki kulplu ve kulplarıyla etrafı kabartma çiçekli ve çiçeklerin üzeri yaldızlı orta kit'a, sim-i hâlisten mâmul tepsi. 1 adet. 274 dirhem. Kıymet-i muhammenesi 6 lirâ-yı Osmânî.

Numara 323: Kürsüsünde "*Hücre-i Mu'attara-i Hazret-i Risâletpenâhîye ateş götürmek için devletlü ismetlü Âdile Sultan hazretleri Başkapu Gulâmı Neş'et Ağa tarafından takdim olunmuştur*" ibaresi muharrer ve 29 Şaban 313 tarihi mahkûk üç zincirli ve yaldızlı sim kahve askısı. 1 adet. 274 dirhem. Kıymet-i muhammenesi 6 lirâ-yı Osmânî.

Numara 323⁵⁵⁰: Mezkûr askıya ateş vaz' olunuğu zaman yanmamak için askı derûnuna vaz' olunmak üzere kapağı delikli ve kapağının tepesi menekşe yapraklı ve iki kulplu tencere şeklinde mezkûr askı vüs'atinde maden ateşlik. 1 adet.

BU DEFAKİ YOKLAMADA FAZLA ZUHÛR EDEN TEBERRÛKÂT

Numara 324: Üç zincirli Darphânekârî yaldızlı buhur askısı. 1 adet. "*Sâhibu'l-Hayrât ve'l-Hasenât sâbikan Nâibü'l-Haremi's-Şerîf, hâlâ Hazînedâr-ı Hazret-i Cihandârî el-Hâc Beşîr vakfından 1198 tarihinde takdim olunmuş*" ibaresi mahkûktur. Kıymet-i muhammenesi 2 lirâ-yı Osmânî.

Numara 325: Bazı mahalleri yaldızlı, Hindkârî, ince ve uzun şişhaneli ve kalemkârî sağır kit'a

sim gülabdan. 2 adet. Kıymet-i muhammenesi 2 lirâ-yı Osmânî. Vâkîfî nâmalumdur.

Numara 326: Sağır tablalı sim buhurdan ve gülabdan. 2 adet. 1 adet buhurdan (tablalı), 1 adet gülabdan (tablasız). Kıymet-i muhammenesi 3 lirâ-yı Osmânî. "*el-Hâce Fâtımatü'z-Zehrâ bint Sâlim li-Hücret-i Hazret-i Hayrü'l-Beriyye, sene 78*" mahkûktur.

Numara 327: Armudî resminde çiçek ve yaprak tablalı ve dal üzerine mevzu ve resm-i mezkûra öd ağacı kutusu mülâsık, bazı mahalleri yaldızlı sağır kit'a sim buhurdan. 1 adet. Kıymet-i muhammenesi 1 lirâ-yı Osmânî. Vâkîfî nâmalumdur.

Numara 328: Piringten mâmul tepeleri ayyıldızlı alem. 2 adet. Kıymet-i muhammenesi 1 lirâ-yı Osmânî. Vâkîfî nâmalumdur.

Numara 329: Piring bayrak alemleri. 1 adet. Vâkîfî nâmalumdur.

Numara 330: Tunç, üç zincirli askı buhurdan. 1 adet. Kıymet-i muhammenesi 1 lirâ-yı Osmânî. Vâkîfî nâmalumdur.

Numara 331: "*Vakfu'l-Hücreti'l-Mu'attara*" mahkûk, müdevver piring tepsi. 4 adet. Kıymet-i muhammenesi 1 lirâ-yı Osmânî. Vâkîfî nâmalumdur.

Numara 332: Dört ayaklı, etrafı kafesli, beyziyyü's-şekl piring tepsi. 1 adet. Kıymet-i muhammenesi 1 lirâ-yı Osmânî. Vâkîfî nâmalumdur.

Numara 333: Kâdirî tâcı hey'etinde, müşebbek, altı tablalı ve tablasına mülâsık dört ayaklı bir tarafı meksûr tahta buhurdan. 1 adet. Vâkîfî nâmalumdur.

Numara 334: Gümüş üç kollu ve kollarının ortası torpalak (toparлак) düğmeli ve çengelli kandil zinciri. 1 adet. 60 dirhem. Kıymet-i muhammenesi 1 lirâ-yı Osmânî. Vâkîfî nâmalumdur.

548 OA, YA.HUS 526/73-3, sıra numarası 320'de vâkîfenin ismi de kayıtlıdır: "*Necâbetlü Kemâleddin Efendi hazretlerinin kahvecibaşısı*

Hacı Mehmed Efendi halîlesi Emine Hanım tarafından.

549 OA, YA.HUS 526/73-3, sıra numarası 321'de vâkîfenin ismi de kayıtlıdır: "*Miralay izzetlü Cemil Bey halîlesi Hoca Nedret Hanım tarafından takdim olunmuş idüğü.*"

550 Deftere iki adet 323 sıra numarası kaydedilmiş; birincisinde kahve askısı, ikincisinde ise bunun için kullanılan madeni ateşlik yazılmıştır. OA, YA.HUS 526/73-3, sıra numarası 323'de iki eşya beraber zikredilmiş ve beraberce muhammen bedelleri 6 lirâ-yı Osmânî olarak belirtilmiştir.

Numara 335: Şişhâneli sağir ve cedid gümüş kapak. 1 adet. Kıymet-i muhammenesi 1 lirâ-yı Osmânî. Vâkıfı nâmalumdur.

Numara 336: Gümüş buhur tabağı. 12 adet. Kıymet-i muhammenesi 6 lirâ-yı Osmânî. Şevketlü Sultan Abdülhamid Hân-ı Sâni Efendimiz hazretlerinin Başkadınları devletlü ismetlü Nâzik-edâ Başkadınefendi hazretleri tarafından takdim olunmuştur.

Numara 337: Bazı hurde teberrükât, 7 adet:

2 adet nühas ibrik, 1272 tarihinde vakf olunmuştur,

2 adet sağir âdi sarı şamdan,

1 adet âdi maden taklidi nühas ve sağir el şamdanı,

1 adet Beyhân binti el-Emîr Mustafa vakfından mihrab şamdanı resminde sağir şamdan,

1 adet nühas bilâ-zincir üç kulplu içi boş sağir askı.

Kıymet-i muhammenesi 7 lirâ-yı Osmânî. Vâkıfı nâmalum idüğü.

Numara 338: Aşağı altından, saplı, kapağı müşebbek ve sapının üstüne mülâsık olarak kapaksız buhur hokkası müştamil ateşdanlık. 1 adet. Kıymet-i muhammenesi 100 lirâ-yı Osmânî. Vâkıfı nâmalumdur. Ağavât yedindedir.

10 RECEB 1310 TARİHLİ YOKLAMADAN SONRA VE MUKADDEM HAREM-İ ŞERİFE BAZI ASHÂB-I HAYRÂT TARAFLARINDAN TEBERRÜK VE TA'LİK OLUNUB FAKAT KAYITLARI İCRÂ KILINMAMIŞ AVİZE VE ASKILARIN BEDELİ

Numara 339: Seyyidetünâ Fâtımatü'z-Zehrâ Radiyallâhu Te'âlâ Anhâ hazretlerinin huzurlarında muallak on üç mum ve fanuslu ve penbe sarkıtmalı billur avize. 1 adet. Ârif Hikmet Bey Kütübhânesi Hâfız-ı Kütüblerinden Hoca Şerîf Efendi vakfıdır.

Numara 340: Bu dahi huzûr-ı Hazret-i Müşârünileyhâda muallak altı fanus ve mumlu penbe billur avize. 1 adet. Merhûm Sandıkçı Hasan Efendi vakfıdır.

Numara 341: Müvâcehe-i Saâdet'te kavanoz resminde, üzeri çiçekli kâr-ı kadîm billur askı. 2 adet. Vâkıfı nâmalumdur.

Numara 342: Müvâcehe-i Saâdetle Mihrâb-ı Osmânî beyninde sekiz fanus ve mumlu billur avize. 1 adet. Tabur Ağası Sadık Efendi vakfıdır.

Numara 343: Mihrâb-ı Osmânî ile Bâbü's-Selâm arasında altışar fanus ve mumlu, kolları sarı billur avize. 2 adet. Hazîne-i Dîvâniye Tahrîrat Müdür-i Sâbıkı İzzet Efendi vakfıdır.

Numara 344: Ravza-i Mutahhara derûnunda, şecere resminde, ayaklı, on sekiz fanus ve mumlu altın yaldızlı piriç şamdan. 2 adet. Mısırlı Ahmed Reşîd Paşa vakfıdır.

Numara 345: Ravza-i Mutahhara'da minber-i şerîf yanında çiçekli billur sarı zincirli iki mumlu kandil askı, 1 adet. Sandıkçı merhum Hasan Efendi vakfıdır.

Numara 346: Ravza-i Mutahhara'da yirmidört fanus ve mumlu ve sarı kollu billur avize. 1 adet. Serasker Rızâ Paşa vakfından olup, nâmına muhâsebecisi sâbık atüfetlü Sa'dî Beyefendi hazretleri tarafından iş'âl kılınmaktadır⁵⁵¹.

Numara 347: Mihrâb-ı Süleymânî önünde billur elmas traş saksı resminde üç zincirli bir mumlu, sağirce askı. 1 adet. Vâkıfı nâmalumdur.

Numara 348: Mihrâb-ı Süleymânî'nin iki cânibinde muallak dört kol zincirli saksı resminde kebirce kandil askı. 2 adet. Vâkıfı nâmalumdur.

Numara 349: Mihrâb-ı Süleymânî pişgâhında otuzaltı fanus ve mumlu billur avize⁵⁵². 1 adet.

Numara 350: Mihrâb-ı Süleymânî yakınında, hadd-i Mescid-i Şerîf-i evvel yanında muallak,

on sekiz fanuslu ve mumlu billur avize. 1 adet. Serkurenâ Atüfetlü Hacı Ali Beyefendi hazretleri vakfındandır.

Numara 351: Bâbü's-Selâm kurbünde birinci safda muallak, yedi mum ve fanuslu sarı kollu billur avize. 1 adet. İsmail Habîb Hindî tarafından.

Numara 352: Mahzen-i Seyyidenâ Ebû Bekri's-Siddîk Radiyallâhu Te'âlâ anhu vâcihesinde dört fanus ve mumlu billur avize. 1 adet. İskenderânî tarafından.

Numara 353: Bâbü's-Selâm ile Bâbü'r-Rahme meyânında muallak, on sekiz fanus ve mumlu vasat fıstıklı billur avize. 1 adet. Muharrem Bey halîlesi vakfıdır.

Numara 354: Harem-i Şerîf derûnunda kırmızı fanus ve mumlu kebir kırmızı avize. 2 adet. Merhum Ahmed İsa vakfıdır.

Numara 355: Âhir-i Ravza-i Saâdete'te oniki fanus ve mumlu sarı kollu billur avize. 1 adet. Bahriye Nâzırı devletlü Hasan Hüsnü Paşa hazretleri vakfıdır.

*Numara 356*⁵⁵³: Bâbü'r-Rahme'de fanus ve mumlu billur avize. 1 adet. Merhum Seyyid Ahmed Es'ad Efendi vakfıdır.

YA.HUS 526/73-3 NUMARALI TEBERRÜKÂT DEFTERİNDE KAYITLI OLAN TEBERRÜKÂT EŞYASI⁵⁵⁴

Numara 357: Terâvih şamdanlarından dökme sarı şamdan. 2 adet. Kıymeti-i muhammenesi 1 lirâ-yı Osmânî. Vâkıfı nâmalum idüğü.

Numara 358: Sekiz fanuslu ve sekiz mumlu ve beyaz dökme kollu avize. 8 adet. İsmail Habîb tarafından takdim.

Numara 359: Gümüş kandil tabağı. 1 adet. 1 kıyye 230 dirhem. Kıymet-i muhammenesi 5.

Kurenâ-yı Pâdişâhi Hacı Ali Paşa tarafından takdim.

Numara 360: Gümüş kandil tabağı. 1 adet. 1 kıyye 230 dirhem. Kıymet-i muhammenesi 5. Kurenâ-yı Pâdişâhi Hacı Ali Paşa tarafından takdim.

Numara 361: Gümüş zincir. 1 adet. 135 dirhem. Kıymet-i muhammenesi 3 lira. Kurenâ-yı Pâdişâhi Hacı Ali Paşa tarafından takdim.

Numara 362: Gümüş zincir. 1 adet. 135 dirhem. Kıymet-i muhammenesi 3 lira. Kurenâ-yı Pâdişâhi Hacı Ali Paşa tarafından takdim.

Numara 363: Gümüş zincir. 1 adet. 135 dirhem. Kıymet-i muhammenesi 3 lira. Kurenâ-yı Pâdişâhi Hacı Ali Paşa tarafından takdim.

Numara 364: Gümüş zincir. 1 adet. 135 dirhem. Kıymet-i muhammenesi 3 lira. Kurenâ-yı Pâdişâhi Hacı Ali Paşa tarafından takdim.

Numara 365: Sim şamdan. 1 adet. 3 kıyye 100 dirhem. Kıymet-i muhammenesi 28 lirâ-yı Osmânî. Hazîne Vekîli Mustafa Ağa tarafından takdim.

Numara 366: Sim şamdan. 1 adet. 3 kıyye 100 dirhem. Kıymet-i muhammenesi 28 lirâ-yı Osmânî. Hazîne Vekîli Mustafa Ağa tarafından takdim.

Numara 367: İngilizkârî müdevver, her birinde piriç altın yaldızlı, ayaklı, ikisi bir boyda saat. 2 adet. Kıymet-i muhammenesi 20 lirâ-yı Osmânî. Siyâdetlü Şerîf Adnan Paşa tarafından takdim.

Numara 368: Müdevver sim sabun tabağı. Kıymet-i muhammenesi 1 lirâ-yı Osmânî. Nâzikedâ Hanımefendi tarafından takdim.

551 OA, YA.HUS 526/73-3, sıra numarası 346'da, "Serasker-i Sâbık Ali Said Paşa tarafından takdim" yazılıdır.

552 OA, YA.HUS 526/73-3, sıra numarası 349'da, "Serasker-i Sâbık Ali Said Paşa tarafından takdim" yazılıdır.

553 OA, EV.d. 28973 numaralı defterde kayıtlı olan teberrükât eşyası numara 356'da son bulmaktadır.

554 566 EV.d. 28973 numaralı defterde 356 numaraya kadar olan teberrükât eşyası kayıtlıdır. Bir sonraki yoklama 10 Ramazan 1326/6 Ekim 1908 tarihinde gerçekleşmiş olup bu yoklama ve sayımda, mezkûr tarihler arasında Hücre-i Saâdet ve Ravza-i Mutahhara'ya hediye gelen 35 kalem eşya YA.HUS 526/73-3 numaralı deftere kaydedilmiştir. Bu son defterdeki teberrükât sayısı 391'dir. Yukarıda belirtildiği gibi, arşivlerde 1908'den 1919'a kadar herhangi bir teberrükât defteri tespit olunamadığından, 391 ilâ 410'uncu numaralar arasında yer alan emanetlerin neler olduğu bilinmemektedir.

TSM 2/7617-B

Altın Askı (arka yüz)

Osmanlı, bkz. TSMK, Y.Y. 827/Umum Sıra No. 20 TSM, TTKD IV/No. 47993

TSM 2/7617

Altın Askı (ön yüz)

Osmanlı,

bkz. TSMK, Y.Y. 827/Umum Sıra No. 20
TSM, TTKD IV/No. 47993

Numara 369: Gâyet kebir, beyziyyü'ş-şekl, etrafı kabartma çiçekli, iki kulplu, derûnu çiçekli arjan polad tepsi. 1 adet. Kıymet-i muhammenesi 1 lirâ-yı Osmânî. Cennetmekân Abdülmecid Han ikballerinden Şâyeste Hanım kerimesi tarafından takdim.

Numara 374: Hücre-i Mu'attara-i Cenâb-ı Peygamberî miftâh-ı âfileri vaz' olunmak üzere yeşil kadife üzere has kılabdandan işlemeli, bir tarafta kelime-i tevhîd ve diğerinde "Hüve'l-Habîbü'llezî türcâ şefâatüh" ile müzeyyen iki adet kese. Kıymet-i muhammenesi 1 lirâ-yı Osmânî. Emine Hanım tarafından takdim olunmuş idüğü.

Numara 375: Üç zincirli gümüş askı derûnunda bir adet kandil. 1 adet. 1 kıyye 132 dirhem. Kıymet-i muhammenesi 10 lirâ-yı Osmânî. Bombay'da Sept Muhammed Çûnânî tarafından takdim.

Numara 376: Siyah meşin üzerine kılabdandan işlemeli ve piriç kakmalı altın yazdırlı tabla. 15 adet kılabdandan işlemeli, 15 adet piriç kakmalı altın yaldızlı (30 adet). Kıymet-i muhammenesi 15 lirâ-yı Osmânî. Hazîne-i Hâssa-i Şâhânedan gönderilmiş idüğü.

Numara 377: Altı mumlu ve fanus ve kolları kırmızı vesâir tezyinâtı beyaz billurdan avize. 1 adet. Beypazar ahalisinden Hacı Mehmed tarafından takdim olunduğu.

Numara 378: Üç adet yuvarlak zincirli ve üst ve altı beyaz ve altın püsküllü ve kafes işlemeli ve altın ve gümüş yaldızlı murassa kandil askı. 1 adet. 3 kıyye 200 dirhem. Kıymet-i muhammenesi 35 lirâ-yı Osmânî. Mısır Hazîne Nâzır-ı Sâbıkı Şâhin Genc Paşa kerimesi Ayşe Hanım tarafından.

Numara 380: İki fanuslu gümüş şadırvan ve gülabdan ve buhurdan. 1 adet şadırvan 15 kıyye 200 dirhem; 2 adet gülabdan; 3 adet buhurdan 1 kıyye 150 dirhem. Nüvvâb Bîgam tarafından takdim.

Numara 381: Gümüş buhurdan. Kapağı ve tablasının etrafı kabartma işlemeli ve buhurdanlığı tablası üzerinde buhurdanlığının

yanında bulunduğu. 1 adet (370 dirhem-30 dirhem nühas=340 dirhem gümüş). Kıymet-i muhammenesi 7 lirâ-yı Osmânî. Şeyh Mehmed Saîd tarafından takdim.

Numara 382: Altın varak üzerine ta'lik hatlı ve etrafı gümüş çenberli kaside-i şerîfe. Kıymet-i muhammenesi 1 lirâ-yı Osmânî. Trabzon Defterdâr-ı Sâbıkı Hamdi Efendi tarafından takdim olunduğu.

Numara 384: Simli pul işlemeli cüz' kesesi. 3 adet. Kıymet-i muhammenesi 1.5 lirâ-yı Osmânî. Vâkîfî nâmalum idüğü.

Numara 385: Sim "Men zâre kabrî..." levha-i şerîfesi. 1 adet. 10 kıyye. Kıymet-i muhammenesi 100 lirâ-yı Osmânî. Vâkîfî nâmalum idüğü.

Numara 386: Gümüş çekmece. 1 adet. Kıymet-i muhammenesi 20 lirâ-yı Osmânî. Vâkîfî nâmalum idüğü.

Numara 387: Dört adet sim buhur şamdani. 4 adet. Kıymet-i muhammenesi 12 lirâ-yı Osmânî. Vâkîfî nâmalum idüğü.

Numara 388: Hilmi Efendi imzalı kâr-ı kadîm sim levha. Kıymet-i muhammenesi 1 lirâ-yı Osmânî. Vâkîfî nâmalum idüğü.

Numara 389: Altın buhur askısı. 1 adet. Kıymet-i muhammenesi 500 lirâ-yı Osmânî. Vâkîfî nâmalum idüğü.

Numara 390: Gümüş anahtar zinciri. 1 adet. 200 dirhem. Kıymet-i muhammenesi 4 lirâ-yı Osmânî. Vâkîfî nâmalum idüğü.

Numara 391: Parçasız, yekpâre, sadefle müzeyyen ve ortasında harekelerle kalın yazılı satır araları Arab usulü çiçek kakmalı antika çekmece. Vâkîfî nâmalum idüğü. Kıymet-i muhammenesi 500 lirâ-yı Osmânî.

Mehmed Şevkî hattı Tebareke Cüz'ü – Sene 1272 (TSMK, Medine 429)

*1923'TE ANKARA'YA SEVKOLUNAN
MEDİNE EMANETLERİNİN LİSTESİ*

Topkapı Tahrir Komisyonu'nun IV Numaralı Defterinde Kayıtlı Ankara'ya Sevkolunan Medine Emanetleri				
Sayfa No	Eşya No	Eşyanın Cinsi	Adedi	Env. No.
21	47985	Pafta	1	
21	47986	Şebçerâğ	1	
21	47987	Pafta	1	2/7608
22	47988	Pafta	1	
22	47989	Murassa' Levha	1	
22	47990	Murassa' Abdülaziz Tuğrası	1	
22	47991	Zümrüt Askı	1	
22	47992	Murassa' Askı	1	
22	47993	Murassa' Askı	1	
22	47994	Murassa' Askı	1	2/1865
23	47995	Murassa' Askı	1	2/7616
23	47996	Hilye-i Saâdet	1	2/3380
23	47997- 47998	Buhurdân ve Gülâbdân	2	2/3497
23	47999-48000	Buhurdân	2	2/3515-3516
23	48001	Altın Gülâbdân	1	2/3517
23	48002	Altın Tepsi	1	2/3489
23	48003-48004	Altın Buhurdân	2	2/3490-3491
24	48005	Gülâbdân	1	2/3492
24	48006-48007	Buhurluk	2	2/3493-3494
24	48008-48009	Altın Mihrab Şamdanı	2	2/3511
24	48010-48011	Altın Mihrab Şamdanı	2	
24	48012	Altın Mihrab Şamdanı	1	2/3513
24	48013	Altın Şamdan Tablası	1	2/3514
24	48014	Altın Şamdan Tablası	1	2/3510
24	48015	Altın Şamdan Tablası	1	2/3512
24	48016-48019	Pirinç Alem	4	
24	48020	Ka'be Kapı Perdesi	1	
24	48021	Pûşîde	1	
25	48022-48023	Murassa' Mihrab Şamdanı	2	
25	48024	Kandil Askı	1	2/6892
25	48025-48026	Kandil Askı	2	2/3504-3505
25	48027	Kandil Askı	1	2/3391
25	48028	Kandil Askı	1	2/3390
25	48029	Altın Kandil	1	2/6893
25	48030	Altın Kahve Sili	1	
25	48031	Altın Kandil Askı	1	2/1860
25	48032-48033	Altın Buhurdân	2	2/3384-3385
25	48034	Altın Murassa' Gülâbdan	2	2/3495

26	48035	Murassa' Buhurdân	1	2/3496
26	48036	Altın Gülâbdan	1	
26	48037	Buhurdân	1	2/3371
26	48038	Sineklik	1	2/3571
26	48039	Askı	1	2/2207
26	48040	Anber Tesbih	1	2/3990
26	48041	Kandil Askı	1	2/1866
26	48042	Kandil Askı	1	2/1870
26	48043	Kandil Askı	1	2/3381
26	48044	Çerçeve	1	
26	48045	Kelâm-ı Kadîm	1	
27	48046	Kelâm-ı Kadîm kabı	1	2/2121
27	48047	Itirdân	1	2/2390
27	48048	Necef Askı	1	2/6
27	48049	Buhur Kutusu	1	2/3700
27	48050	Murassa' Kemer Kaşı	1	
27	48051	İnci Tesbih	1	2/3388
27	48052	Şâh Maksûd Tesbihi	1	2/4010
27	48053	Murassa' Dal	1	
27	48054	Murassa' Askı	1	
28	48055	Murassa' İğne	1	
28	48056	Murassa' Dal	1	
28	48057	Murassa' Broş	1	
28	48058	Altın Askı	1	2/595
28	48059	Murassa' Askı	1	2/3107
28	48060	Murassa' Yüzük	1	
28	48061	Altın Yüzük	1	
28	48062	Murassa' Dal	1	
28	48063	Çelenk Şeklinde Murassa' Dal	1	
28	48064	Çelenk	1	2/3207
28	48065	Murassa' İğne	1	
28	48066-48068	Murassa' Göğüs İğnesi	3	
29	48069	Anber Tesbih	1	2/4007
29	48070	Mercan Tesbih	1	2/3967
29	48071	Mercan Tesbih	1	2/4101
29	48072	Murassa' Kelâm- ı Kadîm Kabı	1	2/2129
29	48073	Sağır Kelâm-ı Kadîm	1	
29	48074	Murassa' Kelâm- ı Kadîm	1	2/2136
29	48075	Murassa' Kelâm- ı Kadîm	1	2/2123

29	48076	Murassa' Kelâm- ı Kadîm	1	
29	48077-48078	Murassa' Altın Gülâbdan	2	2/3487-3488
29	48079	Mercan Tesbih	1	39/554
29	48080	Kebir Zümrütlü Askı	1	
29	48081	Murassa' Askı	1	
30	48082	Murassa' Altın Buhurdân	1	2/3373
30	48083	Murassa' Altın Gülâbdân	1	2/3374
30	48084	Murassa' Askı	1	2/7615
31	48085	Kandil Askı	1	2/3370
31	48086	Murassa' Kandil Askı	1	2/2206
31	48087	Murassa' Kandil Askı	1	2/2208
31	48088	Kelâm-ı Kadîm	1	
31	48089	Kelâm-ı Kadîm	1	
31	48090	Kelâm-ı Kadîm	1	
31	48091	Kelâm-ı Kadîm	1	
31	48092	Çekmece	1	21/682
31	48093	İnci Dâneleri	1	2/6796, 6797
31	48094	Muhtelif Mücevherât	49 parça	2/6791
32	48095	Murassa' Küpe	1	2/5269
32	48096	Tek Küpe ve Murassa' Yap- rak Parçası	2	2/5544
32	48097	Murassa' Salkım	2	
32	48098	Şamdan Mumluğu	1	2/5257
32	48099	Gümüş Kutu	1	16/1763
32	48100	Mercan Parçası	1	39/3462
32	48101	Gümüş Tezyinat Parçaları	40 parça	
32	48102	Altın Bilezik	2	2/5271
32	48103	Altın Gerdanlık	1	2/5270
32	48104	Altın Madalyon	3	2/5272-5274
32	48105	Altın Madalyon Kapağı	1	2/5259
32	48106	Altın Tezyinat Parçası	50 parça	2/6798
32	48107	Altın Meskûkât	24 parça	2/6978
32	48108	Gümüş Kutu	1	
33	48109-48110	Mum Makası	2	2/5557-5558
33	48111	Mum Makası	1	2/5556
33	48112	Mum Makası	1	2/5508
33	48113-48187	Altın Kandil Zinciri	75	2/6817-6891

*MUAYENE VE KIYMET TAKDİR KOMİSYONU TARAFINDAN
HAZIRLANAN TEBERRÜKÂT DEFTERİ'NİN LATİN HARFLİ ÇEVİRİSİ
(TRANSKRİPSİYON)*

Sayfa No.	Umum Sıra Sıra No.	Numarası	Cinsi	Adedi [ve Skletli]	Evsaf ve Eşkâli	Mahallinden Gelen Defterde Muharar Kıymeti-Lira	Komisyonca Tahmin Edilen Kıymeti-Lira	Takdim Eden Zât	Mülâhazât
1b-2a	1	1/1 29034	Mushaf-ı Şerif	1	Hazret-i Osman İbn' Afân Radıyalâhü Te'âlâ 'Anh E'endimîz Hazretlerinin hatt-ı küfî ile ceylan derisi üzerine bizzat tahrîr ve müdde-i hayât-ı sa'âdetlerinde dâima kirâat buyurmuş oldukları ma'a mahfaza kebir Mushaf-ı Şerif. Yeşil atlas boğça içinde 13 numaralı dolapda. Hatt-ı küfî ile ceylan derisi üzerine muharar. Yeşil atlas boğça içinde 13 numaralı dolapda.	" "	" "	Kıymet takdîrine mahal görülmemiştir.	Mahallinden gelen defter ile Kuyûd-ı Vakfiye Müdüriyeti'nde mahfuz deftere muvâfık ve mutâbik olduğu bil'îtekkik anlaşılmıştır. Gümüş mahfazası Hazine'nin üçüncü hânesindedir.
	2	2/2 48090	Mushaf-ı Şerif 554 numaralı sandığa vaz' edilmiştir	1	Mecmû'a resminde göğöz kadife derûnunda Fâtîma-ı Şerife ve evvel şahîfesi Süre-i Bakara sülûs ilâveli, bilâ-kelebe hatt-ı küfî ile kebir Mushaf-ı Şerif.	" "	" "		Mahallinden gelen defter ile Kuyûd-ı Vakfiye Müdüriyeti'nde mahfuz deftere muvâfık ve mutâbik olduğu bil'îtekkik anlaşılmıştır.
	3	3/3 48091	Mushaf-ı Şerif 554 numaralı sandığa vaz' edilmiştir	1	Mecmû'a resminde yeşil kadife kese derûnunda küfî hattı ile evsat kîta Mushaf-ı Şerif.	" "	" "		" "
	4	4/4 48089	Mushaf-ı Şerif 554 numaralı sandığa vaz' edilmiştir	1 yalnız mahfazası 70 dirhem	Mehmed Emin Vehbî kelebesiyle gayet müzehheb ve cildî bir nev' ruganlı resim mahfaza ve zincirli ufak kîta Mushaf-ı Şerif. Sene 1266	" "	" "	Diyân-ı Hümayûn Tercümânî esbaki Tâccelli Efendi merhûm	" "
	5	5/5 48088	Mushaf-ı Şerif 554 numaralı sandığa vaz' edilmiştir	1 yalnız mahfaza 21 dirhem	Şa'bân bin Mehmed hattı ile sîm zirhli tûlünden açılır mahfaza derûnunda ufak kîta Mushaf-ı Şerif. Sene 1041.	" "	" "	Medine-i Münevvere Tâmirât Müdürlüğü Hürşid Efendi	" "
	6	4/76 28552	Eczâ-ı Şerife	Cild 30 Satır 7	Ali Rahtvân kelebesiyle ve nesih hattıyla serlevha ve süre başları ve durak mahalleri ve cedvel ve cedvelerle atâ müzehheb ve nefis minâ nakışlı ve kenardan kirâat-ı seb'a ile nakış Eczâ-ı Şerife. Çekmece derûnundadır.	" "	" "	Emînü'l-Hâc Kazdağlı Abdurrahman Kethüda	" "

2b-3a	7	48/7 29037 68 numara yazılıdır	Eczâ-ı Şerife	Cild 10 Satır 9 otuz çiz'dür	Ali Rahtvân kelebesiyle ve nesih hattıyla serlevha ve süre başları ve durak mahalleri ve cedvelerle atâ müzehheb ve nefis minâ nakışlı ve kenardan kirâat-ı seb'a ile nakış Eczâ-ı Şerife. Çekmece derûnundadır.	" "	" "	Miralay Kazdağlı İbrahim Kethüda	" "
	8	5/18 28553	Eczâ-ı Şerife	Cild 30 Satır 9	Ali Rahtvân kelebesiyle ve atâ nesih hattı ile ve serlevha ve süre başları ve cedvel ve durak mahalleri atâ müzehheb ve nefis minâ nakışlı Eczâ-ı Şerife.	" "	" "	Hacı Abdullah Ağa	" "
	9	122/9 28543	Eczâ-ı Şerife	Cild 10 Satır 11	Mustafa Hoca kelebesiyle serlevha ve durak mahalleri ve cedveler ve süre başları müzehheb minâ nakışlı Eczâ-ı Şerife.	" "	" "		" "

HÜCRE-İ MU'ATTAR-İ RİSÂLETPENÂHİDE MÜVACEHE-İ CELİLEDE DARİH-İ ŞERİFE

MUTTASIL KEVKEB-İ DÜRRİ DENİMLEKLE MA'RUF KEBİR

DÖRT KİTA'ELMAS TAŞLARIN BEYÂNI

v	10	1/10 47985 ilâ 47988 Ankara'da	Kevkeb-i Dürrî 545 numaralı sandığa vaz' edilmiştir	4 dirhem 101	Birincisi: Bâlasında "Şefâ at Yâ Resûlâlah Şefâ at Sultan Ahmed bin Mehmed Hân" yazılı mihrabî küçük bir altın levhanın vasatına mevzu murabba u ş-şekli Kevkeb-i Dürrî nâmîyle mevsum yekpâre elmas taş. İkincisi: Üzerinde "Destür Yâ Resûlallah ve ş-şefâ atü'l-uzmâ Senden Yâ Resûlallah", zirinde "Sultan Ahmed bin Mehmed" yazılı müdevver altın levha vasatına mevzu elmas ile müzeyyen, nisf kubbe şeklinde ve vasatında murabba u ş-şekli kebir elmas. "1022". Zâhırında kubbe derûnunda "Şefâ at Yâ Resûlallah Ahmed kullun" muharredir.	Mecmû'una 1.301.000 lira kıymet muharredir	10.000	Sultan Ahmed Hân-ı Evvel Hazretleri	İşbu kebir elmasın etrafında olduğu Tahrîr Heyeti tarafından gösterilen İndik hacimdeki taşların aslı ve esası olmadığı tehenükât defteri zirne yazılan 24 Rebiülevvel 1327 tarihli defterlerde muharar bulunmuş ve keyfiyetin Nezâret-i Celile'ye de bildirildiği derkenarda gösterilmiş olduğu Ziver Bey vasıtasıyla gelen defterde muharredir. Kuyûd-ı Vakfiye Defterinde: "Altın üzerine dört köşeli begâyet kebir taş. İşbu taşın üzerinde Sultan Ahmed İbni Mehmed" yazılıdır.
	11	1/10	Kevkeb-i Dürrî 545 numaralı sandığa vaz' edilmiştir	dirhem 520	Üçüncüsü: Madalyon şeklinde gümüş levha üzerinde merbut ikinci bir levha üzerine vasatta birinci ve ikinci elmasların nisfî kîtasında bâdemiyü ş-şekli yekpâre bir kîta elmas etrafında nohuttan ufakrak ondört adet yâkut. yâkutların etrafında nohut kîtasında ondört adet elmas ve daha etrafında onbeş adet İndik cessa-meinde muhtelif ş-şekli elmas.		20.000	Sultan Ahmed Hân-ı Evvel Hazretleri	Harem-i Şerif Müdüriyeti Defterinde: altın üzerine takriben seksen kırat sikkende kebir elmas ve etrafında birinciden ufak on adet elmas ile müzeyyen bulunduğu ve şeklinin defterdeki tarifile benzerlikte olduğu ve kebir elmas bir kubbe tepesinde ve kubbenin üzeri ve kaidesi murabba' ve mustatîl ş-şekli büyücek taşlarla müzeyyen bulunduğu işâret olmuştur. Kuyûd-ı Vakfiye Defterinde: mezkûr taşın tahhinde mevzu' yarım yumurta resminde etrafı yakutla müzeyyen diye muharredir.
3b-4a	12	1/10	Kevkeb-i Dürrî 545 numaralı sandığa vaz' edilmiştir	dirhem 120			1000	Cennetmekân Sultan Ahmed Hân-ı Evvel Hazretleri	Harem-i Şerif Defterinde: beyaz altın üzerine takriben kırk kırat sikkende elmas ve etrafında kezâlik bervecch-i muharar haciminde ondört adet yakut ve ondört adet elmas bulunduğu muharredir. Kuyûd-ı Vakfiye Defterinde: beyaz altın üzerine oturma elmas. "İşbu elmas ikinci taşın tahhinde mevzu' olduğu" muharredir.

13	1/10	1/10	Kevkeb-i Dürri 545 numaralı sandığa vaz edilmiştir	dirhem 200	Dördüncüsü: Mıhrâbiyyü'î ş-şekî somakî taş üzerine mülhak ve üzerinde; "Eydi tû fi hâzihî'l- makâmî ş-şerîfî şehâmeden 'Abduhu ve Resûlühü şerâ at Yâ Resûlallah bende Mustafâ Siahdâr Paşa 1036."	4000	Siahdâr Mustafâ Paşa	Harem-i Şerif Müdüriyeti Defteri'nde; beyaz altın üzerine tahminen yirmi kırık sikkende elmas ve etrafında düz yâküt ve daha etrafında elmas ile müzeyyen bulunduğu ve düz yâkütlerin adedinin on dört olduğu muharrer ve daha etrafındaki elmasların mefkûd bulunduğu meşhûr. Ağavât Defteri'nde dahi altın levhanın kısmî fevkanisine yerleştirilmiş mustatîlü ş-şekî ve etrafında ondört adet murabbâ'ü ş-şekî yâküt isimli bir kit'a elmas ve Kuyûd-ı Vakfiye Defteri'nde de beyaz altın üzerine elmas ve işbu elmasın tahtında Siahdâr Mustafâ Paşa yazılı olduğunun muharrer oldukları görülmüş ve lede't-lekkî işbu emânâtın Ağavât Defteri'ne muvâfık olduğu müşâhede olunmuştur.
14	2/11 47989 Ankara'da	2/11	Levha-i Şerife 545 numaralı sandığa vaz edilmiştir	1 dirhem 206	Altın levha derçinünde piranta ile muraassa kelime-i levhîd yazılı ve iki uçlarında yine muraassa kurdele ile vasatında kezâlik muraassa çiçek nakışlı levha-i şerife.	700	Cennetmekân Sultan Mahmûd Hân-ı Sâni Hazretlerinin kerîmeleri Adile Sultan Hazretleri tarafından	Kuyûd-ı Vakfiye Defteri'ne ve diğer defterlere muvâfıktır.
15	3/12 47995 Ankara'da	3/12	Altın Askı 545 numaralı sandığa vaz edilmiştir	1 dirhem 274	Leylakî lâcivert minâ üzerine Flemenk taş ile müzeyyen üç kîta muraassa Mahmud-ı Sâni bin Abdülhamîd tuğralı ve altın zincirli ve kırbeş dizi tartı inci püsküllü devekuşu yumurtası resminde altın askı.	1000	Cennetmekân Sultan Mahmûd Hân-ı Sâni Hazretleri	Kuyûd-ı Vakfiye Defteri'ne ve diğer defterlere muvâfıktır.
16	4/13 47994 Ankara'da	4/13	Altın Askı 545 numaralı sandığa vaz olunmuştur	1 dirhem 199	Yeşil ve lâcivert minâ üzerine Flemenk taş ile müzeyyen üç kîta muraassa Sultan Selim tuğralı ve altın zincirli ve ellüç dizi tartı inci püsküllü devekuşu yumurtası resminde altın askı.	2000	Cennetmekân Sultan Selim-ı Sâlis Hazretleri	Kuyûd-ı Vakfiye Defteri'ne ve diğer defterlere muvâfıktır.
17	5/14 47992 Ankara'da	5/14	Zümrüd Askı 545 numaralı sandığa vaz olunmuştur	1 dirhem 388	Altı köşeli ve köşenin ikisinde elmas ile muraassa altın ükdeli ve ortası Kubbe resminde elmas ile müzeyyen altın zincirli ve zincirin başlarında yakut düğmeli ve tahtında bulunan askının bir muraassa ve ellibr dizi [1] tartı inci püsküllü kebir zümrüt askı. Etrafında zîde muharrer ebyat vardır: "Tütyâ-yî çeşm idüb ol hâk-i anber pâkîni, Çün karîrü'i'-byn olur mâlide rûy-i mekkadîni, Der ki rahmetde izhâr-i tazarârü eyİyyübü, Bir şelâfat-hâhidir Şâh-ı Risalet me-nendîni, Ravza-i Pâke salât ile selâm-âsâ şehâ Gevher-i İhdâsîdir Hân-ı Mustafâ bin Ahmedin"	5.000.000	Cennetmekân Sultan Mustafa bin Ahmed Hân-ı Sâlis Hazretleri	[1] Kuyûd-ı Vakfiye Defteri'nde; biri başlarında ve diğeri tahtında tartı inci püsküllü kebir zümrüt askı diye muharrer olub zincirin düğmesinde beş taş bulunmadığı da ilâveten meşhûr.

4b-5a	18	6/15 47991 Ankara'da	Zümrüd Askı 545 numaralı sandığa vaz ile Anadolu'ya sevk edilmiştir	1 dirhem 101	Altı köşeli ve üzeri kubbe resminde elmas ve yâküt ile müzeyyen ve kubbesinin tepesinde kebirce tek Flemenk taşlı ve altın zincirli ve köşeleri ikişer sıra elmaslı ve altı tane orta kîtada inci ayaklı zümrüt askı.	6000	Cennetmekân Sultan Ahmed Hân-ı Evvel Hazretleri 1065	Kapağında dört köşeli bir adet Flemenk taşı noksanıdır. Evsâf-ı sâiresi Kuyûd-ı Vakfiye Defteri'ne muvâfıktır.
19	7/16 48081 Ankara'da	7/16	Askı 547 numaralı sandığa vaz edilmiştir	1 dirhem 330	Altın kaplamalı ve kaplaması üzerinde beyt muharrer ve rûze ile müzeyyen ve muraassa askı tepesi ve bunun üzerinde tahminen yirmibeş kırat yuvarak bir zümrüd ile tepeli altın ve tepenin altında altı köşeli yassıca kebirce zümrüd ve onun tahtında tepesi muraassa zarflı bir adet kebirce ve sakat zümrüd ve ona muvâfık tahtında altından etrafı rûze ile muraassa bir tepe ile tepenin tahtında Flemenk ile muraassa Kâdirî tâci resminde bir askı tepesi ve bunun üzerlerinde kebir ve vasat on dört adet inci dizi tartı ve altı dizi fındık cesâmetinde ve yekdiğerinden farklıca ellü adet kebir inci aralarında ikişer adet sağır inci ve on yedi dizi tartı inci püsküllü sim zincirli askı. Beyt Zîrde muharrerdir: "Ey fûrûğ-i tûrbesi şevk-i kulûb-ı asfiyâ, Vey fer-i âvîzezi nur-ı tecellî-i meccû, Ravza-i Pâke dirâzi dörüd ihdâ ider Cevher-i ihlâs ta'tîk ile Hân-ı Abdülhamîd 1"	300.000	Cennetmekân Sultan Hamîd Hân-ı Evvel Hazretleri	Bu askının mahallinden gelen Ağavât Defteri'ndeki tairâtında fındık cesâmetinde yekdiğerinden farklı incinin adedi ellü olmak üzere gösterilmiş ve Kuyûd-ı Vakfiye Defteri'yle Harem-i Şerif'ten mevûd defterlerde ise mezkûr incilerin kırkbeş adet olduğu muharrer bulunmuş olduğundan mezkûr askı hey etce müâ-yene ve tedkik ve kebir ve sağır inciler izâdet olunarak Kuyûd-ı Vakfiye'nin esas defteri ile Harem-i Şerif Müdüriyeti'nin defterine tamamen muvâfık ve mutâbık bulunduğu görülmüştür.
20	8/17 47993 Ankara'da	8/17	Altın Askı 545 numaralı sandığa vaz edilmiştir	dirhem 354 1	Üç adet altışar köşeli kebir, bunun bir adedi düz, ikisi müseles ve üç adedi zümrütlü ve muraassa düğmeli ve kırk sekiz dizi tartı inci püsküllü ve altı kısa rûze elmas ile müzeyyen, bilâ-zincir levha şeklinde altın askı.	1.300.000	100.000	Kuyûd-ı Vakfiye Defteri'ne muvâfıktır.
21	9/18 48039	9/18	Askı 548 numaralı sandığa vaz edilmiştir	1 dirhem 459	Alem resminde bir taraftı altın ile ve diğer taraftı sim kaplı ve yâküt ve zümrüd ve firûze ve inci ile müzeyyen ve üç adedi tane kebir ve kokoncûğâ benzer bir cevher-i nefis ile muraassa necef taşlı ve iki adet necef habbeli ve gümüş zincirli askı.	150	400	Kuyûd-ı Vakfiye Defteri'ne mutâbıktır.

22	10/19 48084 Ankara'da	Aski 547 numaralı sandi- ğa vaz' edilmiştir	1 dirhem 1100	Balkı resminde çiçeğe sebîh altın kaplı ve Hindkârı ortasında bir adet kebir la'î-i bedahşân denilen cevher ve onun fev-kinde kezzâk o cinsten ondan sağırca bir cevher ve zikrolunan taşın altında humsu kadar o cinsten bir cevher ve kebir taşın etrafında yâkut cinsinden kirpi tabir olunur iki adet cevher ve açık renkli iki adet zümrüt ve yâkut tahtında beş adet zeberced ve zümrüde sebîh cevher ve bir adet frûze ile etrafında ta'î-i bedahşân denilen cevherden on iki adet habbe ve iki adet zümrüde ve bu cümlelerin etrafında [1] hurde zeberced ve iki adet pürrianta mevcut olub kuyruk tarafına gelince tahminen beş kirat salt zümrüd düğme üzerinde üç adet rûze ve tahtında kâmi-len zeberced ve frûze ve tepeşi yâkut üst tarafı [2] zümrüd ile muntazam ve dokuz adet gümüş üzerine hurde zeberced ile müretteb bir nev' askı.	1500	10.000	Kuyûd-ı Vakfiye Defterinde: [1] "Etrafında dört adet kezzâk yılanâ benzer açık renkli yâkut ve askının altında bir adet kebirce zümrüd ve kezzâk yılanâ sebîh on iki habbe ve iki adet zümrüde" [2] "Üst tarafı zümrüt ve yâkut ile muntazam" suretinde muharrerdir. Kuyruk tepesinde üçerli bir sıra yâkut noksandır. Mahalinden gelen defterlere muvafık olduğu bil' muâyene anlaşılmıştır.
23	11/20 48064 Ankara'da	Çelenk 548 numaralı sandi- ğa vaz' edilmiştir	1 dirhem 31	Altın kaplamalı ve kırık adet yâkut ve yirmibeş adet zümrüd ve iki dizi inci ile müzeyyen, ortasındaki zümrüdü kebirce kâr-ı kadim sağır çelenk.	40	150	Kuyûd-ı Vakfiye Defterine mutâbiktir. İki adet yâkut noksandır.
24	12/21 48058	Altın Aski 548 numaralı sandi- ğa vaz' ile Anadolî'ya sevk edilmiştir	1 dirhem 56	Uç ve ortası ve baş tarafları ufak inci ve zümrüd ile müzeyyen kâr-ı kadim saat kösteği resminde altın askı.	30	35	Kuyûd-ı Vakfiye Defterine mutâbiktir.
25	13/22 48026	Sim Kandil Aski 553 numaralı sandi- ğa vaz' olmuştur	1 dirhem 356	Müşebbek ve yaldızlı ve yeşilî minâ üzere rine Flamenk taş ile murassa üç gül ve altı adet bademli ve düğmesi gül yüzük resminde Flamenk taşlı ma'a zincir sim kandil askı.	400	600	Nâiz Paşa kerimesi Fatma Hanım
26	14/23 48025	Müşebbek Sim Kandil Aski 553 numaralı sandi- ğa vaz' edilmiştir	1 dirhem 349	Müşebbek ve yaldızlı ve yeşilî minâ üzere rine Flamenk taş ile murassa ve üç gülü ve altı adet bademli ve düğmesi gül yüzük resminde ma'a zincir sim kandil askı.	400	600	Nâiz Paşa halile-si Nevres Hanım
27	15/24 48087	Altın Kandil Aski 554 numaralı sandi- ğa vaz' edilmiştir	1 dirhem 1025	Flamenk taş ile murassa kebir ve sağır otuz sekiz gülü ve yaldızlı ve ma'a düğme on üç dizi tartı inci püskülü ma'a zincir altın kandil askı.	1413	2000	Cemnetmekân Sultan Mahmud Hân-ı Sâni Hazretleri

28	16/25 48042	Altın Kandil Aski 548 numaralı sandi- ğa vaz' edilmiştir	1 dirhem 490	Bilür kandil resminde ve üzeri ve zih-ciri Flamenk yanı altı kısa rûze taş ile müzeyyen altın kandil askı.	750	1500	Ortasındaki büyük çiçeklerden bir büyük ve bir küçük ve bunla-rın altındaki sırada üç adet ve kapağında iki adet rûze taş nok-sandır. Tepeden iki ve ortadan bir adet bilâhare ikmâl edilmiştir. Kuyûd-ı Vakfiye Defteri'ne mutâbiktir.
29	17/26 48031	Altın Aski 553 numaralı sandi- ğa vaz' edilmiştir	1 dirhem 500	Müşebbek ve araları altı kısa elmas ve zümrüd ve yâkut ile murassa ve düğmesi ufak zümrüd ile müzeyyen ma'a zincir altın kandil askı.	700	1100	Kuyûd-ı Vakfiye Defterine mutâbiktir.
30	18/27 48086	Altın Aski 554 numaralı sandi- ğa vaz' edilmiştir	1 dirhem 455	Uç mahalli elmas ve zümrüd ve yâkut ile olan sulu ve kapağının üzeri murassa dört dalı ve altı dizi tartı inci püskülü ma'a kapak müşebbek altın kandil askı.	350	1000	Kuyûd-ı Vakfiye Defteri'ne mutâbiktir. Çiçeklerde ufak bir yaprak ile ufak taşlardan 30-40 kadar noksandır. Komisyonca te'de'l-muâyene anlaşılmıştır.
31	19/28 48080 Anka- ra'da	Altın Aski 547 numaralı sandi- ğa vaz' edilmiştir	1 dirhem 538	Seklinde gösterildiği vecihle uclarında iki adet kebir ve ortasında üç adet sağır işlenmiş naturel zümrüdü nâleyn resminde ma'a zincir altın askı.	1.000.000	6000	[Hurdele meyânında sekiz numarada mukayyed altı dizi inci püskülün işbu askıya ait olduğu anlaşılmalıkla mahalline vaz'e-dilmiştir.] Kuyûd-ı Vakfiye Defterine mutâbiktir.
32	20/29 48028	Sim Kandil Aski 553 numaralı sandi- ğa vaz' edilmiştir	1 dirhem 440	Müşebbek ve düğmesi murassa ve iki dizi otuz altı, on iki kit a rûze taş ile müzeyyen ma'a zincir sim kandil askı.	30	120	Kuyûd-ı Vakfiye Defterine mutâbiktir. On iki kit a rûze taş nok-san olduğu görülmüştür.
33	21/30 48027	Sim Kandil Aski 553 numaralı sandi- ğa vaz' edilmiştir	1 dirhem 670	Müşebbek ve ortasında bir sıra ve altında iki sıra elmas ile müzeyyen ve etrafında ay resminde muallâk olan püskülleri üçer taşlı ve düğme mahalli kurdela resimli ve yaldızlı sim kandil askı.	70	300	Kuyûd-ı Vakfiye Defterine mutâbiktir. Dört püskül ve üçer taşlı 3 adet salık noksandır.
34	22/31	Murassa Sim Kan-dil Aski	1	Müşebbek ve gül yüzük resminde ve on beş parça altı kısa rûze taş ile müzeyyen altın yaldızlı sim kandil askı.	22		Mahalinde ibka edildiği Harem-i Şerif'ten gelen defterde mu-harrerdir.

	35	23/32 48048	Necef Askı 548 numaralı sandi- ğa vaz' edilmiştir	1	Bazı mahalleri zümrüd ve yakut ile ve ağızlığı sim ve ortasında olan çenberle- riyle oturacak mahalli altın ve yakut ve zümrüd ile müzeyyen sürahi resminde necef askı.	300	500	Sultan Ahmed Hân-ı Sâlis Haz- retleri	Kuyûd-ı Vakfiye Defterine mutâbıktır.
7b-8a	36	24/33	Necef Askı	1	Ortası yakut ile müzeyyen altın çenberli sim zincirli sürahi resminde meksür necef askı. Boğazında yaprak resminde sağır zümrüd bulunduğu.	30			Mahallinde ibka edildiği defterdeki meşûhattan anlaşılmiştir.
	37	25/34 48043	Askı 548 numaralı sandi- ğa vaz' edilmiştir	1 dirhem 890	Altın üzerine açık levhâki ve lâcivert (mâî) minâlî altın zincirli ve kapaklı askı.	500	1700	1226'da Beyhân Sultan Hazretleri tarafından	Kuyûd-ı Vakfiye kaydına mutâbıktır.
	38	26/35 48085	Kandil Askı 554 numaralı sandi- ğa vaz' edilmiştir	1 dirhem 772	Aşağısı müşebbek ve etrafında yarım ay resminde muallâk kabartma çiçekli altın zincirli ve zincirin arası üç dizi altın düğ- meli kandil askı.	500	1200		Kuyûd-ı Vakfiye kaydına mutâbıktır.
	39	27/36 48041	Altın Kandil Askı 548 numaralı sandi- ğa vaz' edilmiştir	1 dirhem 106	Beyaz müşebbek ve dokuz dizi inci püs- küllü altın kandil askı.	300	400		Kuyûd-ı Vakfiye kaydına mutâbıktır.
	40	28/37 48024	Altın Kandil 553 numaralı sandi- ğa vaz' edilmiştir	1 dirhem 230	Altın zincirli sağır altın kandil.	100	150		Kuyûd-ı Vakfiye kaydına mutâbıktır.
	41	54/38 48060 Ankara'da	Gül Yüzük	1 dirhem 3	Etrati dokuz tane ufak ve ortası beş kırat pırlanta taşı gül yüzük.	80	130		Harem-i Şerif Müdüriyetinden gelen defterde mahallinde ibkâ edildiği muharrer ise de bilâhare ikinci defter mücebince gelmiş ve emnâh meyarına konulmuştur. Kenarındaki dokuz taş Flemenk.
8b-9a	42	55/34 48113 48187	Altın Zincir 548 numaralı sandi- ğa vaz' edilmiştir	1 75 Tane, Beheri 185 dirhem	Hücre-i Saâdette ikâd olunan asma kandiller için altın selâsî.	5625	6800	Cennetmekân Sultan Mahmûd Hân-ı Sâni Haz- retleri	Kuyûd-ı Vakfiye kaydına mutâbıktır.

	43	56/39 48062 Ankara'da	Çiçek İğne 548 numaralı sandi- ğa vaz' edilmiştir	1 dirhem 15	Tahminen yirmi kırat kırâvâne pırlanta ile murassa üç nev' üzerine ma'mûl pırlanta çiçek iğne. İki askısı vardır.	360	65	Hazret-i Fâtî- ma'nın kadem-i Hân-ı Sâni Haz- retlerinin harem- lerinden Hüsyâr Kadın tarafından	Mahallinden gelen defterde muharrer olduğu üzere el-yevm üç askısı vardır. Askılardan birinin ucunda bir orta ve bir küçük elmas ve yaprakların birinde iki sağır elmas, diğer sağır askıda bir sağır elmas ki, cem'ân beş taş noksan olduğu görülmüştür. Kuyûd-ı Vakfiye kaydına mutâbıktır. [Askıların ucundaki iki elmas hurdeler meyânında bulunarak mahallerine vaz' edilmiştir.]
	44	57/40 48056 Ankara'da	Çiçek İğne 548 numaralı sandi- ğa vaz' edilmiştir	1 dirhem 32	Dört nev' üzerine otuz beş kırat pırlanta ile murassa ve üzerinde iki buçuk kırat taşı-kebir çiçek iğne.	175	300	Sultan Mahmûd Hân-ı Sâni Haz- retlerinin harem- lerinden Hüsyâr Kadın tarafından	Kuyûd-ı Vakfiye kaydına mutâbıktır. Dört taş noksandır. Seyyidü'nâ Fâtimatü'z-Zehrâ Râdiyallâhu 'Anhâ Efendimiz Hazretlerinin kadem-i saâdetlerinde mu'allâk bulunduğu.
	45	58/41 48065 Ankara'da	Yıldız İğne 548 numaralı sandi- ğa vaz' edilmiştir	1 dirhem 7	İki buçuk kırat rüze taşı yıldız iğne	15	20	Abdülaziz Bey Halîlesi Hanım tarafından	Kuyûd-ı Vakfiye kaydına mutâbıktır.
	46	59/42 48063 Ankara'da	İğne 548 numaralı sandi- ğna	1 dirhem 34	Dokuz dalı gümüş üzerine tahminen on sekiz kırat sikkelerde rüze taşı, çelenk resminde iğne.	50	50	Nâfiz Paşa Halîlesi Nevres Hanım	Kuyûd-ı Vakfiye kaydına mutâbıktır.
	47	60/43 48053 Ankara'da	Çiçek İğne 548 numaralı sandi- ğna vaz' edilmiştir	1 dirhem 25	Gümüş üzerine pırlanta ile murassa çiçek iğne	200	120	Abbâs Paşa mer- hûmun Vâidesi	Kuyûd-ı Vakfiye kaydına mutâbıktır. Mahallinden gelen defterde muharrer olduğu üzere sağır yedi taş noksandır. Seyyidü'nâ Fâtimatü'z-Zehrâ Râdiyallâhu 'Anhâ Efendimizin kadem-i saâdetlerinde mu'allâk bulunduğu.
9b-10a	48	61/44 48059	Murassa Çiçek Askı 548 numaralı sandi- ğna vaz' edilmiştir.	1 dirhem 31	Onuç adedi inci püsküllü ve incilerin ara ve uçları zümrüd ve baş tarafı ufak yakutlu yeşil bir nevî mina üzerine Hind elmasıyla murassa çiçek.	400	200	Hind Hükûmdar- larından Pîgânî tarafından	Kuyûd-ı Vakfiye kaydına mutâbıktır. Tepesinde olduğu Kuyûd-ı Vakfiye Defterinde muharrer bulu- nan iki buçuk kırat pırlantanın noksan olduğu görülmüştür. Bir zümrüd noksandır. İnciler on dört diziye iblâğ edilmiştir. [386 numaralı gümüş çekmece derînündeki zümrüden on adedi alınarak dizi inciler arasındaki noksanlar ikmâl edilmiştir.]

49	62/45 48057 Ankara'da	Broş 548 numaralı sandi- ğe vaz' edilmiştir	1 dirhem 25	Seyyidü'nâ Fâtmatü'z-Zehrâ Radi- yallâhu 'Anhâ Hazretlerinin sanduka-i aliyyelerine tatlik olumak üzere, kebir zümürü ve etrâti dört sağır ve beş kebir yapraklı çiçek ve sağı tarâfı bir kebir ve bir vasat adet yapraklı ve bâlâsı gülü gonca yapraklı ve sapı murassa ve üç çatal olarak altın üzerine tahminen yirmi beş kirat Londra pirfantası ile donanmış ve taşları tam broş.	120	150	Haznedâr-ı Ha- rem-i Hümayûn Şems Hanım tarafından	Kuyûd-ı Vakfiye kaydına mutâbiktir.
50	63/46 48055 Ankara'da	Elmas İğne 548 numaralı sandi- ğe vaz' edilmiştir	1 dirhem 6	Fâtmatü'z-Zehrâ Efendimiz'in sanduka-i 'aliyyelerinde, tahminen iki buçuk kirat ve ortasında almış altı adet rûze tağı elmas iğne.	15	20	İran İb'asından Kâr Nüvvâb Mu- rad Mirza	Kuyûd-ı Vakfiye kaydına mutâbiktir.
51	64/47	Levha-i Şerif	1	Tatlik olunan zinciri sim ve kögesinde piranta çiçek oturtmalı ve serlevhasında Medine-i Münevver'e'nin necef-i esrâfin- danî taş üzerine Latza-i Celâli yazılı ve mezkûr taşın etrafında oniki adet kırmızı yâkut olub etrâti elmas ve tartında yine piranta ile "MEDED YÂ MUHAMMED" lâzıyla mü- zeyyen ve müzeyyeli levhada dahi muras- sa nâm-i 'Ali yazılı levha-i şerif.	500		Adile Sultan Hazretleri tar- fından takdim olunmuştur.	Mahall-i 'âlisinde ibkâ olunduğu Harem-i Şerif Müdüriyeti Defte- rinde muharrerdir.
52	65/48 48029	Altın Çiçek Resminde Askı 553 numaralı sandi- ğe vaz' olunmuştur	1 dirhem 49	Hazret-i Fâtima Radiyallâhu 'Anhâ Efendimizin sanduka-i şerifelerine tatlik olunmak üzere altın çiçek (çiçeklik) res- minde askı.	20	75	İran İb'asından Kâr Nüvvâb Mu- rad Mirza	
53	66/49 47996	Hiye-i Şerif 545 numaralı sandi- ğe vaz' edilmiştir	1 dirhem 270	Üzerinde Londra pirantası ile müzeyyen nâm-i nâmî-i Hazret-i Peygamberi ve etrâti sim pervazlı ve yaldızlı ve yeşil kadife üzerine sırma ve inci işlemeli ve zahırında kebirce simden mâ'mûl ve yak- dızlı şems resimli ve etrâti sim ile mâ'mûl çubuklu hiye-i şerif.	50	250	Sultan Mahmûd Hân-ı Sâni Hazretlerinin baş kadınlarından Hâce Nevfîdan Kadimelendi tara- fından	Kuyûd-ı Vakfiye kaydına mutâbiktir.
54	67/50 48070	Mercan Tesbih 548 numaralı sandi- ğe vaz' olunmuştur	Adet 1 Habbe 500	Altın imâmeli kebirce kit'ada mercan tesbih.	160			Kuyûd-ı Vakfiye kaydına mutâbiktir. Fâtmatü'z-Zehrâ Radiyallâhu 'Anhâ Efendimiz Hazretlerinin re's-i saâdetlerinde iddûğu Kuyûd-ı Vakfiye de muharrerdir.

55	68/51 48071	Mercan Tesbih 548 numaralı sandi- ğe vaz' edilmiştir	Adet 1 Habbe 395	Bilâ-imâme kebir kit'ada mercan tesbih.	240			Kuyûd-ı Vakfiye kaydına mutâbiktir.
56	69/52 48079	Mercan Tesbih 548 numaralı sandi- ğe vaz' edilmiştir	Adet 1 Habbe 93	Bilâ-imâme orta kit'ada mercan v	20			Kuyûd-ı Vakfiye kaydına mutâbiktir.
57	70/53 48051	İnci Tesbih 548 numaralı sandi- ğe vaz' edilmiştir	Adet 1 Habbe 99 dirhem 11	Tepsiyle nişanları ufak inci püsküllü ve bazı mahallerinde ufak zümürü habbeli, evsat kit'ada inci tesbih	500	1200		Kuyûd-ı Vakfiye kaydına mutâbiktir.
58	71/54 48069	Kebir Arber Tesbih 548 numaralı sandi- ğe vaz' olunmuştur	Adet 1 Habbe 97	İmâmeli ve nişanesi kılâbdan püsküllü, uçları sim pullu kebir anber tesbih	150		Hindli bir Tâcir tarafından	Kuyûd-ı Vakfiye Defterinde 100 habbeli olduğu muharrer olmakla bit-tâciâ, mahallir defterine muvafik olarak 97 habbeli olduğu anlaşılmıştır.
59	72/55 48076	Kelâm-ı Kadim Kabi 548 numaralı sandi- ğe vaz' olunmuştur	1 dirhem 229	Firûze ve yâkut ve lat'ile murassa, altın kaplamalı kelâm-ı kadim kabi.	500	1500		Târifâtı defterlere muvafiktir. Yalnız bir küçük yâkut noksan olduğu bil-muâyene anlaşılmıştır. iki küçük yâkut noksan- dır.
60	73/56 48072 48073	Kelâm-ı Kadim Kabi 548 numaralı sandi- ğe vaz' edilmiştir Kur'an-ı Kerim	1 dirhem 67	Firûze ve yâkut ve zümürü ile müzeyyen, altın kaplamalı kelâm-ı kadim kabi. Küçük kit'ada, dört sancak kelâm-ı kadimleri sandığındadır.	300	1000		Târifâtı defterlere muvafiktir. Derûnunda pertavsiz ile okunur gayet küçük Kur'an-ı Kerim vardır. Kuyûd-ı Vakfiye Defterinde Kur'an-ı Kerim'den bahis yoktur.

61	74/57 48074	Kelâm-ı Kadim Kabı 548 numaralı sandi- ğa vaz' edilmiştir	1 dirhem 90	Firuze ve yâkut ve inci ile müzeyyen altın kaplamalı sağır kelâm-ı kadim kabı.	200	2000		Mahallinden gelen defterde bir taşın noksan olduğu işaret edilmiş ve lede'l-muâyene bir büyük firuze ile bir yâkut noksan olduğu görülmüştür. Kuyûd-ı Vakiyye Defterinde noksandan bahis olunmamıştır.
62	75/58 48075	Kelâm-ı Kadim Kabı 548 numaralı sandi- ğa vaz' edilmiştir	1 dirhem 225	Firuze ve yâkut ile müzeyyen altın kaplamalı sağır kelâm-ı kadim kabı.	500	2000		Kuyûd-ı Vakiyye Defterine muvâfıktır.
63	78/59 48038	Sineklik 548 numaralı sandi- ğa vaz' olunmuştur	1 dirhem 162	Altın kaplama ve üzeri ufak yâkut ve zümrüdü taşlarla müzeyyen sineklik.	30	800		Kuyûd-ı Vakiyye Defterine muvâfıktır. Ortasından sakat ve bir miktar taş noksandır.
64	81/60	Taban Kılınc	1	Sim donanmalı ve gergecan kabızalı taban kılınc.	250		Vehhâbiler'den kalmadır	Kuyûd-ı Vakiyye Defterine muvâfıktır.
65	82/61	Taban Kılınc	1	Şark-kârî ve demir altın yazılı ve sim kabızalı taban kılınc.	250			Kuyûd-ı Vakiyye Defterine muvâfıktır.
66	84/62 48036 48037	Altın Gülabdan 553 numaralı sandi- ğa vaz'	1 Gülabdan, 1 Mebhare 395 dirhem Gül, dirhem 199 Mubh., dirhem 191	Tepesi ve gülabdanın tahtında olan yaprakları kırk tane yirmi beş kırat pirianta ile müzeyyen Macar altınından mat mül gülabdan.	300	Gülabdan 90 Mebhare 120		Kuyûd-ı Vakiyye Defterinde bir adet tepesiden bahis olunmuş ise de mahallinden gelen defterde gayri muharredir. Teselüm olunan eşya meyânında gayri mevcûd olmasına nazaran mahallinde kalması me'mûldür.
67	85/63 48034	Altın Gülabdan 553 numaralı sandi- ğa vaz' edilmiştir	Adet 1 dirhem 84 dirhem 85	Ortası pirianta Frenk bağı ve tepesinin altında altı yaprağı pirianta düğmeli ve üzeri kara kalemli altın gülabdan.	100	150	Cennetmekân Sultan Mahmûd Hân-ı Sâni Hazretlerinin haremîleri Hoşyar Kadınelendi tarafından	Gülabdanın tepesinde iki sağır ortasında bir adet kebir elmas taşın noksan olduğu defterle Kuyûd-ı Vakiyye Defterinde muharredir bulunmuş ve bil-muâyene defterlere muvâfık olduğu görülmüştür. [Noksan olduğu görülen bir adet kebir elmas taşın hürdeler meyânında 14 numarada mukayyed taş olduğu anlaşılmakla mahalline vaz' edilmiştir.]

68	86/64 48035	Altın Mebhare 553 numaralı sandi- ğa vaz' edilmiştir	1 dirhem 302 dirhem 304	Dört ayaklı ve etrafı yılan kavvili ve kara kalemli altın tepsi üzerinde düğmesi ve pirianta tahtında yedi yaprağı firavâne pirianta ile müzeyyen altın mebhare.	200	350	Hoşyar Kadınelendi tarafından	Defterlere muvâfıktır.
69	87/65 48049	Buhur Kutusu 548 numaralı sandi- ğa vaz' edilmiştir	1 dirhem 42	Üzeri oniki adet, beheri birer buçuk buğday pirianta ve etrafında on kırat topaç pirianta ile nurassa ve kapagın dönüme güzel minâ ve birünür resim ile nurassa sem penbe zemini buhur kutusu ithaz olunan kutu.	60	110	Hoşyar Kadınelendi tarafından	[İşbu kutu deriğinde bulunan 24 adet elmasın yirmi bir adedi bu kutunun kapığına ve üç adedi 21/30 numaralı askıya ait olduğu anlaşılmakla mahallerine vaz' edilmiştir.]
70	88/66 48002 ilâ 48007	Gülabdan Buhurdan Mebhare 552 numaralı sandi- ğa vaz' edilmiştir	5	Altın üzerine üstü yeşil, penbe ve lâcivert minâli arma çöğkeniye müzeyyen, kapığı mat minâli tavil tepsi üzerinde gülabdan, buhurdan, mebhare.	1500	3000	Abbâs Paşazâde İlhamî Paşa'nın Vâlidisi	Defterlere muvâfıktır. Mustatî tepsi 707 dirhem. 703 tür. Gülabdan 286 dirhem. 276'dır. Buhurdan 2 adet, 417 dirhem. Biri 220, diğeri 216 Buhurluk 76 dirhem. Biri 41, diğeri 45
71	89/67 47999 ilâ 48001	Mebhare ve Gülabdan 3 adet 552 numaralı sandi- ğa vaz' edilmiştir	4	Altın üzerine kalemli ve kalemiz mebhare ve gülabdan.	800	350	Hadiçe Sultan bint Sultan Mustafa Hân-ı Sâni Hazretleri vaktından	Defterlere muvâfıktır. Mebhare ma'a alçı 330 dirhem. 301 Kalemiz Gülabdan 112 dirhem. Kalemli Gülabdan 110 dirhem. 113 Mebhare ma'a alçı 376 dirhem. 278 Kalemiz gülabdan mevcut değildir.
72	90/68 47997 47998	Mebhare ve Gülabdan 552 numaralı sandi- ğa vaz' edilmiştir	Mebhare 1 591 Gülabdan 1 570	Tepeleri ananas yapraklı ve altın minâli ve altları yeşil minâkârî ayaklı tabla üzerinde altın penbe minâ zemini mebhare ve gülabdan.	800	800	Mısır Valisi Abbâs Paşa merhûm tarafından	Defterlere muvâfıktır.

73	110/69	Altın Buhurdan	1	Kâr-ı kadim müşebbek altın buhurdan.	60			Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'nın kehüdâsı Lazoğlu Mehmed Bey	Defterlere muvâfıktır. Mahallinde ibkâ edildiği, defterinde muharrer şartıhen anlaşıl- mıştır.
74	114/70	Buhur Şamdanı	1	Üç ayaklı yaldız altından mîr'mül tabla üzerine yedi adet buhurluklu dört yüz doksan beş miskal buhur şamdanı.	300			Cennetmekân Sultan Murad Hân-ı Râbî Hazretleri	Defterlere muvâfıktır. Mahallinde ibkâ edildiği, defterinde muharrer şartıhen anlaşıl- mıştır.
75	120/71 48030	Altın Askı	Aded 1 Dirhem 684 665	Mebhare için üç adet altın zincirli kebir altın askı.	50	350			Defterlere muvâfıktır.
76	166/72 48077 48078	Altın Gülâbdan	1 iki adedir	Yeşil ve lâcivert ve kırmızı Hindkârî minâ elmas ve yakut ile murassa ve tepesinde yedi tane ufak zümrüd ve yakutlu altın gülâbdan.	500	2000		Hind Hükümdar- larından Nüvvâb İskender Bigem tarafından	Defterlere muvâfıktır. Birinde üç değerinde bir taş noksan olduğu bîl-muâyene anlaşılmiş ve Kuyûd-ı Vakfiye'deki defterle mahal- linden gelen defterlerde noksandan bahs olunmamıştır.
77	167/73 48047	Altın İtrdan	1 dirhem 152	Tablası tırşo ve kırmızı Hindkârî minâ üzerine ve kırmızı ve yeşil minâ çiçekli ve mezkûr tablanın kenarı yeşil minâ ve elması ve arasına inci ve yakut ile asılı ve uçları elmas murassa yaldızlı (yıldız şekilli) otuz iki yapraklı ve tır vaz oluna- cak mahallî lâcivert minâ üzerine Hind elması şecere resminde altın İtrdan.	200	1000		Behûbâi Hâ- kimesi Pîgâm tarafından	Mahallinden gelen ikinci defterde birkaç incisi ve yakut noksan oluğu muharrer ise de ahiren yapılarak yalnız üç yıldız noksan kalmıştır. Kuyûd-ı Vakfiye Defterleri'nde noksandan bahs yoktur.
78	176/74 48032 48033	Altın Buhurdan	2 dirhem 410 Biri dirhem 205 Diğeri dirhem 205	Hindkârî altın buhurdan.	205	300		Hind Hâkime- lerinden Râbî Nüvvâbî Kelb Ali Hân tarafından	Mahallinde ibkâ edildiği birinci defterde muharrer ise de ahiren ikinci defterle bîl-vüüd emânât-ı sâire meyarına konulmuştur. Kuyûd-ı Vakfiye Defteri'ne muvâfıktır.

14b-15a

79	178/75	Altın Yağdanlık	Aded 1 Miskal 63	Kalemkârî tabla üzerine vidalı ve kapığı zincirli altın yağdanlık.	50				Kuyûd-ı Vakfiye Defteri'ne muvâfıktır. İstimâl edilmekte olduğu chelle mahallî-âtisinde ibkâ olunduğu defterinde muharrerdir.
80	179/76 48012 48013	Altın Şamdan	1 Şamdan ma'a Mumluk 1 Sofra Şamdan 621 dirhem Sofra 708 dirhem	Orta kıta altın şamdan ve altı meşin kaplı sofa.	400	500		Cennetmekân Abdülmeccid Hân Hazretlerinin Vâldesi	Kuyûd-ı Vakfiye Defteri'ne muvâfıktır. Yalnız işbu defterde mezkûr emânelin Sultan Mahmûd Hân Hazretlerinin vâldeleri tarafından takdim edildiği muharrerdir.
81	180/77 48010 48011	Altın Mihrab Şam- danı	2 Her birerleri dirhem 386 dirhem	Evsat kıta altın mihrâb şamdanı.	200	300		Mısır Valisi Meh- med Ali Paşa	Kuyûd-ı Vakfiye Defteri'nde mumluğun biri noksan olduğu mu- harrer bulunmuş ve bîl-muâyene noksan olduğu görülmüştür. Mahallî defterinde bundan bahis yoktur.
82	181/78 48022 48023 Ankara'da	Altın Kebir Ota Şamdanı	Altın Kebir Ota Şamdanı 545 numaralı sandı- ğa vaz' edilmiştir	Nev' resm altın ve altı bin ikiviz seksen adet pırlanta taş ile müzeyyen ve muras- sa kebir orta şamdanı. Biri 37,65 kıyye Diğeri 37,65 kıyye	70000	30000		Cennetmekân Sultan Abdüme- ccid Hân Hazretleri	Altın Ağzılık Tablası 4 (işbu dört ağızlar 552 numaralı sandığa vaz' edilmiştir) Şamdan Ağzılığı 2 Üç aded birinden iki aded birinden noksandır. Harem-i Şerîf ve Ağavât defterlerinde 6280 adet ve Kuyûd-ı Vakfiye Defteri'nde ise 6282 adet pırlanta olduğu yani iki adet fazla gösterilmiş ve mezkûr defterlerde üç adet birinden ve iki adet birinden noksan iddîgü muharrer bulunmuş ve tedkikât-ı vâkadan mezkûr şamdanelerin mahallinden gelen defterlere muvâfakatı anlaşılıp Kuyûd-ı Vakfiye Defteri'ndeki iki adet fazla şâyân-ı ehemmiyet görülmemiştir.

83	206/79	Altın Mum Makası 546 numaralı sandığa vaz' edilmiştir	4 İkisi büyük 197 dirhem 48109 48110 Diğeri vasat 82 dirhem 48111 Dördüncüsü sağır 57 dirhem 48112	Kebir ve sağır altın mum makası.	125	200	Sultan Abdümeccid Hân Hazretlerinin kerîme-i muhtemeleri Cemile Sultan tarafından.	Bu makaslar Şeyhül-Harem Defteri'nde altı tane gösterilmiş ise de Kuyûd-ı Vakfiye ve Ağavât Defteri'nde dört adet mukayyed olmasına ve emânât-ı mezkûrenin hin-i teslim ve muâyenesinde 4 adet çıkmasına nazaran 6 adet gösterilmesi sehve müsteniddir.
84	293/80 48082 48083	Murassa Altın Buhurdan 547 numaralı sandığa vaz' ile Anadolu'ya sevk edilmiştir	3	Bâlâsı onaltı dal ve gül nakş olan mahalli emsalsa murassa altın buhurdan. Ve gülâbdan Buhurdan 249 dirhem. Gülâbdan 100 dirhem.	600	800	Sultan Abdümeccid Hân Hazretlerinin kerîme-i muhtemeleri Cemile Sultan tarafından.	Buhurdan 213 dirhem. Tırşe Minâli Gülâbdan 85 dirhem. Sürâhî resminde Gümüş Gülyâğı Sürâhîsi.
85	295/81 48054 Ankara'da	Aski 548 numaralı sandığa vaz' edilmiştir	1 dirhem 49	Bir adet kebir murassa ve on adet sağırca zümürd ve beş adet dahî kebir nohut miktarı ve zeylinde bir adet armudu be-gâ-yet kebir inci askının ortasında bulunan gümüş üzerine İsm-i Celâ ve nâm-ı Muhammed Aleyhisselâm ve Hazret-i Fâtıma ve Hasan Hüseyin yazılı ve onun altında yedi sekiz kırık miktarda piranla örtmeli ve etrafı çalı resimli ve ufak pirlanta taşlarla müzeyyen askı.	285	2500	Merhûme Adile Sultan tarafından takdim edilmiştir.	Kuyûd-ı Vakfiye Defteri'ne mutâbıktır. Gayet sağır tağı bir saakım noksandır. Seyyidü'nâ Fâtımâtü'z-Zehrâ Radıyalâhu 'Anhâ Efenûmizin kadem-i saâdetlerinde mu'allak bulunduğu.
86	363/82	Taban Kılınc	1	Altın ile "Lâ ilâhe illâ Allah. İâ fe'lâ ilâ Allî ilâ seyye ilâ Zülfi-kâr" ve kabzası altında "Muhammed Resûlullah" ve Türkçe ebyat yazılı ve kını dahî taban demiri altın işlemeli bir adet taban kılınc.	50		Hücre-i Mu'aitara Beyvâblarından Sâlih Ağa tarafından.	Kuyûd-ı Vakfiye Defteri'ne mutâbıktır.
87	410/83 48045 48046	Mushaf-ı Şerif ve Rahle 548 numaralı sandığa vaz' olunmuştur Mushaf-ı Şerif Mahfazası 342 dirhem Kelâm-ı Kadim 48045 Kelâm-ı Kadim kabı 48046	1 Mushaf-ı Şerif ve Kabı 1 Gümüş Rahle	Meşhûr Mustafa Dede bin Hamdullah hattıyla muharret ve cidi kâf-ı kadim kitabelli bir adet Kelâm-ı Kadim ve bir tarafında doksan üç adet muhtelif kuturda kırmızı yâkut ve otuz iki adet aynı kuturda yeşil zümrüd ve dipliği altın halkalarla örölmüş ve üzerine "Vakı-ı Enver Paşa Nâzirü'l-Harbiye ve Hâdimü'l-İslâmiye" yazılmış Kelâm-ı Kadim kabı ve sekiz buçuk kıyye sikkelerinde, açılır kapadır gümüş rahle.	Mushaf-ı Şerif 30 Kelâm-ı Kadim Kabı 3000 Rahle 170	Mushaf-ı Şerif 200 Kelâm-ı Kadim Kabı 8000 Rahle 170	Enver Paşa	Kuyûd-ı Vakfiye Defteri'ne mutâbıktır.

88	379/85 48040	Anber Tesbih 548 numaralı sandığa vaz' olunmuştur	Habbe 30 dirhem 46	Üzerleri oluklu otuz habbeleri anber tesbih. 33 Habbedir				Bir nüshası Kuyûd-ı Vakfiye'de bulunan teberrükât defterinde kaydı olmadı, mahallinden gelen defterde işaret edilmiştir.
89	373/86 48052	Anber Tesbih 548 numaralı sandığa vaz' olunmuştur	Habbe 99 dirhem 12	Şah Maksûd tabir olunur yeşil tesbih. Kamçısı altından mâ mül olup imame ve şahidleri altın üzerine kırmızı ve yakula müzeyyen, kamçı ve şahidlerin üzerinde birer adet piranta bulunduğu.		20		
90	371/87 48066	Göğüs İğnesi 548 numaralı sandığa vaz' ile Anadolu'ya sevk edilmiştir	1 Ucu beraber dirhem 1	Yıldız resminde göğüs iğnesi.		2		
91	372/88 48067	Göğüs İğnesi 548 numaralı sandığa	1	Yıldız resminde göğüs iğnesi.		1,5		
92	370/89 48068	Göğüs İğnesi 548 numaralı sandığa	1	Yıldız resminde göğüs iğnesi.		2		
93	76/90	Sim Kaplı Rahle	1	Yeşil sim kaplı rahle.	20	20	1231'de Baş Çuhadar Ömer Ağa tarafından	Kuyûd-ı Vakfiye Defteri'ne mutâbıktır.

94	31/2 47990 Ankara'da	Tuğra 545 numaralı sandi- ğa vaz edilmiştir	1 dirhem 6	Cennetmekân Sultan Abdülaziz Hân Hazretlerinin altın tuğrası.	80			Bir ufak ve bir büyük taşı ve iki yapırağı noksan, yedi büyük taşı mevcuttur.	
95	35/13 48050 Ankara'da	Kemer Kaşı 548 numaralı sandi- ğa vaz edilmiştir	1 Dirhem 6	Murassa altın kemer kaşı.	15				
96	183 48008 48009	Altın Şamdan 552 numaralı sandi- ğa vaz edilmiştir	2 Şamdan 2 Tabla Biri 1186 dirhem Diğeri 1250 dirhem	Ma'a muntlak orta kita altın şamdan ve altın tabla. Birim tablası 1704 dirhem, 48014 Diğeri 1704 dirhem, 48015	2500			Cennetmekân Sultan Mahmud Hân-ı Sâni Haz- retleri vakfından	Sehven gelip 183 numaraya kaydî Harem-i Şerif Müdüriyeti'n- den iş görülmüştür. İşbu şamdanlar, akşamian Şeyhü'l-Harem ve Müdüri'l-Harem vasıtasıyla, Re's-i Sa'adet ve Kadem-i Şerife vaz' ve ikâd olunarak sabahları kaldırılan şamdanlardır. Kuyûd-ı Vakfiye Defteri'ne mutâbiktir.
97	24 48061 Ankara'da	Yüzük	1 dirhem 1	Tek taşlı elmas yüzük.	5				İkinci defterle gelmiştir.
17b-18a									

SENELENDEN BERİ EMÂNAT-I MÜBAREKEDEN DÜŞEREK AĞAVÂT TARAFINDAN TOPLANIP
BİRİKTİRİLMİŞ VE (83) NUMARADA MUKAYYED OLUB (386) NUMARALI
GÜMÜŞ ÇEKMECEYE VAZ' OLUNAN ZİKİYMET TAŞLAR VE HURDE ALTIN VE GÜMÜŞLER
Çekmece 1163 dirhem, numara 48092. 386 numaralı işbu gümüş çekmece
554 numaralı sandığa vaz' edilmiştir.

Sayfa No.	Umum Sıra Numarası	Sıra Numarası	Sikleti		Cinsi	Mülâhazât
			Kirat	Miskal		
	98 48093	4	19	9	İrili ufaklı inci (177) yüz yelmişyedi numaralı gümüş kutuya mevzu'dur. Kutu 53 dirhem 61/44 numaralı çipeğe ilâve edilmiştir.	
	99	5	8	24	Kırkbeş dizilik inci püskülü. Tepeliğindeki inciler kısmen nok-sandır.	İşbu püskülün 3/12 numaralı askıya ait olduğu anlaşılmalıkla mahalline vaz' edilmiştir.
	100	6	18	7	Onüç dizilik inci püskülü.	15/24 numaralı askının olduğundanmahalline vaz' olun-muştur.
	101	7	20	5	Armudî şeklinde inci kaplı püskülü tepesi.	
	102	8	19	1	Altı dizilik inci püskülü. 4-8 numarada mukayyed olan inciler, ağzı kurşun damgalı bir torba içindedirler.	İşbu inci püskülün 18/27 numarada muharrer askıya ait olduğu anlaşılmalıkla mahalline vaz' edilmiştir.
	103	9	15	2	Biri yürek şeklinde, diğeri mustatli şeklinde, diğeri fasulye büyüklüğünde irice üç parça zümrüt ve bir kısmı yuvarlak, bir kısmı yassı ve bir tanesinden mâadâsı kâmilien delikli oniki parça zümrüt. Delikli iki adet gök yâkut.	Delikli zümrütlere beşi sağır ve beşi vasat kır'ada olmak üzere on adedi alınarak 61/44 numarada muharrer çipeğin noksanı ikmal edilmiştir.
	104	10	5	1		
	105	11	20		Delikli dört adet penbe yâkut. Üç adettir	
18a	106	12	4		Ufak yedi (üç) adet penbe yâkut.	Bu yâkutlardan iki adedi 61/44 numaralı çipeğe ve üç adede-di 167/73 numaralı irtidâna ilâve edilerek noksanları ikmâl edilmiştir.
	107	13			Altından bir kırık yaprak üzerinde üç adet penbe yâkut.	İşbu yâkutların 10/19 numarada muharrer askıya ait olduğu anlaşılmalıkla mahalline vaz' edilmiştir.
	108	14	6		Onüzdört adet ufacak elmas taneleri.	Gümüş çekmece muhteviyâtından otuzyedi ve otuzsekiz numaradaki elmaslarla birleştirilerek hâsılından yirmi adedi mahalline konulmuştur.

	109	15		1 tahminen	Dört köşeli bir adet pırlanta.	İşbu pırlantanın 6/15 numaraya ait olduğu anlaşılmalıkla ma-halline vaz' edilmiştir.
	110	16			Yıldız şeklinde bir parça altın üzerinde ufak elmas taş.	İşbu elmas taşın 167/73 numaralı irtidâna ait olduğu anlaşıl-makla mahalline vaz' edilmiştir.
	111	17			Bir parça gümüş üzerinde beş adet elmas taş.	İşbu taşların 4/13 numaralı askıya ait olduğu anlaşılmalıkla mahalline vaz' edilmiştir.
	112	18			Bir parça gümüş üzerinde üç adet elmas taş.	İşbu taşların 7/16 numaralı askıya ait olduğu anlaşılmalıkla mahalline vaz' edilmiştir.
	113	19			Bir adet işlenmemiş yâkut.	
18b	114	20			Takriben bir santimetre tülünde bir altın boru üzerinde dokuz (sekiz) adet ufak yâkut taş.	
	115	21			İri fındık büyüklüğünde ve delikli zümrüt. (Taklitir, kırık, bir parçası yoktur)	İşbu parça zümrütün diğer parçası 7/16 numaralı askı üzerinde bulunduğu görülmekte bu parçalar yekdiğerine ilisâk edilerek mahalline vaz' olunmuştur.
	116	22			Leblebi büyüklüğünde ve delikli iki adet mercan tanesi.	
	117	23			54 numarada pırlanta yüzük.	
	118	24			Defterde kaydı bulunmayan tek taşı elmas yüzük.	
	119	25			379 numarada mukayyed anber tesbihten kırık, iki buçuk tane.	9-24 numarada mukayyed mücevherât vesâîrinin kâffe-si, kapâğının yâkut ile murassa gümüş öd ağacı kutusuna mevzu'dur. Bu kutu ağzı kurşunla dangalı torba içindedir. Kutu 2 dirhem.
	120	26	20	62	Altın. 83 dirhem.	25-26 numarada mukayyed tesbih tanesiyle hurde altınlar 123 numarada mukayyed öd ağacı kutusunda ve bu kutu ile 27-28-29 numaralar ağzı kurşunla dangalı bir torba içinde-dirler. Kutu 93 dirhem. Bir dirhem altın alınarak 167/73 nu-marada muharrer irtidânın ayağının ve mebhare parçaları ve buhurdan başlıkları alınarak, 88/66 numarada muharrer emânelerinin noksanları ikmâl edilmiştir.

							Üzeri kapalı minâli ve sekiz adet ufak zümrüd kakmalı altın mumlu. Dört taş ve tablası yoktur. 35 dirhem	
							Üç çatal meksur mercan parçası.	
							Ufak gümüş kutu. 4 dirhem	
							Bir torba derûnunda 355 dirhem bilezik (zincir vesair gümüş hurdeleriyle). 220 numarada mukayyed ve yirmidört dirhem sıklıkta gümüşten kandil çemberi. 380 dirhem	
							Cennetmekân Sultan Abdülaziz Hân Hazretlerinin murassa altın tuğrası	
							Flemenk nev'inden bir büyük elmas taşı noksan, diğeri altı büyük elmas taşı mevcut elmas küpe. Bir çifttir. 8 dirhem	
							Beşer küçük taşla murassa gümüş yapıdırma. Dört adetdir.	
							Mercimek büyüklüğünde tek taşı bir tek küpe.	
							Murassa altın kemer kaşı. Bir ufak ve bir büyük taşı ve bir de yaprağı noksan ve yedi büyük taşı mevcut.	
							Üç küçük taşla murassa altından bir yaprak parçası.	Çekmece muhteviyâtından 35/12 numaralı kemer kaşına aittir.
							Dört adet elmas taş.	Çekmece muhteviyâtından 14, 38 numaralardaki elmaslarla birleştilerik hâsılından yirmi adedi mahallerine vaz' edilmiştir.
							Üçü danı kadar, ikisi daha ufak beş adet elmas taş.	Çekmece muhteviyâtından 14, 37 numaralardaki elmaslarla birleştilerik hâsılından yirmi adedi mahallerine vaz' edilmiştir.

							Hücre-i Saâdetin Harem-i Şerif anbarında mahtuz perde saçaklarıyla kullanılmıyacak derecede harap olmuş. Bir gümüş avizenin eritilmesiyle husûle gelen seksenbeş kıyye yüz yirmi altı dirhem sıklıkta yirmi iki parça külçe gümüş.	Ayrıca bir sandık derûnundadır.
							Üç adet mozayik köhne şamdan iskemlesi.	Ayrıca bir sandık derûnundadır.
							Vehhâbiler zamanından kaldığı rivayet edilen dört adet bayrak başlığı. 552 numaralı sandığa	Pirinç, bir kırk diğerleri tamir olmuşur. Şallanın mevzu' bulunduğu sandık derûnundadır.

1 Defterde "Necdi" yazılı ibarenin izeni çizilerek Kurşun kalemle "Abdülhamid" yazılmıştır.

2 Bu isim, OA, EV.d. 28973 ve OA, EV.d. 35132 numaralı teberükât defterlerinde "Bigam" olarak kayıtlıdır. 77nci numaradaki Altın İttidan da bu vakıfeye ait olup orada eml., "Bahûbâli Hâkimesi Pîgam" olarak kayıtlıdır.

3 OA, EV.d. 28973 ve OA, YA.HUS 52673-3 numaralı teberükât defterlerinde "Necdi-İşrefinden" şeklinde kayıtlı bu tabir (OA, EV.d. 28973te berük sıra no. 64; OA, YA.HUS 52673-3te berük sıra no. 64), burada hıslayla "Necdi-İşrefinden" olarak yazılmıştır. Necdi, kıymetli bir taş cinsidir.

4 Bu Kur'an-ı Kerim, Sâik Paşa tarafından takdim edilmiştir (ibc. OA, EV.d. 28973/15a., numara 73).

5 Defterde "Anber" kalemle çizilmiş ve üzerine "Şah Maksud" yazılmıştır.

Sayfa No.	Umum Sıra Numarası	Sıra Numarası	Esas Defteri Numarası	Cinsi	Evsâf ve Eşkâli	Mülâhazât
	136	42	2	Anber Serşal	Mâi ve yeşil ve güvez, enli, sulu lâcivert çubuklu.	
	137	43	3	Anber Serşal	İnce ve beyaz ve güvez çubuklu.	
	138	44	6	Anber Serşal	Turuncu ve beyaz enli ve yeşil ince sulu kısaca.	
	139	45	7	Anber Serşal	Koyu lâcivert ve güvez enli ve tırşe, sarı ve beyaz çubuklu.	
	140	46	8	Anber Serşal	Kırmızı enli tırşe çubuklu.	
	141	47	9	Anber Serşal	Tırşe lâcivert ve bademi enli beyaz ve lâcivert çubuklu.	
	142	48	10	Lahori Şal	Beyaz ve turuncu güvez ve mor çubuklu.	
	143	49	11	Anber Serşal	Turuncu mâi ve yeşil koyu leylâki çubuklu.	
19b	144	50	12	Hindkâri Şal	Güvez ve ulama bademli.	
	145	51	13	Anber Serşal	Koyu lâcivert kısaca.	
	146	52	14	Anber Serşal	Tırşe ve koyu lâcivert ve armalı güvez çubuklu.	
	147	53	16	Lahori Şal	Beyaz ve turuncu ensizce kısaca.	
	148	54	17	Lahori Şal	Güvez ve lâcivert çubuklu.	
	149	55	18	Anber Serşal	Tırşe ve güvez ve beyaz leylâki çubuklu	
	150	56	19	Anber Serşal	Güvez ve mâi ve turuncu çubuklu.	
	151	57	20	Çarkûşe Şal	Koyu yeşil etrafı kılâbdan işlemeli.	

	152	58	21	Yunünden Noksan Şal	Güvez ve lâcivert ve tırşe ve yeşil ince çubuklu.	
	153	59	22	Anber Serşal	Tırşe ve mâi ve ince sulu ve güvez çubuklu.	
	154	60	23	Lahori Şal	Güvez ve lâcivert ve turuncu çubuklu.	
	155	61	24	Anber Serşal	Yeşil ve lâcivert ve güvez çubuklu.	
	156	62	25	Lahori Şal	Beyaz ve turuncu ve güvez çubuklu	
	157	63	26	Hindkâri Şal	Beyaz ve turuncu ve kenarı kılâbdan işlemeli.	
	158	64	28	Hindkâri Şal	Al ve yeşil üzerine beyaz ve sarı tel işlemeli.	
	159	65	29	Hindkâri Şal	Al ve yeşil ve siyah zemin üzerine sarı kılâbdan işlemeli.	
	160	66	30	Anber Serşal	Lâcivert ve kırmızı nakışlı ve tırşe sulu.	
	161	67	31	Anber Serşal	Kırmızı ve sarı ve beyaz mâi yollu.	
20a	162	68	32	Hindkâri Şal	Baş ve kenarı beyaz kılâbdan işlemeli.	
	163	69	33	Hindkâri Şal	Zemini koyu lâcivert ve badem çiçek işlemeli.	
	164	70	34	Anber Serşal	Kırmızı zemin üzerine sarı su işlemeli.	
	165	71	36	Anber Serşal	Lâcivert ve fıstıklı ve beyaz sulu.	
	166	72	37	Lahori Şal	Zemini kırmızı ve mâi ve ince armalı.	
	167	73	39	Anber Serşal	Beyaz ve sarı derûnu armalı.	
	168	74	40	Anber Serşal	Güvez ve koyu lâcivert.	
	169	75	41	Anber Serşal	Mâi ve yeşil ve güvez ince ve sarı ve fıstıklı sulu.	
	170	76	42	Anber Serşal	Zemini kırmızı ve araları siyah yeşil kılâbdan işlemeli.	
	171	77	43	Hindkâri Şal	Yeşil ve güvez ve penbe ve mâi üzerine arma işlemeli.	

172	78	44	Fermâ-yî Şal	İnce turuncu ve ince siyah ve güvez çubuklu.	
173	79	45	Anber Serşal	Enli güvez sulu turuncu ve güvez çubuklu.	
174	80	47	Anber Serşal	Beyaz zemin üzerine bademî armalı.	
175	81	48	Anber Serşal	Yeşil ve beyaz ve mâi ve turuncu enli sulu.	
176	82	49	Anber Serşal	Yeşil ve beyaz ve sarı enli sulu.	
177	83	52	Anber Serşal	Beyaz zemin üzerine mâi ve yeşil ve kırmızı ulama çiçekli.	
178	84	53	Hindkâri Şal	Zemini beyaz yeşil kenarı mâi ve yeşil ve penbe ulama çiçekli.	
179	85	54	Keşmirî Şal	Beyaz zemin üzerine ortası siyah Tibet yamalı.	
20b	180	55	Hindkâri Şal	Baş ve kenarı sarı beyaz kılâbdan işlemeli.	
181	87	56	Hindkâri Şal	Ağır sarı kılâbdan işlemeli boğça şeklinde.	
182	88	57	Hindkâri Şal	Al zemin üzerine sarı kılâbdan işlemeli.	
183	89	58	Anber Serşal	Beyaz ve sarı ve yeşil ve koyu kırmızı ve kurdelâli.	
184	90	59	Anber Serşal	Beyaz zemin üzerine kırmızı ve siyah ve mâi nakışlı üç taraflı kenarı.	
185	91 48020		Fersüde Perde	Hücre-i Muattara-i Cenâb-ı Risaletpenâhîden çıkarılmış olan sırma işlemeli.	552 numaralı sandığa vaz' edilmiştir.

Harem-i Şerîf-i Hazret-i Nebevî Müdüriyetinden Mevrûd Birinci Defterin Zîrinde Muharrer 17 Nisan 333 Tarihli Mazbata Sûreti

Hücre-i Mu'attara-i Cenâb-ı Risâletpenâhî'de mahfûz olub Hicâz Kuvve-i Seferiyesi Kumandanı ve Medine-i Münevvere Muhâfız Vekili 'atûfetli Fahreddin Paşa Hazretleri tarafından tebliğ olunan emr-i şifâhi üzerine tefrîk olunan ve bâlâlarında teberrükât defteri numaraları gösterilen seksen iki kalem mesâhif ve eczâ-i şerife ve altun ve murassa zîkiymet teberrükât-ı seniyye, huzurumuzda içleri tenekeli sandıklarla bir kasa derûnuna vaz' olunarak ve sandıkların üzerleriyle kasanın anahtarı Hazîne-i Celîle-i Nebevî damgasıyla kurşunlanarak Şeyhü'l-Harem-i Hazret-i Nebevî 'atûfetli Ziver Beyefendi Hazretleri vedâ'ati ve Muhâfız-ı Sâbık Mirlivâ 'atûfetli Basri Paşa hazerâtıyla Hazinedâr Muzaffer ve Müsteslim Mehmed Server ve Bevvâbînden Şâkir ve Hubziyândan Abdurrahman ve Selim Abdülmuhsin ve Saîd Tahsin ağalara teslîmen Dersaâdete îsâl edilmek üzere Şâm'a irsâl kılındığını mübeyyen işbu mahalle şerh vererek temhîr eyledik. 17 Nisan 333 [17 Nisan 1917].

Bevvâbînden	Müsteslim	Hazinedâr	Kuvve-i Seferiyye	Harem-i Şerîf Müdürü	Muhâfız-ı Sâbık Mirlivâ	Şeyhü'l-Harem-i Hazret-i Nebevî
Şâkir	Mehmed Server	Mehmed Muzaffer	Erkân-ı Harbiye Reîsi	Mazhar	Basrî	Mustafa Ziver

Hicâz Kuvve-i Seferiyesi Kumandanı ve Medine-i Münevvere Muhâfız Vekili

Fahreddin

Harem-i Şerîf-i Hazret-i Nebevî Müdüriyetinden Mevrûd İkinci Defterin Zîrinde Muharrer 15 Eylül 333 Tarihli Mazbata Sûreti

Şeyhü'l-Harem-i Hazret-i Nebevî Ziver Beyefendi Hazretleri vedâ'ati ve Nâibü'l-Harem ve Müsteslim Harem ağalar ile diğer ağavât refâkatiyle Medine-i Münevvere'den Dârü'l-Hilâfeti'l-Aliyye'ye nakledilmiş olan emânât-ı mübâreke meyânında defter münderecâtına nazaran zuhûr etmeyen 122 numarada mukayyed eczâ-i şerife ile oniki ve yirmiiki numaralarda mukayyed iki parça eşyanın sehven burada kalmış oldukları ve mezkûr defterde mukayyed 376 numara yerine 379 numarada mukayyed anber tesbihin gönderilmiş olduğu ahîren Hicâz Kuvve-i Seferiyesi Kumandanı ve Medine-i Münevvere Muhâfız Vekili Fahreddin Paşa ile Harem-i Şerîf-i Hazret-i Nebevî Müdürü Mazhar Bey taraflarından mevcûd emânât-ı mübârekenin esas defterindeki kuyûdâtına nazaran icrâ kılınan muâyenelerinde tahakkuk eylemekle bunlardan 22 numarada mukayyed ve müşebbek gümüş askının burada ibkâsına ve 122 numarada mukayyed eczâ-i şerife ile murassa ve saat kösteği biçiminde altın askının ve 167 numarada mukayyed olub evvelce sehven gönderilmiş olan minâli ve yâkut ve inci salkımlı murassa altın irtidânın ve anbarda güvelenerek gayr-i kâbil-i istimâl bir hâle giren ve Medine'de tamirleri gayr-i mümkün olan 49 parça şalın ve yine fersûde bir hale giren sırma işlemeli bir perdenin Vehhâbiler zamanından kalmış oldukları rivayet edilen pirinçten dört parça bayrak başlığının ve Dârü'l-Hilâfeti'l-Aliyye'ye nakledilmiş olan emânât-ı mübârekekenen düşüp Ağavât Defteri'nden toplanarak hıfz edilmiş ve kısmen 83 numarada mukayyed bulunmuş ve kısm-ı âzaminin kaydına tesadûf edilememiş olan inci, elmas, zümrüt, yâkut taşlarla hurde altın ve gümüş parçaların işbu defterde ale'l-müfredât gösterildiği üzere kutulara ve sandıklara yerleştirilerek Dârüssaâde'ye nakli tensîb edilmiş olmakla emânât ve eşyâ-yı mübâreke-i mezkûre defter mücebince huzurumuzda Nakîbü'l-Ağavât Elmas Tantâvî ve Battâlînden Nezir ağalara teslim edilip Hicâz Kuvve-i Seferiye Kumandanı Emir Zâbiti Mülâzım-ı Evvel Emin Efendi'nin nezâreti altında Evkâf-ı Hümâyûn Nezâret-i Celîlesi'ne gönderilmiştir. 15 Eylül 333 [15 Eylül 1917].

İşbu defterde muharrer emânât-ı mübârekeyi Dersaâdete îsal etmek üzere tesellüm eylediğimizi mübeyyin işbu mahalle şerh ile temhîr kılındı. 15 Eylül 333.

Battâlînden	Nakîbü'l-Ağavât	Rûznameçeci	Muhâfız Vekili
Nezir	Elmas	Gâlib	Hicâz Kuvve-i Seferiye Kumandanı Fahreddin

RAVZA-I MUTAHARA KÜTÜBHÄNESİNDE MEVCUD BULUNAN
KÜTÜB-I MUKADESENİN ESÂMİSİ

Sayfa No.	Umûm Sıra Numarası	Yeni Sıra No.	Aded-i Cild	Kütüphane Numarası	Esâmî-i Kütüb	Hattatı	Tarih-i Tahrii	Mülâhazât
21a	187	45	1	1	Mushaf-ı Şerif	Şeyh hattıyla	901	
	188	11	1	1	Mushaf-ı Şerif			Hindkâfî.
	189	25	1	1	Mushaf-ı Şerif			İlk dört sahifesi minyatürü, serâpâ müzehheb, cildi İrankâfî'dir.
	190	41	1	3	Mushaf-ı Şerif	Hatt-ı Küfî, İsmail Yunus bin el- Haşavîşî*		
	191	71	1	5	Mushaf-ı Şerif			Küçük kit'adadır.
	192	40	1	8	Mushaf-ı Şerif	Kilâri-ı Hâssa Mehmed	1080	
	193	23	1	13	Mushaf-ı Şerif	Alâeddin el-Tebrizî	985	
	194	31	1	14	Mushaf-ı Şerif	Mehmed Şevket min ilimîz-i Ahmed Râkım	1292	
	195	36	1	15	Mushaf-ı Şerif			Cildi ve kendisi İrankâfî'dir.
	196	35	1	16	Mushaf-ı Şerif	İmam Bahş Belde	1229	İlk dört sahifesi minyatür, serâpâ müzehhebdir.
	197	37	1	17	Mushaf-ı Şerif	Mirza Ali Ekber	1297	Cildi lâk işi İrankâfî'dir. Başlan serâpâ müzehheb, cildin üstünde tarih-i tezhib ve tevidi 1287. Müzehhib ve mücellidin ismi Lutf Ali eş-Şirâzî olub mukarrebân-ı Şâh'den Nasîrül-Mülk'ün emriyle yapılmıştır.
	198	19	1	18	Mushaf-ı Şerif	Aliyyü'l-Asker el-Ersincânî	1287	Cildi İrankâfî lâk işi, başlan serâpâ müzehheb.
	199	46	1	21	Mushaf-ı Şerif			Acem.

	200	13	1	21	Mushaf-ı Şerif			Kenarları Tefsiri Rahmanî, Tefsiri Medârik, Tefsiri Hüseyin, Tefsiri Celâli, Tefsiri Keşşâf, Tefsiri Beyzâvî tefsiri ve tefsiri hattatı Hasan bin Ali bin Ahmed es-Secirî'dir.
	201	24	1	25	Mushaf-ı Şerif			Nefis müzehheb, Sultan Ebû Said Bahâdir Han Gürgânî namına Herat'ta tahrir edilmiştir.
	202	65	1	28	Mushaf-ı Şerif	Halil İbrahim en-Nesib	1259	
	203	85	1	39	Mushaf-ı Şerif			
21b	204	74	1	41	Mushaf-ı Şerif	Ömer el-Cüdfî		İlk iki sahifesi minyatürü, müzehhebdir.
	205	43	1	42	Mushaf-ı Şerif		1284	İrankâfî, müzeyyen ve müzehhebdir.
	206	66	1	43	Mushaf-ı Şerif	Halil İbrahim en-Nesib		
	207	51	1	44	Mushaf-ı Şerif	Eyyüb Ârif	1271	Müzehhebdir.
	208	48	1	45	Mushaf-ı Şerif			İlk iki sahifesi minyatür, serâpâ müzehheb, Acemkâfî'dir.
	209	77	1	45	Mushaf-ı Şerif	Mehmed bin İsmail	1242	
	210	72	1	47	Mushaf-ı Şerif			Başında dört nihayetindeki iki sahifesi minyatürü, Hindkâfî, müzehhebdir.
	211	78	1	48	Mushaf-ı Şerif	Mehmed Emin Fâik	1178	
	212	50	1	49	Mushaf-ı Şerif	Abdürrahim bin Ahmed ...?		
	213	49	1	50	Mushaf-ı Şerif			İlk iki sahifesi minyatürü'dür.
	214	67	1	51	Mushaf-ı Şerif	Derviş Ahmed eş-Şükri	1254	İlk iki sahifesi yeni bir tezhibdir.
	215	70	1	53	Mushaf-ı Şerif			Mebde' ve müntehasında dört sahifesi minyatürü'dür.
	216	21	1	56	Mushaf-ı Şerif	Abdül-Râci Tâceddin	965	Cildi ve tezhibâtı İrankâfî'dir.
	217	73	1	57	Mushaf-ı Şerif	Ebu Bekir bin Mehmed	1190	
	218	84	1	57	Mushaf-ı Şerif	Ahmed	1103	
	219	39	1	60	Mushaf-ı Şerif	Mehmed	1257	Hattı Acem'dir.
	220	7	1	79	Mushaf-ı Şerif	Ahmed bin İbrahim bin Mehmed eş-Şâiri ei-Kureysî el-Kâtib ed-Dimeşkî	741	Cildi ve tezhibi Arab, entfesdir.

	221	15	1	81	Mushaf-ı Şerif	Alâeddin bin Şemseddin	951	Yazı ve tezhibâtı İrankârî, cildi âdîdir.
22a	222	42	1	104	Mushaf-ı Şerif	Kutbeddin Keşmirî		Mebde' ve müteâhâsında sekiz sahife minyatür, cildi Hind.
	223	20	1	106	Mushaf-ı Şerif			Baştan üç sahifesiyle nihayeti yoktur.
	224	18	1	106	Mushaf-ı Şerif			Noksan. Süre-i Meryem'den bed'e ediyor.
	225	10	1	110	Mushaf-ı Şerif			Cildi ve tezhibâtı İrankârîdir.
	226	17	1	112	Mushaf-ı Şerif	Şah Mahmud b. Mir Muhammed el-Hüseynî	1122	İrankârî, Fârisî teilsirli. Teisirini Muhammed Mehdi (1122) yazmıştır.
	227	47	1	113	Mushaf-ı Şerif	Muhammed Hâdi-ı Tebrîzî	1092	İlk ve son sahifesi minyatür, serâpâ müzehheb.
	228	34	1	115	Mushaf-ı Şerif			İlk ve son üç sahifeleri minyatür, serâpâ müzehheb, yazısı ve cildi İrankârîdir.
	229	32	1	121	Mushaf-ı Şerif	Seyyid Abdullah	1121	İlk iki sahifesi minyatür, müzehhebdir.
	230	29	1	124	Mushaf-ı Şerif	Şeyh Kemal bin Abdülhak Belhî	939	İlk iki sahifesi güzel minyatür, tamir görmüştür.
	231	22	1	129	Mushaf-ı Şerif			İrankârî, müzeyyen ve müzehhebdir.
	232	8	1	130	Mushaf-ı Şerif			Elvan kâğıt, zerefşân, İrankârîdir.
	233	12	1	131	Mushaf-ı Şerif			İrankârîdir.
	234	28	1	135	Mushaf-ı Şerif			İlk iki sahifesi minyatür, serâpâ müzehheb, cildi İrankârî ve nefistir.
	235	26	1	137	Mushaf-ı Şerif			İlk ve içinde mesrûk sahifeler vardır. Cildi İrankârî ve nefistir.
	236	16	1	138	Mushaf-ı Şerif			İrankârîdir.
	237	14	1	139	Mushaf-ı Şerif			Cildi Türk işi ve güzeldir.
	238	44	1	140	Mushaf-ı Şerif			
	239	6	1	143	Mushaf-ı Şerif			Müzehheb, noksandır.

22b	240	9	1	144	Mushaf-ı Şerif			İran cildi ve tezhibî nefistir.
	241	38	1	146	Mushaf-ı Şerif			Serâpâ müzehheb, cildi İrankârî nefistir.
	242	28	1	148	Mushaf-ı Şerif	Kasım Ali el-Hirevî	931	İrankârî lak.
	243	75	1	204	Mushaf-ı Şerif	Seyyid Mustafa Muhlis		Küçük kit ada.
	244	80	1	207	Mushaf-ı Şerif	Dâvud Hakkî-i Manastırî	1262	
	245	82	1	213	Mushaf-ı Şerif		1272	Müzehheb.
	246	81	1	214	Mushaf-ı Şerif	İsmail ez-Zühdi	1219	Enfes.
	247	62	1	216	Mushaf-ı Şerif	Abdullah Hilmi	1294	
	248	546	1	1	En'âm-ı Şerif			
	249	241	1	5	En'âm-ı Şerif			
	250	221	1	2	Delâil-i Şerif	Hocazâde Mehmed	1177	
	251	235	1	6	Delâil-i Şerif	Şâmi-zâde Abdullah	1172	
	252	86	1	21	Şifâ-i Şerif	Cüz 10		
	253	86	1	21	Şifâ-i Şerif	Cüz 10		
	254	86	1	21	Şifâ-i Şerif	Cüz 10		
	255	87	1	1	Envârü't-Tenzil ve Esfârü't-Tevil	Sarıkozâde Mehmed el-Tokâdi	1172	

	256	33	1	1	1	Mushaf-ı Şerif	Hacı Hâfiz Mehmed Emin Rüşdî	1238	Müzenheb.
23a	257	59	1	4	4	Mushaf-ı Şerif	Seyyid Ali el-Avrî	1265	
	258	79	1	5	5	Mushaf-ı Şerif	Hüseyn Zekî	1223	
	259	60	1	9	9	Mushaf-ı Şerif	Mustafa Züncî	1182	Müzenheb
	260	52	1	11	11	Mushaf-ı Şerif	Seyyid Hâfiz Mehmed Rüşdî	1214	Müzenheb ve muallâ, cildi Türk ve güzeldir.
	261	53	1	12	12	Mushaf-ı Şerif	Ali eş-Şükri	1250	
	262	58	1	38	38	Mushaf-ı Şerif	Hâfiz Mustafa Sıdkî		
	263	61	1	64	64	Mushaf-ı Şerif			
	264	69	1	121	121	Mushaf-ı Şerif	Muhammed ibn-i Ebû Bekir	1123	
	265	57	1	135	135	Mushaf-ı Şerif	Ömer bin Mustafa	1063	Cildi kadim Türk'tür.
	266	63	1	139	139	Mushaf-ı Şerif	Seyyid Hâfiz Ömer el-Vehbî	1252	Müzenheb ve muallâ cildi Türk ve güzeldir.
	267	83	1	132	132	Mushaf-ı Şerif	Dârendeli Şeyh Hâfiz Hasan	1220	
	268	64	1	154	154	Mushaf-ı Şerif	es-Seyyid İsmail Hakkî	1270	
	269	68	1	155	155	Mushaf-ı Şerif	Muhammed Hulûsî bin Hasan	1258	
	270	56	1	157	157	Mushaf-ı Şerif	Seyyid Muhammed Sâlih Şakir	1231	
	271	30	1	160	160	Mushaf-ı Şerif	Ömer Vehbî	1232	
	272	55	1	162	162	Mushaf-ı Şerif	Hâfiz İbrahim Nesib	1272	Müzenheb.

	273	76	1	163	163	Mushaf-ı Şerif	Ali es-Senâî el-Bayramîcî	1238	
	274	54	1	130	130	Mushaf-ı Şerif	Muhammed	1265	
23b	275	219	1	20	20	En'âm-ı Şerif			Türk cildi ve enfesdir.
	276	224	1	43	43	Delâilü'l-Hayrât	Koğacı Dede İmam Mehmed Şakir	1171	
	277	232	1	46	46	En'âm-ı Şerif			
	278	240	1	48	48	Delâilü'l-Hayrât ve Hizb-i A'zam 2 Nüsha	Ahmed bin İsmail		Dügerinin keşbesi yoktur.
	279	223	1	49	49	Delâilü'l-Hayrat	Seyyid Muhammed Şükri		
	280	234	1	68	68	En'âm-ı Şerif		1209	
	281	133	1	2	2	Tefsiri Kâdî Beydâvî			Cildi nefis ve Türk işi ve müzenhebirdir.
	282	132	1	2	2	Hâşiye-i Şihâb ale'l-Beydâvî		1168	Cildi İstanbul.
	283	134	1	4	4	Tefsiri Rûhul-Beyân	İsmail Hakkî Cild-i Evvel		Cildi İstanbul.
	284	135	1	5	5	Tefsiri Rûhul-Beyân	İsmail Hakkî Cild-i Sani		Cildi İstanbul.
	285	136	1	6	6	Tefsiri Kebir Şeyh Râzî Cild-i Evvel			Lâke, Üsküdar yahud Edirne işi, güzeldir.
	286	137	1	7	7	Tefsiri Kebir Şeyh Râzî Cild-i Sani			Lâke, Üsküdar yahud Edirne işi, güzeldir.

	287	138	1	8	Tefsirü'l-Bahr	İbn Hayyân Cild-i Evvel	1171	Cildi İstanbul.
	288	139	1	9	Tefsirü'l-Bahr	İbn Hayyân Cild-i Sâni	1171	Cildi İstanbul.
	289	199	1	10	Tefsir-i Haneffî			
	290	98	1	14	Keşf-i Keşşâf		1056	Cildi İstanbul.
	291	140	1	15	Te'vîlât-ı Mâturîdiye			Cildi İstanbul.
	292	141	1	16	Tefsir-i Keşşâf		1088	
24a	293	101	1	18	Müfredâtü'r-Râgib			Cildi İstanbul.
	294	153	1	1	Tefsirü'l-Fâtihâ ilâ Fenâri			
	295	213	1	3	Tarîkât-ı Kürdî 'alâ Hâşiyeti Beydâvî		1075	
	296	217	1	20	Hâşiyey-i Hatîbzâde 'alâ Hâşiyey-i Seyyid Şerîf		915	
	297	90	1	1	Sahîhu'l-Buhârî	Akkirmâni hattıyla	1162	Cildi güzel ve eski Acem'dir.
	298	208	1	2	Sünen-i İbn Mâce			Cildi Türk işi ve güzeldir.
	299	196	1	3	Şerh-i Şifâ 'Alîyyu'l-Kâr		1173	
	300	195	1	4	Şerh-i Tarîkât-ı Muhammedîye ilâ Hâdimî			Cildi lâk işi İstanbul nefis ve içi müzehhebbdir.
	301	214	1	8	Şerh-i Delâilü'l-Hayrât			
	302	244	1	50	Fedâilü's-Şuhûr			
	303	216	1	25	Kitabu'l-Eşbâh ve'n-Nezâir		987	Cildi güzel ve İstanbul işidir.
	304	99	1	27	Minehu'l-Gaffâr			

	305	100	1	28	Minehu'l-Gaffâr Cild-i Sâni		997	Cildi kadim Türk'tür.
	306	102	1	41	Kitab-ı Dürü'l-Muhtâr		102	Cildi güzeldir.
	307	97	1	42	Şîrâtü'l-İslâm Şerh-i Kurd Efenî		1064	
	308	212	1	44	Tenvirü'l-Ebsâr		1190	Cildi İstanbulkâr'dır.
	309	215	1	48	Şerh-i Ferâz-i Seyyidî		991	
	310	209	1	20	Hidâye			
24b	311	207	1	28	Şerhü'l-Mevâkif	Nazîf in hattıyla	1200	Cildi güzel ve İstanbul'dur.
	312	218	1	32	Mutavvel		1058	
	313	227	1	1	Câmî [Fevâidü'd-Diyâyye]	Kırmî hattıyla	1056	
	314	211	1	4	Mecmû'atü'l-Tarîkât 'alâ Bazî Mevâzî'l-Mutavvel			
	315	210	1	4	Mesnevî-i Şerîf	Cevrî hattıyla	1051	Cildi İrânkârî güzel, tezhibî nefis, dört sahîfesi müzehheb.
	316	155	1	1	Kâmûsü'l-Muht		989	Cildi nefistir.
	317	232	1	52	Delâilü'l-Hayrât	el-Hâc Ahmed Berberzâde hattıyla	1179	
	318	238	1	27	Delâilü'l-Hayrât			
	319	237	1	29	Delâilü'l-Hayrât			
	320	128	1	11	el-Cildü'l-Evvel min Hâşiyeti İbn 'Atîyye 'ale'l-Celâfî			
	321	129	1	12	el-Cildü's-Sânî min Hâşiyeti İbn 'Atîyye 'ale'l-Celâfî			

	322	130	1	13	el-Cıldü's-Sâlis min Hâşiyeti İbn 'Atiyye 'ale'l-Celâli			
	323	131	1	14	el-Cıldü'r-Râbi' min Hâşiyeti İbn 'Atiyye 'ale'l-Celâli			
	324	91	1	9	el-Cıldü'l-Evvel min İkmâl il-İbn Mâkûlâ	1090		
	325	92	1	10	el-Cıldü's-Sâni min İkmâl il-İbn Mâkûlâ	1090		
	326	336	1	4	Şerh-i Fasih fi'l-Lüğa			
	327	264	1	5	Câmi'ül-Latif			
	328	342	1	8	Lübbü'l-Lübâb fi Tahfiri'l-Ensâb	1174		
25a	329	203	1	14	el-Cüz'ül-Evvel mine'l-Kevâ-kibi'd-Dürriye			
	330	204	1	15	el-Cüz'üs-Sâni mine'l-Kevâ-kibi'd-Dürriye	1172		
	331	184	1	20	Hasâyi'sü'n-Nabeviyye il-is-Süyûti			
	332	249	1	21	Kitabü'l-Lâzî'l-Mükerrerem bi-Hasâsi'n-Nebiyi'l-Mu'az-zam	1088		
	333	178	1	22	Şerhü'l-Muvatta' el-Müsemmä bi'l-Müheyye	1170		
	334	230	1	23	Misbâhu'l-Mu'df fi Kul-tâbi'n-Nebî	779		
	335	205			Şerh-i Şemâli-i Şerif	999		
	336	185	1	50	Matla'ün-Neyyireyn Hadis			
	337	202	1	53	es-Sirâc fi Şerhi'l-Mirâc			
	338	340	1	57	Kitâbu'l-Azame il-İbn Hayyân			

	339	319	1	59	Minhâcü'd-Din			
	340	225	1	62	Kitâb-ı Tevîs-i İbâlis	728		
	341	374	1	65	Mecmû'atü'r-Resâli il-İlma-mi's-Süyûfi			
	342	95	1	30	Mecma'ül-Bahreyn			
	343	96	1	31	Şerhu Mecma'il-Bahreyn il-İbn Sâ'âfi			
	344	104	1	39	el-Evvel min Şerhi'l-Kudûf	854		
	345	105	1	40	es-Sâni min Şerhi'l-Kudûf il-'Aktâ'			
	346	262	1	81	Bed'ün-Nizâm il-İbni's-Sâ'âfi	1031		
25b	347	106	1	85	Mecmû'atü'r-Resâli il-Şü-rübülâfi	1067		
	348	103	1	94	ed-Dürri'l-Munazzam 'alâ Hizbi'l-A'zam			
	349	198	1	99	el-Fütühâtü'r-Rabbâniye bi-Şerhi'l-Ezkar			
	350	94	1	100	el-Cüz'üs-Sâni min Şerhi'l-Ezkar'ın-Neveviyye			
	351	368	1	121	Şerh-i Hizbu'l-A'zam			
	352	542	1	143	Durâñame-i Ebu's-Su'ûd			
	353	370	1	153	İslicübü'l-Meserrât Şerhu Delâli'l-Hayrât			
	354	233	1	175	En'âm-Şerif	Karahisar-ı Sâhibi Hâzır İbrahim Nesib hatıyla	1271	
	355	220	1	174	Delâli'l-Hayrât			
	356	151	1	94	Hâşiyeye İmam-ı Tıbi 'alâ Teisfiri'l-Keşşâf			

	357	149	1	95	Tefsir-i Bekrî Cild-i Evvel	1085
	358	150	1	96	Tefsir-i Bekrî Cild-i Sâni	926
	359	183	1	99	Havâşî el-Keşşâf	806
	360	152	1	116	el-Cevâhir ve'd-Dürer	970
	361	179	1	117	el-Cüz'û's-Sâlis mine'l-Münâ- sebât III-Bikâ'î Ibn eş-Şâfirî	971
	362	180	1	118	Tefsirü'l-Bikâ'î	
	363	181	1	119	Tefsirü'l-Bikâ'î Cild-i Râbi'	971
	364	182	1	120	Tefsirü'l-Bikâ'î Son Cildi	971
26a	365	142	1	125	el-Cildü'l-Evvel min Tefsiri'l- Haddâdî	
	366	143	1	126	el-Cildü's-Sâni min Tefsiri'l- Haddâdî	
	366 Mükerrer	144	1	127	Tefsirü'l-Haddâdî Cild-i Sâni ve Sâlis	
	367	197	1	167	Esbâb-ı Nüzûlü'l-Kur'ân	620
	368	201	1	178	Fethü'l-Ceill'âie Envâr'it-Tenzilî Suyûtî	974
	369	145	1	198	Tefsir-i Manzûme	1237
	370	147	1	103	Kitâb-ı Teysirü'l-Beyân il-Ahkâmî'l-Kur'ân	1165
	371	148	1	217	Tefsir-i Semerât-ı Kâmil	1151
	372	146	1	4	Kitâb-ı 'Acâib ve Garâibü'l-Tefsir	

	373	186	1	7	Kitâbü'l-Bürhân fî 'İlmil-Kur'ân	876
	374	191	1	8	Tefsir-i Muşkilü'l-Kur'ân	
	375	193	1	9	Bed'ü'l-Kur'ân	
	376	190	1	10	Kitâb-ı Muşkilü'l-Kur'ân	
	377	192	1	12	Kur'ânul-Mu'arrab	655
	378	226	1	13	Nevâsihü'l-Kur'ân il-Ibn Cevzî	
	379	236	1	17	Te'vil-i Muşkilü'l-Kur'ân	
	380	200	1	28	el-İkhtilâf fî Istimbâti'l-Tenzil	
	381	206	1	20	Garâbü'l-Kur'ân	
	382	228	1	21	Kitâbü'l-Tibyân	734
26b	383	154	1	1	Kütüb-i Sitte	
	384	194	1	2	Sahih-i Buhârî	1168
	385	162	1	5	Cild-i Evvel min Sahih-i Buhârî	
	386	163	1	6	Cild-i Sâni min Sahih-i Buhârî	
	387	164	1	16	Cild-i Sâlis min Sahih-i Buhârî	
	388	165	1	17	Cild-i Râbi' min Sahih-i Buhârî	
	389	166	1	14	Mücellledât-ı Sahihü'l-Buhârî	
	390	167	1	15	Sahih-i Buhârî İkinci Cild	

		156	1	76	Feyzü'l-Câri li-Şerhi'l-Buhâri			
	391							
		157	1	77	Feyzü'l-Câri li-Şerhi'l-Buhâri Cild-i Sâni			
		158	1	78	Feyzü'l-Câri li-Şerhi'l-Buhâri Cild-i Sâlis			
		159	1	79	Feyzü'l-Câri li-Şerhi'l-Buhâri Cild-i Râbi			
		160	1	80	Feyzü'l-Câri li-Şerhi'l-Buhâri Cild-i Hâmis			
		161	1	81	Feyzü'l-Câri li-Şerhi'l-Buhâri Cild-i Sâdis			
		246	1	137	Kevkebü'l-Münir li-Şerhi Câmi's-Sağir Cild-i Ewvel		1046	
		247	1	138	Kevkebü'l-Münir li-Şerhi Câmi's-Sağir Cild-i Sâni			
		248	1	139	Kevkebü'l-Münir li-Şerhi Câmi's-Sağir Cild-i Sâlis li'l-Alkamî		968	
		168	1	173	ed-Dârekunî		1171	
		169	1	174	Cild-i Ewvel mine's-Süne- ni'l-Kübrâ li'l-Beyhâkî			
27a		170	1	175	Cild-i Sâni Muhtasar mi- ne's-Süneni'l-Kübrâ li'l-Bey- hâkî			
		171	1	176	Cild-i Sâdis ve Sâbi' ve Sâmirin mine's-Süneni'l Kübrâ li'l-Beyhâkî			
		172	1	177	Cild-i Sâlis ve Râbi' mine's- Suneni'l-Kübrâ li'l-Beyhâkî		1052	
		173	1	178	Cild-i Sâni mine's-Süneni'l Kübrâ li'l-Beyhâkî		740	
		176	1	179	Cild-i Ewvel mine's-Süne- ni'l-Kübrâ li'l-Beyhâkî			
		177	1	180	Cild-i Hâmis mine's-Süneni'l- Kübrâ li'l-Beyhâkî			
		174	1	181	Cild-i Tâsi' mine's-Süneni'l- Kübrâ li'l-Beyhâkî			
		408						

		175	1	182	Cild-i Âsir mine's-Süne- ni'l-Kübrâ li'l-Beyhâkî			
		187	1	183	Cild-i Hâmis mine's-Süneni'l- Kübrâ li'l-Beyhâkî			
		188	1	184	Cild-i Hâmis mine's-Süneni'l- Kübrâ li'l-Beyhâkî			
		189	1	185	Hadis-i Beyhâkî			
		288	1	203	Şerh-i İbn Battâl'atâ Sahih-i Buhâri Cild-i Ewvel			
		304	1	217	Sahih-i Müslim			
		290	1	218	Şerh-i Sahih-i Müslim Cild-i Ewvel			
		291	1	219	Şerh-i Sahih-i Müslim Cild-i Sâni			
		303	1	235	Nüzhetü'l-Muhkem			
		313	1	238	Şerh-i Müsnedü'l-İmâm		1068	
27b		365	1	239	Müsnedü'l-İmâm li's-Semer- kandî			
		375	1	240	Müsnedü's-Şâfi'i			
		366	1	241	Mu'temedü'l-Elma'î fi Halîli Müsne'di İmâm eş-Şâfi'i			
		362	1	243	el-Mevâhibü'l-Latife		1231	
		363	1	244	el-Mevâhibü'l-Latife Cild-i Sâni			
		296	1	245	Müsne'd-i Ebi Dâvud Cild-i Tâsi'		411	
		287	1	247	Câmi'ü'l-Mesânid			
		285	1	246	Kitâb-ı Gayetü'l-Maksad fi Zevâidil-Müsne'd			
		426						

	427	295	1	248	Müsned-i Abdullah İbn Abbâs				
	428	292	1	239	Kitâbü'l-Metâlibi'l-Âliyye bi-Zevâidi'l-Mesâidi's-Semâniyye				
	429	293	1	250	Müsned-i İmâm Ebû Bekr İbn Ebî Şeybe				
	430	309	1	251	Kitabul-Müsned Ebi' Abdullah eş-Şâfi'i				
	431	305	1	297	et-Turpışt'ale'l-Mesâbih			983	
	432	308	1	298	Şifâ-i Şerîf	Mü'berzâde İsmâ'îl Rüşdî hattıyla		1206	Müzehebb, cildi melis Türk İstanbul işidir.
	433	294	1	357	Me'ma'u Bihârî'l-Envâr fi Garâibi'l-Tenzih ve Letâifil-Anbâr				
	434	310	1	321	Şifâ-i Şerîf				
	435	315	1	367	el-Cüz'ül-Evvel min Hâşiye 'alâ Mevâhibi'l-Ledünniye				
	436	316	1	368	el-Cüz'üs-Sânî min Hâşiye 'alâ Mevâhibi'l-Ledünniye			1091	
28a	437	317	1	369	el-Cüz'üs-Sâlis min Hâşiye 'alâ Mevâhibi'l-Ledünniye				
	438	318	1	370	el-Cüz'ür-Râbi' min Hâşiye 'alâ Mevâhibi'l-Ledünniye				
	439	360	1	384	Münteheb Kenzü'l-Ummâl				
	440	361	1	385	Münteheb Kenzü'l-Ummâl				
	441	314	1	396	Tenvirü'l-Havâlik 'alâ Muvatta'				
	442	298	1	398	Şerhü'l-Muvatta' el-Müsemmä bi'l-Temhid Cild-i Evvel				

	443	312	1	400	Şerhü'l-Muvatta' il-Âliyyi'l-Kârî				
	444	271	1	408	el-Cildü'l-Evvel min Musannef İbn Ebî Şeybe				
	445	272	1	409	el-Cildü's-Sânî min Musannef İbn Ebî Şeybe				
	446	299	1	410	el-İsâh 'an Me'âni's-Sihâh				
	447	300	1	411	Cild-i Sâmin				
	448	301	1	412	el-İsâh 'an Me'âni's-Sihâh Cild-i Sâlis				
	449	281	1	428	el-İsâh 'an Me'âni's-Sihâh Cild-i Râbi'				
	450	279	1	428	Delâilü'n-Nübüvve il-Beyhâkî				
	451	278	1	430	Zehrü'l-Rubâ 'ale'l-Müctebâ				
	452	277	1	432	Cild-i Kâmil Câmî'üs-Sânihil-Müstedrek il-Hâkim				
	453	283	1	433	el-Cüz'ül-Evvel ve's-Sânî Telhisü'l-Müstedrek				
	454	272	1	434	el-Cüz'üs-Sânî mine'l-İstizkâr				
	455	273	1	436	el-İstizkâr il-Şürühil-Muvatta'				
28b	456	274	1	438	Şerhü'l-Umde il-İmâmî'l-Kuşeyrî				
	457	275	1	441	Hâşiyetü'l-Udde 'alâ Şerhi'l-Umde				
	458	276	1	442	el-Cüz'üs-Sânî mine'l-Udde Şerhu Hâşiyeti'l-Umde				
	459	280	1	447	Telhisü'l-Habir fi Tahriri İhbâri'l-Ref'il-Kebir				
	460	250	1	450	Tahrirü'l-Ehâdis Şeyh Zeynu'ddîn				
				451	Kitâb-ı Tahrirü'l-Ehâdis				827

	461	245	1	459	el-Cildü'l-Evvel min Sahih-i İbn Hibbân				
	462	297	1	485	es-Sâni mine't-Terhid				
	463	260	1	488	Mu'cemü't-Taberânî				
	464	307	1	489	Kitâbu'l-Mu'cem İbn 'Asâkir				
	465	286	1	519	Kitâb-ı Şerhu's-Sünneti'l-Aliye İ'l-Esmâin-Nebeviyye	703			
	466	231	1	520	Delâilü'n-Nübüve				
	467	350	1	546	Şerh-i Hadis-i Erbatın İ-Aliyyi'l-Kâri				
	468	284	1	577	Hasâyisü'l-Kübrâ İ'l-İmâmi's-Süyûti	1036			
	469	259	1	579	Kitâb-ı Büşrâ'l-Ketb fi Likâli'l-Habîb	1064			
	470	229	1	583	Kitâbü'l-Habâik fi Ma'rife-ti'l-Melâik				
	471	258	1	607	'Amelü'l-Leyl ve'l-Yevm ^o				
	472	351	1	653	Silsiletü'z-Zeheb fi Beyâni Ahvâli'r-Ruvât				
29a	473	384	1	656	Sünen-i İbn Mâce				
	474	349	1	657	Sünen-i İbn Mâce				
	475	266	1	658	el-Cildü'l-Evvel mine'l-Buhâri				
	476	267	1	659	el-Cildü's-Sâni mine'l-Buhâri				
	477	268	1	660	el-Cildü's-Sâlis mine'l-Buhâri				
	478	269	1	661	el-Cildü'r-Râbi mine'l-Buhâri				

	479	280	1	662	el-Cildü'l-Hâmis mine'l-Buhâri				
	480	343	1	663	Sahih-i Müslim Cild-i Evvel				
	481	344	1	664	Sahih-i Müslim Cild-i Sâni				
	482	345	1	665	Sahih-i Müslim Cild-i Sâlis ^o				
	483	346	1	666	Sahih-i Müslim Cild-i Râbi'				
	484	347	1	667	Sahih-i Müslim Cild-i Hâmis				
	485	243	1	682	Şifâ-i Şerif				
	486	89	1	795	el-Kit'atü'l-Evvel mine'l-Buhâri beş adet				
	487	89	1	795	el-Kit'atü's-Sâni mine'l-Buhâri beş adet				
	488	89	1	795	el-Kit'atü's-Sâlis mine'l-Buhâri beş adet				
	489	89	1	795	el-Kit'atü'r-Râbi' mine'l-Buhâri beş adet				
	490	89	1	795	el-Kit'atü'l-Hâmis mine'l-Buhâri beş adet				
29b	491	89	1	795	el-Kit'atü's-Sâdis mine'l-Buhâri beş adet				
	492	364	1	731	el-Cildü'l-Evvel min Şerhi Câmî'i's-Sağır Süyûti				
	493	372	1	732	Şifâ-i Şerif				
	494	537	1	737	Mevâhibü'l-Azîziye Şerhu Hadis-i Erbatın				
	495	124	1	796	Fethü'l-Mübâd fi Şerhi'l-Muh-tasarî'z-Zebîdî Cild-i Evvel				

496	125	1	797	Fethü'l-Mübdi fi Şerhi'l-Muh-tasarif-Zebdi Cild-i Sâni				
497	126	1	798	et-Teyşir bi-Şerhi Câ-mi's-Sağır				
498	127	1	799	Şerhu Câmi's-Sağır İmamü'l-Münâvî				
499	376	1	837	Şifâ-i Şerîf				
500	338	1	850	Câmi'ü's-Sağır il-İmâmi's-Suyûtî				
501	550	1	851	Meşârik-i Şerîf				
502	437	1	2	Tedribü'r-Râvî fi Şerhi Takrî-bi'n-Nevevî				
503	302	1	3	Kitâb-ı Marîfetü Usûlü'l-Hadis	679			Cildi kadim Arab.
504	367	1	7	Hâşiye 'alâ Usûlü'l-Hadis				
505	261	1	20	Marîfet-i Envâ-i Ulûmi'l-Hadis				
506	311	1	1	Şerh-i Efiye ilî-Tanâvî				
507	289	1	2	Takribü't-Tehzib	1199			
508	263	1	9	Kitabü'l-Menâ'a fi Ricâlil-Erba'a				
509	93	1	11	Tebziratü'l-Münebih bi-Tahrî-rî'l-Müctebih				
510	306	1	12	Esmâ'ül-Lügât iln-Nevevî	721			
511	369	1	17	Muhtasar Esmâ'üz-Zuafâ' ve'l-Vâzi'in				
512	265	1	18	el-Cildü'l-Evvel ve's-Sânî min Meğâni'l-Ahyâr fi Esâmi-hi Ricâl Me'âni				
513	253	1	24	Tehzibü't-Tehzib				
514	254	1	25	Cild-i Evvel Tehzibü't-Tehzib Cild-i Sâni				

515	255	1	26	Tehzibü't-Tehzib Cild-i Sâlis				
516	256	1	27	Tehzibü't-Tehzib Cild-i Râbî'				
517	257	1	28	Tehzibü't-Tehzib Cild-i Hâmis				
518	251	1	29	el-Cildü'l-Evvel ve's-Sânî min Meğâni'l-Ahyâr fi Esâmi-hi Ricâl Me'âni				
519	252	1	30	el-Cildü's-Sânî min Meğâ-ni'l-Ahyâr fi Esâmi-hi Ricâl Me'âni				
520	88	1	34	el-Cildü'l-Evvel min Revna-kü'l-Elfâz bi- Mu'cemi'l-Huffâz				
521	326	1	35	Tehzibü'l-Kemâl Evvel ve Sâni				
522	320	1	36	Tehzibü'l-Kemâl				
523	325	1	37	Cildü's-Sâlis Tehzibü'l-Kemâl				
524	324	1	38	Tehzibü'l-Kemâl				Cildi kadim Arab.
525	323	1	39	Cildü'r-Râbî' Tehzibü'l-Kemâl				
526	322	1	40	Sâdis Sâbi: Sâmin el-Cildü't-Tâsi ve'l-Âşir min Tehzibü'l-Kemâl				
527	321	1	41	el-Hâdi: Aşer ve's-Sâni 'Aşer min Tehzibü'l-Kemâl				
528	327	1	42	es-Sâni 'Aşer min Tehzibü'l-Kemâl				
529	328	1	43	Takribü't-Tehzib				
530	329	1	44	Tehzib fil-Tehzib				
531	335	1	45	Kitabü'l-Mu'telif ve'l-Muhtelif Kitab-ı Müştehu'n-Nisbe				
532	337	1	46	Kitabü's-Sened Tehzibü'l-Es-mâi ve'l-Lügat iln-Nevevî				
533	438	1	47	Kitabü'l-İlel Tehzib-i Kazâu'l-Vatar				

	534	333	1	50	el-Cidü'r-Râbi' mine's-Sikât İbn Hibbân			
	535	496	1	51	el-Cidü'r-Râbi' min Meğâ- ni'l-Ahyâr fi Esâmi-i Rical Ma'âni			
	536	341	1	53	Lübbü'l-Lübâb fi Tahri- ri'l-Ensâb Süyûtî			
	537	334	1	54	Kitâbü'l-Mu'telif ve'l-Muhtelif Cild-i Sâni		612	
	538	371	1	55	Kitâbü'l-Fevâidü'l-Celle			
	539	373	1	61	Keşfü'n-Nikâb			
	540	330	1	62	Cüz'ü's-Sâlis		1171	
	541	331	1	65	Cüz'ü'l-Evvel min Mizâ- ni'l-Hidâl		1048	
31a	542	332	1	66	Cüz'ü's-Sâni min Mizâ- ni'l-Hidâl			
	543	339	1	70	Hâşiyetü's-Seyh Rahmeif 'alâ Dürri'l-Muhtâr			
	544	352	1	375	Dürri'l-Muhtâr Cild-i Evvel ¹¹			
	545	353	1	376	Tavâli'ul-Envâr			
	546	354	1	377	Cild-i Sâni			
	547	355	1	378	Tavâli'ul-Envâr			
	548	356	1	379	Cild-i Râbi			
	549	357	1	380	Tavâli'ul-Envâr			
	550	358	1	381	Cild-i Sâdis			
	551	359	1	382	Tavâli'ul-Envâr			
	552	490	1	124	Kitâb-ı Hüccetü'l-Hüccce			

	553	514	1	15	Kitâbü'l-Muğrib Muhtasa- ru'l-Mu'rib			
	554	417	1	48	Kitâbü'l-Müzhir fi'l-Luğa			
	555	384	1	5	Câmi'ul-Cifir			
	556	493	1	59	Makâmât-ı İbnu'l-Cevzî			
	557	387	1	1	Kitâb-ı er-Ravzül-Ünüf			
	558	388	1	8	Mürücü'z-Zeheb			
31b	559	389	1	9	Cüz-ü Evvel		1133	
	560	377	1	12	Mürücü'z-Zeheb			
	561	500	1	26	Cüz-ü Sâni		714	
	562	501	1	27	Zâdül-Me'âd			
	563	416	1	31	el-Cüz'ül-Evvel mine'd-Düre- ri'l-Kâmine		1125	
	564	465	1	32	el-Cüz'üs-Sâni mine'd-Düre- ri'l-Kâmine			
	565	415	1	33	el-Cidü'n-Nâkis mine's-Siyer Zâdül-Me'âd		804	Cildi kadim Arab.
	566	419	1	41	Kitâbu Cüz'i's-Sâni Zâdül- Me'âd		976	
	567	524	1	47	Ref'ul-İsr'an Kuzâ[ti]'l-Misr			
	568	527	1	79	el-Mücellidü's-Sâlis min Târîhi'l-İslâm min Târîhi Medî- neti's-Şerife			
	569	518	1	87	Târîhi's-Süyûfi			
	570	492	1	95	el-Cidü'l-Evvel Ta- bakâtü'l-Yusta			
					el-Cidü's-Sâni min Muhtasa- ri'l-Tabakât			
					Kitâbu Fütühât-ı Sübhâniyye		1067	

	571	471	1	98	Kitábü'l-İlâm İlmâ Yecibu ale'l-En'âm		876	
	572	401	1	100	Tuhtevü'l-Latife fi Târîh-i Medineti'sh-Şerife	Şalcızáde Mehmed Tevrik	952	Nişancı tarihidir.
	573	549	1	200	Târîh-i Müntehab ilîl-Fehmi Akreb			
	574	225	1	225	Cevâhirü'l-İkdeyn fi Fazlî'sh-Şerefeyn		1105	
	575	470	1	49	'Avârîfî'l-Me'ârif			
32a	576	393	1	58	el-Cıldü'l-Kâmil min Milîlâhi Darü's-Sa'âde			
	577	394	1	95	Şerhu Muhtasar-ı İhyâ'ü'l-Ulûm		527	
	578	535	1	139	Kitâbu Dürri'l-Manzûm fi Fazlî'l-Rum'			
	579	517	1	234	'Aynü'l-İlm ve Zeyyinü'l-Hilim		1014	
	580	378	1	34	Tercümetü'l-Abkariyye			
	581	420	1	33	Cüzü's-Sâdis min Kitâbil-Ensâb			

BEŞİR AĞA KÜTÜBHANESİ MEVCÜDÜ

	582	112	1	8	Mushaf-ı Şerif			
	583	113	1	11	Mushaf-ı Şerif	Hâfız Ubeydullah ez-Zihni	1218	
	584	109	1	36	Mushaf-ı Şerif	Muhammed Adil		
	585	110	1	37	Mushaf-ı Şerif			
	586	114	1	46	Mushaf-ı Şerif	Mehmed Nûr	1279	

	587	108	1	47	Mushaf-ı Şerif			
	588	107	1	67	Mushaf-ı Şerif			
	589	111	1	71	Mushaf-ı Şerif	Muhammed Kâzım	1244	
	590	385	1	3	el-Cıldü'l-Ewel min Tefsiri-ı Kebîr Meftâhü'l-Gayb Fahreddin er-Râzî			
	591	386	1	4	el-Cıldü's-Sâni min Tefsiri-ı Kebîr Meftâhü'l-Gayb Fahreddin er-Râzî			
32b	592	395	1	13	el-Cıldü'l-Ewel min İbn Âdil			
	593	396	1	14	el-Cıldü's-Sâni min İbn Âdil			
	594	397	1	15	el-Cıldü's-Sâlis min İbn Âdil			
	595	398	1	21	Kitâb-ı Hâşiyetü'l-Keşf 'ale'l-Keşâf			
	596	478	1	39	Envârü'l-Tenzil ve Esrârü'l-Tevil			
	597	404	1	54	Tefsiri-ı Câmî'ul-Beyân il-Molla Mu'n Kâmil		1096	
	598	497	1	61	Tefsiri-ı Feihu'l-Rahmân			
	599	475	1	62	Hâşiyetü Sa'dî Çelebi 'ale'l-Beydâvi		891	
	600	519	1	63	Hâşiyetü Beydâvi ilîl-Hatib İbnü'l-Fazl		970	Cildi nefis.
	601	551	1	70	Hâşiyetü Şirvânî 'ale'l-Beydâvi Cild-i Sâni			Cildi Türk ve nefisir.
	602	516	1	66	Hâşiyetü 'İsmâüddin 'ale'l-Beydâvi		1033	Vakf-ı Babû's-Selâm.

	603	476	1	67	Hâşiyetü Sa'di Çelebi 'ale'l-Beyzâvî	891	
	604	483	1	65	Hâşiyetü Şirvânî 'ale'l-Beyzâvî Cild-i Sâni		
	605	499	1	68	Ta'likât-ı Kevâkibi 'ale'l-Beyzâvî		
	606	502	1	76	Ta'likât-ı Kevâkibi 'ale'l-Beyzâvî		
	607	533	1	71	Hâşiyetü Halhâli el-Beydâvî		
33a	608	474	1	80	Hâşiyetü İbâidâ Tefsîr-i Süretü'l-En'âm	954	
	609	491	1	1	Kenzü'l-Meâni fi Şerhi Hirzû'l-Ernânî	1142	
	610	529	1	10	Kitâbü'l-Teyisîr il-Hîz-ı Mezâhibi'l-Kurrâ'i's-Seb'a	1024	
	611	532	1	11	Kitâbü'l-Kirâati'l-Aşere		
	612	531	1	14	Kitâbü'l-Riâye fi Tecvidi'l-Kirâat		
	613	412	1	18	en-Neşrû'l-Kebîr il-İlmâm Cezerî	892	
	614	468	1	19	Kâmilü'l-Ferîd fi'l-Tecrîd ve'l-Tefrîd		
	615	522	1	20	Kitâbü's-Secâvend		
	616	525	1	26	Teshîl fi'l-Kirâati'l-Aşere	1166	
	617	528	1	5	Tertib-i Zübâ		
	618	526	1	37	Taşköprü 'ale'l-Cezeriyye		
	619	536	1	35	Şerhü'l-Cezeriyye Ali el-Kâfir	1076	
	620	406	1	41	Kimânî Şerh-i Buhârî'nin Cild-i Evelt		

	621	407	1	42	Kimânî Şerh-i Buhârî'nin Cild-i Sânsi	886	
	622	408	1	43	Kimânî Şerh-i Buhârî'nin Cild-i Sâlsî		
	623	409	1	44	Kimânî Şerh-i Buhârî'nin Cild-i Râbi'i	841	
33b	624	400	1	46	Gâyetü'l-Tavzih	996	
	625	403	1	48	el-Cüz'ül-Evel min Ta'likâti's-Suyûti 'ale'l-Buhârî		
	626	411	1	51	Şerhü'l-Buhârî el-müsemmâ bi'l-Tevşîh		
	627	534	1	108	Hâşiyetü's-Şîfa	841	
	628	520	1	111	Şerh-i Şemâli		
	629	410	1	115	Şerhü'l-Erbâ'iniyyât		Mehmed Said Ağa Vakfı.
	630	539	1	126	Ref'u'n-Nikâb 'an Kitâbeti's-Şihâb		
	631	484	1	131	Hısnü'l-Hasin		
	632	489	1	135	el-Meşârik il-Ibn Melek		
	633	472	1	140	Hâşiyetü'l-İmân		
	634	523	1	145	Kitâbü'l-Habâik fi Ahbâri'l-Melâik il-Suyûti	1031	
	635	473	1	151	Câmi'ül-Usûl		
	636	494	1	13	Kitâbü'l-Kâfi		
	637	402	1	1	Büyyetü'l-Erib fi İhtisârî'l-Tehzîb	779	

	638	413	1	29	Mecma'ül-Bahreyn			
	639	485	1	121	Düerü'l-Hükkâm fî Şerhi Güerü'l-Ahkâm		1136	
	640	418	1	137	Hâşiyetü'l-Hicâye			
34a	641	390	1	152	el-Cildü'l-Evvel el-Bah-ru'z-Zehhâr Şerhu Dür-ri'l-Muhtâr			
	642	391	1	153	el-Cildü's-Sânî el-Bah-ru'z-Zehhâr Şerhu Dür-ri'l-Muhtâr			
	643	538	1	226	Kılâbü'l-Tibyân			
	644	392	1	109	Hülâsâtü'l-Fetâvâ			
	645	414	1	12	Teysirü't-Tahrîr			
	646	469	1	20	Kıtab-ı Usul-ı Fıkh Şerhi		727	
	647	405	1	52	Târih-i Peçevî			Mehmed Said Ağa Vakfı.
	648	399	1	2	Mesnevî-i Şerif	Naîrümüddin hattıyla	904	Dört sahifesi güzel minyatür.
	649	498	1	3	Şerh-i Şâttübî			

ŞİFÂ MEDRESESİ KÜTÜBHÂNESİ MEVCÜDÜ

	650	116	1	5	Mushaf-ı Şerif	Seyyid Mustafa Sükû hattıyla	1250	
	651	115	1	47		Seyyid Hacı Hâfiz Mustafa Tevfikî	1185	İstanbul cildi.
	652	379	1	33	el-Cildü'l-Evvel Teisîr-i Kurtubî			
	653	380	1	34	el-Cildü's-Sânî Teisîr-i Kurtubî			

	654	381	1	35	el-Cildü's-Sâlis Teisîr-i Kurtubî			
	655	382	1	36	el-Cildü'r-Râbî Teisîr-i Kurtubî			
	656	383	1	37	el-Cildü'l-Hâmis Teisîr-i Kurtubî			
34b	657	222	1	49	Delâilü'l-Hayrât			
	658	239	1	72	Hizbü'l-Bahr			

HAMİDİYE MEDRESESİ KÜTÜBHÂNESİ MEVCÜDÜ

	659	117	1	3	Mushaf-ı Şerif	Hacı İsmail Efendi	1278	
	660	119	1	170	Mushaf-ı Şerif	Seyyid Hâfiz Hasan Resmî	1265	
	661	118	1	178	Mushaf-ı Şerif	Mehmed el-Vasfî	1280	
	662	506	1	81	Teisîr-i Kâdî-Beydâvî			
	663	479	1 ^s	15	Buhârî-ı Şerif			Cildi Osmanlı kâncidir.
	664	547	1	15	Delâilü'l-Hayrât	Seyyid Ali ez-Zühdfî	1215	
	665	541	1	74	Hizb-i A'zâm ve Delâilü'l-Hayrât	Hâfiz Osman		
	665	548	1	86	En'âm-ı Şerif	Hâfiz Osman		

667 ^a	480	1	15	Cüz-ü Tebareke	Şevki	1272
668	540	1	3	Delâilü'l-Hayrât	Veliyyüddin	

ARİF HİKMET BEY KÜTÜPHANESİ MEVCUDU

669	123	1	6	Kur'ân-ı Kerim	İbrahim Ruşdi el-Kütâhî	1246
670	120	1	11	Kur'ân-ı Kerim		
671	121	1	40	Kur'ân-ı Kerim	Mehmed Hilmi	
672	122	1	42	Kur'ân-ı Kerim	Mehmed Nûri eş-Şumnuvî min telâfütü'l-Hüseyn Vehbi Efendi	1250
673	321	1	138	Tefsirü'l-Keşşâf		Hattı ve tezhibi güzeldir.
674	426	1	20	Te'vîlâtü'l-Mâturîdiyye fi Beyân-ı Ehl-i Süne ve Üsûlü Ehl-i'l-Tevhid		
675	466	1	21	Kitâbu'l-Tibyân fi'l-râbi'l-Kur'ân		
676	449	1	20	Akziyetü'l-Resûl il-İbn el-Talâh el-Kurtubî		İrankârî lâke cild.
677	454	1	28	Hadis-ı Erbaîn Tercümesi ilî-Câmi'	Şâh Mahmûd hattıyla	952
678	450	1	25	Sahih-i Buhârî		
679	513	1	54	el-Evel min Sahih-i Müslim		
680	513	1	54	es-Sâni min Sahih-i Müslim		
681	513	1	54	es-Sâlis min Sahih-i Müslim		
682	513	1	54	er-Râbi' min Sahih-i Müslim		

683	513	1	54	el-Hâmis min Sahih-i Müslim		
684	513	1	54	es-Sâdis min Sahih-i Müslim		
685	513	1	54	es-Sâbi' min Sahih-i Müslim		
686	513	1	54	es-Sâmin min Sahih-i Müslim		
687	442	1	220	Şifâ-i Şerif		
688	495	1	240	Târîh el-İmâmü'l-Buhârî		
689	459	1	47	er-Ravzû'l-Ünûf ve ş-Şer'ür-Rivâ		
690	455	1	59	el-Cevâbü's-Sahih limen Beddele Dini'l-Mesh		
691	510	1	222	Fevâidü'l-Bâkaid ilî'l-Tûsi	Yâkub Müstasımî hattıyla	626
692	429	1	292	el-Yevâkit ve'l-Cevâhir fi 'Akâidil-Ekâbir ilî ş-Şar'ânî		
693	482	1	8	el-Tebyîn fi Şerhi'l-Muntehab		800
694	515	1	4	Edebü'l-Kâdî		
695	441	1	123	Şerh-i Edebü'l-Kâdî		
696	440	1	155	'Ünvânü's-Şerefi'l-Vâfi		
697	424	1	207	el-Mebsût ilî'l-İmâmî's-Serahsî		
698	432	1	226	Mahzenü'l-Fikih		

	699	428	1	38	es-Seyfül-Mesûlî fî Şer'iî-Resûl			
	700	422	1	50	el-Cildü'l-Evvel mine'l-Fetâvâ el-Tairihâniye			
	701	423	1	50	el-Cildü's-Sânî mine'l-Fetâvâ el-Tairihâniye			
	702	435	1	67	Fetâvâ-yi Ali Efendi			
	703	436	1	68	Fetâvâ-yi Ali Efendi			
	704	439	1	19	es-Sahâif fî Ulûmî'l-Ferâiz			
	705	430	1	91	Risâletü-ş-Şecereti'l-İlahiyye			
	706	433	1	127	Şerh-i Mevâkı'ün-Nücûm			
36a	707	425	1	140	el-Fütühâtü'l-Mekkiyye			
	708	503	1	31	Cevâhiru'l-ikdeyn fî Faz-îl-Ş-Şereyn			
	709	431	1	101	Meşârî'ü'l-Eşvâk ilâ Mesâ-ri'l-Uşşâk			
	710	434	1	25	el-Maksadü'l-Esnâ Şerh-i Esmâü'l-Hüsnâ			
	711	467	1	1	Ef'âl İbn Külliye			
	712	427	1	199	Mevâhibü'l-Edîb fî Şerhi Muğ-nî'l-Lebib			
	713	521	1	71	Hüsnü'l-Teveşşül ilâ Snâa-ti'l-Teressül			
	714	443	1	13	Takvîmü'l-Ebdân fî Tedbî-ri'l-İnsân			
	715	453	1	27	Şerh-i Kânûn İbn Sînâ			

	716	457	1	89	Halbetü'l-Kumeyt fî'n-Nevâcî	869		
	717	452	1	143	Divânü'l-Beyfî			
	718	460	1	149	Divân-ı Hassân İbn Sâbit			
	719	458	1	223	Divân-ı Sultan Veleid	750		
	720	486	1	616	Şerhü'l-Muallakât il-İb-nî'n-Nehhâs			
	721	487	1	617	Şerhü'l-Muallakât il-İb-nî'n-Nehhâs	795		
	722	488	1	618	Şerhü'l-Muallakât il-T-Tebrîzî			
	723	481	1	620	Şerhü'l-Mufaddaliyyât			
	724	477	1	655	Gazeliyât-ı Şâhî			Nefis Oyma.
36b	725	505	1	761	el-Muhâdarât ve'l- Muhâverât			
	726	462	1	93	el-Kâmûs			
	727	444	1	111	el-Cildü'l-Evvel min Lisâ-nî'l- Arab			
	728	445	1	111	el-Cildü's-Sânî min Lisâni'l- Arab			
	729	463	1	36	el-Evvel min İnbâi'l-Ğumr fî Enbâi'l-Ğumr il-İbn Hacer			
	730	464	1	36	es-Sânî min İnbâi'l-Ğumr fî Enbâi'l-Ğumr il-İbn Hacer			
	731	456	1	70	Buğyetü'l-Yu'ât fî Ta-bakâti'n-Nuhât			
	732	447	1	97	Târîh-ı Mekke il- 'Abdi'ş-Şekûr			
	733	507	1	152	Tuhtetü'd-Dehr ve Nefhâ-tü'z-Zehr fî Ayâni'l-Medîne			
	734	451	1	275	el-Cevâhirü's-Semîne fî Mehâsini'l-Medîne			
	735	461	1	300	Rihle eş-Şeyh Abdülğanî			

	736	511	1	416	el-Evvel min Şezerâti'z-Zeheb	Müellif hatııyla	
	737	512	1	416	es-Sânî min Şezerâti'z-Zeheb	Müellif hatııyla	
	738	448	1	426	Şifâü'l-Garâm bi-lhbârî'l-Bele- dî'l-Harâm		
	739	508	1	429	Terceme-i Bâ'rif Hikmet		
	740	509	1	524	Kilâyetü'l-Muhtâc il-Ma'rîfeti men Leyse fi'd-Dibâc		
	741	504	1	611	Menâhü'l-Kerem fi Ahvâ- il-Hârem		
	742	446	1	657	Nihâyeti'l-Ereb fi Fünûni'l-E- deb		
37a	743	543	1	3	Murakka'ât	Hâfız 'Osman	
	744	544	1	4	Murakka'ât	Bîlmâdû'l-Hüseynî	Cildi ve tezhibi gayet nefisdir.
	745	545	1	5	Murakka'ât	Bîlmâdû'l-Hüseynî	Tezhibi nefisdir.

9 Kutüphane isminin yazılı olduğu satıra yanlığıkla 666 sıra numarası verildiğinden umum sıra numarası burada 667 den devam etmektedir.

10 Eser, sekiz risaleden oluşan bir Mecmû'atü'l-Risâli olup dördüncü sadece ilk risalesinin adı yazılmıdır.

11 Bu kitap, altta kayıtlı Twañû'l-Evârî adlı sekte ciltlik eserin beşinci cildi olup bütün ciltler Durri'l-Muhtâr'ın yerli mahyethededir. 544-551 numaralarda kayıtlı olan Twañû'l-Evârî ale'ü'Dürri'l-Muhtâr, müellif Muhammed Âbid b. Ahmed Atî b. Muhammed Muâdd el-Eyûbî el-Esnâfilî es-Sıddî (ö. 1257/1841)'nin kendi hattı olup TSHK, Medine kitaplığında 364-371 numaralarda kayıtlıdır.

SON

Harem-i Şerîf-i Hazret-i Nebevî'de mahfûz olub Dersaâdet'e nakil ve mahall-i 'âfisine i'âde olununcaya kadar li-ecl-il hıfz Hazîne-i Hümâyûna tevdi kılınmış olan emânât-ı mübâreke ve teberrükât-ı vakfiyenin defâtir-i esâsiye ile yegân yegân tatbîki ve bunlar meyânındaki murassa'ât ve ahcâr-ı zîkiymetin ehl-i hibre ma'rifetiyle mu'âyene ve tedkîki zımında teşkîli lede'l-istîzan makrûn-ı müsâ'ade-i seniyye-i cenâb-ı pâdişâhî buyrulduğu 19 Kanun-ı Evvel 1334 târihli tezkire-i sâmiye ile tebliğ olunan komisyon Evkâf-ı Hümâyûn Nâzırı İzzet Beyefendi Hazretlerinin taht-ı riyâsetinde âyândan Şeyhü'l-İslâm-ı Esbak Mûsâ Kâzım Efendi ve Serkarın-i Hazret-i Şehriyâri Lütfî Simâvî ve Hazîne-i Hâssa-i Şâhâne Müdür-i Umûmisi Refik Beyefendiler hazerâtı hâzır buldukları halde Kâtib-i Sâni-i Hazret-i Şehriyâri Saîd Beyefendi ve Şeyhü'l-Harem-i Hazret-i Nebevî Hâfız İbrahim Efendi hazerâtıyla Evkâf Nezâreti Müsteşarı Münîr ve Hazîne-i Hümâyûn Kethüdası Hâfız Refik Beyefendi ve Harem-i Şerîf Müdürü Mazhar ve Nezâret-i müşârünileyha me'mûrîninden Müfid ve Murtaza Beylerden mürekkeben kânûn-ı evvelin yirmi altıncı perşembe günü Topkapı Sarây-ı Hümâyûnu'nda ilk ictimâ'nı akdetti.

Teberrükât-ı mezkûrenin mahfûz bulunduğu Emânât Hazînesi, Hazîne-i Hümâyûn Kethüdalığı'nca hey'et-i mezkûre huzûruyla küşâd ve mezkûr teberrükât ve emânât-ı mukaddesenin mevzu' bulunduğu mahfaza ve sandıklar Hırka-i Şerîf dâire-i fâhiresinde tahsîs olunan odaya getirilerek hey'et-i mezkûre ma'rifetiyle yegân yegân tedkîk ve mu'âyenelerine ve bu bâbdâ emânât-ı mezkûre ile birlikte mahallinden gönderilmiş olan defterlerle tatbîkâtına mübâşeret olundu.

Tedkîkât-ı vâkı'aya nazaran emânât-ı mezkûrenin kıymetdâr ve mühim aksâminin 13 Nisan 334¹ tarihli defter mücebince ilk defa Şeyhü'l-Harem-i Hazret-i Nebevî Ziver Bey merhûm verâ'atiyle ve Hazînedâr-ı Hazret-i Nebevî ve Müsteslim Ağa ve diğer Ağavât refâkatiyle bir kısmının da muahharan Hicâz Kuvve-i Seferiye Kumandanlığı'nca 15 Eylül 334² tarihli ikinci defter mücebince ve Nakîbü'l-Ağavât vâsıtasiyle Dersaâdet'e gönderilmiş olduğu ve bunların Hazîne-i Evkâf-ı Hümâyûn'da mevcûd defterleri mücebince kısmen mücevherât ve zîkiyem teberrükât-ı vakfiyeden ve kısmen Ravza-i Mutahhara Kütübhanesi'ndeki kıymetdâr kütüb-i nefiseden ibaret bulunduğu anlaşılmıştır.

Evvelemerde mücevherât ve murassa'âtın mahallinden gelen defterlerle tatbîk ve tedkîkine ve mütehasıs zivukuf ehl-i hibre ma'rifetiyle mu'âyene edilerek kıymet-i hâzıra ve maddiyelerinin tahmîn ve takdîrlerine ve mücevherât ve tersî'âtın cins ve nev'lerinin ta'yinine lüzûm görülerek emânât-ı mezkûrenin hey'et-i mezkûrece tedkîk ve mahallinden mevrûd defâtir ile tatbîkine birinci içtima'da ibtidâr edildi. İkinci ve üçüncü içtima'larda bir yandan emânât ve teberrükât-ı mezkûrenin yegân yegân tedkîk ve olbabdaki defterlerle tatbîkine devam edilmekle beraber Zât-ı Hazret-i Pâdişahînin Kuyumcubaşısı Babayan Efendi ile ehl-i vukûf ve ihtisastan celb olunan üç mütehasıs tarafından ta'yîn-i cins ve mâhiyet ve takdîr-i kıymetlerine mübâşeret olundu.

Evkâf-ı Hümâyûn Nâzırı İzzet Beyefendi Hazretleri tarafından bi'l-istîzan şifâhen telâkki olunan müsâ'ade-i cenâb-ı Pâdişâhîye binâen emânât-ı mezkûrenin altışar nüsha olmak ve camları iâde ve hıfz edilmek üzere fotoğraflarının ahzı için fotoğrafi Fabûs Efendi celb olunarak nezâreti tahtında fotoğrafları da aldırıldı.

Hey'etin dördüncü içtima'ında emânât-ı mezkûrenin tedkîk ve mu'âyenesi ve mahallinden gelen defterlerle suver-i tatbîkiye ve teslimiyesi itmâm olunarak Hücre-i Mu'attara-i Cenâb-ı Risâletpenâhî'den muvakkaten Dersaâdet'e nakl olunmuş olan zîkiyem teberrükât-ı vakfiyenin envâ' ve ecnâs ve mikdârıyla mahallinden mevrûd defâtirdeki meşrûhâta esâs itibariyle derece-i mutâbakat ve muvâfakatı anlaşılmış olmakla beraber Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti Kuyûd-ı Vakfiye Kalemi'nde mukayyed ve müseccel üçyüz on tarihli teberrükât defteriyle de tatbîk ve tedkîk ettirilmesi tensîb olunmakla mahallinden gelen defterlerle -biri Harem-i Şerîf Müdüriyeti'nden ve diğeri ağavât tarafından gelmiştir- Kuyûd-u Vakfiye Kalemi'nde mukayyed defâtir-i esâsiye lede't-tatbik mahallinden gelen defterlerde mukayyed olmayan ve Harem-i Şerîf'te kalmış olması lazım gelen iki kalem teberrükâtın mâ'adâ birkaç kalem teberrükât hakkında eşkâl ve ta'rîfatca bazı farklar bulunmasına binâen bunların emânât-ı mezkûre hakkında yeniden tanzîm olunan defterin hâne-i mahsûsuna derc ve tafsîl olduğu üzere zikrine lüzum görülmüştür. Şöyleki: Harem-i Şerîf defterinde dâhil olmayan Kuyûd-ı Vakfiye defâtir-i esâsiyesinde "Seyyidetünâ Fâtimatü'z-Zehrâ Efendimiz Hazretlerinin sanduka-i şerîfelerinin dört köşesine vaz' olunan üzeri yarım ay resminde ve onun ortasında iki tarafı pırlanta ile murassa sim baba aded 4" diye muharrer bulunan teberrükâtın Şebeke-i Hazret-i Fatimatü'z-Zehrâ'da mevzu' olmasına nazaran mahall-i 'âfisinde kalmış olacağı derkâr bulunduğu gibi defâtir-i esâsiyede 271 numara ile muharrer levha-i şerîfenin Harem-i Şerîf Defteri'nde mukayyed olmamasına ve mahallinde

1 Tarih yanlış kaydedilmiş olup doğrusu 17 Nisan 1333'tür.

2 Bu tarih de yanlış kaydedilmiş olup doğrusu 15 Eylül 1333'tür.

ibkâ edildiği mahallinden mevrûd defterde gösterilen 64 numaralı levha ile nev-'ummâ şeklen ve vasfen müşâbeheti olmakla beraber ta'rîfâtın fıkra-i ahîresince farkı bulunmasına binâen bunun da Harem-i Şerîf'de kalmış olması melhûz bulunmuş ve defter-i cedîde ona göre şerh ve işâret olunmuştur.

Her iki defterlerde şekil ve ta'rîfca fark görülen aksam ber-vech-i âfîdir:

3/16 Numarada mukayyed zümrüt askının mahallinden gelen ağavât defterinde ta'rîfâtında fındık cesametinde yekdiğerinden farklı incinin adedi elli olmak üzere gösterilmiş ve Kuyûd-ı Vakfiye Defteri'yle Harem-i Şerîf'den mevrûd defterlerde ise mezkûr incilerinin kırkbeş aded olduğu muharrer bulunmuş olduğundan mezkûr askı, hey'etce mu'âyene ve tedkîk ve kebîr ve sağîr inciler ta'dâd olunarak Kuyûd-ı Vakfiye'nin esâs defteriyle Harem-i Şerîf Müdüriyeti'nin defterine tamamen muvâfik ve mutâbik bulunduğu görülmüştür. Ağavât Defteri'yle diğer defterler arasındaki farkın neden münba'is olması lâzım geleceği mes'elesine gelince: Kıt'aca biraz ufak olan beş aded incinin fındık cesâmetindeki inciler meyânına idhâl edilerek ta'dâd edilmiş olmasından ileri geldiği ve noksan bulunmadığı anlaşılmıştır.

Mezkûr zümrüt askının inci püskülleri zîrindeki zümrütler de lede't-tedkîk Harem-i Şerîf'den gelen defterle Kuyûd-ı Vakfiye defâtir-i esâsiyesinde kebîr dizilerin ucunda birer zümrüt bulunduğu ve bu zümrütlerden birinin şikest olarak parçasının hurdeler içerisinde mahfûz olduğu muharrer olub ağavât defterinde ise bu zümrütlerden bahs olunmamıştır. Lede'l-mu'âyene kebîr dizilerin ucundaki zümrütlerin adedi beş olub bunlardan armudî ve dilimli şeklindeki ile diğer bir adedinin hakîki zümrüt olmadığı, diğer üç adedinin camdan ibâret bulunduğu muhamminler tarafından beyân olunmakla tedkîkât-ı vâkı'a tanzîm olunan defter-i cedîde kaydolunmuştur.

181/78 Numarada mukayyed olub Cennetmekân Sultan Abdülmecid Hân Hazretleri tarafından takdîm edilmiş olan kebîr murassa iki kıt'a altın şamdanın murassa'âtı Harem-i Şerîf ve Ağavât defterlerinde altı bin iki yüz seksen aded ve Kuyûd-ı Vakfiye Defteri'nde ise altı bin iki yüz seksen iki aded fazla gösterilmiş ve mezkûr defterlerde üç aded birinden ve iki aded birinden noksan idüğü muharrer bulunmuş ve tedkîkât-ı vâkı'ada mezkûr şamdanların mahallinden gelen defterlere esâs itibariyle muvâfakatı anlaşılıp Kuyûd-ı Vakfiye Defteri'ndeki iki aded fazla şâyân-ı ehemmiyet görülememiştir.

10/19 Numarada balık şeklinde diye ta'rif olunan askının mahallinden gelen defterlerle Kuyûd-ı Vakfiye Defteri ta'riflerince görülen fark ve mübâyenet bi't-tedkik defterine işâret olunmuştur.

1/10 Numarada mukayyed (Kevkeb-i Dürrî) ta'bîr olunan ve Hücre-i Mu'attara-i Cenâb-ı Risâletpenâhî'de müvâcehe-i celîlede darîh-ı şerîfe muttasıl dört aded kebîr elmas, mu'âyene ve muhamminlere tedkîk ettirilerek bunların defterleri mücebince aynen teslim ve tesellüm edildiği anlaşılmış ve hey'et-i muhamminenin kıymet-i maddiye noktasından tahmîn ve takdîr eyledikleri kıymet diğerleri gibi defter-i cedîde derc olunmuştur.

Muhamminlerin murassa'ât ve mücevherattan mühim birkaç parçaya altın akçe olarak şimdi takdîr ve tahmîn eyledikleri kıymetlerle vaktiyle mahallince tahmîn olunmuş olan ve Harem-i Şerîf Defteri'nde muharrer bulunan kıymetler arasında küllî fark var ise de bunun o zamanki mâliyet itibâriyle kıymetlerindeki tereffu'dan ve işçilik ücret ve masârifinin vaktiyle pek pahalı olmasından ve bir de bazı taşların özürülü olması nazar-ı dikkate alınmayarak sıklet itibâriyle kıymet takdîr edilmiş olmasından ileri gelmiş olacağı ve ezcümle bu defa 10.000 lira kıymet takdîr edilen 5/14 numaralı büyük kıt'ada murassa zümrüt askıya vaktiyle beş milyon lira takdîr edilmiş olub filhakîka mezkûr zümrüt müşâhede olduğu üzere lekeli ve damarlı olmamış olsa belki beş milyon liradan fazla edebileceği ve maahâza vaktiyle icrâ kılınan tahmînâtın her halde ihtisâsı olmayanlar tarafından vukû' bulması da melhûz bulunduğu ve şimdiki mücevherat fiyat ve kıymeti ile eski kıymet arasında esâsen fark olacağı muhamminlerin cümle-i ifâdatından bulunmuştur.

5/14 Numarada mukayyed zümrüt askının Kuyûd Defteri'ndeki ta'rîfâtında biri bâlâsında ve diğeri tahtında tartı inci püsküllü kebîr zümrüt askı diye muharrer ise de bâlâsında mevcûdiyeti yalnız Kuyûd-ı Vakfiye Defteri'nde beyân olunan dizi incilerin mevcûd olmadığı lede'l-mu'âyene anlaşılmış ve mezkûr askının tedkîk olunan hâl ve şekli-i hâzırına göre mahallinden gelen defterlere muvâfakat ve mutâbakatı tebeyyün eylemiştir.

Tedkîkat ve tatbîkat ve meşhûdât-ı vâkı'a netâyicine göre Harem-i Şerîf-i Hazret-i Nebevî'den bi'l-vürûd mahallinden gelen defterler mücebince:

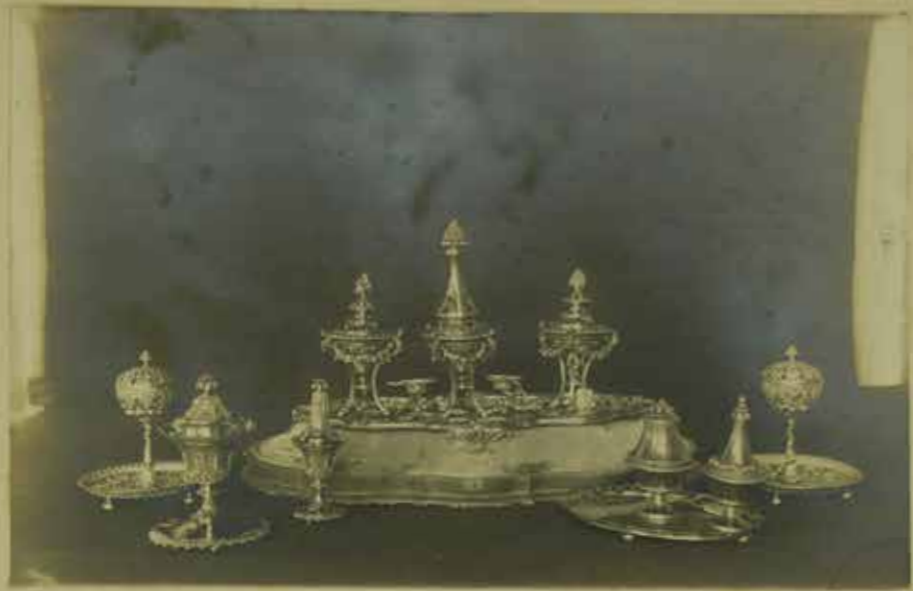
Evvelce Mûsâ Kâzım Efendi Hazretlerinin Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti vekâletinde buldukları zaman teşekkül etmiş olan hey'et-i mahsûsa cânibinden tesellüm ve Hazîne-i Hümâyûn'a tevdi kılınmış ve bu kerre hey'et-i âcizânemiz tarafından ehl-i hibre ve ihtisâs huzûruyla mu'âyene ve tedkîk ve Kuyûd-ı Vakfiye'de mukayyed

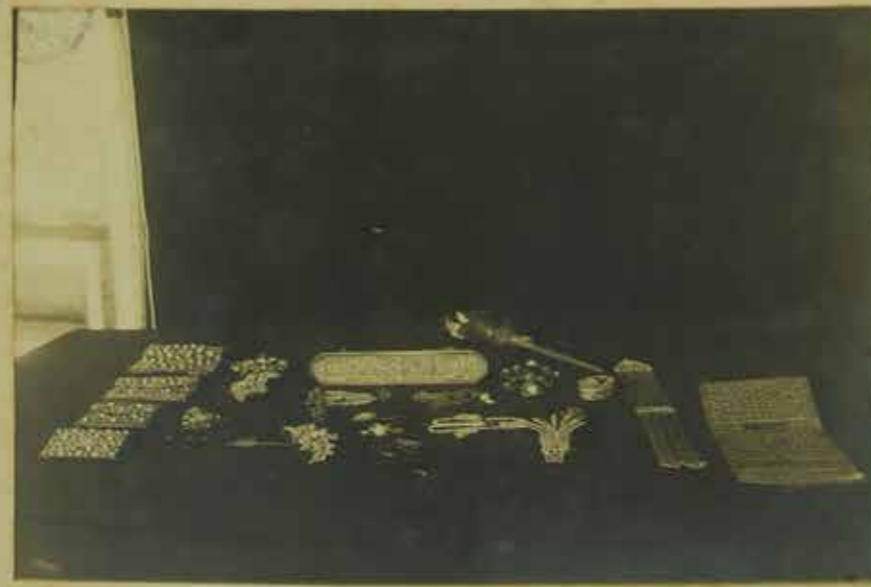
ve müseccel üçyüz on tarihli defâtir-i esâsiye ile birer birer tatbik edilmiş olan emânât ve teberrükât-ı vakfiyenin ziyâa uğramayarak aynen mevcûdiyeti ve Harem-i Şerîf ve Ağavât defterleri muhteviyât ve meşrûhâtının Kuyûd-ı Vakfiye Defteri'yle de esâs itibâriyle muvâfakati ve emânât ve teberrükât-ı mezkûrenin mutâbakatı tebeyyün eylemiş ve Kuyûd-ı Vakfiye Defteri'nde mevzûbahis edilen teberrükâttan yeniden tanzîm olunan deftere işâret edildiği vechile Harem-i Şerîf'te kalmış olması lâzımgelen iki kalem 64/47 ve 271 numaralı murassa'âtta başka diğer mücevherâtın ve altına âit emânât ile şal vesâire gibi diğer teberrükâtın ve Ravza-i Mutahhara Kütübhanesi'nde olbaddaki defteri mücebince getirilen mesâhif-i şerîfe ve kütüb-i nefisenin kâmilen vürûd eylediği anlaşılmiş ve Kuyûd-ı Vakfiye Defteri'nde mûnderic sim ve nühâsa ait diğer teberrükât ve emânâtın Harem-i Şerîf'te kaldığı Harem-i Şerîf Mûdüriyeti'nden ifâde kılınmış olduğundan defâtir-i mezkûre ile tatbik ve cem' ve telfik olunarak yeniden tanzîm olunan dört kıt'a defterden ve emânât-ı mezkûrenin aldırılan fotoğraflerini muhtevî albümden bir nüshasının hâk-i pâ-y-i şevket-ihivâ-yı cenâb-ı Pâdişâhîye arz ve bir nüshasının Kuyûd-ı Vakfiyece tescîli ve bir nüshasının Hazîne-i Hümâyûn Kethüdalığı'na ve Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti'ne tevdi'i ve fotoğraf camlarının da emânât ile birlikte hıfz olunmak üzere kezâlik Hazîne-i Hümâyûn Kethüdalığı'na teslimi ve keyfiyetin Nezâret-i celîleden Bâb-ı Âlî'ye arz ve iş'ârı tezekkür kılındı. 11 Kânûn-ı Sâni 1335.

Kâtib-i Sâni-i Hazret-i Şehriyârî	Hazîne-i Hâssa-i Şâhâne Mûdür-i Umûmîsi	Serkarîn-i Hazret-i Şehriyârî	A'yândan Şeyhülislâm-ı Esbak	Evkâf-ı Hümâyûn Nâzırı	Evkâf Nezâreti Kalem-i Mahsûs Mûdürü
Saîd	Refik	Lütfi Simâvî	Mûsâ Kâzım	Ahmed İzzet	Mehmed Müfid
Harem-i Şerîf-i Hazret-i Nebevî Mûdürü	Hazîne-i Hümâyûn Kethüdası	Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti Müsteşârî	Şeyhü'l-Harem-i Nazret-i Nebevî	Evkâf Nezâreti Evâmir Kalemi Mûdürü	
Mazhar	Mehmed Refik	Mehmed Münîr	İbrahim	Murtaza	

Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti Mührü

*MUAYENE VE KIYMET TAKDİR KOMİSYONU TARAFINDAN
HAZIRLANAN TEBERRÜKAT DEFTERİNİN ORJİNALİ (TSMK, Y.Y. 827)*

ردیف	موضوع	فصل	توضیح	صفحه	تعداد
۷۴۵	۷۶۷	۱
۷۴۶	۹۴۵	۱
۷۴۷	۱۱۱۶	۱
۷۴۸	۱۱۱۷	۱
۷۴۹	۹۶۳	۱
۷۵۰	۹۶۴	۱
۷۵۱	۷۰۰	۱
۷۵۲	۹۷۵	۱
۷۵۳	۱۰۵۴	۱
۷۵۴	۹۷۵	۱
۷۵۵	۹۰۰	۱
۷۵۶	۹۱۶	۱
۷۵۷	۹۱۶	۱
۷۵۸	۱۰۶۷	۱
۷۵۹	۹۰۹	۱
۷۶۰	۵۴۹	۱
۷۶۱	۶۱۱	۱
۷۶۲	۶۵۸	۱

ردیف	موضوع	فصل	توضیح	صفحه	تعداد
۷۶۳	۵۹۲	۱
۷۶۴	۵۹۳	۱
۷۶۵	۵۹۵	۱

صوت

همه تریه هفته سوره محفوظ است در معاد نفی و معادله اعاده الی غیره...
 در معاد نفی و معادله اعاده الی غیره...
 در معاد نفی و معادله اعاده الی غیره...

تبرکات مذکور در معاد نفی و معادله اعاده الی غیره...
 در معاد نفی و معادله اعاده الی غیره...
 در معاد نفی و معادله اعاده الی غیره...

تزیینات و فقه امانات مذکور در معاد نفی و معادله اعاده الی غیره...
 در معاد نفی و معادله اعاده الی غیره...
 در معاد نفی و معادله اعاده الی غیره...

اول اردو و موهلات در معاد نفی و معادله اعاده الی غیره...
 در معاد نفی و معادله اعاده الی غیره...
 در معاد نفی و معادله اعاده الی غیره...

ادوات همیله طری عزت یک اندی همیله طری عزت یک اندی...
 در معاد نفی و معادله اعاده الی غیره...
 در معاد نفی و معادله اعاده الی غیره...

هفتک در معاد نفی و معادله اعاده الی غیره...
 در معاد نفی و معادله اعاده الی غیره...
 در معاد نفی و معادله اعاده الی غیره...

موضوع

ردیف	موضوع	مطالع	تعداد	ملاحظات
۶۰۷	۴۴۰	القواعد الكلية	۱۱۰۰	
۶۰۸	۴۰۹	مراعات العقبه في نقل الترتيب	۴۱۰	
۶۰۹	۴۴۱	شرح فتاوى الاطباء الصالحين	۱۱۰۰	
۶۱۰	۴۴۴	المختصر في شرح التمارين	۴۰۰	
۶۱۱	۴۶۷	افعال به قول	۶۰۰	
۶۱۲	۴۴۷	مواهب الارب في شرح اصول الفقه	۱۹۹۰	
۶۱۳	۴۴۱	مناقب الامام الصادق	۷۱۰	
۶۱۴	۴۴۴	تفويج بركات في زيارت ائمه	۱۴۰	
۶۱۵	۴۴۴	شرح قانون به سيا	۴۷۰	
۶۱۶	۴۴۷	مخبره ائمه بنو امي	۱۹۰	۱۶۹
۶۱۷	۴۴۴	ديوان النبي	۱۹۴۰	
۶۱۸	۴۶۰	مساهله بآيات	۱۹۹۰	
۶۱۹	۴۴۸	مسطرة دور	۴۴۴	۷۴۰
۶۲۰	۴۴۶	شرح المسقطات لابن قيس	۶۱۴	
۶۲۱	۴۸۷		۶۱۷	۷۹۰
۶۲۲	۴۸۸	بقره بقره	۶۱۸	
۶۲۳	۴۸۱	الافقيان	۶۰۰	
۶۲۴	۴۸۷	عزبان	۶۰۰	

ردیف	موضوع	مطالع	تعداد	ملاحظات
۶۸۹	۴۴۰	الرواه لاند و شرح اردو	۴۴۰	
۶۹۰	۴۹۰	ابواب المعجم في شرح الترتيب	۴۹۰	
۶۹۱	۴۴۴	نزهة العارف بطوس	۶۰۰	نفس
۶۹۲	۴۹۴	ابواب بلوغ و فقه ائمه اربعه	۴۹۴	
۶۹۳	۴۶۰	السيه في شرح الترتيب	۷۰۰	
۶۹۴	۴۶۰	اربا نقاش	۴۶۰	
۶۹۵	۴۴۴	شرح اربا نقاش	۴۴۴	
۶۹۶	۴۴۴	عزبان بلوغ	۴۴۴	
۶۹۷	۴۴۴	القبول مدون شرح	۴۴۴	
۶۹۸	۴۴۴	شرح لفظه	۴۴۴	
۶۹۹	۴۴۴	الاسماء في شرح بلوغ	۴۴۴	
۷۰۰	۴۴۴	ابواب بلوغ و فقه ائمه اربعه	۴۴۴	
۷۰۱	۴۴۴	الان	۴۴۴	
۷۰۲	۴۴۴	فتاوى بلوغ	۴۴۴	
۷۰۳	۴۴۴	فتاوى بلوغ	۴۴۴	
۷۰۴	۴۴۴	اصول فقه ائمه اربعه	۴۴۴	
۷۰۵	۴۴۴	شرح اصول الفقه	۴۴۴	
۷۰۶	۴۴۴	شرح اصول الفقه	۴۴۴	

ردیف	موضوع	محل	تعداد	ملاحظات
۶۷۱	قرآن کریم	مدرسه آیت الله العظمی	۱۰۰	
۶۷۲	تفسیر لسانی	مطبع و چاپی کورن در	۱۰۱	
۶۷۳	تأویذ اناجیریه فی بیان احکام و اصول حق الترخیر		۱۰۲	
۶۷۴	کتاب التبیان فی التواریخ		۱۰۳	
۶۷۵	تفسیر اصول بولفقدان لغوی	ابن کثیر در نجد	۱۰۴	
۶۷۶	حکایت اجداد عربی و شایسته	تفسیر و تخریج	۱۰۵	
۶۷۷	مجموعه آثار		۱۰۶	
۶۷۸	ادب و تاریخ		۱۰۷	
۶۷۹	اشعار		۱۰۸	
۶۸۰	اشعار		۱۰۹	
۶۸۱	تاریخ		۱۱۰	
۶۸۲	الفن		۱۱۱	
۶۸۳	الاساس		۱۱۲	
۶۸۴	الاسامی		۱۱۳	
۶۸۵	الاسامی		۱۱۴	
۶۸۶	تعداد شریف		۱۱۵	
۶۸۷	تاریخ احوال التجاری		۱۱۶	

ردیف	موضوع	محل	تعداد	ملاحظات
۶۵۷	ردیف کورن		۱۱۷	
۶۵۸	ردیف کورن		۱۱۸	
عبدالله مدرس کتبخانی موهودری				
۶۵۹	مصحف شریف	مدرسه آیت الله العظمی	۱۱۹	
۶۶۰	مخطوطات		۱۲۰	
۶۶۱	مخطوطات		۱۲۱	
۶۶۲	تفسیر فاضل بیضاوی		۱۲۲	
۶۶۳	آثار شریف	مخطوطات کتبخانی	۱۲۳	
۶۶۴	ردیف کورن	سید احمد	۱۲۴	
۶۶۵	تاریخ و ردیف کورن	مخطوطات	۱۲۵	
امید باستان کتبخانی موهودری				
۶۶۶	تاریخ و اشعار		۱۲۶	
۶۶۷	تاریخ و اشعار		۱۲۷	
۶۶۸	تاریخ و اشعار		۱۲۸	
عارف حکمت بک کتبخانی موهودری				
۶۶۹	قرآن کریم	مدرسه آیت الله العظمی	۱۲۹	
۶۷۰	تاریخ و اشعار		۱۳۰	
۶۷۱	تاریخ و اشعار		۱۳۱	

ردیف	موضوع	محل	تعداد	ملاحظات
۶۶۱	۴۹۰	۱۵۴۱	۱	مقدار اول محو از طبع شرح درختها
۶۶۲	۴۹۱	۱۵۳۰	۱	اشنان
۶۶۳	۴۹۲	۴۴۶	۱	کتابت بسیار
۶۶۴	۴۹۳	۱۰۹۷	۱	فهرست الفبا و کتب
۶۶۵	۴۹۴	۱۴۱۷	۱	تفسیر انجیل
۶۶۶	۴۹۵	۴۰۰	۱	کتابت اولی در حق
۶۶۷	۴۹۶	۵۴۰	۱	تاریخ مجوس
۶۶۸	۴۹۷	۴۰	۱	توضیح در حق
۶۶۹	۴۹۸	۳۰	۱	شرح تالیف
شفاه درسی کتب تاریخی موجودی				
۶۷۰	۱۱۶	۱۲۰۰	۱	تاریخ طبرستان
۶۷۱	۱۱۷	۱۱۸۰	۱	تاریخ طبرستان
۶۷۲	۱۱۸	۲۳۰	۱	تاریخ طبرستان
۶۷۳	۱۱۹	۲۹۰	۱	تاریخ طبرستان
۶۷۴	۱۲۰	۲۵۰	۱	تاریخ طبرستان
۶۷۵	۱۲۱	۲۶۰	۱	تاریخ طبرستان
۶۷۶	۱۲۲	۲۷۰	۱	تاریخ طبرستان
۶۷۷	۱۲۳	۲۸۰	۱	تاریخ طبرستان
۶۷۸	۱۲۴	۲۹۰	۱	تاریخ طبرستان
۶۷۹	۱۲۵	۳۰۰	۱	تاریخ طبرستان
۶۸۰	۱۲۶	۳۱۰	۱	تاریخ طبرستان
۶۸۱	۱۲۷	۳۲۰	۱	تاریخ طبرستان

ردیف	موضوع	محل	تعداد	ملاحظات
۶۴۴	۹۹۶	۱۶۷۰	۱	تاریخ طبرستان
۶۴۵	۴۰۷	۱۸۰۰	۱	تاریخ طبرستان
۶۴۶	۴۱۱	۵۰۷	۱	تاریخ طبرستان
۶۴۷	۵۲۶	۱۱۸۰	۱	تاریخ طبرستان
۶۴۸	۵۳۰	۱۱۷۰	۱	تاریخ طبرستان
۶۴۹	۴۱۰	۱۱۵۰	۱	تاریخ طبرستان
۶۵۰	۵۴۹	۱۲۶۰	۱	تاریخ طبرستان
۶۵۱	۴۸۴	۱۲۱۰	۱	تاریخ طبرستان
۶۵۲	۴۸۹	۱۲۰۰	۱	تاریخ طبرستان
۶۵۳	۴۷۴	۱۱۰۰	۱	تاریخ طبرستان
۶۵۴	۵۳۴	۱۱۰۰	۱	تاریخ طبرستان
۶۵۵	۴۷۴	۱۰۱۰	۱	تاریخ طبرستان
۶۵۶	۴۹۴	۱۴۰۰	۱	تاریخ طبرستان
۶۵۷	۴۰۳	۱۰۷۰	۱	تاریخ طبرستان
۶۵۸	۴۱۲	۴۹۰	۱	تاریخ طبرستان
۶۵۹	۴۸۰	۱۱۲۰	۱	تاریخ طبرستان
۶۶۰	۴۱۸	۱۲۷۰	۱	تاریخ طبرستان

ردیف	موضوع	محل	تاریخ	ملاحظات
۶۰۸	کتاب تفسیر سوره بقره	۸۰/۱	۹۰۶	۴۷۴
۶۰۹	کتاب التعلیق فی شرح حرر امان	۱۰/۱	۱۱۱۴	۴۷۵
۶۱۰	کتاب التفسیر لطیف زاهدان	۱۰/۱	۱۰۰۱	۴۷۶
۶۱۱	انفازة العسرة	۱۱/۱	.	۴۷۷
۶۱۲	ارباب و غیر ارباب	۱۱/۱	.	۴۷۸
۶۱۳	تفسیر جامع بیان حدیث	۱۸/۱	۱۹۹۰	۴۷۹
۶۱۴	کتاب لغوی و کبری و نظیر	۱۹/۱	.	۴۸۰
۶۱۵	کتاب باحوال	۲۰/۱	.	۴۸۱
۶۱۶	تزیین و انفراد العسرة	۲۶/۱	۱۱۶۶	۴۸۲
۶۱۷	تزیین بیبا	۲۷/۱	.	۴۸۳
۶۱۸	کتاب کبری و غیره	۲۷/۱	.	۴۸۴
۶۱۹	شرح قرطبی لغوی	۳۰/۲	۱۰۷۶	۴۸۵
۶۲۰	کتاب شرح جبارک	۳۱/۱	.	۴۸۶
۶۲۱	کتاب	۳۴/۱	۸۸۶	۴۸۷
۶۲۲	کتاب	۳۴/۱	.	۴۸۸
۶۲۳	کتاب	۳۶/۱	۱۰۶۱	۴۸۹

ردیف	موضوع	محل	تاریخ	ملاحظات
۵۹۲	کتاب اول و دوم	۱۳/۱	.	۴۹۰
۵۹۳	کتاب	۱۴/۱	.	۴۹۱
۵۹۴	کتاب	۱۵/۱	.	۴۹۲
۵۹۵	کتاب	۱۶/۱	.	۴۹۳
۵۹۶	کتاب	۲۹/۱	.	۴۹۴
۵۹۷	کتاب جامع بیان حدیث	۳۰/۱	۱۰۹۶	۴۹۵
۵۹۸	کتاب	۳۱/۱	.	۴۹۶
۵۹۹	کتاب	۳۲/۱	۱۹۹۱	۴۹۷
۶۰۰	کتاب	۳۳/۱	۹۷۰	۴۹۸
۶۰۱	کتاب	۳۴/۱	.	۴۹۹
۶۰۲	کتاب	۳۵/۱	۱۰۳۴	۵۰۰
۶۰۳	کتاب	۳۶/۱	۱۹۹۱	۵۰۱
۶۰۴	کتاب	۳۷/۱	.	۵۰۲
۶۰۵	کتاب	۳۸/۱	.	۵۰۳
۶۰۶	کتاب	۳۹/۱	.	۵۰۴
۶۰۷	کتاب	۴۰/۱	.	۵۰۵

ردیف	تعداد	مطالع	موضوع	ردیف
۵۵۹	۹	روح الذهب بزوانف	۱۱۳۳	۹۸۹
۵۶۰	۱۰	زاد المعاد		۹۹۴
۵۶۱	۱	افزونی ملکه در القاد	۷۱۹	۱۰۰۰
۵۶۲	۸	انسان	۱۱۰۵	۱۰۰۱
۵۶۳	۱	ابدان نفس و غیره زاد المعاد	۸۰۹	۹۱۶
۵۶۴	۱	کتاب جزو الامم	۹۷۶	۹۶۵
۵۶۵	۱	تبع الهمم و قضا و قدر		۹۱۵
۵۶۶	۱	ابدان نفس و غیره زاد المعاد مدینه الشریف		۹۱۹
۵۶۷	۱	تاریخ رسول		۱۰۰۵
۵۶۸	۱	ابدان و اول طبقات الوصلی		۱۰۰۷
۵۶۹	۱	انسان و طبقات الطبقات		۱۰۱۸
۵۷۰	۱	کتاب توهمات سماوی	۱۰۶۷	۱۰۹۰
۵۷۱	۱	کتاب نوموسم فی ما یجب علی نظام	۸۷۶	۱۰۹۱
۵۷۲	۱	تفهیم الطبیعی تاریخ مدینه الشریف	۹۵۰	۱۰۹۲
۵۷۳	۱	تاریخ فتح بغداد و غیره تاریخ زکریا		۱۰۹۹
۵۷۴	۱	طریق العقده فی وصال الشریف	۱۱۰۵	۱۰۹۰
۵۷۵	۱	طریق المعارف		۱۰۹۲

بسیار استجاری موجودی

ردیف	تعداد	مطالع	موضوع	ردیف
۵۷۶	۱	ابدان نفس و غیره زاد المعاد	۵۸۱	۱۰۹۳
۵۷۷	۱	شرح فقه امامیه و غیره	۹۰۷	۱۰۹۴
۵۷۸	۱	کتاب دارالمنعم و فیض الروم	۱۳۹۶	۱۰۹۵
۵۷۹	۱	تفهیم و تدریس	۱۰۱۹	۱۰۹۷
۵۸۰	۱	تجزیه العقده	۲۶۷	۱۰۹۸
۵۸۱	۱	جزو اساسی مدینه انساب	۲۳۰	۱۰۹۹
۵۸۲	۱	صحیفه زین	۸۰	۱۱۰۰
۵۸۳	۱	عناظر علی الله الرحمن	۱۰۱۸	۱۱۰۱
۵۸۴	۱	محمد علی	۲۶۷	۱۱۰۲
۵۸۵	۱	محمد علی	۲۷۵	۱۱۰۳
۵۸۶	۱	محمد علی	۲۶۷	۱۱۰۴
۵۸۷	۱	محمد علی	۲۷۵	۱۱۰۵
۵۸۸	۱	محمد علی	۲۶۷	۱۱۰۶
۵۸۹	۱	البدان و غیره کبیر معانی انبیا و اولیایهم	۱۰۱۹	۱۱۰۷
۵۹۰	۱	انسان	۹۰	۱۱۰۸
۵۹۱	۱			۱۱۰۹

ردیف	تعداد	نوع	عنوان	ملاحظات
۵۴۴	۲۷۴	۱	جزوه اشعار مبرزه ابوالفضل	
۵۴۵	۲۷۹	۱	حاشیه اشعار مبرزه در اشعار	
۵۴۶	۲۸۰	۱	در اشعار - جدول	
۵۴۷	۲۸۱	۱	طوایح در اشعار - نام	
۵۴۸	۲۸۲	۱	- - - نام	
۵۴۹	۲۸۳	۱	- - - نام	
۵۵۰	۲۸۴	۱	- - - نام	
۵۵۱	۲۸۵	۱	- - - نام	
۵۵۲	۲۸۶	۱	کتاب مجمع البحرین	
۵۵۳	۲۸۷	۱	تذکره شاعران	
۵۵۴	۲۸۸	۱	از شعر و اشعار	
۵۵۵	۲۸۹	۱	جامع البحر	
۵۵۶	۲۹۰	۱	مقامات ابوالخوری	
۵۵۷	۲۹۱	۱	کتاب اردو و فارسی	
۵۵۸	۲۹۲	۱	مربع اشعار مبرزه	

ردیف	تعداد	نوع	عنوان	ملاحظات
۵۴۵	۲۹۳	۱	تذکره اشعار مبرزه - نام	
۵۴۶	۲۹۴	۱	جدول اشعار مبرزه در اشعار	
۵۴۷	۲۹۵	۱	اشعار مبرزه در اشعار - نام	
۵۴۸	۲۹۶	۱	اشعار مبرزه	
۵۴۹	۲۹۷	۱	تقریباً در اشعار	۱۰۲۲
۵۵۰	۲۹۸	۱	تذکره اشعار مبرزه	
۵۵۱	۲۹۹	۱	کتاب المصنف و المصنف - کتاب مشبهه	
۵۵۲	۳۰۰	۱	کتاب المصنف و المصنف - کتاب مشبهه	
۵۵۳	۳۰۱	۱	کتاب المصنف و المصنف - کتاب مشبهه	
۵۵۴	۳۰۲	۱	کتاب المصنف و المصنف - کتاب مشبهه	
۵۵۵	۳۰۳	۱	کتاب المصنف و المصنف - کتاب مشبهه	
۵۵۶	۳۰۴	۱	کتاب المصنف و المصنف - کتاب مشبهه	
۵۵۷	۳۰۵	۱	کتاب المصنف و المصنف - کتاب مشبهه	
۵۵۸	۳۰۶	۱	کتاب المصنف و المصنف - کتاب مشبهه	
۵۵۹	۳۰۷	۱	کتاب المصنف و المصنف - کتاب مشبهه	
۵۶۰	۳۰۸	۱	کتاب المصنف و المصنف - کتاب مشبهه	
۵۶۱	۳۰۹	۱	کتاب المصنف و المصنف - کتاب مشبهه	

ردیف	شماره کتاب	عنوان کتاب	موضوع	ملاحظات
۴۹۱	۷۹۰	الطه الساری	۱	
۴۹۲	۷۴۱	المدارون شرحه	۱	
۴۹۳	۷۳۵	تغار شریف	۱	
۴۹۴	۷۳۷	مواهب	۱	
۴۹۵	۷۹۶	فتح الی	۱	
۴۹۶	۷۹۷	...	۱	
۴۹۷	۷۹۸	الشیخ	۱	
۴۹۸	۷۹۹	شرح	۱	
۴۹۹	۸۳۷	تغار	۱	
۵۰۰	۸۵۰	عالم	۱	
۵۰۱	۸۵۱	منا	۱	
۵۰۲	۸۵۲	تقریب	۱	
۵۰۳	۶۷۹	کتاب	۱	بدون قلم
۵۰۴	۷۷۱	عائیه	۱	
۵۰۵	۷۷۲	معرفة	۱	
۵۰۶	۷۷۳	شرح	۱	
۵۰۷	۱۱۹۹	تقریب	۱	

ردیف	شماره کتاب	عنوان کتاب	موضوع	ملاحظات
۵۰۸	۹۰	کتاب	۱	
۵۰۹	۱۱۰	تقریب	۱	
۵۱۰	۱۴۰	اسماء	۱	۷۴۱
۵۱۱	۱۷۰	تقریب	۱	
۵۱۲	۱۸۰	المدارون	۱	
۵۱۳	۲۰۰	تقریب	۱	
۵۱۴	۲۱۰	...	۱	
۵۱۵	۲۲۰	...	۱	
۵۱۶	۲۳۰	...	۱	
۵۱۷	۲۴۰	...	۱	
۵۱۸	۲۵۰	المدارون	۱	
۵۱۹	۲۶۰	...	۱	
۵۲۰	۲۷۰	اول	۱	
۵۲۱	۲۸۰	تقریب	۱	
۵۲۲	۲۹۰	علائق	۱	
۵۲۳	۳۰۰	...	۱	
۵۲۴	۳۱۰	...	۱	
۵۲۵	۳۲۰	بدون قلم	۱	

ردیف	شماره کتاب	عنوان	موضوع	تاریخ
۶۷۲	۶۵۶	سوره ایام		۶۵۶
۶۷۳	۶۵۷			۶۵۷
۶۷۴	۶۵۸	القطب الاول في الجغرافيا		۶۵۸
۶۷۵	۶۵۹	الاناق		۶۵۹
۶۷۶	۶۶۰	الاناق		۶۶۰
۶۷۷	۶۶۱	الاربع		۶۶۱
۶۷۸	۶۶۲	الاناق		۶۶۲
۶۷۹	۶۶۳	مجموع جداوله		۶۶۳
۶۸۰	۶۶۴	الاناق		۶۶۴
۶۸۱	۶۶۵	جداوله		۶۶۵
۶۸۲	۶۶۶	مجموع		۶۶۶
۶۸۳	۶۶۷	فلس		۶۶۷
۶۸۴	۶۶۸	شفا و شفاء		۶۶۸
۶۸۵	۶۶۹	القطب الاول في الجغرافيا	سید صدر	۶۶۹
۶۸۶	۶۷۰	الاناق		۶۷۰
۶۸۷	۶۷۱	الاناق		۶۷۱
۶۸۸	۶۷۲	الاربع		۶۷۲
۶۸۹	۶۷۳	الاناق		۶۷۳
۶۹۰	۶۷۴	فلس		۶۷۴

ردیف	شماره کتاب	عنوان	موضوع	تاریخ
۶۵۵	۱۲۸۵	شرح العمدة في علوم الفقه		۱۲۸۵
۶۵۶	۱۲۸۶	عاشية العمدة في شرح العمدة		۱۲۸۶
۶۵۷	۱۲۸۷	الفرق بين الفقه والشرع في شرح عمدة الفقه		۱۲۸۷
۶۵۸	۱۲۸۸	تخصیص فی شرح عمدة الفقه		۱۲۸۸
۶۵۹	۱۲۸۹	توضیح الامارین فی شرح عمدة الفقه		۱۲۸۹
۶۶۰	۱۲۹۰	کتاب تخریج الامارین	۱۲۹۰	۱۲۹۰
۶۶۱	۱۲۹۱	القطب الاول في الجغرافيا		۱۲۹۱
۶۶۲	۱۲۹۲	الاناق		۱۲۹۲
۶۶۳	۱۲۹۳	مجموع الطبقات		۱۲۹۳
۶۶۴	۱۲۹۴	کتاب التمهید		۱۲۹۴
۶۶۵	۱۲۹۵	کتاب شرح الفقه في الامارین	۱۲۹۵	۱۲۹۵
۶۶۶	۱۲۹۶	ردی العمدة		۱۲۹۶
۶۶۷	۱۲۹۷	شرح عمدة الفقه في الامارین		۱۲۹۷
۶۶۸	۱۲۹۸	مصابير الفقه في شرح عمدة الفقه	۱۲۹۸	۱۲۹۸
۶۶۹	۱۲۹۹	کتاب التمهید في شرح عمدة الفقه	۱۲۹۹	۱۲۹۹
۶۷۰	۱۳۰۰	الهدایة في معرفة الامارین		۱۳۰۰
۶۷۱	۱۳۰۱	عماد السالكين في الجغرافيا		۱۳۰۱
۶۷۲	۱۳۰۲	سنة الفقه في بيان اصول الفقه		۱۳۰۲

ردیف	تاریخ	موضوع	ملاحظات
۴۳۷	۲۱۷	افراد الفبائیة در احوال	
۴۳۸	۲۱۸	الربیع	
۴۳۹	۲۲۰	تجدید اسماء	
۴۴۰	۲۲۱		
۴۴۱	۲۲۴	توزیع احوال در احوال	
۴۴۲	۲۲۸	شرح احوال امیران و بزرگان	
۴۴۳	۲۲۹	اعمال احوال	
۴۴۴	۲۳۱	افراد اول در احوال	
۴۴۵	۲۳۲	انسان	
۴۴۶	۲۳۳	انواع علم معانی و احوال	
۴۴۷	۲۳۴	فقه	
۴۴۸	۲۳۵	ربیع	
۴۴۹	۲۳۶	ردای نبوی و بیروتی	
۴۵۰	۲۳۷	تذکره ارباب علم	
۴۵۱	۲۳۸	مبدأ کمال باطنی و کمال کمال	
۴۵۲	۲۳۹	افراد اول در احوال و کمال کمال	
۴۵۳	۲۴۰	انسان و کمال کمال	
۴۵۴	۲۴۱	انسان و کمال کمال	

ردیف	تاریخ	موضوع	ملاحظات
۴۳۹	۲۲۰	مقام سرفروش	
۴۴۰	۲۲۱	انسان	
۴۴۱	۲۲۲	شرح احوال و کمال کمال	
۴۴۲	۲۲۳	انواع احوال	
۴۴۳	۲۲۴	مبدأ کمال	
۴۴۴	۲۲۵	مقام اول و دوم	
۴۴۵	۲۲۶	مقام کمال	
۴۴۶	۲۲۷	کتابخانه الفقهی در احوال	
۴۴۷	۲۲۸	مقام کمال	
۴۴۸	۲۲۹	کتابخانه الفقهی در احوال	
۴۴۹	۲۳۰	مقام کمال	
۴۵۰	۲۳۱	مقام کمال	
۴۵۱	۲۳۲	کتابخانه الفقهی در احوال	
۴۵۲	۲۳۳	مقام کمال	
۴۵۳	۲۳۴	کتابخانه الفقهی در احوال	
۴۵۴	۲۳۵	مقام کمال	
۴۵۵	۲۳۶	مقام کمال	
۴۵۶	۲۳۷	مقام کمال	
۴۵۷	۲۳۸	مقام کمال	
۴۵۸	۲۳۹	مقام کمال	
۴۵۹	۲۴۰	مقام کمال	
۴۶۰	۲۴۱	مقام کمال	

ردیف	موضوع	تعداد	ملاحظات	ردیف	موضوع	تعداد	ملاحظات
۴۰۱	جدول مهندسی	۱۷۶		۴۸۲	جدول مهندسی	۱۷۶	
۴۰۲	نقشه	۱۷۵		۴۸۳	جدول مهندسی	۱۷۵	
۴۰۳	مدرس و نام	۱۷۶		۴۸۴	جدول مهندسی	۱۷۶	
۴۰۴	نقشه	۱۷۷		۴۸۵	جدول مهندسی	۱۷۷	
۴۰۵	نقشه	۱۷۸		۴۸۶	جدول مهندسی	۱۷۸	
۴۰۶	اول	۱۷۹		۴۸۷	جدول مهندسی	۱۷۹	
۴۰۷	نقشه	۱۸۰		۴۸۸	جدول مهندسی	۱۸۰	
۴۰۸	نقشه	۱۸۱		۴۸۹	جدول مهندسی	۱۸۱	
۴۰۹	نقشه	۱۸۲		۴۹۰	جدول مهندسی	۱۸۲	
۴۱۰	نقشه	۱۸۳		۴۹۱	جدول مهندسی	۱۸۳	
۴۱۱	نقشه	۱۸۴		۴۹۲	جدول مهندسی	۱۸۴	
۴۱۲	نقشه	۱۸۵		۴۹۳	جدول مهندسی	۱۸۵	
۴۱۳	شرح ایداعاتی	۱۸۶		۴۹۴	جدول مهندسی	۱۸۶	
۴۱۴	مجموع	۱۸۷		۴۹۵	جدول مهندسی	۱۸۷	
۴۱۵	شرح	۱۸۸		۴۹۶	جدول مهندسی	۱۸۸	
۴۱۶	نقشه	۱۸۹		۴۹۷	جدول مهندسی	۱۸۹	
۴۱۷	نقشه	۱۹۰		۴۹۸	جدول مهندسی	۱۹۰	
۴۱۸	شرح	۱۹۱		۴۹۹	جدول مهندسی	۱۹۱	

۳۶۵
 ۳۶۶
 ۳۶۷
 ۳۶۸
 ۳۶۹
 ۳۷۰
 ۳۷۱
 ۳۷۲
 ۳۷۳
 ۳۷۴
 ۳۷۵
 ۳۷۶
 ۳۷۷
 ۳۷۸
 ۳۷۹
 ۳۸۰
 ۳۸۱
 ۳۸۲

ردیف	موضوع	تعداد	ملاحظات
۱	الهدایة فی تفسیر قرآن	۱۰۰۰	
۲	انوار	۱۰۰۰	
۳	تفسیر قرآن جلد اول	۱۰۰۰	
۴	اسباب نزول قرآن	۱۰۰۰	
۵	تفسیر قرآن جلد اول	۱۰۰۰	
۶	تفسیر قرآن	۱۰۰۰	
۷	کتاب تفسیر قرآن	۱۰۰۰	
۸	تفسیر قرآن	۱۰۰۰	
۹	کتاب مجاهد و قرآن	۱۰۰۰	
۱۰	ابرهام و قرآن	۱۰۰۰	
۱۱	تفسیر قرآن	۱۰۰۰	
۱۲	سیاق قرآن	۱۰۰۰	
۱۳	کتاب تفسیر قرآن	۱۰۰۰	
۱۴	قرآن العربی	۱۰۰۰	
۱۵	نور قرآن در موعود	۱۰۰۰	
۱۶	نوری تفسیر قرآن	۱۰۰۰	
۱۷	الربیع فی تفسیر قرآن	۱۰۰۰	
۱۸	غریب قرآن	۱۰۰۰	
۱۹	کتاب تفسیر قرآن	۱۰۰۰	

ردیف	موضوع	تعداد	ملاحظات
۱	کتاب تفسیر قرآن	۱۰۰۰	
۲	الربیع فی تفسیر قرآن	۱۰۰۰	
۳	تفسیر قرآن	۱۰۰۰	
۴	تفسیر قرآن	۱۰۰۰	
۵	تفسیر قرآن	۱۰۰۰	
۶	تفسیر قرآن	۱۰۰۰	
۷	تفسیر قرآن	۱۰۰۰	
۸	تفسیر قرآن	۱۰۰۰	
۹	تفسیر قرآن	۱۰۰۰	
۱۰	تفسیر قرآن	۱۰۰۰	
۱۱	تفسیر قرآن	۱۰۰۰	
۱۲	تفسیر قرآن	۱۰۰۰	
۱۳	تفسیر قرآن	۱۰۰۰	
۱۴	تفسیر قرآن	۱۰۰۰	
۱۵	تفسیر قرآن	۱۰۰۰	
۱۶	تفسیر قرآن	۱۰۰۰	
۱۷	تفسیر قرآن	۱۰۰۰	
۱۸	تفسیر قرآن	۱۰۰۰	
۱۹	تفسیر قرآن	۱۰۰۰	
۲۰	تفسیر قرآن	۱۰۰۰	

ردیف	شماره قفسه	موضوع	تاریخ خرید	ملاحظات	ردیف	شماره قفسه	موضوع	تاریخ خرید	ملاحظات
۲۴۹	۱۰۰	الجزء الاول من التلخيص			۲۱۱	۱۰۰	مدون كوزل و ساجورلد	۱۰۰۰	
۲۵۰	۱۰۱	الجزء الثاني	۱۱۷۴		۲۱۲	۱۰۰۱	مدون كوزل و ساجورلد	۱۰۰۱	
۲۵۱	۱۰۲	مصابيح السيرة النبوية			۲۱۳	۱۰۰۲	مدون كوزل و ساجورلد	۱۰۰۲	
۲۵۲	۱۰۳	كتاب الفقه القديم و الحديث	۱۰۸۸		۲۱۴	۱۰۰۳	مجموعه استيفان ميخود و ساجورلد		
۲۵۳	۱۰۴	شرح اصول الفقه	۱۱۷۰		۲۱۵	۱۰۰۴	شرح اصول الفقه		
۲۵۴	۱۰۵	مصابيح الفقه في الفقه السني	۷۷۹		۲۱۶	۱۰۰۵	تفسير		
۲۵۵	۱۰۶	شرح عمدة الطالب	۹۹۹		۲۱۷	۱۰۰۶	مدون كوزل و ساجورلد	۱۱۷۹	
۲۵۶	۱۰۷	مصابيح السيرة النبوية			۲۱۸	۱۰۰۷			
۲۵۷	۱۰۸	الشرح في شرح الفقه			۲۱۹	۱۰۰۸			
۲۵۸	۱۰۹	كتاب الفقه في الفقه السني			۲۲۰	۱۰۰۹	المدون من مائة اربعة على يد		
۲۵۹	۱۱۰	شرح عمدة الطالب			۲۲۱	۱۰۱۰	المدون من مائة اربعة على يد		
۲۶۰	۱۱۱	كتاب الفقه السني	۷۴۸		۲۲۲	۱۰۱۱	المدون من مائة اربعة		
۲۶۱	۱۱۲	مجموعه الزمان و الزمان			۲۲۳	۱۰۱۲	المدون من مائة اربعة		
۲۶۲	۱۱۳	شرح عمدة الطالب			۲۲۴	۱۰۱۳	المدون من مائة اربعة		
۲۶۳	۱۱۴	شرح عمدة الطالب			۲۲۵	۱۰۱۴	المدون من مائة اربعة		
۲۶۴	۱۱۵	المدون من مائة اربعة	۸۵۹		۲۲۶	۱۰۱۵	شرح عمدة الطالب		
۲۶۵	۱۱۶	المدون من مائة اربعة			۲۲۷	۱۰۱۶	المدون من مائة اربعة		
۲۶۶	۱۱۷	شرح عمدة الطالب	۱۰۴۱		۲۲۸	۱۰۱۷	المدون من مائة اربعة	۱۱۷۴	

ردیف	موضوع	موضوع	موضوع	موضوع	موضوع
۲۹۳	حدائق استاجول	حدائق استاجول	حدائق استاجول	حدائق استاجول	حدائق استاجول
۲۹۴					
۲۹۵					
۲۹۶					
۲۹۷	حدائق استاجول	حدائق استاجول	حدائق استاجول	حدائق استاجول	حدائق استاجول
۲۹۸					
۲۹۹					
۳۰۰					
۳۰۱					
۳۰۲					
۳۰۳					
۳۰۴					
۳۰۵					
۳۰۶					
۳۰۷					
۳۰۸					
۳۰۹					
۳۱۰					

ردیف	موضوع	موضوع	موضوع	موضوع	موضوع
۲۷۵	حدائق استاجول	حدائق استاجول	حدائق استاجول	حدائق استاجول	حدائق استاجول
۲۷۶					
۲۷۷					
۲۷۸					
۲۷۹					
۲۸۰					
۲۸۱					
۲۸۲					
۲۸۳					
۲۸۴					
۲۸۵					
۲۸۶					
۲۸۷					
۲۸۸					
۲۸۹					
۲۹۰					
۲۹۱					
۲۹۲					

ردیف	موضوع	محل نگارش	تاریخ نگارش	تعداد صفحات	تعداد جلد	ملاحظات
۴۵۷		مکتب نجف	۱۳۶۰	۲۰	۱	از جمله کتب و نسخه های خطی
۴۵۸		مکتب نجف	۱۳۴۲	۵۰	۱	سازمان کتب و اسناد کتبی
۴۵۹	تفصیلات	مکتب نجف	۱۱۸۴	۹۰	۱	از جمله کتب و نسخه های خطی
۴۶۰	تفصیلات و مدارج	مکتب نجف	۱۳۱۴	۱۱۰	۱	کتابخانه کتبی
۴۶۱		مکتب نجف	۱۳۵۰	۱۴	۱	از جمله کتب و نسخه های خطی
۴۶۲		مکتب نجف		۲۸	۱	از جمله کتب و نسخه های خطی
۴۶۳		مکتب نجف		۶۴	۱	از جمله کتب و نسخه های خطی
۴۶۴		مکتب نجف	۱۱۴۳	۱۳۱	۱	از جمله کتب و نسخه های خطی
۴۶۵	مدیریت کتب و نسخه های خطی	مکتب نجف	۱۰۶۲	۱۳۵	۱	
۴۶۶	مدیریت کتب و نسخه های خطی	مکتب نجف	۱۳۵۴	۱۳۹	۱	
۴۶۷		مکتب نجف	۱۳۴۰	۱۱۴	۱	
۴۶۸		مکتب نجف	۱۳۷۰	۱۵۶	۱	
۴۶۹		مکتب نجف	۱۳۵۸	۱۵۵	۱	
۴۷۰		مکتب نجف	۱۳۴۱	۱۵۷	۱	
۴۷۱		مکتب نجف	۱۳۳۴	۱۶۰	۱	
۴۷۲	تفصیلات	مکتب نجف	۱۳۷۴	۱۶۴	۱	
۴۷۳		مکتب نجف	۱۳۳۸	۱۱۳	۱	
۴۷۴		مکتب نجف	۱۳۶۰	۱۳۰	۱	
۴۵۰		مکتب نجف	۱۳۶۷	۴۰	۱	
۴۵۱		مکتب نجف	۱۳۷۴	۶۰	۱	
۴۵۲		مکتب نجف		۱۱	۱	
۴۵۳		مکتب نجف		۱۰	۱	
۴۵۴		مکتب نجف		۱۰	۱	
۴۵۵		مکتب نجف	۱۳۷۴	۱۰	۱	از جمله کتب و نسخه های خطی
۴۵۶		مکتب نجف	۱۳۳۸	۱۳۱	۱	

مجموعه کتب و نسخه های خطی موجود

ردیف	تاریخ	موضوع	محل	ملاحظات
۲۰۴	۱۱۰	مختصات	خراسان	ابن محمد بن میانوری ، رقیب .
۲۰۵	۱۱۰	مختصات	خراسان	ابن کاران ، مرید و رقیب .
۲۰۶	۱۲۶	مختصات	فلسطین	
۲۰۷	۱۱۰	مختصات	ایران	رقیب .
۲۰۸	۱۱۰	مختصات	ایران	ابن محمد بن میانوری ، سراج رقیب ، عجم کار .
۲۰۹	۱۱۰	مختصات	ایران	محمد بن سراج
۲۱۰	۱۱۰	مختصات	ایران	ابن محمد بن میانوری ، سراج رقیب ، ایران رقیب .
۲۱۱	۱۱۰	مختصات	ایران	ابن محمد بن میانوری ، رقیب .
۲۱۲	۱۱۰	مختصات	ایران	ابن محمد بن میانوری ، سراج رقیب ، ایران رقیب .
۲۱۳	۱۱۰	مختصات	ایران	ابن محمد بن میانوری ، سراج رقیب ، ایران رقیب .
۲۱۴	۱۱۰	مختصات	ایران	ابن محمد بن میانوری ، سراج رقیب ، ایران رقیب .
۲۱۵	۱۱۰	مختصات	ایران	ابن محمد بن میانوری ، سراج رقیب ، ایران رقیب .
۲۱۶	۱۱۰	مختصات	ایران	ابن محمد بن میانوری ، سراج رقیب ، ایران رقیب .
۲۱۷	۱۱۰	مختصات	ایران	ابن محمد بن میانوری ، سراج رقیب ، ایران رقیب .
۲۱۸	۱۱۰	مختصات	ایران	ابن محمد بن میانوری ، سراج رقیب ، ایران رقیب .
۲۱۹	۱۱۰	مختصات	ایران	ابن محمد بن میانوری ، سراج رقیب ، ایران رقیب .
۲۲۰	۱۱۰	مختصات	ایران	ابن محمد بن میانوری ، سراج رقیب ، ایران رقیب .

ردیف	تاریخ	موضوع	محل	ملاحظات
۲۲۱	۱۱۰	مختصات	ایران	ابن محمد بن میانوری ، سراج رقیب ، ایران رقیب .
۲۲۲	۱۱۰	مختصات	ایران	ابن محمد بن میانوری ، سراج رقیب ، ایران رقیب .
۲۲۳	۱۱۰	مختصات	ایران	ابن محمد بن میانوری ، سراج رقیب ، ایران رقیب .
۲۲۴	۱۱۰	مختصات	ایران	ابن محمد بن میانوری ، سراج رقیب ، ایران رقیب .
۲۲۵	۱۱۰	مختصات	ایران	ابن محمد بن میانوری ، سراج رقیب ، ایران رقیب .
۲۲۶	۱۱۰	مختصات	ایران	ابن محمد بن میانوری ، سراج رقیب ، ایران رقیب .
۲۲۷	۱۱۰	مختصات	ایران	ابن محمد بن میانوری ، سراج رقیب ، ایران رقیب .
۲۲۸	۱۱۰	مختصات	ایران	ابن محمد بن میانوری ، سراج رقیب ، ایران رقیب .
۲۲۹	۱۱۰	مختصات	ایران	ابن محمد بن میانوری ، سراج رقیب ، ایران رقیب .
۲۳۰	۱۱۰	مختصات	ایران	ابن محمد بن میانوری ، سراج رقیب ، ایران رقیب .

۱۸۰

ردیف	تاریخ	موضوع	محل نگارش
۱۸۰	۸۶	۵۵	اصناف و افعال
۱۸۱	۸۷	۵۶	اصناف و افعال
۱۸۲	۸۸	۵۷	اصناف و افعال
۱۸۳	۸۹	۵۸	اصناف و افعال
۱۸۴	۹۰	۵۹	اصناف و افعال
۱۸۵	۹۱	۶۰	اصناف و افعال

حرم شریف حضرت سید مرتضی در تبرک مورود در جی در تبرک مورود

حرم مطهره جناب سید مرتضی در تبرک مورود در جی در تبرک مورود...
 این حرم مطهره در تبرک مورود در جی در تبرک مورود...
 در تبرک مورود در جی در تبرک مورود...
 در تبرک مورود در جی در تبرک مورود...

حرم شریف حضرت سید مرتضی در تبرک مورود در جی در تبرک مورود

حرم مطهره جناب سید مرتضی در تبرک مورود در جی در تبرک مورود...
 این حرم مطهره در تبرک مورود در جی در تبرک مورود...
 در تبرک مورود در جی در تبرک مورود...
 در تبرک مورود در جی در تبرک مورود...

روضه مطهره شجره سده موجود بولان لب مقدسك اسامی

ردیف	تاریخ	موضوع	محل نگارش
۱۸۶			اصناف و افعال
۱۸۷			اصناف و افعال
۱۸۸			اصناف و افعال
۱۸۹			اصناف و افعال
۱۹۰			اصناف و افعال
۱۹۱			اصناف و افعال
۱۹۲			اصناف و افعال
۱۹۳			اصناف و افعال
۱۹۴			اصناف و افعال
۱۹۵			اصناف و افعال
۱۹۶			اصناف و افعال
۱۹۷			اصناف و افعال
۱۹۸			اصناف و افعال
۱۹۹			اصناف و افعال
۲۰۰			اصناف و افعال
۲۰۱			اصناف و افعال
۲۰۲			اصناف و افعال

ردیف	تاریخ	موضوع	محل	ملاحظات
۱۴۴	۲۸	بیمه و کتابه بایچه نمودار انجمن	کتابخانه	۲۴
۱۴۵	۲۹	زیمی قوی در مورد و ابرام بجهت	...	۲۲
۱۴۶	۳۰	قرآن زیمه اوزار به عمارت خوانده	مدرسه	۲۱
۱۴۷	۳۱	در مورد و شیخ و بایچه عوی	...	۲۶
۱۴۸	۳۲	زیمی قرآن و معانی و نحو آرد	مدرسه	۲۷
۱۴۹	۳۳	بایچه و معانی و نحو آرد	مدرسه	۲۹
۱۵۰	۳۴	کودک و قوی در مورد	مدرسه	۳۰
۱۵۱	۳۵	مائی و زیمی و کورده - بجز معانی و شیخ صوما	مدرسه	۳۱
۱۵۲	۳۶	زیمی قرآن و آیه قرآن بایچه و زیمی در باب انبیا	مدرسه	۳۲
۱۵۳	۳۷	زیمی و کورده - زیمی و معانی و نحو آرد	کتابخانه	۳۳
۱۵۴	۳۸	بجز قوی و نحو بایچه و کورده - بجهت	مدرسه	۳۴
۱۵۵	۳۹	کلی کورده و معنی و کورده - بجهت	مدرسه	۳۵
۱۵۶	۴۰	بایچه زیمه اوزار بایچه آرد	...	۳۷
۱۵۷	۴۱	زیمی و بایچه و معانی و زیمی و نحو معنی	...	۳۸
۱۵۸	۴۲	زیمی و بایچه و معانی و نحو معنی	...	۳۹
۱۵۹	۴۳	بایچه زیمه اوزار به عمارت خوانده	...	۴۰
۱۶۰	۴۴	زیمی بایچه زیمی قرآن و معانی و نحو بایچه	کتابخانه	۴۱
۱۶۱	۴۵	بایچه زیمه اوزار به عمارت خوانده	کتابخانه	۴۲

ردیف	تعداد	نوع	جنس		تعداد	ردیف
			تعداد	نوع		
۱۲۴	۳۰	۳۰	۱۲۴
۱۲۵	۳۰	۳۰	۱۲۵
۱۲۶	۳۰	۳۰	۱۲۶
۱۲۷	۳۰	۳۰	۱۲۷
۱۲۸	۳۰	۳۰	۱۲۸
۱۲۹	۳۰	۳۰	۱۲۹
۱۳۰	۳۰	۳۰	۱۳۰
۱۳۱	۳۰	۳۰	۱۳۱

۹۹ - ۹۸ ...
 ۹۹ - ۹۸ ...
 ۹۹ - ۹۸ ...

حرم شریف حضرت خدیجه کبری (س) بانوار کماله ...
 کتبه و نسخه و باره پنجمه اولاد شادک اوصاف و جنس و اوصاف

ردیف	تعداد	نوع	جنس		تعداد	ردیف
			تعداد	نوع		
۱۲۴	۳۰	۳۰	۱۲۴
۱۲۵	۳۰	۳۰	۱۲۵
۱۲۶	۳۰	۳۰	۱۲۶
۱۲۷	۳۰	۳۰	۱۲۷
۱۲۸	۳۰	۳۰	۱۲۸
۱۲۹	۳۰	۳۰	۱۲۹
۱۳۰	۳۰	۳۰	۱۳۰
۱۳۱	۳۰	۳۰	۱۳۱

مقدار	تقدیم برین	قیمت آنوقت	قیمت آنوقت
		۹	۹
		۸	۸
		۷	۷
نور و نور در این	۱۲۲۱	۷	۷
		۸	۸
برای و بیرون		۱۰	۱۰

۹۰

مقدار	تقدیم برین	قیمت آنوقت	قیمت آنوقت
		۹	۹
		۸	۸
		۷	۷
نور و نور در این	۱۲۲۱	۷	۷
		۸	۸
برای و بیرون		۱۰	۱۰

۹۱

۹۲

۹۳

۹۴

۹۵

« انجیر ابلخی در نزد کونز بلبه مرصعات »

بستانان سلطان در بصره ماه در نزدیک آنون مقدسی

مرصعات کونز در آنون

۴۸-۴۵
۴۸-۴۴

انون کورداک
۱۷۶
۷۸

انون کورداک
۱۷۶
۷۸

۴۸-۱۴
۴۸-۱۴

انون با اوس
۱۷۸
۷۵

انون با اوس
۱۷۸
۷۵

۴۸-۱۴
۴۸-۱۴

انون کورداک
۱۷۹
۷۶

انون کورداک
۱۷۹
۷۶

۴۸-۱۴
۴۸-۱۴

انون کورداک
۱۸۰
۷۷

انون کورداک
۱۸۰
۷۷

۴۸-۴۵
۴۸-۴۴

انون کورداک
۱۸۱
۷۸

انون کورداک
۱۸۱
۷۸

انون کورداک
۱۸۲
۷۹

انون کورداک
۱۸۲
۷۹

مبلغت که در هر
شماره انون

۴۰۰

تقدیم این را
کند ماکدنه انون کورداک
فرقند

نمود دفتر دفتر بود

۵۰۰

تقدیم این را
نمای این که در این کتب
نمای این که در این کتب

نمای این که در این کتب
نمای این که در این کتب

۴۰۰

تقدیم این را
مستحق هدیه خانه
مستحق هدیه خانه

مستحق هدیه خانه
مستحق هدیه خانه

۴۰۰

تقدیم این را
مستحق هدیه خانه
مستحق هدیه خانه

مستحق هدیه خانه
مستحق هدیه خانه

۶۰۰۰

تقدیم این را
مستحق هدیه خانه
مستحق هدیه خانه

مستحق هدیه خانه
مستحق هدیه خانه

۴۰۰

تقدیم این را
مستحق هدیه خانه
مستحق هدیه خانه

مستحق هدیه خانه
مستحق هدیه خانه

ردیف	مبلغ	توضیحات	تاریخ	ملاحظات
۷۲	۸۰۰	بزرگ آماناس بازنئی در آغوش با کادی آغوشی عیال و ...	۸۰۰	۸۰۰
۷۳	۶۰	کار خیم سبک آنون جور زان	۶۰	۶۰
۷۴	۲۰۰	در باغی باغی آنون در آغوشی در باغی ...	۲۰۰	۲۰۰
۷۵	۲۰۰	بجز آنون در باغی آنون در باغی ...	۲۰۰	۲۰۰
۷۶	۵۰۰	بسی در باغی آنون در باغی آنون در باغی ...	۵۰۰	۵۰۰
۷۷	۶۰۰	بسی در باغی آنون در باغی آنون در باغی ...	۶۰۰	۶۰۰

ردیف	مبلغ	توضیحات	تاریخ	ملاحظات
۷۲	۸۰۰	بزرگ آماناس بازنئی در آغوش با کادی آغوشی عیال و ...	۸۰۰	۸۰۰
۷۳	۶۰	کار خیم سبک آنون جور زان	۶۰	۶۰
۷۴	۲۰۰	در باغی باغی آنون در آغوشی در باغی ...	۲۰۰	۲۰۰
۷۵	۲۰۰	بجز آنون در باغی آنون در باغی ...	۲۰۰	۲۰۰
۷۶	۵۰۰	بسی در باغی آنون در باغی آنون در باغی ...	۵۰۰	۵۰۰
۷۷	۶۰۰	بسی در باغی آنون در باغی آنون در باغی ...	۶۰۰	۶۰۰

ردیف	تاریخ	مبلغ	شرح
۶۶	۸۶/۱۴	۴۹۰	آنون کلید است
۶۷	۸۶/۱۴	۴۹۰	آنون کلید است
۶۸	۸۶/۱۴	۴۹۰	آنون کلید است
۶۹	۸۶/۱۴	۴۹۰	آنون کلید است
۷۰	۸۶/۱۴	۴۹۰	آنون کلید است
۷۱	۸۶/۱۴	۴۹۰	آنون کلید است

ادرسان و اشغال

آنون کلید است که از آنجا که در آنجا موجود است

آنون کلید است که در آنجا موجود است

آنون کلید است که در آنجا موجود است

آنون کلید است که در آنجا موجود است

آنون کلید است که در آنجا موجود است

آنون کلید است که در آنجا موجود است

ردیف	تاریخ	مبلغ	شرح
۲۰۰	۹۰	۱۰۰	کلید است
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	کلید است
۲۰۰	۲۰۰	۲۰۰	کلید است
۱۱۰	۱۱۰	۱۱۰	کلید است
۱۵۰۰	۱۵۰۰	۱۵۰۰	کلید است
۸۰۰	۸۰۰	۸۰۰	کلید است

تقدیم این کار

تقدیم این کار

تقدیم این کار

تقدیم این کار

تقدیم این کار

تقدیم این کار

ردیف	تاریخ	مبلغ	شرح
۳۰۰	۳۰۰	۳۰۰	کلید است
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	کلید است
۲۰۰	۲۰۰	۲۰۰	کلید است
۱۱۰	۱۱۰	۱۱۰	کلید است
۱۵۰۰	۱۵۰۰	۱۵۰۰	کلید است
۸۰۰	۸۰۰	۸۰۰	کلید است

تقدیم این کار

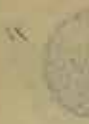
تقدیم این کار

تقدیم این کار

تقدیم این کار

تقدیم این کار

تقدیم این کار

۲۰

۷۰/۵۶	۷۰/۵۶	۷۰/۵۶	۷۰/۵۶	۷۰/۵۶	۷۰/۵۶
۷۰/۵۶	۷۰/۵۶	۷۰/۵۶	۷۰/۵۶	۷۰/۵۶	۷۰/۵۶
۷۰/۵۶	۷۰/۵۶	۷۰/۵۶	۷۰/۵۶	۷۰/۵۶	۷۰/۵۶
۷۰/۵۶	۷۰/۵۶	۷۰/۵۶	۷۰/۵۶	۷۰/۵۶	۷۰/۵۶
۷۰/۵۶	۷۰/۵۶	۷۰/۵۶	۷۰/۵۶	۷۰/۵۶	۷۰/۵۶
۷۰/۵۶	۷۰/۵۶	۷۰/۵۶	۷۰/۵۶	۷۰/۵۶	۷۰/۵۶
۷۰/۵۶	۷۰/۵۶	۷۰/۵۶	۷۰/۵۶	۷۰/۵۶	۷۰/۵۶
۷۰/۵۶	۷۰/۵۶	۷۰/۵۶	۷۰/۵۶	۷۰/۵۶	۷۰/۵۶
۷۰/۵۶	۷۰/۵۶	۷۰/۵۶	۷۰/۵۶	۷۰/۵۶	۷۰/۵۶
۷۰/۵۶	۷۰/۵۶	۷۰/۵۶	۷۰/۵۶	۷۰/۵۶	۷۰/۵۶

ارصاف و احوالی

بروز و باقون در روزهای سه شنبه انون فایردلی کدم کدم قناب
 بروز و باقون در روزهای سه شنبه انون فایردلی صبر کدم قناب
 بروز و باقون در روزهای سه شنبه انون فایردلی صبر کدم قناب
 انون فایردلی روزهای اوقای باقون در روزهای سه شنبه
 بجم روزهای درگزانه قبلی طابان قناب
 سروز کاران و بجز انون با بجم و بجم قبلی طابان قناب

مدد احوالی

۲۰۰	۱۰۰۰	۲۰۰	۱۰۰۰	۲۰۰	۱۰۰۰
۲۰۰	۱۰۰۰	۲۰۰	۱۰۰۰	۲۰۰	۱۰۰۰
۲۰۰	۱۰۰۰	۲۰۰	۱۰۰۰	۲۰۰	۱۰۰۰
۲۰۰	۱۰۰۰	۲۰۰	۱۰۰۰	۲۰۰	۱۰۰۰
۲۰۰	۱۰۰۰	۲۰۰	۱۰۰۰	۲۰۰	۱۰۰۰
۲۰۰	۱۰۰۰	۲۰۰	۱۰۰۰	۲۰۰	۱۰۰۰
۲۰۰	۱۰۰۰	۲۰۰	۱۰۰۰	۲۰۰	۱۰۰۰
۲۰۰	۱۰۰۰	۲۰۰	۱۰۰۰	۲۰۰	۱۰۰۰
۲۰۰	۱۰۰۰	۲۰۰	۱۰۰۰	۲۰۰	۱۰۰۰
۲۰۰	۱۰۰۰	۲۰۰	۱۰۰۰	۲۰۰	۱۰۰۰

تعیینات درگزانه موافقت . در روزهای سه شنبه انون فایردلی کدم کدم قناب
 نبود و قناب درگزانه درگزانه کدم کدم قناب
 مقرر کدم درگزانه بر آن نفع اولی شنبه درگزانه درگزانه کدم کدم قناب
 نفع اولی کدم کدم قناب نبود و قناب درگزانه نفع اولی کدم کدم قناب
 نبود و قناب درگزانه موافقت
 درگزانه نفع اولی کدم کدم قناب
 درگزانه کدم کدم قناب
 درگزانه کدم کدم قناب

۲۰

محل وقوع واقعه	تعداد کشته شده	تعداد زنده مانده	توضیحات
سید علی قزوینی و دیگران در راه...	۱۰۰	۱۰۰	تعداد کشته شده در راه...
سید علی قزوینی و دیگران در راه...	۱۵۰	۱۴۰	تعداد کشته شده در راه...
سید علی قزوینی و دیگران در راه...	۴۰	۳۵	تعداد کشته شده در راه...
سید علی قزوینی و دیگران در راه...	۵۰۰	۵۰۰	تعداد کشته شده در راه...
سید علی قزوینی و دیگران در راه...	۷۵	۷۰	تعداد کشته شده در راه...
سید علی قزوینی و دیگران در راه...	۴۰۰	۴۰۰	تعداد کشته شده در راه...

محل وقوع واقعه	تعداد کشته شده	تعداد زنده مانده	توضیحات
سید علی قزوینی و دیگران در راه...	۳۰	۳۰	تعداد کشته شده در راه...
سید علی قزوینی و دیگران در راه...	۱۰	۱۰	تعداد کشته شده در راه...
سید علی قزوینی و دیگران در راه...	۲۰	۲۰	تعداد کشته شده در راه...
سید علی قزوینی و دیگران در راه...	۱۰	۱۰	تعداد کشته شده در راه...
سید علی قزوینی و دیگران در راه...	۳۰	۳۰	تعداد کشته شده در راه...
سید علی قزوینی و دیگران در راه...	۱۰	۱۰	تعداد کشته شده در راه...

ردیف	مبلغ	درصد	ادعای و تکالیف
۳۶	۴۷/۲۲	۱۰	اورز با قوت از مزید آنون جنرال هم چیزی مراد شده است. بعد آنستف - بوزارده - پارچه کتله - صفت - در و پارچه
۳۷	۴۷/۲۲	۱/۸۳	آنون اورز - آریجه بودی در مورد مینا آنون جنرال و فنانی آنستف -
۳۸	۴۷/۲۲	۱/۹۳	آنستف سبک و لرا قدیم یا هم آن رسد معامه قبا - در چنگله آنون - چیزی ۱ و در جبرک آری او ج در آنون - در کما قدیم آنستف -
۳۹	۴۷/۲۲	۱/۹۳	باجه سبک و صفت - در آن چیزی بر کولی آنون قدیم آنستف -
۴۰	۴۷/۲۲	۱/۹۳	آنون چیزی با صفت آنون قدیم -
۴۱	۴۷/۲۲	۱/۹۳	اطراف لغز - راه او فاده - او در سالیه جزا بر خط حتی کن بودک -

مبلغ	درصد	تقدیم بر و ادعای	مقدیم بر و ادعای	مقدیم بر و ادعای
۲۰				مقدیم با چیزی در کرده - که مراد شده است -
۵۰۰		۱۷۰۰	۱۷۰۰	مقدیم با چیزی در کرده - که مراد شده است -
۵۰۰		۱۷۰۰	۱۷۰۰	مقدیم با چیزی در کرده - که مراد شده است -
۲۰۰		۱۷۰۰	۱۷۰۰	مقدیم با چیزی در کرده - که مراد شده است -
۱۰۰		۱۷۰۰	۱۷۰۰	مقدیم با چیزی در کرده - که مراد شده است -
۱۰		۱۷۰۰	۱۷۰۰	مقدیم با چیزی در کرده - که مراد شده است -

مدها	تقدیم این زان	قیمت کتبی در روز	قیمت کتبی
نموده وقت در روز ... میکشود اوقات ... نویسید ... هر روز ...		۶۰۰۰	۳۰۰
نموده وقت در روز ...		۶۰۰۰	۱۰۰۰۰۰
نموده وقت در روز ... در روز ...		۶۰۰	۲۰
نموده وقت در روز ... در روز ...		۲۰۰	۷۰
نموده اوقات ...			۴۴
نموده وقت در روز ...	سلطان ...	۶۰۰	۲۰۰

ادعای و الحالی

بسم	در روز	قیمت کتبی	قیمت کتبی
انوار	$\frac{1}{27}$	۶۰۰۰	۳۰۰
انوار	$\frac{1}{28}$	۶۰۰۰	۱۰۰۰۰۰
انوار	$\frac{1}{29}$	۶۰۰	۲۰
انوار	$\frac{1}{27}$	۲۰۰	۷۰
انوار	$\frac{1}{31}$		۴۴
انوار	$\frac{1}{22}$	۶۰۰	۲۰۰

۳۰

۳۱

۳۲

۳۳

۳۴

۳۵

۳۸-۳۹

ردیف	مقدار	نوع	توضیحات
۲۴	۱/۴	آغوش سفید	ادویه و زعفران و سایر ادویه‌ها در روز چهارم تا ششم
۲۵	۱/۴	پودر سفید	سبک و باریک و بسیار نرم و در روز ششم تا هفتم
۲۶	۱/۴	سبک سفید	سبک و باریک و بسیار نرم و در روز ششم تا هفتم
۲۷	۱/۴	آغوش سفید	سبک و باریک و بسیار نرم و در روز ششم تا هفتم
۲۸	۱/۴	آغوش سفید	سبک و باریک و بسیار نرم و در روز ششم تا هفتم
۲۹	۱/۴	آغوش سفید	سبک و باریک و بسیار نرم و در روز ششم تا هفتم

ردیف	مقدار	نوع	توضیحات
۳۰	۳۰	نور و قند	نور و قند و زعفران سفید
۳۱	۶۰۰	آغوش سفید	آغوش سفید و بسیار نرم
۳۲	۶۰۰	آغوش سفید	آغوش سفید و بسیار نرم
۳۳	۱۱۱۳	سبک سفید	سبک سفید و بسیار نرم و در روز ششم تا هفتم
۳۴	۷۵۰	سبک سفید	سبک سفید و بسیار نرم و در روز ششم تا هفتم
۳۵	۷۰۰	نور و قند	نور و قند و زعفران سفید

ارمان و انعام

ردیف	شرح	نوع انعام	مقدار انعام	مقدار انعام
۱۸	آن که در اول آورده شد و آنکه در اول آورده شد و آنکه در اول آورده شد...	نوع انعام	۱۰۰۰	۲۰۰۰
۱۹	آن که در اول آورده شد و آنکه در اول آورده شد و آنکه در اول آورده شد...	نوع انعام	۲۵۰۰۰	۴۰۰۰۰
۲۰	آن که در اول آورده شد و آنکه در اول آورده شد و آنکه در اول آورده شد...	نوع انعام	۱۰۰۰۰۰	۱۲۰۰۰۰
۲۱	آن که در اول آورده شد و آنکه در اول آورده شد و آنکه در اول آورده شد...	نوع انعام	۱۰۰	۱۵۰
۲۲	آن که در اول آورده شد و آنکه در اول آورده شد و آنکه در اول آورده شد...	نوع انعام	۱۰۰۰۰۰	۱۵۰۰۰
۲۳	آن که در اول آورده شد و آنکه در اول آورده شد و آنکه در اول آورده شد...	نوع انعام	۱۰۰	۵۰

۱۸
۱۹
۲۰
۲۱
۲۲
۲۳

این سند در روز دوشنبه ۱۲۰۰...
 در حضور...
 و در برابر...
 امضاء...

ردیف	موضوع	توضیح	مقدار	تاریخ	ملاحظات
۱۲	توکب دریا
۱۳
۱۴	توزیع
۱۵	آنون صغی
۱۶
۱۷

توبه ای که در اول طاعت است با آن
چون قرآن را بخواند و در وقت
در آن جمله ای که در این
توجه به آن است که در این
و در آن است که در این

ردیف	موضوع	توضیح	مقدار	تاریخ	ملاحظات
۱۸
۱۹
۲۰
۲۱
۲۲

[۱] خود در آن ...
در آن است که در این ...
و در آن است که در این ...
در آن است که در این ...
و در آن است که در این ...

فی قوله کتب و نسخ مطبوعه و سوره بقره و طه و محمد و جمعه و غیره و غیره یا نقلی
و کتابه قرآن مجید و غیره

۱۰۰
۱۰۰
۱۰۰
۱۰۰

فی قوله کتب و نسخ مطبوعه و سوره بقره و طه و محمد و جمعه و غیره یا نقلی
و کتابه قرآن مجید و غیره

۱۰۰
۱۰۰
۱۰۰
۱۰۰

مطهره و کتب و نسخ مطبوعه و سوره بقره و طه و محمد و جمعه و غیره یا نقلی
و کتابه قرآن مجید و غیره

۱۰۰
۱۰۰
۱۰۰
۱۰۰

عجزه مطهره یا انبساطی در مؤخره حیدره ضرب شریفه فصل [کوب در] در جمله معروف کبیر در ت قطع الماس طائریک یا فی

بسی : بادنده « شفاعت یا رسول الله شفاعت سلطان محمد مجید مان » بازی کبری کویک آتون لوه تک و نقل
موضوع مرئی کتب کوب در یا نام موسم بجا به الماس ۳۳

۱۰۰
۱۰۰
۱۰۰
۱۰۰

بسی : اورده « رسول یا رسول الله و شفاعت اعظمه یا رسول الله » زبرده سلطان محمد مجید بازی مدور
آتون لوه و نقل موضوع آتون مجربه لشفافه و نقله کبیر الماس « ۱۰۰۰ » ظهره کبیر و روده
« شفاعت یا رسول الله امر قتل محمد در »

۱۰۰
۱۰۰
۱۰۰
۱۰۰

مجموعه [۱۰۰۰۰۰۰] یا شریف محمد در

تقدیم این کتاب
از اقا خان قاضی مبارکه
سنه ۱۲۰۰

محمد محمد در کتب و نسخ مطبوعه و سوره بقره و طه و محمد و جمعه و غیره یا نقلی
و کتابه قرآن مجید و غیره

تقدیم این کتاب
از اقا خان قاضی مبارکه
سنه ۱۲۰۰

تقدیم این کتاب
از اقا خان قاضی مبارکه
سنه ۱۲۰۰

بسی : سلطان محمد مجید اول
حضرتی
۱۰۰۰۰۰
بسی : سلطان محمد مجید اول
حضرتی
۱۰۰۰۰۰

محمد شریف میری درنده : آتونه لورده تقریباً همانه لمرط لشفافه کبیر الماس و طه و محمد و جمعه و غیره یا نقلی
و کتابه قرآن مجید و غیره
آتون لوه و نقل موضوع آتون مجربه لشفافه و نقله کبیر الماس « ۱۰۰۰ » ظهره کبیر و روده
« شفاعت یا رسول الله امر قتل محمد در »

معدن عماد ابد عباد...
معدن عماد ابد عباد...
معدن عماد ابد عباد...

۱	مصحف شریف	۱	۱
۲	مصحف شریف	۲	۲
۳	مصحف شریف	۳	۳
۴	مصحف شریف	۴	۴
۵	مصحف شریف	۵	۵
۶	مصحف شریف	۶	۶

مجموعه کتب قدیمه در دست...

مجموعه کتب قدیمه در دست...

مجموعه کتب قدیمه در دست...

مجموعه کتب قدیمه در دست...

مجموعه کتب قدیمه در دست...

توسعه و گسترش...

توسعه و گسترش...

توسعه و گسترش...

توسعه و گسترش...

توسعه و گسترش...

توسعه و گسترش...

توسعه و گسترش...

توسعه و گسترش...

توسعه و گسترش...

توسعه و گسترش...

توسعه و گسترش...

توسعه و گسترش...

توسعه و گسترش...

توسعه و گسترش...

توسعه و گسترش...

توسعه و گسترش...

توسعه و گسترش...

توسعه و گسترش...

توسعه و گسترش...

توسعه و گسترش...

توسعه و گسترش...

توسعه و گسترش...

توسعه و گسترش...

توسعه و گسترش...

LIBRARY
UNIVERSITY OF
TORONTO
1917

Y. 827

Y. 827

